HONMŰVÉSZ

A' REGÉLŐ FOLYÓIRATNAK

TÁRSA.

NEGYEDIK ÉVI FOLYAMAT.

1836-ki

MÁSODIK KÖTET.

ALAPITÁ, ÉS SZERKEZÉ

Róthkrepf Gábor.

PESTEN,

TRATTNER-KÁROLYI NYOMTATÁSA.

ÚRI UTSZA 612.

304281

FŐJÁRI GRÓF VIGYÁZÓ KÖNYVTÁR
RÁTOTH

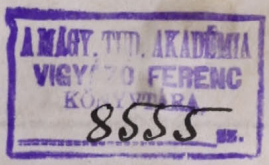
A MAGY. TUD. AKADÉMIA
VIGYÁZÓ FERENC
KÖNYVTÁRA
8555

Honművész foglalatja.

A' számok a' folyóirat számaira utasitnak.

Költészet.

1.) *Értekezések.*

Virág Benedek. (Emlék-kövének *rajzával* együtt) 70. — Emlékezet 78. 79 — Garcia de Mascarensas 90. — Illenczfalvi Szász József 91. — Kisfaludy Károly (Emléke *rajzával* együtt) 99.

2) *Költemények.*

Vérnyom 54. — Bús leány 59. — Komolycsa (Gizelához) 61. — Elrablott békém 64. — Holdhoz 67. — Hajós dala 69. — Lepkehalál 71. — Szép halott 75. — Mohácshoz 82. — Emma 84. — Csokonai árnyéka Debreczenhez 85. — Hazám 87. — Szeretők kápolnája 93. — Epedés 95. — Barátomhoz 96. — Irma 97. — Megváltás 100. — Titok 103. — Johanna sirján 104.

Szorgalom.

Öntött vasból fortepianók. Rugós üveg. Uj fegyver. Éghetlen épület 53. — Mesterséges karok. Pensylvania nevű hadi hajó. Angol király kalapja. Gőzkocsi sebessége. Champagnei bor 54. — Vizkereskedés Madridban. Mezei gazdasági minta 55. — Kenyér Savoyában. Gőzhajozás Egyptus és Keletindia között. Omnibusok. Artézi kutak 56. — Ellentételek. Parisi fényüzés. Sónyereség Bessarabiában. Üvegből készült remek. Lipcsei könyvkereskedések. Világító tornyok érczből. Palakő-kövezet. Mechanikai sütő-vályú 57. — Uj készületű malom. Hirnöki hivatal. Non plus ultra. Vizzel fűtés 58. — Vas kéz. Repülés mestersége. Tej-por 59. — A' Várad-Kolosvári gyors szekerezés. Nagy-surányi angol-amerikai-malom (Nyitra vármegyében) 60. 61. — Mezei gazdaság előlépései angol országban 63. 64. 65. — Vas-ut Sopronig 64. — Különös mód csirkeköltésre. Vas erőmív. Haltojás-költés. Erős épület. Czukorrépa. Selyem tenyésztés franczia országban 66. — Találmány. Szorgalmi vállalatok. Tunnel. Hasznos találmány a' lenfonásra nézve. Gyógyitást biztositó intézet 67. — Példás szorgalom. Találmány. Gas világitás. A' tenger vize ihatóvá tétetik. Chinai vizkerekek. Hajóütközet a' levegőben. Uj égőszer. Gőz-eke. Konstantinápoli kávétár 68. — Schebest-liqueur. Chinai indigo termesztése. Hangyaromboló. Illatos viz. Burgonyák sebes érlelése. Aczel-tollak. Fényesbőr-kalapok 69. — Pamutkereskedés 1835 ben angol országban. Algieri pamut 70. — Emberfejekkel kereskedés 71. — Magyar országi gyorsutazás 72. — Mustra-bazar 73. 74. — Valódi chinai thea-növény. Uj csónak. Egyenes irányban mozgó kerekjáték. Phönix-viaszgyertyák. Repülő posták. Tükör fény-máz. Iris-kaleidoskop. Répaczukor-gyár 75. — Példás mezei gazdálkodás. Physionotype. Kényeső által hajtott hajó. Kályha-kenőcs 76. — Szántó-vető gépely. Fekete kenyér fehérré változtatik. Nagy levegőbalom. Ördögpor. Uj kő-

MTA AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

metsző intézet Pesten. Uj utánnyomás. Galvanismus gőz helyett 77. — Egyptusi gyárok. Soproni gőzmalom 80. — Az egész világon legnagyszerűbb vendégfogadó 81. — Gőz-fűrész-malom Köln mellett. Gőz-ekék 82. — Gas-világitás hajókban. Flammandi aratók franczia országban. Statisticai adatok az orosz kereskedésről. A' levélféreg kiirtása. Talicska-gépely. Üveg-forrás 83. — Korall-fogás az afrikai tengermelléken. Foltozott harang 84. — Az ujabb kornak behalzsamolási ügyessége 85. — Gas-világitás uj alkotó részekből. A' Themse-Tunnel elkészülése kétségtelen. A' lovak fölöslegesek lesznek. Mechanikai kerekű csónak. Óriási remekmű 86. — Répaczukorgyárok franczia országban. Moskvai kenyér. Egy régi gőzerőmív. Erczmivek angol országban 87. — Igen haszonvehető orgona. Gőzpuska. Vizellenes czipők. Rendkivül kis hadi hajó. Fenyves madarakkal kereskedés 88. — Nevezetes gyárok 's kézművek Északamerikában. Gyors kocsizás honunkban 90. — Aranymosás a' Dunában Pest mellett. Franczia gőzhajók száma 92. — Durranóporgyártás franczia országban. Angol tengeri buvár. Sárkányok által vontatott kocsi Angliában. Utszák kirakása fakoczkákkal 93. — Uj divatú bérkocsik Parisban. Önmagát ringató bölcső. Gyors utazás Pest és Eperjes között 94. — Gas-világítás Parisban. Kutyaszőrből készült szövetek. Selyembogarak téli tartása. Száraz malom sikeres használtatása Gallicziában. Ujan feltalált szövőszék 95. — Uralban arany bányák 96. — Borszeszszel fütendő kályhák. Légszeszszel kivilágított hajó 97. — Régibbek magyar országban a' kocsik vagy hintók, mint más tartományokban. Egy orosz paraszt által készült gőzhajó. Folyó-iratok száma Uj-angliában. Különös nagyságú neme a' káposztának. Különös hegedű 98. — Kis répaczukor-gyárok franczia országban. Üvegházak fütése meleg vizzel. Különös mód növényeket nagyobb távulságra küldeni. Szél-óra. Sermennyiség Angliában. Életbiztositó készület kútásók számára. Parisi mészárosok 101. — Levantei spongyia-kereskedés 102. — Svéd ragasz haszonvétele. I sö Ferdinand gőzhajó 103.

Festészet.

Chinai művészet előhaladása 59. — Gróf Széchenyi István. Az ecset csalódtatása. Fejmozaik festvény 61. — Rebell és Cignaroli. Caricaturák 78. — Zománczolás előhaladása franczia országban 87. — Sirani és Furini. Szobafestvények lemásolása Pompejiban 97. — Kozina Sándor. Helyes festvények a' bécsi cs. k. képtárban 104.

Fűvészet.

Brassay urnak fűvészeti leczkéjei Kolosváratt 91.

Szobrázsat.

Töpliczből 55. — Kisfaludy Károly emléke, Gretri hangszerző szobra. Cheopsz oszlopa. Shakespeare szobra Mellszobor Paganini emlékére 63. — Duchesnois l. a. emléke. Mercoeur Erzsébetet dicsőitő emlék. I-sö Ferencz cs. és kir. emlékszobra. Minin és Poscharski csoportulat 64. — Bajor király szobra Münchenben 75. — Vas szobor. Thorwaldsen legujabb művei. Luxori obelisk talapzata 79. — Válasz a' Rajzolatok jelen félévi számába közlött nyilt levélre 80. — Tudni való Csokonai emléke tárgyában 85. — Schöffer emlékszobra 93 — Luxori obeliszk. Shakespeare. Guttenberg szobra. Schiller emléke 101.

Gymnastika.

Közlemények Clair Ignácz gymnasticai intézetéből 55. 57. 60. 62. 65. 67. 70. 72. 75. 77. 70. 82. 84. 86.

Épitészet.

Franczia izlés az épitvény-emlékekre nézve 56. — Bullant 66. 67. 68. — Haydon. Utósó itélet 71. — A' Görögök 's Romaiak privát épitvényeiről nehány szó 76. 77. — Campen 83. 84. — Hadrian kora 92. — Nagy Sándor és Augustus kora 100. — Művészeti epocha 113. 104.

Intézet.

Szegények háza 's mentő teremek 'angol honban 53. 54. — Olvasó szobák Parisban. Chinai seminarium Nápolban 62. — Bernáth alapitvány 69. — Ázsiai társaság Calcuttában 74. — Orosz fürdők Parisban 79. — Hasznos ismereteket terjesztő társaság Chinában 80. — Montyon és jótékony rendelménye 88. 89. — Szövetséges országok gyógyászata 90. — Ázsiai társaság Parisban és Calcuttában 99.

Régiség.

Arlesi játékszin kiásása. Chevalier Durand régiség gyüjteménye. Ninivei romok 58. 59. — Legujabb ásások Herkulanumban. Érdekes fölfedezések. Cserveteri-ásás 66. — Helyes rendelmény a' régiségek megőrzésére. Régi felirások Nubiában. Tafnai régiségek. Perui diszedények 69. — Romai pecsétnyomó. Romai felirások Budschiában. Cseh királyok hajdani temetkező helye 86. — Etruriai régiségek 94. 95. — Sirboltok és romok Sibiriában. 15-dik Lajos szobra. Ásások Pompejiban 102.

Literatura.

Literaturai jósok. (Az erdélyi nemzeti társalkodó 23-dik száma alatti igazitásra) 53. — Jó kedvű válasz Bajzának a' krit. lap. VII. füz. 151 - 62. lapjain álló roszkedvű felvilágositására 56. 58. 59 — Kritikai csarnok. Kovács Imre „Zoltán házassága“ 60. — Munkálatai a' pesti nevendék-papságnak. Magyar ország, geographiai, statistikai és genealogiai tekintetben (Lencsó Mih. Ján.) 61. — Literaturai nevezetesség 62. — Munkács (Balajthy József). Értekezés és kitérések a' magyar nyelvben előforduló kettős betűjű hangokról és azoknak jegyeiről (Kerekes Ferencz) 63. — Válasz Bajza urnak a' Honművész szini kritikáiról irt nehány szavára (Krit. Lap. VII. Füzet) 64. 65. 66. 67. 68. — Tudósitás a' vakok intézete alkotmányáról Pesten 70. — A' magyar tudós társaság idei nagy gyülése, és nyilvános köz ülése 71. 74. — Az elbujdosott, vagy, egy tél a' fővárosban (Horváth Lázár) 79. — Könyvajánlás 88. — Figyelmeztetés (Szemlélő) 90. — Vecsey prof. ur beiktatása 91. — Almanach-vizsgálat 1837-re 97. — Árbocz 102.

Színészet.

1.) *Értekezések.*

Hazafiságos áldozat 53. 59. 63. 71. 100. 101. Viszonzás Kassáról 55. — Nyilatkozás Budáról (Fáncsy) 63. — A' Pesten épülő magyar szinházról 62. 64. 75. 81. 85. 93. — Levél a' budai magyar szini előadások ügyében 65. — Figyelmeztetés Budáról 68. 69. 74. 84. 86. 88. 90. 92. 97. 103. 104. — Budai magyar színész-társaság. Válasz Budafalvi urnak. Budai színészeink megtiszteltetése 71. — A' debreczeni színészekhez 75. — Levéltöredék Szabadkáról 81. — Válasz a' debreczeni levéltöredékre 82. — Levéltöredék Debreczenből 86. — Z. A. Szavainak czáfolata Debreczenből 88. — Végszó Abdayné mentőihez. Tóth levéltöredékére Debreczenből 91. — Végszó Z. A. szavainak czáfolata czáfolására 95. — Mlgr. Sz. L. R. K. Sz. A. F. és társaihoz 101. 102. — H. M. Vásárhelyi viszhang a' debreczeni végszóra. Debreczenből Mlgr. és Tóth között Abdainé feletti vitázásra eldöntő nyilatkozás 104.

2.) *Magyar Játékszín.*

Buda majd minden számban. Éder Aloyzia 66. 70. 71. (Déryné) 71. 75. 78. 80. 81. 82. 83. 85. 86. (Balog István) 95. — Kassa 55. 62. 92. 95. 96. 98. 99. 100. 101. 104. — Szeged 55. 66. — Gyula 55. 57. 69. — Miskolcz 55. 94. — Ujvidék 55. 57. 61. — Kolosvár 56. 61. 63. 65. 68. 69. 70. 73. 77. — Debreczen 57. 61. 63. 72. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 84. 85, 86. 87. 88. 92. 94. 95. 96. 97. 98. 99. — B. Füred 61. — Ungvár 63. 64. 68. 69. 84. 85. 86. 87. 97. 98. 99. — Kalocsa 75. 83. — Révkomárom 76. 81. — Érsekujvár 78. 80. 81. 87. 88. 89. — Nagybánya 79. — Holdmező-Vásárhely 83. 48. 85. — Orosháza 90. — Pest 90. 96. 98. 100. 101. 102. — Nyilvános köszönet Miskolczról. — Baja 103.

3.) *Német Játékszín.*

Pest 53. 54. 59. 60. 61. 62. 63. 65. 67. 69. 71. 72. 73. 75. 90. 92. 94. 96. 99. 101. 102. 103. — Baja. Gyászhir Pestről 70. — Pozson 72. — Pesti szinház bérlet-hirdetménye 75. — Budai szinház kibérlése 96. — Ernstné és Rohrbeckné assz. 54. — Stöckel. Breiting 54. 55. 59. 60. 61. 62, 63. — Zeiner és Henkel l. a. 55. 59. — Waldmüller assz. és leánya 55. 71. 72. — Scholz 60. 62. 63. 65. 67. — Katzianer 65. — Hysel és Dams 75. 77. 80. 84. — Walter l. a. 84. — Treumann 96. — Fürth l. a. 99. 103.

4.) *Külföldi Játékszín.*

Nürnberg 57. — Lipcse. München. Bécs 70. 77. 86. — Német országi szinházak 70. 71. — Parisi theatrumok 72. 73. — Londoni theatrumok 73. — Olasz országi theatrumok 82. 83. — Gyászhir Manchesterből 86. — Játékszini romai szokások 89. — Fay Leontina 92. 93. — Franczia theatrumok 100.

Hangászat.

1.) *Hangművek.*

Pesti tárogató 59. — Tomala Ferdinand műáros 61.

2.) *Hangverseny.*

Budapesti hangász-egyesület 53. 64. 83. 85. 89. 91. 93. 96. 99. 100. 102. 103. — Nemzeti casinoi hangászat 88. 89. 92. 94. 96. 98. 100.

102. — Carl Henriette hangversenye Pesten 55. — Liszt hazánkfija 63. — Hawlisch Jakab Pesten 69. — Schinn Ferdinand ugyan ott 79. — Tausig Alajos ugyan ott 83. 87. — Servaczinszky 88. 89. — Urbani és Winkhler ugyan ott 93. — Hindle János ugyan ott 94. Kellermann Keresztely ugyan ott 96. 100. 102. — Stoll Ferencz ugyan ott 98. 102. — Arstein Antal ugyan ott 99. — Hindle János hangversenye Budán 96. — Hangverseny Zomborban 76. — Aradi muzsikai conservatorium másod félévi próbatétele 77. 78. — Klein Rozália hangversenye Kolosvárott. Debreczeni hangverseny 79. — Hendl hangversenye, Aradon 95.

3.) *Egyveleg.*

Kolozsvári muzsikai egyesület 61. 100. 104. — Orgona. Boutibonne 62. — Muzsikai intézet Zalathnán. Sopronban 79. — Reuniók Pesten 89. — Jelentés a' pozsoni egyházi hangász-egyesület 12 rendű akademiájáról 91. — Ének- és klavir-tanítóné 98.

Táncz.

Füred 64. — Szőllősy Lajos tánczművész 95. — Kecskemét, Debreczen. 96. — Eger. S. A. Ujhely 100. — Pesten (jótékony asszonyi, és hangász-egyesület bálja 103.

Utasitó.

Uj fördőintézet Budán 53. — E' folyóirat szállása 62. 63. 64. — Butschani J. asszonyi szabómester 69. — A' pesti orthopaedi privát intézet 75. 101. — Winter Ignácz. Hollandi, haarlemi virághagymák 81. — Szépirás 84. — Bauman Ágoston képnyomtató. Figyelmeztetés remek arany himzés iránt 90. — Muszely Károly 91. — Virágzó Chrysanthemumok 95.

Szépmű.

26 darab divatkép. — Virág Benedek emlékének rajza 70. — Kisfaludy Károly emlékének rajza 99.

Divat.

Minden számban.

53.

HONMŰVÉSZ.

Pesten vasárnap julius 3kán **1836.**

SZORGALOM.

Öntött vasból fortepianókat készíteni Weimarban is tétettek próbák. E' hangszernek mély éles hangjai igen jó hangzásúak; ritkábban hangul-el, 's tömött idoma végett igen sok elsőséget lehetne belőle várni.

Rugós üveg. Valamelly angol üveggyáros az üvegnek rugósságot adni törekedett, melly által az, leginkább az ablak-üvegre nézve, a' törés ellen jobban biztositva van.

Uj fegyver. Bizonyos Charoy nevű Franczia valamelly lövő dsidát talált-fel a' pattantyúsok számára, melly a' csaptató fegyver mintájára gyulad-meg, 's eloltathatik és ismét meggyujtathatik, ha az ember lábával a' lőkupakocskát megtaszitja. Ugyan ez a' hajók számára tüzkarókat is talált-fel. Mihelyt ezeknek csúcsa valamelly ellentálló tárgyra ütődik, a' karó több részeken meggyúl, 's végképpen elég. Ugyan ezen ember egy harmadik találmánynak is létrehozója, melly nem egyéb egy bombánál, de a' melly gyujtólyuk nélkül sül-el, ugy hogy éjjel nem árulja-el magát fénysugara által. Ugy van készitve, hogy mindenkor a' betapasztott gyujtó lyukra esik; a' megrázódás eszközli, hogy a' benne találtató lőkupak elsülvén a' puskaport meggyujtja. Mindegy, akár lapályra akár dombra sőt vizre esik is, a' hatás egyforma.

Éghetlen épület. Sir John Weps, egy angol országi vasöntésnek tulajdonosa Cornwallis grófságban, házat épitett, melly egészen éghetlen anyagokból van összeállitva. Mi ezen épületben leginkább szembetünik, az azon körülmény, hogy az ágyneműi és asztalkendőkön kivül tüztől mentt anyagból van minden. Az épület 420 láb hosszú és 76 l. széles; minden gerenda öntött vasból, a' falak terméskőbül, az ablakrámák és ajtók öntött vasból; a' palló márványból, a' tetőzet vaspléhből készült.

INTÉZET.

Szegények háza 's mentő teremek angol honban.

Mult év folytában a' kenti grófságnak csaknem minden részét meglátogatám olly czéllal, hogy a' szegények életét figyelemre ven-

ném. E' tartományban a' szegénységnek minden nemére találni. Nem tova a' Dover felé vezető nagy uttól valamelly jó készületű épület emelkedik-fel, mellynek téglái már messzéről csillognak a' nap sugaraiban; körösköríil számos egyéb kis ház álla. Talán valamelly herczeg, vagy pair, vagy valamelly gazdag kereskedőnek háza ez? Egyiké sem! a' szegénység palotája ez. E' palotában herczegi lépcsőket, széles magos ablakokat, nagy pompás teremeket láthatni. Az építésmód felette csinos; az épület lábait egy szép folyóviz mossa. Ezen a' szükségnek szentelt templom, alakjának szépségére 's anyagi részeinek szilárdságára nézve, sok herczegi lakot felülmúl. A' greenwichi matrózok 's a' parisi invalidusoknak nincs kényelmesb lakásuk. A' palotát körülvett kunyhókban még szegényebb néposztály lakik, de a' melly büszkébb, hogysem ama palotába menne lakni.

A' kenti grófságban találtató szegények házai egyébként semmiféleképen sem hasonlítanak a' fenn leirthoz E' czélra majd valamelly régi majorudvar, majd valamelly góth toronynak maradványai használtattak. Illy egy épület, legyen pompás vagy szegényes, mindig megsérti a' vizsgálónak szemeit és lelkét. Mindenben, mi a' szegények számára tétetett, sem illendőséget, sem okosságot, de mérséket sem találok, mindent szeszély vezérle. Két mértföldnyire a' fenn leirt palotától egy terméketlen síkságnak közepén kis épületet láthatni; töredezett ablakain, 's a' roskadozó házfedelen legott reá ismerni, hogy szegények háza; hasadékain szél fütyül-be; rosz, ingatag lépcső valódi galambdúczba vezet, mellyben 3—4 öreg asszony feje ötlik szembe. — Egy más helyen valamelly sáros gyalog ut végén egy iszapos völgyben fekvő 3 emeletű épületre bukkan az ember, melly a' pisai toronyként elég alap hijával levén jobbszakra konyul. Csak igen is gyakran hevernek e' házakban a' restség és bün, mig a' munkásan iparkodott ember öreg napjaiban belőle kizárva marad. Ha az ember belép, rendet, nyugalmat és némaságot talál. Hijába keres az ember egy szalmaszálat a' padozaton, port a' falakon. A' szegények, mint valamelly muzeum állatjai, osztályozva vannak. Ezen nagy négyszegű szoba a' nyolczvanasokat foglalja magában. Ezek a' kortól elgyengülve mozdulatlan és némán üldelnek szerte szét. Inkább fatörzsököknek látszanak, mint embereknek. Egyiknek sincs mit remélni, félni, vagy gondolkodni. Alig van már tengő életökről fogalmuk.

Ha innét a' szomszéd szobába jöttök, mind ezen részint ülő, részint fekvő személyek, hang és mozdulat nélküli asszonyok. Még imádságokat sem képesek mormogni. Tompa tekintetökből a' legteljesebb lelkiszegénység látszik; mozdulataik és gondolataik bénák. A' legnagyobb rész közülök hajdan boldogabb napokat látott, 's egy-

kori barátjaik még most is gazdagok. Kérdeztem nehányat közülök, hogy néha napján meglátogattatnak-e? „Ha az ember egyszer ide felvétetett — volt a' felelet — többé senkit se lát; mindennek vége!“ — Innét a' kórszobába léptem. Ez két nagy teremből áll, mellyekben mindenki ágyban fekszik, de a' nélkül, hogy beteg lenne. Mind a' két részrül egy egy sor sárga redős arcz látszatik mozdulatlanul, mint a' mumiáknál. Némellyek már 18, mások 20, egész 30 esztendeig voltak itt. Mind ezen emberek nem kivánnak és remélnek egyebet a' halálnál. Midőn ezen ágyak egyike előtt elmentem, az abban fekvő e' szókkal kelt-fel: „Érzem, hogy végem közelit, de szeretném még előbb kis Gyurimat látni.“ — A' felvigyázó, illy kérelmek megtagadását megszokván már, csak nagy fáradsággal hagyá magát általam reá birni, hogy a' beteg kérését teljesitse.

A' coxheati szegények házát látogatván-meg egy szobába léptem, mellyben hat élő csontváz ült valamelly kis tüzrakás körül. Hárma ezeknek 90 éves volt; a' legfiatalabbik közülök, a' 70 éves John Haterby, felállott, 's imádságot mondott előttek; a' többin alig látszott az életnek 's mozgásnak valamelly jele. A' mellékszoba asszonyoké volt. Mintegy 30—40 személy emelkedék-fel, midőn beléptem; mindannyi terhes állapotban volt. Ha az ember a' lépcsőn lemegy, a' munkátlan napszámosok szobájába ér. Ezek egy kályha mellé kuczorodtak, melly arczaikat veresre festé. Szegekkel patkolt czipőjik szennyesek voltak, ruhájok rongyos; egyébiránt, ugy látszott, nem koplalnak. Két más szobában a' fiatalabb mindkét nembeli szegények valának láthatók. Mintegy illyformán van a' kerti grófságban minden szegényház.

A' szegények nagyobb házai főleg azzal tünnek-ki, hogy a' benlevőkben minden erkölcsi érzéseket kiölnek. A' kisebbekben ellenben más hátramaradások tapasztaltatnak; hely szüke miatt t. i. lehetetlen a' benlakókat osztályozni, 's azért aggastyánok, gyermekek és férjfiak, együve zárvák, 's egymást háborgatják; a' rosz kedvű öregek szüntelen morognak a' fiatalságra. Sokszor az öregek tanácsai még roszabbat szülnek, 's nem lehetne leirni az olvasó botránkoztatása nélkül azon jeleneteket, mellyeket itt láttam a' különböző korok és nemek összevegyitése által.

Legroszabbul állnak a' legalsóbb rendű szegények házai, mellyekben 5—6 rongyos ember teng, 's egy felvigyázó gondja alatt vannak, ki éppen olly szegény mint ők. Ezen házak egyikében csak két szegényt találtam, egyik a' felvigyázó, másik a' szegény volt. Mint két testvér éltek ezek együtt, 's engem Robinson Crusoe 's hiv Péntekjére emlékeztettek. Sok ideig meg nem foghattam, miért vétetik-fel a' szegények házaiba olly sok gyermek. E' rejtvényt megfejthe-

tém, midőn hallám, hogy a' kormány minden szegénynek számára egyiránt, legyen az öreg, vagy gyermek, 2 schillingtől 4-ig fizet naponként. Igy tehát a' felvigyázók érdekében fekszik igen sok gyermeket befogadni, mert ezek kevesebbe kerülnek.

A' szegények tápláléka elégséges. Hetenként, három, négy, sőt ötszer kapnak húst. Kenyerök jobb a' katonákéénál. Főzeléket annyit kapnak, mennyit akarnak. Dolgot nem szabad reájok mérni, 's azért jó külsejeken nem kell csudálkozni.

Miután többet száz illy intézetnél meglátogattam, mindenhol ugy találtam, hogy az aggastyánok tökéletes elkülönitésben élnek, bár mi legyen is az előtt sorsuk. Semmi fiú, leány vagy unoka nem mutatá magát az öregnek ápolására. Szomorú érzést gerjeszt az emberben a' szegényt családjától igy elszakasztva, 's a' kormánytól neki kirendelt koporsóba fekünni látni, mig fija az általellenben levő korcsmában rosz sertül részegen alszik.

E' szerint mondhatni, hogy az angol törvény minden asszony számára, ki gyermekét elhagyja, 's minden munkásra, ki öregedő szülőit segedelem nélkül oda hagyja, dijt rendelt-ki; mig más országban a' legszegényebb paraszt abban keresi legnagyobb érdemét, ha elöregedett szülőiért dolgozhatik.

Meglátogattam a' szegénység kunyhóit 's lakóival magamat mulattam. Gyakran tapasztalám, hogy a' legszorgalmasabbak egész héten nem ettek húst. Illy házak ellenében a' szegények házabeli ételajstromot nem egyszer látni felragasztva, 's igy az emberek még kivánkoznak is oda.

Margate nevű kis városban a' fuvarosok között szokássá vált hetenként keresett 24 schillingjeket minden hétfőn elinni; mert mondják, hiszen a' szegények háza mindig menedékünk marad. Canterburyban egy fiatal embert tanultam ismerni, ki egész éven által mint templom szegénye, 1 schilling és 6 pencet kapott, 's e' pénzt lőpor- és serét-vevésre forditotta, hogy vadászatra mehessen. Nem lázasztó-e látni, hogy a' legszorgalmasabb emberek sokszor legnagyobb szükségben élnek, mig a' dologtalanok feleslegségben usznak? Keressemeg az ember ezen tartományt, 's minden felé békétlen arczokat fog látni. Valóban ezen szép tartomány jelenleges romlását, kicsapongását 's erkölcstelenségét egyedül az angol szegénységre ügyelő törvényeknek köszöni.

(Végzet következik.)

LITERATURA.

Literariai jósok.

(Az erdélyi nemzeti társalkodó 23-dik száma alatti igazitásra.)

— — Ich rede
Von Träumen, Kinder eines müssigen Hirns,
Von nichts als eitler Fantasie erzeugt,
Die aus so dünnem Stoff' als Luft besteht
Und flüchtiger wechselt als der Wind.

SHAKESPEARE.

Teheti-e ember magát nevetségesebbé, mint mikor egy mivelt közönség előtt jóslóképen lép-föl? de nem kell-e pirulnunk, hogy vannak emberek, kik az egész magyar közönséget olly ki nem fejlettnek, olly határozatlannak tartják, hogy azt holmi puszta jóslatokkal hihetik egy vagy más értelemre birhatni, — 's éppen ennek a' mi annyi csapással meglátogatott kis literaturánknak kell-e hát a' minden csapások legnagyobbikának is helyet adni — a jósolóknak?

Ezen haszontalan fecsegőknek körmére ütni nem annyira azért kell, hogy őket vezethessük jobb értelemre, hanem hogy korunkat tisztitsuk-meg olly szenytől, melylyel szentségtelen kezek pocskolák-be az előre itélés doctrinájával. Én is csupán ezen nézetből vettem magamnak időt, a' különben szót sem érdemlő „igazitás" egy részét, melly engem közelebbről illet, megczáfolni, de iróját csak annyiban érinteni, mennyiben például szolgálhat másoknak, mint teszi magát nevetségessé és szánandóvá az, ki még 1836-ban is fölmer állani a' Dodonaeum három lábú székére; meri a' józan eszű magyar népet gőzzel és párával hitegetni; meri azt ok és ész nélküli jóslatokkal olly valaminek, mit ő még nem látott, elhivésére reábirni; mer szemeinek szemet, eszének észt igy adni akarni.

Az erd. nemz. társalkodónak már 19-ik számában lépett-föl egy illy jósoló r—d. álorcza alatt, ki az általam szerkezendő „Hajnal"-ról némi alaptalan gunyos lireket támaszta: de én előre látásának lehetetlenségét 's hireinek alaptalanságát a' Honművész 41-ik számában legott kimutatni kötelességemnek tartám. Ugyan ezen r—d. urat kivánta egy ismét álarczos legényke *) P. Károl aláirású ember a' 23-ik számban „megigazitani" mint mondja. De a' helyett, hogy ezt igazitaná, maga is hasonló sőt szemtelenebb és hazugabb jóslásokra fakad, mellyekkel az érdemes közönséget azon előitéletekre szándékozik birni, hogy a' Hajnal becse iránt, még mielőtt látta, legkisebb reménységgel se legyen, mert amollyan fiatal próbálatlan szerkező izlését könnyebb lesz (ugyan ugy-e? — még pedig minő határozottan mondja ezt a' lesz-t! de hisz ő jósol és nem okoskodik!) kielégiteni." Jósunk azt is tudja, hogy nálam sokaság fog egyesülni; Bajzánál pedig a' magyar literatura most élő coryphaeusai. Holott, mint alább látni fogjuk, jósunk sem Bajza sem az én dolgozó társaimat nem ismeri, sőt nem ismerheti, 's még sem átall olly határozottan szólni, mintha mind Bajza, mind Garay neki 's csak neki mutatták volna ki dolgozó társaik név-jegyzékét.

Ezen P. Károl itt a' Hajnalról 12 sort irt-le, 's ezen 12 sorból kitetszik 1) hogy hamisan tudó. Igy p. o. Vajdáról és Tóth Lőrinczről tudja,

*) Ezeknek száma nálunk mód nélkül szaporodik, 's velük az alaptalan hirkoholás, rágalmazás 'sa't. mit talán becsületes nevükkel meg sem tennének. Oh az álnevűség elvének pártolói!!

hogy Bajzának dolgoztak. Oh tudás! Én kész leszek P. Károl hazugságát hamarkodásnak tartani, ha a' jövő 1837-ki Auroráben Vajdától csak egy sort is fog olvasni; és a' Bajzának mondott hizelgéseket kész leszek enthusiasmusa lobjának tartani, ha Tóth Lőrinczet az én Hajnalomban nem látandja.

Kitetszik 2) hogy rágalmazó; mert Székácsot pártoskodónak szeretné keresztelni; de piruljon-el rágalmazásával, melylyel e' jeles barátunkat illeté; jöjjön hozzám, vagy Kunosshoz; lássa Székácsnak tulajdon leveleiben tett ajálkozását a' Hajnal számára; tudja-meg pirongva, hogy Székács nem párt embere, hanem a' szépnek és jónak mindenütt, a' hol lehet, előmozditója. Illyenek pedig fiatalabb iróink csaknem mindnyájan, 's ez Székácsnak több becsületére válik, mint a' pártoskodás.

Kitetszik 3) hogy alaptalán, sértegető. Székácsot Bajza pártjához, mint az ész pártjához, tartozót emliti; tehát kik Bajzával nem tartanak, mind esztelenek? Továbbá „de az előszámláltak sem tartoznak Garay clubjába." Tehát egy törekvő czélra össze állott lelkesebb irók egyesülete csak amollyan clubb? 's csak azért-e clubb, mert Bajzától külön vált? Igy Vajda, Tóth, Székács, mig azokat egyedül Bajzának dolgozni hivé, nem voltak clubbisták. Illyenek a' párt emberei! 's ha ezen clubb szót más mondandotta, nem egy silány enthusiasta, számot kérhetnének tőle azon tisztes férfiak, kik almanachomba dolgoztak. Most legyen elég őt Vitkovicsunk ezen epigrammájával kérdezni:

„A' kutya szüntelenül ugat a' szép holdra: irigyli
Csendes járását? vagy csak ugatni szokott?"

Kitetszik 4) hogy ön magát sem érti. „Nehezebb a' Hajnal értékét meghatározni (elhiszem, mert még meg sem jelent!), mert Garayt mint szerkezőt még nem ismerjük (;) pedig más irni más szerkeztetni, kivált zsebkönyvet!" 'S ime még is ő határozta-meg, hogy az Auroranál silányabb lesz. Oh! oh értelem! 's ha engem mint szerkezőt sem ő sem a' publicum nem ismer még, hogyan akarhatja a' közönséget előre itélővé, tenni. Oh értelem! Bizony, bizony jós uram, meg kellett volna várni mind a' kettőnek megjelenését!

De jósunk talán többet ártott Bajzának mint Garaynak; mert nem találkozhatnak-e majd az élesebb látásuak közül sokan, kik ezen előre készitéseket gyanús szemekkel nézendhetik, mintha már Bajza előre félne, hogy Aurorajának nem lesznek vevői, 's ezeknek szerzésére az emlitett coryphaeusok auctoritására szorult volna? Ezt P. Károlnak Bajza szépen megköszöni, valamint azt is, hogy ezen elvű, ezen lelkezetű enthusiasta, ezen előitélet-terjesztő jós azt meré vala magáról mondani, hogy Bajza pártjában talál legtöbb a' maga elveivel egyező elveket!! Ezt nyerjük az enthusiastáktól! a' párt embereitől! 's hiszem, hogy Bajzának egy magasztalójára sincs annyi oka neheztelni, mint ezen P. Károlra.

Mind ezen sok fonákság pedig, mellyet P. irásában és elméjében láttunk, az „igazitásnak" csak egy hatodrészét teszi. Gondolhatni, mennyi van a' többi öt részben; de azoknak megczáfolását azokra hagyom, kiket illet.

Lehetne itt még egyet felhoznom, azt t. i. hogy: „olly munka-társokat, minő Szemere, Horváth Endre, Szalay (ha László?), Szabó Dávid, és Döbrentei, nem fog irigyelni Bajza Garaytól! de mivel ezen hamis hirt r—d. költötte, nem ejtem P. Károl büncsészéjébe. Csak azt mondom, hogy az itt leirt urak egyike sem dolgozó társam, tehát ne is méltóztassék irigyelni. De

miért megint ezen gyülölt szó? tehát mi Magyarok csakugyan nem férhetünk meg egymás mellett irigykedés és párt nélkül? Egyébiránt a' nevezett urak is, reménylem, ugy veendik ezen becsmérlést, mint én és dolgozó társaim — megvetéssel.

Dolgozó társaimat most már legszebb szerével megnevezhetném, de azt azon kis szeszélyből sem teszem, hadd rágódjanak még vagy három hónapig a' betűzők, hadd jósoljanak a' jósolók! csak azt mondom, hogy dolgozó társaim legnagyobb része azon fiatalabb termékeny irókból egyesült, kik az olvasó közönséget nehany év óta inkább, mint akárki más, tartották olvasmányokkal, mind külön munkájik, mind almanachi, mind szépművészeti folyóiratbeli eredeti elmeszüleményeik által; — 's azért, ha a' Hajnalnak már születése előtt vesztét kiáltozzák és kiáltatják is némelly pártok emberei 's enthusiasmussal tisztelők: a' józanabb rész azért illy előreitéletek által koránsem fog megvakittatni, hanem a' két munka megjelentével a' kettőt összehasonlitván csak akkor hozni róluk itéletet.

Nevezetes az is, hogy ezen előre készitések 's jóslások mind az erdélyi ujságba tétetnek. E' köpönyeg alatt vitézkedők t. i. azt gondolják, hogy erdélyi rokonainkat, mivel a' cselszövények középpontjától távulabb laknak, könnyebb megcsalni — „ignotos fallit" — de hozzá kell tenni „notis est derisui."

Pesten junius 18-kán 1836.

GARAY.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

Hazafiságos áldozatok a' pesti magyar szinházra.

Tekintetes nemes Pest vármegyének 1836-dik esztendei junius 15-kén Pesten tartatott közgyüléséből.

Róthkrepf Gábor ur a' Regélő és Honművész magyar folyóirat szerkezője, 's magyar tudós társaság levelező tagja a' vármegye által létesülő szinház épitése költségeinek némü fedezésére 160 ftot mutat-be váltó czédulában, melly mennyiségből 100 valtó ftot Szilágyi István pesti polgár és kültanácsi tag azon igérettel bizott kezére, hogy ha a' szinház fedél alá kerül ismét 100, ha pedig már butorozva is lesz, ujolag 100 váltó ftot fog adni. — 10 váltó forintot pesti polgár 's magyar szabómester Klaszy Venczel, 25 forintot a' Szilágy Somlyói casino küldött hozzá; végre 25 ftot maga részéről azon ohajtás mellett nyujt-be, hogy a' nálánál tetemesb birtokúak ezen hazafiságos intézetet számos adakozásokkal mozditsák elő.

A' megnevezett szerkező urnak a' szinészet 's különösen ezen szinház ügyében tett buzgó fáradozásai szintugy, mint a' nevezett adakozóknak a' hazafiúi kötelesség tiszta érzetéből származott buzgólkodása különös megelégedéssel fogadtatván, az általa mind ön maga, mind a' többi adakozók részéről benyujtott 's pénztárnok Bielek János urnak a' gyülés szine előtt általadott 160 váltó forint a' szinház épitési pénztár bevételére feljegyeztetett.

Ugyan ezen gyülés folyamatja alatt még következő nevezetesebb pénzbeli ajánlásokat tettek:

	váltóban
Özvegy Majthényi Pálné, született Beniczky — —	1000 ft. kr.
Báró Laffert Antal — — — — — — — —	500 — —
Földváry familia — — — — — — — — —	1000 — —

Táblabiró Patay József — — — — — — — — —	1000 —	—
Táblabiró Döbrentei Gábor Csorba András gazdasági könyvének szabad rendelkezése alá bizott példányai árábul	589 —	22½
Rosty Familia — — — — — — — — — — —	250 —	—
Bedői Markos Mihály táblabiró, 's gróf Károlyi familia ügyei igazgatója — — — — — — — — — — —	250 —	—
Blaskovich Bertalan táblabiró — — — — — —	250 —	—
Rákótzy Endre megyebeli tiszti fő ügyvéd — — —	250 —	—
'S a' legelől emlitett — — — — — — — — —	160 —	—

Összesen 5249 ft. 22½ kr.
Kiadta Nyáry Pál
aljegyző.

BUDÁN a' junius 29-re hirdetett „Szaraczén" drama fontos okoknál fogva julius 2-ra halasztatott. E' helyett 29-kén a' „vas álorcza" szinjáték Garay forditmánya szerint adatott. Hogy e' darab a' körülmény sürgetése miatt csak futtában vétetett elő, bizonyiták az előadásban tapasztalt némi akadozások. Egressi ur (Gaszton) több izbeli tapsot és előhivatást nyert, ugy Barthané asszony (Mari) is, ki e' szerepét csinosan adván, azt jelesebbjei közé méltán számithatja. Kár, hogy a' hosszú felvonásközök tizenegyedfélen tul nyujták e' mutatványt.

HANGÁSZAT.

A' pesti muzsikai intézetnek, mellyet Dömény, Merkl, és Servaczynski urak alapitának, nevendékei tek. Seeber Károly urnak, Pest városa polgármesterének, 's Leopold lovag-rend vitézének előülése alatt, és több nagy tekintetű vendégnek jelenlétében — legközelebb adák nyilvános próbatételöket a' magyar királynál levő nagy teremben. — A' próbatétel tárgyai voltak: muzsikai elemtudomány, hegedülés, és klavirozás. 22 nevendék közül tizenkettő hegedűt, 10 klavirt tanul. Kellemes volt hallgatni a' kisdedeknek nemcsak a' muzsikai theoriából adott kérdésekre helyes feleletöket, hanem a' practicai előmenetelnek is dicséretes bizonyitványait. Bevégzé e' próbatételt ifjú Hess József, ki quartett-kiséret mellett igen jelesen, köz tapsokra méltatva, játszá fortepianón Herz H. egyik rondo brillant-ját. Merkl ur, ki most az egész intézetet igazgatja, méltán köz pártfogást és dicséretet érdemel, miután a' teher nagyobb része rajta fekszik. A' szép számú hallgató közönség nagy elégedéssel hagyá-el a' teremet, miután e' rég ohajtott intézetnek olly szép előmenetét tapasztalá.

UTASITÓ.

Uj fürdőintézet. Budán Sartorius ur, a' már e' lapokban is emlitett szabadalmas gépelyfürdőnek tulajdonosa, a' vár rétje előtt, városmajor közelében (Krisztina-város főutszája 324. szám alatti szegletházában) uj fürdőintézetet állita-fel, hol hideg 's meleg dunai, kúti, vasas, 's más budai meleg fürdőkből hozatott vizben lehet fürdeni. Egy fürdőtől 20—24—30 pengő krt kell fizetni. Egyszersmind a' vendégek ugyan ott ásványos vizet, savót, vagy tejet is kaphatnak. A' kedvező hely 's az intézetnek jó elrendezése köz figyelemre méltó.

DIVAT.

26-dik divatkép (Parisból). — Ris-szalma-kalap pávatollal és virággal ékesitve; ruha Memphis-szövetből. — Bécsi divat junius 23-kán: felruha mullból sárga marczelinnel bélelve; ris-szalma kalap tollal 's tafota szalaggal.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiacz 86. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utcza 612.

M. T. AKADÉMIA
KÖNYV-
TÁRA

54.

HONMŰVÉSZ.

Pesten csötörtökön julius 7kén **1836.**

KÖLTÉSZET.

A' vérnyom.

I.

Sötét vadonbul indult
Nehézkes éj alatt
Baltákkal és gyilokkal
Egy gyilkoló csapat,
Keményen eltökélve
Rabolni kincseket;
Közöttük a' falúnak
Kovácsa sort vezet.
Lassan 's borongva jőnek,
Mint nyári förgeteg,
Melly vészszel és villámmal
Terhelve hempelyeg:
A' felleg arczukon van,
A' vész szemökben ül,
Mellyekre nagy sötéten
Ernyős kalap merül,
A' vétek takarója,
A' dacznak őrfala,
Melly napvilágkerülő
Szemeikben ül vala.

II.

Mi áll az éj homályán
Ollyan szomszédtalan?
Ház az? hagyott 's magános
Két bükknek árnyiban?
Ház az, egy duska csárda,
De el nem hagyatott,
Csak nyúgodalmas álom
Ölébe szúnnyadott:
Judith asszony van otthon,
'S három kis magzata;
A' férj 's a' szolga tegnap
Városba hajtata.
„Isten veled te hű pár,
'S ti kedves magzatok —
Szóllott — ha visszatérek,
Vásárfiát hozok!"
'S elvágtatott lovával. —
De szóllt az ifju nő:
„Jertek-be, jertek lányok,
'S te fürge kis Jenő,
Imádkozzunk apánkért,
Mig visszatér megint!"
'S a' kis sereg letérdel,
'S az égre föltekint!
'S a' kis Jenő 's a' lányok,
A' kedves gyermekek
Álmukban is szelíden
Bizton lefekszenek;
Judith aszszony bezárja
A' háznak ajtaját,
Lánczárul elbocsátja
Az őrvös őrkutyát.

III.

Sötétebb és sötétebb
Már a' nehézkes éj,
A' félvilágot álom
Ringatja 's békekéj,
A' két bükk árnyékában
Magán szomszédtalan
Álomban elmerülve
A' duska csárda van;
És csak közelb, közelb jő
A' sűrü éj alatt
Baltákkal és gyilokkal
A' gyilkoló csapat,
Keményen eltökélve
Rabolni kincseket;
Közöttük a' falúnak
Kovácsa sort vezet.
„Föl, föl! nyugodbul, asszony!

Vendéged érkezett,
Hozz bort föl a' pinczéből,
Hozz hószin-kenyeret!"
De viszszaszól az asszony:
„ „Ajtóm bezárva már, —
Menj Istened nevében!
Tovább zörögni kár." "
„Föl, föl! te illyen, ollyan!
Közel van a' halál!"
Kiált a' gyilkos ujra,
'S baltája tánczra száll.
A' lányok fölriadnak:
„Anyám, anyám! zsivány —
Huszitsd Tiszát reájok,
Segitni fog talán!"
„ „Tiszátok jó helyen van,
Talált a' bárd foka,
Ugatni elfelejtett,
Marásra nincs foga!" "
'S bezuzva már az ajtó,
'S beront a' vad sereg,
Közöttük a' falúnak
Kovácsa sort vezet.
Esdekve áll az asszony
A' bús hajlék alatt;
Két-két kezére két-két
Szülötteket ragad,
'S már kél a' bárd fölötte,
Már zúg a' balta-fok;
De esdve egyik lányka
A' vadhoz fölzokog:
„Ne bántsd, ne bántsd te ember
Az édes, jó anyát!"
'S szaván megkérleltetné
A' szikla is magát.
A' sziklakő könyezne,
Lágyulna a' pogány;
De szánatot nem ismer
A' gyilkoló zsivány;
'S megkapva a' leánykát,
A' sirva esdezőt,
Ketté hasitja bárdja
A' szende, szőke főt! —
Sikoltva dűl a' kedves
Magzatra hű Judith,
'S nem érzi a' kegyetlen
Vadak csapásait,
Mig hét kemény ütéssel
Lehull életlenül;
'S leányi 's kis Jenője
Vérében elvegyül.

IV.

Keletnek légkapúján
A' hajnal feltünik,
Hajnallal a' városból
Csárdás megérkezik:
„Föl, föl, hü párom! föl, föl,
Ti kedves magzatok! —
Megjöttem a' városból,
Vásárfiát hozok!"
Szóll kedve mámoraban
A' házhoz eljutó,
Melly néma kriptaboltként
Nagy csendben nyúgovó:
A' dult kapúnál vérben
A' hív eb feküszik,
Véres postája annak,
Mi ott benn rejtezik.
'S ott voltak! élet nélkül
Olly néma hidegek!
Az asszony, a' leányok,
'S a' fürge kis gyerek!
Egyiktül a' másikhoz
Mind sorra megy szegény,
Nézvén, ha volna élet,
Ha volna még remény;
De ah! mindannyi néma,
Mind annyi olly hideg!
Az asszony a' leányok,
'S a' fürge kis gyerek!
„Nagy Isten! mit jelent ez.?
Mi gyászlátmány ez itt?"
'S a' vér hideg tarhója
Nyeldekli könnyeit.
De halld! mi az? nyöszörgés?
Vagy tán csak képzeli?
Nem, nem! fejét a' vérzőt
Kis Ilka emeli.
„Élsz hát!" kiált örömmel
A' gyermek - 's nőtelen, —
Hozzá szalad, letörli
Fejbőrét hirtelen, —
Reá lehel — karába
Szorítja — 's ujra szóll:
„Ébredj, ébredj leányom,
Halálod álmiból!"
De még csak egy szikrácska
Bolyong a' sziv alul,

'S az élet vég jelével
A' bús apára hull:
„Zsiványok voltak itten
Rabolni kincseket,
Közöttük a' falúnak
Kovácsa——" 's vége lett. —
„Isten veled, te hült pár,
'S ti néma magzatok!
Behajtok a' városba,
Addig nyugodjatok!"
Szóll keserűn a' csárdás,
'S városba viszszamén;
Megáll a' gyült tanácsban
Könyű rezgvén szemén,
És a' falú kovácsán
Nagy véres vádat ejt,
Elmondva, mit leánya
Mondott, mit keble sejt,
'S mig kétszer a' nap elhunyt,
Bitón a' gyilkosok —
'S közöttük a' falúnak
Kovácsa ott lobog.

GARAY.

SZORGALOM.

Mesterséges karok. Freit szobrász Flessingenből, egy hollandi pattantyúsnak, ki valamelly bomba szét pattanása által mind két karját könyökig 's egyik szemét elvesztette, mesterséges karokat készitett, mellyeknek segedelmével **van der Boll** — mert ez neve a' megcsonkitottnak — enni, felöltözködni, sőt irni, 's több e'féléket véghez vinni tud.

Pensylvania nevű hadi hajó. Egyik amerikai hirlap ezen hadi hajóról következő leirást közöl. Egyike ez a' csudálatra legméltóbb épületeknek, mellyek valaha az oczeanon láttattak. Hossza 225 láb, szélessége 58 láb, angol mérték szerint. Akkora, hogy 2,000 embernek helyet adhat, az az: több ember fér-el benne, mint az egész tábor, melly a' Chippewayokat meggyőzte, 's több, mint Chippeway akármellyik jelesebb városában van. 3,000 tonna terhet bir-el, 's ha liszttel rakatnék-meg, annyi férne reá, hogy 15.000 személyt egy álló évig eltarthatna kenyérrel. Van rajta 140 ágyú; 28 lábnyi mélyen jár a' vizben, 's igy csekély viznél igen nehezen fogna haladni. Horgonyainak egyike 11.669 fontot nyom; a' szivattyúk vasból vannak, 's mintegy 100—200 gallone viz fér beléjek.

Az angol király kalapja. Ezen királynak különös meghagyására valamelly gyönyörű kalap készitteték valódi hód-szőrből (melly igen drága); fehér atlaszszal van bélelve. Az egész kalap felette könnyű, 's egészen egy öreg urnak kényelmére alkalmazva. Ára 10 ft. sterling (100 pengő ft); azon hódszőrnek, mellyből készittetett, fontja 11 guineával adatik. Belül a' bélésen királyi czimert láthatni e' körülirással: „Ezen kalapkészitési remeket IV. Vilmos felséges királyának készitette hiv és készséges jobbágya **Hull** Fülöp Soma."

Gőzkocsi sebessége. 12 kocsi, egy-egy-re 15 személyt számitva, 's 1.200 ló kivántatnék-meg 180 utazót 24 óra alatt 240 angol mértföldnyire elvinni (egy-egy órára 10 mfdet számitva), mig **egyetlen egy** gőzkocsi ezen egész tömeget elszállitja; és, mivel

ezen időközben kétszer megy, 2.400 ló erejét pótolja-ki. Igy 30 kocsi (mindegyiket 6 utazóra számitva) és 3.000 ló kivántatnék 180 embert levél-bőrdönyükkel 240 mftnyi távulságra küldeni 24 óra alatt, 10 mfd. számitva egy órára. Egy gőzerőmiv ellenben mindnyáját elszállitja, 's ez idő alatt kétszer jár, ugy hogy 6000 ló erejét viszi véghez.

Champagnei bor. Kiszámoltatott legujabban, hogy a' valódi champagnei bor tulajdonképi ős földe „de la Marne" nevű kormánykerület évenként 2 millio 700.000 palaczk pezsgő bort küldözszét. Ennek harmad része a' bedugaszolás és kiszállitás közben elpattan; angol ország és keleti Indiába évenként 476.000 palaczk vitetik, Éjszakamerikába 400.000 palaczk, német országba 439.000 palaczk. Közönséges ára a' legcsekélyebb minőségűtől a' legjobbikig 2—4 frank. De hozzá kell tenni, hogy német országban több 100.000 palaczk ál-champagnei is készittetik, melly a' valóditól csak az által különbözik, hogy olcsóbb.

INTÉZET.

Szegények háza 's mentő teremek angol honban.

(*Végzet.*)

Ki hinné, hogy Londonban már 1739 óta áll egy jótevő intézet, lelenczház (Findelhaus) név alatt, melly 54 felvigyázót, 6 alelnököt, egy pénztárnokot, 1 orgonistát, egy káplánt, egy felvigyázó asszonyt, egy az épületekre felügyelő választottságot, egy gyógyszerészt, egy szabót, de egyetlen egy talált gyermeket [lelenczet (tud. társ. szótára)] sem számol keblében! Mind ezen tisztviselők igen jó fizetést húznak. De mivel az intézetnek alaprajzi feltételei a' szülőkre nézve nem legkedvezőbbek, 's más intézetek a' társaságnak ezen kis páriáit kényelmesebben igérik ápolni, tehát a' nagy ház már több mint 20 év óta üresen áll.

Lépjünk át más tárgyra. — Hallottam mondatni, hogy a' partvidékiek 's ide tartozó néposztály felette szerencsétlenek. Meglátogatám ezeket is, 's a' hirt igazolva lelém. Kérdezősködém ennek oka után. — „Az ok egyedül a' kormányban fekszik" — monda valamelly politicai szú, ki megszokta a' társaságnak minden bajait a' kormányra róni. — „A' kormány — folytatá ezen ember — a' tengerpartok hosszanta a' szirtakadályokon világitó tornyokat 's éji lámpákat állittatott, miért a' hajók már meg nem feneklenek, 's ez idő óta a' szegény emberek nem kapnak munkát."

Elmentem a' partvidékre, 's ott számos kiéhezett, elsoványodott embert találtam, kiknek szomorú tekintetök és komor hallgatásuk a' felettök elszárnyalt hirt egészen igazolák. A' partokon épitett kis bárkák előtt erőfogyott férjfi-csoportok járának fel alá, rongyosan és

bágyadttan; használatlan eszközeik valamelly rosz deszkázat alatt hevertek. Előttek a' nagy tenger terjedezék, és szemeik nem láttak egyebet hullámoknál 's egy Indiába készülő hajóseregnél. Ezen szegény emberek jövendőjében éppen annyi szomorút láttam, mint jelenökben. Egyikéhez illy kérdéssel közeledtem: „Kegyednek bizonyára nem sok dolga van, mint látszik?“ Ő nem méltatott feleletre, tetteté magát, mintha kérdésemet nem is hallotta volna. A' vendégfogadóban hallám, hogy ezen emberek legerősbbike 's legbátrabbika; John Phillpotnak neveztetik. Elhozák nekem őt. John kis testalkatú, szelid és szerény külsejű volt, 's életéről mintegy következőt hallánk ön ajkaiból:

„Én 61 éves vagyok, és zsenge ifiúságom óta majd vizen majd parton élek. Dicsekedhetem, hogy 100-nál több embert mentettemmeg, kik a' goodwini parton hajótörést szenvedtek. Igaz, hogy sokan voltak ollyak is, kiket a' haláltól meg nem szabadithattam.“ Minden, a' mit Phillpot mondott, a' szerénységnek, de bizonyos büszkeséggel párult szerénységnek bélyegét viselé. Sok kérdést intéztem hozzá mestersége iránt; 's milly mesterség ez! A' nap- és éjegyenlőség idejében, midőn az orkán legnagyobb hevességgel dühösködik, van az ő munkájának és foglalatosságának órája. Ekkor kezdődik a' deali hajósnak veszélyes pályája. Először azt kell kieszközleni, kinek legyen joga a' munkában és veszélyben részt vehetni. Ha ez meghatároztatott — még pedig nem minden vita nélkül — akkor az igen meredek partra kitétetnek a' hengerek, mellyeken a' csónak lerohan. A' csónakba több hajós száll; mások a' parton állván azt kötélen erősen tartják. Az első kedvező pillanatban e' kötél elvágatik, 's a' csekély csónak villámsebességgel rohan a' hullámok közé. Sokszor minden fáradozások haszontalanok, 's illyenkor az emberek fizetést sem kapnak. Valameddig valamelly hajó a' siktengeren megállhat, addig a' mentő csónaknak semmi becse; de eljövén a' megfeneklés pillanata, akkor az egyedüli reménység csak még a' mentő csónakba helyeztetik. A' kisded csónak, szintugy kitéve a' hullámok által elsodortatásnak, most sebesen közeledik. Csak egy eszköz van a' hajónak segedelmet nyujthatni, 's ez abban áll, hogy annak horgonyát kézre keritse 's magával elvigye. Közönséges időben is és nyugodt hullámzásnál nem kis feladás ezen nehéz vastömeget illy könnyű csónakra hozni. Ezek után a' horgonyt bizonyos távulságban magától szél mentében kidobja, mi által néha a' hajón levőket megmentheti. Ha a' hajó már legvégső szükségben van, akkor a' hajónak azon része, melly még viz felett lebeg, köttetik a' csónakhoz, 's a' kötelen egyik hajós a' másik után ereszkedik a' csónakba. Abba annyi ember vétetik-fel, mennyit a' csónak elbir. Ekkor a' kötél elvágatik,

's a' hajón levők a' jó szerencsére hagyatnak. 'S ez azon veszélyes mesterség, mellyet Phillpot és társai üznek. Az első mentő csónak, melly a' süllyedő hajóhoz legelőszer ér, 25 schillinget, ha a' szélvész igen heves, 3 guineát kap, későbben érkezett csónakok semmit sem.

Kérdezém Philpottot, hogyan élhet? — „Élni? — felelé ő — mi nem kívánunk élni; egyedüli törekvésünk oda megy-ki, hogy meg ne haljunk (az az: magyarán modva, tengjünk, mint Toldi lova): ma februar másodika van, én az uj év kezdete óta egy falat húst sem ettem. Azok, kik feleségesek 's gyermekeik vannak, alig tenghetnek. Sokszor, ha 2—3 napig a' tengeren elvesződtem, egy fillérrel sem gazdagulva, az az: üresen térek viszsza. Ez igen szomorú, 's végre is, bár mint undorodjam tőle, kénytelen fogok lenni valamelly szegények házába menni." — „„Hányan vannak kegyetek?"" kérdém továbbá. — „Mintegy 500-an, 's mindegyik csaknem éhen hal-el. Két hónappal ezelőtt 200-an a' templomtól kaptak segedelmet; de büszkeségök nem sokára győzött, ugy hogy a' segedelmet most már el nem fogadják. Csak a' legnagyobb öregségben határozzák-el magukat, hogy a' szegények házába menjenek. Higyje nekem az ur, egész angol országban nincs szerencsétlenebb néposztály, mint a' Hovelerek, miképen minket a' városban neveznek."

Dealtól V. község lön vizsgálatom tárgya, melly az egész környékben legroszabb hirben áll. A' cantonban találtató valamennyi rosz ember ezen községből származott. Öt évi időközben 10 felakasztatott és 40 behajtott számláltaték közöttek. Ezen helység pénzbeli állapotja nem kevesebbé volt rosz, mint az erkölcsi. Kérdezősködtem ezen szomorú helyzet oka 's a' felvigyázó neve felől. „10 év óta — volt a' felelet — a' felvigyázó legnagyobb önkényt gyakorol felettünk; mindenki fél tőle; ő gazdag és hatalmas. Több házat és majort birván egyszersmind haszonbérlést kereskedést és uzsorát üz." — Mivel a' kormány dolgában utaztam, meglátogatám őt, 's a' község könyveibe kívántam tekinteni; ő zavarodásba látszott jőni, 's igéré, hogy holnap után kezembe szolgáltatja őket. Én a' vizsgálatot helyben 's legott akarám megtenni. Beléptem a' felvigyázó boltjába; mintegy 3—4 száz mindenféle nagyságú kenyér feküdt az asztalokon; két borjúczomb 's három darab baromfi mellettek. Fris szalonna békesen feküdt nehány vég posztó mellett. A' felvigyázó ezen kevert kereskedést együtt üzi. Igy egyesülve van benne a' mészáros, szabó, szatócs, sütő és posztós mestersége; ezen kivül zálogra is ad. Pénztárát viszonyosan sokkal jobb állapotban leltem, mint a' helységéét. Mivel a' község szegényei egyes egyedül tőle függenek, árújait olly áron adja-el, millyenen neki tetszik. Senki sem meri őt e' bánásmódjáért kérdőre vonni. Nyereségéből egy

tuczat nyomorú kunyhót épitett, mellyeket a' reászorulttaknak igen magos bérben szok kiadni, 's e' mellett semmit sem koczkáztat; mert ha valaki neki fizetni nem tud, akkor a' bért a' község tárából huzza-ki magának. Adókönyveit olly summákkal leltem betöltve, mellyeket maga fizetett-meg, 's a' főmennyiségből az mutatkozott, hogy a' szegények neki két évi adóval tartoztak.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

BUDÁN julius 2-kán Egressy Gábor ur részére először adatott a' „Szaraczen" szomorú játék 5 felv. Dumas Sándor munkája, Schmidt Henrik után fordità jambusokban Szigligeti budai színész. — E' szinműnek franczia eredetije (mint a' hirdetmény emlité, mellyben azonban a' corrector ur sok hibát hagya) a' parisi Odeon-szinházban adatott először „Charles VII. chez ses grands vaissaux" czim alatt. Benne a' szerző, ki különben az uj regényes iskolának egyik vezérfeje, meg akará mutatni, hogy az ugy nevezett classicai monorban is képes irni. Merényének határozó következése lön; mert nemcsak egymást érte e' szom. játék előadatása nagy ideig, hanem rövid idő alatt háromszor is hagyá-el a' sajtót. — E' kedvező sorok minket szép reménynyel biztattak, 's e' műben franczia sorsosainak példájára meglepő hatást reménylénk tapasztalhatni. Azonban nagyon csalatkoztunk. Egyike ez azon szinművekuek, mellyekben itt ott szép virágos mondás, de átalján véve sok és igy untató beszéd, de érdekes cselekvény kevés találkozik; nagyobb részében a' fő személyek caractere rejtvényben lappang, 's a' néző nem tudja, mit véljen felőlek majd csak a' mutatvány végéig. Csak az 1-ső felv. — a' 4-diknek végén, 's az 5-dik felv. van valami, mi a' nézőt figyelemre gerjeszti. Hogy a' szerző a' főtárgynak csekély voltát nagyon is érzette, de azt mindenkép szinművé akará alkotni, 's mind a' mellett mellékes, vele szoros kapcsolatú mellékcselekvényekkel ellátni nem vala képes, vagy hogy az egésznek készitésével sietett, bizonyitja az alrendű VII-dik Károlynak (Fáncsy ur), Sorel Agnesnak (Lendvayné assz.) és Dunoisnak (Lendvay ur) becsusztatása, kiknek e' műben valódi szükségből megjelenésök éppen nem látszik egybefüggeni az egészszel. A' fő vagy is czimszemély maga a' férjétől Savoisy-tól (Szentpétery ur) magtalansága végett elválásra késztetett Berengariát (Kántorné assz.) titkon szerető Jacoub ifjú Arab vagy is Szaraczen (Egressy ur), ki kettős gyilkolás bünöse, megölvén az 1-ső felv. Raymond ijászt (Megyeri ur) és Savoisyt (ki Graville Isabellával (Széppataki Joh.) kél öszve, és első hitesét kolostorba vitetni parancsolja, de ez egy másik fátyolos asszonyt küld maga helyett) az 5-dik felv. a' boszút lihegő Berengaria által viszonti szerelem igéretével felbiztatva, holott az utóbbi tett alatt Berengaria mérget vesz-be, 's Jacoub reményében megcsalatva előbb nyert szabadsági levelének értelme szerint hazájába visszatér. — E' szerint tehát csak Savoisy, Berengaria, és a' titkon epedő Jacoub adnak foglalatosságot a' hallgatónak, de ezt is gyak gyéren. Ezeknek személyesitői tettek, mennyit lehete, a' műnek érdekesitésére; de nem tehettek annyit, mennyi a' hallgatók elragadtatására és e' műnek classicaivá elismerésére, vagy zajos hatásra alkalmat adott volna. Mi okból nehezen hibázunk, ha mondjuk, hogy e' darabnak a' repertoir-ra nézve hosszas életet nem

jósolhatunk. — Nézők mérséklett számmal. — Julius 3-kán egy igen kellemes és különös jelességgel adatott uj játékkal lepetett-meg a' fájdalom! nagyon csekély számú közönség; czime: „a' fiatal kereszt anya" vigj 1 felv. Irta Scribe: forditá Jakab István. A' csinos forditmányú és természetes társalkodási hangon játszott darab kellemes mulatságot szerze, 's ezt méltán köszönhetjük a' fő személyek előadóinak, u. m. Lendvayné asszonynak (Lucyné), Egressy (Eduard), Szentpétery (Mordy) és Telepy (Jean) uraknak. A' két elsőt mind ma, mind tegnap igen halavány aknak találtuk, miről máskor jó volna segiteni. Követé ezt 6 számból álló egyveleg, mellyben Bensa ur pozsoni színész „a' tolvaj szarka" daljátékból a' Podesta ariáját, és a' félben szakadt ünnepi áldozatból ismét egy magánydalt énekle (costume-ben). Szavát kellemes, erős, de csekély terjedtségű baritonnak, szilárdságát a' tactusban elégtelennek, kivált a' 2-dik ariában, tapasztaltuk; actiói az 1-sőben jók voltak, 's tapsokat nyert. — Macbeth-ból Kántorné assz. által a' már olly gyakran látott, de nem illyesbe való jelenés helyesen adatott. — Zampa-ból Nyiriné assz. és Lendvay ur által a' 2-dik felvonási duett énekeltetett; mellyben Ny-né assz. ismét bebizonyitá nemcsak különös szorgalmát, mellyet pályájára forditani törekszik, hanem muzsikai jártosságát és éneklési szilárdságát is, melly őt annyira kitünteti, és eddigi fellépéseiben elősegité ugy, hogy eddigi énekesnéink közül ő maga az, kiről mondhatjuk, hogy minden szerepét tetemes hibák nélkül vala képes énekelni. Benne a' társaság valóban jeles énekesnét, 's haszonvehető tagot bir. Társával ma nem valánk megelégedve. Nagyon kitetszett, hogy már régen nem énekelt. Valamint tegnap első felléptekor visszajötte után, ugy ma is, örvendező tapsokkal idvezelteték. — Következék egy jelenés „a' szerencsétlenekből" Kovácsné assz. és Udvarhelyi ur által mulattatólag adva. Nem látjuk okát, mért nem szavalhatta volna K—né assz. hasonló sikerrel azokat magyarul, mellyeket németül mondott — Berekeszté az egészt „a' fekete asszonyból" egy magánydal Nyiriné assz. és a' karszemélyzet által helyesen énekelve. — Jul. 4-én a' „házas pár" és „ligeti kastel" mindkettő vig játék 1 felv. adatott.

Német játékszin.

Ernstné 's Rohrbeckné asszonyok, Breiting és Stöckel urak Pesten következőleg folytaták vendégszerepeiket. — Junius 28-kán R—né a. utójára lépe-fel mint Adelaide a' hasonczimű, először adatott 's jó formán mulattató dalos szinjátékban — 30-kán St. ur a' „velenczei farsang" ismétlésében — Julius 1-jén a' szinházunk tagjai közé szegődött de rövid időre elutazandó E—né assz mint Norma, 's Br. ur mint Sever — 3 kán ismét Br. ur mint Zampa, melly szerepben azonban a' Pestiek őt közösen megkedvelni nem akarják. (A' „báléj" daljáték nem sokára adatik nagy pompával. Az apród és czigány aszszony szerepében Bécsből csupán e' czélra hozattatott két dalszinésznő lepend-fel.

DIVAT.

Parisban házi öltözethez nagyon viselik az ugy nevezett à la paysanne kis nyakkendőt fekete csipkéből szines vagy fehér musselin ruha mellett. E' fekete kendő tüllből is lehet keskeny csipke-körzeménynyel, melly azonban a' nyakot kevessé fedi-be, 's egészen az övszalag alá bocsátkozik. Himzett tafotakötényke most is kedveltetik. Legszebbek a' nehéz szürke selyemből hasonló szinü himzésekkel készülttek. Lehet őket szalagokkal, vagy két oldalon bokrokkal diszesiteni, alját virágokkal himzeni. — Házban rövid ujjú ruhát viselnek ököl-kesztyűkkel, mellyek leginkább feketék, fehérek, szürkék, barnák; fölül, valamint a' báli kesztyűt, apró szalagbokorral ékesitik. Lehetnek csipkéből vagy himzett tüllből is, mire maradék-csipkék is használtatnak. — A' ruhák szegélyeibe vont szalagot még mindig szeretik; e' szegély sokszor kettős, hármas is. — Fiatal személyek világos organdiból is viselnek nyakkendőt, egymásra rakott hajtásokkal, mellyeknek mindenikébe szalag vonatik. E' ránczok között himzés vagy csipke lehet, mi igen ékesiti a' kendőt.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiacz 86. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utcza 612.

55.

MONMŰVÉSZ.

Pesten vasárnap julius **10kén 1836.**

SZORGALOM.

Vizkereskedés Madridban. E' fővárosban a' viz olly tiszta, világos, és jó izű, mint azt német országban igen ritkán találhatni. 7 mértföldnyiről t. i. Guadarama-hegységből csupa kavicsokon folyik Madridba, 's itt a' városban 32 nagy szökőkút által terjesztetik-el. De a' viz a' nyilvános kutakról nem ugy vitetik, mint nálunk: hanem vannak bizonyos „Aquadores" nevű emberek, kik a' vizhordással mesterséget üznek, a' vizet kis edényekben a' házakba elhordozzák (mint Pesten a' Duna-vizet), miért magukat megfizettetik. Ezen vizi kereskedés továbbá kisebb és nagyobb mennyiségben gyakoroltatik. A' nagykereskedés a' Galiczianok kezeiben van, kik különös czéhben állanak, 's a' várost részenként maguk között felosztják. Ezen nagykereskedőket egész nap fel alá futkozni láthatni edényeikkel; mindegyik vizhordozónak 12—15 házat kell ellátni vizzel, 's fáradtságáért, ha mindennap egyszer visz, hónap végével egy piasztert, ha kétszer visz, kettőt kap. Ezen czéh a' szökőkutak pénztárába évenként bizonyos adót köteles fizetni. A' kis kereskedőknek különös czéhük nincs. Ezek nagy korsókkal 's valamelly bádog ládácskával, mellyben a' poharakat tartják, járnak szüntelenül fel alá az utszákon, 's „vizet, fris vizet!" kiáltoznak. Igen meleg napokban ezen kiáltás még következővel is toldatik: „Kinek van szomja? ki akar inni? éppen most hoztam a' kutból!" — Egy-egy pohár viz mintegy fél ezüst krajczárba kerül; de meleg napokon még is 12 garast szerezhetnek maguknak. Ezen aquadorok előkelőbb osztályát teszik a' jég- és árpa-viz-kereskedők. Ezek kis fa-kupácskákban árulják mind a' kettőt, mellyekben alól, a' jég számára, különös fiók van. Egy pohár jeges viz egy quartoba (1 kr.) kerül; egy pohár árpa-viz jéggel három oharosba ($1\frac{1}{2}$ kr.). Ezeket is minden utszában láthatni fel alá kóborlani.

Mezei gazdasági minta. Majus 26-kán Nancyból több földmivelő vándorolt-ki Egyptusba, hogy Kairo közelében mezei gazdaságot alapitsanak a' Kairoiaknak mintául szolgálandót, 's hasonlót ahhoz, melly Noville-ben létesittetett. Mehemet-Ali ezen uj gyarmat számára számos bútort 's gazdasági eszközöket vásárolt-be

a' legjobb gyárokból, 's egy ifiú tudóst (Husson urat) adott melléjek, ki mint a' természettudománynak 's chemiának tanitója mindnyájoknak illendő tanitást adjon a' két tudományban.

GYMNASTIKA.

Közlemények Clair Ignácz gymnastikai intézetéből.

(Pesten, Therézia-város, sip utsza, 359 sz. a.)

XI.

A' tisztább erkölcsi elv párthivei multkori állitásomat rosz neven vehetik, 's a' lélek szabadságára támaszkodnak. Nekik nemes 's derék theoriájok van, mellyet szivből tisztelek: de menjenek ők ki, 's lássák a' praxist.

Bizonyos, hogy sok ezer legnemesebb tulajdonság még nemesebben fejlenék-ki, sok ezer két szinű 's gonosz ember jónak mutatná magát, ha lágy és elkényezett nevelés 's életmód által el nem tompultak volna.

Olly személyektől, kik gyermekségtől fogva fényüzéshez szoktak; mindig csak sybaritai kivánságuk kielégitésére, ugy nevezett szükségességre, gondolkodnak; kik olly kényelmes elkényezett testben lappangnak, melly minden alkalmatlanságot ezer ál-utakon törekszik kerülni; — a' beteges és gyengéktől ritkán lehet várni hős szeretetet honjok iránt, feláldozást a' közjóért, segedelmet embertársaik számára, férjfias bátorságot, rendithetlen igazság-szeretetet, magos felemelkedésre és nemes lelkű tettekre törekvést. Ezek csak élemény, gyönyörűség, kényelem, nyugalom, gondnélküliség, munkátlanság után sóvárognak; sorsuk többnyire a' szenvedély rabszolgasága.

„Toutes les passions sensuelles logent dant des corps efféminés; ils 's en irritent d'autant plus, qu'ils peuvent moins les satisfaire. Un corps débile affoiblit l'ame.“ (Minden érzéki szenvedély elpuhult testekben lakik; 's annyival inkább ingerli őket, mennyivel kevesebbé elégithetik-ki ezek. A' gyenge test elgyengiti a' lelket is.)

A' férjfias caracternek egyik tulajdonsága, mellyet életmódunk mindinkább ritkit, saját erőnkbe helyzett bizonyos bölcs bizalom, melly minket nem enged azonnal segedelmért kiáltani, vagy éppen kétségbe esésre vetemedni; mellynek kisebb 's nagyobb vállalmányoknál alapul kell szolgálni, 's melly nekünk mint embereknek és polgároknak elkerülhetlenül szükséges bizonyos önállásunk fenntartására. Az olvasóra bizom annak elitélését, valljon e' férjfias tulajdonság sarjadozhat 's tenyészhet-e az elpuhult nevelés telekén.

Tekintsünk már most még egy tüneményre, melly az aestheticai 's physicai világban kimondhatlan zavaros látkör gyanánt emelkedik.

Ez az ugy nevezett fensőbb, nemesebb természetek betegsége, egy philosoph-aestheticai titoknak neme, melly ujabb időnkben tragicomicai módon mulattat, miután minket egykor senyvesztő holdvilági alakban, mint érzelgés, könyekre fakasztott, vagy mint lángész tüskén bokron, árkon szökött keresztül. — Mi oka e' betegségnek? — Az érzelmeknek túlságos feszültsége, érzésnek görcsössége, mellyet a' természetlen feszült képzemény elmulása, a' józan emberi elme eltünése követ.

Bizonyságokat erre számtalan iromány mutat; sok nyomtatott könyv beteges érzelmek zavarát hordja elő; mások kitüntetik azoknak szerzőjeit törekvéseikben, kik, hogy a' közönséges természetűek aljas földjéről felemelkedjenek, phantasiájok szeszén felhők tartományába lebegnek-fel, mellyek közül hozzánk másvilágiakhoz csak ritkán mosolyog-le egy világossági sugár. — Ezeket olvasni ámbár nem igen szeretjük, de még is érdekes e' szellem gyermekeinek energicai gyengeségöket ismerni tanulni, 's igy a' nagy olvasó világ piperéjéhez nyulni, hogy innen egészségöknek belső állapotja felől itélhessünk.

De elég erről: a' mondottak elegendők az első ellenvetés megczáfolására 's ezen itélet megalapitására.

A' mivelt ember physicai tekintetben nem az, mi lehetne, lenni kellene. Nagyon egy oldalúlag növeszti ő értelmi erejit-és technicai készségeit. Gyakran túl fesziti ő érzelmeit, 's képzeményét egészen az ábrándozás tartományába sarkantyúzza. Mind ezeknél pedig éppen nem figyelmez arra, hogy mint physicai ember az őt környező természettel 's vak esettel örökös háborúban él.

SZOBRÁSZAT.

Töpliczből irják, hogy azon emlék, melly nem messze Prusten falutól állittatik-fel, azon bajnoki ellentállást fogja dicsőiteni, mellyet egy 8.000 orosz testőrből álló csapat 1813. augustus 29-kén, tehát a' kulmi ütközet előestéjén, mutatott a' 35.000 emberből álló franczia seregnek Wandamme tábornok vezérlete alatt. —Mit már bold. Ferencz cs. és kir. eltökélett magában a' nevezetes történet után, azt most fels. utódja viszi véghez. *) Mult sept. 29-kén ez a' porosz király és orosz czárral együtt az alapkő letételének innepét megkezdé. Az innepiség nagyszerű volt és szivemelő, melly minden jelenvoltakra igen nagy benyomást tett. Az emlék helye azon ponton van, hol a' négyszer nagyobb ellenség ellenében az Oroszok folytonos hadakozó hátrálás közben utószor helyt állot-

*) Vesd össze az idei Honművész 46. számában a' kómetszés czikkelyét.

tak. Az emlék maga, mellynek talapzata már egészen kész, szegletkövek között felemelkedő három nagy granittuskóbul álló fokokból áll, 's ezelőtt ugyan ezen a' helyen fából vala felállitva, még pedig olly nagyságban, mekkora az érczöntvény lesz. Talapzata koczkát ábrázol, mellynek négy oldalán négy colossalis oroszlán megy; a' szegleteket sisakokat és babérkoszorúkat ugyan ott láthatni. Ezen talapzatról egy pyramis emelkedik-fel, mellynek négy oldalán a' felirások vannak; ezek felett babérkoszorúk, alattok pedig kardok láttatnak. Ugyan ezen pyramis előtt áll egy 9 lábnyi magos antik Victoria, tökéletes másolata annak, melly nehány évvel ezelőtt Bresciában találtatott. Azon paizson, mellyet kezében tart az évszám látható: „XXIX. Augusti MDCCCXIII.“ A' pyramis homlokfalán pedig ez áll:

Vexillariis
Praetoriar. cohortium
Russicarum
interritis fortissimis
quod
fide virtute constantia
irruentibus Gallor. copiis
impares numero
IV. Kal. Sept. an. MDCCCXIII.
strenue in receptu obstitere
foederatique principes
acie instructa hostibus captis
Victoriam inclytam nacti sunt.

A' hátulsó oldalon pedig ezt olvashatni.

Monumentum
ab. Imp. Francisco P. F. Augusto
victoria parta
IV. Kal. Sept. an. MDCCCXIII.
constitutum
Ferdinandus Aug. Fil. Augustus
a solo exstruxit
XXIX. Sept. an. MDCCCXXXV.
Lapidem auspicalem
statuentibus
Ferdinando Aug. Imp. Austr.
Nicolao Aug. Imp. Russiae
Friderico Gulielmo Rege Boruss.

Ezen felirásokat Dr. Labus mailandi tudós archäolog készité; a' többi két oldalfalra teendő irást Ferdinand császár az orosz czár tetszésére hagyá, kinek kivánságára a' harmadik oldal a' nevezett hőscsapat legjelesb vezéreinek és közvitézeinek neveikkel fog diszesittetni. A' negyedik Sándor czár emlékét lesz dicsőitendő, mint ki

frigyes társ és együtt hadakozó volt. Ez alkalommal az emléknek két rajzolatja, egyik szinezve másik csak rajzolva, osztatott-ki a' jelen voltak között. Emlékpénz is veretett ugyan ezen alkalomra, mellynek egyik felén az emlék látszik, másikon a' pénzverettetés czélja van szavakkal kifejezve.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

BUDÁN a' multkor is emlitett „házaspár" — és csak másodszor adatott jeles sikerű „ligeti kastél" vigjátékra kevés hallgatót nyertünk. — 7-kén „Bocskai István" drama jött szinpadra, mellyben Kántorné assz. a' herczegné, Széppataki J. Bocskayné, Barthàné assz. Borbála — Bartha ur, herczeg, Megyery ur Bocskay, Fáncsy ur Csáky, Egressy ur Stégert szerepét vivék.

Viszonzás Kassáról. E' lapok 46-dik számában ezt olvashatni: „Kassáról K. Lászlónak némelly birálataival meg lehetett elégedni mind addig, mig Lumpacivagabundusról irt tudósitásával (mellyre előre figyelmesek valánk) azt hiteté-el velünk, hogy az igazságot ő is elmellőzi." — Ezt nekem, ki az igazságot a' becsülettel, a' drága kincscsel, egyformán szeretem és tisztelem, érintetlenül hagyni lehetetlen. Én a' Lumpacivagabundus egész előadását és esetét ugy irtam-meg e' lapok kiadójának, mint történt. — Valóban különös is, hogy a' n. váradi közvélekedés közlője számba sem vevén azon elvet — hogy itéletünk kimondásában soha se heveskedjünk, 's mindig a' más részt is szükséges kihallgatnunk, vagy legalább minden körülményt kell tudnunk, ha igazságos kritikusok akarunk lenni — minden igazi adatok nélkül engem balul vádolni nem átallott. K. LÁSZLÓ.

KASSÁN junius 20-kán a' t. n. Abauj vgye által pártfogolt nemzeti szinészeti intézet jövedelmére, 's azon ns megye KK. és Rendeinek méltó tiszteletökre, a' szinterem kivilágositása 's felemelt bemeneti dij mellett egy működvelő társaság által K. Lászlónak „boszúló kard — vagy — méregkeverő" eredeti szom. játéka 4 felv. jól sikerülve és köz tetszést nyerve adatott. Játék végével a' Mayer tánczmester által betanitott nemzeti nagy kettős táncz igen tetszett; valamint az egészet befejező néma ábrázolat is. — 21-kén a' pesti nemzeti szinház költségeinek némi fedezésére ugyan azon működvelő társaság által a' „rózsák" vig. ját. 1 felv. adatott. Ezt követé „a' veszedelmes szomszédság" Kotzebue vig. játéka 1 felv. németül előadva az itteni német társaság által. Végzetül a' tegnapi nemzeti táncz ismételtetett. — Első napon némelly zavaros körülmények miatt néző közép számmal, más nap igen kevés a' közbejött mulatságok végett ugy, hogy alig jött-be a' költség. Julius 24-kén ugyan azon működvelők ismét készülnek a' pesti szinház részére egy mutatványt adni, 's igen remélhető, hogy az akkori jövedelem nem csekély leend.

SZEGEDEN Junius 1-jén „a' hét magyar-kapitán" adatott. Abday (Árpád) valamint öltözetében megtartá az eredetiséget, ugy előadásában is elegendőleg kitünteté a' fejedelmi méltóságot. Könyves (Tuhutum), Boháry (Uszubu), Marosy (Zabolch), Szatmári (Gyula), Gyarmathi (Verbőlcs) előadásuk nem volt ugyan rosz, de öltözeteikben nem vala az eredetiség, mert későbbi századokban divatozott ruhákban jelentek-meg. Egyedül Sza-

Jatnai (Lehel) maradt öltözetében, de nem előadásában, hasonló a' magyar kapitánhoz, mellyet képezett. Erdős (főpap), Telepiné (Habilán), Szántainé (Bellira) jól, Abday Rosina (Etele) nem csekély szerepében igen helyesen játszott. Az előfordult énekek nem roszul hangzottak. Játék végén Abdayné és Erdősné saját szerzeményű énekben mondák köszönetöket a' társaság iránt pártfogással volt közönséghez, 's ezzel a' társaság nehány hétre bucsúját vevé tőlünk. CSENDVÖLGYI.

GYULÁN majus 23-kára hirdetve volt „Vanda a' krakói herczegnő" — de a' reményinkben élesztő áldott eső a' színészeket is e' játéknak nem adására ösztönzé. — 24-kén adatott a' „sokat tudó" vig játék 5 felv. (nem tudni kifordítása szerint?) Ma elégedettebb vala a' nézők száma; de sok vala a' hiány, mert azon egy is, hogy 4 felv. adatott a' játék, 2 felv. egyberagasztatván, mutatja a' rendetlenséget. A' függöny a' 2-dik felvonáskor le nem bocsájtatott. Ránczosné (prima donna) első szavaival keresztül szaladt a' szinpadon, 's ekkor a' függöny leereszteték. A' társaság basisának — mint Három kis pénz (Döme), ki szorgalommal igyekszik játszani, tulságost mellőzve, a' theatrum directora mondá — „a' sugónak kell lenni." — Ő maga ugyan az egész játékot elsughatja, de káros a' felettébbi sugás; a' színészek elkészülve, szerepeiket helyesen felfogva önthetnének életet az egész szinműbe. — Peregrinus (Szalai) szerepét tudva dicséretesen játszott. — 26-kán a' társaság Baky igazgatása alatti más társasággal megosztozván, 's a' szinhelyet a' korona vendégfogadó teremébe tevén által, adá nem sok néző előtt „a' szende ártatlanság győzelme a' képmutatókon, vagy, miveltség és természet" egészen uj, itt még soha nem adatott jeles vig játékot 4 felv. Irta Albini, magyarra tette Balog István, nemzeti szinész társaság igazgatója. — Be sok! — Egyébiránt e' jól mulattató darabot igyekezettel láttattak adni. Tüzes (Kálmán), Pontos (Döme), Aspasia (Julia), Szikra (Szalay) dicséretesen, Artemisia grófné (Szaklányiné), b. Hegyi (Szaklányi) tüz nélkül játszottak. Csak a' felettébbi sugás boszant; mert előbb kénytelen hallani a' néző egész mondásokat, mint sem azok a' színész ajkain kigördülnének! — Jun. 4-én Döme Lajos hasznára adatott „a' menyasszonyi korona, vagy, álom-látás" dramai rajzolat 5 fv. — Ludovica (Szaplonczainé) és a' templarius Scipio (Kálmán) meglehetősen játszottak, csakhogy az itteni nézők nagy része a' szomorú jeleneteket is vigra változtatja gyakran által. Minden kurtitások és személyek elmaradása mellett is, a' megszokott késő elkezdés miatt, szinte 12 óra felé siettünk-ki a' szinházból. — 5-kén egy vasárnapi darab adatott elkorcsositva ugy, hogy lehetetlen vala belőle valamit érteni, t. i. az ismert „garabonczás diák." Formájából kivétetvén felette roszul sikerültnek mondhatni; de hogy is ne illy szük szinpadon! Semmi készülettel a' tüneményre, hacsak azt nem mondhatjuk tüneménynek, hogy Csákány Laczi (Döme) ön teste helyett saját festett képét tüntette-el; egy szóval sem a' diszitmények sem az ének meg nem feleltek várakozásunknak, annyival kevesbbé, minthogy e' társaságban csak türhető hangú is alig találkozik. Harsánytorki (Szaklányi) hibás organuma mellett kedveltetőleg játszott, Palkó (Kálmán) hangos szavával fület sért. Szoktassa magát a' csendesebb beszédhez, de érthetőséggel párositva; taglejtései is ne egyformák legyenek mint molnár legénynek és királynak. Egyébiránt a' felette nagy számú köznép, melly begyülekezett, jó izűn nevetett. — 7-kén adatott a' „bak-őz." Sokkal ismeretesebb e' darab, mintsem mondani kellene, hogy valóban miveltebb izlésű nézőség soha pirulás nélkül nem szemlélheti. Itten is, hogy kiknek javalatára vétetett elő

(bőséggel levén már jobb erkölcs-ébresztő darabok), nem tudom. Nézők kevesen. Az árendás (Döme) eléggé mulattatott. A' czédulán kitett hat személy a' szinpadon semmi jelét nem mutatta lételének. — 9-kén adatott „Benjamin lengyel országból" vig. játék. Krone Bianka (Szaplonczainé) és Benjamin (Szaklányi) türhetőn, Lámm (Demjén), Fróberg (Kálmán) szerepeikhez nem hiven, sőt elég feszesen, Krone Dávid (Döme) és a' tanácsos (Szalay) szerepeikkel hidegen bánva, élénkség nélkül játszottak. Tüz és érzés kell minden szerephez; érezni kell a' színésznek egész valójában, mit lelke gondol; mit ajkain kimond, arcza 's egész testalkata azt tüntesse elő. De erre a' készület felette megkivántatik; nagyon bajos magoknak a' színészeknek, kik el nem készülnek, a' sugóra hallgatás; de a' nézőkre nézve még untatóbb, 's e' hely iránt hidegitőbb dolog fülsértő kiáltása a' szinpad elején rejtezettnek!

GYULAFI.

MISKOLCZON majus 14-kén „gyapjú-vásár" vigj. — 15-kén „nőragadás" tréfa — 17-kén „ős anya" szom. ját. — 19-kén „korona 's vérpad" szom. ját. (majd legjobban sikerülve) László részére — 21-kén töksi játék — 23-kán „Preciosa" — 24-kén „szerelem jegyző könyve" vigj. a' szinházat olajjal világitandó lámpáknak megszerzésére (de az ezen esti fadgyú világitásnak költségei is alig kerültek-ki) — 26-kán „rabló vadászok" szinj. (Hubenai részére) adattak. E' társaság ma utószor játszott, 's mint halljuk Gyöngyösre utazott. Valamint ő jövedelmeiben, ugy a' publicum felőle táplált reményében is nagyon csalatkozott. — Helyét junius havában Ujfalussy társasága foglalá-el, melly szerencsés volt Lendvay urat, budai kedvelt színészt, nehány vendégszerepre megnyerni. N.

UJVIDÉKEN. Majus 27-kén Kőrösiné jutalmául „Cserni György" viggal elegy vitézi játék 3 felv. magyar és rácz énekekkel elég csal-étek vala a' művészetet kevesebbé értő közönségünkre is. A' szinterem még soha illy tömve nem vala; ámbár a' darab nem érdemlé. Szerzője nem volt kitéve; valóban jól tették szinészeink, hogy megkiméltek. Cserni (Deézsi), noha e' szerepet a' többihez képest legszerencsésebben fogá-fel, a' darab köz tetszésére nem volt képes eléggé hatni. Szimio (Munkácsi) ügyesen, Stanoje Glávás (Dér), Iván (Sipos), Karafeczi (Czakó), Ogly Aga (Láng) eleget jelentgettek, de csak a' jelentésnél maradt, mert ütközet nem volt. Kaja (Katicza), Ruzsicza (Kőrösiné) ugy látszik kénytelenségből cserélék-el szerepeiket. Angelia (Munkácsiné) csinos öltözetben tapsra, Kula (Kőrösy) és Csicsa (Vadas) nevetséget szerző előadásaikért előhivatásra érdemesittettek. Záradékul a' nemzeti táncz Kőrösy Mimi és Kálmán testvérek által köz kivánságra eljárva, és a' néma kép „Flora ünnepe" nagyon tetszett. — 28-kán „A' királyi parancs" adatott, udvari vig játék 4 felvonásban. (Töpfer után Láng Ádám.) A' forditás silány; rakva idegen kifejezésekkel, mellyek a' játék folyamatjában gyakran sérték füleinket. Király (Kőrösy) jól utánozta ama nagy király különös karakterét. Blankendorf (Czakó) készületlenül lépe-fel. Báro Vendel (Láng) meglehetősen, Julia (Kőrösiné), Henriette (Munkácsiné) csinosan és jól, Lindenek major, mért nem őrnagy? (Deézsi) karaktere durvább oldalait jól tünteté. Branden (Dér) csinosan, de nem a' porosz katona formaruhájába öltözve, és nem egészen helyén állott. Gróf Defolli (Munkácsi) ügyesen, Ordinata (K. Katicza) igen fiatal volt öreg szerepének helyzetére nézve. Káplár (Nagy), Sebestény (Sipos) mulattatólag adák szerepeiket. E' mai előadás legsilányabb mutat-

ványa volt e' társaságnak, minthogy az egészben egybefüggés és sebesség hiánya vétetett észre. — 31-kén „Bátori Maria" szomorú játék 5 felv. Dugonics szerint jöve szinpadra. Kálmán király (Láng) reményünket meghaladva, Buzilla (Munkácsiné) az előbbiekhez képpest nem legjobban, István (Deézsi) remekül adá a' siránkozó herczeget. Szemerédi (Czakó) meglehetősen, Árvai (Kőrösy), Szepelik (Munkácsi) mind ketten a' fondor tanácsosok szerepét megelégedésre. Ellenben Gyiloki (Sipos) comicai hajlongását és mimicáját elhagyhatná illy szomorú rajzolatban, nehogy a' közönség érzése zavartassék. Maria (Kőrösiné) szivrehatólag és nemesen; Miklós (Dér), Kuti (Szakácsi) kielégitőleg. A' czédulán pontossággal igért gyászalkotvány helyesen készitteték-el. Emliteni méltó, hogy a' német igazgató látván a' köz figyelmet egészen a' Magyarok részére hajolni, többet játszani nem tartván tanácsosnak, felváltva itélt játszási jogát 10 ezüst forinton a' magyar társaságnak eladta, 's Pétervárra vonult játékszini előadásainak folytatására.

PÉTER ÉS PÁL.

Német játékszin.

Pesten Zeiner l. a. Breiting ur, Henkel l. a. Waldmüller assz. mindannyin tagjai a' bécsi udv. szinházaknak vonják szinházba a' tóduló közönséget. Zeiner l. a. kedvező sikerrel játszott julius 4. „János finnlandi herczegben" mint Katalin — 6-kán pedig mint Griseldis. — Breiting Herman ur, Henkel l. a. 's Waldmüller assz. az elsőnek jutalmára julius 7-kén adatott „bal-éj" operában, mint Olaf, herczegi apród, és kártyavetőné. Az utóbbi két cs. kir. udv. dalszinészné leginkább e' két szerep végett hivattatott ide, 's itt mulatásuk rövid leend. Ezen mai első felléptök felől máskor bővebben.

HANGÁSZAT.

Carl Henriette l. a. Pesten a' városi kisebb tánczteremben jun. 21-ki délután 5 órakor, 1 ezüst ft. bemeneti dij mellett, adá utósó hangversenyét, mellynek részei voltak: 1) „A' veszély napjai" czimű daljáték ouverture-je. — 2) Donizetti „Anna Bolena" operájának végariája; éneklé a' versenylőné egész hangászkar mellett. — 3) Változatok fortepianóra; játszá a' jeles szerző maga, Winkhler K. A. ur hangászkar kiséretével. — 4) Bellini „i Puritani" daljátékából nagy aria; énekle Carl l. a. fortepiano (Winkhler ur) mellett. — 5) Sellner változatai; orchestrum mellett játszá igen helyesen oboán Petschacher ur, a' pesti német szinház tagja. — 6) Kreutzer K. „buvár" operájából nagy aria; éneklé hangászkar kiséretével Kaler ur pesti dalszinész. — 7) Mercadante által különösen a' versenylőné számára szerzett nagy változatokat fortepiano (Erkel ur) kisérete mellett énekle Carl l. a.—kl ez uttal bucsúzó versenyét adván, 's a' szép számú közönségtől zajos tapsok köztt ismételve előhivatván szives volt köz kivánságra az általa annyira megkedveltetett ariát „alla gioja ed al piacère" (Bellinitől) rendeu kivül elénekelni.

DIVAT.

27-dik divatkép (Parisból). — Az álló asszony bársonnal körzött szalmakalapot, poult de soie (nehéz selyem) ruhát, 's mantillát — az ülő dáma bársonnal szegett ruhát indiai bazinból visel. — Bécsi divat jun. 30-ról: mull-ruha lila marczelinnal bélelve; felruha csipkével körzött batisztból; tüll-appliqué fejkötő virágokkal; szalmakalap mezei virágokkal és tafota szalaggal.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiacz 86. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utsza 612.

M.T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

MŰVÉSZ.

Pesten csötörtökön julius **14**kén **1836.**

SZORGALOM.

Kenyér Savoyában. Reggelinél ültünk — mond egy utazó — midőn egy szálas legény, vállain egy kötet bottal, belépe hozzánk, 's fáradt levén, azokat az asztalra veté. Csudálkozva láttuk azután, hogy ezen botok nem voltak botok, hanem kenyér, mellyet itt ezen formában sütnek. Egy illy kenyér 4 lábnyi hosszú volt.

Gőzhajózás Egyptus és Keletindia között. Az egyptusi pasa ezen gőzhajózási-közlekedésről azt hiszi, hogy az egész világra nézve nyereséges lesz. Suez felé egy vas-ut alakitása, és hadi erejének Hedzsánál összepontositása őt képessé teendik az egész mekkai kávékereskedést az alexandriai kikötőbe középesiteni, 's ezen sebes közlekedés tervében Indiának, e' gazdag országnak, kereskedését a' régiek által gyakorlott utón, t. i. Egyptuson keresztül ismét létre hozni és felvirágoztatni.

Az omnibusok létesitése Parisban 1828-ban erősitteték-meg. Feltalálójok bizonyos **Baudry** volt, ki eleintén Nantesben fuvaroskodott, 's onnét jött Parisba, hol nem sokára tetszéssel fogadtatott: de első fellépése roszul ütött-ki. Baudry ennél fogva jónak találá, hogy magát agyon lője. De alig történt halála, midőn találmánya sikerrel koronázá magát. Ez csaknem minden feltalálónak balsorsa: mások aratják többnyire azt, mit ők vetettek. Az omnibusok a' Boulevardokon léptek cselekvőségbe. Jelenleg több van már, 's mindannyi 370 egymás után következő kocsival viszi végbe szolgálatját reggeli 8 órától kezdve éjfélig. Némellyek csudálatra méltó pontossággal végzik kötelességeiket, 's jó nyereséggel járnak. Fel lehet venni, hogy naponként 100,000 ember jár ide-oda az omnibusokon. Ezeknek jövedelme, általában véve, 20.000 frankra megy Továbbá a' bérkocsikra és cabrioletekre naponként 50.000-et számithatni, 's ezek az omnibusok által mondhatni, nem károsodtak; mi elég világos tanúja annak, mennyire emelkedett már minden osztálynak jólléte.

Artézi kutak. A' franczia akademia januar 18-kán tartott ülésében **Arago** ur egy artézi kutnak részletes leirását közlötte, melly Tours közelében ásatott, 's egy percz alatt 500 litre, vagy is

M. TUD. AKADÉMIA KÖNYV-TÁRA

24 óra alatt 7200 köbmeter vizet szolgáltat. Ezen kút furatásakor nem czélzának egyébre, mint valamelly malom hajtására elégséges vizerőt nyerhetni; 's azért nem gondoltak vele, mennyire fogna a' viz sugara felszökelni. De a' források 60 lábnyi magosságra lökődtek-fel. Még nem tételték próba őket fölebb szöktetni, 's azért erejeknek maximumát még nem ismerik.

ÉPITÉSZET.

Franczia izlés az épitvény-emlékekre nézve.

Az összes művészetek, jelesül az architekturai historia arra tanit minket, hogy azon jó 's helyes izlés, melly a' 16-dik században Romában, valamint egész olasz országban uralkodóvá lett, lassanként divattá kezde lenni, 's hogy ama bájjal 's grácziával felemelt épitvények, mellyek akkori időben Europa több városát diszesiték, czikornyázott ékesitvények által elüzetvén, elenyésztek; minek fő oka kétség kivül Raphael hires képiró 's derék épitőművésznek korán meghalálozása volt. — A' művészetnek ezen első ragyogású csillaga elhunytával elveszté azon nagy iskola is billentő erejét, mellynek ő vala lelke. A' művészeknek szétoszlása által ezen iskolából, több ponton elterjeszték azok ugyan a' régiség villámát: azonban ezen szétoszlott és egymástól eltávozó sugárok csak gyenge fényt okoztak. Ezen most emlitett állapotban jutottak a' művészetek a' Francziák közé. — Bár milly oldalról tekintjük is meg a' dolgot, kérdésen kivül van, hogy a' Franczióknál a' szépség iránti érzelem sokkal később jött életre, hogy sem az Olaszoknál, már azon időszakban, mikor az összes művészetek ezen nemzetnél csak még honosodni kezdtek, olasz országban a' tökélyességnek legfensőbb fokára jutván. A' 16-dik századnak közepén, mikor t. i. franczia országban a' művészetekre nézve ezen időszak beállott, olasz ország az utánzó művészetek minden ágazatinak miveltségében csaknem két századot számitott. Régtől fogva lehete mindenütt látni Italiában emlékeket felállni, mellyek a' hajdani architektura szabályai szerint helyes izléssel emelkedtek-fel, 's azt, mit a' Francziák a' tiszta izlésre nézve szereztek maguknak, ellenséges berontásuknak köszönhetik; melly alkalommal ők da Vinci Leonardo jeles olasz művészt, és számos más derék mesternek műveit vivék magukkal honjokba.

Megtekintvén azon diszitvényeket, mellyek a' Tuilleries királyi palotát halmozzák, valóban nehéz lesz ennél valami gazdagabbat képzelni magának. A' párkányzott márvány-oszlopok nem csupán minden szalag-osztálynál, hanem még a' közlegekben is csinos vésetűek 's ékességekkel boritvák. Megszemlélvén most már ezen minden jelentés nélküli 's e' mellett izletlen ékesitvényeket, mellyeket Delor-

AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

mes architektus használt, méltán tehetni azon kérdést: valljon ezen luxus, melly csak eldarabolja az oszlopokat 's az egyesség érdemeit félbeszakasztja, képes-e azon egyszerűséget felülmulni, mit a' jó idomzat szerez? Ám ha épült is fel nehány nevezetes 's megtekintésre méltó palota franczia épitő művészek által, valamint a' louxemburgi Parisban, mellyet de Bosse Jacques emelt, 's melly palotának javalat-terve olasz 's egyéb mivelt országok elhirült architektusaival közöltetvén, köz helybenhagyást nyert: mind e' mellett is a' Francziák soha sem érhették-el az Olaszoknak nemes 's kellemes sztiljét, mivel izlésök csak hamar fényüzésbe fajzott-el.

Ha megtekintjük az ecoueni kastélt, mellyet Bullant Jean architektus emelt, ugy hasonlag Lescot és Gougeon műveit, kik közül az első készité a' Louvre palota plánumait; ezen művésznek rendszerében már egyedül láthatni világosan a' nevekvő fényüzést, 's általánosan olly gazdagságot a' diszitvényekre nézve, minél nagyobbat képzelni csaknem lehetetlen. — Azon időkorban, mikor Perrault a' napfényt megpillantá, franczia ország még alig kapta-meg az olasz iskolák és szép művészetek első impulsusát, ámbátor a' Francziák királyai alatt nagy terjedelmű épitvények készültek-fel, mellyek büszkélkedtek pazar kézzel reájok halmozott ékesitvényekkel. A' franczia architektusok életbe hivták ugyan a' régieknek helyes sztiljét: azonban az izlés ezen tárgyaknál sem olly közönségesen mint más művészeteknél, jelesül azoknál nem szenvedett változást, mellyeket szellemi tudományoknak nevezni lehet. — Colbert hires franczia minister, ki az összes művészetek 's minden más nemű tudományok nagy pártfogója 's előmozditója volt, mindent elkövetett, hogy nemzetének vágyát és szellemi tehetségeit felserkentse a' tudományok és művészetek minden egyes ágazataiban; minél fogva ő azon parancsot adá a' szép művészetek akademiájának, hogy azok által, kik utaztak 's megvizsgálták a' hajdanság forrásait, a' hasznos tudományok mindenfelé terjesztessenek. Ezen szempontból vevén ő a' dolgot, Perrault azon rendelést vette, hogy Vitruv architekturáját forditsa latinból franczia nyelvre, melly tiszteltetési problemának ő meg is felelt, 's ez által tette talpkövét jövendő szerencséjének, maga kimivelésének 's hirnevének.

Ezen most érintett időszakban ollyas fejedelem ült a' franczia országi trónon, kinek lángelméje minden nagy képzeletre alkalmas vala. Jól általlátta 14-dik Lajos, hogy minden más művészeti ágazat előtt azt szükséges életre hozni, mi természetesen maga után vonja a' többit. Parisban csak egy nevezetes architektus sem volt: midőn ellenben éppen akkor Romában élt a' lovag Bernini, ki nagy talentomú művész 's egész Europában ismeretes vala mint derék képiró, szobrász 's ügyes architektus. Felépittetni szándékozván a' király a'

Louvre palotát, melly épitvényemlék számára Bernini dolgozta a' javalatterveket, kénytelen volt ő a' pápát megkérni, hogy engedné-meg ő szentsége a' művésznek Parisba utazhatni, 's királyi palotáját készitett saját tervei szerint valósitni.

Ki már az architektura történetében eléggé jártas, azt fogja tapasztalni: hogy az összes művészetek az időjárat 's izlés hanyatlása által bizonyos változások alá vannak rendelve, mitől sem hatalma az egyiknek, sem lángelméje a' másiknak, nem képes magát tökélyesen megóvni. Ez oka annak, hogy miután a' 17-ik században a' helyes izlés hanyatlani kezde olasz országban, a' Francziák királya, kinek czélja volt a' szép művészeteknek addiglan olasz országban ragyogó herczegi pálczáját kiragadni, elhirült olasz művészek pártfogása 's felfogadása által, annál inkább nem érhette-el nemes czélját, mivel azon időben csak már gyenge tehetségű elméket találhatott-fel olasz országban, mint például Caracci tanitványait a' festészetben, és Bernini utánzóit az architekturában.

Megjegyzésre méltó a' művészetek története iránt, hogy franczia országban, név szerint Parisban, hol a' kereskedői szellem 's ennélfogva a' divat nem igérvén hosszas tartósságot, — minden köz 's magány-épületet szünetlen lerontani, ujitni, változtatni ügyekszik. Ehhez képest nem könnyű feltalálni Parisban csak egy herczegi palotát (hôtel) is, melly megmaradna egy századig teljes épségében 's változatlanságában. Ezen állhatlanság és szünet nélküli változást okozó kiváncsiság, mellyet mindenütt 's mindenben észrevehetni a' franczia nemzetnél, teszi, hogy az architektura francziaországban, jelesül ezen nép épitő művészeinek története, olly gyümölcstelenné lesz. — Nem tagadhatni ugyan, hogy amaz önkényes 's elfajzott rosz izlés, melly a' 17-dik század végével lábra kapott olasz országban, olly sebesen nem terjedett-el a' Francziáknál, 's habár azon emlékek, mellyek 14-ik Lajos alatt felemelkedtek, távulról sem hasonlithatók olasz országnak azon helyes épitvény-emlékivel, mellyek a' 16-ik században mindenhol készültek; mind e' mellett is, becsületére legyen mondva a' Francziáknak, ők fentarták azon közép állapotot, mellyet találhatni a' nemes hathatós értelmes stilus között. Azonban nagy királyuk országlásának végénél feltünőleg kezdett már hanyatlani a' franczia architektura a' párkányok alkatjában, a' diszitvények egyes részeiben, 's a' valósitás tisztaságában; 's a' nélkül, hogy az a' mértékletlenbe dült volna által, a' helyes izlés inkább lomhaságba 's csekélységbe fajzott-el.

NOVÁK DÁNIEL.

LITERATURA.

Jókedvü válasz *)

Bajzának a' krit. lap. VII. füz. 151—62 lapjain álló roszkedvü felvilágositására.

Én a' tárgyat kissé máskép látom 's lehet hogy roszul, de épen azért ohajtanám, ha Garay az ellenkezőre megtanitana.

BAJZA.

Krit. lap. VII. füz. 152 lap.

Az idei Honművész 27-dik számában egy pár szóbul álló észrevételt tettem Bajzának nézeteimmel meg nem egyező azon állitására, hogy a' Honm. szini kritikáji nem épitenek; továbbá egy ellenmondásocskát fedeztem-föl imebben: „hogy semmi czél és nem okos czel egyet jelentenek." Bajza mind a' két megjegyzést fölötte érzékenyül vehette, 's ugy látszik csak azért, mert azt egy nála 9—10 évvel fiatalabb társa irta, még pedig jó kedvében irta, mi Bajzának rosz kedvet csinált, 's ezen rosz kedvében egy formalis literariai pert kezd ellenem, egy mindennemü kifogásokkal, óvásokkal, felhivásokkal, megintésekkel 's a' t. rakott processus repulsionalis-t; — mellyben, azonban, dolgokat hord elő, mellyek vagy elfacsarttan következtettek az én állitásomból, vagy a' dologhoz éppen nem tartoznak. Illy perlekedési módot, megvallom, Bajzától nem vártam; mert megszoktam korábbi irásaiból sok helyütt a' következetességet, az okozatosságot, szóval a' gondos irást; de nehányszor tapasztaltam már, hogy valahányszor Bajza az okoskodás vagy tanitás helyett a' leczkéző tónusba esett: czáfjai, antikritikáji, jegyzetei, eszméltetőji, nyilatkozásai, észrevételei, emlékeztetőji, felvilágositásai mindannyiszor gyengébbek 's felületesebbek voltak; mert illyenkor azt hivé Bajza, hogy mindjárt czáfolat az, mit az ember egy kis rosz kedvében leir, es a' krit. lapokban dramaturgiai leczke gyanánt kiad, mit a' krit. lap. VII. füzete 151—62 lapjain álló „felvilágositás" ujra tanúsit.

Ezt bebizonyitandó, világosság és rendszer kivánja, hogy válaszomat három fejezetre oszszam. Az 1-be szoritandom mind azt, mit ő az ellenmondásocska megigazulására felhord; a' 2-ba azt, mit a' Honművész szini kritikájinak épületlenségéről előszámlál; a' 3-ba végre azokat sorozandom, mellyeket vitatkozásunk határait áthágva mondott.

I. Fejezet,

mellyben megmutattatik miképpen a' semmi czél és nem okos czél nem jelenthetnek egyet; vagy is az ellenmondásocska csak ugyan ellenmondásocska.

*

Bajza a' pesti Társalkodó 19-dik számában a' 74. lapon meg nem foghatá, mi czél van az eddigi magyar szinészeti birálatokkal, 's még is alább a' 76. lapon kereken azt mondá, hogy az eddigi birálatoknak semmi okos

*) Bocsánatot reménylek a' Regélő-Honművész nő-olvasóitól, ha e' hoszacskára terjedendő czikkelyemet elég mulattatónak nem találnák. Véleményem szerint egy irótársunk útbaigazitása nem lehet egészen érdektelen akkor, midőn a' kölcsönös vitatkozásokból olly dolgok is fejlenek-ki, mellyek a' közügyéi. A' publicum mindig nyertes; mert ha nem tanul is, legalább mulatságot merit belőlek, 's rajtam ne muljék, hogy itt-ott mulattatót is ne szőjek czikkelyembe, mert Bajza felvilágositása illyesekre is bőven nyujt anyagot.

czélja nem lehet. Én az ez évi Honművész 27-dik sz. 210. lapján ezen két kifejezésben „ellenmondásocskát“ véltem találni, melly mivel már lerontja önmagát — ugy mondám — nem érdemelne lerontást. Ezen „ellenmondásocskát“ Bajza krit. lap. VII. füzetének 155—157 lapjain egész férfias komolysággal — miut ő mondja — nem ellenmondásocskának szeretné kivivni, 's azt állitja, hogy én csak a' szavakat néztem, nem pedig a' dolgot, midőn azt állitám, hogy a' semmi czél kizárja magából a' nem okos czélt is, 's ebben megegyezik: de ha — ugymond — a' dolgot vesszük, mint férfiakhoz illik, akkor a' nem okos czél és semmi czél egyet jelentenek.“

Én bizonyossá tehetem Bajzát, hogy ámbár „igen nagy barátja vagyok is — mint ő mondja — a' szójátékoknak, nagyobb mint akárki iróink között, 's habár ezen szójáték néha mulatságos apró czikkelyek irására *) szolgáltat alkalmat a' Regélő és Honművész számára: higye-el ezen kitéréseket szerető kritikus collega: „a' szavakkali bibelődés még nem szoktatott-el engem annyira, hogy ott is szavakat nézzek, hol a' dolgot kellene néznem“; mert — ha itt nem a' dolgot nézendettem, hanem a' szavakat, tehát szójátékkal játszottam volna ki az ellenmondásocskát, p. o. illy formán: Bajza meg nem foghatja, mi czél van a' magyar szinbirálatokban; de Bajza magyar szinbirálatokat ir; tehát Bajza maga magát sem foghatja meg. Vagy: Bajza legujabb fölfedezése szerint a' m. szinbirálatoknak semmi okos czélja nem lehet; de Bajza magyarúl szinbirál: tehát Bajza birálatának semmi okos czélja nem lehet. De igy csak kereken azt mutatám-ki, hogy a' két mondásban ellenmondás van Nem szőtten volna komoly dramaturgiai értekezésembe, hanem talán valamelly enyelgő pesti hirben vagy időszaki képben fogtam vala közhirré tenni, hogy azon kritikus collegánk, ki iró társainak logicai leczkéket irogat, a' gondolkodás első és fő törvényét is elfeledte: „notae repugnantes in unam cogitationem iungi non possunt.“ Ez, tudom, elég mulattató leendett olvasóimra nézve. De én dramai állapotunkat sokkal komolyabban veszem, hogysem az ebbeni nézeteimmel meg nem egyező nézeteket csak elenyelegni akarjam: okokkal akarom, mennyire tehetségemben van, okokkal és okoskodással azokat kivívni.

Nem néztem tehát a' szavakat, hanem néztem egyenesen a' dolgot, 's éppen mivel a' dolgot néztem, enyészik-el Bajzának minden okoskodása; mert a' dolog (melly itt a' szinbirálat czélja), ha még olly oktalan is, csak dolog marad az, 's igy homlokegyenest ellentétele a' semminek: 's azért, ha valaki még olly oktalan czélból birálna is, az oktalan czél lenne csak: nem pedig semmi czél. Ennek eldönthetlenségét Bajza is jól tudta, 's azért jónak látta szavaimat elcsavarni; mert midőn azt állitja, hogy a' nem okos czél és semmi czél, a' dolgot tekintve, egyet jelentenek, azt ezzel támogatja: „Hogy a' magyar szini kritikáknak nem okos czéljok van, vagy legalább lehet, azt igen is elejétől fogva meg tudta érteni; de hogy a' nem okos czél is czél lehessen, melly miatt Garay vagy más is kritikákat irjanak, ezt, megvallom, most tanulom először Garaytól.“ Én annak vitatásába sehol sem ereszkedtem, hogy a' magyar szini kritikáknak okos-e vagy oktalan a' czéljok: egyedül azt állitottam

*) Nem a' szójáték szolgáltat mulatságos apró czikkelyek irására alkalmat; hanem a' czikkely, vagy is inkább a' tárgy szolgáltat alkalmat a' szójátékra. Az a' netaláni mentség, hogy Bajza ezt éppen igy akarta mondani, még kevesebbet használand; mert semmiből sem foghatja bebizonyitni, hogy én a' szójáték kedvéért irtam a' czikkelyt, valamint a' rimekért nem soha a' verset.

a' 27. Honm. 210 lap. hogy a' Honművész szini kritikájinak volt czéljok, még pedig az, hogy a' színészetet nyilvánossá tegyék 's a' t! 's Bajza még is azt mondja: „hogy a' nem okos czél is czél lehessen, melly miatt Garay..." Itt tehát egyenesen reám fogja, hogy én a' nem okos czélt is olly czélnak tartom, melly miatt 'sa't. A' nem okos czélt igen is czélnak tartom, mint fölebb érintém; de nem olly czélnak, melly miatt"... Ez irásomból sehol sem következik. *) Si sensus verborum vindicandus est, satis nos defendimus, si quid per verba nostra velimus, exponimus. De nem szép Bajzától, ki iró társainak logicai leczkéket tart, hogy a' logicai disputationak azon egyik főtörvényét illetlenül áthágja, melly azt mondja: „non agat consequentiarium" azaz, ne huzzon ellenfelének szavaiból olly következéseket, mellyek vagy éppen nem, vagy csak a' contextuson kivül folynak belőlek; mert, ha ugyan csak Bajza ellenmondásocskája valamiképpen megigazulhatna, az csak a' contextuson kivül történhetnék, de nem az én állitásom viszonyában; mert nem okos czél és semmi czél csak annyiban lehetne némileg egy, mennyiben az, ki oktalan czélbul cselekszik, jo formán annyi hasznost tesz, mint ki semmi czélbul sem cselekszik, 's igy per se és pro se Bajza állitása talán állhatna, de az én állitásom viszonyában semmi képen; mivel én egyedül azt mondám, hogy a' szini kritikáknak volt czéljok, nem pedig minő czéljok: az az Bajza állitásában mint állitásban találtam az ellenmondást; 's igy ha az Garaynak vigyáztalan kitétele által („ezen ellenmondásocska lerontja ön magát" a' helyett: „lerontja Bajza allitását") az ellenmondásocska a' Honm. 27. számában be nem bizonyittatott is, per se et pro se, mint most láttuk, csak ugyan ellenmondásocska marad.

Egyébiránt tudom, hogy sophismákkal ezen ellenmondásocskát ma én fehérré, holnap Bajza feketévé, holnapután tarkává teheti; de a' sophistica éppen a' férfiakhoz nem illik. (*Folyt. köv.*)

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

BUDÁN julius 9-kén Weissenthurm „gyökeres orvoslás" czimű vig játéka (Déry I. forditmánya szerint) jó formán mulattatott. — 10-kén „Eliza és Claudio" daljáték ismételtetett olly helyesen sikerülve, hogy a' valódi műélemény végett, mellyet szerze, e' mutatványt egyik legjelesebbnek mondhatjuk. Örvendve hallgattuk ismét nemzeti szinpadunkon Rötzer urat (gróf), a' pesti né net társaság tagját, ki szerepét ujolag sziveskedésből vállalá fel. Jeles nyeremény lehetne ő társaságunk számára szép bassusa és szilárd muzsikai jártossága 's helyes mimikája végett. Lendvay ur (Claudio) kedves jelenet volt Claudio szerepében. A' recitativók előadásában, reméljük, ha több gyakorlata leend, nagyobb pontosságot teend magáévá. A' recitativóban tünik ki leginkább az éneklési declamatio, 's azért ez különös tanulmányi ága az éneklési művészetnek, mit azonban csak hosszas gyakorlás 's jó tanitó segedelmével nyerhetni-meg. Nyiriné assz. (Eliza) ma ismét olly szorgalmat és pontosságot bizonyita-be, hogy őt dalszinészetünk koszorújaegyik legszebb virágának mondhat-

*) Ha ő ezt azon állitásomból vélte kihozhatni „hogy a' birált szinvilág olly élénkséget hozott közünkbe, minőt a' nem birált talán századokig sem huzandott" akkor utasitom őt válaszom II. fejezetére, hol ezt megmagyarázom; mert én systemában szeretek irni, 's a' kérdéses állitás nem oda tartozik, hol az ellenmondásocskáról van szó.

juk. Egyedül a' gyengédebb helyeken ajáljuk neki közép erősebb hangjainak mérséklését 's a' pianókra figyelmezést, mi által az ének nemcsak több árnyéklatot nyer, hanem a' lágyabb menetelek érzékenyitőbbek is lesznek. Az orchestrum is vajha figyelmezne a' gyengédebb meneteleknél a' piano-tartásra. A' kardalnokoknak hasonlót ajánlunk, sőt a' tuttiban sem szükséges a' folyvást tartó igen tulságos hangos éneklés. Az utóbbiak figyeljenek még az állásra, csoportozás képzésére, a' viselet egyformaságára; nehogy egyik baretját feltéve, másik a' nélkül jelenjen-meg; mert ez által a' szinpadon ábrázolt képnek egysége 's harmoniája sértetik. Rötzer, Lendvay urak, Nyiriné assz. érdemlett tapsokra és előhivatásra méltattak.

KOLOSVÁRATT junius 12-kén Tóth István jutalmi játékaul Hugo Victor „Angelóját" a' kevés számból álló személyzet némi csonkitásokkal adhatá. Az egy Dérinén (Tisbe) kivül egyik sem fogá-föl szerepe szellemét. Tóth (Angelo), Szerdahelyi (Rodolfo), M. Nina (Katalin) szerepében léptek-föl. A' nézők egy része nagy elragadtatással fogadá a' silány előadást. — 13-kán „az aranymives leánykája" ismételtetett. Dériné a' nagy világtól meg nem rontott, ártatlan Valburgist természetesen tünteté-föl. Szerdahelyi (Ekbert) szerepét tetszésre adá. — E' játék bár rendkivül 's csak vásári alkalomért adatott; nézők még is fölötte gyéren valának. — 16-kán „Vellington tábornagy formaruhája" (vig játék 1 felv. Irta Kotzebue) mulattatott. — Ezt „egyveleg" követé lehető legtarkább elrendeléssel; mert „Mariból" a' csajkás dalt „siket némából" hármas vig jelenés (N. Mari, Jancsó, és Tóth által), 's ezt „Andronicoból" követé egy kettős dal (Dériné, Szerdahelyi): ez után pedig egy külföldi czimbalmos mutatá ügyességét; 's midőn végre Tóth „Bathori Mariából" egy monologot elkiáltozván Mariája koporsójára borulna, innen a' vig hamvszedő (Szerdahelyi) ugrottki, 's magányduljával taps-özön köztt végzé-be ez egyvelget. — 19-kén Dériné jutalmi játékául Bellini remek műve. „Norma" Szerdahelyi forditása és elrendelése szerint, tetemes csonkitások mellett is köz tetszésre adatott. — Normát, e' nehéz föladatú és nagy erőt kivánó szerepet, Dériné személyesité minden lehető ipar sikerültével; az első fölvonásban érezhető leereszkedése mellett is egyre hangzó tapsok bizonyiták őt a' magyar dalszinésznők elsőjének lenni. Játék végén hangos „éljen" kiáltásokkal idvezeltetve, illy hálás szavakra nyiltak ajkai: „hol a' művészet igy pártoltatik, ott az ipar nem csüggedhet!" — többit a' zaj, taps és éljen elnyomák. M. Nina (Adalgisa) előadása kellemteljes volt. — Szerdahelyiben (Sever.) kár, hogy annyira használja énekre az orrhangokat. Tóth (Orovest) ének-szerepét egyik műkedvelő kardalnok vivé. — A' hangászkar jól elrendelve, a' kardalok számos kardalnoktól pontosan betanulva, szinházunk pedig a' lehetőségig tömve, valának.

DIVAT.

Parisban a' szalma-kalapokat többnyire szalaggal ékesitik; a' világos veres bárson-diszitvény kalász-vagy pipacs-bokrétával leginkább illik valamelly szép olasz szalmakalapra. — A' csipkés kis nyakkendők szegélyébe vont szalag, melly kereszttül látszik, kellemes hatást szül. — A' reczés mantillával diszlő ruha mellé most a' Parisiak nyakkötő szalag helyett himzett musselinból fodros kötőt viselnek, mellynek hossza fél rőf, szelessége egy tizednyi rőf; áll pedig himzett musselinból, mellynek két széle, vagy is alul 's felül, szalag-fodrokkal van beszegve; elől zománcz vagy mozaik boglár tüzi öszve. — Szines alruhák fölött szerencsés sikerrel hordozzák a' fehér musselin ruhát, mellyen fehér halaványcsikok látható.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiacz 86. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utcza 612.

HONMŰVÉSZ.

Pesten vasárnap julius **17**kén **1836.**

SZORGALOM.

Ellentételek. Cadix-ból irják, bárcsak valamit fel lehetne találni, hogy rövid idő alatt annyi kenyeret lehetne sütni, mennyire szükségünk volna. Tizen három száz font kétszersült rendelteték a' hajók számára; liszt elégnél több van, de nincsenek sütők, kik a' tésztát elkészitenék. — Danzigból ellenben ezt irják: „Nálunk jelenleg egy **kenyér-gyár** állittatott-fel, melly valamennyi sütőt romlással fenyeget. Tulajdonosa bizonyos Krüger ur; a' gyár maga angol idomban készült, 's nyolcz kemenczéje és két dagasztó erőmive van, a' tulajdonosnak saját feltalálása szerint, 's naponként 100 embert foglalatoskodtat, kik 4—4 órában váltják-fel egymást. Ezen intézet naponként három hajó tehernyi lisztet süt kétszersültté, melylyek legott szétküldetnek.

Parisi fényüzés. Parisban jelenleg ruganyos fésűket készitenek szarvból, mellyeket nem lehet eltaposni; ugy szinte tükröket fehér pléhből.

Sónyereség Bessarabiában. E' tartományban a' tengeri só ön maga ülepszik-meg a' székes tavakban. A' sószékek itt a' fekete tenger partjain találtatnak. annak némelly alacson öbleiben. A' tengeri homok 5 verstnyi távulságra kezdődik a' mostani parttól, és szakadatlan halom lánczozatokat képez, mellyek közül némellyek szinte öt ölnyi magosságúak. Ezen homok-csoportozatok szabálytalan elosztása, melly több helyeken egymásba összeolvad, bizonyitja, hogy a' tenger hullámai eszközetlen behatás által alakultak e' téren. Ugyan illy formán alakultak a' nagyobb halmozatok is, mellyek itt ott a' sikon mutatkoznak. Ezek alkalmasint az oczean hullámai által halmoztattak-fel igy, 's későbben, midőn a' tér a' hullámoktól elhagyatott, a' hullámok-kezdette munkásságot esőzések folytaták. Ezen uton könnyen lehet megfejteni azon árkokat, süppedékeket, mellyek a' körül fekvő hegyeket keresztül szegik. Közel a' tengerhez e' homok-telek sikságba megy által. Ezen homoktömegben számtalan tengeri csigákat látni, annál számosabbakat, minél közelebb jutni a' tengerhez, ugy hogy a' legalacsonyabb részeken egészen közel a' vizhez egész rétegeket lehet látni a' legkülönfélébb csigákból igen

kevés homokkal keverve. E' sikságot a' tenger szüntelenül járja, 's azért a' sós részek igen beburkolják. Az ezen földön termő növényeket sikeresen lehet használni székső-készitésre. Ugyan illy növényeket láthatni a' budsaczi fenyéren, honnét következtethetni, hogy a' tenger hajdan itt is járt.

A' bessarabiai sószékek Burgasban, Baldurban, Alibeiban és Saganban a' fekete tenger partján feküsznek Burgas és Sagan között Akkjerman erősségtől 40 verstnyi távulságra. A' sószékek nem egyebek, mint öblök, mellyek a' fennevezett homok-halmokon belül feküsznek, de ezekkel némi összekötésben állanak, 's igy valamelly messzeterjedő tavat ábrázolnak, melly négy nyilásból kifogyhatlan sóforrást kap. Ezen öblöknek összes kiterjedése 30 verstnyi hosszú és 2—10 verstnyi széles. Kevessé magosabban fekszenek, mint a' tenger, melly okból nincs mindig bennek viz, mellyet máskor is csak a' szél hajt beléjek, 's a' legmélyebb helyeken nem magosb három negyed arschinanál. A' tulajdonképi tengertől ezen öblök egész hosszukban valamelly homoktorlat által vannak elválasztva. Ha a' viz nagyon kezd áradni, töltésekkel rekesztetik-el annak ömlése. Nyár kezdetével a' hévség minden vizet elpárolgtat, a' tengeri iszap eloszlik, a' só kristályozásba megy által, 's a' föld felületét mintegy két versok-nyi vastag kéreggel fedi. Azon helyeken, hol a' viz mélysége csekélyebb, hamarabb alakul a' só. Lapályos helyeken, hol a' sóréteg a' földön elterjedhet, sok csigával elegyedik, 's igy haszonvehetőségéből sokat veszt. A' sóval elboritott földszin mintegy 60 □ verstet foglal magában, 's azon sok só, mellyet jó esztendőkben itt szedhetni, tetemes nyereséget hozhat.

Az illy módon szedett só földsóval 's egyéb e'félével van keverve; nevezetesen a' lapályos helyeken. Meddig még egészen fris, kevessé keserűs, gyenge és hig; de ha darab ideig levegőre kitétetik, mindig keményebb lesz, a' hozzá ragadt részek elválnak, 's a' tiszta konyhasó szilárd és kemény tömeggé edződik, mellyen többé a' keserű iz nem éreztetik. Ezen só legegyszerűbb móddal szedetik: a' szedők ásókkal választják-el a' föld felületétől, 's háromszegű pyramis idomú halmokba rakják. Az itt szedett só egész Bessarabiában használtatik, 's nevezetesen szükséges a' Dunában gyakorlott halászathoz. Vizen és szárazon Odessába, lengyel moldva és oláh országba szállittatik. Felvigyázója pedig ezen sószékeknek az uj orosz országi és bessarabiai parancsnok.

Üvegből készült remek. Angol országban valamelly üveghutának tulajdonosa olly schawl-nemű szövetet készitett szines üvegszálakból, melly mint igen eredeti műdarab teljes figyelmet érdemel, 's jelenleg Sommersethouseban különös disz gyanánt tartatik.

Ezen szövet rámában áll üveg alatt, 's finomsága és töredékenysége miatt az üvegkészités és szövőmesterség remek szüleményének neveztethetik.

Lipcsei könyvkereskedések. Lipcsében a' könyvkereskedések gombaként tenyésznek 's bujnak-ki a' földből; jelenleg ott 112 könyvárost számlálhatni. — Midőn 60 évvel ezelőtt a' nem régiben meghalt tiszteletre méltó Kummer könyváros Lipcsében megtelepedni kivánt, egy akkori Reich nevű könyvárus azt felelé neki: „Mi már 12-en vagyunk! Mi lesz még ebből? 13 könyvbolt, az sok! Ennyi nem élhet-meg!" — Ezelőtt tehát 13, most 112! Igaz azonban, hogy sokan közülök bizvást felirhatnák boltjaik czimere fölé Schillernek ama versét:

Jahre lang schöpfen wir hier in das Sieb und brüten den Stein aus;
Aber der Stein wird nicht warm, aber das Sieb wird nicht voll!

Világitó tornyok érczből. Bizonyos Brown Samuel ur ajánlatba hozá, hogy a' világitó tornyok épitésére kő helyett ércz vagy legalább vas vétessék. Ugy találta ezen ur, hogy sokkal költségtelenebbek, a' hullámok viharainak jobban ellent állanak, 's végre, hogy ezekben a' hullámok a' világot sem olthatják-el olly könnyen; sőt hogy felépitésökre huszadrésznyi idő is alig kivántatik, 's olly helyeken is felállittathatnak, mellyeken a' kőépités lehetetlen. Midőn kivántatott, hogy a' farkasbérczen egy világitó torony épittessék, melly az atlanti tenger leghevesb viharainak lenne kitéve, Stevenson ur, ki e' részben a' mérnöki tudományban nagy fokra jutott, ahhoz tervet készitett. E' terv szerint a' világitó torony épitése 15 évbe és 150.000 font sterlingbe került volna. Brown ur ellenben ajálkozik, hogy ő egy 90 lábnyi magos tornyot bronzból, melly szintén azon szolgálatot teszi, mellyet egy 134 lábnyi magos kőtorony, 15.000 font sterlingen, még pedig mindössze 4 hónap állit-föl.

Palakő-kövezet. A' palakő angol országban napról napra nagyobb használatba jön. Jelenleg az uj nemzeti galeria előtti tér rakatik-ki azzal, 's használtatik emlékkövekre is a' temetőkben. Az épitészi akademiában felolvasott értekezés szerint egy hüvelknyi vastag palakő Walesból olly erős, mint egy hat hüvelk vastagságú kő Yorkshire-ből, vagy két hüvelk vastagságú Caithnesből 's Valenciából.

Mechanikai sütő-vályú. Parisban valamelly Fontaine nevű sütőmester mechanikai sütő vályút talált-fel, mellyben 30—800 font tészta 15 percz alatt egyetlen egy ember segedelmével dagasztathatik-meg minden nagy megerőtetés nélkül, sőt jobban, mint az eddig használt közönséges dagasztás utján.

GYMNASTIKA.

Közlemények Clair Ignácz gymnastikai intézetéből.

(Pesten, Therézia-város, sip utsza, 359 sz. a.)

XII.

„Mollis educatio nervos omnes et mentis et corporis frangit.“
(A' lágy nevelés öszverontja a' testnek 's léleknek minden erejét.)

Mi haszon háromlik tehát a' mivelt emberre vagy legalább gyermekeire nézve az elpuhitó finomulásból és következményeiből?

I-ső Jakab, angol király, ezeket mondá fijának, Henriknek. — „A' szabad és hasznos dolgok köztt valamelly fejdelemre nézve semmi sem érdemel több dicséretet és ajánlást, mint a' testi gyakorlás: mert éppen e' játékok és vigadozások szaporitják a' testi erőket, 's fenntartják az egészséget. Igaz ugyan, hogy a' királynak nagy szüksége van elméje gyakorlására, mivel lonyha henyeség gyengiti 's rozsdával boritja őt el: de én neki még is igen ajánlanám a' testi gyakorlást, erőt nevelő játszást, és fensőbb harcz-gyakorlásokat. Ezek nemcsak a' minden gonoszt szülő henye tunyaságnak elüzésére szolgálnak, hanem a' testet is erősitik, munkára és viszontagság eltürésére tartósabbá teszik. Éppen ezt lehet nagyon tanácsolni valamelly királynak. — Mindenek előtt tehát neked igen ajánlanám a' szabad ég alatti futkározást, küzdést, harczolást, ugrálást, 's más egyéb szép és enyelgő testi gyakorlásokat 's a' t.“ —

Igen, de a' lovagok gyakorlásainak ideje eltünt, és száz meg száz gyakorló játék, melly classikai földön támadott, helyet engede a' finomabb éleményeknek, a' tarka kártyával történő kényelmesb játéknak. Igy lön az életmód és nevelés lágyabb 's erőtlenebb a' hajdaninál. Valóban szánandó jelenet marad tehát mindenkor, ha a' földnek legtehetségesb, okosabb és elmésebb teremtménye, minden lelki erejének daczára, az időkor bálványzásaitól megbűvöltetni hagyja magát éppen ugy, valamint, az utazók bizonyitványa szerint, a' mezők állatjait a' csörgő kigyó szokta megigézni. — Mi görög földön szépen sarjadzott, mit ezer böles férj tanácsolt, mit egy király még nem olly régen ajánlott fijának, azt nem egy korlátolt elméjű iskolai férjfi megvetendőnek itél.

De az idő szellemének szárnyai vannak, tovább törekszik, 's nincs nyugta; ketté akarja törni az eddigi physicai nivelés ál-alakját. Ezt mondja legalább nekünk nem egy örvendetes és alapos sejtményünk.

De hogy visszatérjek előbbi kérdésemre, lássuk, mi hasznot vesz a' polgárisodott ember magára vagy legalább gyermekeire nézve az elpuhitó finomulásból. Vannak-e hozzá eszközei, 's használja-e

azokat? Talán ide kell számitnunk a' terhes munkákat, mellyeket idomtalan gépely gyanánt végez? — Korán sem! — Hiszen éppen ezek korlátolják minden tekintetben ügyességeit, habár igaz is, hogy az elpuhultság ellen dolgoznak. — Vagy talán ezerféle technicai foglalatosságait? — Éppen olly kevessé; — mert ezek közül sokan inkább elpuhitják őt, szobába lánczolják, gyengitik az erőt 's egészséget; valamennyin igen korlátolva határozzák-el a' test cselekvényeit, és igy nagyon egy oldalúlag képeznek. Majd egyik sem szüli ama gymnastikai ügyességeknek csak egyikét is, mellyekre éppen az embernek van szüksége, hogy veszélyes eseményeket elkerülhessen, vagy azokban magán segithessen.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

BUDÁN julius 12-kén először adatott Raupach E. 5 felv. szinjátéka „gyámatya és gyámleány" Jakab István forditmánya szerint. — E' különben minden német szinpadon tetszéssel fogadtatott szinműnek csak akkor érezhetők hosszadalmai, ha az előadás lankadtan és nagyon is komolyan történik. Tapasztaltuk ezt ma, kivált a' 2-dik felv. közepéig, meddig legalább Bartha ur (Dorriforth) szerepének komoly caractere mellett is élénkebb beszéddel fedhette volna komolyságát. Érzékeny jelenete az utósó felvonásban különösen jól sikerült; illyenben ő helyesen tud hatni a' nézőkre, 's ma is tapsokra méltatott. Kovácsné assz. (M. Woodley), ki e' szerepben ismét nem álla valódi helyén, ámbár dicséretes szorgalmát ebben is bebizonyitá, a' mutatvány kezdetétől fogva mind végig csendes beszédű és komoly maradott; Udvarhelyi ur (Sandford) hasonlag többnyire komoly beszédű volt — ugyan illyen még a' szobaleány is (Róza) — és igy majd valamennyin komolyak levén, a' szokott conversatioi hangot szomorúvá inkább mint természetessé tették, mi által csak ugyan a' műnek hosszadalmain nem segitettek. Lendvayné assz. (Mathilde) és Egressy ur (Lawely) voltak egyedül, kik változatossággal enyhiték azokat, 's mind ketten érdemlett tapsokban részesültek. Kellemesen hangzott ajkaikról a' szigorún megtartott csinos sztil. L-né assz. ujra szerencsésen bizonyitá be szerepe helyzeteit jelesen felfogni tudó tehetségeit, és több jelenete meghatólag sikerült. — E' játéknak folytatása „atya és leánya" 14-kén került szinpadra, miről bővebben máskor.

DEBRECZENBŐL. Minthogy szinészeti értekezésünk közre bocsátásával leginkább a' javitni kivánást — mennyiben tehetségünktől telhető — és a' dicséretnek érdem szerinti adását tüztük kezdettől fogva egyedüli hazafiúi törekvésül magunknak — mellyen kivül még irányunk 's czélunk nem volt 's nem is lesz — kivevén azt, hogy a' hazánk ezen városában is létező szinművészet állapotjáról, mennyiben jelen lapjaink szük köre engedi, körülményes tudósitással kedveskedhessünk t. olvasóinknak, a' szinészet minden rendű pártolóinak, és kedvelőinek: — illy nemes kötelességtől mintegy ujolag felszóllitottaknak érezzük tehát most magunkat e' hálátlan pályán kezdett futásunk további folytatására; 's ennél fogva minden alacson méltatlankodásnak semmibe vétele és megvetése mellett tudatni kivánjuk t. olvasóinkkal mind azt, mit a' következés szü-

lend. — Pály ur társasága nagy részint egyesülvén a' volt debreczeni szinészek maradványaival, a' közelebb történt nagyváradi szomorú égés után együtt maradt személyzetével folyó julius hónap 2-kán nyitá-meg majus elsejétől kezdve zárva állott szinházunkat Hugo Victor „Borgia Lucretia" czimű szomorú játékával, mellyben a' czimszerepet Pályné assz. Alphonso herczeget Baranyi ur, az előttünk kedves és első kilépésekor éljennel üdvözölt szinész, Genarrót Göde ur, Maffeo Orsinit Nagy ur, Jeppo Livorettót Kiss ur a' jeles forditó, Gazelát Varga ur csak a' czédulán, Petrucit Keresztesy ur, Vitellorót Pály ur, Nigroni herczegnét Gödéné asszony, Gubettát Földváry ur, Rustighellót Somogyi Károly ur, Asztolfót Somogyi Sámuel ur, Baptista ajtón-állót Otskay ur személyesiték. Játék folyamatjában, melly a' dicséretet érdemlő négy 's öt elpróbálás után se ment köz éleményt nyujtva kevés számú közönségünknek, a' Nigroni herczegnénél abrázolt vendégeskedés végén énekelt „Igyunk barátim! a' komor bú lángja nem csatázik" kezdetű Csokonaynk bordaljját (ki a' XVIII. század legvégén született) nagy hibának találtuk a' XVI. század elejéről meritett történetbe (mint filium ante patrem) szőni, 's az illyeseket, mint szintén a' szerepen túl csapongást hitel-megtartás és becsültetés végett jó eleve szivökre kötjük szinészeinknek; mert nagy a' különség egy mindenki előtt tudva levő 's bizonyos származású és egy ismeretlen 's bizonytalan eredetű dal köztt. — — Jelen szinészeinkről, kik előttünk még részint ismeretlenek, szántszándékkal hallgatunk; nehogy első előadásból vett észrevételünk miatt noha már itt a' szerepeket ujonnan nem igen kelle tanulni, aprilis végén kibocsájtott „köz vélekedés Nagyváradról" czim alatt a' Honművész 46. és 47. számaiból olvasott alaptalan 's egymással öszveütköző semmiségként (mellynek hogy kovásza ugyan azon hónap derekán Debreczenben tétetett, 's későbben, ha bár még sületlenül is, valamellyik váradi kemenczéből szedetett-ki, nem alaptalanul gyanithatjuk) — becsmérlés, gyengeség, vagy más reánk sehogy sem illeszthető vétkekkel vádoltassunk. Fentartjuk azonban magunknak későbbi észrevételeinknek nyilvános kitételére a'maga idejében és helyén visszatorlási — illető jogunkat, mellyet sem azon okból, hogy a' Honm. 22. számába iktatott hozzánk szólló viszonzás Nagyváradról másként hangzik, sem pedig mivel azon fényes közönség szép izlésével öszve férőnek nem találjuk (mennyiben közelebbről bőven van szerencsénk ismerni), illyetén hangú véleményt illy falun lakó 's ottani foglatosságai által városban ritkán jelen lenni engedett avatatlan hirlelőre bizhatni — nem hihetünk.

MLGR. SZLZR. és társai.

UJVIDÉKEN. Junius 1-sőjén adatott. „Mágnes-álomban járó leány" eredeti néző játék 3 felv. Irta Nagy Pál. Gróf Virányi (Kőrösy) mesterileg adá az elaggott atyát, 's felvonás köztt is előhivaték. Julia (Munkácsiné) az álomban járó leányt olly jól tünteté előnkbe, hogy csudálkoznunk kellett e' fiatal szinészné tehetségein. Sándor (Munkácsi) (érzékeny szerepét illő maga tartással, Hőgyi (Deézsi) ma volt igazi helyén, miután szerepei vitele után ezt itélem hangjához illőnek. Bors (Czakó) meglehetősen. Drág (Vincze) helytelenül, Lidi (Kőrösiné), Halmi orvos (Láng), Lőrincz (Sipos), ismeretlen (Dér) jól hatottak az egésznek kivitelére. E' játék mindazáltal azoknak egyike, mellyekben a' váratlan, borzasztó, és rémitő teszi 's emeli a' szövevényt: azonban a' 3-dik felvonás utója nem a' mostani század szelleme, miután gróf Virányi eltemetve ismét megöletik; az apa fiját, fiú atyját olly rémitő átkokkal illeti. Különben az előadás nagyon tetszett. Játék

után a' „tüzes vas-korona'" néma ábrázolat adatott. — Junius 4-kén Munkácsiné külön részére: „Béla futása" nemzeti énekes játék 2 felv. adatott. Béla király (Munkácsi) csinos egyszerű öltözetében tapssal fogadtatva igen jól játszék. Maria (a' czédulán Kőrösiné, estve Munkácsiné által) nemesen 's méltóságos érzékenységgel személyesittetett. Kálmán (Deézsi) ma nem egészen volt helyén, kivált magányénekében. Lóra (Katicza) több figyelmet áldozzék énekeire. Az egész igen tetszett, 's játék végen az egész személyzet előtapsoltatott. Követte azt egy hódolati tisztelkedés, 's végzetül Kisfaludy Károly hason-czimű szinjátéka szerint egy jól elrendelt néma ábrázolat: „Tatárok magyar országban." Nézők olly nagy számmal, hogy sokan a' hely szüke miatt visszatérni kénytelenittettek. — 5-kén „Doctor Pipitér, és szolgája" mulattató vig játék nem igen mulattatott. Érdektelen pór tréfái a' mivelt nézőket kaczagásra csak kényszerithetik, de nem fakasztják. — 7 kén „Frigyesi Elek" adatott. Gr. Tornallai (Deézsi) mesterségesen, Helena (Kőrösiné) művészi hatással, Lórika (Munkácsiné) szokott ügyességgel, Frigyesi (Dér) kevessé hidegen és feszesen, Abavári (Kőrösy) jól, Rotti Munkácsi) várakozásunkat felülhaladva megbizonyitá illy szerepekben jártosságát. Stefko (Czakó) kielégitőleg, Janó (Sipos) bohózataival eléggé mulattatott. A' mai darab sokkal jobban sikerült, mint azt itt több izben németben láttuk. Nézőink, bár nem számosan, tökéletes elégedéssel hagyák-el a' szinteremet. — 9-kére a' „tüz-próba" volt hirdetve.

PÉTER ÉS PÁL.

GYULÁN jun. 11-kén Julia részére adatott „ördög Robert" egészen uj nagy nevezetes regényes, itt még soha nem adatott szinjáték 5 fv. — Csak a' czimen is elfárad az ember szája! — Kár e' szinhelyre választani e' sok készületet kivánó darabot. Itt egyebet nem mutattak a' pokol szájánál, melly egy kandallóhoz hasonlitott; a' haramiának feljött lelke láng sustorékolásánál tünt-el; utószor ez is kimaradván, szájával teljesitette a' pokoli lármát. A' készületi hiányt elhallgatva, a' színészek közül, mint helyzetök engedé, Cynthia (Szaplonczayné) 's Robert (Kálmán) igyekezve, dicsérettel (csakhogy ezen utóbbi nem igyekszik lármás hangját mérsékelni), Hilario (Szalay), Scapua (Döme) meglehetősen játszottak. — A' 12-kén adatott „Lumpacivagabundust" 's 13-kán Szaplonczayné jutalmául „a' paraszt, mint dúzs" tüneményes énekes vig játékot nem láttuk. De, a' hir szerint, a' dugva tele volt szinház, a' jutalmazottnak illő méltánylása tanúja volt az itteni jobb színészek iránt lobogó tüznek. — A' társaságnak végső játéka adatott. jun. 16-kán „Gyula és Sarolta" czimmel, itt még nem adatott nemzeti hős játék 4 fv. — Gyula (Szalay) szerepét jól felfogva szorgalommal, Sarolta (Lázárné) meglehetősen, de nem elég amazoni tüzzel, Aladár (Szaklányi), Adorján (Döme), Laborczán (Koronkai) igyekezve; Astrik (Szerbényi helyett, nem tudni, mi okból? Futó) helytelenül — Olivia (Julia) gyengén, a' komoly jelenetekben is mosolygva játszottak. A' játékot követő néma abrázolat „az élet fonalát nyujtó Párkák" keveset ért. A' társaság nevében igazgató Demjén ur rövid bucsúját zengé, pontban 12-órára 3 fertálykor. — 20-án ismét megnyilt Thaliánk hajléka, miután a'haszonbérlő némelly színészet-pártfogoló urak kértére ismét átengedé a' teremet bizonyos föltételek alatt. Szaplonczai és hitese is e' társasághoz csatlakozván adatott „a' nagy világ divatja" vig játék. A' megyei közgyülések folyván, sok nagy tekintetű személynek és számos mivelt nézőnek jelenléte ébreszté sokszorozott iparra és rendtartásra a' színészeket. — Miklós (Döme) megle-

hetősen mulattatott, 's gyakran kaczajra fakasztott. Széppataki Paulina (Szaplonczainé), Károly (Kálmán) dicsérettel játszék. Ezen utóbbi a' szerelemféltőt 's gyönyörök öléből fölébredtet helyesen képzé; lármás szavalását is kezdi hagyni; Luize (Julia), 's a' 3 gavallér (Szaplonczay, Szerbényi, Koronkai) gyengén játszottak. Egyébiránt a' pártfogolás el nem maradand; csak színészeink törekedjenek. E' játék közben is ki-kitört a' sugónak hangossága, minél szenvedhetlenebb nincs. Azért ne kiméljenek semmi fáradságot; készülve lépjenek föl mindenkor a' szinpadra; mert igy futják méltán és dicsérettel mostani pályájokat, 's azonban igy — egyedül csak igy tarthatnak számot méltánylásra, hathatós segélyre. GYULAYI.

Külföldi játékszin.

NÜRNBERGBŐL Schebest l. a. iránt. — A' mind művészeti, mind erkölcsi viselete tekinteténél fogva nálunk elfelejthetlen Schebest Agnes l. a. pesti szinházunknak volt dalszinésznéje milly köz kedvességet 's tiszteletet érdemle magának a' külföld miveltebb világa előtt is — az „Allgemeine Zeitung von und für Bayern" czimű ujság felőle illő bizonyságot ad következőleg.

Nürnbergben folyó évi junius 20-kán legutószor lépett-fel Schebest A. l. a. szinpadunkon mint „Romeo." — Ezen esti szerepe éppen olly kellemes 's éppen olly igazi művésznéhez illő vala, mint az előbbiek. A' szinház tömve volt, és a' számtalan taps bizonyságul szolgálhatott a' kedvelt művésznének, mennyire tudja becsülni a' közönség gyönyörű művészeti tehetségeit. — Már a' 2-dik, 3-dik, és 4-dik jelenés után előhivattatott. Midőn a' 4-dik jelenés után előjött, trombita 's dobszó köztt fogadtaték; ezernyi virágok repültek a' kedvelt művésznéhez a' páholyokbul 's földszinről. Hahn Paulina l. a. pedig a' szinpadon a' mélyen elfogult művésznének rózsakoronát és egy koszorút nyujta-át, 's szivbül eredt és szivhez szólló következendő versekkel szóllitá-meg őt:

Nimm Kron' und Kranz, die dir die Kunſt gewunden;
Und ſiehet fern von uns dein Blick auf ihn,
So denke gern an jene frohe Stunden,
Die du ſo herrlich ſchon uns ließ'ſt erblühn,
Mit Liebe werden wir ſtets dein gedenken.
An Blumen reich ſei immer dein Geſchick;
Mögſt unſrer Bitte du Erhörung ſchenken
„Zur Noris kehre bald recht bald zurück."

Tapsok köztt ereszkedék-le a' karpit és Schebest A. l. a. még egyszer előhivattatott. — Kimondhatlan volt az öröm, midőn ő mindezeket megköszönve azon igéretet adá, hogy még jövő szerdán a' „schweiczi háznép" czimű daljátékban mint „Emeline" fel fogna lépni. — E' szerepet is a' tömött szinházban nagy tetszéssel adá. Mutatvány végén előhivattatván köszönetét nyilatkoztatá-ki fogadtatásáért 's reménységet ada nem sokára ismét Nürnberget meglátogatni, mit mi annyira kivánunk, 's tiszta szivbül ohajtunk. Igy vált-el tőlünk a' jeles művésznő, ki mindenek előtt köztiszteletben állott, 's ujra bizonyitja, hogy nem csupa mesterség, hanem főleg az illő magaviselet 's visszatartozkodás emelik a' művészt tisztelet fokára.

DIVAT.

28-dik divatkép (Parisból). — Kukoricza-ággal és csővel ékesitett olasz szalmakalap; felruha angol musselinból; csipkével körzött mantilla nehéz selyemből. Bécsi divat julius 7-kén: brüsszeli csipkével diszitett nemphis-ruha.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiacz 86. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utcza 612.

MTA AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

HONMŰVÉSZ.

Pesten csötörtökön julius **21**kén **1836.**

SZORGALOM.

Uj készületű malom. Melagnanoban (Lombardiában) részvényesek költségén valamelly uj készületű malmot állitának elő Rickenbach és Fehr urak. A' gabona, melly ezen mechanismus által megőröltetik, minden idegen részekből kifejtve tökéletes tisztaságban jő világra; nem kell megáztatni; igy nem lehet félni, hogy a' liszt, bármilly régi legyen, megdohosodjék. Az őrlő szerek készülete egyébiránt egyszerűsége által tünik-ki, 's műértőktül egyetemes helyesléssel fogadtatott.

Hirnöki hivatal. Paris és London között hivatal állittatott-fel, hogy a' két város börzéinek hireit 24 óra alatt kölcsönösen meg lehessen tudni. Telegraphi jegyek által vitetik e' tudósitás Parisból Calaisba, Doverből Londonba, és megforditva; a' csatornán keresztül galambok viszik. Illy uton tudák-meg a' börze-speculansok a' spanyol ministerium változását egy nappal korábban mint a' publicum, 's vállalataikat a' szerint intézék. Gondolhatni, milly nagy nyereséget huznak ezen sebes értekezés utján!

Non plus ultra. A' minden elmés találmányok non plus ultráját egy londoni szabó készitette; ez pedig nem egyéb, mint egy kabát — zsebek nélkül, hogy az ember a' zsebelő tolvajoktól mentt lehessen. Most még csak olly házat kell valakinek kigondolni, mellyben ablakok és ajtók nélkül el lehetne lenni, ekkor minden házi tolvajlástól is mentek lehetnénk! —

Vizzel fűtés. Sokaknak, kiket az ismeretes **Perkin** urnak fontos találmánya, a' vizzel fütés, érdekel, nem leend talán kellemetlen annak körülményesebb leirását megérteni. A' készület, vagy is kályha, melly az épületnek földszini részében állittatik-fel, valamelly cső-tekercsből áll a' legszivósb vasból, minő p. o. a' puskacsőké, 's nem vastagabb egy hüvelknyi átmérőnél. A' készületben találtató ugy nevezett üstben (egy a' kályhába vakolt tojásdad káva) levő cső-tekercsből, melly nem eszközetlenül láng hanem forró párák által melegittetik-meg, az éppen leirt csők a' szobáknak minden emeletébe elvezettetnek, ugy hogy végök ismét az üstbe vissza vezéreltetik, mi által az egész rendszer valamelly összefüggő egészet képez.

A' csőcsatorna legtávulabb és legmagosb pontján valamelly zárható nyilás találkozik, mellyen által a' csők, mellyek kurta darabokbul állanak 's összesrófoltatnak, tiszta folyó- vagy esővizzel megtöltetnek; a' nyilás csak akkor zárattatik-be, midőn a' viz az üstben 's a' csőkben már forrni kezd, 's a' léghólyagokat magából kibocsátotta. A' csők, mellyek tetszés szerint irányoztathatnak, olly melegek lesznek, hogy a' kályhától 25 lábnyi távulságra a' fát parázszsá égetik a' nélkül, hogy meggyujtsák; a' kénkő lángot fog, sőt a' könnyű ércz olvadni kezd melegénél. Próbát tettek már a' csőket addig melegitni, mig el nem repednek, hogy következését láthassák. Ez egyedül abban állott, hogy a' viz belőle kifolyt, de maga a' kályha kevés sérelmet szenvedett. Mennyire tudtunkra esett, ezen fűtési móddal a' száraz földön egyetlen egyszer tétetett próba, még pedig Escher, Wys és Com. uraknál Zürichben; 's ezek nevezetes mechanikai műhelyöket már két év óta fűtik igy.

Jó következményeit látván, nem marad egyéb hátra, mint annak minél nagyobb kiterjedést ohajtani, kivált midőn $^2/_3$ sőt $^3/_4$ fát lehet megkimélni vele, 's ezen kivül még következő elsőségeket és kényelmeket is szolgáltat:

1.) A' ház lakosainak, magányos szobákban használtatva, minden hozzáadás nélkül szüntelen egyformán mérsékelt melegséget szolgáltat.

2.) Sokkal jobban megóv a' tüzveszélytől; 's a' kályháknak sokszori kigyulladása és tisztázása elkerültetik általa.

3.) Azon jókora nagy helyet, mellyet a' kályha a' szobában elfoglal, megnyerni, 's a' szobákat sokkal tisztábban lehet tartani.

Ha már most a' házak zsellérei a' házi urnak valami kárpótlást fizetnének évenként, p. o. az eddigi fűtés kiadásának felét, az által mind a' két rész nyerne, 's illy szobákban bizonyára kényelmesebben és egészségesebben lakhatnának.

Vajha városunk számos és egyre ujan épülő házainál ezen ujmutatás tekintetbe vétetnék; a' próba legalább nem ártana.

(Lpzgr Tagblatt.)

RÉGISÉG.

Arlesi játékszin kiásása. Arlesben jelenleg az ott találkozó régi játékszin kiásásával foglalatoskodnak: már az orchestrum fele tisztán látható, 's több ülés-sorok megvannak a' földtől tisztogatva. Drága faragvány-töredékek, mond egy levél-töredék, fogják nem sokára muzeumainkat gazdagitni; a' földalatti Arles valóban második Herculanum. Most már a' legnagyobb és leggazdagabb emléknek,

melly 'az őskorból reánk maradt, fekvését és épitésmódját jóforma pontossággal ismerjük.

Chevalier Durand régiség-gyüjteménye. Ezen nevezetes gyüjtemény a' tulajdonosnak nem rég történt halála óta köz eladás végett ki van állitva. Találtatik ezen gyüjteményben mintegy 1.400 festett, igen különféle edény Vulti Nola, Basilicata, és nagy görög országból. Az arra festett tárgyak részint mythologiai, részint hősi és mysticai tárgyak; részint a' temetkezésre 's polgári élet egyéb viszonyaira vonatkoznak. Ezen igen nagy gyüjtemény edényei között meg lehet különböztetni a' mágyán álló Krösusét, Archesilausét, mellyet a' 8-dik olympiába (458. év Kr. szül. előtt) helyeztetnek, a' kigyóval küzdő gyermekét, Cerberust zabolázó Herkulesét 's a' t. Van továbbá közttek 138 Rhyton, valamelly neme a' kisebb tölcséreknek, mellyekből inni szoktak vendégség alkalmával. Mind ezen Rhytonnak alsó része valamelly állat fejét képezi: a' fejek csudálatra méltó igazsággal és finomsággal vannak kidolgozva. A' régies poharakból, cserép edényekből, kisebb alakok, lámpák és háziszerek, valamint arany ékszerek 's e' félékből álló gyüjtemény is szint' olly gazdag és különféle. A' tudósok különös kedvvel nézegetik a' 38 etruski tükröt, nagyobb részint ékfaragványokkal és köriratokkal, a' számos arany és ezüst görög pénzt, valamint a' számos metszett követ, mellyek között több igen finom munka találtatik. — A' franczia hirlapok igen rajta vannak, hogy az egész gyüjteményt a' kormány vegye-meg. Általában mondják, hogy ezen gyüjtemény még a' nápoli museumnál is sokkal gazdagabb, 's akkor valóban igen kár volna, ha darabonként hordanák-szét.

Ninivei romok. — Rich urnak napló könyve számtalan romokról tesz említést Euphrat és Tigris környékén. A' Babyloniaiak, Perzsák, és Arabok Mesopotamiát polgárisodásuk nyomaival minden felé ellepve hagyák, 's az utazó, akár hova lépjen, mindenütt mesterséges halmokat, babyloni vagy sassanidi téglákból épitetteket, romokat és óriási nagyságú palotákat, téglákat és vésett irásokat képes találni. Csak kevés ismertetik ezen maradványok közül, mellyek a' nagy karavani uton találtatnak. Legtöbb utazó bátorság okáért mindig csak a' fő uthoz tartja magát, 's nem mernek a' szomszéd hegyekbe vagy a' csak félig lakott sikságokba mélyebben hatolni, és nagyobb részint nincs idejek valamelly kedvező alkalmat bevárhatni; de nem elégséges, hogy az ember illy helyre elérjen. Legkevesebb része ezen omladványoknak eredeti formájokban megmaradt falakból áll, mellyeknek utósó maradványai egy mindig világosabb tervet mutatnak, minők azok, mellyek Mesopotamiában láthatók; mert ezek téglákból épitvék, mellyeket az idő vihara meg-

kerekitett, a' fü ellepett, veteményekkel, sőt sokszor falakkal elboritva, már századok óta a' környéknek téglafejtőkül szolgálnak. Sokszor igen hoszszas ott tartozkodás kivántatik arra, hogy a' legérdekesb helyeken valamelly felfedezést tehessen az ember, ha áradások vagy esőzések a' földet feláztaták, 's igy az őskor maradványait egy darab időre ismét napfényre hozzák, vagy el kell várni, mig az eke, vagy valamelly háznak elkészültte, vagy egy régi csatornának ismét megnyitása érczeket és faragványokat napvilágra hoz. Legnagyobb része ezen feltalált régiségeknek csaknem legott ismét elvesz, mivel a' szegény és tudatlan találó azokat minél előbb összeolvasztani siet, a' faragványokat pedig fanatismusból elromboljá. Rich a' Tigris partján egy babyloni szobrot lelt, mellyből még csak a' lábak térden alul voltak meg, mivel egy szomszéd szatócs a' test felső részéből magának mozsarat készittetett. Innét azon kevés utazónak, kik ezen országot meglátogatják, csak azt lehete előadniok, mit éppen azon pillanatban találtak, midőn oda megérkeztek, vagy mit még nem vala idejek az ottaniaknak elrombolhatni. Egyetlen egy eszköz a' mesopotamiai régiségeket tökélyes vizsgálat alá vethetni az volna, hagy az utazó Bagdadot, Mosult vagy Kirmanschaht választaná tartozkodása helyéül, 's ezen helyekről járná-be lassan az országot minden irányzatban. Mind azon utazóknak, kik e' tartományokat megjárják, egyik legnagyobb hibájok, hogy mennél több nevezetes helyet akarnak látni; de sokkal sikeresb következményü lenne valamelly kisebb fontos környékben hosszasabb ideig mulatni. Hamadan, Schuster, Hillah 's más helyeknek mindenike évig is foglalatosságot adhatna a' régiségbuvárnak, és az e' helyeken 3—4 szorgalmas vizsgáló által végbevitt munkálatok kevés esztendő alatt több hasznot eszközölnének, mint százaknak utazása. kik a' nagy országutakon egymást követik, 's ugyan azon tárgyakat irják-le.

Rich ur egy hónapot tölte Mosulban, hol a' pasában régi barátjára talált, kinek oltalma alatt megengedteték neki kiméréseket 's vizsgálatokat tenni, mellyeket más ismeretlen utazó nem tehetett volna. Idejének nagy részét tehát Ninive városának omladványaira fordità, mellyek Tigris folyónak keleti partján, éppen Mosul városnak ellenében, feküsznek. Szerencsétlenségre e' romok leirását nem szerkezé egy egészbe, hanem csak időnként jegyzé-fel röviden vizsgálatait naplójában, 's a' város felszinének földképét készité-el, mellyen az omladványok különféle vonalai látszanak. A' tetemes városnak szomszédsága nagyon káros volt Ninive maradványaira, mellyek ez okból sokkal többet szenvedtek emberi kezektől, mint Babylon romjai, noha ezeket is jól kipusztiták az Arabok. Nem könnyü tehát ama régi városról elég értelmes tudósitást közleni: de a' kö-

vetkező kivonatok legalább azon ohajtást vonják magok után, vajha ujabb utazók mennének Mosulba, és kiásásokra szánnák magukat.

(Végzet következik.)

LITERATURA.

Jókedvü válasz

Bajzának a' krit. lap. VII. füz. 151—62 lapjain álló roszkedvü felvilágositására. (*Folytatás*)

II. Fejezet,

mellyben megmutattatik, miképpen a' Honművész kritikáji épületlenségét Bajza czáfolatából még nem láthatni; vagy is tagadva semmit sem lehet megmutatni.

Fontosabb vala az ellenmondásocskánál Bajzának azon állitása, vagy inkább beszéde „hogy a' Honművész kritikáji nem épitenek.“ Én ezt az idézett Honmvben beszédnek nevezém, mivel Bajza elégnek tartá azt csak ugy oda mondani, a' helyett, hogy vagy csak egy okocskát is hozott volna fel, miért és miképpen nem épitenek. *) Az ellenmondásocska czáfolatába nem bocsátkoztam — mert elégnek hittem azt csak kimutatni; de ezen beszédre szükségesnek véltem Bajzának nehány szinészt és szinésznét megnevezni, mint kik a' kritika vakolat-mészét, és köveit többé vagy kevesebbé épülésökre forditák; nem éppen kizárólag saját vallomásaik után, hanem mint azt játékaikból ki lehete húzni. 'S nem vala-e elég egy puszta beszédnek ellenébe előlegesen csak ezt emlitenem? Bajzának tudni kellene, hogy „neganti incumbit probatio“; mért kivánja tehát, hogy az általa tagadott épités lehetségét én mutogassam-meg? Erre egész kényelemmel ezt mondom: „nem teszem;“ mert ez az ő kötelessége; és beszéde mind addig beszéd marad, mig elvekből okokkal és példákkal be nem bizonyitja az emlitett kritikák általános — mert mind ő, mind én igy vettük a' szót — épületlenségét, valamint azt is, mit több helyeken elszórva beszél, hogy a' Honművész kritikáji dicsérgetni szeretnek. **)

*) A' krit. lapok szóban forgó füzete 159. lapján áll egyetlen olly valami okforma, mellyből Bajza a' Honm. kritikáji épületlenségét következtetni erőködik. Azt mondja t. i. ha megengedné is, hogy a' szinészek a' nyilvánosság befolyását magukra megismerik; de mivel ezen nyilvánosságból legfeljebb kissé több vigyázat a' játékban (ugyan ezt megengedi a' 153. lapon) következhetik: azért mind ezen, mind pedig még negyszer olly nyilvánosság is, mint a' minőt a' Honművész gerjesztett, még is csak vezető 's tanitó ideák nélküli nyilvánosság fogna maradni. De mihelyt Bajza megengedi, hogy a' nyilvánosság befolyását a' szinészek magokra megismerik, sőt hogy ezen nyilvánosságból kissé több vigyázat a' játékban következhetik, már igy, ha bár mi parányit, de még is épitettek; a' mi tehát egyebet tesz mint „nem épiteni.“ — Négy szem közt jó lesz itt figyelmeztetni a' szigorú logicust, hogy a' feltételes okoskodásnak 1-ső törvénye ez: affirmata conditione majoris in minore, debet affirmari ejusdem conditionatum in conclusione.)

**) Itt megint egy példáját adhatjuk Bajza czáfolási módjának. A' 158. lapon ezt mondja: „én elhiszem, hogy a' szinészek a' Honm. magasztaló kritikáji igen szivesen veszik; holott az illető helyen a' 27. számú Honm. egyenesen arra idézem ezen szivesen vételt, midőn a' kritika mészét és épülésökre forditott köveit emlitem.

Nem vala tehát legkisebbé is szükségem azon tanitásra a' közönség előtti és a' szobábani czáfolásról, melly a' 157. 158. lapon 28 sort tölt-be. A' többit, mit ezen §-ban még elmond, válaszom III. fejezetében, mint oda tartozandót, érintendem.

III. Fejezet,

mellyben Bajzának vitatkozásunk határait áthágott állitásaira feleltetik; az az: csupa jó kedvből irt sorok, mellyekkel tulajdonképpen nem tartoznék a' felelő, mivel a' kérdéses tárgyra („az ellenmondásocska" és „a' Honművész kritikájinak épületlensége" körül folyt vitára) meg van felelve.

A' felvilágositásnak első sorai igy kezdődnek. „Mit a' Rajzolatok egyesülete hosszadalmasb okoskodással ügyekezett mindenkép lerontogatni, azt Garay az ez évi Honművész 27-dik számában egy szemhunyoritással vélte tönkre tehetni." — Az olvasó közönség alkalmasint tudja, mit kivánt lerontogatni a' Rajzolatok kritikai egyesülete, az az X. és Comp. Ők saját szinbirálói tehetségeiket védelmezék Bajza megtámadásai ellen; — mit én Bajza állitásaiban helytelent találtam, csak e' kettő vala: az ellenmondásocska és a' Honm. kritikájinak épületlensége — 's Bajza még is azt mondja „mit a' Rajzolatok.... azt Garay...." Nem hittem, hogy az, ki logicai leczkéket irogat társainak, felvilágositását mindjárt illy hibás összeköttetéssel kezdhesse, melly az okoskodásnak ezen fő és első törvényét: „ex recte sumtis recte concludatur" sérti-meg; mert „consequens legitime debet fluere ex praemissis, tanquam rationatum ex ratione, in illisque jam implicite contineatur" — 's hajlandó valék hinni, hogy itt a' költő-Bajza szóllott igy, 's csupán csak azért igy, hogy a' Kronion-szem és az Olymp elmondathassék.

Ugyan ezen lapon azt is mondja Bajza, hogy én igen nagy hasznot látok a' magyar kritikákból, kivált a' Honművészben megjelenni szokottakból. Ez ismét beszéd, nevezetesen az a' „kivált a' Honm. megjelenni szokottakból" — a' mit semmi nemű irásimból nem következtethetni. Én csak ezen kritikák megindítása czéljában láttam a' dicséretest (Honm. 27. szám 210. lap.): ha maguk ezen kritikák okosak vagy oktalanok voltak-e, az megint más kérdés, mellyet én soha sem pártoltam és soha pártolni nem fogok, mert a' Honművész különféle referenseinek birálatiban én is találtam és tudtam ollyat, mit jobban lehetett volna adni, 's éppen ezen nézetből kiindulva magam is próbáltam (Julius elejétől 31-ig) szini birálatokat irni, hogy talán bármi morzsányival a' kifejlést én is elősegiteni próbáljam; sőt dramaturgiai füzérem azon §-ban, melly a' szini birálatokról szól, nézeteimet még meghatározottabban is kimondottam. De soha olly elfogult nem valék, hogy a' mit egy vagy más tekintetben hibásnak láttam, azt, ha ugy volt, általánosan helyesnek egyszersmind ne tudtam volna tartani. Innét volt az is, hogy a' 27-dik számban a' Honművész szinbirálatainak czélja létezése mellett felszóllaltam, melly a' nyilvánossá tétel vala.

Az emlitett állitást Bajza imez állitásomból vélte kihozhatni (mint a' 152-dik lapon láthatni) „hogy a' birált szinvilág olly élénkséget hozott közünkbe, minőt a' nembirált talán századokig sem hozandott."

Ezen az én felvilágositóm megijed, nagy dolognak, nagy szónak mondja, azt hiszi, hogy megmutatásával adós maradok; nagyobb munkának tartja, mint a' mit Garay vagy bár ki más is teljesiteni képes lehetne, 's egyenesen igy szól hozzám: „szeretném tudni mindenek előtt, miből vonja-ki Garay ezen nagy

dolgot, 's miből következteti ama századokat megelőző változást, melly a' magyar színészetre nézve olly rövid idő alatt végbe ment?" Csekélység! 's ennek olly nagy feneket kell-e keriteni? Én a' dolgot igen természetesnek látom, 's azért csak csendesen a' tapasztalásból (a' tudásnak ezen legcsalhatlanabb forrásából) vélem megmutattathatni állitásom valódiságát; mert ha — (a' mit felhozni szükségtelennek tartottam, mivel feltettem, hogy minden olvasóm ugy is tudja; de most Bajza oktatására megjegyzem) ha, mondám, visszahivom elmémbe, hogy nekünk már 1617-dikben volt játékszinünk *), 's ezen általunk ismert, első színésztársaságtól, mellynek igazgatója 's tulajdonosa egy kolosvári lakos vala egészen a' legujabb időkig mit tudunk színészeinkről? — Már pedig, ha ezen nyilvántalan élet két századig nem volt gyümölcsöző, nem legtermészetesb következtés-e az, hogy ha még két századig marad illy nyilvántalan állásponton, hogy csak szinte azon lábon álland, annál inkább, mivel a' tapasztalás mutatja, hogy ezen legujabb korban a' nyilvánosság tudása menynyit tett; vagy hijjuk vissza emlékezetünkbe a' beleznai kertet, vagy 1833-ki társaságot 's vessük össze azt az 1836-kival: nem léptek elő, nem jött e élénkség közünkbe? 's ime ezen értelemben vettem és veszem azt, hogy a' birált szinvilág „olly élénkséget hozott 's a' t." Nem képzelődés (Kritikai lap. 154. lap.) tehát az, mi velem ezt mondatá; 's ha a' Honművész még négyszer olly kis nyilvánossággal birna is, mint bir, még is képes vala azon élénkséget elő hozni, 's nekem legkisebbé sincs szükségem azt megmutatni, ha ezen nyilvánossá tétel egész seregét tette-e közdivatúvá a' szinművészet iránt hasznos ideáknak magyar hazánkban; mert ez vitatkozásunk határán kivül fekszik; mivel én csak egyszerűn a' nyilvánosságról szóllottam, nem pedig holmi remekszinész-képző kritikákról. Ezen egy a' posteriori meritett bizonyitvány, ugy vélem, elég arra, hogy állitásom nem vala olly nagy szó, nagy dolog 's a' t. — és szükségtelenné teszi egyszersmind a' 153. és 4. lapon álló 21 sornak irói nyilvánosságról előhordott hasonkép megczáfolását, valamint azt is, hogy az élénk szónak más jelentést, adjak melly szót Bajza, mint az előre látó hadvezér, tartalék-sereg gyanánt tartott-fel, 's engem előre fenyeget, hogy ezt meg ne merjem támadni, mert e' mögött még neki iszonyú lerontó serege van elbujtatva!

Hogy már a' Honművész előtt is jelentek-meg Kassán kritikák, ugy tudtam mint Bajza; sőt azt is tudom ezen kivül, hogy más folyóiratokban is, a' többek közt 1817-ben megindult Pannoniában is, közöltettek gróf Festetics által németül: de nem éppen ollyanok, minőket a' Honművész koronként közölget, ('s amazok még ezen kivül csak részletesek voltak); tehát nem olly szinbirálatok, mellyek valódi gyülpontjai valának a' testvérhazabeli játékszini birálatoknak, 's tudósitásoknak. Ez egészen mást tesz, mint a' mit Bajza akar velem mondatni: „hogy a' magyar szini kritikát Róthkrepf kezdette volna meg." Krit. lap 153. lap. — a' mi az én mondásomat egészen hamisitva közli. „Id quod statum controversiae constituit, accurate notandum, ut omnis Logomachia evitetur."

(Végzet köv.)

CARAY.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

BUDÁN julius 14-kén először adatott „atya és leánya" szinjáték 5 felv. Raupach után fordità Jakab István. E' szinmű már élénkebb fordulatokkal

*) A' magy. ját. szin. történetei Pest 1793. 8.

's helyzetekkel bir, mint előzője, mellynek ez folytatása: ámbár a' mai előadásban is gyorsabb egybevágást 's menetelt kivántunk volna, hogy némelly jelenetek az aluszékony 's lankadt bélyeget elkerülhessék. Bartha ur (Elmwood gr.) ma már kielégitőbben adá szerepét mind élénkebb szavalása mind játszásmódja tekintetében. Igen jelesen sikerült a' 4-dik felv. azon jelenete, midőn leányának elragadtatását megértvén a' búskomoly atyából érzékenység 's boszúvágy, szóval valódi atyai indulat fakad-ki. Hasonló sikerű volt utósó jelenete is az 5-ik felvonásban. A' tapsokat, mellyeket neki leginkább a' földszini és páholybeli hallgatók küldének, méltán érdemlé, valamint később az előhivatást. Barthané assz. (Malvina) szép szorgalmat bizonyita. Ha szavalási módja tökélyesbül (mit kitünő igyekezete mellett méltán várhatunk), és organuma erősebb leend (mi által szavai is érthetőbbek lesznek), őt jelesebb színészeink sorában örömmel látandjuk. Egressy (Margrave) és Szentpétery (Blakstone) urak élénkséget törekvének adni e' színműnek. Heinischné asszony (Skringné) olly csinosan játszá csekély szerepét, hogy tapsokra méltatott. A' műértő nem veheté neheztelés nélkül, hogy ezen egészen angol darabban több színészeinken bajuszt látott. Vajha már valahára a' színészeti aesthetica szabályainak is törekednénk engedni. Ujolag figyelmeztetjük színészeinket, hogy kesztyűben ház körül a' förendűek nem járnak; annál kevesbbé viselnek gyürűt kivül, vagy is a' kesztyű felett. Méltán sajnáltuk azt is, hogy mind e' mai, mind a' multkori jeles darabra olly kevés nezőt tapasztaltunk. — 16-kán először adatott Scribe 2 felv. vig játéka: „Örökké" Csató Pál ur csinos forditmánya szerint. Az ismét igen gyéren volt közönséget e' jeles szinmű igen jól mulattatá. Különösen jeleskedtek Lendvayné assz. (Mathilde), és Egressy ur (Vámay), ámbár a' többi személyzet is teljes dicséretet érdemel. — 17-kén a' „szebeni erdő" jött szinpadra Török István forditmánya szerint, némelly sikeres röviditéssel. Laborfalvi Róza (Elizene) tapsokkal fogadtatott, 's játék végén előhivatásra méltatott. Neki a' természethez közelitő szavalást, a' szomorúságban is élénkebb érthetőbb beszédet, az örömben hevesebb kitörést, a' jelentőbb szóknak nyomosabb kiejtését (p. o. midőn ma a' 4-dik felv. Szokolnak mondá: „add nekem a' halált" mi minden indulat 's megnyomás nélkül mondatván, egészen elveszett), de különösen az egyenes állást igen ajáljuk. Egressy ur (Almarich) szerepében, a' statisták megjelenésökben akadozást 's késedelmet tapasztaltunk. Telepy ur (Szokol) igen mulattatott: de nem hagyhattuk helyben, hogy Elizenének némelly érzékenyebb tetteinél Szokol a' publicumot kaczagásra fakasztá. Széppataki Johannának (Olfride) kivált érzékenyebb szereprészében (mint ma az 5-dik felv.) érzékeny, nem pathossal kisert 's természetesb hangot ajánlunk. A' csinos oláh tánczban Megyeri ur (Kóvár) és Kovácsné assz. (Sziva) igen jól mulattattak, ámbár tánczba elegyedésöket szabályosnak nem tarthattuk.

DIVAT.

Parisban a' ris-szalma-kalapon rozs virágot és fehér százszorszép rukerczet viselnek; hasonló két kisebb bokréta a' homloknak két oldalát ékesiti a' kalap ernyője alatt; a' szalagok kék és fehér szinűk. Capote-kalapokhoz gros d' été vagy rózsa szinű gaze, és reá fehér vagy rózsa szinű virágok vétetnek. Világos organdiból készült capote-kalaphoz többnyire mezei virágokat vesznek. — Az olasz kalapokat leginkább halaványvagy fehér virágos szalagokkal ékesitik. A' bárson-diszitvényre most nem fekete, hanem zöld, kék, cseresznye szinű bárson kedveltetik; a' kalap alá is virág helyett bárson bokrok rakatnak. — Már a' musselin vagy organdi ruhák körzeményére is bársont kezdenek használni, ugy az övszalagra, nyakkötőre, vállrózsákra. A' kézi zacskókat is selyemmel vagy aranynyal 's zsinórral himzett bársonból viselik. Formájok lóher alakú; szinök fekete, zöld, veres; mind két oldalon egy-egy arany makk csügg, 's arany lánczon függ az övről. — A' köténykék setét vagy szürke selyemből készülnek; reájok bokréták himzetnek selyemből.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiacz 86. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utcza 612.

59.

HONMŰVÉSZ.

Pesten vasárnap julius 24kén **1836.**

KÖLTÉSZET.

Bús leány.

„Ne sírj leányka, mert
Lefonnyad kellemed,
'S veresre föstené
Sugárzó szép szemed."

„ „A' lányka sírni fog,
Mig sirba nem mehet,
Mert itt hű vőlegényt
Találni nem lehet:

A' férfi csapodár,
Miként a' lenge méh,
Hűség egy cseppnyi sem
Leheltetett belé." "

„Leányka, vétkezel:
Magad sem hiheted,
A' mit beszélsz, ha kék
Szemed reám veted:

Bár férjfi, lengeség
Nem lakja szívemet,
Örökre felleled
Ben' a' hív érzetet."

A' lányka rám tekint —
Bús arcza földerül,
'S kötődő ajkira
Panasz több nem kerül.

s — y.

SZORGALOM.

Vas kéz. Alt-Ruppinban amaz ismeretes Berlichingi Götz lovagnak vas kezéhez egy kesztyű 's több fegyver-darab találtaték. Noha üregesen volt dolgozva, még sem szolgálhatott tulajdonképpi kesztyű gyanánt; mivel a' kézfej gyökénél becsukva 's ugy van képezve, hogy e' vas öltöny a' könyök alatt huzattathatik, ott szijakkal erősen megkötözhetendő. A' Berlichingi lovagnak vas kezétől az által

különbözik, hogy nem a' jobb, hanem bal kéz pótlására volt készitve, 's innét inkább kantárszár vezetésére látszik alkotva lenni; mert az ujjak már meg vannak görbitve, 's kettő-kettő van összekapcsolva; a' hüvelk szabadon áll. Ez a' hüvelk-uj most mozgékony, 's mutatja az egésznek elmés mechanismusát. Az iz kerék-idomban fogakkal van ellátva, mellyeket korábban valamelly aczél-rugany hozott mozgásba. Mihelyt a' hüvelk az ohajtott helyzetbe tételték, az aczél-rugany még egy másik nyomóval erősitteték-meg. A' többi ujjak hasonlag valának készitve, 's még most is látni a' rozsda által kinyilt marokban a' sok drótok és ruganyok segedelmével képezett mechanismust. A' művészi munka, noha nem anatomilag pontos, még is jól van képezve, 's névszerint az ujjak körmei nagy szorgalommal készültek. Minden esetre a' régi mesterségnek szép bizonyságaul szolgál.

A' repülés mesterségében legrégibb időktül fogva sok, de mindig sikeretlen próbák tétettek már. A' repülendők legnagyobb része a' madárszárnyakat vevék mintául de egyike az ujabbaknak, t. i. Degen, a' bogarak szárny-héját gondolta utánoznia. De ezen utánozás sem adott tökélyesen megnyugtató következményt. Legujabban bizonyos természetvizsgáló és mechanikus Bostonban mindennemű repülő állatok rendszerét figyelte-meg, és számosan tett próbák után ugy találta, hogy a' denevér szárnyai legalkalmasabbak volnának az ember utánozására. Ő e' végre pergamen-bőrből mesterségesen utánképezé ezen denevér-szárnyakat, és segedelmökkel valamelly nagy sikságon több próbát tett, mellyek reménységet nyujtanak, hogy ezen denevér-vitorlák alkalmasint a' legsikeresebbek leendnek mindennemű vitorlák között, mellyekkel az ember a' levegőt keresztül szegheti.

Tej-por. Orosz országban a' tejet gyenge parázson addig főzik, mig por nem marad belőle; ezt jól elrakva, ha használni akarják, vizzel felolvasztják. Ezen ital, ugy mondják, semmit sem veszt a' tejnek jó izéből ez által. Leginkább utazás közben jó szolgálatot tehetne az illy tej-por.

FESTÉSZET.

Chinai művészet előhaladása. Legujabb tudósitások szerint ezen ugy nevezett mennyei országból, az ottani arczképfestők használni kezdik az europai festőknél divatozó monort a' világosság és árnyék-adásban, valamint a' perspectiv-elveket is. Valamelly chinai arczkép, melly Londonban az idei műkiállitásban Somerset-Houseban vala látható, olly kevés hazai bélyeget mutatott magán, hogy első tekintetre az academicus művészek legnagyobb része azt valamelly europai társuk művének gondolá.

A' minta. — Hoogstraaten János, németalföldi festész, megbizatott Sz. Péter lefestésével, melly őt azon pillanatban ábrázolja, midőn ez az idvezitőt megtagadta. Elment tehát a' festész egyik nyilvános piaczra, valamelly szegényt felkeresendő, kinek fél kopasz feje mintául szolgálna neki; 's jó formán reá talált azon caracterre, mellyet keresett, egy aggastyánban, kit magával haza vitt. Bevezeté őt atelier-jébe, 's egy pár perczig magára hagyá. Midőn a' szegény ficzkó itt csupa gypszalakoktól látá magát körülvéve, lábak és kezek nélküliektől, nem kételkedett benne, hogy ő is hasonló sorsra jutand. Az ajtó félig nyitva maradt, 's a' nyúlszivű vitéz egy szökéssel kün volt a' küszöbön, és jajgatva szaladt-le a' lépcsőken. Lármázása többeket összecsődített, kik előtt a' jámbor ember térdre esék, hogy mentenék-meg őt a' haláltól. Midőn rémületének okát megtudák, vigasztalván visszavezeték a' festőhez, ki most a' koldusnak zavart arczán azon kinyomást találá, mellyre szüksége volt. Hamar használá e' szerencsés pillanatot, 's festvénye valódi remekmű lett.

Tüzvész. Szombaton este tiz óra után valamelly házban az Old-Bondstreet-en Londonban tüzvész ütött-ki. A' ház Western-Echange-tól csak harmadik szomszéd volt. A' tüz mindinkább harapódzóbb lett, 's az emlitett épületet, valamint a' Burlington-Arcade-ot is hamuba dönté. A' kár felszámithatlan, de még is a' legnagyobb kár Western-Echange elégése. Ezen nagy vásárházban mintegy ötven bolt 's Yates ur gyönyörű képtára volt, mellyben egyedül az elégett festvények kára mintegy 40.000 font sterlingre becsültetik, 's mellynek elégése igen tetemes hiányt okozott a' művilágban. Egyetlen egy Rubens benne 5000 fontra becsülteték, 's ezen kivül több Van-Dyk is porrá égett.

RÉGISÉG.

Ninivei romok. *(Végzet.)*

Nov. 8-án egy sajkán áteveztünk a' Tigrisen, 's legelőbb Nebbi Junus faluba értünk, melly egy régi mesterséggel készült halmon fekszik, 's mintegy 300 házat bir. Az e' halmon kiásott, 's téglákból és gypsz-darabokból álló régiségek, mellyeken vésett irományok látszanak, bizonyitják a' halom régiségét. Láttunk ma némelly felirásokat, mellyek a' házak alapjaiba vannak falazva. Ezeknek egyike egy gypsz-darabon volt, melly egy szegényes konyha falának egyik részét tette, és valamelly szük járáshoz tartozni látszatott, melly a' halom mélyébe vezet. Mult évben itt ástak is, de mivel a' házak fő falai alá terjedett, abba hagyták, 's ismét betöltötték. — Egy szobának déli falán ismét felirást láttunk, mellyből azonban csak 3 lábnyi látszatik, a' többi földdel betemetve, minthogy e' szoba készüle-

tekor többi részét nem használhatták. E' halomban sokat lehetne találni, ha a' tömkelegként reá épitett apró házak feldulatnának.

A' halom éjszaki 's legmagosabb részén áll a' mecset, melly Jónás próféta sirját fedi. Valaha itt keresztény kolostor volt, de azt a' Muhamedanok mecsetté változtatták. Kereszténynek ide bemenni tilos. Keleti részén mutattak nekem három szük setét bejárást, mellyek különféle ajtók által egymásba tünnek-el. Ugy látszik, hogy sirbolt volt.

Kelet felé a' róna térségen túl van a' városnak első fala, melly föld és homok közül látszik-ki. Mellette túl árok van, ez után ismét fal és árok, végre a' harmadik tetemesebb fal következik. E' falak közti térség mintegy két angol mértföldnyi széles 's 4 mtfd. hosszú. A' folyóviz mellett 's dél és éjszak felé csak egy fal terjed, holott kelet felé 3 látszik.

Nov. 10-kén Koyunjuk nevű tetemes, mesterséggel készült, halomra lovagoltam, melly valamint a' fenn emlitett, a' nyugoti sánczhoz vonul. Látszik, hogy a' sáncz égetlen téglából minden pótlék nélkül épült; azonban belőle nagy kivágott köveket ásnak-ki; láttunk egy 15 lábnyi magosat. A' halom magossága 43 láb, terjedtsége 7691 láb. Magosabb nehezen volt, de épületekkel lehetett megrakva. Láttunk falakat, szürke kőből oszlop-párkányt, millyent mai napig is használnak a' perzsa Verandák faoszlopaira. Sok helyen lattunk padolatot földdel letömött apró kövecsekből, babyloni cserépedényeket, 's téglákat, mellyekről földi gyanta függött. Egy szép babyloni talált edényen igen szép vésett irás látszott. Az edény finom sárgás agyagból állott, 's valamelly nagy henger része lehetett. A' Ninivéből hozott régiségek legnagyobb része többnyire Nebbi Junus halmáról hozattatik.

Éjszak-nyugot felé nehány év előtt iszonyú domború faragványt, melly emberi és állati alakokat viselt, 's 12 lábnyi magos szürke követ találtak. Egész Mosul kicsődült csudálására; de nehány nap multva széttöretett.

Nov. 11-kén a' déli falat vizsgáltam, mellyen 3 nyilás töretett; a' középső eredetileg is igy lenni látszott. A' sánczon túl nehány lépésnyire emberek köveket ástak, 's kivontak nagyokat, mellyekről hasonlag földi szurok csüggött. Egy épület alapjaira jutának itt, melly földi szurokkal és vakolattal egybeforrasztott nagy kifaragott kövekből álla. Ezen épület felett most egy patak ágya fekszik.

A' falak közti belső téren a' nevezett halmokon kivül kevés nyomát láhatni a' régi épületeknek, 's ez okból mindinkább hiszem,

hogy e' sánczok nem Ninive városát, hanem csak a' fellegvárat, vagy a' királyi lakhelyet, vagy mindkettőt környezték régi és mostani keletiek szokása szerint.

LITERATURA.

Jókedvű válasz

Bajzának a' krit. lap. VII. füz. 151—62 lapjain álló roszkedvű felvilágositására. (*Végzet*)

Jövünk a' legcsiklandósb tárgyra, az ó és új iskolára. — „Garay a' magyar szinművészetet szinte *) ó és új iskolára osztja — ugy mond Bajza a' sokszor emlitett krit. lap. 160-dik lapján — még pedig nemcsak szavalási, hanem chironomiai tekintetben is. Én nem akarok — mond tovább — arról itt aestheticai leczkéket tartani, ha jó-e ezen osztályozás chironomiai tekintetben is; de azt még is szeretném tudni Garaytól, honnan ismeri ő ezen ó-magyar iskolát?" — Mivel ezen III-dik fejezetet jó kedvből irt soroknak nevezém, csak még is felelek Bajzának ezen „szeretném tudni-"jára; mert ha rosz kedvem volna, nem azt felelhetném-e reá: „azért sem!" — Szeretné tehát tudni Bajza? szeretné? Isten neki!

Én a' magyar szinészetet ó és új iskolára osztottam; az új iskolába (melly „az egyszerűt, igazt, 's mesterkéltlent igyekszik szavalásába és előadásába önteni, kerülni a' hamis pathoszt, az éneklő szólejtést 's a' t. — mi által az egyhangúság elvész, az élethez 's élet után idomitandó művészethez közelebb járultatik." — Honm. 27. szám 211—12 lap.) Ezen uj iskolába többé kevesebbé (ezen szókra nem vigyázott Bajza) Kántornét, Dérinét, Lendvaynét, Parázsónét, Egressyt, Fáncsit, Lászlót, Szerdahelyit, Szentpéteryt, Lendvayt 's Barthát soroztam, 's fejévé Megyerit tettem. — Az ó iskolát ugyan itt igy caracterisáltam: „hogy az a' szini előadás becsét bizonyos látszólag-művészi szavalásba helyezteti, melly mintegy azt tanitja, hogy minden vers után meg kell állni, annak közepe tájáig a' hanggal felmenni, 's vége felé ismét leszállani, miből aztán ama félig kiáltó, félig éneklő, magát szüntelen ismétlő egyhangú szólejtés következik; továbbá sajátsága egyes — sokszor egészen közönséges — szavak 's phrasisok kiemelése, 's bizonyos dagályllyal kikiáltása; ugy szintén valamelly manieros, csaknem egészen pantomimi hadarászó taglejtés, minden tárgyhoz és indulathoz mérés nélkül;" de tagjait meg nem neveztem, feltévén olvasóimtól, hogy a' fen kitett „többé kevesebbé" szókból oedipusi ész nélkül is érteni fogják, mit akartam vele mondani; 's ime csak az egy éles elméjűnek tartott Bajza nem látta fák miatt az erdőt! A' felelet tehát arra, hogy honnan ismerem ezen ó magyar iskolát, egyszerűen ez: azon élő szinészekből, kiket csak többé kevesebbé mondtam az uj iskolához tartozni. Magán érthető tehát, hogy a' mennyiben egynémellyek ide (az ujhoz) nem tartozhatnak, annyiban szükségképpen oda (az óhoz) kell tartozniok; 's most láthatja Bajza (mit előbb nem látott), miből vizsgáltam én ki ezen

*) Nem igaz! Bajza osztja „szinte" ó és új iskolára a' magyar szinészetet; mert az én osztályozásom három hónappal jelent-meg korábban a' publicum előtt Bajza osztályozásánál. Ha az ember 9—10 évvel idősebb is, nem mindjárt övé az elsőség azért, mert 9—10 évvel korosabb.

ó iskolát *); 's láthatja egyszer'smind egy másik állitásának hamis voltát „hogy én az új iskolába minden most élő jelesebb színészt és színészt helyeztem" t. i. Bajza mikor azt leirta, prüsszentett, 's a' „többé kevesebbé" szót nem látta.

Igazán furcsácska pedig Bajzának azon be nem bizonyitott kétsége: „hogy az ó és új iskolára osztás chironomiai tekintetben lehetséges-e?" Tehát χειρονομια-i tekintetben nem lehet azt szintugy levonni az emlitett színészek játékából, mint lehetett szavalási tekintetben? Vagy az emlitett színészek közt csak szavalási különbség van-e? Én részemről az emlitett 27-dik számban érintettem, hogy taglejtéseik is különbözők; 's ugyan e' félét vett színészeinkben észre Bajza is a' krit. lap. 79—81 lapjain, 's még is kérdezi, hogyan lehetséges a' felosztás χειρονομια-i tekintetben? Meg nem tartoztathatom magamat; de én itt megint egy ellenmondásocskát látok. Szeretném már most én felvilágositva látni ezeket, 's addig minden aestheticai leczkétől magamat megkiméltetni kérem attól, kit (a' játékszini aestheticában) inkább én leczkézhetnék; de nem minden emberre fér rá a' corteskedés.

Miket végre Bajza az én literatori érdemeimről és nem-érdemeimről felhord, azokra nem én felelek; feleljen a' közvélemény: de ha Bajza 's kritikusaink legnagyobb része monorját követném, most szép rendében én is elő fognám Bajza munkájit; megvizsgálnám, hány pályát **) kezdett-meg ő is, és hányon futott szerencsével? Hanem ezek vitatkozásunk határába nem tartoznak, 's én nem szeretek azokon túllépni, mint kitéréseket szerető kritikus collegám, ki egy pár szóbul álló ellenészrevételemért egy sereg logicai 's dramaturgiai leczkére fakadt, 's egész literatori pályámat tetőtől talpig megrostálván róla itéletét kimondotta; maradok határaim között, mellyeket a' czáfolat törvényei előmbe szabtak: „mert mint a' kritikai lapok VII. füzete 109-ik lapján igen jól jegyzi-meg másról Bajza, de maga meg nem tartotta — mert gyanús dolog az, midőn valaki ügyét akarván védeni, védelmébe olly dolgokat kever, mellyek nem tartoznak ügyéhez. Az illyen érezvén ügyének gyenge voltát, csak zajt akar ütni, 's a' szemeket más dolgokra forditani, hogy a' figyelem megosztatván, ne lássa-át olly könnyen a' mezitelenséget."

'S ezeket válaszul arra, miket Bajza vitatkozásunk határain kivül és belül előhordott, hogy észre vegye magát; mert nem mindjárt czáfolat az, mit az em-

*) Jó kedvemben meg kell fosztanom Bajzát azon örömétül is, hogy ezen ó iskola tagjait ő tudta egyetlen egy közöttünk. A' Honművész hivatálában az emlitett 27-dik szám correcturai ive mindenkinek szivesen megmutattatik, mellyen látható, hogy én ezen ó iskolának fejévé Czelesztint tettem, 's hozzá tartozni némileg Barthát és tanitványaikat mondottam. De e' két sor a' szedő vigyáztalanságából a' revisio után kiesett Bajza szerencséjére; mert most ő az első, ki Czelesztinről ezt elmondhatá, 's ellenem 24 sornyi kétségeket támaszthatott.

**) Bajza azon tanácsát „hogy keveset kell irni, de jól, az az minden oldalról megfontolva" kénytelen vagyok el nem fogadni. Én azt hiszem „hogy sokat is irhat az ember jól 's minden oldalról megfontolva" — 's törekvésem az leszen, hogy inkább ez utóbbi elvet közelithessem-meg: bár azt sem tagadom, mit Bajza, vagy akarám mondani Kölcsey mond: „hogy nem abban van érdem, hogy sok pályákat fussunk-meg, hanem abban, hogy szerencsével; 's ki csak egyet futott is meg igy, méltó a' koszorúra."

ber egy kis rosz kedvében leir, és a' kritikai lapokban logicai 's dramaturgiai leczkék gyanánt kiad. GARAY.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

Hazafiságos áldozatok. A' Pesten épülő magyar szinház költségeinek fedezésére t.n. Pest vgye legutóbbi közgyülése (julius 4.) alkalmával a' t. megye Rendeinek benyujtottak: 52 ft. 30 krt váltó czédulában (a' Haz. 's Külf. Tnd. e' fél évi 6-dik sz. szerint) következő ns ifiak: Földváry Gábor, Kürthy Károly, Horváth László, Bercsényi László, Hajós, József, Miskey Vincze, báro Rudnyánszky Janos, Kégl Károly, Földváry Bertalan, Viszt János, Gulner Benedek, Zerdahelyi Eduard, Tüköri László, Szontag Pál, Földváry András, Stojkovich Pál, Kis Miklós, Kun János. — 1000 pengő ftot m. báro Baldacci Antal ur őnga — 200 ezüst ftot a' neki jutó követségi napdijból t. Dubraviczky Simon első alispán ur. — Ez idő óta az emlitett épitésre több uradalomtól épitési szerek, nevezetesen sok ezer tégla küldetett, mi iránt a' körülményes hivatalos tudósitás annak idejében fog tétetni. (Érintett nemzeti szinházunk falai e' hónap végén, vagy a' jövőnek első hetében, teljes magosságukban készen lesznek.)

BUDÁN julius 19-kén „Heilbroni Katalin" drama helyesen sikerülve ada'ott; fárasztó szerepeikben különösen kitüntek Lendvayné assz. (a' czimszerepben) és Lendvay ur gr. Strahl Vetter Fridrik. — 21-kén Rossini daljátéka „a' szevillai borbély" került szinpadra, mellynek czimszerepét ifjabb Egressy ur milly foganattal adá, jövő tudósitásunk fogja közleni.

Német játékszin.

Pesten Breiting ur, Henkel l.a. és Waldmüller assz. mindhárman cs. k. udv. dalszinészek Bécsben, Zeiner l.a. ugyan Bécsben cs. k. udv. szinészné, Stöckel ur Bécsben cs. kir. udv. tánczszinész — és Grüner ur nagyherczegi udv. szinész Darmstadtban egymást váltva adják vendégszerepeiket. Az első három mindenkor megtölti a' szinházat annyira, hogy sokan be sem férhetnek. A' három első együtt játszék legelsőbben is jul. 7-kén a' Breiting Herman ur jutalmául adatott „bál-éj" czimű, 's itt nagy tetszést nyert operában (Auber mive). Breiting ur (Olaf herczeg) mai szerepében, de átalján véve mostani itt léte alatt nem nyerheté-meg annyira a' köz tetszést, mint taval Wild ur, noha kényes közönségünk ezen utóbbi ellen is talált kifogást a' mult évben. Ellenben Henkel l.a. (Gusztáv apród) gyenge de kellemes magos hangja, és szép előadása mellett köz tapsot nyert. Őt már jó idő előtt, mint kezdő dalszinésznét, látták a' Pestiek szinpadunkon; mit ő köszönő beszédében illőleg emlitett is. Waldmüller assz. (kártyavetőné) tapssal idvezeltetett, 's kisded hálátlan szerepének helyesen felelt-meg. Oberhofer ur (Reuterholm) 's Minkné assz. (Amalia), valamint a' pompás 's nagy személyzettel adatott álorczás bál (melly leginkább kecsegteti e' daljátékba publicumunkat), ugy a' Neefe ur által gyönyörűen festett téli függöny sokat tettek e' mutatvány érdekének nevelésére. — 11-kén e' daljáték ismételtetvén Breiting urnak roszul léte miatt a' herczeg szerepét Beer ur adá tehetsége sze-

rint — 12-kén azonban ismét Br. ur lépett-fel benne. — — Zeiner l. a. jul. 8-kán ismét köz tetszésre játszék „Quäcker és tánczosné“ vigjátékban mint Georgine, és „átok 's áldás“ dramában mint Margit. — 9-kén Stöckel ur a' „velenczei farsang“ tánczjátékban jeleskedék. — 10-kén Grüner ur Körner „Zrinyi-“je czimszerepében lépett-fel először. Hogy azonban a' mérséklett számú közönségre ugy, mint reméltük, nem hatott, talán inkább szerepe mivoltának, mint aggott kora tehetségeinek tulajdonitható. Breiting ur, Waldmüller assz. Zeiner, Henkel és Grüner l. a. következőleg folytaták vendégszerepeiket. — Jul. 14. és 16-kán Breiting ur, Waldmüller a. és Henkel l. a. ismét a' „báléj-“ben léptek-fel; az utóbbi ma utójára. A' szinház mindig tömve, noha ezen daljáték csak egyszer adatott bérletfolyamban. — 12-kén Grüner l. a. a' darmstadti udv. szinház tagja az „ős anya“ szom. játékban igen helyes mimikát és szavalási, tehetséget bizonyita-be, ámbár óriási szinpadunkra organuma kevessé gyenge volt. Quandt ur (Jaromir) számos tapsot, 's több izbeli előhivatást nyert. — 15-kén Zeiner l. assz. Raupach „Chavansky herczegek“ nézőjátékában mint Zsófia czárné — 17-kén „Moisasur varázs-átka“ czimű tüneményes játékban mint Alzinde lépett-fel. Scholz ur, a' hires bécsi comicus is itt van, 's 18-kán lépett-fel először mint Klapperl törvényszolga a' „fekete asszony“ parodiában. Első belépte hosszas tapsokkal idvezeltetett, 's játék közben és után hasonlag tiszteltetett. Ez alkalommal Schinn ur (fertálymester), vendégképpen-e vagy mint rendes tag, nem tudjuk — hosszas távulléte után először lépett-fel; szava nagyon csökkentnek vagy rekedtnek tetszett. — Scholz ur julius 20-kán „Eulenspiegel“ czimű bohózat czimszerepében mulattatá ismét a' közönséget. — Zeiner l. a. 19-kén mint Griseldis — 21-kén a' jutalmára legelőször adatott „Malthai vitézek“ czimű 5 felv. dramában (Birch-Pfeiffer mive) mint Giovanna lépett-fel. Ez alkalommal Katzianer ur, kir. hannoveri udv. színész La Valette János nagymester szerepét sziveskedésből vállalá-fel. Zeiner l. a. ma utójára lépvén-fel nagy mértékben részesült a' közönség kegyében. (Színészeink Halevy jeles daljátékát: „a' zsidóné“ tanulják-be, melylyet itt még nem láttunk.)

HANGÁSZAT.

Hangmű.

A' pesti tárogató (magyar nóták gyüjteménye Fortepianóra) 3-dik füzete megjelent, 's megszerezhető 1 váltó forinton mind e' lapok kiadó hivatalában, mind Tomala és Miller műáros urak boltjában Pesten. (Hasonlag megszerezhetők ugyan e' helyeken: a' pesti tárogatónak két első füzete — a' nemzeti dalnok magyar énekes gyüjteménynek szintén két első füzete — 's „varázshangok a' Szeraílból“ czimű eredeti török hangműveknek egy füzete — mindenik egy-egy váltó forinton.

DIVAT.

29-dik divatkép (Bécsből). — Férjfi-öltözetek: balról nyári köntös szatinból; nanking-pantalon, és kamas. — Jobbról: fekete frak, piket-mellény, fehér pantalon. Gunkel bécsi szabó eredetije szerint.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiacz 86. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utcza 612.

MTA AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

60.

MŰVÉSZ.

Pesten csötörtökön julius 28kán **1836.**

SZORGALOM.

A' várad-kolosvári gyors-szekerezés élénk forgásra jutott, 's nagy részvéttel pártoltatik. Vállalkozói közül t. Dráveczky Lajos és Biassini Kajetan urak ezen jótékony intézetet, mint már egyszer emlittetett. Pestig terjeszteni (köz kivánság szerint) törekedvén, minden czélirányos rendeléseket legközelebbi hetekben megtettek, 's a' Pestről Gyöngyösön és Debreczenen keresztül menő országos utközi állványokon (statio) az illető segéd társurakkal egyezésre lépvén, most már minden nehézség elmellőzése mellett jövő augustus 21-kén fog legelőszer megindulni a' minden kényelemmel készült gyors szekér Pestről Váradig, hova más nap (22-kén) okvetlenül megérkezend. 23-kán reggel az erdélyi gyors szekérrel Váradon találkozván azonnal a' pesti vásárra indulandókkal ismét Pestre visszatér. — Pesten Rottenbiller ur vállalta magára az ügyviselést, 's a' gyors-szekér innen a' „két oroszlán" fogadóbul (széna piaczon), hol ezen intézet iróhivatala lesz, indul-meg minden héten vasárnapon, 's vissza jön szerdán — csötörtökön.

A' nagy-surányi angol-amerikai malom

(Nyitra vármegyében.)

Nincs Europában talán egy tartomány is, melly folyamatba hozni ne iparkodnék azt, mi a' közönség figyelmét magára vonja, boldogulást, előmenetelt szül, és gátolja a' közszükölködést. — Hirlapjaink tömvék a' jelenkori ipar-szülte találmányokkal; majd czélszerű erőművekről tudósittatunk. Találkoznak is mindezeket figyelmökre méltatók; de gyakorta tapasztaljuk, hogy a' minő rögtöni lánggal értesitteténk 's szóllittatánk-föl mindezeknek utánzására, olly tüzzel sietnek vissza a' felejdékenység örvényébe: szóval lelkes honfiak jóslata többnyire „pium desiderium" marad, hacsak az inditó nem olly tehetős, hogy példa-adólag megtörhesse a' jeget.

Hogy a' sok oldalú példázgathatásokból csak egyet emlitsek, a' „gabona-és liszt-kereskedést" veszem tárgyul, megmutatására annak, hogy „minden szabályban lehet kivétel" — és hogy mi Magyarok, ha késünk is néha, még is némellykor, ha az imént tár-

gyul választottam kereskedési ágról — april utóján — majd minden rendű hirlapjaink, és folyóirataink *) fölszóllaltak is (mellyeknek hurját derék hazánkfija gr. Sztárai Albertnek — Eggenberger József pesti könyvárosnál megjelent — nyomtatott ive pendité-meg) utazás közben kell tapasztalnunk nehány nagylelkű hazánkfijai iparkodásait, de bámulnunk is, hogy Társalkodónk, Honművészünk Szemlélőnk, és most született gazdasági, ipar, és kereskedői Kémlőnk levén, nem tudósittatunk mindenről, mi honunkban történik.

Igy lepettetém-meg, midőn nehány nap előtt Nyitra vármegyén keresztül tett utamban egy a' gabona, és liszt-kereskedésre olly alkalmas és maga nemében honunkban ugyan első, de a' külföldön (mint az ugy nevezett Düngler polytechnikai Journal 1827-dik évi stuttgarti kiadás XXVI. kötet 1-sö — és az 1834-ki LIV. kötet 4-ik füzetéből tudhatja a' t. közönségnek nagyobb része) már több év óta ismeretes — angol-amerikai (Englisch-Amerikanische) malomnak valék szemlélője, 's ez vala inditó oka annak, hogy egy illy ritka művet, — mellyről még ekkorig minden folyóirásunk hallgatott — parlagi tollam alá vevén, mennyire tulajdon fölfogható csekélységemtől telhetik, és az ott foglalatoskodóktól érthetém, annyiban akarom is az illy nemű malmoknak általános terjesztését, és az itt alkalmazott alkotványt a' t. közönséggel megismertetni.

Több nyilványos lapból és értekezésből tudjuk, hogy a' külföldön, 's nevezetesen franczia és porosz országban, sőt Schweiczban Würtembergben is nehány év óta a' malmok megjavittatván liszt-gyárokra változtaták neveiket és alakjaikat. Ezen uj malmoknak szülőhelye Amerika; később azonban az elmeszikrás Angolok által megjavittatván, nyerték az angol-amerikai nevezetet, 's franczia országba mintegy 16 év előtt hozattatván, az elsőt alkottatá Benoist urst. Denisen közel Parishoz — Aitken és Steele művészek által, kiknek elmésségöket a' Société d'Encouragement arany érdem-pénzzel jutalmazá-meg. Ezen denisi, vagy a' franczia malmok legszebbike és czélszerűbbike áll 10 ugy nevezett malomgaradból, mellyeknek négye franczia őrlésmód szerint két vizkerék által — hatja pedig angol mód szerint vas álláson egy körben gőzgépely által — melly húsz lónak erejével bir — hajtatik.

Milly czélirányos volna bő gabona-termő hazánkban malmainkat illy nemesitett lábra állitani, milly haszonhajtó — a' külföldön vetélkedve utánzott liszt-gyárokat szaporitani, ha nem emlitem is, elegendőkép megmutatá a' fölebb érintett nyomtatott iv, és más német

*) Lásd f. e. Gemeinnützige Blätter (zur vereinigten Ofner und Pesther Zeitung) XXVII. sz. april 2-áról — Társalkodó (pesti) 33-dik, Rajzolatok 36-dik számait.

nyelven közlött értekezések. Azonban az előbb emlitettben honunkra nézve egyedül a' gőzmalmok levén ajálva jót előmozditani törekvő honfiaink meggyőződtetéséül, mig ők az illy nagyszerű vállalatot szóba hozni serénykedének, találkozott egy szerény hazánkfija, ki e' kivánatos kereskedési ágnak létesithetését egy illy nemű, de vizkerékkel 's igy kevesebb költségbe kerülővel ellátott malomnak fölállitása által valósitá. — Ugyan is gróf Károlyi Lajos ő méltósága a' magyar gazdasági egyesület elnöke — ama jótéteményeiről ismeretes nagylelkü hazánkfija, jól elrendelt gazdasága mellett szerzett érett itéletü tapasztalatinál fogva eleve korán általlátván, milly haszonhajtó volna magyar országra nézve a' gabonának valamelly nemesebb módon lisztté őröltethetése, Nyitra vármegyei javaiban — Nagy Surányban — Nyitra vizén álló egyik malmát angol amerikai alakúra alkottatván, e' becsülhetetlen szivü, fáradhatlan hazánkfija e' cselekedetével (de még másokkal is, u. m. nemesitett fajú juhaival, szarvas marhájival, és lovaival, gazdasági eszközeivel 's a' t.) megmutatá: hogy mig mások ohajtanak, az ő bőkezűsége példaadólag tettel mozditja elő a' közjót.

Ő t. i. eme derék vállalatú czélját kivivandó keresett egy gyakorlott férjfit, kit tulajdon költségén a' külföldre — tapasztalás végett — kiküldvén, a' szükséges terveket megszerezze. — Gramling Ignácz primás-érseki uradalmak ácsmestere — ezen szép tudományú férfi, ki mestersége körén kivül több izbeli képességét bizonyitá-be mechanikai munkálatival — volt az, ki a' nemes inditványtól lelkesitve ez uttal is megmutatá rögtöni értelmességét; mert rövid idő alatt megjárván a' würtembergi lisztgyárokat, visszatért, 's elkészitvén előterjeszté a' kivánt épitvényi terveket; mellyek czélszerűknek találtatván, ugy utazott ujolag a' würtembergi gyárokba a' gépelyrészek elkészittetése — és ama nagy hirű schweiczi malomkövek megrendelése végett. — Innét visszajövén tulajdon fölügyelése alatt kezdeté-el (mintegy 1835-iki juliusban) négy pár kőre az angol-amerikai malmot Nagy Surányban, és ámbár (mint mondják) csak ezen évi octoberben érkeztek-meg a' külföldön megrendelt gépelyrészek; még is 1836-iki majus elején készen állott a' jelenleg is czélirányosan munkálódó lisztgyár. *(Folytatás követ.)*

GYMNASTIKA.

Közlemények Clair Ignácz gymnastikai intézetéből.

(Pesten, Therézia-város, sip utsza, 359 sz. a.)

XIII.

Mi van még az europai szokásokban, mi a' physicai ember erejének képzésére 's nevekedésére volna irányozva?

El lehet választani a' megnőttek világában szokottabb eszközöket (a' polgáriakat) a' fiatalság világéitól (a' pädagogiaktól).

A' politicaiak inneplésekből állnak 's innepies gyakorlatokból. Ide tartozik: a' czéllövészet, madár-lövés, az olly ritka carousselovaglás és lófuttatás, bikaviadal, versenyfutás, versenyzés kocsin és vizen. De mind ezen innepi játék nem nemzeti gyakorlat.

Az Europaiaknál még ismertetnek lovagi gyakorlatok, t. i. a' lovaglás és harczolás; de csak kevesen üzhetik azokat. Ugyan igy áll testgyakorló játékainkkal is. A' megnőttek világa mindig kevesebb részt vesz azokban, 's a' mindennemű kártyajátékot méltóbb foglalatosságnak tartja.

Divatban van még: a' tekézés a' Németeknél — balmozás az Olaszoknál — Kriket-játék az Angoloknál, bunkójáték a' Hollandoknál, és pedig a' legfőbb rendűek közt is. Ellenben a' balomházak elhagyattak, 's a' játékok legtöbb neme gyermekekre maradt. Nem egészen ismeretlenek ugyan még a' valódi gymnasticai gyakorlatok, de csak igen kevesen üzik.

Ide tartozik még a' birkozás Helvétiában 's orosz országban, és az uszás a' folyóvizekkel biró vidékeken.

A' táncz átalján véve, még könyvekben is, kárhoztatik Europa térein. Oka ennek, hogy a' táncz roszul üzetik, és az itéletmondás reá igen hirtelenkedve történik. — Minden tánczot (nem tekintvén itt az erkölcsiséget) vagy testmozgás vagy mivelődés eszközének lehet tartani. Közönségesen használt tánczaink csupán testmozgás eszközei, és pedig, fájdalom, annyival inkább, minthogy azokat leginkább a' nyugvó életnek finomult emberei gyakorolják. — Mivelődési eszköznek legroszabb az ugy nevezett 's kedvelt angol táncz, melly nem egyéb, mint tactus szerinti sántitás, melly emlékezetbe szoritott formák szerint vitetik végbe. Több gymnasticai erénye van a' német tánczoknak, de sokkal alább áll a' franczia sőt némelly orosz tánczoknál is. — De éppen azért ezen tánczoknak kevesebbé gyakoroltatnak; ezeknek gyakorlás kell. Sántítani hamar lehet megtanulni.

Emlitsem-e még a' vadászást, mellyet kevesnek lehet és szabad üzni? Örömmel számitom ide a' katonai gyakorlatokat, mellyek a' physicai ember erősitésére és gyakorlására sokat tehetnek: de bár milly szépek azok, még is igen egy oldalúlag képzők, és csak egyik emberosztályra szoritatnak.

Az edddig közlöttekből következők tünnek elő. A' mivelt emberek társaságának még sok gymnasticai innepe, gyakorlata, és játéka van, mellyek egykor az embereknek physicai erősitésökre voltak számitva. Ezek mind töredékek eleinknek izomteljes évkorukból, és a' Görögök hajdani világából. De azok részint csak egyes vidékeken

részint egyes néposztályoknál divatoznak, 's csak néha ritka mulatságok alkalmával használtatnak: azért nem tekintethetnek közösen szokásban levő nemzeti mivelődés eszközeinek, hanem csak néha napi mulatságoknak 's időtöltéseknek. Milliókra nézve tehát annyi, mint ha nem is volnának: és ha még a' munkátlan sétajárásokat 's egyes gyalog utazásokat is ide nem számitjuk, az emberek nagyobb részére nézve csak az élemény — kártyajáték, és nyugvás marad hátra. Mert hol van olly nemzet, mellynek volnának nyilvános nemzeti intézetei a' physicai ember erősitésére, vagy hasonló czélbul rendelt nyilvános innepei?

LITERATURA.

Kritikai csarnok.

„ZOLTÁN HÁZASSÁGA, a' hajdani kor emlékét szentelő eredeti vitézi játék 4 felvonásban. Irta Kovács Imre, tek. ns Bihar vármegye szolgabirája. Nagyvárad 1835. S-ad rét 77 lap."

Nem fonákságot állitanak, kik mondják, hogy az embert az irótól meg kell különböztetni mindannyiszor, valahányszor literatori hatáskörben, nem pedig társas élet viszonyaiban, mutatkozik. Én meggyőződésem szerinti hódolattal vagyok ezen elv iránt; 's azért a' fön czimzett munka megbirálásánál teljesen elválasztom a' társas élet emberét a' dramairótul. Ezen elkülönzésrül egyébiránt említést sem tettem volna, de fölhivottnak érzem magamat erre az ironak ama nyilatkozása által, mellyben ő nemcsak mint iró, hanem mint polgár is lép-föl a' közönség előtt. 'S ha állhatna az, hogy valakinek egy vagy más jelessége ugyanannak egy vagy másféle hibáját elenyésztetné: ugy bizonyosan el kellene némulnia minden róvogató szózatnak e' szindarab fölött azon méltánylásnak ellenében, melylyel az iró személyének, mint polgárnak és emberbarátnak, akárki is tartozik. Minthogy azonban én, mint mondám, ő benne két külön egyént tekintek: a' polgárt, mint birálatom körébe nem tartozhatót illetetlenül hagyom, 's csupán az iróról, és pedig legközelebb mint az idézett szindarab irójáról szóllok.

Az iró mondja ugyan a' czimlapon, hogy ezen munka „a' hajdani kor emlékét szentelő"; 's ennél fogva azt kellene gondolnom, hogy ő a' hajdani kor szentelését (szentesitését-e vagy megszentelését?) tüzte-ki magának czélul: de eszközöket nem választott a' czél nagyságához illőket; mert egy házasság — habár Zoltáné által is — a' hajdani kor emléke megszentelve vagy szentesitve nem leend. Hiányos továbbá a' darab szerkezete. Bonyolitások teljességgel nincsenek benne. Egész darabban egy rejtély van; az t. i. hogy Ménmorutnak, a' bihori herczegnek leánya, Hanzár, atyjához követségben küldetett Zoltánnal találkozásakor, születését eltitkolja, magát a' fejedelmi lovász leányának állitván; mibül — mellesleg emlitve — azt lehet kivonni, hogy Ménmorutnak csak egy lovásza volt. De, mondom, ez csak rejtély, nem pedig tovább szőhető bonyolódás, melly a' játék érdekét nagyobbitná, 's az egész darabot összekapcsolólag fokozatossá tenné; de igy csak találós mese gyanánt fejtetik-meg a' játék végén. Innen magyárázható az is, hogy a' darabban nincs összefüggés. Zoltán házasságára ugyan is semmi befolyással nin-

csenek azon mellékletességek, mellyek a' darab folytában előfordulnak. Illyenek Zabolch elbeszélése az erdélyi győzedelemről, az ő tulajdon szerelmi kalandja; kedvesének Árpád előtti bemutatása, továbbá Zankónak Hanzár iránti szerelme 's egész magaviselete; sőt még az Árpádtul Menumaróthoz 's viszont ettül amahoz küldözgetett követségek is; mert hisz' ugy sem ezeknek következésében történik később Zoltán és Hanzár összekelése, hanem csupán Menumorut akaratjánál fogva. Ez ugyanis leánya titkos szerelmét 's ez általi boldogitását figyelembe nem vevén, miután már közte és Árpád között a' béke megköttetett, önkényt megkinálta leányával Árpádot, és tulajdonkép Zoltánt. Ezek, vonakodva ugyan (kivált Zoltán) de — szerencséjére — mégis elfogadták a' rájok tukmált leányt. A' szegény Menumorut azonban nagy kudarczot vallhat vala, ha Zoltán nyilt szivűbb lett volna apja iránt, apja pedig józan gondolkozású és fija boldogságát szerető; mert igy bizonyosan kosarat kap leányának számára, még pedig azt is — üreset. Ez az egész egyébiránt, ugy is a' be nem bizonyitott 's bebizonyithatlan dolgok sorába tartozik, 's ennél fogva helytelenség volt az irótól Zoltán nyakára olly feleséget kötni, kit ő, feleségül alig ha választott.

Helytelen fogalmakat terjeszt továbbá a' szerző ezen munkájában a' szerelemről is. Ezt ő mint csupa szenvedélyt állitja-föl, melly noha keletkezésére nézve csak egy pillantatnak mive, de még is tartó, mégis folytonosan lángoló. Fonák ismerete tünik-ki ebből az emberi, sőt az egész természetnek és a' természet örök törvényeinek. Pillantatnyi erő végtelen sükert nem hagy maga után. Az indulatok nem folytonosak; és azokat zabolázni lehet is, kell is. Pedig ő nem téteti ezt szerelmeseivel. Ezek csak egyszer beszélnek egymással, 's akkor is csak nehány szót, — és már fülig szerelmesek, 's csupa szerelem miatt nem tudnak mit csinálni, hanem sopánkodnak, gyötrődnek 's a' t. 's a' t. Egészen másképen áll a' dolog, ha a' szerelmet napok és évek fejtik-ki és érlelik-meg. Ekkor a' szerelem nem indulat, hanem egy szelid érzelemözön, egy — a' szivben meggyökerező — életfa, mellyet abbul tetemes lelki erő és vérezés nélkül kiszakasztani nem lehet. Ellenben egyes föllobbanásoknak soha se igérjünk tartósságot. Hirtelen enyészők azok. Vagy nem tudjuk-e mi Magyarok eléggé: mi a' szalma-láng? De, hogy Zoltán házasságára vagy is szerelmesedésére visszatérjek: ez, még keletkezési körülményeire nézve is különös. Zoltán t. i. sétálgat Menmorut kertjeben, Hanzár is ott sétálgat; még pedig mind a' ketten hajnalban, és mind a' kettő, teh; Hanzár is, magánosan, mintha már jó előre összebeszeltek volna; és én kénytelen vagyok feltenni, hogy azok a' szerző elméjében valósággal összebeszéltek; máskép nem keltek volna föl olly korán. Megláttak tehát egymást a' kertben. Először Hanzár látta-meg Zoltánt, mert hisz' a' lányoknak éles szeme van; — megrettent tőle, de nem futott-el; csak rejtezni akart; Zoltán jókor meglátta őt, mert alkalmasint Hanzár maga is ugy akarta; és Zoltán nem rettent-meg, hanem bátoritja a' remegő leányt, megfogja kezét, 's először ezt, azután magát a' leányt szivéhez szoritja. Valljon ez nem valóságos lafontaine-i szerelmeskedés-e? mellyet a' józanabb rész ollyannyira kárhoztatott, és fog kárhoztatni mindenkor. — De hogy a' kritikai csarnok szük körén nagyon is túl ne menjek: mellőzöm a' szerelmeskedők fonákságait, sőt mellőzöm azon aprólékos hibák és tévedések kimutatasát, mellyeket az iró nemcsak a' tárgyak rendezésében, hanem a' nyelvezetben is elkövetett: 's átmegyek a' darabban előforduló személyek lelkezetének vizsgálására.

Ezek között egyetlen sincs, ki maga magának és időkorának megfelelő lelkezettel birna. Árpád itt nem mint hazaszerző fejdelem jelenik-meg, ki még aggottságában is előbbi nagyságának férjfias nyomait viseli; hanem mint valamelly pityergő anyós, ki minden csekélység fölött örömkönyeket sir. Fija, Zoltán, nem valami lelkes herczegfiú; koránt sem; ő, mint már érintettem, a' tulságos szerelmest játszja, ki egyszer látott kedvese után éjjel nappal sovárog, 's utóbb a' nagy lelkűt játszva, személyes boldogságát a' nemzetének föláldozandó, — még is egy más személyt venne nőül (noha erre őt politicai viszonyok éppen nem kényszeritik), hacsak az, történetből, azonos nem volna egyszeri látás következésében imadott kedvesével. — Ménmorut egy se-van se-nincs herczeg; egy következetlen ember, ki eleintén a' neki ajánlott békealkut megveti, aztán pedig nyomon rá maga koldulja; ő egy illedelemrül felejtkezett apa, ki — ugy látszik, nem igen szeretett — leányát akárhogyan konty alá akarja juttatni. Leánya, Hanzár, Zoltánnal mindenben egyező holdvilági szerelmes, ki első pillanatra tüstént az ismeretlen követségi vitézbe szeret, 's a' leányi hűség ritka példáját akarván adni, szüntelen arrul elmélkedik: de midőn szerelmi állhatatosságának kimutatására kerülne a' dolog, még is csak elhatározza magát a' férjhez menetelre. Sőt mi több, — atyjának csak egy szóval sem könyörög, hogy őt ne másnak, hanem imádottjának karjaiba juttassa; holott ezt atyjától annyival inkább remélhette volna, mivel fölteheté, hogy a' követségbe küldetett ifjúnak bizonyosan előkelő nemzetségbül származottnak kellett lennie, kit ennél fogva atyja, habár gőgös volt volna is, vejévé fogadni nem idegenkedhetett. De hasztalan! a' dramairó másképp akarta, és másképp lett.

Mi a' többi személyek lelkezetét illeti: ezek közül még Uszubunak, Veleknek és Zankónak kellene kitünőnek lenni; de a' két első olly silány alakban állittatik elő, hogy korántsem ismer bennek az olvasó ama nagy hirű magyar vezérekre, kiket azon időben még méltán kereshet; hanem csak mindennapi fegyverviselőkre, vagy akár nem-fegyverviselőkre is, kiknek minden jelességök abban áll, hogy dicsekedni és magasztalgatni tudnak. Végre, Zanko egy olly sületlen gaz-ember, kinél nyomorúbbat, kivált szinpadon, nem könnyen képzelhetni. Semmi tervét sem tudja létesitni. Pedig nem az akadályok miatt; mert ezek nincsenek elébe gördítve; hanem egyenesen azért, mivel ügyefogyott, tehetetlen ember, ki legfölebb is egy két szóbeli kifakadásra elégséges. — A' többi személyek semmi bélyegző tulajdonokat nem fejtenek-ki.

Ezen munkának a' közönség előtti megjelenését csak azon körülmény mentheti némileg, hogy azt az iró nemes czélbul cselekedte; 's igy a' munka eszköz lön egy jóságos cselekedet végbevitelére, t. i. a' belőle bejövendő haszon által, az égés miatt megkárosodott nagy-szalonthaiak fölsegitésére. Egyébiránt a' czél nem mindig szentesiti az eszközöket; 's én különben is azt hiszem, hogy Kovács ur sokkal jobban és czélszerűbben cselekszik vala, ha azon pénzmennyiséget, mellyet a' birált munka kinyomatásáért fizetett, egyenesen az égettek gyámolitására forditotta volna. Ugy bizonyos segitségök lehete a' kárvallottaknak: igy azonban — még a' ráforditott költség is bele veszhet a' munkába; de máskép is, a' gyors segitség, mellyet K. ur, munkája kiadásával nem eszközölhetett, — kétszeres segitség lett volna a' szegény nyomorultakra nézve, a' latin közmondat szerint: „Bis dat, qui cito dat; nil dat, qui munera tardat.“

KUNOSS.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

BUDÁN julius 21-kén bérletszünéssel adatott „a' szevillai borbély" vig dáljáték, szerzé Rossini J. fordítá Bántó S. — A' czimszerepben ifjabb Egressy ur tette első próbáját nagy daljátéki szerepben, 's örömmel kívánunk neki szerencsét ezen ujabb pályájához, miután mind prosai előadása és mimikája, mind éneklése, kivált az első felvonásban, várakozásunkat felülhaladta. A' 2-ik felv.-ban észrevett egy két kisebb hiányt, melly előtte nem lesz ismeretlen, jövendőre annyival kevesebbé reméljük tapasztalhatni, mennyivel inkább alkalmunk volt ma meggyőződni E. urnak ama vas szorgalma felől, melylyet e' szerep betanulására fordított. Ha magos baritonját, mellynek alsóbb hangjai a' felsőbbeknél gyengébbek, folyvásti tanulás által mivelendi, lágy és csengő zengzetűvé teheti, 's a' vidor szeszélyre adja magát, hasonló szerepekben mindig kedvezőleg lépend-fel. A' publicum őt első fel és beléptekor, valamint 1-ső 's 2-dik felv. után zajos tapsokkal jutalmazá. Lendvay ur (gróf Almaviva) több izbeli tapsolással buzdittatott e' nehéz szerepében nem csüggedésre. Szabályos éneklést és a' colla parte-ban határozott elveket ajánlunk ujolag neki. Első ariáját gitár- (nem pedig fortepiano) kisérettel ohajtanók mindenkor hallani. Nyiriné assz. (Rosina) ismét kedves volt; a' közbe tett fárasztó Carafa-változatokat (o cara memoria) csinosan éneklé; tapasztaltuk azonban ezek alatt hangjainak kevessé alábbra süllyedését, de csak egy két helyen. Heinischné assz. (Berta) ariája ellen kifogásunk nem lenne, ha vége felé az előtte jól tudva levő helyen az eredeti szerző gondolatjánál maradt volna. Az ouverture és introductio allegrojait gyorsabb tempóban szerettük volna hallani, 's hihetőleg ez vala oka, hogy mind Fiorillo (Somogyi ur) mind a' kar egy kétszer sebesebben énekelt az orchestrumi kiséretnél, minthogy már a' régi gyorsabb tempóhoz valának szokva. — 24-én a' „garanboczás diák" jött szinpadra.

Német játékszin.

Pesten 1) Breiting ur vendégjátékait folytatá julius 23-kán mint „ördög Robert" — 25-kén a' jutalmául legelőször adatott „zsidóné" nagy daljátékban (Halevy muzsikája szerint) mint Eleazar; miről bővebben máskor. — 2) Scholz ur julius 22-kén „Lumpacivagabundus" tüneményes bohózatban mint Czérna szabó, — 24-kén „első emelet és földszint" czimű helyzeti tréfában mint Demjén mulattatá a' közönséget. Játszás-módja azonban a' Pesticknek közönségesen tetszeni nem akar.

DIVAT.

Parisban a' dámák nemcsak a' lebegényeket hanem az „à la Ninon" körzeményeket is ujolag hordozzák. A' ruhák többnyire indiai fehér musselinból, himzett vagy koczkás organdyból készülnek. Ezekhez fekete vagy szines béléső fehér mantillát, bársonnal ékesitett szalmakalapot viselnek. - Kis leányoknak leginkább illik a' rózsa kék vagy lila szinű vonalokkal koczkázott világos musselin rúha, melly virág-füzérrel van körülszegve. A' világos organdy-nyakkendő végei a' mélyen csüggő övszalag alá bocsátkozik. A' kalap musselin vagy batisztból készül, 's virággal ékesittetik. Az organdy-capote kalapot rózsa szinű vagy kék gaze-zal bélelik; szélén tüll-bokor áll. Az angol szalmakalap oldalát szalagbokor ékesiti. Apró ernyőket a' kis leánykáknak is adnak; nagyságuk arányos hordozójik termetök szerint. — A' csipkével és szines körzeménynyel szegett fekete vagy szines vállkendők folyvást divatoznak; ugy a' rózsa-gaze-zal bélelt musselinból készültek is.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiacz 86. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utsza 612.

61.

HONMŰVÉSZ.

Pesten vasárnap julius **31**kén **1836.**

KÖLTÉSZET.

Komolycsa.

(Gizelához.)

Mindenek éreznek; nincs tárgy e' szörnyü világban,
Mellyre öröm 's bánat hatni ne volna erős.
Nézd a' hegyek szirtjét; gondolnád: érzete nincsen;
'S még is visszanyögel, hogyha kesergeni hall;
Vagy ha örömhangok törnek-ki előtte belőled
Nem rokonérzetüleg zengi-e vissza felé?
'S érzeni tudni mi szép! úgy érzeni búban, örömben,
Mint kit ön üdve kinál, mint kit ön átka gyötör.
És te nem érzettél; nem hajlál búra, örömre;
Kebled márvány volt, 's benne kihalva a' szív.
Láttad, a' legforróbb szerelemnek hosszu csatáját;
Láttad, mint megyen át csüggedezésbe a' harcz;
Láttad az elkeseredt érzelmek sorva könyűjét,
Mellyet a' megtagadás tőrszava onta elő,
Melly a' búskomor arcz színét haloványra fürészti,
'S elhamvasztja korán a' szemek ifjn tüzét.
Mind ezeket láttad, 's kinomat szeliditni mulasztád;
Nem csuda kétlenem igy, lányka, hogy érzeni tudsz.

HÚSTAVI.

SZORGALOM.

A' nagy-surányi angol-amerikai malom

(*Folytatás és végzet.*)

Ezen épület — melly mintegy 34 lépésnyi hosszú, és 10 széles lehet — két emeletű — 's idomos külsejével nem malmot, hanem valódi gyárt gyanittat. A' fő bejárás történik két szoborra előnyuló esztrezet alatt, 's a' belépőt nem malom-zörej, hanem két osztályú oszlopok köztt pihenő gabona-szömek lepik-meg; balra lépcsők vannak, a' felsőbb emeletben levő liszttárhoz 's tovább vezetők; — e' mellett áll egy több szögre idomitott gabona-tartó (Behälter); ennek menedékes fenekéről — emberi kéz segedelmenélkül — folyik a' gabona egy gépelynek széles kötél-szalagra alkalmazott bádog szelenczéjeibe, mellyek mint vad ludak emelkednek a' padlásig. — A' szömtárból megy az ember egy különféle eszközökre használható csarnokba. Itt

jobbra marad az i r ó s z o b a, mellyből szintén van kimenetel. Az érintett csarnokból nyilik már most az ajtó magába a' m a l o m b a; — 's milly bámulatos, midőn régi csikorgó malmainkhoz képest egy mindenben rendezett, 's csinosan megfestett gépely-tárba — de másnak nevezni nem is lehet, mert itt minden tompa 's nem kellemetlen zörejjel mozog — belép az utas. — Itt t. i. földszint van körben egy nyolcz szögű állomány (Gestell), mellynek minden törött négy szögén áll a' négy mozgó-szekrény (Beitlkästen); ezen körnek közepette vannak a' kerekek, 's a' legnagyobbika, vagy a' vastengelyű homlokkerék, hajtja a'[illegible] vele összekötésben levő kisebb kerekeket: — de ezeken kivül vannak ismét más kerekek, 's mindegyike egy reá alkalmazott de tetszés szerint elmozdítható — széles 's erős szij által hozza munkálatba a' két külön alakú dara-tisztitó gépelyeket, mellyeknek egyike, ha jól emlékezem, három — másika pedig öt részre osztja a' darát. — Mi azonban legszebb, az: hogy minden egyes gépelyrész, sőt a' malomkövek is mind egyszerre, vagy pedig darabonként is, ha valamellyik részről a' szij levétetik, munkálódhatik. Itt földszint láthatni még az egészen elkülönzött vizi kereket is, melly helyen a' tél bekövetkeztével fűteni is lehet, hogy fagyás által a' munka ne hátráltassék; 's mint nekem megmutattatott, ezen egy keréknek forgatására, melly 8 malomkövet, 's annyi gépelyrészt hoz indulóba — régi malmainkéhoz képest harmadrész viz sem kivántatik; — tehát hidegben, 's viz apadáskor is lehet őrleni!

Minekelőtte a' malomba léptünk volna — a' szömtárban — nemde t. olvasóim, emlitettem az első emeletbe vezető lépcsőket? — Ennek következésében volna, ki gondolná, hogy most ki kell ismét fáradni, és a' lépcsőken a' mellet rontani. De másként van ez itt; a' padlásra van alkalmazva egy s z á l l i t ó, vagy ha ugy tetszik — miként itt nevezik — szán (Schlitten); mivel kötelen tartózkodva két oszlop között csuszik alá 's föl. — Ezen tehát tetszés szerint (egy pár perczbe telik csak) az első vagy második emeletre — sőt a' padlásra is röppenhet mindenki — 's viszont alá is. De valóban furcsa is, midőn a' molnár zsákjaival mintegy varázs erőtől ihletve a' légben repked; nincs szüksége lépcsőkre; nem kell görnyedve zsákokat hurczolni; minden azon egyetlen vizkerék által történik; köszörű-kövéhez nem kell forgató; esztergályát a' dolgozó műhelyben kénye szerint sodorja, csak a' szijat alkalmazza tulajdon kerekére. Az első emeletben hasonló körben áll négy pár malomkő, és két rázógépely (Tamburnak neveztetik), mellyek szüntelen forgás által finom szövetű szitán a' lisztnek finomabb részeit áthullajtván, a' liszt-nemek osztályoztatnak. — Ezen emeletben előbbre térvén jövénk a' lisztárba, hol három osztályban szüntelen, fejér havasokként, tünt előnkbe a' gyönyörű fejér-

ségű liszt-halom, melly az otthoni próba után, hizelkedés nélkül mondhatom, fölülmulja az eddig előttem legnagyobb becsű tatai hires lisztet, sőt merem állitani, vetélkedik a' „Luxus-Mehl“ név alatt ismert külföldi lisztekkel is. — A' második emeleten a' most emlitett malomkövek garadjaira öntetik a' gabona. Van ugyan itt egy buzatisztitó gépely és még két malomkő, mellyek a' gabona-szömeket megtonkitják (Kopgang nevezet alatt ismeretesek). Ide van kapcsolva egy fuvó eszköz is, melly minden könnyebb szeméttől kitisztitja a' gabonát. Távul legyen azonban, hogy ez itt port támasszon; e' tüdő-emésztő mirigynek itt nincs helye; tisztaság 's a' legnagyobb rend viszi itt a' kormányt, 's foglalja a' főhelyet: mert azon szemét is egy deszkával födött szekrénybe hull.

A' padláson fő látni való az előbb félben szakasztottam Paternoster-Werk. Ide hozza tudni illik szelenczéit azon szalag, — 's midőn a' melléje alkalmazott vályúhoz ért, a' följebb kanyarulandó szalag által kidöntetik a' gabona, 's folytatja tovább rendes utját. A' vályú feneke ismét illy, de szélesebb, kötélszalaggal van ellátva; 's ez szüntelen előre haladván mintegy 12 lépésnyi messzeségre viszi a' szömeket, és a' vályú végén alá kanyarulván, ezeket egy mozgó rostára hullajtja, 's alant ismétli pályáját (Transporteur-nek neveztetik); a' mozgó rosta föld, kő, 's más részecskéktől tisztitja-meg a' gabonát, 's igy jut az őrlésre elkészitett gabona a' most emlitettem Kopgangra.

Mind ez az, mit csekély fölfogható erőmnél fogva eme honunk remekéről ismertetésül a' t. olvasó közönség elejébe adhaték, mellyben ha netalán még némelly érdekesb részeket elmellőztem volna, tudom azt sem a' nagy lelkű tulajdonos, sem a' t. olvasó közönség vétkemül tulajdonitani nem fogja. — Elég volt emliteni, mig netalán a' bővebb tapasztalás és tökéletes rendbe hozás (mert mint értém, csak próba-őrlések tétetnek) eszközöltethetvén az egészről 's ennek kezeléséről bővebb tudósitást nyerendünk valamelly műértő rokonunktól.

Mennyire volna már most kivánatos, hogy valamennyi módosabb birtokosaink, eme hazai áldozatok példaadójától buzditva, fölébrednének, és javaikon csikorgó haszontalan malmaikat illy lábra állitanák, ha azon egy okot emlitem is: hogy minden napi kenyerünket, tápláló eledelünket, egy mind tisztaságra mind más egyéb tekintetre tökéletes gyárból vehetnők — az idei, 's talán 20 esztendővel vetélkedő bő termést rögtön megőröltetvén 's az ajánlott módon kezelvén, eladhatnók — megszünnék panasza gazdasszonyainknak a' megdohosodott liszt, ropogó 's kövecscsel tele dara végett — ezen uj találmányú hideg őrlés és tiszta bánás, de a' sokkal gyorsabb munka a' viz apadáskor, bekövetkezett hirtelen fagy által akadályozott

őröltethetés jajait szét oszlatná; elmellőzné a' kénytelenséget, melly szorultság idején gazdasszonyainkat tulajdon gabonájokból elorozott (vagy tisztességesbben) vámvételkor elkaparitott lisztjeket — a' mostani gabonarontó molnároktól megvenni drágá pénzen kényteti; szóval kereskedést támasztana, és elmellőzné azon köz nyavalánkat, hogy midőn sok gabonánk van, kénytelenek vagyunk olcsón eladni, 's csak kevessé legyen szükebb termés, az éhenhalástól rettegni.

EGY HAZAFI.

FESTÉSZET.

Gr. Széchenyi István életnagyságú képe, mellyet t. n. Bihar vgye Barabás Miklós pesti művész ur által készittetett, a' maga valóságában készen áll, és augustus első hetében (6-ig) az emlitett művésznek lakásán (József piaczán, Almássy 160. számú háza 2-dik emeletében) délután 3—5 óra között látható. — B. ur mindenkit, ki e' kép iránt érdekkel viseltetik, szivesen fogad.

Az ecset csalódtatása. Sok példát emlitenek, hogy az állatok az ecset mesterileg rajzolása által megcsalódtak. Nem régiben hasonló eset történt. A' hires angol festő Knight bizonyos falusi prédikátornak gyermekeit festé. A' gyermekek iskolába mentek, 's az arczképek a' szobában maradtak még szegre nem akasztva. E' közben a' fiúcskának játszó társa, egy hiv derék uszkár, bejön a' szobába, az arczképben legott játszó társára ismer, 's hizelgésének és nyájasságának minden mértékét kiönti, hogy kedvenczének figyelmét magára vonja, 's csak igen nagy bajjal tartóztathatott vissza, hogy a' festvényre nem ugrott. Ezen jelenet több perczig tartott, 's a' reá következett két napon folytatólag megujittatott; mig végre a' kutya egészen elszomorodva kisompolygott, hogy játszó társa őt tekintetbe sem veszi.

Fej-mozaik festvény. A' londoni legközelebbi műkiállitás alkalmával egy festvény eredetisége miatt közfigyelmet vont magára. Ez t. i. ama 80 arczképből vala összeállitva mozaik-táblaul, mellyek John Surry festészt ábrázolák, még pedig azon naptól fogva, mellyben megszületett, egészen 80 éves koráig Az első 40 fejet a' festésznek atyja Walter Surry festette, ki az arczképfestésben nevet szerze magának. A' többi 40 fejet John Surry maga kezével készitette, ki halála előtt három nappal végzé-be a' 80-ik fejet. Ezen arczkép-ágozat a' physiologia és psychologia barátjai előtt igen érdekes jelenmény vala, mellyben a' figyelő szem a' lelki és testi részek fokozatos kifejlését egészen a' bevégzésig megügyelhette. 's éppen ugy ezeknek alá felé fokozatos hanyatlását is egészen odáig, midőn ezek a' szétolvadásig eloszlandók.

LITERATURA.

„Munkálatai a' pesti nevendék-papság magyar iskolájának.“ Harmadik kötet. Pesten. Trattner-Károlyi nyomtatása. 1836. 8. rét 203 lap. — Harmadik évi munkájit nyujtja e' 13 ivre sürü nyomtatásban terjedő kötetben a' pesti nevendék-papság mintegy bizonyitásul, milly hasznosan tudja használni halmozott tanulmányai után fenmaradt szünóráit saját mivelésére 's különösen a' nemzeti nyelvben gyakorlására. Ajálva van n. mgú váczi püspök gr. Nádasdy Ferencz ur ő excjnak, kinek az ajánlást elfogadó leveléből e' buzgó törekvés iránt atyai méltánylás és magos érzelmű pártfogás tünik-ki. A' könyvnek tartalma forditmányokból 's eredeti munkákból áll. Az utóbbiak: értekezés az eredeti bünről, 's Astrik első kalocsai püspök életrajza. Ékesiti a' könyv elejét gr. Nádasdy Ferencz váczi püspök ő excjnak jól talált mellképe, mellyet műkedvelő fiatal művészünk t. Majer István ur metszett rézbe. Ritka és fáradhatlan szorgalmának mintegy ujabb dicséretes bizonyságaul szolgál ez, 's tőle méltán sok jelest várhat honi szépművészetünk köre.

„Magyar ország, geographiai, statistikai és genealogiai tekintetben.“ — E' czim alatt jelent-meg legközelebb nagy regal-iven magyar, tót és horvát országoknak ismertetése a' feljebb emlitett tekintetben; mire nézve a' legszükségesebb adatok itt nyomtatva tünnek egy ugyan azon iven a' tudni vágyónak elejébe, t. i. az országok fekvése, felosztása, folyók, tavak, hegyek, méltóságok, intézetek, kormányszékek, fejdelmek, nemzeti különbözés, kerületek és vármegyék, katonai vidékek, 's a' t. minden külön külön §-ban. Egy tekintetre kielégittetik tehát a' tudnivágyó legnagyobb kényelem mellett ezen rövid előadás által, 's magát ezentul csinosság és értelmesség által ajálja. Az iv felső részét symbolicai rajz foglalja-el. Egyiránt használható ez tanitványok, oktatók, felserdült fiatal személyek és korosabbak számára, sőt szoba-ékesitésül is földkép gyanánt. Ajálva van ngos ftdő Dercsik Nep. János kir. tanácsnok, apát és kanonok urnak a' kiadó Lencsó Mih. Ján. ur által. Nyomatott Budán a' m. kir. egyetem betűivel.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

BUDÁN a' julius 24-kén adatott „garabonczás diák“ mutatványt szép számú nézők látogaták: annál kevesebben azonban 26-kán „Galotti Emilia“ szom. játékot, mellyet társaságunk ma először hozott szinpadra, mit annyival inkább sajnáltunk, minthogy Lessingnek ezen egyik legjobb műve, ámbár a' sok beszédük 's kevés cselekvényük, némileg untatók de szépen irottak közé tartozik, mindenkor a' jobb szindarabokhoz számláltatik, és szinészeinktől lehetőségig helyesen adatott, kik között Lendvayné assz. (a' czimszerepben), Szentpétery ur (Galotti), Lendvay ur (herczeg), Egressy ur (Marinelli), Bartha ur (gr. Appiani), 's Kántorné assz. (Orsina gfné) valának kitünők, mint a' főszerepek vivői. — 28-ra „könnyelműség szerelemből“ vig. ját. vala hirdetve.

KOLOSVÁRATT junius 23-kán „Angelo“ ismételtetett. — 26-kán Szerdahelyi jutalmi játékaul Bellini egyik remekét „Romeo és Juliát“ 4 felvon. láttuk. Dériné (Romeo) és M. Nina (Julia) köztetszést arattak. Különösen szivemelő volt Dérinénk jelenete a' kriptában, midőn kedvesét holtnak vélve mérget vesz, 's ennek fölébredte után megható tusakodás köztt hal-el.

Szerdahelyi Theobaldót kielégitőleg adá; Lorenzo szerepében egy kezdő látánk. Törököt, ki szokatlansága mellett is kellemes tenor-hangot nyilvánita, szorgalom 's fáradhatlan ipar ritka tenoristává képezhet. Tóth (Capuletti) nem énekes. Az előadás nem legszerencsésebben sikerült; több kardalban, különösen a' temetésiben, némi zavar érezhető volt. Nézők fölös számmal. — 29-kén „tündérkastél magyarországban" fordult-meg szinpadunkon. E' mindenütt ismeretes természeti rajzolat nekünk is kellemes estét szerze. Déríné (Marcsa) és Szerdahelyi (Farkas) illy szerepekben egyetlenek előttünk. Szerdahelyit igy helyén mostani itt léte alatt még nem láthattuk. N. Maria (Laura), M. Nina (Zsófia) türhetőleg, Tóth (Vámházi) tetszésre adák szerepeiket. Horváth (Lajos), Kovács (Ferencz) mint kezdő szinészek meglehetősen tagolák a' szinészet a-b-c-jét. Átaljában e' mai előadás egy volt a' legkerekedtebek közül, miért is mindnyájok előhivatással jutalmaztattak. — 30-kán „Tonit" (drama Körnertül 3 felv. forditá Komlóssy) adák. Könyves (Strömli) Könyvesné (Bebekkán) szerepében lépének-föl. — Julius 3-kán M. Nina jutalmi játékaul „Norma" ismételtetett mérsékelt számú nézők előtt. — 7-kén „az országut melletti ház" (Kotzebue 1 felv. vigjátéka) fordult-meg szinpadunkon. Szerdahelyi (Boldizsár), N. Maria (Nanet) többszer ügyesen és hamar változtaták öltözetöket. Tóth Lorch szerepét vivé. Követte ezen mutatványt „Attila" hősi rajzolat 1 felv. Ziegler után forditá Déryné, ki mint Gozvin kellemmel játszék. Ördög Robert daljátékból vett 's ide közbeszőtt magánydalja tetszést nyert. Tóth a' czimszerepben helyesen 's csinnal választá öltözetét. — A' hirdetményi czédula szerint e' játékkal második bérlet kezdődött volna: de az ezután bocsátott „játékszini jelentés" ugy értesite, hogy szinészeink a' várakozásnak meg nem felelhetvén, az az: társaságukat jó tagokkal nem szaporithatván, még csak három játékot adnak, 's tőlünk bucsút vesznek. (Mért nem egyezkedtek tehát Pály urral, ki a' mult hónapban e' végre keresé-meg őket?) — Jul. 9-kén „jó barátok" néző játékban (irta Ziegler 4 felv.) Déríné (Marianne) tetszést nyert. Horváth (Adolf) szép reményekkel kecsegtet. Könyvesné (Marcaldné) nem látszik szinpadra alkalmasnak. — 10-kén „kegyes pártfogóik kivánságára" uj félbérletet kezdének szinészeink, még pedig a' szinről kivénült szerencsétlen „házi orvossággal" (bohózat 3 felv. Weisse után forditotta Simai Kristóf). Fájlalva kell emlitenünk, hogy szinészeink izlés-hiányukat illy sajnosan éreztetik velünk, ha ezt szini darabok nem léte miatt teszik is; mert jobb semmit, mint illyesmit adni elő, mi a' közönség izlését rontja. — Különösen sajnáltuk Dérinét, hogy ő, a' magyar szinésznők egyik fény-csillaga, illy lealacsonyitó szerepre volt kénytelen vesztegetni szép talentumát. Ha a' szinész urak illy darabokat adnak elő, mellyek csak a' mivelődés alsóbb fokán alló karzati hőseket töltik édelettel, nincs miért csudálkozniok, ha nézők olly gyéren vannak. Az ujoncz szinészek közt ez alkalommal különösen kitünt Kovács (Szakács), ki ma olly ügyes mimikával adá csekély szerepét, millyet csak szinpadon több évet töltött szinészektől várhatni. — 12-kén „két özvegy" (vig játék 1 felv. Holbein után Keszi József) mulattatott. — Déríné (Pauline) kedveltetve, M. Nina (Emilia) türhetőleg, Szerdahelyi (Zavarházi) mulattatva, Tóth (Rózsavölgyi) szokása szerint, adák szerepeiket. — Ennek hatását kitörlé „az elégett ház" egy haszontalan vig játék Sikanedertől 1 felv. — Harai, ki ezelőtt Horváth név alatt játszott, ál-nevét levetvén, a' király szerepében lépe-föl, mit hozzá nem illő feszességgel ada. — Tóth (Sebestyén), Szerdahelyi (Tót Marczi) tulságosak voltak. Ez

alkalommal ismételni kénytelenittetünk a' házi orvosságra tett megjegyzéseinket. — 14-kén a' silány „házi doctornak" még silányabb előadás lett sorsa.

a. e.

B. FÜREDEN a' fürdői vendégeket Komlóssy ur társasága mulattatja. Nem annyira férjfiakban mint ügyes asszonyi színésznékben szenved szükséget. Nézőjek sokszor igen kevés, némellykor annyi, hogy a' szinterem elégtelen befogadásukra.

DEBRECZENBEN a' szini előadások egy időre megszüntek. Pály ur minden törekvését egy jól elrendezett társaság egybeszerkezésére, sőt egy kis orchestrumnak is Pestről megszerzésére forditja. Szini jártossága és igyekezete jó siker felől biztosithatja a' debreczeni közönséget.

UJVIDÉKEN junius-7-kén „Frigyesi Elek" adatott. Deézsi (Gróf Tornallai) a' fondor meghitt várnagy által elcsábitott dühös szerelemféltő férjet igen-igen jól fogá-fel. Ilonka (Kőrösiné) a' hálás barátság 's jámbor szív által szomorúságba ejtett nőt szivrehatólag, Abavári (Kőrösi) a' kalandor, de emberséges és igaz szivű vitézt elfogódva és érzéssel, Rotti várnagy (Munkátsi) e' szerepében is bizonyitá színészi jártosságát, Frigyesi Elek (Dér) csinosan és igen jól, ha több lassúságot tulajdonit kiejtéseinek, Ismeretlen (Láng) helyeztetéséhez képest nem roszul, Stefko (Czakó) a' hátor, Buta Janó (Sipos) a' gyáva hámorosok szerepeikben mulattattak. Lórika (Munkátsiné) diszesen hatott az egészre. Nézők a' rosz idő miatt közép számmal, de igen megelégedve hagyák-el a' szinteremet.

PÉTER ÉS PÁL.

Német játékszin.

Pesten Breiting Hermann ur művész vendégünk jutalmául jul. 25-kén adatott legelőszer a' „zsidóné" nagy daljáték 5 felv. tánczokkal. Scribe franczia textusából fordità Seyfried Józs. és Hofmann G. Muzsikáját szerzé Halevy. A' három utósó felvonások diszitményeit készité Neefe ur. A' tánczokat és csoportulatokat elrendelé Kolosansky. Az uj ruházatokat készité Krammer ur, főruhatárnok. — Feszült figyelemmel vártuk ezen uj dramaticai hangműnek, melly Parisban olly nagy hatást, 's Bécsben, valamint más német szinpadokon kedvező sikerrel fordult-meg. A' muzsika nagyszerű, 's műértő előtt minden esetben nagy becsű. Sztiljére nézve német, csak itt ott emlékeztet olaszra vagy francziára. Erős hangszeritése mellett igen jeles és erős organumú énekeseket kiván. Legkitünőbbek karénekei, mellyek számos személyzetet ohajtanak; a' recitativók nagyobb részét elfoglalják, 's az egykét rövid kettős, hármas, ötös dalok többnyire karral vannak egybekapcsolva. A' daloknak és muzsikának egyébiránt sok igen megható és érdekes darabjaik vannak; igy az 1-ső felvban a' quintett, 2-dikban a' zsidóknak gyönyörű és igen caracteristicai imádsága, a' terzett (Eleazar, Leopold hg, Eudoxia), párdal (herczeg, Sára), finale (különösen megható) — 3-dikban ismét a' finale jeles — 4-dikben párdal (Eudoxia, Sára), 's a't. — Breiting ur (Eleazar). a' főszemélyek egyike, fényes diadalát inneplé ma művészetének. Óriási hangja megrenditőleg, majd ismét gyengéd érzelemmel zengett füleinkben. Több izben, de különösen a' 2. felv. után hosszas zajgó tapsokkal idvezeltetett 's hivatott elő ismételve. Minkné assz. a' czimszerepben kisebb mezőre látszott találni organumához képest. Kivált Eudoxiával (Segatta assz.) énekelt párdaljában alsó 's alt-szót kivánó hangjai sokkal gyengébbek voltak, hogysem sikeres ha-

tást szülhettek volna. Szerepének többi részét egyébiránt szokott jelességgel 's kellemmel vivé mind végig. Kreipel ur (Leopold hg) szava az erős instrumentirozás mellett igen gyengének tetszett, kivált első ariájának (1. felv.) igen magos részeiben. Kaler ur (Guilbert templarius-mester) játszás-módjára nézve ma kevessé hidegnek látszott; alsóbb bassus hangjai hasonlag gyengéknek tetszettek: egyébiránt nagy sikerrel munkálódott a' főszemélyek között. Rötzer urról (Theobald) dicséretnél egyebet nem mondhatunk. — A' külső előadás, 's diszités nagy pompával történt. A' haszonbérlő ur mindent elkövetett e' pompának emelésére. Az uj diszitvények gyönyörűk valának, 's feltüntökkor minden felvonásban mind készitőjek mind a' haszonbérlő ur zajosan tapsoltattak elő. A' lángló máglya, mellybe Sára a' játék végén ugrik, különös hatású. A' tánczok rövidek 's nem nagy hatásúk. Az orchestrum igen jeles. A' szinház nézővel tele volt ugyan, de nem tömve. — 27-kén hasonló sikerrel ismételtetett ezen opera. Breiting ur koszorúval tiszteltetek. — 26-kán Scholz ur Schickhnek náluuk legelőször szinpadra került dalbohózatjában „elszöktetés az álorczás bálból" (Müller muzsikájával) mint Ágoston lépett ismét fel.

HANGÁSZAT.

Hangmű.

Pesten Tomala Ferdinand — műárosnál következendő uj hangművek találtatnak: 1) „Pesti tárogató" (magyar nóták gyüjteménye fortepianóra. 1. 2. 3-dik füzet.

2) „Varázshangok a' szerailból" (eredeti török hangművek fortepianóra.)

3) „Nemzeti dalnok" (magyar énekek fortepiano-kisérettel).

4) „Emlékhangok magyar nemzeti nótában" (fortepianóra és hegedűre) t. n. Nógrád vgyének legutóbbi (1836.) tisztujitása innepére. Szerzé Rózsavölgyi Mark.

5) „Győri jogász-keringők" zongorára. Hulényi János I-ső mive.

6) „Carolinen-Walzer" für das Pianoforte. Hulényi J. 2-dik mive.

7) „Üdvezlő mars" zongorára. Szerzé Arnold Gotfrid.

8) „Introduction et Variations brillantes" pour le Pianoforte sur le chocur tyrolien (toi que l'oiseau) dans l' opera Guillaume Tell. Comp. par Aurel d' Eördegh.

9) „Casino Walzer" für das Pianoforte, von Alois Zöhls. 7-tes Werk.

A' kolosvári muzsikai egyesület, idei majus 23-kán tartatott félévi közgyülésében azon köz kivánatnak „hogy az egyesület rendes tagjai és ének-muzsika iskolák külön részvényesei, ugy az egyesület és iskolák külön pénztárai egyesittessenek" mi módon sikeritésére nézve egy tökéletes tervnek a' legközelebbi közgyülésig leendő kidolgozására biztosságot nevezvén-ki egyszersmind határozattá tette, hogy addig is, mig e' terv beadatván az ohajtott egyesités czélja elérve lenne, — azon iskolai külön részvényesek és más lelkes honfiak, kik az iskolák pénzalapjának gyarapitására évenként 4 pengő ftot részvényül ajánlandnak, teljes joggal birjanak a' muzsikai teremben tartatni szokott rendes gyakorlatokra szintén, mint a' segedelmező tagok, mindenkor megjelenhetni, 's ott a' hangászati gyönyört éldelni. — Melly végzetet a' muzsikai egyesület a' n. érd. közönségnek olly nyilatkozással kivánta tudtára adni, hogy azok, kiknek a' fenebbiek szerint az iskolai tárba évenként 4 pengő ftot ajánlani és fizetni kedvök lesz, iskolai pénztárnok Nappendruck Mártonnál maguk aláirásaikat, midőn tetszeni fog, megtehetik. E. H.

DIVAT.

30-dik divatkép (Parisból). — Fejkötő tüllből; ruha musselinból; a' leányka ruhája nyomtatott musselinból. — Bécsi divat julius 24-kén: ruha ponceau gros-orient-ból; himzett mull-chemisette; crep-kalap tollal.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiacz 86. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utcza 612.

MTA AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

MŰVÉSZ.

Pesten csötörtökön augustus 4kén **1836.**

INTÉZET.

Olvasó szobák Parisban. E' városban mindenki olvas; 's habár az alsó néposztálynál az irás mestersége jó alant áll is, az olvasás még is sokkal terjedtebb, mint Napoleon idejében volt. Mindegyik kapus (portás) kifejti az urának beadott ujságokat előbb könnyű tokjából, hogy lássa, mi történik a' világban; mig a' cabriolet-kocsis urára vár, addig kezében könyvet forgat, 's a' játékszinben felvonásközök alatt annyi ujságot látni a' földszinti publicum kezeiben, hogy az egész földszinti hely férjfi-chorusnak nézettethetnék, melly valami óriási hangversenyhez készül. Sőt a' lármás nyilvános kertekben is mindenütt ujságok olvastatnak, 's ez nem csak akkor, midőn valamelly fő vagy országos részvény kerül elő, vagy az 5 pcnt kamat veszedelemben forog; hanem a' közönséges nyugodalmas napokban is. Kinek-kinek meg van a' maga kedvencz-hirlapja reggelije mellett, ha csak szerét teheti, annyira, hogy az egész literaturát elemésztéssel látszik már fenyegetni a' napi sajto.

Innét az olvasó szobák sokaknak, kik nem tartozkodnak Parisban maradandólag, vagy nincs elég pénzük valamelly drága hirlapot járathatni, igen ohajtott intézet. Számuk ezen olvasó szobáknak felette nagy; de szállásaik tekintetében igen caracteristicailag különbözők; angolok a' város nyugoti részében, elegant-francziák a' palais royalban, kereskedőiek a' börze közelében, tudományosok a' deák szálláson, polgári vagy népujságok a' városnak távulabbi részeiben. Mindenütt sokaknak szállásul szolgálnak, kiknek nincs elég pénzük otthon befűttetni. Gyakran láthatni szegény, a' napi literaturának felszánt, ifjakat egyik vagy másik ujságból kivonatokat készitени, 's órákig elülnek, mint valamelly vampyrok egy-egy lap mellett; mindegyikben egy nőszemély ül a' pénztárnál, melly a' 2 vagy 5 sou-t besepri, mellyeket fizetni kell, miért az ember egyet vagy valamennyit elolvasta.

Legnagyobb része ezen olvasószobáknak egész napon által, de leginkább rosz időben egyre látogattatik; egyszersmind kölcsönkönyvtárak gyanánt szolgálnak, mellyekből mindig a' legujabb könyvek czimlapja a' könyvből kimetszve 's az ablak üvegtáblájára ragasztva

mutatja a' legujabb literaturai jelenményeket. A' juliusi törvények előtt a' karrikaturákat is ők árulák. Mindnyájan szétküldözésekkel foglalatoskodnak franczia ország 's a' külföld számára, és igen kevés dijjal elégszenek-meg.

A' de l'Odeon játékszin körüli tornáczban a' tanuló ifjúság szabad ég alatt olvas politicai és tudományos ujságokat csekély áron. A' börze zajongó lármája nem háborgat a' csarnokban némelly igen figyelmes ujságolvasókat; 's az omnibusokban a' „le Gratis" czimű értesitőt ingyen tartják a' kocsizók számára.

Sok olvasó terem az ujságokat második kézből veszi az ujságszerkező hivatalokból, leginkább az angolokat, és németeket, mellyek később érkeznek-be, vagy mellyekből még előbb a' szerkező hivatal egy érdekes czikkelyt lefordittatott. Jó, ha az ember tudja, miképpen és mennyire üzetik ezen kezelés, mielőtt előfizet.

Miután az olvasószobákat igy általánosan megvizsgáltuk, vessünk egy két pillanatot különösben is egy-vagy két illy olvasó szobára:

Az amerikailag-franczia olvasószoba (Rue neuve St. Augustin 55. szám alatt) legtöbb angol ujságot tart; de reggel kell oda menni mintegy 10—11 órakor, hogy mindent már kézben ne találjon. Itt négy német ujságot is tartanak, valamint amerikai és néha olasz hirlapokat is, p. o. a' progresso-t, melly Nápolban jelenik-meg. — Galignaninál (Rue Vivienne) az angol, spanyol, olasz ujságok között a' Morgenblattot, és az angol Reviewket előbb kaphatni, mint akárhol máshelyütt. — Az ujan felállitott olvasószoba a' palais royalban a' departementlapokat és ujságokat legnagyobb számmal tartja; a' „de la Tente" szobában (Palais royal 6. szám) a' legtöbb német és schweiczi ujságot láthatni, valamint a' sváb merkurt kizárólag, de csak délután.

Könyveket kikeresésre csak a' nagyobb olvasószobák tartanak; földabroszt alig annyit, mennyi legszükségesebb; szóváltási szobája csak annak van, melly a' Rue neuve St. Augustinban áll; kertje csak Galignaninak; könyvtárt, mellyet jónak nevezhetni, csak a' Tente bir a' palais royalban.

A' közönséges előfizetés dija egy-egy hónapra 6 frank. Egyes látogatásra 5, legfölebb 10 sou fizettetik:

A' londoni börzének pénzfolyama, vagy más egyéb érdekes ujságok, legott megérkezésökkor, a' falakra ragasztatnak. Ha valakik igen fenszóval kezdenek beszélni, más valakik legott jól lepiszegetik őket, 's a' csend ismét helyre áll.

A' tulajdonosok csak hamar kikémlik, mellyik ujság kedveért látogatja-meg őket leginkább ez vagy amaz vendég, 's olly készségesek, hogy neki azt minél hamarabb kezére szolgáltatják; vagy

legott tudtára adják neki, hogy az még nem érkezett-meg. Ez a' vendégnek hizelkedik, 's nem megy olly hamar előfizetésével máshova.

A' ki tudja, hogy Parisban a' test szükségei után első az ujság, ezen csekélynek látszó tudósitást méltányolni foghatja. Parisban olly kevés elveszteni való ideje van az embernek, hogy az utazót illyesmivel megismertetni nem lehet nem sikeres fáradtság.

Chinai seminarium Nápolban. A' keleti 's más földrészekre tett utazásai által ismeretes angol utazó Wilson nem régiben Londonban megjelent illy czimű munkájában „Recordt of a Route through France and Italy" a' 273-ik 's kk. lapjain következő érdekes imertetést közöl az általa Nápolban meglátogatott chinai seminariumról. — „A' nevendékek még mint gyermekek hozatnak hazájokból ide, hol azután különféle nyelvekben 's tudományokban szorgalmatosan tanittatnak, mindenek előtt pedig a' romai katholika hitvallás dogmáiban olly czélból, hogy azt később mint prédikálók és téritők otthon földieik között hiven terjesszék. Csak legkisebb részök jő ismét vissza olasz országba, hogy küldöttségök sikeréről, 's megtéritettjeik számáról tudósitást adjanak; a' legnagyobb rész, mint alaposan hihetni, földieik dühének lesznek áldozativá, kik bennek hittagadókra vélnek ismerni. — Azon teremben — mond továbbá az utazó — hová legelőszer vezettettünk, a' falak tele voltak e' ház nevendékeinek képeikkel, kik téritőkül (missionarius) kiküldettek, 's életöket az ügynek, mellynek szolgáltak, feláldozák. Mig itt tartozkodnak, nem szabad nekik a' seminariumot elhagyni, vagy valaki mással közlekedni, mint tanitójikkal 's egymással. Ez által képesek hazájok nyelvét elméjekben és nyelvöken megtartani, mivel csaknem mindig egymással vannak. Öltözetökben semmi különös figyelemre méltót nem mutatnak; mert nem áll egyébbül, mint egy hosszú fekete ruhából 's egy hasonló szinű sipkából: ellenben eléggé elárulják születésök helyét arczaik szine 's vonásai által. Az első szembetünőleg sápadt, vagy inkább sárga; mig kiálló pofacsontjaik, a' kis mélyen fekvő szemek, igen boltozatos szemöldök, laposra nyomott orr, 's vastag ajkak szembetünő hasonlatosságot nyujtanak. Számos, magok által készitett furcsaságokat mutogatának nekünk; többek közt egy a' szoba padlatáról lefüggő lámpára figyelmeztetének, mellyen mindenféle alakokat lehete látni, mellyek valamelly mechanikai készület segedelmével mozgásba hozattathattak. Több nyelvet beszéltek igen ügyesen; 's midőn emliteném, hogy én Jerusalemet 's a' szent föld több helyét meglátogattam, nagy tudvágyat árultak-el holmi részletességek után, és számos kérdéssel árasztának-el valamint a' városról magáról, ugy az egész országról általánosan. E' fiatal emberek szigorú fék alatt mindaddig a' seminariumban maradnak, mig tanúlmányaikban

's korukban annyira előhaladtak, hogy veszélyekkel terhes pályájokra elég készülettel kiindulhassanak.

GYMNASTIKA.

Közlemények Clair Ignácz gymnastikai intézetéből.

(Pesten, Therézia-város, sip utsza, 359 sz. a.)

XIV.

Talán a' nevelés tudományának megujitása tolongott-be a' finomulásnak, hogy ugy mondjam, kórházába, 's mindenütt, hol az uj nemzedéket magosabb szellemi tökélyre kellene emelni, a' természet szerinti physicai mivelés táblájit is felemelé. — Vagy talán hijában irtak Loke, Rousseau, Basedow, Salzman, Trapp, Villaume, Niemeyer, Tissot, Frank, Hufeland és sokan mások, mind annyi tisztes férjfiak? — Tehát semmi sem történt ezen ügyben?

Legyünk igazságosak! A' régi férjfias nevelés módjának utjáról, nem mindenütt ugyan de sok jobb háznépnél, kevessé félre tértünk. Itt a' lágy nevelés korszaka szinre ugyan bevégződött: de félek, hogy egyszersmind a' kényelmes 's kellemesség időszakába jutánk. Mint valamelly gyengéd 's értelmes asszony áll itt ezen nevelési mód, és saját gyengéd érzelmei 's okos elvei szerint akarna nevelni. Hideget 's meleget ugyan egy szájból kifujva akarná az elkeményitőt 's erősitőt a' kényelmessel, kellemessel, és érzéknek hizelgőt izletesen keverni. Szereti a' téli sétálásokat, mivel ezek erősitők: de a' szélnek fujni nem szabad, mert kellemetlen. Helyben hagyja a' testerősitő gyalog utazást, de csak a' rövidet; mert elfáraszthatna: ez pedig kényelmetlen 's kellemetlen. Ajálja a' hüvös folyóvizi fürdőt, de a' viznek igen melegnek kell lenni; mert ha kevessé hüvösebb, már akkor kellemetlen. Nevendékének karjait szeretné erősiteni, de nem akar látni ennek gyengéd kezecskéjein támadó hólyagokat, mert kellemetlenek 's a't. Szóval, ő ugy tesz, mint a' rencensensek, kik örömest mosnak, de nem akarnak valakit nedvessé tenni.

Ime a' finomult világnak nevelése. Akarná, hogy saját gyengeségeit, hysteriáját, hypochondriáját, görcseit, 's ezer más ideg-kórjait a' szeretett gyengéden sarjadozó nemzedék elkerülné: de ezen okos határozat kivitelére szolgáló minden eszköz kellemetlennek látszik előtte, valamint a' gyermeknek a' hasznos gyógyszer. Telhetlen vágygyal kalandoz keresztül képzeménye a' hajdani vitéz-kor idején, és örvendve e' bájló erő-ideálokon, szeretné kisdedeit illy vitézekké ütni — olvasmány által! minden egyéb kemény és kényelmetlen eszköznek látszik előtte.

De, ismétlem, legyünk igazságosak! Vannak háznépek, kivált a' fensőbb és miveltebb rendűek köztt, mellyek ama divatos nevelést

nem hagyják helyben, hanem valódi elvek szerint vezérelve sem vad sem elpuhult nevendékek képzésére nem törekesznek.

LITERATURA.

Literaturai nevezetesség.

A' pesti Társalkodó ez évi 60-dik számának 240-dik lapja „Befejező szó" czim alatt egy a' maga nemében valódi nevezetességet közöl, azt t. i. hogy Bajza, ki még eddig soha sem lépett-le a' per színéről diadal-mosoly nélkül, habár félszeg diadal volt is az, csatavesztetté lön. Igaz, hogy nem azon szerénységgel lép-le a' csata színéről, melylyel akármelly más el nem fogult csatavesztett lelépne, olly szint adván leléptének, mintha az csupa fenségből történnék: de hagyján! ő meggyőzetett, 's ez az ügynek elég.

GARAY.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

BUDÁN nemzeti szinimutatványaink iránt julius elejétől kezdve, rendkivüli és szinte hihetlen hideg részvétlenség mutatkozik. Legjobb 's először adatott szinművek is alig hoznak annyi nézőt, mennyi a' napi költséget kifizesse. Ha ez igy megy, ugy valóban t. n. Pest vgye igen érezhető ujabb segedelemmel pótolhatja a' szini pénztár tökélyes ürességét. — A' julius 28-kán adatott „csalódások — vagy — könnyelműség szerelemből" kedvelt vigjátékra (Bauernfeld mive; Kiss János forditmánya) igen kevés hallgató gyült egybe: de még kevesebb a' 30-kán szinpadra jött „fekete asszony" dalos parodiára, holott ezen daljáték kétszeres költségbe kerül. Az előadás helyesen ment végbe, egyedül Szentpétery urban (Csörgő) tapasztaltunk kevesebb kedvet, mint egyébkor e' szerepében. A' karénekek különösen jól és szorgalommal adattak. Nyiriné (Netti) és Barthánė assz. (Hanni), Szilágyi (Fertálymester), ifj. Egressy (Vámos), Lendvay (György) és Udvarhelyi (irnok) urak a' dalszerepekben egyiránt helyesen feleltek-meg a' várakozásnak. Külön emlitendőnek véljük itt Barthánė asszt. ki mai nagyobb dalszerepét valóban csinosan adá; gyenge ugyan de idővel erősbülendő szava mind alsó mind felső helyzetében egyiránt kellemes, 's játéka is nem kevesbbé vala helyes. Nem hibáztunk tehát, ha fellépte idejének elején is szép reményt tettünk-fel felőle; 's mint látszik, őt elbizottságra nem, sőt inkább kettőzött szorgalomra ösztönöztük. Vámos szerepéből a' spiritus szót, Györgyééből az anglizáltatást kiküszöbültetni ohajtjuk. — 31-kén „korona és vérpad" drama jött szinpadra, mellyben Ethelwood szerepét ismét Lendvay ur vivé. — Aug. 2-kán „Sajdár és Rurik" szinjáték kezdé-meg az uj bérletet.

PESTEN épülő magyar szinházunk körfalai julius 30-kán teljes magosságukban elkészültek, 's az ácsok megkezdék munkájokat. A' kőmivesek koszorúja jövő szombaton (aug. 6-kán) kitelhető innepiséggel fog feltétetni délután 5 óra tájban.

KASSÁN julius 26-kán a' Pesten épülő nemzeti szinház részére egy műkedvelő társaság Iffland „játékos" czimű 5 felv. dramáját adá elő Thaller Istvánnak a' magyar tudós társaság által kinyomatott forditmánya szerint. E' feladás valóban igen nehéz volt: de mit nem tehet az ipar és akarat. A' műkedvelők közül többen nemcsak iparkodásukkal (mert ez mindegyikben megvolt valamint

most, ugy a' mult hónap 20-ki előadáskor is: habár a' Szemlélő 60-dik számában a' semmi aláirásúak nem átallák mondani, hogy iparkodással csak hárman tünteték-ki magukat, nem vevén tekintetbe, hogy hol a' tiszta hazafiúság és nemzeti buzgalom munkálódik, ott az ipar elmaradhatlan, és ezt kérdésbe csak az hozhatja, ki —) de helyes játékjokkal is kitüntették magukat, és a' közönségnek, melly szép számmal gyült öszve (sokan azonban nem nézvén a' nemzeti nemes czélt, ingyen bemenni nem tarták szégyennek), egy kellemes estvét szerezni szerencsések valának. Felvonások köztt mélt. báro Kondelka itten szállásoló ns ezredjének teljes hangászkara válogatott hangművekkel mulattatá a' nézőséget. Szives hálát mondunk ez uttal a' mélyen tisztelt ezredes ur ő nagyságának ama példás kegyéért, mellynél fogva méltóztatott az emlitett hangászkart e' nemzeti czélnak czélirányosb előmozditása tekintetéből dij nélkül általengedni. — A' szinterem különös diszszel vala kivilágitva, 's minden a' legjobban és pontosabban volt elrendelve. Szives köszönet és hála az előadó lelkes fiatal honfiaknak. SZ. LEO.

Német játékszin.

Pesten Breiting ur julius 29-én a' harmadszor adatott „zsidóné" daljátékban — Scholz Bencze ur 28-kán a' második izben szinre jutott „elszöktetés az álorczás bálból" igen mulattató bohózatban — 30-kán pedig a' saját jutalmául először adatott „két álomjáró"-ban (dalos bohózat 2 felv. Nestroytól, muzsikája több művésztől), melly azonban nem igen tetszett, lépe-fel mint Sebestény. — 31-kén Scholz ur ismét a' tegnapi darabban — augustus 1-sőjén pedig Breiting ur a' „zsidóné" daljátékban lépett-fel. Nézők mindenkor nagy számmal.

HANGÁSZAT.

Orgona.

Orgona nevezet alatt általán azon fölséges hangszert értjük, melly a' keresztény közönség éneklését az egyházakban igazgatja. Hagyomás szerint alexandriai Ctesibius architektus találá-fel azt mintegy 200 évvel Kr. születése előtt. Az által, hogy a' levegő a' viz segédével beléje nyomult, játszák akkor az orgonát. Ugy látszik, hogy a' korán mivelt napkeletet tekinthetni az orgona honjának; már Pipinnek, nagy Károly atyjának egy orgonát ajándékoza Copronimus Konstantin byzanti császár. Állitólag volt Angliában 640-ben egy orgona, mellyet az isteni szolgálatnál használtak. Mind e' mellett is keveset ismerjük ezen régi orgonákat 's felosztásait, hogysem feljebb tehetnők azokat a' 14-dik századon. Mennyit eddigelé tudunk, csak 1312-ben épitteté Marinus Sanutus, egy velenczei Patricius, mellék nevével Torsellus, az első orgonát Velenczében egy német művész által, mellyet aztán sz. Rafael egyházában állittata-fel. Hihető, hogy német országban már előbb nehány évvel ismeretes volt ezen találmány, elveszvén már 1298-ban a' régi közlemények szerint egy orgona a' strassburgi Münsterből. Akkorban csak igen tökéletlen lehete ezen hangszer, lehetetlen levén rajta teljes accordot fogni. Az orgona tehát csak nehány hangból álla, mellyek arra szolgáltak, hogy az éneklésnél megüttessék a' billentő (Clavis, Taste), melly tartá az ének hangját. Azon időben igen vastagok és szélesek voltak a' billentők vagy clavisek. Később nevelék a' hangokat, a' billentők keskenyebbek és ékesebbek lettek, 's a' diatoni

hangok közé tolattak a' chromati, vagy ugy nevezett félhangok. A' bass is hozzá járult, mellyet bal kézzel játszának. Bernhard, egy velenczei herczeg udvari orgonistája, találta-fel 1471-ben a' pedált. Most már megkeskenyiték a' claviseket, a' manual-clavirok magosb hangokat is kaptak, 's a' sipok kisebbek és számosabbak lettek. A' 16-dik században igen gyorsan következtek egymásra a' jobbitások; az orgonában az ónsípok elválasztását találák-fel különös registerbe. Ezen tul a' mesterséges és fáradságos simitóládát (Schleiflade) is feltalálák, 's egy Németnek szolgált a' szerencse egy tökéletes simitóládát alkalmazhatni. Ez után kimustráltatott a' sípozat (Pfeifenwerk), 's a' sipoknak elválasztása által a' registerben jöttek létre a' principálok, octávok, quintek 'stb; végre a' hangozást kiigaziták, 's egy hangot alapitának-meg. A' fúvók, mellyek mind addig kicsinyek voltak, nagyobbak lettek 's kényelmesb elrendezést nyertek; számuk is kevesíttetett. Illy módon jobbittattak-meg mindinkább az orgonák, 's a' tökélyesség azon fokára jutottak, hol most helyezve vannak.

Az orgonai hangok üres hengerekből és sipokból álló rendszer által eszközöltetnek, hova a' fuvó és szélláda mechanismusa által eresztetik-be tetszés szerint a' szél. A' sipok csoportosan rendeltetnek-el egymás mellett 's egymás fölött, és a' principál nyeri az első rendű sipokat. A' principálnak legnagyobb sipja szerint határozzák-meg minden orgona nagyságát a' C után a' bassban, 's ennélfogva szokás mondani: az orgonának 4, 8, 16, 32, láb principálja van, melly kifejezés alatt azt érthetni, hogy a' principal legnagyobb sipjának 4, 8, 16, 32 láb magossága van. A' legnagyobb sip mértéke szerint a' principálban idomzatos nagyságot nyernek a' többi hangok sipjai is. Minden nagy orgonánál van egy pedál, 's legalább is két claviatura. Mindenik claviaturának van saját szélládája, legalább is tulajdon billentyűje (Klappe). A' sipok a' szélládán állanak, 's ezekből közöltetik a' szél a' sipokkal; a' szélládák pedig a' mozgásba hozott nagy fuvók által nyerik a' szelet. A' fuvók különös rekeszben vagy az orgonában vannak. Az előtt több fuvó kellett egy orgonához: most már egy is elegendő. A' fuvó nevezetesb részei: a' szélláda, cancellák, és register. A' szélláda az, melly a' szelet bezárja, 's magában foglalja a' billentyűt, vagy a' főventilt rugóival. A' cancellák vagy kimetszések, üres csatornák vagy faközlékek a' szélláda szélességéhez képest, mellynek elővége egy billentyű által van a' szélládába elzárva. A' billentyűk száma egyenlő a' cancellákéval. A' registerek mozgékony fiókok (Schieber), vagy lineálok; ezek a' ládának hosszában futnak, 's lyukaik által eresztik-be a' szelet a' sipokba, ha feltolatnak négyszegű csapok segéde által, mellyeket vonásoknak neveznek, 's a' claviaturának mind a' két oldalán előreállanak, mellyre a' registerek (változatok) nevei irva vannak. Ezen vonások (Züge) a' pilotes tournants-al közlik mozdulataikat, ezek pedig a' balanciers-el, 's ezek ismét a' registerekkel, mellyekhez függesztve vannak. Ez által nyitjuk-meg az orgona hangjait. Ha most már a' hangász játszani akar az orgonán, tetszése szerint huzza-ki a' hangregistert, 's ujjaival ütimeg a' claviseket. Ezen clavisek a' szélláda billentyűjit huzzák-le a' kúp által, melly a' clavisek mozgásait vezérli a' billentyűig, melly után már a' cancellába lép a' szél 's a' sip megszóllalván hangot ad magától.

Fölötte sok függ az orgona jó helyeztetésétől, 's még a' legnagyobb orgona sem szül illő behatást, ha helyezése ollyan, hogy hátul szabad tér van. Ekkor, kivált ha az valamelly nagy hangászkarban áll, visszaveti hangját, nem pedig az egyházba ejti. Az orgonák legjobb hatást tesznek, ha azok közel a' földhez, vagy elől, az orchestrumnak átellenében állanak, átfolyván ezen eset-

ben a' hangsugarak az egyház minden hajóján. — Szükség ezentul az orgona-chorus gyámolására is illő figyelmet forditni, nehogy egyedül az orgona terhe hordassék, hanem egyszersmind minden rengés is elhárittassék, mellyet gyenge gerendázat okozhat.

Az orgona-chorusban izléstől függ az orgona felékesitése. Rendszerint a' principál lép-elő, 's az ott összesereglett nép vizsgálatának van kitéve. Itt a' legnagyobb sipok két felül állanak, a' kisebbek pedig közepett, de mind a' mellett is symetriai rendben. — Azon legnagyobb 's legnevezetesb orgonák, mellyek ujabb időben az egyházakban felkészültek, következők: a' sz. Péter fő-egyházi Romában, mellynél 100 hang van; a' görlitzi sz. Péter és Pál templomban 57 hanggal 's 3270 hangzó sippal; Ulmban 3000 sippal 's Boroszlóban, a' Maria Magdolna egyházban 56 hanggal (Stimme) 's 3342 sippal. A' legnagyobb czin síp ezen orgonánál $3^1/_2$ mázsa nehéz, 25 láb hosszú, 's átmérője 14 hüvelk. — Nevezetesnek emlitik végre a' harlemi orgonát is Hollandiában, melly város egyházában a' padlattól kezdve óriási fejér csők nyulnak-fel egész a' bolthajlatig, mellyeket a' vizsgaszem ezüst oszlopoknak vélhet, 's mellyek az egész egyház alsó szárnyát elfoglalják. Ezek adják ama fölséges hangot, melly 3000 éneklőnek psalmodiáját vezérli.

NOVÁK DÁNIEL.

Boutibonne Jeanette k. a. pesti jelesebb pianistanéink egyike, ki, mint tudjuk, jelenleg művészi utazást tesz a' külföldön, mult junius végén Stuttgartban ada hangversenyt a' muzeum teremében. Ámbár a' nyári idő e' városban nem igen szokott kedvezni illyesminek, még is a' körülményhez képest számos hallgató jelent-meg, 's a' művésznének igen jeles játékát bőséges tapsal jutalmazá. Játszá Hummel septettjét, 's Herz változatait Rossini Tell Vilmosából vett themára. — Innen a' művészné Parisba megy, hogy őt szép 's meglepő talentumának, a' legnagyobb mesterek utasitása szerint, kimiveltetése legfőbb fokát szerezze-meg.

UTASITÓ.

E' folyóirat szállása átvitetett az eddiginek szomszédságában a' Duna partján egy házzal alább Kropf festő urnak ujan épült 114. számú házába, mellybe a' Molnár utszából is lehet bejárni a' 117. számú ház kapuján. A' hivatal azonban a' Duna partjára szolgáló homlok-épület I-ső emeletében van a' Gellért hegyi csillagvizsgáló toronynak általellenében.

DIVAT.

Parisban a' fiatal asszonyok szines apró virágú fehér musselin ruhát kedvelnek a' nyári heves napok alatt. A' hajak angol módra a' fülek megé simulnak, és igy a' homlok egészen nyilttan áll, valamint Ninon és Sévigné idejében. A' ruha rövid testű, 's a' nyak fedezettlen; csipke-körzeményeinek ránczai a' csipelyekig körülveszik a' testet. A' szük rövid ujakat három sor keskeny csipke-körzemény keriti-be. A' fekete kötött ökölkesztyűt felülről kettős csipke ékesiti, mellyek fekete szalagbokor alatt egyesülnek. Alját egyik kézen arany karperecz keriti, másikon gyöngy vagy dragakőből készült karkötő. Szinesen himzett fekete kötényke rekeszti-be e' kecses pongyola házi viseletet. — A' hajak fonatmányainak két oldalán rózsa vagy kék szinű szalagbokrok vagy apró virágok látszanak. — A' ruhákon levő lebegénycsipkék farkas-fog alakúvá vannak czikázva. — A' bő ruha-ujjakat körzemények szoritják-le, mint meg annyi karpereczek. — A' felruhákon is használtatik minden nemű körzemény; a' felső test többnyire ránczokba szedetik, mellyek az öv alatt egyesülnek, legyező-alakban.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiacz mellett a' Duna partján 114. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utsza 612.

63.

MŰVÉSZ.

Pesten vasárnap augustus 7kén **1836.**

SZORGALOM.

Mezei gazdaság előlépései angol országban.

1760 óta angol országban a' kézművek és kereskedés olly rendkivülileg lépett elő, hogy azok közül, kik angol ország nagy gazdagságának okait vizsgálják, a' legnagyobb rész csak e' kettőre fordítja figyelmét. Azonban a' mezei gazdaság, bármilly paradoxnak lássék is első tekintetre ezen állitás, nem tett kisebb előlépéseket, sőt olly előlépéseket, mellyek, igaz, hogy kevesebbé tünnek szembe, de a' népesség szaporodtát átnézve éppenséggel sem hozattathatnak kétségbe.

Nagybrittanniának szigeties fekvése 's azon szigorú törvények, mellyek a' gabonával kereskedést sok ideig igazgatták, eszközöket nyujtanak ezen előlépéseknek pontosabban meghatározhatására. Ha a' népesség szaporodott, ha most minden osztály jobban tápláltatik, mint ezelőtt, ha három sőt négy annyi lóra van szükség, mint a' mult század közepén, ha mind ezen nagyobb kivánatok beteljesittettek a' bevitelnek legkisebb szaporodása sőt tökéletes megszünése mellett: akkor bizonyára nyilvános bizonyitvány, hogy a' mezei gazdaságnak felette nagy előmeneteleket kellett tennie.

Angol ország, Wales, és skót ország népessége 1755-ben mintegy $7\frac{1}{2}$ millióra ment; 1831-ben $16\frac{1}{2}$ millióra; tehát 9 millióval szaporodott, vagy is 200 pcenttal. Smith Ch. ur, a' gabonatörvényről értekezés szerzője, 1760-ban a' gabonafogyasztás számát 15.349. 921 quater-re becsüli, az egyszersmind bele számolt kivitel átaljában véve nem egészen 400 000 quatret tevén. Már most az utósó 4 év óta igen kevés vagy semmi idegen gabona nem hozatott-be; miből következtetni kell, hogy a' 9 millio ember, mellyekkel a' népesség 1760-tól óta szaporodott, élelmét egyedül és kizárólag a' megjavitott és külebb terjesztett mezei gazdaságból nyeri, mihez csak a' már most kivinni nem szokott 400.000 qu. és az irlandi beszállitást adjuk.

Az irlandi beszállitás jelenleg 2.500.000 sőt 2.600.000 qu. minden nemű gabonából áll, mellyek között 1.600.000 — 1.800.000 zab. Ha ehhez az 1760-ban kivitt 400.000 q—t adjuk, évenként 3 millio qu—ral több gabonát számolunk, 's e' között $\frac{2}{3}$ rész zabot. Ha már

most fel is vesszük, hogy ezen egész tömeget az emberek emésztik-föl, belőle még is csak legfölebb 1.500.000 ember fog táplálékot kaphatni a' 9 millióból, mellyekkel a' népesség 1760. óta szaporodott. Smith ur 1760-ban felszámolá, hogy angol országban a' lovak 2.561. 500 qu. zabot emésztenek-föl. Leghitelesebb vizsgálatok szerint jelenleg a' zabfogyasztás 10—12 millio qu-t tesz. Ha csak 10 milliót veszünk is föl, levonván a' korábbi zabfogyasztást, az irlandi beszállitást, 's a' már kivinni nem szokott 400.000 qu. gabonát, még 5 millio qu-ral több zab fordittatik a' lovak táplálására, mint 1760-ban, 's e' mellett egy több mint kétszer nagyobb népesség is jól tápláltatik.

Azon 6 millióból, mellyek Smith ur szerint 1760-ban angol országban és Walesban éltek, az ő számolása szerint 888.000-en rozszsal tápálták magukat; jelenleg bizonyára nincs már 50.000 ember is, ki rozsból táplálná magát; a' rozsfogyasztók általánosan buzafogyasztókká változtak, 's ha kivesszük a' durhami grófságot, hol valamelly rozs-és buzakeverék maslin néven terem, a' rozstermesztés csaknem egészen ismeretlen. Csaknem ugyan ezt mondhatni az árpáról is; angol ország éjszaki grófságaiban a' mult század közepe táján, 's még sokkal később is, kevés buzát ismertek. Cumberlandban a' legelőkelőbb családok is csak karácsonkor ettek kevesecskét a' buzaliszt-süteményből. A' ludpástétom tésztája, melly ezen grófságban ez alkalommal csaknem minden asztalt ékesit, szinte kizárólag árpalisztből volt készitve, a' mit most még csak a' legszegényebb házakban láthatni; csaknem mindenki buzakenyeret eszik egész éven által. Éppen igy állottak a' dolgok egész országban. Cornwallban a' kis haszonbérlők, napszámosok és bányászok 30—40 évvel ezelőtt nagyobb részint csak árpát fogyasztottak; most ez igen kijő divatból; némelly kerületekben már végképpen meg is szünt. Angol országban jelenleg általában véve mindenütt buzakenyérrel élnek. Azonban a' milly nagy volt a' változás legközelebbi 30—40 év alatt angol országban, még is hasonlitólag felette kevés ahhoz képest, mi skót országban történt. — 1780. körül a' haszonbérlőknél, falukban és kisvárosokban csak igen kevés buza-kenyeret lehete látni; zab- és árpa-gombócz volt a' közönséges eledel. Most egészen másképp van: a' városokban és falukban nemcsak felsőbb, de közép sőt alsóbb néposztályok is csak buzakenyeret esznek. 1727-ben egy 8 holdnyi buzaföld Edinburg közelében olly nevezetesség volt, hogy az egész környék csudálkozásaul szolgált, és sokan távulról eljöttek azt megtekinteni; röviden minden tulságoskodás nélkül állithatni, hogy a' buzatermesztés 1780. óta skót országban tizszeresével szaporodott-meg.

Még nagyobb a' változás, mellyen az utóbbi félszázadban a' hús-fogyasztás ment keresztül. A' mennyiség felette szaporodott, 's a' miség igen javult. — 1740-től 1750-ig London népessége jó formán egyforma maradt; t. i. mintegy 670.900. Ezen időközben évenként általánosan 74.000 darab szarvas marha és 570.000 juh adatott-el a' smithfieldi vásáron. — 1831-ben a' népesség 1.472.000-re szaporodott, vagy is 218 pontra, 's $18^{29}/_{31}$ években általában véve évenként 156.000 szarvas marha és 1.238.000 juh adatott-el. A' Londonban fölemésztett szarvas marhák s z á m a tehát azon viszonyban szaporodott, mellyben a' népesség; de azoknak n e h é z s é g e csaknem kétszerezve lön. Mult század első felében a' Smiethfielden eladott szarvas marhák általában véve nem nyomtak többet 370 fontnál, a' juhok nem többet 28 fontnál, midőn ellenben jelenleg a' szarvas marhák általános nehézsége 800 fontra, a' juhokéi pedig 80 fontra becsültetik. Igy igen mérsékes felszámolás után állithatni, hogy most Londonban irányilag két annyi hús fogyasztatik-el, mint a' mult század közepe táján. Az ország legtöbb egyéb részében e' húsfogyasztás még sokkal nagyobb lett. A' népesebb földmivelő kerületekben, kevés fogyasztatik-el; de a' kézmives és kereskedői városokban egészen megforditott eset van.

E z e n tekintetben is éppen olly nagy volt a' változás skót országban, mint a' k e n y é r b e n: még 1763-ban csupán Glasgowban is, melly akkor 30.000 lakost számoló város vala, egészen ismeretlen dolog volt a' marhavágás a' nyilvános vásárokra; még 1770-ben Edinburghban, Glasgowban, 's a' legtöbb skót városban az vala szokás, hogy a' család novemberben egy ökröt vagy tehenet vett-meg; 's ennek egyedül csak besózott husa volt, miből a' család egész éven által magát táplálta. A' kisebb városokban 's falukban ezen szokás a' legujabb időkig eltartott: de most már egészen megszünt. Glasgowban a' húsfogyasztás most hasonlitólag olly nagy, mint Londonban. Egy népnek jólléte talán sehol sem lépett hasonló rövid időközben olly sebesen elő, mint a' Skótoké 1770 óta.

Egy része ezen sokszorozott húsnak Irlandból jön; de mivel csak egy vásárra vitetik, t. i. Liverpoolba, tehát sokkal nagyobbnak látszik, mint valóban van. Ha az Irlandból beszállitott húst egy tized részére számitjuk az 1760-ban fölemésztett mennyiségnek, bizonyára inkább többet mondunk, mint kevesebbet.

Ezen adatokból kiviláglik: 1) hogy Nagybrittannia népessége 1760 — 1831-ig több mint kétszerezve lön. — 2) Hogy az Irlandból beszállittatni szokott gabona 's egyéb nyers termék teljesen elégtelen, még csak a' megszaporodott lovakat is eltáplálni. — 3) Hogy a' népesség most, 's már nehány év óta jobban táplálja magát 's

irányiag sokkal több buzakenyeret és húst fogyaszt-el, mint 1760-ban, vagy az ezt megelőzött időszakokban. — 4) Végre, hogy a' kikötők az utóbbi négy év alatt zárva voltak, 's tehát egyáltalában semmi nemű beszállitások nem történhetvén, a' számra megszaporodott 's jobban élő angol országi népet, semmi sem elégithette-ki más, mint az, hogy a' mezei gazdaság nagyobb kiterjedést nyert, 's a' réginél valóban sokkal jobb, az az gyümölcsözőbb lábon áll.

(Folytatás köv.)

SZOBRÁSZAT.

A' Kisfaludy Károly emlékére ügyelő társaság a' Jelenkornak közelebbi lapjaiban hirül adá, hogy a' szobormű már csak az utósó kezet várja, 's felállitásának ideje és helye jövő september 20-kán tul (melly nap határul tétetik minden aláirási ivnek és ezen emlékre egybegyüjtött pénznek a' Jelenkor hivatalába beküldésére) egy ötödik kiadandó tudósitásban a' közönségnek előterjesztetik.

Gretry hangszerző szobra. Geefs ur, ki Lüttich városától megbizatott Gretry hires hangszerzőnek emlékére annak képmását szobor által örökiteni, művét e' napokban fejezé-be. Minden művész, ki a' szobrász urnak ezen ujabb előhozmányát megtekinté, a' munkát igen jelesnek mondja lenni, tele természetességgel, illedelemmel és hasonlatossággal.

Cheopsz oszlopa közel van enyészetéhez; mert az egyptusi alkirály — mint a' Globe tudósit — azt épitéskövekre akarja használni. Tehát ezen tiszteletes mű, melly a' rombolás és vihar pusztitásait szinte 4.000 évig kiállta, 's a' miveltség alkonyodtával is épen hagyatott, a' hazai miveltség fejledezéseinek első hajnalakor fogja-e enyészetét érni?

Shakespeare szobra. A' Shakespeare emlékének szentelendő szoborra ügyelő kiküldöttség tudósitásaiból kitetszik, hogy eddigelé arra mintegy 1000 font sterling gyült össze; ebből 60 fontot a' király maga adott, noha eredetileg mindenki csak egy guineát tartozott adni. A' szobor, mint már emlitettük, Stratfordban, Shakespeare születése helyén, fog felállittatni.

Mellszobor Paganini emlékére. Valamelly Genuában nyomatott könyvecske körülményesen irja-le azon innepiségeket, mellyek Paganini mellszobrának felállitása alkalmával a' kis Villa di Negróban tartattak. Brignole-Sale nevű marchese az innep napján értelmes és hazafisággal teljes beszédet mondott. Megmutatá miképpen a' hangászathoz viselt vonzalom az előhaladó polgárisodással mindegyre közösebb lett, 's állitá, hogy egy Paesiello, Cimarosa,

Rossini, Bellini, Paganini már elégségesek volnának annak bebizonyitására, hogy a' hangászat a' legközelebbi időkben sokat vesztett becséből.

LITERATURA.

Debreczen városa könyvnyomtató intézetében legközelebb következő munkák hagyák-el a' sajtót: 1) „Munkács; az az: Munkács városának és várának topographiai, geographiai, historiai, és statistikai leirása.“ Balajthy József munkácsi ref. predikátor munkája (ajálva Zabolchi főispán széki gróf Teleki József ő mgnak) egy réztáblával 8-ad rét. csinos tömött nyomtatással és szines boritékkal. — A' munka ajánlására elégnek lehet ugyan érdekes czimét is tartani, azonban bővebben ajánlandja magát jeles kidolgozása 's tiszta magyarsága által.

2) „Értekezés és kitérések a' magyar nyelvben előforduló kettős betűjű hangokról és azoknak jegyeiről.“ Irta Kerekes Ferencz. Nagy 8-rét csinos boritékkal. Árultatik Debreczenben Csáthy-örökösök könyvárus boltjokban füzve 1 ft. 30 kron ezüst pénzben.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

Hazafiságos áldozat a' pesti magyar szinházra. — Mult számunkban emlitettük, hogy Kassán a' szinházban egy műkedvelő társaság jul. 26-án Iffland-nak „játékos“ czimű dramáját adá elő, és pedig olly czéllal, hogy a' nézőktől ez alkalomra fizetett dij a' Pesten épülő magyar szinház költségeinek pótlásául küldettessék. A' tiszta jövedelem 68 ftra 's 50 krra ment váltóban, melly pénzmennyiség e' lapok kiadójához már le is küldetett, ki által t. n. Pest vegyének mult napokban be is nyujtatott.

Nyilatkozás Budáról. — Hazafiúi szorgalmunknak, melylyel bár mi tekintetben honunknak javára, vagy diszére lenni iparkodunk, vé'eményem szerint, mindenkor legédesebb jutalma „polgártársaink jóvá hagyása 's igyekezetünk hév pártolása lehet, 's midőn nemzetiségünk virágzásával, tán nem csekély tekintetben, egybefüggő szinészi pályára szentelém csekély tehetségeimet, e' fenn emlitettnél fényesebb jutalomra soha sem vágytam, annál kevesbbé számoltam olly kijeleltetésre, millyenre X. et Comp. urak a' közöttük 's Bajza ur köztt egy idő óta keletkezett szini birálatok feletti vitatkozásban (a' Rajzolatok folyó évi 61-ik számában) nézetük szerint, érdemesiteni kivántak. Ennél fogva kötelezettnek érzem magam' nyilvánosan kijelenteni, hogy én olly magasztaló dicséretre, millyen a' Rajzolatok emlitett számában csekély tehetségeimre e' szavakban „'s hogy ugy mondjam legművészibb minden magyar szinészek köztt“ ruháztatott, még mindeddig érdemesnek magam' nem tartottam, annál inkább sem, minthogy teljes meggyőződésem szerint ismerek pályámon társakat, kiket művészi tehetségeikre nézve még csak elérni törekszem, és ha majd még több évi fáradhatlan iparkodásim után is polgártársaim jóváhagyása velök csak egy karba, nem mindannyi fölé helyeztet, felette büszkének érzendem magam', midőn még most X. et Comp. urak magasztalásán, meggyőződésem szerint, pirulnom kell. FÁNCSY.

BUDÁN aug. 2-kán „Sajdár és Rurik — vagy — Margit szigete" szinj 4 felv. (Bárány Boldizsár szerzeménye) kezdé-meg az augustusi bérletet. E' hazai tárgyú szinmű némileg electrizálni látszott publicumunkat, ugy hogy szép számú közönség látogatá szinházunkat (mi hétközben igen nagy ritkaság), és az előadásban elég mulattatást lelt, mit több izbeli tapsokkal bizonyitott. E' műnek tárgya honunk regényes előkorából vétetvén érdekesb és szabályosabb szinművé válhatnék gyakorlott és practicus dramairó tollából. Szerzője igen fiatal korában készité azt, 's ennek világos nyomai látszanak mind egyes körülményekben, mind a' caracter-adásban, és textusban. Az utóbbira nézve szinészeink több sikeres javitást tettek. Jól emlékezünk, hogy e' szinmű iránt érdekkel viselteték közönségünk, midőn mult években első adatásakor budai szinpadunkon megtölté szinteremünket nézőkkel. A' czimszerepekben Lendvay ur (Sajdár) és a' betegsége után ismét fellépett 's örvendező tapsokkal fogadtatott Fáncsy ur (Rurik), ugy Kántorné assz. (Margit) törekvének helyes játékjokkal pótolni, mit a' mű hiányai éreznünk engede. Az egész előadás népességgel és pompával történt. — 4-kén „tréfa és valóság" vig. ját. került szinpadra.

KOLOSVÁRATT jul. 16-kán „Benjamin lengyel országból" vigjáték fordult-meg szinpadunkon. Déríné a' szende Biankát remekül adá. N. Maria (Emilia) tetszett. Tóthot még annyira helyén itt léte alatt nem láttuk, mint ma a' tanácsnok szerepében. Szerdahelyi (Benjamin) iparral játszott, melly azonban kevessé sikerült; különösen az utósó fölvonásban, midőn a' magát megcsalatottnak vélt Bianka őt szemrehányásokkal terheli, szerfölött is hideg volt. Harai (Froberg Lajos) helyét be nem töltheté. Kovács (Doctor Lám) szerepét sokkal helyesebben adja, ha hangját helytelenül nem változtatja, és szerepét megtanulja. Könyvesné (Reich asszony) ujabban bebizonyitá, hogy gyenge organuma miatt nem szinpadra való. Átalában az előadás nem a' legjobb volt, mit illy darabban, mellyben minden szerep karactere annyira ki van fejtve, illy kevés számból álló szinészektől alig kivánhatni. — 17-kén „a' bűvös vadász" második fölvonásából Agatha (Déríné) és Anna (M. Nina) kettős dalja, ezt követőleg Anna 's ez után Agatha magánydalja, végre Max (Szerdahelyi) és Agatha kettős dalja, jól sikerült. M. Ninát illy szépen énekelni nem hallottuk. Ezt követé „a' terno" vigjáték 1 flv. (kitől)? — 21-kén „havasi rózsa, patens, és schál" drama (Holbein után Komlóssy forditmánya szerint) adatott. Ezen estnek napja volt Déríné (Liszli) ki valamint a' felhők megül fölkelő tüztenger megvilágitja az árnyak országát, ugy tüntete fényt kellem-teli játékával az előadás homályosb részeire. Ha Mengs hirleli ama nagy művész Raphaelről, hogy ő a' perczet meg tudá hosszitani, mennyiben a' jelen állapotról következtethetni az előbbire: ugy ma Liszlink ezt tevé az ártatlan lányka karakterének tiszta feltüntetésével. Első megjelenésekor, ugy játék végén, egyre hangzó tapsok bizonyiták, hogy ő magyar szinpadunkon egyetlen az illy szerepekben. Szerdahelyi (Rentheim) tetszésre, Tóth (Verdenberg) iparral, Bartha (Remete) silányul játszék. Jancsó Barczikof szerepében lépett-föl. — 24-kén „Donna Diana" (vigjáték 3 felv.) Komlóssy forditmánya szerint, 4 fölvonásra szakasztva végzé e' fél bérletet. Kár volt szinészeinknek e' játékot több részre taglalni, mert külön véve itt minden fölvonás egy magában álló egész és tökélyes rajzolat. A' czimszerepben Déríné hiven tükrözé előbb a' büszke Amort; olly természetesen képezé a' spanyol hüszkeséget, hogy Don Caesarunk győzelméről már már kétségeskedtünk.

Majd látható volt, mint nevekedett kevélysége, és Don Caesar hidegsége által okozott szerelme köztti küzdése, mint hág ez a' legfőbb fokig, 's mint tör-ki és győz végre szerelme. Dérinénk előadása kellemteljes volt, mit több rendbeli diszes öltözetei is emeltek. Méltó joggal állhatott mellette Don Caesarja (Tóth). Perinnek nehéz szerepét, melly az egésznek vezér-fonala, Szerdahelyi művészileg adá. Haraiban (Don Louis) készületlenség látszott; különösen mikor Donna Diana előtt térdelve szerelmi vallomásában fölakadott. Ugyan azért ajáljuk szerepének jobban megtanulását; ezt ismételjük Kovácsnak is (Don Gaston). M. Nina (Floretta) szerepében tetszett. Donna Fenisát egy működvelőnétől láttuk, ki már Normában is megkülönbözteté magát tiszta hangjával, 's most jó organuma, bátorsága és első föllépéséhez képesti jó előadása által jelelé-ki magát. a. e.

DEBRECZENBEN julius 3-dikán „nőm férje" még itt nem adatott vig játék 3 felvonásban az előbbinél még kevesebb számú nézők előtt került szinpadra (irta Francziául Rozier, magyarra tette Mérey Móricz Budán). — 9-én harmadik mutatványul „fekete Fritz" B. Auffenberg regényes szomorú játéka szinész Kiss János forditása szerint választaték. — 10-én „Hauzer Gáspár — vagy — az ábrány és rettentőségei." Sem a' kettős czim, sem az ezt nyomton követett értesités — „még itt nem adatott nagy drama 4 fsban, az 1829-dik esztendőben Nürnberg vidékén történt eset után játékszinre irta Bartsch Leopold, magyarra tette Kis János" — nem birhaták a' közönséget arra, hogy ezen művet teljesebb számmal tiszteljék-meg, mint az előbbieket. — 14-kén „a' méregkeverő" hasonlóul még itt nem adatott nagy szinjáték 3 flsban, irta franczia nyelven Scribe Cartil Blage, magyarra tette Pály Elek, melly darab kinyomtatva „Buvár" czimű daljátékkal egybekötve árultaték a' pénztárnál, és Csáthy örökösök könyvárus boltjokban. Nézők hiánya miatt 17-kén adatott kevés számú közönség előtt. — E' naptól kezdve a' mutatványok folytatása félbe szakadt azon időpontig, mig a' társasághoz tartozó némelly tagok megérkezendnek. — Addig mi is félbe szakasztjuk ezen előttünk szokatlan nemű hiradás folytatását; majd akkor t. olvasóinknak mind a' mutatványok mind azoknak mikénti sikerültök, mind végre a' személyesitőkre kitérhető terjedtebb közléssel lehetünk szerencsések kedveskedni. szlzr. és társai.

UNGHVÁRRA a' megyének julius 18-án tartott közgyülésére ismét visszatért Tahliának közelebb eltávozott vándor csapatja a' már egy izben pártfogolt szinész-egyesület firma alatt „Raphaela, a' szép görög leány" czimű szomorú játékkal köszöntött-be jul. 16-kán, mellyet ezen felül ajánlólag nagy értékűnek, igazi történeten épültnek és jelesnek is állita a' széthordatott irott czédula. Azonban, mint játék kezdetekor (8 órakor) tapasztalám, minden illyetén nemű csalogató kitételek, mint meg annyi nézö-fogásra hányt lép-vessző varázs ereje mellett is, csak itt ott láthaték nézőt a' korona czimű vendéglő tánczteremébe állitott szinhelyben: minek okát ugyan ki merné a' közönség hidegségében keresni, midőn az egyesület ön maga pártfogoltnak kereszteli magát. — Talán, ha nem csalatkozom, csak az illy nemű szomorú mutatványok semmi hatásúk, vagy éppen azoknak a' társaság erejéhez szabott 's előre ki számitott mikénti sikerültök előképe riaszt-el sok szinház-látogatót, 's tarta ma vissza: mert lám másnap jul. 17-kén egy ész után sületlen, kéz után, melly rajta munkált, keletlen (bocsánat a' pórnépi mester-szókért) 2 fsos vigjátékocskát is, t. i. „az udvari orvost" már szép számmal tarták megnézésre méltónak: — mellyben azonban én Csillagvári gróf (Rákosy) 's inasán Andráson (Komáromy)

kivül mást nézni méltót nem láték. Ó jeles comicai mozdulataival 's játékával mulattató torzkép vala. Ezután került elő veszett fejszénk nyele — a' czédulaként — egy nevezetes néma képezet tüz-esővel „Sodoma és Gomora végpusztulása", mennyiben ez legalább szemünknek volt; de az első sem szemünknek sem szánknak. — 18-kán a' t. megyének főispánja, cs. kir. felségünk arany kulcsos hive, és a' Tiszán túli kerületi kir. itélő tábla elnöke (nem Praesese — nemzeti színész egyesület! —) mélt. Kiss Szántói Lányi Imre ur ő nagysága tiszteletére adatott „gróf Szapári Péter — vagy — Budavár ostroma" historiai jeles történet 5 fsban egészen uj diszletekkel 's elő forduló néma képezettel. Szapáryt (ki történeti adat szerint csak Buda visszavétele után később, 's Hamsabég halála után sok kitüntetett vitézségéért 's kereszténvi gondolkodása módjáért jutalmaztatott grófi méltósággal a' császártól) várakozásomnak meg nem felelőleg, Budavár ostromát pedig csak a' czédulán irva láttam. Az előfordult, 's inkább berekesztő néma képezet valóban az volt, mennyiben nem állt hatalmában czélja 's miléte felől értesiteni a' fényes és teljes számú közönséget. Hamsabég Komáromy helyes mimmel 's pathoszszal játszott: csak szavalása, hangja 's annak hordozása nem volt ollyan, millyet a' vad indulatú Hamsabég dühöngő szerepe kiván. Ilka (Harmathné) e' honi történet azon álrészében, midőn gróf Valthronné-ként Amazonná formálja őt Birchpfeiffer asszony, mind férjfias termete, mind hős termetéhez illő hangja tekintetéből nem éppen munkátlan állott: de férje Szapári (Harmath) egyhangúsága indulat-változásokat kinyomni sikeretlen erőködött. Batthyány (Rákosy) e' társaság egyik avatottabb tagjának mutatkozék. Máté (Jónás), bárki legyen is, öreg szerepekre alkalmazható, meglehetős segéd színész. —

Német játékszin.

PESTEN Breiting és Scholz urak következőleg folytaták vendégjátékjokat. — Br. ur aug. 1-jén 's 3-kán a' „zsidóné" daljátékban — Sch. ur aug. 2-kán „a' fekete asszony" bohózatban — 4-kén az először adatott „arany herczegné" varázsjátékban (Toldt Fer. mive, Müller Ad. muzsikájával) mint Fenyves János lépett-fel. — Breiting urnak 3-kán fellépte mint utósó volt hidetve a' czédulán.

HANGÁSZAT.

Liszt hazánkfija, miután Parisban olly sok esztendeig folytatá fényes művészi pályáját, jelenleg Genfben ván, hol saját elvei szerint muzsikai conservatoriumot alapitott.

UTASITÓ.

E' folyóirat szállása átvitetett az eddiginek szomszédságában a' Duna partján egy házzal alább Kropf festő urnak ujan épült 114. számú házába, mellybe a' Molnár utszából is lehet bejárni a' 117. számú ház kapuján. A' hivatal azonban a' Duna partjára szolgáló homlok-épület 1-ső emeletében van a' Gellért hegyi csillagvizsgáló toronynak általellenében.

DIVAT.

31-dik divatkép (Parisból.) — A' hajak bársonka virággal ékesitve; a' ruha himzett organdiból. — Bécsi divat jul. 28-ról: ruha foulard crystal-ból czérnacsipke-mantillával; krep-kalap tollakkal és blonde-fátyollal.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utcza 612.

M. T. AKADÉMIA
KÖNYV-
TÁRA

64.

HONMŰVÉSZ.

Pesten csötörtökön augustus **11**kén **1836.**

KÖLTÉSZET.

Elrablott békém.

Berekben, hűs berekben andalogva
Jártam 's csudáltam a' természetet,
Örömre inte minden, és dicsérve
Magasztalám itt a' zöld életet.
Keblem szabad volt kinzó szenvedélytől,
'S nem nyugtalankodék indúlatán;
Érzett gyönyört, de ártatlan hevében
Nem sorvadott elvesztett kéj után.
Mosolyga minden éltem gyöngy szakának,
Mert érzelem és vágyak nem dulának.

Pacsirta jő, 's fölöttem énekelvén —
Szent tiszteletre buzga-fel szivem
Az ég iránt, és tiszta gerjedés köztt
Egy dalba ömle ártatlan hevem.
Most gerle jött, és bús nyögdécselése
Panaszt nyögött, panaszt, ah! szivhatót:
„Megsértetet bús gerle társaidtól,
'S elvonva vársz nyögésben nyugtatót!"
Vigasztalám — de válasz csak siralma,
'S nem jő-meg a' nyögésben szivnyugalma.

És jött leány, a' testi báj kecsében,
Jött, és ragadva vonzó kelleme
Mélyen hatott, érzést emelt, 's nyugalmam
Rabolva — győzedelmén eltüne.
Láttam, dicsértem, 's im most távúlában
Szivem zajog, 's imádva kérni kell:
Jer vissza szép leányka, 's békemet
Hozd-vissza, hisz' bájod rabolta-el! —
Serdült szivem, 's a' gerle bús siralmát
Megfejtém, vesztve enszivem nyugalmát.

BEÖTHY ZSIGMOND.

SZORGALOM.

Vas-ut Sopronig. Bécsujhelyből következőt irnak jul. 26-ról. — Három nap előtt kezdettek itt meg az előmunkák 's kimérések azon vasutra, mellyre ő cs. kir. felsége báro **Sina György**

urnak szabadalmat adni méltóztatott. Ezen vas-ut Bécstől kezdődik, 's keresztül menend Laxenburgon, Badenen, Németujhelyen, 's terjedni fog Sopronig. Legelsőbben is Bécsujhelytől Sopronig nyuló része készittetik-el. Az egész műnek igazgatása Schönerer M. polgári földmérnök urra, a' linczi vas utnak ügyes készitőjére, van bizva.

A' mezei gazdaság előhaladás angola országban

(*Folytatás.*)

Ezen előhaladás fő okainak egyike bizonyára a' községi osztályrészek (enclosures). Felette nagy volt a' telekség, melly még a' múlt század közepe táján köz legelő vagy egészen használatlan pusztaság nevet viselt. Egészen 1770-ig a' Bedfordshire grófság három része illy közföldből állott, 's még sem vala roszabb lábon, mint a' többiek. A' legelők alatt be nem vetett. a' közföldek alatt ugyan bevetett földek értetnek, de a' tulajdon-birtok olly annyira részekre osztott 's egymással össze elegyedett, hogy lehetetlen vala jó sikerrel munkálni. A' mult század 60-dik éve óta azonban felette sok történt ennek helyrehozására, 's az előhaladás talán semmiben sem mutatkozik olly szembetűnőleg, mint itt. Az első oklevél, melly községi osztályzásról emlékezik, II-dik Károlytól adaték. 1688-tól 1791-ig a' haladás következő:

Kormányok.	Keresztülment parlamenti acták	Száma a' felosztott holdaknak.
Anna királyné alatt	2.	1.439.
I. György alatt	16.	17.660.
II. György —	226.	318.778.
III. György — (1760—1797)	1532.	2.804.197.

Ezen actaszerinti adatokból kiviláglik, hogy mindegyik községosztályacta, melly III. György alatt keresztül vitetett, általában véve 1830 holdat foglalt magában, mi összesen 3.848.490 hold földet tesz, mi az 1798-ban kiosztott holdakkal együtt 6.652.689 holdra megyfel, mellyek III. György uralkodása óta 1760-ban kiosztattak. Minthogy azonban hihető, hogy a' korábbi kiosztások terjedékenyebbek voltak, mint a' későbbiek, ugy az egész 1760 óta kiosztott tömeget 6.000.000 holdra tehetni, 's minden nagyitás nélkül állithatni, hogy ezen osztályozás következésében ezen iszonyú nagy telkek termesztése legalább is 8—10-szeresen szaporodott.

Egy másik igen nagy javitás volt az ugarok behonositása; de a' legnagyobb valamennyi között bizonyára a' marhaetetés behozatala volt az ugarozás helyett olly telkeken, mellyek nem voltak kemény agyag-földből, 's ez a' mezei gazdaságban olly nagy és jótevő változást hozott-

be, mint a' kézművekben a' gőz- és szövő erőmivek. Az elégségig be van bizonyitva, hogy a' répa-természtés egész szántóföldeken már a' 17-dik század első felében angol ország több grófságában gyakoroltatott. De ez csak igen lassan terjedezett, 's csak miután a' norfolki grófságban I. és II. György alatt nehány gazdagabb vállalkozók által nagyobb mennyiségben gyakoroltatott, lett fontossága ismeretes. Ezen grófságnak egész éjszaki része akkoriban csaknem egészen homoksivatagokból, fáczánerdőkből és juhlegelőkből állott. Mindezek most igen termékeny földekké változtattak által. Ugyan azon bánásmód, melly a' norfolki grófságban olly fényes következményeket szült, lassanként az ország egyéb részeire is kiterjedett, 's hasonlóan gyümölcsözött. A' gabona-termék a' gyengébb telkekben ez által több mint háromszorozva lön a' jól munkált kerületekben ' mi alatt egyszersmind számos zöldséget nyerének marhák és juhok etetésére, ugy szintén igen hasznos ganéjt az üledékből.

De bármilly jelesek legyenek is angol országban a' mezei gazdaság előlépései 1760. óta, a' marhatenyésztés még sokkal virágzóbb állapotra emelkedett. Ezen tekintetben sem tétettek, ugy látszik, szilárd és czélirányos rendelések 1750. előtt, midőn Bakewell Disheley ur Leicestershireben pályáját megkezdé. Culley ur Northumberlandban nem sokára amannak nyomaiba lépett, 's a' jeles siker, melly fáradozásaikat koszorúzá, sok másokban az utánozás vágyát költé-fel. De a' kézmivek és kereskedés sebes előhaladása 's az ezzel szaporodott városi népesség a' parisi béke után (1763) felette nagy vágyat mutatott a' hús után, 's nagyobb részint ennek lehet köszönni azon javitásokat, mellyek a' marhatenyésztésben eddigelé tétettek. Már a' multkor emlitettük, hogy a' szarvasmarhák és juhok nehézsége 1750 óta több volt mint kétszerezve, ugy hogy 5 millio marha jelenleg legalább is annyi húst fogna szolgáltatni, mint akkor 10 millio. Ugyan ezen okbul lett a' gyapjú-nyereség is több. Ez 1800-ban angol országban és Walesben mintegy 384.000 bálra számittatott, egy-egy bált 240 fontjával véve; jelenleg ugyanannyi juh 463. 000 bál gyapjút szolgáltat; tehát 20 pcentnyi többséget. A' gyapjú mi-sége azonban, igaz, hogy silányabb lett, mert szinte lehetlen egyszersmind nehéz és finom gyapjat szolgáltatni. De ha a' hús és gyapjúnak többesült nehézségét számitjuk össze, akkor jelenleg a' juh sokkal gazdaságosabbnak tartatik, mint hajdan, 's az utósó három négy évben valóban legnyereségesebbek is voltak az országban.

Nevezetes volna, a' mezei gazdálkodáskodásban, mint más dolgokban is annak nyomait követni, miképpen egyik javitás a' másikból származik, 's tőle függ. A' nagy előlépést az uj mezei gazdálkodásban, mi által az ótul leginkább megkülönbözteti magát, t. i. a'

közönségesitett 's megjavitott takarmányvetést (green crops) leginkább az árendások iparkodásainak lehet köszönni, kik marháiknak gazdaságos és czélirányos eleséget kivántak szerezni, minthogy a' kézművek és kereskedés rendkivüli emelkedése ezt szükségképpen megkivánta. A' legnagyobb figyelem, melly marhatenyésztésre fordittatott, részint azon körülménynek is tulajdonittathatik, hogy a' közlegelőtől fizetni kellett. Minden esetre igaz pedig az, hogy, mi a' szarvasmarha- juh- és sertéstenyésztést illeti, az Angolok a' Skótoknál és minden europai országnál előbbre vannak.

(Végzet következik.)

SZOBRÁSZAT.

Duchesnois l. a. emléke. Valenciennes tanácsa egyetemes szavazattal azt határozá, 's határozatát 1.000 frank lefizetésével erősité-meg, hogy a' hires Duchesnois színésznének St. Saulveban egy emlékszobor állittassék.

Mercoeur Erzsébetet dicsőitő emlék. Père Lachaise temetőjében a' fiatal, olly szomorú körülmények köztt megholt, költőnének, Mercoeur Erzsebetnek egy emlék állittatott-fel. Balanche ur ez alkalommal igen szép beszédet tartott a' szerencsétlennek sírja fölött.

I-ső Ferencs cs. és kir. emlékszobra. Mult évi augustus 12-kén tette-le V. Ferdinand cs. kir. uralkodó felségünk azon emléknek alapkövét, mellyet Metternich hg. Königswartban, a' Metternich herczegi család ősi jószágában, csehországban, boldogult I-ső Ferencznek állitani szándékozik.

Minin és Poscharski csoportulat. Moskvában az ugy nevezett szép piaczon, Minin mészáros és Poscharski fejedelem óriási alakjaik vannak rézbe öntve, kik Moskvát 1610-ban a' Lengyelek hatalmától megmenték. Készitője ezen emléknek Martos nevű orosz volt. A' készitő azon pillanatot látszott választani, mellyben Minin a' fejedelem csökkenő bátorságát igyekszik felélesztení. A' munka azonban felette hibás mind a' test- mind a' ruha-alakitásban. A' félig felemelt szobormű talapzata borostyánkőbül van.

RÉGISÉG.

Régi zászló. Orleansban nem rég azon zászlót találták-meg, mellyet az orleansi szűz d'Arc Johanna győzedelmeinek tiszteletére tett ajtatos templom-kerüléseknél szoktak használni. Alkalmasint ugyan az ezen zászló, mellyet a' szüz maga vitt, vagy legalább maga előtt vitetett. Vergnand Romagnesi, egyike a' legtudósabb ré-

giségbuvároknak franczia országban, ezen leleményről 's annak valódiságáról értekezést szándékozik irni, mellyre a' Francziák már előre sokat épitenek.

LITERATURA.

Válasz Bajza urnak a' Honművész szini kritikáiról irtt néhány szavára. (Krit. Lap. VII. Füzet.)

Természet önté még a' legvadabb állatba is azon ösztönt, mellynél fogva szülöttjét a' megtámadó ellen védelmezze. Az ösztönök e' nemesebbike áthatott a' tudományos körbe is, 's igy lön, hogy az irók minden erővel törekesznek elmeszüleményeiket védni. E' cselekvényt rosz neven venni senkinek sem lehet, mert szegény caracterű az, kit a' becsület-érzés annyira elhagyott, hogy az ellenfelétől egész közönség előtt reá kent mocsok-foltoknak lemosása végett egy lépést sem tesz. Szerencsés, ki e' nemes ösztönből kiindulva hasonló mocsok-osztásra nem aljasul-le, 's a' finomult izlésű társalkodás szabályait még tudományos védelmében is tul nem lépi. Ezen elvet ohajtanám minden kritikusban, de antikritikusban is tapasztalni; mert csak igy remélhető, hogy tudományos vitatkozásaink barátunk 's ellenségünk előtt egyiránt találjanak szabad bemenetelt. — Mondja ugyan Bajza ur (Krit. Lap. 7. f. 119. l.) hogy: „íróknak nem jó kényeseknek 's érzékenykedőknek lenni — akármi kis karczolást vagy vélt sérületet ne vegyenek mindjárt halálos seb gyanánt, mellyért egész erővel kell boszút állani; ne jajduljanak-el mindenre" 's a' t. — azonban ugy tapasztaltam, hogy ezen igen bölcs tanácsot ritkán követi még a' legphlegmaticusabb is, annál kevesebbé a' sanguinicus iró, criticus, és anticriticus.

Nevezze bár jelen felszóllásomat az olvasó akármilly indulat szüleményének, nem gondolok vele; mert tudom, hogy barátim (vagy is inkább a' Honművész barátjai) illőleg gondolkoznak e' lapok felett; ellenségeimnek pedig (értem a' makacsokat) megtéritésökre kevés reménységem van: azonban B. urat, ki a' Krit. lapokban, saját vallomása szerint örömest fogadja a' felvilágositást (a' tanitás, leczkézés szóval élni reánk nézve illetlen), bizonyossá tehetem, hogy nem czivódási vágyból szóllalok-meg e' tárgyban (mert ez szenvedélyem soha sem volt 's nem is lesz, mit az által be is bizonyitandok, hogy e' tárgyban többé irni nem fogok), hanem azon kötelességből, melylyel folyóiratom és olvasói iránt tartozom, kik méltán megkivánhatják, miután Honművészemben közlött szini tudósitásaim B. ur által épületleneknek, hasztalanoknak, 's igy czélirányatalanoknak, következőleg hijába való közleményeknek mondatnak, hogy számot adjak, miért adok olvasóimnak illy állitólagos semmiségeket drága pénzökért, miért töltöm-meg lapjaimat hasztalansággal, 's miért vesztegetem a' drága pénzt czélirányatlan tárgyak kinyomatására.

Midőn a' Regélő-Honművész jövendő tartalma iránt első hirdetményemet kibocsájtám, következőt közlék többek közt a' Honm. iránt: „A' HONMŰVÉSZBEN megjelennek: — tudósitások a' játékszinekről, 's azokban előadott darabokról" 's a' t. — Tudósitásokat igértem tehát közleni, nem pedig kritikákat, és pedig világosan kijelentett szóval; mert jól tudám azon nézeteket, mellyeknél fogva folyóiratom lapjaiba kimeritő hosszas 's motivált kritikák nem közölhetők. Szini tudósitásaim czélja volt, t. i. — 1) a' hazában létező (leginkább) magyar szinész-társaságok állapotjának, hol léte-

nek, tagjainak, előadott szinműveinek ismertetése, mi által nemcsak drama körünk története és dramai literaturánk nagyobb nyilvánosságra jutand, hanem a' későbbi kor is némi adatokat nyerend honi szinművészetünk köréből. — 2) A' mutatványok előadatási mineműségeinek rövid emlitése, hogy itt ott tett némelly észrevételek által szinészeink felgerjesztessenek, az elkövetett hibák kerülésére figyeltessenek. — 3) Köz forgásba hozni ujabb dramai műszavainkat, azokkal magyar nyelvünket gazdagitani, velek mind szinészeket mind a' honi szinészet iránt érdekkel viseltető olvasót megismertetni, 's t. eff.

Megfeleltem-e ezen pontoknak, a' Honművésznek elfogultlan olvasója tudni fogja; de az alábbiakból is bővebben kitünendik. (*Folytatás következik.*)

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

Hazafiságos áldozat a' Pesten épülő magyar szinházra. — T. Fáy András táblabiró ur, a' m. tudós társ. tiszteletbeli tagja, 's Pest vgyének volt országgyülési követe, azon 30 darab aranyat, melylyel mint első dijjal a' m. tud. társaság a' tisztelt urnak azon versenymunkáját megjutalmazá, mellyben a' magyar játékszinnek Budapesten megalapitásáról olly jelesen értekezett, a' Pesten épülő magyar szinházra szentelte. — J — r.

A' Pesten épülő magyar szinháznak körfalai, mint már emlitettük, elkészülvén, aug. 6-kán délutáni hat óra után tették-fel a' kőmivesek azokra a' szokott koszorút vagy is bokrétát, melly szalagokkal és nemzeti szinü selyem zászlóval (mellyet Barthá né assz. budai magyar szinészné készitett 's ajándékozott) ékesült tölgy ágból álla. Muzsika hangjai közt mondá-el magyar nyelven egyik kőmives a' 12 köszöntést ő cs. k. felségéért, a' fens. nádorért, t. n. Pest vgye alispánjaiért, tiszti karáért, sz. k. Pest városa magistratusáért, közönségéért, ezen intézet alapitójaiért, pártfogójaiért, a' jelen volt 's távul levő hazafiakért 's a' t. mellyeket az igen számos nézők harsány öröm „éljen"-zéssel viszonoztak. Érzékenyitő volt látni, mikép kapdosta összve az elhányt poharak cserepeit is a' nép, hogy azokat emlékezetül haza vigye, 's még gyermekeinek is mutogathassa bizonyitványul, hogy ő is jelen volt, midőn e' nemzeti rég ohajtott intézetnek első koszorúja lebegett. Mind a' pesti mind budai lakosok, és t. n. Pest vgynek tiszti kara tagjai közül többen részt vettek ezen egyszerű ugyan de minden esetre örvendetes innepiségben. Jelen volt a' budai magyar szinész társaság egyeteme is a' nehány napra elutazott Szentpétery 's idősb Egressy urakon kivül.

BUDÁN aug. 4-kén Zieglernek „tréfa és valóság" czimű vigjátéka 3 felv. igen kellemesen mulattatott. Lendvayné assz. (Agnes) mai szende szerepében ismét bebizonyitá, milly magos fokra vivé szini tehetségeit. Szentpétery ur (b. Sziklavári), Kovácsné assz. (Mártha), Fáncsy ur (gr. Kéri) 's Megyeri ur (Testes) méltán állottak helyöken. Minthogy e' darab magyarositva van, Sziklavári alkalmasint tévedésből monda a' 3-dik felv. 400 font sterlinget 400 forint helyett. Az 1-ső felv. után egy működvelő Rossini Othellójának nagy ariáját éneklé kar kisérete mellett. Szava szép, erős és csengő. Mell-hangjainak terjedtsége az alsó A-tól a' felső A-ig mutatkozott, mi bizonyitványul szolgál, hogy mind baritonra mind tenórra egyiránt alkalmas. Methodusa ugyan nem bizonyita még gyakorlott énekest, de tanulás és szorgalom mellett szép idomait sokra viheti. Halljuk, hogy társaságunkhoz akar szövet-

kezni, mi ismét egy szép hangú énekeshez nyujt örvendetes reménységet. Mondatik, hogy nem sokára Fra Diavolo daljátékban a' tiszt szerepét fogja először nem sokára adni. (Dérné assz. is Budára váratik legközelebbi napokban.) — 7-kén a' „szevillai borbély" daljáték még sikerültebben, mint multkor adatott, 's jól mulattatá a' meglehetős számmal egybegyült közönséget.

UNGHVÁRATT julius 19-dikén ismét fényes közönség előtt: a' megye első alispánja mélt. Palóczi Horváth Simon cs. k. tanácsos, és másod alispán t. Villei Pribék Antal urak tiszteletökre adaték: „szent a' törvény, szent az esküvés" ritka nevezetes érdeklő rajzolat. — Nem mondhatnám ritkának, mennyiben csaknem minden szinpadon már többször megfordult: sőt a' mult évi 56. sz. Honművész bizonyitása szerint Bihar vármegyében még Diószegen is adatott. — 20-kán t. Bernáthfalvai Bernáth Zsigmond ur tiszteletére Kisfaludink „Kemény Simon"-ja (itt csak „Haza szeretet" czim alatt) választaték. — 21-én II-ik Gaszner, vagy ördög-üző Fabian" nagy vig játék 4 fsban adaték, melly engem haza üze, 's a' játékszintől bucsút venni kényszeritett, nehogy e' szinész-egyesület ostorozó rémje legyek tovább is; mert hiszen szinészeink a' hibájokról intő recensenseket (bár legjobb czéllal 's indulattal vannak is irántok) különben is annak tekintik. Azonban hijába tartám bucsút vettnek magamat; mert harmadnapra bucsúszóval kopogtata hozzám a' czédula-osztó, 's csakugyan utójára is ő vön tőlem bucsút. MLGR.

Válasz a' nagyváradi közvélekedésre. — A' Honművész 46-ik száma alatt a' nagy váradi közvélekedés feleslegesnek állitja B. Jankának az ős anyában (Esztergomban) jól játszásáért tett dicséretemet, 's bájlólag kifejezéssel magasztalt szavaimat. En Grillpartzert állitom elő, ki a' darab első felvonásában (25-dik lapon) Günther várnagy szájába ezen szókat adja: „e' ház ős anyját ifiúsága virágában Bertának hivták, mint téged; szép és bájló volt, mint te." Állitja egyszersmind, ha illy tulságos dicséretekkel e' jó szinésznő magasztalva nem volna, akkor talán felszóllitásomra a' budai társasághoz meghivattatott volna. Hogy B. Jankának e' sérelmét orvosoljam, 's közönségünket e' jó szinésznétől meg ne fosszam, mivel helyét most is üresnek látom a' budai intézetnél, annak egyezését kérvén, B. Jankának ajánlok költségére 100 ft. v.cz. mellyeket Budán 152. sz. alatt nyugtatvány mellett felvehet olly feltétellel, hogy jőjjön-fel Budára három szerep eljátszására, hogy közönségünk őt látván engemet ne vádolhasson felesleges dicséretemért, 's illy jeles szinésznő birásától megfosztatásért; egyszersmind B. Jankának igyekezete oldjon-fel a' n. váradi köz vélekedés azon vádja alól, hogy magasztalásomért nem hivattatott-meg eddig a' budai társasághoz.

Budán aug. 3-kán BUDAVALVI.

HANGÁSZAT.

Budapesti hangászati egyesület. Pesten fensőbb engedelem mellett másfél év előtt állott volt ősze egy hangászat-kedvelő egyesület, melly „vidámság társasága" (Gesellschaft des Frohsinns) czim alatt eleintén időnként csak quartettokat, később nagyobb hangversenyeket is adott, és pedig fél évnél tovább a' magyar király fogadónak nagy teremében, hova többnyire csak a' részvényesek 's családjaik mehettek-be. (A' részvény hónaponként egy ezüst forint volt.) Most e' társaság rendes hangászati egyesületté (Musik-Verein) kiván általváltozni, mellynek czélja leend classicai hangművekből álló versenyeket

adatni, és nyugpénz-intézetet alapitani hangászok özvegyeinek 's árváinak számára. Mig e' nagyobb 's nemesebb hatáskörének terve és szabályai elkészittetnek, 's helybenhagyatnak, az emlitett társaságnak küldöttsége ngos Schedius Lajos kir. tanácsnok urnak, a' minden szép és hasznos vállalatok egyik legbuzgóbb ápolójának, elnöksége alatt elkészité a' budapesti hangászat-kedvelőkhez intézendő felszóllitást e' hasznos tervnek pártolandása végett, melly már is az aláirási ivvel együtt elküldözteték, és mind eddig szép számú résztvevőkre talált annyival inkább, minthogy illy szilárd egyesületnek (mi után a' régibbek hamar megszüntek kétes és gyenge alapjok végett) létesülése közös ohajtása Budapest miveltebb közönségének Az emlitett felszóllitás és aláirási iv értelme szerint az egyesület két rendbeli tagokból álland, t. i. védő (fizető), és munkás résztvevő (hangász) tagokból. Az elsőbbek, hogy az intézet mennél előbb és biztosabban megtehesse előleges költségeit, az egyesület munkálatainak kezdete előtt a' közös pénztárba két pengő ftot fizetnek-le, azután pedig, kik családosok, öt ezüst ftot, kik egyes emberek, két pengő ftot fizetnek évenként. Ezért amazok két belépti jegyet nyernek, emezek csak egyet. A' hangversenyek a' városi tánczteremben fognak tartatni. Ohajtható valóban, hogy ezen intézet mennél több pártfogót számláljon, és igy örökös virágzásának alapja megtétethessék.

TÁNCZ.

Füred. 1836. jul. 26. Annanap. — Illy érdektelenül ritkán virad-fel reám a' kedves Annanap. Felhők borultak a' láthatárra, és mintha keblem hő vágyait tudták volna, kevés harmateső után keletnek vonultak! — A' Balatonra és sétatérre néző uj épület két emelettel büszke, 's emeli a' táj diszét. A' kedvencz kis Győriek 's Pestről Grünfeld hangászkaraik válták-fel egymást és talán csak a' tartós szelek okozák, hogy nem lehete, mint illykor lenni szokott, igen sok vendéget látni. — A' játékszin e' czim alatt „az Annák" igen untató volt. — Este a' sok tüzi békák a' köznépnek mulatságtárgyat adtak. —

A' tánczterem homlokzatán e' kivilágitás „Mindent — hazánk szeretett Annáiért!" valami különös tetszést nem nyert.

A' táncz esti 9 órától éjfél után 2-ig tartott, 's a' 300-ig megjelentek köztt a' cserekeringő (cotillon) 50 párral legzajgóbb volt.

MADARÁSZ.

UTASITÓ.

E' folyóirat szállása átvitetett az eddiginek szomszédságában a' Duna partján egy házzal alább Kropf festő urnak ujan épült 114. számú házába, mellybe a' Molnár utszából is lehet bejárni a' 117. számú ház kapuján. A' hivatal azonban a' Duna partjára szolgáló homlok-épület 1-ső emeletében van a' Gellért hegyi csillagvizsgáló toronynak általellenében.

DIVAT.

Parisban a' légékesebb dámák csipkével körzött 's egészen csipkéből viselnek vállkendőket, ámbár ezek éppen semmit sem rónak-le a' majd minden toilette-hoz illő olly vállkendők értékéből, mellyek fehér vagy fekete szálakból vannak reczézve. A' musselinból készülttek még pongyola öltözethez is vétetnek. Szoktak ezekre hímzeni is különféle rajzokat, és beszegik csipkével, vagy más hímzett körzeménynyel, farkas-fog alakú czikázott musselinnal, vagy musselinkörzeménynyel, mellynek szegélyébe szalag vonatik. Bélelik némellyiket rózsa vagy kék szinű gaze-zal. — Ékes viseletül szolgál a' csipke-mantilla is. — Fejékre virág nem használtatik, hanem csak szalagbokor a' halantékok felett, mellyből a' szalag arczokig csügg-le. Egy vékony arany lánczocska, vagy a' haj-szinével egyenlő bármilly finom homlok-kötő, mellynek közepén drágakő vagy nagy gyöngy diszlik, szolgál még ékszerül a' fejen. — Reggeli öltözetre vétetik jaconet-ruha apró rajzokkal, hasonló fodrokkal; chemisette hímzett batisztból hasonló körzeménynyel; mozaik-boglár, csat, vagy tű; ris-szalma kalap bársonnal körözve 's mezei virágokkal ékesitve; cazal-napernyőcske.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utsza 612.

65.

HONMŰVÉSZ.

Pesten vasárnap augustus 14kén **1836.**

SZORGALOM.

A' mezei gazdaság előhaladása angol országban.

(*Végzet.*)

Megérdemli bizonyára a' fáradságot annak említése, hogy a' belföldi marhafajokat javitani szándékoztak; de tudatlan próbatételek által sok kár tétetett, nevezetesen azon hamarkodó iparkodással, melylyel különös állatokat akartak nevelni, mi mindenkor az éghajlattól, az eleség mennyiségétől és miségétől függ. Az angol marhák nehezebbségét bizonyára igen elősegité az eleségnek nagyobb és jobb volta. Az állattenyésztésnek megjavitott rendszere a' marhanevelést 's állatok hizottságát bizonyára czélirányosabban segitette volna elő; de sokszorozott eleség nélkül azért nagyságukra nézve nem nyertek volna, a' mi szinte lényeges megkivántatóság. Egy okos mezei gazda főczéljának kell lenni kiadásaiért lehető legnagyobb nyereséget bevenni, 's ő azon marhafajt és nemet választandja tenyésztéseül, mellynél a' megevett eleség legjobban jövedelmez. Az érték, mellyre bármilly marhát emelhetni, alárendelt tekintet; mivel, mint mindennél, ugy a' marhatenyésztésnél is, nem a' termék meghatározott ára, hanem a' kiadási árral összehasonlitott ár vétetik tekintetbe. Culley véleménye az, hogy minden nemű és fajú állatokból azok a' legarányosabbak 's legszebb és legjobb hússal fedettek, melylyeknek legkisebb és legszilárdabb csontjaik vannak. „Ugy hiszem — mond továbbá — ezek a' legegészségesebbek, legtartósabbak, 's leghajlandóbbak a' hizásra; élve a' legnagyobb munkát elviselik, 's halva a' legszebb és legjobb húst szolgáltatják.“ Bizonyos az, hogy igen nagy, vagy igen kis állatok lassanként a' nagyság és kövérség azon állapotjára jutnak, mellyet nekik a' legelő megenged; 's igy azok kisebbek, ezek pedig nagyobbak lesznek.

Az eddig emlitett jegyzetek nagyobbrészint angol országot és Wallist illetik; de bármilly sebes volt is itt a' mult század ótai előhaladás, még is összehasonlitva a' skót országi előhaladással csak lassúnak mondhatni azt. A' parisi béke előtt 1763-ban a' földmivelés ezen országban a' legdurvább 's legelnyomottabb állapotban volt, mellyet csak gondolni lehet. Nem létezett szabályos gabona-külön-

féleség; az ugarozás ismeretlen volt, egykét grófságot kivéve; a' mesterségek 's eszközeik hasonlag nyomorúk voltak; minden évben számos marha döglött-el; a' mezei birtokosok *) legnagyobb szegénységben tengődtek; az éhség nem ritkán beütött. A' mult század elején 's még sokkal később azután a' föld, még Lothianban **) is el volt osztva infield és outfieldre, az az bevetett és bevetetlen földre. Minden ganéj az elsőre hordatott, 's ez addig szántatott 's vettetett-be, meddig csak valamit teremhetett; sem répa, lóher, sem burgonya nem ismertetett, hanem gabonára gabona vettetett szakadatlanul. A' lord Belhaven által irt 's 1733. kijött „mezei gazda alaptanitásai" (Countryman 's Rudiments) czimű könyvben elmondatott: „a' keleti Lothian infieldje, hol tiszta buza termesztetik, közönségesen négy részre (breaks) van osztva, mellyek közül egyik buzával, másik árpával, harmadik babbal, negyedik zabbal van bevetve, t. i. először babbal, azután buzával, harmadszor árpával, negyedszer zabbal." Itt tehát háromszor következik egymás után gabonavetés, 's mind a' négy esztendőben babvetés: a' következmény is ollyan volt, mint várni lehetett, t. i. mintegy háromszor csak annyi, mennyit vetettek. 'Sezen olly csekély jövedelmezés hozzá képest felette sok kiadással vitetett véghez. Akkor és még egy félszázaddal később skót országban egy ekét sem huzott kevesebb mint négy ló, sokszor hat, de közönségesen négy ló és két ökör; nehány kerületben, mellyek még hátrább állottak, 10—12 darab marha fogatott az igába. Ennek oka részint az alkalmatlan és durva eszközökben, részint az állatok kis és gyenge voltában feküdt, 's a' befogás czélirányatalanságában, de részint és főleg a' parasztok tudatlanságában is. Egészben véve a' munka igen költséges volt, a' barázdák görbék 's összezavarttak, és közepett ugy felhalmozva, hogy közöttek sok föld maradt haszonvétlen.

A' mult század közepe táján végre nyomait láthatni a' javitani kezdésnek. Maxwell „practicai szántóvető"-jében, melly irás 1756-ban jött-ki, egy megjavitott rendszer ajáltaték. Maxwell rosz gazdálkodásnak nevezé, ha kétszer egymás után gabona vettetnék, 's állitá, hogy a' legjobb haszonbérlők keleti Lothianban ugarozás után buzát, azután babot, aztán árpát 's végre zabot termesszenek. Ez, igaz, hogy eléggé rosz, noha lényeges javitás, ha összehasonlitjuk a' lord Belhaven által leirt móddal; az is kiviláglik belőle, hogy 1757-ig a' legjobb gazdák keleti Lothianban még sem répát, sem

*) Occupiers, ellenkezőleg a' földesurakkal, kik nagyobb részint előkelő lordok.

**) Ez, mint tudva van, skót ország legközépsőbb és legtermékenyebb része; itt fekszik Edinburgh is.

burgonyát, sem egyéb zöldséget nem termesztettek. Lord Stair, mint mondják, első vala, ki a' répatermésztést skót országba bevitte, midőn jószágán Edinbourgh közelében a' mult század közepe táján e' féléket termeszteni kezdett; azonban Dawson Vilmos Noxburghsireban kétségkivül elsőnek tartathatik, ki a' mezei gazdálkodást skót országban megjavitotta. Dawson haszonbérlő volt, 's igy csak a' maga hasznára vetett, de igy példája sokkal nagyobb befolyással is volt szomszédaira, mint ha gazdag földesur volt volna. 1759-ben Frogdenban kezdett répát vetni; eleintén széles vetést tétetett, de 1765-ben már nagyobb mennyiségben vetvén, sort huzatott (drill), 's ennek jó következménye másokat utánzásra birt. Dawson volt abban is első, hogy két egymás mellé fogott lóval kezdett szántani nem sokára 1760. után, még pedig minden hajtó nélkül; szóval egész skót ország nem köszönheti eléggé ezen vállalkozó és munkás embernek tett lépéseit. A' négy lóval vont eke azonban 1780-ig még Lothianban is jó formán közönségesen használtatott, 's csak az 1770-ben Small által lényegesen megjavitott eke nyitott ösvényt azon fontos változásra, hogy négy ló helyett kettőt fogjanak az eke elébe.

Az amerikai háború végezte után a' földmivelés skót országban páratlan sebességgel kezdett előlépni, mellynek fő oka a' kereskedés és kezművek rendkivüli előhaladásában gyökeredzett. Azon felrázott körülményekben, mellyekben skót ország ezelőtt volt, semmi fontos lépés nem tétethetett; de miután a' Culloden melletti csata a' Jakobiták reménységeit semmivé tette, 's a' firól fira szálló törvénykezés megszüntetése egy rendes igazgatói rendszer felállitására ösvényt nyitott, a' szorgalom és ipar szelleme mindenüvé elterjedezett. Igen sok mesterségi ágok, mellyek angol országban gyakoroltattak, vitettekbe az 1763-ki béke után skót országba, 's nagyobb részint igen jó sikerrel. Az amerikai háború ezen előlépéseket darab ideig gátolta; de az 1785-ki béke után nagyobb élénkséggel folytattak.

A' kezmüi és kereskedési iparnak ezen példátlan kiterjedése a' városok és faluk jóllétét tetemesen szaporitá. Számos életkényelmek érezhetőképp hiánylottak, és számos közönséges tápszeren kivül a' mindig növekedő népesség számára egy uj piacz is nyittatott buza és húsvágás számára. Ezen körülményeknek a' mezei gazdaságra bámulandó befolyása volt. Az uj 's mindig növekedő eladás a' haszonbérlőket minden erejek összeszedésére sarkalta az előttek eddigelé ismeretlenül maradt felfedezések és bánásmódok használására. Kevés év alatt az ország egészen átváltoztatva volt, és termesztő tehetsége olly fokra nőtt, millyenre azt egy tervcsináló sem merte volna emelni.

Az eredetihez (Edinburgh Rewiew January 1836.), honnét ezen czikkely vétetett, még egy kiszámolás is van csatolva, mellyből lát-

hatni, hogy a' század végzetével tizenkétszer több eleség és gánéjozási szer hozatott elő Lothianban ugyanannyi téren, mint ugyan ezen század közepe táján.

GYMNASTIKA.

Közlemények Clair Ignácz gymnastikai intézetéből.

(Pesten, Therézia-város, sip utsza, 359. sz. a.)

XV.

Mi ama kétféle kivétel az egészhez, a' közönséges magány-nevelés módjához képpest a' nagy terjedtségű Europában? Továbbra törekszik-e itt a' nevelés, mint a' lélek miveltetésére. A' módositott paedagogia által nyert 's magukban jeles előlépések nem majd csupán csak kirekesztőleg a' lelki mivelésre, jobb tanitási rendszerre az a-b-c-től kezdve a' szellemi ismeretekig felfelé tétettek-e? Fontoljuk csak meg akármilly kicsin tartománynak nyilvános képző intézetei tervét; milly örökös arány van itt a' szellemi és physicai ember között! Nem felejtkeztek-e meg átaljában mind eddig a' szegény testről?

Fájdalom! a' józanabb maximák még gyakran, igen gyakran nem is bocsájtattak forrásba a' régi asszonyos balitéletekkel, finom hanggal, a' főtudósok szeszélyeikkel; 's paedagogi vagy inkább nem-paedagogi ügyességünkben nem is sejtjük, hogy a' gyermekeknek fele 10 esztendős koruk előtt, nagyobb városokban harmadik előtt kihal.

A' szabad levegőnek teljes éldelése, elégséges testi gyakorlás és alvás, egyszerű tápszerek, semmi bor, semmi szeszes ital, kevés vagy semmi orvosság, semmi meleg vagy szük öltözet, semmi tollas ágy, semmi fejfödözmény, hüvös fördő, és a' lábaknak szoktatása hideghez 's nedvességhez — ezek a' mérsékelt gondolkozású Locke urnak elvei. Mellyik ház használja mindezeket teljes kiterjedésökben, az alvást kivéve? — Magány-nevelés-módunk — a' kivételről átaljan már szóllék — igen boldogtalan módon forog egy pont körül: Ez t. i. nevendékeit egészségben akarja fenntartani, de visszás, fonák eszközöket választ. A' helyett, hogy a' földi javaknak legszebbikét, az egészséget, mintegy gyors mindig élénk erővel 's munkássággal, bátor lépéssel foglaltatná-el, csak azon törekszik, hogy a' betegségek elől minden nyilást elzárjon, mellyen azok becsuszhatnának; ő t. i. szorgosan ruház, takar, melegít, óvó szereket nyujt, gondosan választ étkeket, eltávoztat minden hevitő fárasztást, megőriz a' szobában, ágyban 's a' t. — szóval, nevendéke testét gyengéd edénynek nézi, melly ezer módon könnyen eltörhetik, 's ennél fogva azt leglehetségesb bátorságban és nyugalomban hagyja. Ha pedig még is valamelly testi munkásságot enged, ez apró, gyengéd, mechanicai

foglalatosságból állhat, és pedig csak a' szobában, melly által csupán a' kezek tétetnek mozgásba.

De ha physicai erősitésről, az organisatio felgerjesztéséről, van szó, éppen nem érdemel említést. — Végre van még egy eszköze magány-nevelésünknek, mert itt ott a' miveléshez is nyúl, t. i. a' tánczhoz. Ez, okosan használva, jeles egy eszköz; de hányszor használtatik esztendőn által?

LITERATURA.

Válasz Bajza urnak a' Honművész szini kritikáiról irtt nehány szavára. (Krit. Lap. VII. Füzet.) (*Folytatás.*)

Alig kezdének megjelenni folyóiratom lapjai, midőn több hiteles urtól hallám, hogy B. ur éppen nem elégszik-meg a' Honművészben megjelent szinészeti közleményekkel. Ő t. i. azokban nem csupán dicséréseket, (mint mindjárt elejintén ő, 's utána mások is, nevezetesen a' Rajzolatokban, emlegeték) hanem kritikákat és pedig ritkábban, de kimeritő hosszas kritikákat ohajtana. Szóval feleltem ezekre, 's megmondám, hogy ez nem czélja folyóiratomnak, 's nem is teljesithető; mert: — 1) az országban létező különféle társaságokról adván közleményeket, ezeknek terjedtségök végett lapjaim szük köre (legalább a' szini közleményeknek szánt hely) be nem fogadhatja a' hosszas kritikákat; különben mindenkor egy egész, vagy legalább fél ivet kellene csupán csak a' szinészetre szánni: ezt pedig sem a' nyomtatóval tett egyezésem, sem programmámban tett igéretem, sem olvasó nagyobb közönségünknek gondolkozásmódja most még nem engedik. — 2) Maga szinészetünk miveltségi foka sem ollyan, melly a' szoros kritikát még most ugy kiállhatná, hogy számtalan kellemetlenségre okot ne adhatna. ((Ime maga B. ur következőket ir a' pesti Társalkodó 74-dik lapján: „a' kritikának mulhatlanul kötelessége a' körülményeket is figyelembe venni.“ — Majd ismét ugyan ott: „milly méltatlan és czél nélküli dolog a' budai szinésztársaságot illy körülmények között is hirlapi felületes korholgatásokkal zaklatni, és tőlök a' közönséget mind inkább idegeniteni.“ — Ismét a' krit. lap. 7-dik füzetében: „a' szinészet nálunk (*ihetőleg itt a' magyart érti* B. ur) practice bölcsőjében, theoretice ismeretlen föld levén (39. l.) — szinészeinket semmi theoretikusoknak és középszerű practikusoknak mondottam — tanuljanak szinészeink metrikát már valahára — tanuljanak kivált szinésznéink (63. l.) — szinészeink nagyobb része nem tud kezeivel bánni (79. l.) — a' művészetnek olly nemében, melly nálunk theoretice egészen uj, practice pedig bölssőjében van (113. l.) — a' budai szinház igazgatóságai kevesbbé iparkodtak az előadott darabok által a' nézők várakozásának megfelelni — néha olly sületlenségeket látunk a' budai szinpadon“ 's a' t. (133. l.) — sőt más helyeken B. ur még azt is kivánja, hogy szinészeink tanuljanak grammatikát, állni, ülni, járni, olvasni 's a' t.)) — Milly nagy mezeje volna tehát illy társaság birálásában a' kritikusnak! hát még a' kisebb városi társaságoknál?! Mikép lehetne tehát illy terjedelmes birálatoknak helye a' Honművészben, mellynek nem a' szinészet kirekesztő tárgya, 's előfizetői más egyebet is ohajtanak olvasni. — 3) Az illy szoros kritikai elvek szerinti hosszas birálatok készitésére szükséges volna egyedül Pestbudán is három vagy legfeljebb két iróra, kik a' szinházba egymást váltva járnának, kik egyszersmind mind a' theoreticai mind practicai szinművészet ismeretében elég jártasok volnának. Illyeket, 's kik illyes-

mit magokra vállalni készek volnának, találni nálunk vagy nem lehet, vagy csak jó fizetésért lehetne. Pedig ezt ismét igen költséges intézetünk pénztára eddig legalább semmiképpen nem győzte volna; maga pedig a' redactor mindenütt nem lehet, mindent nem tehet. — Megmondaték-e e' feleletem B. urnak hűségesen, nem tudom: de annyi igaz, hogy, miután B. ur a' pesti Társ. 19 számában a' magyar színészeti birálókhoz felszóllamlása 1-sö lapján ezeket irá: „nem szólok a' Kassán nehány év előtt megjelent játékszini tudósitásokról — — sem a' Honművészben megjelentekről; ezek szinte nem épitenek, mint a' többiek, de azon elsőséggel még is birnak a' Rajzolatok legujabb e' nemű czikkelyei felett, hogy nem rontanak annyira" — akkor személyesen volt szerencsém rövid idő mulva B. urnak előmondani a' m. tud. társ. egyik tisztelt más tagja jelenlétében feljebb emlitett okaimat, minél fogva őt megnyugodtnak reménylém. — Azonban Garay ur felfogá a' Honm. ügyét B. ur ellen azon belátásánál fogva, melylyel ismeré czélomat, törekvésemet, 's a' Honm. rendeltetését. Részleges rövidecske védelme azonban rosz vért csinált, annyira, hogy a' pesti Társalk. idei 60-ik számában még jövendőbeli literaturai pályája is fenyegettetik e' védelem következésében (mit valóban nagyon sajnálok), 's B. ur a' Krit. l. 7-dik füzetében a' Honm. színészeti közleményeinek azon becsét is tagadni látszik, mellyet a' Társalkodóban meghagyott, részint ott, hol átaljan szóll minden magyar folyóiratban megjelent kritikáról (a' tudósitásokat is tehát ide értve, mennyire azokban észrevételek közöltetnek az előadások iránt), es különösen is a' Honművész kritikái emlitésében.

Lássuk tehát rendre, érdemlik-e a' Honm. szini közleményei a' halálos itéletet jelentő 's felettök ketté tört pálczát, melly B. ur nehány szavából tünik elő. — Mindenek előtt azonban ismétlem, hogy a' Honművész nem kritikákat hanem tudósitásokat igért közleni, ámbár B. ur a' Krit. lap. 7-dik füzetében átaljan véve kritikákat emleget, noha a' Társalk. emlitett 19-dik lapjában a' Honművészre nézve „tudósitások" szóval élt. — Ne követeljünk ott irósvajat is, hol csak kenyeret igértek adni. — Mivel azonban B. ur a' kritika szóval él, nagyobb zavar elkerülése végett, hol ügyünk lényegével nem ellenkezik, magam is meg fogom azt tartani. — Meg kell azt is jegyeznem, hogy én itt nem lépek-fel mint Garay urnak védje, hanem mint csupán a' vádolt Honművész ügyviselője, és csak annyiban, mennyiben a' Honm. támadtatik-meg.

(*Folytatás köv.*

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

Levél a' budai magyar szini előadások ügyében. — Kedves szerkező ur! — Tegnap a' budai nemzeti szinházban valék. Megvallom, azon sok kritika után, mellyeket a' budai színésztársaság felől eddig különféle folyóiratban olvasni lehetett, és mellyek színészeinket szüntelen kisebbitik, nem kevessé lepett-meg a' szevillai borbélynak olly csinos és kielégitő előadatása: kivált mivel sem Szerdahelyi, sem a' talán felesleg is magasztalt Déryné nem volt a' játszó személyek között. Én részemről (nem akarok a' többes számban beszélni) teljes megelégedéssel hagytam-el a' szinházat; mivel Rozina szerepét Nyiriné helyes kifejezéssel, szép ügyességgel, és meglepő pontossággal éneklette. Lendvay gróf Almavivát kevéssé gyenge, de kellemes hangjával jól adá; Bartolo (Szilágyi) ellen kifogást tenni nem lehetett,

és a' borbély (ifj. Egressy), ha nem Szerdahelyi volt is (kihez hasonlót ezen szerepben a' külföldön sem sokat találunk), de bizonyára elég ügyes, hamis, furfangos borbély volt, kinek igazgatására szerelmes kalandomat, ha lenne, örömmel biznám.

Részletekbe bocsájtkozni nem akarok, mert recensens soha nem voltam, nem is leszek, 's nem is az czélja levelemnek, hogy akár dicsérjek, akár kárhoztassak egyet is a' játszó személyek közül: hanem egy észrevételre szolgáltatott ezen énekes darab előadatása alkalmatosságot, melly észrevételemet eltitkolnom lehetetlen, 's kérem a' szerkező urat, ezen levelemet lapjai közé felvenni annál inkább szives legyen, mivel én nem az irók, hanem nézők és olvasók közül vagyok, 's igy részrehajlással teljességgel nem vádoltathatom.

Ha valaki nemzetiséget affectál (magyar kifejezést erre nem tudok), és ezt azzal nyilvánitja, hogy valamit csak azért talál szépnek, mivel Ferenczynk faragta, Kisfaludink költötte, Dérynénk éneklette 's a' t. — nagyot hibázik: mivel a' szép mesterségeknek különös hazájok nincsen: de az meg már éppen gyalázatos, ha ki minden nemzetinek megvetését szinelve valamint csupán azért utálmeg, mivel nem David festette, nem La Blache énekelte, nem Shakespeare irta, nem Canova faragta; mert ha nincsenek is Davidaink, Shakespeareink, La Blacheaink, ha azon kis jót, mellyet művészeink előállitanak, megvetjük, nem gyalázzuk-e meg ön magunkat, és nem azt tesszük-e, a' mit Phaedrus szajkója, midőn hazánkfijaitól külön válva pávát affectálunk, 's a' külföld megvetését hazánkra igyekezünk magunkról elháritani.

A' józan kritikának kötelességeit én egynek tartom a' nevelés kötelességeivel. Ez a' gyermeket, amaz a' művészt vezeti, vagy legalább kellene vezetnie. Nem fonákság-e, sőt az esztelenséggel határos dolog lenne, ha a' nevelő még alig dadogó nevendékének Cicero vagy Demosthenes beszédeit állitván mustráúl őt szüntelen azért kurholná: hogy az ékes szóllás mestereit első próbatételei által el nem érte? Igazitsa-meg mindig a' hibákat, tegye figyelmetessé azokra, miket elmulasztott, és lassanként észrevehetlenül tanitványa a' tökéletesedésnek darabos nehéz utján mindinkább közelebb fog érni példányaihoz: ellenkező esetben pedig elcsügged, és semmi sükere nem lesz fáradozásainak. A' józan kritikus nagy eszét és széles ismereteit nem fitogatja; és a' ki ezt teszi, bizonyosan sem ismeretekkel sem észszel nem bir, hanem alkalmasint csak el akarja hitetni magáról mind a' kettőt.

A' kritikus soha elálmosodni ne hagyja a' művészt, sőt inkább hol igazitással, hol biztatással szüntelen ébren tartsa; de időn kivüli kárhoztatással ne verje a' földhöz: mert ha ezt teszi, igen hasonló előttem azon mostoha anyához, ki mostoha gyermeke mellett még fényleni kiván, 's róla, hogy maga kelletőbb legyen, letép minden ékességet.

Recensenseink szüntelen azt hányják szinészeink szemére: hogy ők nem La Blacheok, nem Talmák, nem értik Shakespeare lelkét 's a' t. Azonban soha meg nem mondják, hol hibáztak, 's hogy kellett volna nekik jobban adni a' szerepet. — Miben áll a' Shakespeare lelke? Ez akaratlanul is azon kérdést támasztja bennünk olvasókban: valljon recensens urak maguk is tudják-e, miben áll az a' Shakespeare lelke? — Nézzük-meg, mi állapotban volt a' magyar szinészet csak négy év előtt, vagy most is; azután mondjuk-meg igazán, nem fonákság-e szinészeink előadásait Shakespeare lelkével hasolitgatni öszve, 's nem inkább vezetni, mint gunyolni lenne-e kötelessége annak, ki recensiókat ir.

De most veszem észre, hogy én, ki recensens lenni nem akarok, a' recensenseket recenseálom. Bocsánatot recensens urak! ha buzgó keblemből szóllván valakit megsértettem. Én valamint ez előtt soha, ugy ennek utána sem fogok többé az olvasó közönség előtt fellépni, 's ez által, reménylem, megengesztelődnek az engesztelhetlenek is. —

Pesten 1836. aug. 6-kán Sz. M.

BUDÁN aug. 9-kén Jünger 3 felv. vigjátéka „a' hölgyrablás" Jakab István forditmánya szerint — 11-kén a' „csörgő sipka" tüneményes daljáték jött szinpadra. Ezen utóbbiban Zenomida szerepét Eder Luiza, a' kassai magyar társaság tagja, mint vendég játszá, miről jövő számunkban bővebben.

KOLOSVÁRATT jul. 28-kán „pártosság dühe" (néző játék 5 flv. irta Ziegler) kezdé azuj bérletet. Dériné (Johanna) minden tekintetben helyén volt, Szerdahelyi a' hideg vérű, ravasz Kokkét kielégitőleg adá. Tóth (Hamilton) köz tetszést nyert. Harai (Laud Henrich) e' nehéz szerepben tetszést nem nyerhete; előadásából mindazáltal ipar mutatkozott. Kár, hogy ő ujoncz létére a' személyzet kevés száma miatt illy szerepben kénytelen föllépni, mellyet, ha szinpadon több évet töltve helyesen ad, akkor is dicséretére válik; mert a' legszebben feslő rózsabimbó is elhervad a' napnak szerfölötti hevétől. Előbb theoriát kell tudni, azután lehetünk jó practicusok. Mig a' színész szerepe lelkét helyesen fölfogni nem képes, addig azt szinpadon sem tüntetheti elő helyesen. Mig folyvást, akadozás nélkül beszélni nem tudunk, kár addig fő szerepekben állani föl; — alsó fokra hágjunk előbb, az után följebb. — Figyelmeztetjük színészeinket némi kisebb körülményekre is, mellyek nagyobb következést vonnak maguk után; p. o. ha Laud Henrich pisztoljai jól megtöltetének, nem zavarodik-meg ezeknek el nem sülése miatt az utósó fölvonás végén. — 30-kán „Frigyesi Elek" (néző játék 5. fölv.) pontosság hijával adatott. Dériné llonát különös hatással adá. Tóth (Tornallay) kielégitőleg: csak azt jegyezzük-meg, nem kelle vala zuzott lábával, mire alig állhata, annyira tombolni; Szerdahelyi (Abavári Filep) előadása nem a' legjobb volt. Bartha (Rotti) ugyancsak megkinzott ezen estve. Harai Frigyesit meglehetősen adá, miért játék végével elő is tapsoltatott. Jancsó (Idegen) szerfölötti affectatioja által a' legérzékenyebb jelenést nevetség tárgyává törpité. — 31-kén „kiki párjával" mulattatott. — Aug. 2-kán „jó barátok" ismételtettek többeknek kivánságára (?)

Német játékszin.

Pesten Scholz ur vendégjátékait folytatá aug. 5-kén az „elszöktetés az álorczás bálból" — 6-kán „első emelet 's földszint" bohózatokban.

Pesten Katzianer ur, hannoveri k. udv. színész aug. 7-kén lépett-fel ismét mint vendég „Thoringer Gáspár" czimszerepében. — Scholcz ur aug. 8-kán Nestroynak itt legelőször és Scholz ur jutalmául adatott 3 felv. dramai rajzában „a' hűtelen — vagy — vetés és aratás" (Müller Adolf muzsikájával) sok mulatságot szerze nézőinek. A' darab maga némelly Don Juan-i jelenetei és két értelműségei végett nem a' legtisztább erkölcsiek közé tartozik. Ismételtetett ez 11-kén, 's a' mai mutatvány Sch. ur utóelőtti felléptére hirdettetett. — Stöckel ur, bécsi tánczszinész 9-kén a' „velenczei farsangban" utószor lépett-fel.

DIVAT.

32-dik divatkép (Parisból). — A' hajak legujabb divat szerint. A' kesztyűk és mantillák selyem szálakból reczézve. — Bécsi divat aug. 4-ről: ruha koczkás egyszerű bazinból; fichu paysanne tarlatanból egészen himezve; krepkalap marabu tollakkal 's virággal ékesitve.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utsza 612.

M. T. AKADÉMIA KÖNYV-TÁRA

66.

HONMŰVÉSZ.

Pesten csötörtökön augustus **18kán** **1836.**

SZORGALOM.

Különös mód csirke-költésre. Midőn Gibraltarban az eleségnek olly nagy szükében voltak a' spanyol ostrom alkalmával, a' Hannoveraiak különös módot használtak a' csirkék kiköltésére. A' tojásokat kevés pamuttal, gyapottal vagy más meleg szerrel betekergetve pléh edénybe rakták, mellyet lámpa vagy meleg vizzel lehetett megmelegiteni, 's igy a' tojás (szükséges vigyázat mellett az egyforma mérsékletre) kiköltetett. Kappanynak kellett aztán őket felnevelni; tollait melljéről és hasáról kitépék, 's csalánnal jól elverék, és igy ültették a' csirkékre, mellyeknek finom meleg tolla jól esett meztelen testére, 's máskor önkényt ült reájok.

Vas erőmív. Gennából érkezett levelek jelentik, hogy az ott lakozó Palmerini doctor nem régiben valamelly vas erőmivet talált-fel, melly legnagyobb egyszerűséggel 's egy eddig nem ismert rugó erővel, az archimedi theoriának egészen egyesitett hatalmával 's egyszersmind egy gőzerőmivnek minden szabályosságával működik. Ezen erőmiv mintegy $5\frac{1}{2}$ röf széles, 3 hosszú, és $3\frac{1}{2}$ magos, 's még is 1340 ló erejével bir.

Haltojás-költés. A' danzigi „gőzhajó" czimű hirlap következőt mond. — A' Chinaiaknak sajátságos módjok van a' haltojásokat kiköltteni, 's olly esetektől megóvni, mellyek közönségesen közülök nagy mennyiséget veszedelmeztetnek. A' halászok szorgalmasan összefogdosnak minden nyálkás tömeget, mellyekben haltojások vannak, 's ha már jó mennyiséget összeszereztek, azokat kifujt tyúktojásokba töltvén tyúkok alá rakják kiköltésre. Több nap mulva előveszik ezen tojásokat, 's nap által melegitett vizben áztatják, mellybe nem sokára a' kis halacskák kimásznak. Ebből aztán tiszta fris vizbe bocsátják őket, hol addig megmaradnak, mig elég erősek lesznek a' tóba a' többi halak közé menni. Az illy haltojásokkal kereskedés a' chinai belkereskedésnek jó nagy ágát teszi.

Tumminia. Sicilia szigetén felszámithatlan idők óta termesztenek valamelly Tumminia nevű gabonát, melly elvetésének 70-dik napján tökéletesen megérik. Majus közepe táján szokás azt elvetni, s már julius közepén learathatni. Ezen gabonafaj e' mellett igen szép

M. TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYV-TÁRA

és jóizű kenyeret ad, 's felette szapora, ugy hogy már belőle minden 60-dik sőt 80-dik szemet nyerték-meg. Meleg sikságokban ezen gabona nem tenyészik olly sikerrel, mint a' magoslatokon, p. o. Nicosia, Gangi, Mistretta, Castrogiovanni és Caloscibetta körül.

Erős épület. Wawrik vára angol országban a' pontos és erős épitkezésnek példaképéül mutogattatik, mellyben, ha minden ajtó be van zárva, az utósó cabinettből annak egész kiterjedésében (350 láb) a' kulcslyukakon által egy az épületnek ellenkező végén álló mellszobrot megláthatni! Valóban igen nevezetes pontosság, mellyre mostani mesterembereink nem egy könnyen tudnák magokat lekötelezni.

Czukorrépa. A' waterlooi harczmező jelenleg czukorrépák bevetésére fordittatik, 's melléje egy répaczukor-gyár épittetik.

Iskola-papiros. Stralsundban Kirchhof nevű kereskedő ugy nevezett iskolapapirost talált-fel, mellyet egyszernél többszer lehet beirni, a' tintát t. i. valamelly nedves szivacscsal ismét le lehet törülni.

Selyemtenyésztés franczia országban. Noha franczia ország déli tartományaiban nagy mennyiségű durva selyem készittetik, még is a' lyoni, nimesi, avignoni gyárok azt 50—60 millio franknyi értékben idegen országból nyerik. Iparkodnak a' selyemtenyésztést a' királyság éjszaki kerületeiben is honositani, 's már Lajos Fülöp parancsolatára 20.000 eperjfa ültettetett a' tuilleriák, Vicennes és Boulogne kertjeiben. Magánosok is szorgalommal üzik már a' gazdálkodásnak ezen ágát, hol, az ottani hirlapok szerint, 6 év óta több mint 400.000 eperjfa ültettetett. Vajha magyar ország sem maradna ebben hátra, miután Amerika is selyemtenyésztéssel fenyegeti Európát.

ÉPITÉSZET.

Bullant.

Bullant Jean hires franczia architektus, élt 1540. és 1573. között. Többféle okok magyarázzák-meg, miért szolgált olasz ország az ujabb europai nemzeteknek mint utmutató. A' jó izlés átengedése itt soha sem szakasztatott félbe egészen, 's a' goth sztil soha sem gyökerezhetett-be. Franczia 's olasz ország épitvényemlékei chronologi rendbe állitva mutatják, hogy az első országban a' goth izlés uralkodott még, midőn már a' másodiknál régen az épületekben minden tanjai a' classikai hajdanságnak jelenkeztek. Hogy tehát mindent egy synchronismussal kimondjunk, melly minden más vizsgálatot fölösleggé tesz: San-Gallo épitette Romában a' Farnese-palotát akkor, mikor Bullant Jean franczia országban az Ecouen várkastélt készitette. — Ezen kastélnál tehát a' különöst azt teszi, hogy az

csaknem mint előjátéka a' jó 's helyes izlésnek olly architektusra mutat detailjaiban, ki nem csupán századán van kiemelve, hanem alkalmas is volt még magosbra emelni magát, ha az ország avagy hazájának szokásai fölötte nem uralkodtak 's le nem békozták volna. — Egyébiránt ezen művésznek történetét csupán műszüleményeire terjesztjük-ki. Hijában keresünk valahol életéről és személyéről valami bizonyos tudósitást, csupán számos emléke készitésének epochája szerint lehet közelitőleg születésének időpontját halálozásáig meghatározni. Szerencsétlenségül már régenten eltünt nagyobb száma műveinek, mellyeken alapulhatna hirneve. Csupán egy jelét látjuk még azon nagy palotának, mellyet Bullant, Medicis Katalin számára épitett. Ez azon emlékoszlop, melly olly ügyetlenül be van falazva az uj gabona-csarnokba Parisban, 's mellyről még alább emlitést teendünk. Az egész palotának maradványa, melly előbb királyné hôtelja, később pedig Soissons-hôtel nevezet alatt volt ismeretes, végképpen eltünt azon oknál fogva, hogy a' szerkezménynek az uj csarnoknál 's a' körülfekvő házaknak helyszereztessék. Alig van csak emlékezete is ezen nagy műszüleménynek még hátra, melly számos épületet és kertet 's a' Louvre-t kivéve, a' város legnagyobb palotáját ábrázolá.

Az architektura legalkalmasabb ugyan a' művészetek között nemzetek dicsőségét 's geniek emlékezetét örökösitni; ezen hatás azonban azon ipartól függ, mellyet valamint a' szerkezményre, ugy az emlékek fentartására forditnak. Vannak idők, mellyekben az emberek az izlés és szokások változása által elragadtatni hagyják magukat. Mihelyest bizonyos kereskedési szellem, melly csupán az élet közönséges ügyeinek változandóságaiból él, a' szép művészetekre kiterjed; akkor már az uj becsültetik egyedül, 's mindennek, mi hajdani, megvetés a' sorsa. Ezen vizsgálatra vezettetünk, midőn éppen az emlitett Bullant astrologi oszlopáról szóllni akartunk, melly megmentve van a' Soissons-hôtelből, 's egykor ezen régen elenyészett palotának disze volt. — A' népmonda ugy tekinti ezen oszlopot, mint Medicis Katalin babonás hitségének emlékét, mellyet ő 2-dik Henrik halála után épittetett, hogy az astrologiához hajlandóságát kielégithesse. Azt állitják, hogy ő astrologusaival maga is felment oda, hogy közösen velek a' képzelt idomzatokat a' csillagok 's emberi dolgok között tanulja. Legyen bár mikép is, ezen emlék az architekturára nézve egész a' legkisebbig 's egész a' szobrászatig igen rendes utánzása a' hajdanság nagy emlékoszlopainak. — Magossága 12 öl, talapzatát 's oszlopfejezetét oda számolva; átmérője az oszlopszár alsó részénél 8 láb $9\frac{1}{2}$ hüvelk, 's felül 8′—2″. Ennek hegyére egy csigahágcsó vezet, t. i. az oszlopfejezet felső táblájára, mellyet do-

riainak tartanak, habár mások azt, mint az ugy nevezett tosk anaihoz tartozót, tekintik, szabadon álló oszlopoknál ezen tetszésszerinti megkülönböztetést semmi sem motiválhatván. A' különféle diszitvényekkel ott állt metszett völgyeletek (Cannelures) 's gyámzatok a' rendkivüli egyszerűségnek keveset felelnek-meg, mellyek, mint azt egykor álliták, egy oszloprend carakterét tették; mi azonban a' Görögöknél ismeretlen vala. Valóban az oszlopcső 18 völgyelettel van diszitve, mellyek kimért távulságokban koronákkal, liliomokkal, bőség-szarujival, törött tükrökkel, 's elhuzott nevekkel kitöltvék. Azon névvonást, melly egy H-ból és D-ből áll félholddal, a' Diana symbolumával, Poitiers Dianájára magyarázzák, 2-dik Henrik kedvesére, kinek nevét ezen király minden alatta felkészült emlékbe bevésété; honnan következtetni akarják, hogy ezen oszlop még Medicis Katalin özvegysége előtt készült vala 2-dik Henrik parancsára. — A' gabona-csarnok körded épületének külső falába berakva, most az oszlopfejére a' nap süt csak már. Annál egy napórát alkalmaztak, talapzata pedig szökő kuttá változtatott-által.

(Folytatás köv.)

RÉGISÉG.

A' legujabb ásások Herkulanumban egy nagyszerű vendégfogadóhoz vezettek ezen földalatti városban. Az épületnek beludvara, mellynek fenekfölde különféle virágrajzokban készült mozaikot ábrázol, házi állatok számára volt rendelve; egy másik udvart számos raktárok 's hálószobák körzöttek; az ezekben naponként talált bútorok 's eszközök egy különösen e' czélra rendelt gyüjteménybe fognak félretétetni a' bourboni muzeumban Nápolban.

Érdekes fölfedezések. Junius első napjaiban Exeterben — igy irnak Londonból — a' nyugoti piacznak ásása 's helyre állitása közben egy romai város maradványaira bukkantak, mellyek tanúsitni látszanak, hogy Ptolomeus régi Isca-ja, melly az „Antonini Itinerarium-"ában is előjön, e' helyen állott. A' lelt tárgyak között több mint 400 réz és ezüst pénzdarab is találtatott Claudiustól kezdve Valensig, számos veres edény samiai agyagból, hamvvedrek, áldozatcsészék, két igen nevezetesen dolgozott lámpa, könyüvegek, gyönyörű terracották, mellyek mythologiai tárgyakra vonatkoznak 's t. e' féle. — A' kiásásokat Schrot kapitán, egy igen ügyes antiquarius, által igazgatja.

Cserveteri-ásás. Nem messze Cerveteritől Roma szomszédságában felette értékes ásmány tétetett. Ez egy látszólag előkelő személynek koporsója; benne a' csontváz egész mivoltában megvala. Számos, érdekes eszközök 's ékesitvények csaknem mind arany

ból a' találttat még értékesbbé teszik. Az ékesitvények phoeniciai stylre mutatnak, 's a' megholtat Cybele papjának gyanithatni, mellynek tisztelete Ázsiából kivándorlottak által a' Hetruskok országában is honosittatott, mind tudjuk.

LITERATURA.

Válasz Bajza urnak a' Honművész szini kritikáiról irtt néhány szavára. (Krit. Lap. VII. Füzet.) (*Folytatás.*)

1. §. A' Krit. Lap 7. füz. 101. lapján következőt mond Bajza ur: „Senkinek sincs joga, hogy én a' Szemlélő és Honművész termette gyomokat irtsam."

Igen nagyon sajnálom, hogy B. ur, kivel olly gyakran van szerencsém részint a' hivatalos zöld asztalnál jelen lenni, részint a' barátságos szóváltásba ereszkedni, részint a' budai páholyban (mint a' m. t. társ. szinészeti küldöttsége tagja) ülni, soha sem tartott érdemesnek arra, hogy velem barátságosan közlötte volna azon gyomok számát, mellyeket itt a' Honművészben valódilag termetteknek feltesz. Igaz ugyan, hogy ő nyilvánosan szeret inteni 's róni ama saját jó emberi 's baráti logikája szerint: „a' nyilván elkövetett hibát nyilván róttam-meg; mert ki hogyan vétkezik, ugy lakoljon. Ez az én jó emberi 's baráti logikám." (Krit. lap. 7. füz. 104. l.) Nem ereszkedhetem abba, menynyire teendi őt boldoggá ezen jó emberi 's baráti logikája: azonban ugy vélem, hogy én, ki vállalatainak nemcsak semmi követ nem hengeriték elejekbe, sőt inkább azokat folyóiratomban ismertetni 's e' szerint terjeszteni el nem mulasztám, már csak ugy is, mint némileg tagtársa, és olly literariai magyar intézetnek kezdője 's valóban áldozattal folytatója, melly az előtt honunkban nem volt, 's melly már is csak tett némi hasznot (és talán több hasznot, mint más lapok, mellyek egyszeri elolvasás után örökös pornak, vagy maculaturának áldoztatnak) a' magyar literatura körében, midőn magyar olvasókat szaporitott, a' magyar nyelvet sokakkal megkedveltetni törekedett 's a' t. — érdemlettem volna annyi barátságos figyelmet, hogy, ha már szóval nem is, de legalább az idézett helyen ama gyomokat, minthogy azoknak valódi termése megpendittetik, előszámlálta volna. Bizonyossá tehetem B. urat, hogy, ha folyóiratom csupán gyomokat terem 's nem hasznot (mert B. ur sehol sem emliti, hogy a' Honm. hasznot is hozott, de igen gyakran mond és pedig elhatározó itélet hangján ollyat, mi a' Honművészt, legalább szini közleményeire nézve, rosz szinben festi), ugy nem vagyok idegen további folytonos fáradozásimtól e' folyóirat ügyében, mellyek ugy is olly sok kellemetlenséggel vannak egybekötve, 's bizonyosan hatszor annyival, mint a' krit. lapok kiadása, elállani, 's inkább mással, mint az emlitett folyóirattal foglalatoskodni. — Egyébiránt még is vigasztalásomul szolgál e' részben minden rendű mivelt és intézetemnek hasznát illőleg méltánylani tudó, sőt éppen szini közleményeim iránt kedvezőleg nyilatkozott hazafiaknak és honleányoknak ama szives bizonyitványaik, mellyek számtalanszor jelenték-ki megelégedésöket folyóiratom iránt; sőt több főrendű 's legmiveltebbek között büszkeséggel emlithetem ő cs. k. fő herczegségét, országunk mélyen tisztelt fens. nádorát, ki csak nem régiben méltóztatott személyesen tudtomra adni a' legkegyesebb lereeszkedéssel, milly méltánylólag tapasztalja a' magyar literatura ügyében folyóiratom által bebizonyitott fáradozásomat és haszonnal szerzett érdemeimet.

2. §. Az említett 101. lapon mondatik ismét: „A' Honművész okok nélkül magasztaló kritikái színészeinket csak elbizottakká tették."

Ismét a' 102. lapon: „A' Honm. és Rajzolatok kezdetkori birálgatói magasztalván oktalanul (az az idétlenül) sok színészt elbizottá tettek."

Feljebb mondottam már, mért nem ad a' Honm. bővebb kritikát. Hol pedig tudósításai magasztalnak, valóban az olvasókra nézve legunalmasabb volna, ha még magasztalásaiknak mindenütt okait is előhordanák. Hiszen ekkor mindenkor vagy egész könyvet vagy egy hosszú irgalmasan untató panegiricát kellene előterjeszteniek, 's még a' legcsekélyebb jó mozgást is emliteniek, kivált ha áll az, mit a' krit. lap. 44. l. B. ur mond: „hogy mostani szini kritikáinknak semmi sikere, haszna nem lehet: hogy nekünk elkerülhetlenül szükséges még most minden apróságok magyarázatára lebocsátkozni." Ismét a' 68. lapon: „A' declamatio változatossága egész a' végtelenig menő — 's azt rendszeres értekezéssel kimeriteni szinte lehetetlen; azonban különös eseteknél — intéseket lehet adni." — Mikép terjeszkedhetik tehát a' Honm. szük köre illy tág mezőre? 's nem adott-e a' Honm. különös eseteknél intéseket? nem emlitett-e hibákat soha is, hanem csak mindig dicsért?! — Azonban ha B. ur a' bővebb kritikát teljességgel szükségesnek véli (mit én kétségbe hozni nem akarok, mert érdekes is lehet, de csak a' színészekre és igen kis körű publicumra nézve) ugy azt javaslanám, inditson-meg B. ur olly hirlapot, mellyben csupán illyes kritikát adna-ki, vagy inkább (mi után ebbeli tudományát olly szépen bizonyitá-be krit. lapjai 7-dik füzetében) ugyan e' krit. lapokban valósitaná e' szép és hihetőleg gyümölcsözendő ohajtását, 's én leszek első, ki e' fáradozásiért neki 3—4000 előfizetőt kivánok évenként.

Hogy pedig magasztaló kritikáink által színészeink elbizottakká tétettek, nem látom által. Mért nem emliti B. ur azokat? Én legalább, ha bár megengedem is, hogy egy két színész megfeledkezvén magáról egyes esetben talán ollyas mit mutatott, mi elbizottságának némi jeléül szolgált: de ha visszagondolok azon időre, midőn budai társaságunk megkezdé szini mutatványait, látom, mikép jászottak akkor, mikép most. Bizonyosan maga B. ur is jelenleg jobban meg fog elégedni velek, mint akkor (ha bár krit. lapjaiban nem sok jót 's dicséretest hagy is rajtok, 's nem nagyon köszönhetik neki, hogy ujabb pokoltornáczon sétáltatja őket rendre keresztül; mert ugy cselekvék velek, mint azon gyermek, ki a' séta-utakon mászkáló csigákat az öszvetapodástól megmenteni akarván gyepre akarja dobni, azonban a' közel álló fáknak csapván héjaikkal együtt öszvezuzza): e' szerint tehát csak még is javultak; pedig ez nem történik vala, ha dicséreteink őket elbizottakká tették volna. Sőt méltó igazzal állithatom, hogy vannak közöttek, kik a' pesti szinház legjelesebb tagjaival is mérközhetnek. — Egyébiránt mi tette elbizottakká 1830—31-ben a' kassai színészeket, kik ellen az alább idézendő kassai szini tudósitások panaszkodnak, 's kik között egy kettőn most is azon hibákat tapasztaljuk, mellyeket ezen tudósitások emlitenek a' 2. 8. 26. 64. lapon? — Különben pedig azt sem emliti B. ur, kogy ezen elbizottak alatt a' budai, vagy más városbeli színészeket érti-e, kiket t. i. a' Honm. magasztalt. (*Folytatás köv.*)

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

BUDÁN Éder Aloyzia vendégjátékai. A' kassai társaságnak említett tagja, mint már multkor érintettük, aug. 11-kén lépett-fel a' „csörgő

sipka" tüneményés daljátékban mint Zenomida. E' kis szerep előadásában kisded csinos testalkata mellett elfogultlan természetes játszásmódot, kevessé lassúkás de illőleg accentuált beszédet, azonban mind erre mind éneklésre nézve gyenge organumot tapasztaltunk. Éneklő tiszta és kellemes organuma inkább mezzo-sopranra mutatott, mintán a' felső C-t kevessé nehezebben ejté, mint alsó legmélyebb hangjait. Ezen utóbbiak azonban amazoknál simulatlanabbak, és nyersebbek. Éneklésmódja rendszeres énektanulást nem mutatott ugyan, de annál több tactus-szilárdságot. Azon alkalommal, midőn Sofranotól a' bűvös erszényt elidegeniti (mit azonban a' publicum éppen nem, vagy alig vehete észre) az eredeti helyett közbetett 's énekelt dal (Lanasszából „támadott bennem" 's a' t.) nem volt a' legszerencsésebb választás. Ezen régi 's most már kevés hatású dal helyett valamelly ujabb operából veendő ének talán alkalmasabb volt volna. Első felléptére is más szerepet ohajtánk. 2-ik 's utósó flv. után előtapsoltatott. A' mai mutatvány egyébiránt egyike volt azoknak, mellyeket színészeink kedvetlenül, élénktelenül 's pongyolán szoktak előadni. Szilágyi ur (öregherczeg) inkább pathoszszal mint atyai lágysággal, Lendvay ur (Sofrano) az 1-ső felvonásban helytelen naivsággal szavalt, szerepére készületlen volt, 's Zenomidával énekelt párdaljában nem vala legpontosabb; mit e' szorgalmas színész annál feltünőbben éreztetett velünk, minthogy e' csekélységet neki tanulnia sem kell. Megyeri ur (halász) is nagyon érezteté, milly kedvetlenül vállalá-fel szerepét. Ebben csak együgyű de egyszersmind vig kedvű élénk pór embert ohajtunk. Ő ezt azonban nagyon is phlegmatice 's komolyan adá; mit azért is csudáltunk, mert. M. ur illyeseket máskor kielégitőleg szokott játszani. Talán e' comicai szerepre ifj. Egressy urat lehetne alkalmazni. A' kardalok sokszor hibásak voltak, 's nem hangzának egybe a' hangászkarral. Szigligeti ur (Majmon) tulságos mozdulataival és gyorsságával nem valamelly alázatos félénk rabszolgát, hanem inkább mozgékony chinai pagódot mutata, mi e' szerep szellemével nem egyezett. Barthánné assz. (halászné) ismét kielégitőleg adá kisded szerepét. 2-dik felv. elején (mennyire emlékezem) a' rabnőknek lantolva kellene énekelni. — Nézők meglehetős számmal. — 14-kén vendég művésznénk másodszor, 's mint értettük utójára, lépett-fel a' „bűvös vadász" daljátékban mint Anna, 's előbbi itéletünket megigazolá. Pontos és kedveltető előadása, kivált kettős daljában Agathával és ariájában közös tetszésre 's tapsolásra méltatott. Nyiriné assz. (Agatha) több izbeli tapsokban részesült igen helyes éneklése 's azon szorgalma végett, mellyet előhaladásában dicséretesen bebizonyita. Vajha az orchestrum mind áriájiban mind a' terzettben tudta volna magát az éneklőkhez alkalmazni 's ne sietett volna annyira. Ifj. Egressy ur (Ottokar) a' tactustartást egyik fő figyelméül vegye. Bartha ur (Remete) tapsokkal tiszteltetett, ámbár e' szerepet tőle már pontosabban is hallottuk. Hogy a' kardalnokok közé jó magos tenor volna szükséges, a' vadászdalból észrevehetőleg bebizonyodék. A' tüzes tünemények zajos tetszéssel fogadtattak, 's Telepi ur, azoknak készitőjek, ismét zajosan tapsoltatott elő. Nézők számosan. — Az emlitett két mutatvány között 13-kán „az ős anya" adatott Vass István forditmánya szerint szép számú nézők előtt. A' fő szerepek jeles kezekben voltak, mint gr. Borotin (Megyeri ur), Bertha (Lendvayné assz.) Jaromir (Bartha ur), kapitán (Fáncsy ur). Bartha ur ma elemében volt, 's dicseretesen bizonyitá-be illyes szerepekre igen alkalmas voltát. Méltán érdemlé a' közakarattal nyujtott tapsokat 's előhivatást. Fáncsy ur is érdemlett tapsokra méltatott.

SZEGEDRŐL. — Abday Sándornak igazgatása alatt álló, 's e' városban már előbb is mutatványait köz elégedésre és gyönyörre adta színész-

társaság ismét körünkben van. Az igazgató mind eddig ki nem jelenté, mennyi ideig ohajt nálunk maradni: minthogy azonban Thaliának felkentjei a' közönségek pártfogása által lehetnének jelenleg egyik vagy másik helyhez lekötve, 's ez határozná-meg a' tartozkodások idejét — az előbbiekkel összevetve biztat reményem, hogy Szegednek lelkes lakosai annyira használandják ezen alkalmat, hogy még a' hidegebb őszi hónapokban is nálunk fog mulatni e' társaság, melly jul. 30-kán adá legelső darabját e' czim alatt: „a' kurucz haramiák vértanyája a' kriptában." Várady (gróf Virányi) szerepében törekedett megfelelni a' köz várakozásnak: de hidegen fogván-fel szerepének alakitását, reménye nem valósulhata. Julia szerepére Szántayné alkalmaztaték, 's jól képezé a' magnes-erői álom által járt szerelmest, atyja halálán érzett fájdalmát, és az elnyomó álomból felébredésekor a' szerelmest. Abday (Sándor) igen jó helyen állott, 's legszivrehatóbban és élékenyebben festé azon jelenést, mellyben atyja gyilkosságát előtte megvallá, 's midőn az emberiség, szerelem, és fondorkodó atyja iránti fiúi hajlandóság 's kötelesség öszveütközvén, ezek között neki választani kellett. Bohári (udvari orvos) jól, Telepiné (Lidi) meglehetősen, Marosi (ismeretlen) kielégitőleg, Erdős (Nagy) a' boszú érzetével egészen elteltet, 's vad dühre olvadtat szinészi tökélyeinek kitüntetésevel játszá, Könyves (Bors), Szerbényi (Drág), Gyarmati (Mihály) jól játszottak. Nézők, noha vásár volt, nem igen nagy számmal jelentek-meg. Egyik ok az lehetett, hogy éppen e' napon némelly havasi éneklők, mint nálunk ritkábbak, közönségünk egyik részét elfoglalták. Következő napon, vagy is jul. 31-én illy czimű darab: „hol sok a' pénz, sok az atyafi" hozattaték szinpadra. Könyves (Merész Albert) a' felfuvalkodott és szegényebb sorsú atyafiait előbb lenéző tanácsost, Szalatnai (Max) a' csélcsap uracsot, jól adák. Erdősné (Sybilla) szerepében egészen otthon volt. Neki az illyes bohózati alakitások leginkább tulajdonai. Erdős (Merész Mihály) Szántainé (Mártha), Abday (Antal), Abdayné (Rózsa) igen jól: — de legjobban adá e' mai darabban szerepét Marosi (Merész Péter), ki olly igen jól tudta eltitkolni atyjafiai előtt gazdagságát, 's olly könyörületesen festé szegénységét, hogy arczából, mozdulataiból még csak gyanitani sem lehetett, hogy olly gazdag vala, mint később kifejlődött. CSENDVÖLGYI.

DIVAT.

Parisban az asszonyi öltözetekben most már, midőn a' nyár vége felé hajlik, kevés ujságot látni. Folyvást viselik a' kék csikos musselin ruhát, széles bársonnal szegett mantillát, schweiczi szalmakalapot emlény-bokrétával 's zabkalászszal keverve 's égszinű bársonnal körözve. Más musselin ruha pettyegetett, magos lebegénynyel diszesitve; mantillája hasonló szövetből; olasz szalma kalap piros bársonnal és pálma-ággal ékesitve. — Egy másik indiai musselinból készült 's elől nyiltt ruha alatt fehér selyem alruha látszik; a' cseresnye-kék bársonnal diszitett ris-szalma kalapon geranium-bokréta lebeg; a' kalapon semmi csipke; a' font hajak lebocsátkoznak az arcz felé, 's mezei virágokkal ékesittetnek. — A' térden alul érő fekete selyem mantillák széles fekete csipkével vannak beszegve.

Férjfiak a' városban különféleképpen öltöznek. A' ruha-gallér most mélyebben bocsátkozik-le, a' lafanczok szélesek. A' felruhákon csak egy sor de nagy selyem gombot, kasemir mellényt, szürke kasemir nadrágot, különféle rajzú batiszt nyakkendőt, apró fodros inget, szürke hód-kalapot viselnek.

A' fördők 's ásványos vizek látogatása olly nagyon divatoz, hogy a' Parisiak csekély főfájás ellen is aztrendeltetik magoknak, kivált a' szépnem.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utsza 612.

67.

MONMŰVÉSZ.

Pesten vasárnap augustus **21**kén **1836.**

KÖLTÉSZET.

A' holdhoz.

Ezüst sugáru hold,
Te éj kegyasszonya,
Kelj-fel világlani
Az éj homályira:

Én bujdosó vagyok,
Hazámban hontalan;
Maradni nem tudok
Békes határiban; —

Mutass pályát nekem,
Melly messze elvezet;
Hol eltemethetem
E' nyugtalan szívet;

E' nyugtalan szivet —
Mellyben nem ég öröm:
Csak bú és fájdalom
'S végetlen kínözön.

PAPSZT.

SZORGALOM.

Találmány. A' bajor falusi ujság ezt irja. — Uj találmány! a' vasutak és gőzhajók nem sokára kitoló kását ehetnek, a' világból örökre kibucsúzandók; mert Straubing szomszédságában, Hankenzoll nevű jószágon bizonyos **Smitbauer** ur (előbb Münchenben a' fehér kereszt czimű vendégfogadó bérlője) olly kocsit talált-föl, melly a' vasutakat és gőzkocsikat nélkülözhetőkké teszi. Smitbauer már rég járt körül azon gondolattal; 's noha mindenki genialis fejnek ismeri őt, még is sokáig kételkedtek tervének kivihetőségén, és szándéka a' bajor országi polytechnikusok részéről olly kevessé pártoltatott, mint 50.000 forintnyi kérelme, mellyet magának találmányáért kifizettetni kért. Végre Smitbauer angol ország felé fordítá rudját olly reménynyel levén, hogy szándéka majd ott több figyelmet fog ébreszteni, 's nem csalatkozott reményében; mert 200.000 forintnyi találmányi-bért igértek neki. A' kocsi mintája már kész, 's az első kocsi felépitésével

számosan foglalatoskodnak. A' feltaláló azt állitja, hogy ezen kocsival Straubingból Münchenbe négy óra alatt fogna eljuthatni. — A' rugó erő, mint mondják, egy pint viz és egy pint olaj által eszközöltetik.

Szorgalmi vállalatok. Három nagy szorgalmi vállalat létesült rövid idő alatt Boulogneban, franczia országban. Az elsőnek czélja az ottani földnek bányáit és kőfejtőit mivelni; tőkepénze 6.250.000 frankra megy, 's a' vállalat igazgatása Angolok kezeiben van. — A' második a' Boulogne-sur-mer név alatt ismeretes bányák kimivelését vette czélba. Francziák által fog igazgattatni, 's tőkepénze 2.400.000 frankból áll. — A' harmadik végre franczia és angol részvényesekbül egyesült, 's a' len gőzszövésével foglalatoskodik; tőkepénze 5.000.000 franknyira szaporodott, 's continental-társaság nevet fog viselni. Egy évnegyed lefolyta alatt tehát a' speculatio a' kis Boulogneban maga 13.650.000 frankot halmozott össze.

Tunnel. A' Themse alatt elhuzandó nagy és csudás vállalat, a' Tunnel, lassú lépésekkel de félbeszakasztás nélkül halad, ugy hogy annak kivihetősége már nem szenved kétséget. A' munkások éjjel nappal foglalatoskodnak vele, 's három osztályban 112 ember (a' sok segédmunkást ide nem számitva) dolgozik, kik minden nyolcz órában egymást fölváltják. A' 8 dolgozó óra alatt csak fél óráig pihennek 's esznek; az étel nekik (t. i. az ebéd) oda vitetik helybe. A' munkabér felette nagy, 's 40—45 schillingre (mintegy 24—27 forintra) megy hetenként, melly okbul az épitő mester csak jeles munkásokat fogad. A' vakolat legjobb miségű; csak 1 tonna homokot vesznek 100 tonna mészhez, 's azért igen hamar megkeményedik. Két órával később, miután egy réteg kő felrakatott, jönnek a' felvigyázók, 's 14 fontos nehéz kalapácscsal reá ütnek. Ha ez által valamelly repedés történik, vagy egyetlen egy kő megindul, a' munkás előhivatik 's pénzbirságra itéltetik, vagy elüzetik. Illy elővigyázat 's a' vállalatnak nagy nehéz volta mellett a' dolog természetesen igen lassan haladhat. A' mérnök szerencsésnek vallja magát, ha 24 órai munka után a' bolthajtás 9 hüvelknyivel haladott. Mostanig mintegy 1.200 lábnyi fal van készen; de mivel ennek nagy része a' csekély viz alatt 's erős földben épittetett, nem kellett olly nagy elővigyázat, mint itt, hol puha homokos földben dolgoznak, 's éppen a' folyó ágya alatt.

Hasznos találmány a' lenfonásra nézve. Hofer, ismeretes mechanikus, München városának Au nevű külvárosában azon nagy problemát, melly szerint valamelly erőmű, mihelyt a' len megtilolva 's megtisztitva reá tétetik, minden emberi segedelem nélkül több szálú fonalat fonhasson, megfejtette, mint mondják. Napoleon 1810-ben egy illy erőmű létrehozójának 1 millio frankot tett-ki jutalmul.

Az Angolok nehány évvel ez előtt szinte illyes forma erőműre 6000 font sterlinget ajánlottak.

Gyógyitást biztositó intézet. Parisban jelenleg ezen nevezet alatt egy orvosi és sebészi gyógymód-biztositás kapott lábra. Egy 22 frankból álló előfizetési dijért tetszése szerint megbetegedhetik valaki, 's ismét helyre állittatik. Az intézet igazgatósága, melly a' gyógyitásért és tartásért jót áll, egyszersmind a' legolcsóbb gyógyszertárokra utal, ugy szintén a' legajálhatóbb fürdőkre és ápolókra; ezen kivül számos orvost is kenyerezett-le magának. Mivé leszünk még speculativus századunkban?!

GYMNASTIKA.

Közlemények Clair Ignácz gymnastikai intézetéből.

(Pesten, Therézia-város, sip utsza, 359. sz. a.)

XVI.

A' physicai ember ugy nevezett szorgosabb neveltetésének alapvonalait emlitvén, még a' szorgatlanabbról is szóllani fogunk, t. i. a' legalsóbb néposztály nevelésmódjáról, vagy is a' minden gond nélkül, utszán, mocsokban, szegénységben, fedezettlenül a' hidegben, éhségben és nyomorúságban nevelkedett emberekről. Éppen azon személyek, kik kora gyermekségöktől kezdve felserdült fiatal korig ama sokféle viszontagságon, mint valamelly jól keményitett aczél, keresztül vergődnek, lesznek a' legerősebbek 's izmosabbak. Csudálkozva tapasztalják ezt a' fensőbb rendűek, tudják a' gyengéd szülők. Innen kellene tehát tanulnunk, mit tegyünk a' nyilvános nevelő intézetekben a' nevendékek physicai erejének szaporitására, nevezetesen a' tiszta levegőnek fenntartására, az emberi testről adott theoreticai tanitásnak praxissal leendő egybekötésére. A' fiatalságnak tudományos ismeretekre 's mesterkélt ügyességre vezetése még nem elégséges. A' némelly házakban jobb nevelési elveknek felvétele sem szerez több hasznot, mint kárt, ha a' megtartott egyes szabályok és elpuhitás mételye a' szegény ifiúság rovására könnyen ellenkezésbe jöhetnek, 's olly kárt okozhatnak, mellyet kevesbbé gyakorlott nevelők nem könnyen gátolhatnak. Az előitélet ekkor az onnan támadott károkat nem ezen ellenkezésre tolja, hanem ama jobb elvekre, és igy a' jó ügyre több kár, mint haszon, háromlik.

ÉPITÉSZET.

Bullant. *(Folytatás)*

A' legnevezetesb változás történt Bullantnak egy másik emlékénél, az az, a' tuillerie kastélnál, mellyhez ő Delorme Fülöppel közö-

sen tette a' talpkövet. Bizonytalan, milly részt vön ő ezen nagy mű készitésénél. Mit bizonynyal mondhatni, az, hogy mind a' két architektus, Medicis Katalintól pártolva 's hivatalozva, egy palota-planumot dolgozott-ki, melly nem tekintve azon tágitásokat, mellyeket nyert az idő lefolyásával, sokkal terjedtebb volt a' mostaninál. Régibb planumok szerint, mellyeket Ducerceau fentarta számunkra, az mellékudvarokkal, nagy istállokkal, és számos más hozzá tartozó épületekkel környezve volt. Bullant 's munkatársainak műszüleményei a' középső nagy pavillonra terjedtek-ki, a' két hozzá érő szárnyékra, 's a' két pavillonra az épület végeinél. Mi a' két reá következő épitvényt, azon hozzá érő két nagy pavillonnal együtt érdekli, mellyek ugyan azon vonalban állanak, 's mellyek ezen hosszas vonal két végét képzik, az Ducerceau műve volt. Azonban a' királyné felhagyott ezen nagy szerkezménynyel, az az, a' palota felépitésével, mellyről fentebb szóllánk. — Most igen nehéz volna a' tuillerie történetét 's mind azon változásokat megirni, mellyeket szenvedett vala. Annak itt nem is volna helye, hol csupán értekezésünk tárgya még nehány reánk árasztott 's authentikai maradványt Bullant architekturájából találni-fel. A' caroussel-téren levő homlokzat kevesebb változást szenvedett, mint amaz a' kert felől. A' vizsgálónak szeme is az elsőnél több nyomdokot 's különböztető jelet vél feltalálni az időkor izléséből, mellyben Bullant élt. A' középső nagy pavillonból a' kert felé csak már az alsó oszloprend van hátra. Azt véljük, hogy architektusunknak kell tulajdonitni mind a' két, joniai oszloprenddel feldiszitett, pavillont a' két szárnyék végénél, mellyek most galleriákat képeznek fölöttük alkalmazott lapos tetőkkel (plate-forme).

Egy másik, kevesbbé fontos, emléke ezen épitőművésznek nem szenvedett semmi változást, az az: a' hôtel de carnaval, mellynek Goujon Jean által magoslatú művel diszitett kapuja most is még a' pompás, bár egy kevessé sovány sztil bélyegét viseli, melly a' művészet ezen epocháját karakterizálja. A' palotának maradványa, egy másik idő szüleménye, nem mutat egyebet annál, mint azt csupán, mit Bullant magáénak alig nevezhet. Ennélfogva egy másik épülethez megyünk által, mellynél ő a' dicsőséget senkivel sem osztotta, 's mellyet nekünk az idő majd csak egész miségében fentartott. — Ez alatt az Ecouen kastélt értjük, mellyen legjobban megitélhetni Bullant érdemét; jelesül ha az architektura epocháját azon időből vizsgáljuk-meg, midőn ő ezen nagy épületet készitette. Ezen megjegyzésnél nem tartottuk magunkat műveinek chronologi rendjében, hanem inkább ezen palota leirását végmegitélésül tartók-fel, habár ez volt is az elsőknek egyike, mellyeket ő létesitett. Valóban a' Soissons-hôtel a' tuillerie palota után épült csak fel. Az utóbb felho-

zott 1564-ben kezdetett-el; azonban a' történet bizonyitja, hogy Montmorency connetable az alatt, mig kegyelem-elvesztésben élt, melly 1540-től első Ferencz haláláig 1547-ben tartott, Ecouen kastéljába huzta-vissza magát, mellyet ő Bullant Jean által készittetett. Ott olvashatni még egy felirásban Horácznak következő versét: „Aequam memento rebus in arduis servare mentem" melylyel kegyelem-elvesztésére akart czélozni. Ezen összeállitásból kiviláglik, hogy az Ecouen kastél 1540. előtt épült, vagy legalább akkor kezdetett-el, 's igy a' nevezett paloták nehány évvel később állottak-fel. *(Végz. köv.)*

LITERATURA.

Válasz Bajza urnak a' Honművész szini kritikáiról irtt nehány szavára. (Krit. Lap. VII. Füzet.) (*Folytatás.*)

3. §. „A' Honm. által forgásba hozatott ideákból a' szinművészet körében nem nagy, hanem amollyan kis seregecskét is egybeállitani nagyobb munka, mint a' mit Garay vagy bár ki más is teljesiteni képes lehetne." (Krit. lap. 7. füz. 152. l.)

Feljebb előhozatott, mi volt czélja a' Honművészi szini közleményeknek; az azokba szőtt észrevételek, mellyek (nem kritikai tonuson ugyan, hanem figyelmeztetőképpen) a' mutatványokat, körülményeit, szinjátszókat, szini hangászatot 's a' t. érdeklették, ugy gondolom, elégségesek arra, hogy egy kis seregecskét a' magyar szinművészet köréből igen könnyen egybeállithasson belőlek az, ki nem ellenséges indulattal járul egybeszedésökre. Valóban meg nem foghatom, mikép talál ebben B. ur olly nagy munkát, 's lehetlenséget: vagy pedig e' be nem láthatást csak gunyoló nem akarásnak kell tulajdonitanom. — Ha régibb időkből csak illyes közleményekkel is birtunk volna, nem panaszkodnék B. ur a' kr. l. 7. füz. 65. lapján igy: „Nem levén a' régi időkből még csak olly felületes szini kritikáink sem mint a' mostaniak, tapogatni sem tudom, mikor alakult ezen régi iskola, kik voltak fejei." – Ime tehát B. ur is használhatja vala az illy felületes kritikákat is a' régibb korból, ha volnának! még is állitja, hogy a' mostaniaknak semmi sikere, haszna nem lehet.

4. §. „Kritikák, éppen ollyanok, minőket a' Honm. koronként közölget, már a' Honm. előtt is jelentek-meg Kassán, 's igy hamis azon állitás, hogy a' magyar szini kritikát Róthkrepf kezdte volna, 's még is azon kritikák nem vittek végbe semmi nemű reformot, sőt folytak volna tovább, ártalmat hozandottak a' szinészekre, mert a' figyelmet lényeges dolgok helyett mellékesekre törekedtek forditani. A' Honm. kritikái igaz, hogy dicsértek és dicsérgetnek folyvást 's alig is tesznek egyebet." (K. l. 7. f. 153. l.)

Hogy kritikák, éppen ollyanok, minőket a' Honm. nemcsak koronként, hanem majd minden számában közölget, már a' Honm. előtt is jelentek-meg Kassán, én legalább nem tudom; ámbár serdülő fiatalságomtól fogva szemügyön tartám a' magyar literatura miveit. Mért nem nevezi-meg B. ur czimét azon kritikáknak? Nem lehet-e itt bárkinek is gyanitani, hogy B. ur azon kritikákat talán nem is látta; mi az alábbiakból is nagyon bebizonyodhatik, kivált ha B. urnak feljebbi állitásait az alábbiaknál szem előtt tartjuk. — Megjelent ugyan Kassán az ottani előadott magyar szini mutatványokról nehány tudósitás következő czim alatt: „Nemzeti játékszini tudósitás 16 számban." Irta Keresztszeghi

és Adorjáni Gróf Csáky Theodor. 183$^{0}/_{1}$. Kassán nyomtatta Werfer Kár. cs. k. priv. akad. typographus. Nagy 8-ad rét 66 l. (Előfizetési árnk 1 pengő ft volt.) Nem vizsgálom itt, mennyire voltak azok helyesek stylisticai, 's grammaticai tekintetben: de ezek 1) nem közlöttek az országban létező egyéb színészek felől legkisebbet is, hanem csak a' Kassaiakról, és igy a' Honm. e' tárgybeli érdeméből legkisebbet se rónak-le. Igaz tehát legalább az, hogy én kezdém-meg a' honban szerte létező magyar színésztársaságoknak mutatványaik felől egybegyült tudósitások közlését és központosítását, 's ezt B. urnak is igy kellett volna felvenni, vagy legalább magyarázni. — 2) A' kassai közlemények csak bizonyos időre 1830. dec. 11-től kezdve 1831. mart. 26-ig valának határozva, mit bizonyitnak kiadójoknak e' szavai a' 65. lapon: „most tehát feltett szándékunknak, valamint igéretünknek is eleget tevén ezen számmal tudósitásunkat — bevégezzük" 's a' t. — E' részben sem alkalmazható tehát B. urnak állitása a' Honm. érdemének lerontására. — 3) A' kassai közlemények nem irattak olly nagy közönség számára, mint a' Honm. hanem csupán a' kassai színészek és Abauj vármegyei lakosok olvasmányaul; mit bizonyit a' szerzőnek e' mondása az 1-ső szám 1-ső lapján: „épen ez a' czélja e' jelenlevő vizsgáló irásnak, melly időről időre gyümölcsözés végett elébe terjesztetik Kassa lakosinak." — 4) E' közleményeket a' kiadó nem kritikáknak, (mint B. ur állitja, ha t. i. ő talán ezeket értette) hanem csak tudósitásoknak (mint én) nevezé, mi kiviláglik e' szavakból a' 10-dik szám 1-ső lapján: „Tudósitásnak nem kritikának nevezvén ezen irásunkat, körülállásos kicsinységekbe nem ereszkedünk." Ezen megjegyzésre némellyeknek azon praetensiója adott alkalmat, mellynél fogva Kassán is nehányan bő és terjedelmes kritikákat (valamint most B. ur) követeltek, mit Gr. Csáky éppen nem igért, 's nem is akart adni, jól tudván, hogy olly folyóiratra sem elegendő előfizetői nem lesznek, sem ahhoz értő nagy publicum, sem színésztársaság, melly a' mondottakat méltánylólag fogadja. A' m. gróf ur mind a' hazai mind külföldi szini világban szép tapasztalást szerezvén magának valóban műértőleg kezdé, 's folytatá e' dicséretes, de hálátlan munkáját. Legnagyobb kiméléssel emlité a' színészek hibájokat 's a' szinpadon történt botlásokat; tanitott és javasolt barátságos indulattal: még is e' nemes kimélése mellett nemcsak a' publicum egyik része neheztelt reá ama hibák nyilvánitása végett, hanem magok a' színészek közt is elégületlenséget 's zavart okozott, sőt nagy részint hinni nem akarák, mit a' tapasztalt iró nekik tanácsolt. Nem csuda tehát, ha a' m. gróf igy panaszkodik az 1831. jan. 1-jén kiadott Toldalékban: „Fájdalommal vettük észre, hogy ezen folyóirás, melly mind a' vidéki érdemes közönség nagyobb részétül kegyesen és különös engedelemmel elfogadódott, meg nem felel egészen legfőbb czéljának, és hogy épen ott, hol hasznos lehetne, ellenkező behatást teszen." — Hogy tehát a' lényeges dolgokban tett helyes észrevételei ellenére is e' tudósitások reformot végbe nem vittek, nem ezek voltak okai, hanem más valami, mit talán némi makacsságnak lehetne mondani. Azért is mondja a' m. gróf ama Toldalék 2-dik lapján: „A' kritikus toll — kivánja társaságunknak, hogy a' megnyert pártfogást — — iparkodásával némelly tagjainak jövendőbeli nagyobb szerénységeket és kisebb magok meghittségeket megegyesiteni tudja." Azonban bizonyos vagyok, hogy ha e' tudósitások tovább is folytak volna, sikeresebb következményt tapasztalhatának; mivel igy lassanként a' színészek általlátják vala azoknak helyességét és hasznát. De a' m. gr. igéretén túl ama lapokat kiadni nem akará, ha bár némellyekben emliti is, hogy javaslatainak nehánya sikerrel használtatott: nem azért nem folytatta tehát, mivel ártalmasoknak tapasztaltattak.

Teljesen tagadom, hogy a' Honm. kritikái alig tesznek egyebet dicsérgetésnél, akár értse ezeket B. ur a' vidéki levelezők, akár a' budapesti tudósitók közleményeikből. Valóban csudálom ismét B. urat, hogy itt is olly könnyen tér félre szilárdsága elveitől, és olly szárazon vet oda egy állitmányt, melly tökélyesen hamis. Olvassa kérem a' Honm. szini tudósitásait rendre, 's meg fog győződni az ellenkezőről, és pedig a' Honm. kezdetétől fogva mind végig. — Dicsérnek azok, az igaz, ott, hol dicsérendőt tapasztalt a' közlő: de mondanak hibákat is, hol az illendőség, kimélés, és körülmények tekintete megengedi. Valóban furcsa, hogy B. ur 's utána mások is mindig azt rebesgetik, hogy a' Honm. csak dicséri a' színészeket. Jele, hogy ezen urak mindig csak egy oldalát nézték a' dolognak, a' másikat soha sem, és ezt csak azért, mivel ők a' dicsérést akarták szemünkre hányni, 's mivel a' szini kritikák fő alkató részét csak gunyolásban helyeztetik. Midőn a' budai szini tudósitásokat megkezdtük, számtalanok támadtak-meg mondván, mért korholjuk örökké a' színészeket (holott akkor is vegyest dicsértük őket); mások ismét megintettek, sőt ama közlemények eltiltatásával is fenyegettek, mivel — ugy mondák — mindig csak ócsárlunk. Én azonban folyvást közlém mai napig is a' megkezdett módon ama tudósitásokat, 's B. ur még most is csak dicsérgetéseket emleget. Valljon mire magyarázza ezt az elfogultlan 's gondolkozó olvasó?! Vagy talán folyóiratom rovására akarja mulattatni a' krit. lap. olvasóit? Igaznak találnám egyébiránt B. urnak vádját, ha mind magam meg nem tudnám itélni, mit tesz dicsérni 's rónni, mind elegendő itéletet nem hallottam volna a' Honm. szini tudósitásainak mostani körülményekre nézve czélszerűsége felől, és pedig olly mivelt személyektől, kiknek nagy tapasztalásuk volt a' szini világban mind hazánkban mind a' külföldön.

5. §. „Előre sajnálom azon utóvilágot, melly a' korunkbeli színészet történeteire 's megitélésére a' Honművészből lesz kénytelen adatait szedni; mert ezen adatok a' legvisszásabb képét mutatandják a' színészetnek, mellyet csak mutatni lehet, 's belőlök az utóvilág annyi mesterszinészt képzelend, mennyivel fájdalom hazánk még igen sokáig nem fog dicsekedni." (Krit. L. 7. f. 154. l.)

Ezen megvető hangon 's hihetőleg hevenyében irt sorokat ismét nem vártam B. urtól, mint a' magy. tud. társaság historiai osztályának tagjától, ki historicus tudós létére csak ugyan átláthatta volna, milly adatok kivántatnak valamelly művészet történetéhez. Pedig illy adatokkal a' Honművész szini közleményei valósággal bővelkednek, és ezen adatok nem szorittatnak egyedül arra, kik voltak a' mesterszinészek. De mikép mond itt ellent B. ur ama régi korból (Kr. L. 65. lap.) ohajtott kritikákra legalább némileg vágyódásának is?! — Hát nem elegendő adatokat szedhet-e az ember a' magyar színészet mostani történetére nézve folyóiratomból, midőn abból megtanulhatja, milly lábon áll a' magyar színészet mind művészeti mind politicai tekintetben, ha olvashatja jelesebb tagjait, műveit, ujabb szindarabok feltünését, 's a' t. Nem adatok-e ezek? nem veheti ezeknek igen jó hasznát valaki, ki a' magyar színészet történetéről értekezni akarna. Hiszen ha csak a' jelesebb színésztagoknak neveik nem vesznek örök setétségbe, már is köszönetet érdemel a' Honművész, nem gyalázatot. Magam is hálás indulattal viseltetém tiszt. Bolla Márton ur iránt, kinek „közönséges világ-történetében" feljegyezve találtam nehány régibb magyar színészeinknek neveiket ott, hol a' szinművészet czikkelye fordult elő. A' Honm. pedig nemcsak többet közöl puszta neveknél és dicséreteknél, hanem hasznos észrevételeket 's tanácsokat is mond.

Hogy pedig mester-színészek is emlittetnek, 's az utókor majd csupa mesterszínészeket képzelend, ez éppen csak szőrszál-hasogatás. Hányszor használunk illyen szót ott is, hol szorosan véve nem kellene; hányszor nem tulajdonitunk mester nevet annak, ki itéletünk szerint jelesen viseli magát a' maga helyzetében, habár nem remek mester is? Hát Shakespeare idejében nem voltak mesterszínészek, kik pedig a' mostani korban azoknak nem tekintetnének? Minden kornak vannak és lesznek mesterszínészei. Sőt azt sem vehetjük rosz neven, ha N. városban E. ur annak tekintetik, holott B. ur P. városban annak őt nem nézi. — A. ur munkájit X. ur remekeknek itélheti, holott a' nagyobb belátású Y. ur csak pongyoláknak mondja. Itél kiki a' maga belátása szerint, valamint B. ur itél a' krit. lapokban, hol több helyen ollyakat mond, mellyek valósággal nem állnak, de nem is állhatnak a' practicai színészetre nézve. A' mester-színész szót tehát a' gondolkodó olvasó és utókor csak ugy fogja magyarázni, hogy az egyik jelesebb színésznek tulajdonittatott, mert mindenben tökélyes remek embert még a' legnagyobb bölcsben sem fog találni. A' színészeti világban is tesz az idő szelleme módositást annyira, hogy mi több év előtt remeknek tartatott, az ma már elveszté becsét a' publicum előtt, bár mennyit emlitsük is classicaiságát. Még a' bécsi classicai szinház jeles tagjaiban is találni fogunk egy-egy oldalról ollyast, mi kárhoztató lehet, de azért még is megérdemlik a' mesterszinész nevezetet. E' részben tehát nem félek attól, hogy a' Honm. adatai legvisszásabb képét mutatandják a' magyar színészetnek az utóvilág előtt. 'S ha bár B. ur budai színészeinktől majd csak mindent megtagad, mi a' jeles nevezetre őket érdemesekké tenné, de azért még sem fogja Megyeri, Szentpétery, Lendvay, Egressy, Telepi, Fáncsy urakról, Kántorné 's Lendvayné asszonyokról velem és sok más műértővel elhitethetni, hogy ők még csak a' szinművészet bölcsőjében ringattatnak. Ennél valóban lesujtóbb észrevételt szegény színészeinkre nézve B. ur nem mondhatott, 's csudálhatom, hogy pirulás nélkül csak egyikök is még bátorkodhatik szinpadra fellépni.

(Végzet következik.)

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

BUDÁN aug. 16-kán Dugonics „Báthory Maria" szom. játéka — 18-án „Donna Diana" vig ját. jött szinpadra.

Német játékszin.

PESTEN Scholz ur aug. 12-kén végzé-be vendégjátékait az olly kitünő tetszést nyert bohózatban „elszöktetés az álorczás bálból." Méltányló tapsok közt igéré játék végén mondott hála-beszédében, hogy városunkat máskor is meg fogja látogatni. — 13-kán Berg ur, a' pesti társaság uj tagja, Iffland „vadászok" czimü classicai szinjátékának Warberger szerepében lépett-fel előszer, 's minden tekintetben jeles egy színészt bizonyita-be, kiben a' társaság igen derék szerzeményt nyert. Méltó tapsokkal idvezeltetett 's jutalmaztatott.

DIVAT.

33-dik divatkép (Parisból) — Vadász-és séta-öltözetek férjfiak számára. A' fegyverek az ugynevezett Robert-puskák, mellyek feltalálójok Robert urnak nevéről (lakik Parisban, Montmartre faubourg, 17 szám alatt) nyerték nevezetöket. Ezekkel egy perczben minden veszély nélkül 15 lövést lehet tenni.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utsza 612.

MTA AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

HONMŰVÉSZ.

Pesten csötörtökön augustus **25**kén **1836.**

SZORGALOM.

Példás szorgalom. A' friedbergi „Intelligenzblatt" legujabb száma kimeritő czikkelyben emliti, hessi nagy herczegségben fekvő OberRossbach nevű község példája által buzditva, milly nagy hasznot hajt az, ha az ember a' földet mindenütt belátással és munkássággal érti mivelni. Az e' helység mellett fekvő cseresznye-erdőcske, melly 20—30 év előtt még egészen puszta tér volt, mellyből egy-egy holdat szivesen oda adtak 3—4 forintért, sőt ingyen is, csak hogy valaki találkozzék, ki azt felvállalja, ezen darab föld az idén 1.500—2.000 forintot jövedelmezett cseresznyéjeiből. Hoffman ur, a' boldogult tanácsbeli, adott, mint mondják, először példát a' cseresznyeültetésre, melly most a' helységnek olly nagy hasznára van.

Találmány. Az amerikai szövetséges országokban valamelly uj erőművet gondoltak-ki a' gyárok 's egyéb nagy házak fűtésére. Áll ez két karikás öntött-vas-lapból, mellyek a' kályhába viziranyosan vakoltatnak-be. Mintegy 4 lábnyi körületűek, 's mindegyik 800 fontot nyom. Egymásra szaladnak, mint két malomkő. A' mozgatható lap 80-szor fordul-meg egy perczben; két óra alatt a' kályha egész forróságba hozatik általa. A' lapok nagyságának 's a' forgás sebességének arányban kell állni a' fütendő szoba nagyságával; a' kályhából valamelly cső terjeszti tovább a' meleget; egy óra mulva ezen cső fenn a' nyilásnál az utósó emeletben már olly meleg, hogy meztelen kézzel hozzá nyulni nem lehet. Az erőművet valamelly vizkerék vagy akármelly más inditó erő könnyen hozhatja mozgásba.

Gas-világitás. Brockhaus F. ur a' gas-világitást műhelyében egy egészen e' czélra alkotott készitmény által felállitotta, de eleve csak próbaszerűleg. Előlegesen csak egy teremet világitott-meg, mellyben 14 sajtó áll, 14 kőszéngas-lánggal (ugy hogy mindegyik sajtóra egy jut). A' vállalat már legsikeresb következményeket mutat, 's a' nyomtatók, kik eddigelé csaknem keresztülhatlan olajgőzben állottak, már minden alkalmatlanság nélkül dolgozhatnak. Illy jó sikert látván Brockhaus ur, a' gas-világitást egész intézetére szándékozik kiterjeszteni, mellyben jelenleg 3 mechanicai gyors és 40 kézi sajtója van, 's (a' könyvkereskedést ide nem számitva) több mint 190 személyt foglalatoskodtat.

A' tenger vize ihatóvá tétetik. Peyre és Bremond urak valamelly gazdasági készületet találtak-fel, melly által a' tenger vizét ihatóvá teszik, 's az egészségre rosz befolyását elveszik. Havreba már meg is érkeztek, hogy ott a' kereskedőségnek 's tengerjáróknak szolgálatjokat ajálják. Később tapasztalásukat az emberiség hasznára nyilvánossá is akarják tenni. Ha ez nem cselkedés vagy dicsekvés, akkor valódi jótevői lesznek az emberi nemnek, 's megérdemlik, hogy a' tengerészet évkönyveiben halhatlanok legyenek.

Chinai vizkerekek. Sokszor lehet hallani és olvasni a' chinai kerekekről, mint azon erőmű neveztetik, melylyel a' Chinaiak vizet meritenek ris- és egyéb termesztményeik megöntözésére, hol a' föld igen száraz 's magosabban fekszik a' közellevő folyónak tükrénél. Staunton Angol mondja, hogy feltalásuk igen elmés, egyszerű, olcsó, és czélirányos. 20—40 láb körületű keréknek mondja lenni. Ezen kereken 20 veder van, 4 láb hosszú és 2 hüvelk körületű. Mindegyik veder a' kerek megfordultával $^6/_{10}$ gallone vizet merit, következésképen összesen 12 gallone vizet. Egy közép sebességű patak illy egy kereket 4-szer forgat-meg egy egy perczben.

Hajóütközet a' levegőben. Parisban valamelly, eddig soha sem látott, levegői tünemény készittetik, melly az egész várost nagy feszültségben tartja. Az van t. i. czélba véve, hogy egy egész sereg léghajó eregettessék-fel, mellyek ott különféle tábori gyakorlatokat vigyenek végbe. Pattantyúsi készületek 's tüzi játék ennek tengeri ütközet képét fogják adni.

Uj égőszer. Rutter ur Limingtonban nem rég valamelly uj égőszert talált-fel gőzhajók számára, melly által az igen drága kőszén kipótoltatik. A' fő alkató rész nála bizonyos mennyiségű szénnel, kátránnal vagy ehhez hasonló nedvvel van vegyitve. A' feltaláló már is több dicséretes és sikeres próbát tett találmányával.

Gőz-eke. Heathcoat ur, Tiveston képviselőjinek egyike, gőz-ekét gondolt-ki, 's előlegesen a' süppedékek és mocsárok kiszáritását vette munkába Boltan Lemore körül, jó sikerrel. Ezen találmány alapos reményre ad okot, hogy a' mezei gazdaságnak hasznot hajtand.

Konstantinápoli kávé-tár. Valamennyi kávé, melly Konstantinápolban megemésztetik, a' kormány felügyelése alatt, melly vele monopoliumot üz, egyetlen egy épületben pörköltetik 's őröltetik-meg. Midőn az ember e' nagy épületbe belép, számos Törököt lát e' munkával foglalatoskodni, körülötte pedig csoportosan álló kereskedőket, kiknek a' kávét itt kell venniek. Mindegyiknek

egy bőr zsákja van, mellybe a' kávéport tölti, 's azután jól bekötözi, nehogy aromája szét repüljon. Itt csak valódi mocca-kávé árultatik, a' másik terhes büntetés alatt el van tiltva.

ÉPITÉSZET.

Bullant. *(Végzet.)*

Ha az egyetemület általányos izlését megvizsgáljuk, még inkább meggyőződünk erről. Bizonyos kevermény a' goth 's hajdani sztilből itt szemlátomásabb és számosabb contrasztot mutat, mint későbbi munkáiban. A' goth itt legközelebb a' szerkezményi mód által ismerteti-meg magát, melly belül 's kivül azon kis kövekből áll, mellyek a' középkori épületekből majd csak mindenkor a' falak külső lapját képezik. Ezentúl megismerhetni azt a' keresztrámák nagyságain 's a' tetők magosságainál: két karakter, mellyeknek bélyege egész jelen időig több épületünkben fentartá magát. Nem kevesbbé lehet megismerni azon tornyocskákon, mellyek a' pavillonnál emelkednek-fel, 's az épület négy szögén kinyomulnak, és az udvart környezik. Végre megismerhetni bizonyos, igen önkényes detailjaiban egy diszitvénynek, melylyel a' 2-dik emelet keresztrámái halmozvák, 's a' sovány és száraz izlésen, melly ezen architektura egész valósitásában uralkodik. — A' hajdanság szerinti mód azonban könnyen felfedezteti magát az elrendezés 's idomzat rendességében, mellyet mutat a' kastél külseje 's belseje az oszloprendek alkalmazásánál majd pilasterekben a' keresztráma párkányzatinál, majd szabadon álló oszlopokban a' különféle előugrásoknál, mellyre alább még visszatérendünk, a' jó izlésben 's a' profilok tisztaságában, 's végre sok diszitési részneк csinosságán, mellyek az ajtókon, a' fülkék körül, az architektura profiljainál helyes választással elosztvák 's finomsággal létesitvék.

A' kastél kivülről 4 fő épületből áll, mellyek négyszögű planumot képeznek, 's mellyeknek szögeinél 4 négyszögű pavillon emelkedik, mellyek a' többi épületnél egy emelettel magosabbak. Ezen pavillonok belső szögeinél tornyocskák vannak, mellyek aláfelé tekeformakép összefutnak. Egy dombra állitva, a' kastél lejtvényekkel 's esplanadokkal, mellyek oda felvezetnek, 's 3 oldalról árkokkal van körülfogva; a' negyediknél terrasse van, honnan Ecouen helységet átnézhetni. Különféle más szerkezmény belől ugy, mint kivül, erős várkastél-karaktert kölcsönöztek neki, mellynek akkori időben nem volt csupán a' külső tekintetre befolyása. — A' belső homlokzat vagy épületarcz, az az, az udvarban levő, egy földszinti emeletből áll, egy első etage-ból 's egy másodikból, melly egészen a' tetőbe nyulik, 's bizonyitja, milly régi franczia országban az ablakok használása, mellyeket ujabb elnevezés szerint mansardoknak neveznek. A'

két főemelet nagy ablak-nyilásokkal van keresztül törve, mellyeknek szegélye nagy egyformaságot mutatván, az egész emeletnél kiálló pilasterekkel, mellyeknek alkata rosz, 's közlék-metszésekben faragvák. A' pilasterek a' mansard ablakoknak szegélyeinél hasonlók ezekhez, 's korinthi rendből állanak.

Azt, mit ezen belső homlokzatnál különösen megjegyzésre méltónak találnak, az imént emlitett ugraléknál alkalmazott oszloprendek teszik. A' bejárásnál, vagy külső homlokzatnál — melly 4 doriai oszlopból van képezve végig járó talapzattal 's fölötte hasonlitó joniai oszloprendből — nem hibázik sem csinosság, sem hibátlanság a' sztilben 's detailban. — De ennél még inkább csudálják a' két ugralékot az udvar két főoldalánál. Az első két oszloprendből képeztetik, mellyeknek egyike doriai, másik pedig korinthiai. A' második fölségesebb még az elsőnél, csupán egy rendből áll négy nagy korinthiai oszloppal, mellyek az épülettel egy magosságúak, 's igen szép peristylt képeznek. A' középső oszlopköz szélesb a' más kettőnél; utat nyit a' hágcsóhoz, melly itt veszi kezdetét. A' pilasterek a' peristyl alatt megfelelnek az oszlopoknak. A' 4 oldalpilaster között mindenkor egy fülke van, hol egykor Angelo Mihálynak két alakja állott, mellyek eredetileg 2-dik Gyulának siremlékéhez szánva, lassanként az Ecouen kastélból a' Richelieu-hôtelba, onnan pedig a' királyi museumba jutottak. Ezen oszloprendnek párkánya igen gazdag 's az arczozat (Fries) trophäumokkal 's más allegoriai tárgyakkal diszül, mellyeknek befolyásuk van a' Montmorency családra.

A' második ugralék, melly megfelel az elsőnek, csupán egy ivhelyzet (arcade) formáját mutatja 2 doriai oszloppal talapzaton. Az oszlopok szép párkányt hordoznak hármas rovatékokkal (Trygliph), mellyen a' közlegek fegyverkészületekkel, koronákkal és symbolumokkal kitöltvék. Az archivoltek vagy boltozatok diszitvék szárnyas győzedelem-istenekkel, babér-ágakkal kezökben. — Bullanttól fogva kétségkivül sokkal nagyobb nemű találmányokból álló épitvények készültek a' hajdani művészet szellemében, sokkal szebb paloták mint az Ecouen-kastél; azonban egyikén sem találhatni architekturai részeket, mellyek classikaiabbak volnának azoknál, mellyeket éppen most irtunk-le. Bullantnak talán egyik követőjétől sem hordhatni-fel több profil-tisztaságot, finomabb valósitást, igazabb érzelmet a' szép idomzatokhoz 's minden oszloprend igaz karakteréhez, 's végre jobb utánzását a' hajdanság műveinek ezen tekintetből. Bullant egyébiránt egész szorgalommal tanulta ezeket, 's tanulmányának resultatumait egy értekezésben közlé a' közönséggel, melly azonban már régen 's örökre is eltünt. Az mind e' mellett is, mi az Ecouen-kastélból még hátra maradt, valamiben kipótolhatja ezen kárt. Mi ennél is több,

Chambrai hires literator szerint, még nagyobb bizonyossággal ismerhetni-meg ott Bullant theoriáját. Ezen művész után az érintett épitvényemlék a' legrendesebb mintákat foglalja magában a' három görög oszloprendből! „Azon architektus, ki azt épitette — mondja Chambrai — egy volt az elsők közül, ki probát tön Vitruv tanitását, mellyben ő ugy jelenkezett mindenkor, mint annak legpontosabb utánzója, tettleg valósitani.“ — Nem kevés becsületére vált Bullant-nak, hogy őt Chambrai a' classikai épitőművészek közé számlálta, kiknek architekturája között huzta ő hires parallelláját. Ezen munkára kell tehát utasitnunk mind azokat is, kik, miután ezen jeles architektusnak műveit nem láthaták a' természetben, azon leköteleztetésekről sem szerezhetnek magoknak tiszta képzeletet, melylyel tartozik neki az architektura franczia országban. Őt valóban ugyan azon sors érte vala, melly éri mind azon hőseket, kik nagy fáradozásaikkal, még ollykor nevezetes áldozattal is, valamelly uj pályát nyitnak-meg: övé volt az érdem, 's mások ragadák-el a' dicsőséget. Alii famam habent, alii merentur.

NOVÁK DÁNIEL.

LITERATURA.

Válasz Bajza urnak a' Honművész szini kritikáiról irtt nehány szavára. (Krit. Lap. VII. Füzet.) (*Végzet.*)

6. §. A' következőkre egyszerre felelek: „A' magyar szini kritikáknak nem okos czéljok vagyon. (Kr. l. 156. l.) — A' Társ. 73. lapján én azt beszélem, hogy a' Honm. kritikái nem épitenek. — Czáfolni közönség előtt 's czáfolni szobában 4 fal között — különböző dolog (157. l.) — Hacsak hitelesitett tanúlevelek nem igazolják. — Mutogatná-meg az általam tagadatott épités lehetséget. Én elhiszem, hogy a' magyar szinészek a' Honm. magasztaló kritikáit igen szivesen veszik. (158 l.) — Ezen kritikák nem használhatók, mert nincs bennek tanitás. — Én éppen azon köveket nem látom a' Honm. kritikáiban, mellyekből épiteni lehetett volna. — Ezen nyilvánosságból legfölebb kissé több vigyázat a' játékban következhetik.“ (159. lap.)

Mind ezek, valamint az egész „nehány szó a' Honművész szini kritkáiról“ melly 12 lapra terjed a' krit. lapok 7. füzetében, felvilágositásul iratnak ugyan Garay urnak, de minden esetre a' Honm. rovására; 's azért ez utóbbinak védelméül irom én (mint emlitém) ezen egész választ.

Hogy a' magyar szini kritikáknak nem okos czéljok van, ugyan hogy mondhatja B. ur? — Nem okos czél-e az, ha valaki használni akar honjának, literaturának, szinészetnek, vagy egyes személynek? Ha tehát valaki a' használásra vett eszközt nem intézi-el okosan, nem okos-e azért a' czél? De kérdés, hogy átalján véve minden magyar szini kritika nem volt-e okos? Én legalább a' Honm. kritikáinak épületlenségét azért sem tehetem fel, mert nemcsak a' vidéki társaságoktól több izbeli tudósitásom jött, hogy a' vidéki megrótt szinészek sikerrel használták e' lapokban a' figyelmeztető észrevételeket 's tanultak belőlek — hanem a' budai szinészek is hasznukra forditák, mit mind mivelt közönségünk tagjai értésemre nem egyszer adtak, mind magok a' szinészek köszönettel tiszteltek-meg érettek, és pedig nem a' 4 fal között adott ta-

nácsokért, hanem a' Honművészben irottakért; végre magam is tapasztaltam a' Honművészben megjelent észrevételeknek, habár nem valamennyinek is, budai szinpadunkon használtatását. Mind ezekről hiteles tanúleveleket felhozni szintén olly gyermekesnek, mint (ezen éppen nem olly iszonyú fontosságú tárgyban) tulságosnak tartok: megnyugszom saját tapasztalásomban, mellynek előttem minden tanúlevélnél nagyobb criteriuma van, 's megelégszem mostani körülményeinket tekintve, ha észrevételeim, bár nem mindenkor is, de legalább igen sokszor használtattak.'— Nem csak épitési lehetséggel birnak tehát a' Honművész kritikái, hanem valósággal épitettek is akár ezen, akár a' feljebb emlitett tekintetekre nézve; mert valamint magasztalás ugy tanitás is van bennek; ennél fogva tehát használhatók, valamint használtattak is, következőleg épületesek.

Igen csalatkozik B. ur, midőn mondja, hogy a' magyar színészek csak a' Honm. magasztaló kritikáit veszik igen szivesen, ha bár B. ur ezen c s a k szót kihagyá is mondásából: mert ámbár elintén könyezve panaszkodtak is némellyek nőszínésznéink közül az illető igazgatóságnál ellenem, engemet tökélyetlenségeik emlitése végett ellenségeiknek mondottak, 's egykét elfogult színész a' budai szinpadot el is akará hagyni szini megrovásaink miatt: de csak ugyan később általlátták észrevételeinknek nemcsak alaposságát hanem hasznos, tanúságos voltát is, és mindnyájunk elégülésére sikeresen használták, sőt háladatos szókkal köszönék meg azon hazafiságomat, mellytől vezéreltetve mindenkor igazságosan de illő kiméléssel közlöm mind azt, mi részint az intézetre részint a' tagokra nézve hasznos és tanúságos. — Lehet-e tehát mind ezeknél fogva a' Honm. szini közleményeit (habár B. ur csak ezekből azokat érti is kritikáknak, mellyek a' szini mutatványok vagy gyengéjeit vagy dicséreteit tárgyazzák) épületleneknek nevezni? — Hiszen már az is nyereség és épületes, ha „a' csupa nyilvánoszággból több vigyázat a' játékban következhetik — és ha „minden helyes észrevétel közelebb visz a' tökély pontjához." (Krit. L. 136. l.) — Én pedig ezt hittem évek előtt, hiszem ma is, 's ezután is. Elveim, mellyekre épitém szini közleményeim helyességét, korán sem voltak olly szilárdtalanok, hogy azokat 4 év előtt feketéknek, ma pedig fejéreknek tartsam, 's e' tárgyban nem egyezhetem-meg azzal, mit B. ur maga felől a' 112—113 lapon mond: „évek előtt feketét hittem, ma pedig fejéret hiszek." Tudtam 4 év előtt, mit lehet még most színészeinknek mit publicumunknak illyes folyóiratban, mint a' Honművész, nyujtani: 's meg fog engedni B. ur, ha e' tárgyat bővebben nem feszegetem, mert azt még most nyilvánosabbá tennem nem lehet. A' külföldi 's hazai német folyóiratokban hasonnemű tudósitások sikerrel és szivesen is fogadtatva közöltetnek; a' közönségnek csak tudós és igy legkisebb része ohajtana bővebb kritikát; de e' rész egy folyóirat költségeit ki nem fizethetné. Kedvökért tehát a' nagyobb rész, melly a' szokott tudósitásokkal megelégszik, hosszas kritikákkal untatni nem lehet. Maga B. ur megvallja a' Kritikai Lap. 7. füzet 135. lapján, hogy kritikával nem mulattatni kell:" én ehhez hozzá teszem: „de nem is lehet a' nagy publicumot mulattatni." — Ugyan ott mondja, hogy „felületes birálattal lehet ugyan szerezni mulatságot — de tanitani nem lehet." Az utóbbit tagadom; mert egyes jó észrevétel is elég, hogy némi tanitást adjon. A' Honm. czélja pedig mulattatás és tanitás levén, ezt elegendőleg elérte mind ekkoráig: többet tenni mostani körölményeire nézve nem lehet, de többet kivánni is éppen olly igazságtalan mint teljesithetlen. Hogy B. ur többet kiván, meg tudok érette engedni, mert egy oldalúlag vette a' dolgot, 's hihetőleg nem olly szándékkal, hogy ártson folyóiratom becsének. Minden körülményt, ugy látszik, vagy

nem akart vagy vonakodott tekintetbe venni, 's megfontolásra méltánylani, vagy éppen nem ismert.

A' Honművész mentségeül irám mind ezt, nem pedig veszekedési ingerből. Szeretni fogom, ha B. ur azokat igy veendi; de kérem is, hogy folytatásukra semmi szin alatt fel ne szóllitson, mert erről előre is lemondtam; mivel sem időm sem kedvem illyes czivódásra nincsen, már csak azért sem, mert látom, hogy az ellenfelek ritkán maradnak olly határok között, mellyek őket a' legkeserűbb és legsértőbb szavak ellen korlátolnák; mert tapasztalom, hogy nehány legmérsékeltebb hangon irtt sor is képes nemcsak haragot, de boszúvágyat és fenyegetést az ellenfélben gerjeszteni, Czivódjanak azok, kiknek ez elemök kik tudományos tehetségeiket illyesre szentelik, 's csak ezzel akarnak zsenge literaturánknak használni vagy is inkább ártani; kik illyesben találják mulatságukat. Ezen tettöknek ösztönét én ('s velem mások sokan) nem azon nemes czélban találom, mellynél fogva használni akarnának még alig fejleni kezdő literaturánknak (mert idegenitik a' publicumot ama korholt munkák megszerzésétől; igy pedig ezeknek létesitőjeiket is elkeseritik 's további munkálkodástól elijesztik) hanem inkább egy nemtelen indulatban. — Nekem a' czivódás gyönyört 's mulatságot nem szerez, 's hihetőleg olvasóim legnagyobb részének sem. Ez utóbbi okból tisztelettel követem-meg t. olvasóimat, hogy illy hosszacska válaszszal fárasztám szives béketürésöket. De tartoztam azzal nekik, tartoztam folyóiratom becsének. Ezután is hive maradandok azon régebben kikötött elvemnek, hogy a' t. olvasókat toll harczczal nem terhelem, 's igéretemet, mennyire lehetséges leend, teljesiteni, legalább a' kellemetlen vitákat kerülni fogom.

E' lapok kiadója.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

Figyelmeztetés. Budán jövő szombaton (aug. 27-én) **Kántorné** assz. jut. játékaul „Fieszko" drama adatik (Schiller műveiből fordità **Nagy** Ignácz). Mind e' helyes műnek választatása, mind azon méltánylás, mellyet közönségünk részéről a' jutalmazandó művészné mind eddig tapasztalt, biztos reményt nyujtanak, hogy számos publicum tisztelendi-meg jelenlétével az érintett mutatványt. Mit neki annyival is inkább szivből ohajtunk, mert hosszas és terhes pályáján honi színészetünk körében ő vivta-ki magának azon tökély fokát a' tragicai szakmányban, mellyet még rajta kivül senki sem mult felül. Csak a' t. közönség nagyobb részvéte enyhitheti némileg ama nyomasztó körülményeknek terheit, mellyek reá nézve ezen évben részint hosszas és igen költséges betegségében részint a' társaság szük jövedelmének következésében igen érzékenyen hatottak.

Ugyan Budán jövő szerdán (aug. 31-kén) leend **Szentpétery** urnak jutalomjátéka „Fra Diavolo" daljáték (Auber műve). Itt is ohajtjuk, vajha e' szép daljáték számosabb nézőt szerezne e' jeles művészünknek, mint tavaly, midőn akkor ugyan e' darab választatván jutalmi játékaul a' rosz idő miatt csak igen kevés néző jelenlétében részesülhetett.

BUDÁN az aug. 18-án adatott „Donna Diana" czimszerepében **Lendvayné** assz. ismét szépen viritó füzért érdemle diszes homlokára. **Lendvay** ur (Caesario) méltán álla mellette. **Egressy** ur (Perin) olly jelesen, illedelemmel, és mulattatólag adá szerepét, miképpen azt előzőjei közül szinpadunkon egyik sem. — 21-kén „Lumpacivagabundus" került ismét szinpadra, és az igen

számos közönséget jól mulattatá. Bartha ur kevessé túlságba esett az I-sö felv.-ban, midőn feltürközve (a' szini illedelem szabályai ellen) felfedte volt karjait; 's az „Eduard és Kunegunde" dalban olly rémitő erőtetett hangon énekelt, melly inkább sérté mint kellemesen érinté a' füleket. A' 2-ik felv. finale zajosan tapsoltatott-meg. — Két hét óta számosabb közönség látogatja színházunkat.

UNGVÁRRÓL aug. 5-kén. — A' szinte 5 hónapig városunkban volt nemzeti színésztársaság (Harmath és társa — vezérletük alatt) szembetünő pártfogásunkért több izben bizonyitá szives hálaját, mellyet mindenki méltán is várhatott. Előadásaik, nehány silány darabot elmellőzve, jól sikerültek. Hazafiak, nem csak a' városból, de a' környékből is gyakori látogatással örvendeztették színészeinket, 's megsemmisitették azon gyalázatos hirt, melly a' társaságnak kevés ideig volt egyik tagja, (K —) által hamisan terjedett-el, hogy t. i. a' társaság Unghváratt megbukott. Nyilván kitetszik, hogy ezen, jóságunkra érdemetlen, színész, több megrovandó tettének elkövetése után, a' társaságból kirekesztetvén, csupán boszúból merte e' vak lépést tenni; ki ezt még azzal is tetézte, hogy a' társaság nevében a' maga részére collectát szedett. Igen dicséretes ezen társaság vezér tagjaiban, hogy erkölcstelen színészt magok között nem szenvednek; mi által azt érik-el, hogy mindenhol kedvességet nyernek, 's annak idejében Ungvárratt ismét szivesen láttatnak.

Cs. G. Sz. és társa.

KOLOSVÁRATT aug. 4-kén „kötő tük" fordult-meg színpadunkon (nézö játék 4 fölv Koczebue után forditva többektől (mint a' czédulán olvastuk). — Déríné Amaliát köztetszésre adá. Különösen megható volt, midőn azon hirre - hogy férje (kit ő párviadalban elesettnek vélt) csak könnyű sebet kapott; -- mély keservét egyszerre zajos 's csaknem őrjöngéssel határos öröm váltá-föl. Tóth (Durlach) a' nője hűségében bizó, ritka gyöngédséggel szerető férjet helyesen tünteté-föl. A' második fölv. 2-dik jelenésében helytelen bejövetelét mindazáltal hibául tulajdonitjuk neki, bár ezt hirtelen távozásával némileg helyre hozta is. Szerdahelyi a' lepke Eszlingent tetszésre adá. Könyvesné (b. Durlachné) mind addig tetszésre nem számolhat, mig jobb hangejtése 's illőbb öltözete által magát erre nem érdemesiti. — 6-án „a' megosztott szív" (v.ját. 1 fölv. irta Kotzebue) mulattatott. Déríné (Paulina) Proteuszként most szende Zsófivá majd mivelt Paulinává változván helyesen képezé 's különbözteté mindkettőnek szerelmét. Harai (Dorsett) nem tükrözé tisztán azon belérzést, mellyet benne őt ostromló kedvesei gerjesztének. Igyekezzék az illy szerepekben érzéseit illő mimikával párositani. Ezt követé „a' haza-jövetel" (drama 1 fölv. Houvaldtól) melly Déríénknek e' ma esti előadását megkoszorúzá. Az első darabban mint vig szeszélyű leány mulattatott; most mint erős lelkű nő bámulásra ragadott. Kecsesel adá előbb a' szende leány csinjait: 's most mint szerető anya tünt elönkbe. Ki ismeri a' két szerep közti különséget, láthatá, hogy azt D. millyennel adá, csak az tudja e' művészi előadást voltaképpen méltánylani. M. Nina (Maria) tetszett. Henrich szerepét a' kis Sz. Nelli adá dicséretet érdemlő bátorsággal. Szerdahelyi (Volfram) alkalmas helyén volt. Tóthnak (Dorner) több természetességet ajánlunk. —

DIVAT.

Parisban a' dámák látogatás alkalmával többnyire szük ujas ruhát 's kötött fekete selyemből vagy csipke-kesztyűt viselnek. A' ruhák többnyire világos musselinből apró ránczokba szedve és hasonlag ránczolt keskeny csipkével körözve készülnek. A' capote-kalapot (krepből) fátyollal diszesitik; mások különféle szinű selyemből de nem nagyon öblösen készülnek, 's többnyire virággal ékesitetnek. A' szalmakalapok ernyője alatt is virágok, blonde-szalag bokrok diszkednek. — A' fekete kapocsra aggatott arany szivecske most is ékszerül szolgál. — Ékes dámák jobb kezöknek gyürüs ujján egy nagy sima gyürüt viselnek, mellyre nevök kezdő betüjei 's valamelly emlékmondás van vésve. — A' fehér mantilla elfoglalá a' feketének helyét. A' rózsa szinnel vegyes fehér napernyőcskék nyele ében fából van, 's aranynyal, aczéllal vagy elefant-csonttal ékesitve.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utsza 612.

69.

HONMŰVÉSZ.

Pesten vasárnap augustus **28kán** **1836.**

KÖLTÉSZET.

Hajós dala.

Röpülj, röpülj kicsin hajóm
Dicső honom felé,
Azon rideg, magos hegyek
Sötét falai megé:

Arany kalász boritja ott
'S virány a' telkeket,
Arany szabadság boldogit
Mindannyi kebelet.

Sok vélje bár, hogy mennyet él
A' külhaza körén;
De őslakom határi köztt
Szerencsésb százszor én!

Csak ott tenyész malaszt között
Nekem hív érezet,
Csak ott adott rokon kebelt
Nekem a' végezet.

Röpülj hamar, kicsin hajóm,
Lilám sohajtva vár;
Kies pályám ne háboritsd,
Te duzzadt barna ár!

BARNA.

SZORGALOM.

Schebest-liqueur. Schebest Agnes l. a. volt pesti dalszinésznő felől a' német birodalmi hirlapok egyre halmozzák dicséretöket. Jelenleg Karlsruhe városában bájolja-el hallgatóit, 's tiszteletére e' városban Hausser Károly ur „crême de l'aimable Schebest" czimmel elnevezett különös liqueurt készit, mellynek (saját hirdetménye szerint) aromája hasonlit e' dicsért szinésznének varázsjátékához, mert felvidit, enyhit, és erősit, sőt, mint amaz, kellemére és szeszére nézve a' tökély legfőbb fokát érte-el. (Aranyozott bronz üvegecskében 1 ft. 12 kr-jával árultatik egy-egy palaczk.)

Chinai indigo termesztése. Azon próbák, mellyek a' chinai indigo (polygonum tinctorium) termesztésével több tartományban déli Kaukasiában, örmény 's ázsiai török országban tétettek, teljes sikerrel ütöttek-ki.

Hangyarombolo. Német országot jelenleg bizonyos Pittrich ur utazza-be, ki magát „hangyarombolónak" nevezi, 's dicsőséget helyeztet abba, hogy valamelly, általa elégséges próbára tett, mód előmutatásával a' világnak minden hangyáját elhajthatni képes. Ezen szer egy rész megtört kénkőből, nyolcz rész ujan égetett fahamuból 's egy rész mészbül áll. Ezzel kertészek, parasztok 's a' t. által valamennyi hangyabolyokat beszórat, 's valóban szörnyű rombolásokat visz véghez ezen állatkák között. De — mint Pittrich ur mondja — az egész világ valamennyi hangyájának kiirtásához valóban hangya-szorgalom kivántatik-meg!

Illatos viz. Campiotti Ferencz ur, illatszer-árus Bergamoban, uj illatos vizet talált-fel, mellyet, nem tudni mi okbul, „havasi viznek" nevez; de melly annyi elsőséggel bir, hogy szorgalmi dijra méltattatott. Mint mondják, semmi tekintetben sem áll a' valódi kölni viz megett, a' valódiatlant pedig sok tekintetben felülhaladja, 's leginkább csuda-kellemű illattal jeleskedik.

Burgonyák sebes érlelése. Hogy a' burgonyát (kolompért) minél sebesb érlelésre lehessen hozni, azt tanácsolják, hogy mi előtt elvettetnek, valamelly mérsékes szárazságú helyre tétessenek, ne pedig legott a' földbe. Illy burgonyák, mint mondatik, nemcsak meg nem érnek egy pár héttel korábban, hanem szaporább és jobb izű gyümölcsöt is adnak. Az emlitett bánásmód németországban már egy pár év óta igen sikeresen gyakoroltatik, 's gazdáink által is megpróbáltathatik.

Aczéltollak. Egy kereskedési czikkely, melly első tekintetre nem igen fontosnak látszhatnék, kevés idő óta olly általánosan használtatik, hogy jelenleg már egyik legfontosb szorgalmi ágot képez, 's ez nem egyéb, mint az aczéltollak. Ezen tollaknak ára folytonosan alászáll, mialatt belbecsök mind inkább nevekszik. Az aczéltollak fő gyárnoka Londonban 250 munkást foglalatoskodtat, 's évenként több mint 300 tonna aczélt dolgoztat-fel, mellyből minden tonna 10.000 gros (à 12 tuczat) tollat ad.

Fényesbőr-kalapok. Dublinban High és comp. urak kalapgyárt állitottak-fel, mellyben nem nyúlszőrbül, selyem- szalmavagy halhéjbul, hanem kizárólag könnyű, fekete fényesbőrbül készittetnek kalapok. Ezen bőrkalapoknak minden eddigi férjfi-fejtakarók közül igen nagy elsőségök van, ruganyosság, tartósságra, és szépségre nézve; mivel a' bőrnek olcsó fénymáz által időrül időre

fényes feketeség adathatik, 's a' kalap igy egészen uj alakot nyer. Ezen olcsó kalapok igen kelendők, és szinte Éjszakamerikáig küldetnek-el.

INTÉZET.

Bernáth-Alapitvány.

T. Ungh megyének Rendei, már három országgyülésen volt követjeket t. ifiabb Bernáthfalvai Bernáth Zsigmond urat, megtisztelni akarván, a' folyó évi martius 22-én tartott közgyülésben életnagyságú képét aláirás utján begyülendő pénzen lefestetni, 's a' megye nagyobb teremében kifüggesztetni elhatározák: — melly végre az aláirást másod alispán t. Willei Pribék Antal ur azonnal meg is inditván, a' szükséges költséget a' megye Rendei tüstént megajánlák. De a' tisztelt követ ur megértvén a' szándékot, aprilis 6-kán a' megye Rendeihez intézett hálaadó kinyilatkoztatásában a' megjutalmaztatás külső formájának olly alakba változtatásáért esedezék, melly maradandóbb záloga, bizonysága és tanúja legyen azon határtalan tiszteletének, melylyel a' Rendekhez viseltetni meg nem szünik. E' végett azt kéri, hogy a' nemesi rend önkénytes ajándékából öszvejött tőkepénz biztos feltételek mellett törvényes kamatozásra adattassék-ki; 's ezen kamatokból magyar olvasó könyvek vásároltassanak, mellyek nyilvános vizsgálatok alkalmával a' tanuló gyermekeknek jó erkölcseik és szorgalmuk jutalmául a' megyebeli falusi iskolákban évenként osztassanak-ki. — E' nemes czélja a' t. követnek elfogadtatott ugyan, de az előbbi határozat végrehajtása is megrendeltetett, és e' végre a' t. alispán ur ujolag aláirást nyita-meg. Azonban erre is fentebbi kinyilatkozását ismétlé a' követ ur, azt adván hozzá, hogy attól el nem állhatna soha, 's el sem is fog állani. — Minek következésében a' t. követ urnak czélja elfogadtatott, 's az egész önkénytes ajándékból összegyült tőkepénz az általa kitüzött végre fordittatni, 's egyszersmind e' jótékony intézet Bernáth alapitványának neveztetni határoztatott.

sz... l..

RÉGISÉG.

Helyes rendelmény a' régiségek megőrzésére. Paris városa, hogy ezután a' régiségnek kevesebb nevezetes tárgya vesszen-el, minden kiásatás vállalkozóinak meghagyá feltétel gyanánt, hogy a' régi műtárgyakat, pénzeket, emlékpénzeket 's a't. egy biztosságnak általadják, melly nemcsak a' tárgyaknak tulajdonképpi becsét, hanem azt is, mellyet azon kivül a' kir. könyvtár emlékpén-

zeinek őrzője, mint régiségi becset, határozand, megfizeti, és pedig ugyan azon munkásnak, ki a' tárgyat találta. A' vállalkozó egy tizedrészt fog kapni felvigyázatáért.

Régi felirások Nubiában. Letronne ismeretes tudós három emlékirományt adott-ki ama nubiai és abyssiniai felirások iránt, mellyeket Adulisban, Axumban, Talmisban, és Philos melletti templomnál találtak. Az Adulis és Axumban talált görög felirások Abyssiniába valók. Az adulisi kettőt Cosmas szerzetes találá a' 6-dik század elején; egyik bazalt-kő lapon volt bevésve, melly Ptolomäus Evergetes egyptusi király elfoglalásainak pompás előszámlálása; a' másik egy fehér márványból készült ülőhelyre vésve egy abyssiniai királynak tetteit dicséri, ki magát Mars fijának mondja. Az axumi első felirás Aizanának, az Axumiták királyának, tiszteletére készült, ki a' Bugaiták hat népségét meggyőzte, 's magát királyok királyának nevezé. Az adulisi első felirásból bebizonyodik, hogy a' Lagidák uralkodása alatt Abyssiniában a' görög nyelv ismertetett; a' másodikból pedig, és az axumiból, hogy az abyssinai fejdelmek görögül is beszéltek, és e' nyelvet használták nyilvános emlékeken. E' két felirás ezen kívül bizonyitja, hogy a' görög vallás korán bejutott az Abyssiniaiak közé. — A' nubia-talmisi felirásból Letronne ur következteti, hogy a' kereszténység Abyssiniába 200 évvel jutott korábban mint Nubiába, és hogy ezen utóbbi azt Egyptusból nem Abyssiniából nyeré. Az adulisi, axumi, talmisi felirások 's némelly keleti irók egybehasonlitásából kiviláglik, hogy Nubia és Abyssinia a' veres tenger hosszában két ellenséges királyság volt, mellyek a' felső nilusi völgyben lakó kisebb királyok és számos népségek felett versengének. Innen származtak ama diadali felirások és örökös háborúk Nubia és Abyssinia között, mellyekről Izsáknak, alexandriai patriarchának, egyik levele is emlékezik, mellyben őket egyességre inti.

Tafnai régiségek. Ezekről a' „Moniteur Algérien“ következőt emlit. — Midőn Tafna mellett a' sánczokat hányták, Tiberiusnak egyik emlékpénzére, Raschgun szigetnek pedig első meglátogattatásakor egy szép görög arany pénzre találtak. Oran tartományának e' részében átaljan véve nem ritkák a' romai düledékek és pénzek. A' Tafna folyó mentében felfelé, az Isser viznek abba ömlésétől alább, egy régi romai városra akadhatni, mellynek falai még állanak. Ezen omladványok a' Tafna partján „Belad el Nassara“ (keresztények városa) neven mondatnak a' belföldiektől, 's azokat a' Kabylok kertjei és kunyhói veszik körül. Régi pénzek e' hegyek köztt olly közönségesek, hogy az asszonyok és gyermekek ékszer gyanánt is viselik nyak körül. Ezeket, mint mondják, nagy számmal találják a' Tafna torkolatjánál.

Perui diszedények. A' londoni régiségbúvárok társasága egyik legközelebbi ülésében Kempe ur 22 diszedényt (Vasen)'s festett lámpát mutatott elő, melylyek a' perui Inkák sirjaiban találtattak. Nagyobb része ezeknek azért nevezetes, mivel az egyptusi sirokban talált diszedényekhez igen hasonlitanak; mások görög, meg mások romai alakúak. Kempe ur azt hiszi, hogy az egyptusi művészet Phoeniciaiak által közöltetett, Amerika népeivel annál inkább, mivel a' phoeniciai hajók viz ellen is tudtak evezni.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

Figyelmeztetés. Budán jövő szerdán (aug. 31-kén) Szentpétery úrnak, jelesebb szinészeink egyikének jutalmául adatik „Fra Diavolo" Auber nagy daljátéka 3 felvonásban, mellyben a' tiszt szerepét ifj. Egressy ur, Pameláét Éder Aloyzia mint vendég játszandja.

BUDÁN aug. 23-kán (másod izben budai szinpadunkon; — először 1834. nov. 8-án) adatott koszorús költőnknek Vörösmarty Mihál urnak „Vérnász" czimű szomorú játéka szép számú közönség előtt. A' nagyobb szerepek majd valamennyin a' régi kezekben voltak, kivevén Tanárt és Lenkét. Hogy Bartha ur (Telegdi) első felvonásokban érzelgő szavaiba több élénkséget és szerelme vallomásába nagyobb tüzet és kellemet, valamint hangosabb szavalásába mérsékeltséget, szerepének egyéb részébe illőbb művészi felfogást öntött volna, köz ohajtás vala. Meg nem foghattuk, mikép állhatott olly nyugodtan, midőn a' haldokló Tanár felfedezi neki, hogy saját leányát vette nőül, 's fijának megöletésére küldé Kuvikot. Udvarhelyi ur (Tanár) jelesen, szép érthetőséggel, 's természetesen adá szerepét; 's valóban e' mai egyike volt helyesebbeinek. Ő ugy szóllván leginkább elégité-ki a' mai nagyobb szerepekben várakozásunkat. Fáncsy ur (Banó) nagy szorgalommal játszék, mint mindenkor szokott. Heve uzonban némellykor kelleténél hangosabb szavalásra ragadá. Érzelgő szerepének érzékenyebb részeiben a' tartósabb siránkozó hangot sikerrel kerülheti vala. Igen ohajtanók azt is, ha illyes kesergő szerepben fejének olly mélyen, gyakran és hirtelen lecsüggesztéseit kerülné, 's keservét inkább czélirányos arcz-mimmel fejezné-ki. Laborfalvi Róza (Lenke) kevesbbé elégite-ki, mint előzője (Parázsóné assz.) Kivált az első felvonásokban több élénkséget és vidámságot kell vala előtüntetnie, mi után Telegdi is mondja, hogy azon leány kit szeret, vidám. Lenke ma elejétől fogva mindig komoly 's egyirányos indulatúnak, hévtelennek látszott. Ugy tetszik, mintha L. R. komoly szerepekben kevesb ügyességgel birna, mint vidámakban. A' kisebb szerepekben Lendvay (Kolta) és Egressy ur (Vid) tökélyes pontosságot nem mutattak. Átaljan véve ohajtanók, hogy a' szerzőnek szavai kivált más sőt gyakran ellenkező értelmű szókkal soha se cseréltessenek-ki, mit azonban ma gyakran lehete tapasztalni. A' közönség, melly előtt egyébiránt illyesek nem könnyen tünnek-fel, gyakori tapsok által nyilvánitá tetszését. — 25-kén „fekete asszony" dalos bohózat jött ismét igen mulattatólag szinpadra.

GYULÁN junius 21-kén adatott Kisfaludynak „leánykérők" czimű jeles vig játéka 3 felv. A' nemes megyének közgyülésére begyült közönség csaknem egészen jelen vala; de az igyekezet a' válogatott izlésű nézőség tetszését meg-

nyerni nagyon silányul mutatkozott. Döme (Ferencz) legtöbb ipart mutatott. Máli (Julia), Kálmán (Károly) helytelenül, Szalay (Perföldi) Szaplonczay (b. Szélházi) meglehetősen, Lázárné (Margit) szerepét helyesen fölfogva 's dicsérettel, Demjén (Baltafi), Koronkay (Tamás), Szaplonczay (Lidi) türhetőleg játszottak. Visszatetszett egyébiránt a' készületlenség, 's az ebből eredt nagy robajú sugás. — 22-kén „Preciosa" vigsággal elegy énekes játék 3 felv. adatott. Szalay (czigány vajda) 's Démjénné (Viarda) helyes öltözetjekért dicséretet érdemelnek; játszásuk is elég nevettető volt; de az énekek átalánosan helytelenül 's pontatlanul sikerültek, egymásra figyelem nélkül. A' sok név, melly a' czédulán olvastatott, csak ott is maradott, és személyesitőjeik a' szinhelyen nem láttattak. — 23-kán adatott „Mátyás király választása" eredeti nemzeti szinjáték 3 felv. A' játék nem legjobban sikerült. Szaplonczay (Mátyás) szerepét jól tudva,de eléggé hiven föl nem fogva játszott; mert a' hőskeblű Mátyás Podiebrád tömlöczében is lelkes rettenthetlen Magyar; kivált midőn a' szerelem heve is lángoztatja a' szivet, 's a' jobb sorssal állhatatos küzdésre heviti. Nevetésre inditá a' nézőket fogolytársa Madróczi (Julia, férjfi öltözetben), ki egy hős Magyarnak ugy illett, mint az afrikai Néger valamelly franczia piperkőcz pairnek. De hiszen e' szerep vitelére férjfi is akadhatott volna alkalmazható. Podiebrád trónusa szintén nevetségesen vala készülve, 's a' rajta ülő cseh király (Koronkay) elég készületlenséget árult-el. Katalin (Szaplonczayné) és Vitéz (Szalay) szerepeiket tudva meglehetősen játszottak; a' többiek kevés érdekkel. A' cseh cancellár (egy uj tag Kocsi helyett nem tudni miért — Szerbényi) idétlenül, keresztül kasul sétálgatott a' szinen szótalanul, 's divatos köpönyegébe egész szájáig burkolódzva inkább máshoz hasonlitott, mint fő méltóságú személyhez. Az egész nézőség illy helytelen játszásmóddal teljes mértékben elégületlen levén ohajtotta a' jobbaknak 's alkalmasbbaknak, kikben a' szinészetre valamelly idomok fejledeztek, vagy legalább ezentul fejledezhetnek, pontos tanulmány, szünteleni szorgalom általi maguk ajánlása által más szabályozott, tökélyesebb társaságokhoz csatlakozását, a' többieknek pedig más pálya választását. — 25-kén Szaplonczay részére „a' kis káplár Napoleon életéből" egészen uj, vigsággal elegy nézőjáték 3 felv. adatott. Szaplonczay az igyekező szinészek közül való, és a' pártolást megérdemelte volna: de a' már kifejlett vélemény e' társaság készületlenségére nézve (noha a' publicum nem szánta áldozatát, 's kész volt pártfogolni honszeretetből e' nemzetiség előmentére ható intézetet, de a' szinészek, egyet kettőt kivéve, csupa munkálatlanságban töltvén napjaikat, merő készületlenséget, sugó utáni epedést, 's az egész nézőség iránt figyelmetlenséget mutattak) mai estve a' nevezett jutalmazandónak csekély kamattal fizetett, mert a' nézők száma csekély vala. Döme (Rossignol) eléggé nevettetett: de egybehangzás a' darabban nem volt. — Utójára 26-kán „Zsigmond király álma, vagy, a' siklósi leányok" nevezetes honi szinjáték magyar szellemű énekekkel és néma ábrázolatokkal 4 felv. adatott. E' végső játéknál egészen elfogyott már a' nézők száma is, mert igen gyéren valának. A' néma ábrázolatok (Zrinyi kirohanását kivéve) keveset, vagy semmit sem értek. Czillei Ulrich (***) egészen kimaradt a' játékból. Általános véleménye a' publicumnak, hogy 4 tagot legfeljebb kivéve (Szaplonczay, Szaplonczayné, Julia, Döme), kik természetökhez illő és megegyező szerepeknek szorgalmas tanulása, 's azoknak szellemébe, belső egybefüggésébe mély behatás mellett más jelesebb társasághoz adván magukat, a' szinészi pályán igyekezve előre haladhatnának — a' többiek valóban e' pályát

nem hivatásuk szerint, hanem a' kenyérnek kényelmesebb keresése végett választották, kiktől azért állandó ipart, a' színészetre nézve előhaladást, a' nehézségek legyőzését, 's tökélyt várni alig lehet. E' 22 tagból álló társaság elvégre sok baj közé bonyolódva elhagyá városunkat. Aradnak vagy Békésnek vette-e utját, nem tudjuk. Itten talált elég pártfogást, melly állandó is lett volna, ha buzgóbban igyekeznek vala arra méltókká tenni magukat.

GYULAFI.

UNGHVÁRATT ezen évnek közelebbi szakában Harmath gyenge színész-csapata mutogatá magát. Végre Czelesztin és Balla rendesb (12 férjfi 's 7 asszony tagból álló) társaságuk érkezett hozzánk, melly által aug. 9 kén „Tigris Róbert" regényes játék — 11-kén „vallomások" vig ját. — 13-kán „Hinko hóhér legény" nézőját. igen pontosan adattak. — Ezen itt még nem látott három ujabb darabnak jó előadásuk következtében az a' kedvező remény, hogy miután mindig tele volt első rendű nézőkkel a' szinterem, 's mind annyiszor tökélyes megelégedéssel hagyák-el a' szinházat, igy hosszasabb ideig tarthat számot e' társaság a' publicumnak még bővebb pártfogására.

KOLOSVÁRATT aug. 7-én „Béla futása" (daljáték két fv. muzsikáját készité Ruzicska) számos néző előtt adatott, kik azonban e' mai előadásban kevés éldeletet lelhettek. Dériné (Lóra) tetszett. Szerdahelyi (Kálmán) olly kedvességet nem nyerhete, mint ez előtt Udvarhelyi: mindazáltal dicséretet érdemel azért hogy e' daljátéknak itt meg nem levő muzsikáját saját fejéből dolgozá-ki (ha nem volt is olly tökélyesen, mint az eredeti) 's nehány dalokkal bővitette is. Harainak (Csabi), bár szerepe betanulása által szorgalmat mutatott, nem legkellemesb hangja a' második fölvonásbeli hármas dalban tetszést nem nyert. Török (Ferkő) magány dalját kedvességgel éneklé. Tóthról (Béla) ismételjük, hogy nem énekes. Említést érdemel még Sz. Nelli, ki közbeszőtt magány dalját dicséretes bátorsággal és némi tetszéssel éneklé. A' kardalok fölötte gyengék voltak. — 8-án „tréfa és valóság" (irta Czigler; vigját. 3 fölv.) ismételtetett. Dériné Agnest művészileg adá. Tóth (b. Sziklavári) nem tölté-be helyét. N. Maria (Mártha) köztetszést nyert. Szerdahelyi (gr. Kéri) helyén volt. Jancsóban (Testes) alig találhatjuk-föl azon romokat, mellyekből a' hajdani jeles szinművészre ismerhetnénk. — 9-kén „Norma" ismételtetett fölös számú nézők előtt.

Német játékszin.

PESTEN aug. 14-kén Kalis ur visszatérvén művészi utazásáról legelsőbben lépett-fel, mint St. Clair) „Orleansi Marie Louise" czimű szinjátékban, 's előzőjénél (Kettel ur) soknak jobban tetszett. Tapsok 's előhivatás valának bizonyitványai a' publicum pártfogásának, mellyben elutazása előtt is olly bőven részesült. — 21-kén az először szinpadra került „diadema — vagy — Engelhaus romjai" (drama 5 felv. Cuno H. műve) meglehetős tetszést nyert. — 22-kén „Don Juan" Mozart Amade nagy daljátéka bérletszünéssel (először mostani társaságunk által) adatott. Ha bár Oberhoffer urnak (a' czimszerepben) mind feszes játéka mind éneklése nem elégité is ki tökélyesen várakozásunkat, sőt Kaler urról is (Leporello) hasonlót lehetne mondani, ki szerepét nagyon is komolyan vevé: azonban annál nagyobb éleményt nyujta Minkné asszony (Anna), ki mellé méltán számithatjuk Kreipl (D. Ottavio) és Rötzer (D. Pedro) urakat. Segatta assz. (D. Elvira) szerepére ugyan gyenge volt, de

még gyengébb Matureny l. a. (Zerlina). Rott ur (Masetto) meglehetősen állott helyén. A' classikai de régi stylusú muzsikának némelly hosszadalmain segiteni lehet vala, ha a' kisebb 's kevesebb érdekű dalok elhagyattak volna. Az uj diszitmények, jelesen a' tájfestmény, a' pompaterem, 's a' legvégső diszitmény igen nagy tetszéssel fogadtattak, 's mind Neefe festő mind Schmidt haszonbérlő ur több izben zajosan tapsoltattak elő. Meglepő volt Mozart koszorúzott mellszobrának trombitaharsogás mellett az 1-ső felv. után mutatása, melly alkalommal az egész szini személyzet tisztelkedő állásban a' szinpad két oldalát foglalá-el. A' nagy szerzőnek e' megtiszteltetését igen kedvesen fogadta a' nagy számú közönség.

HANGÁSZAT.

Pesten Hawlisch Jakab ur (a' szinház hangászkarának tagja, hangversenyt ada aug. 20-kán a' szinházban, minthogy ma normanap levén szini mutatvány nem volt. 1-ső szakasz részei. 1) Spohr „Faust" daljátékának ouverture-je. — 2) Schunke változatai chromaticai kürtre; játszá a' versenylő ur. — 3) Bellini „Montecchi ed Capuletti"-jéből Romeo ariája és jelenete az 1-ső felv. előadva Waldmüllerné assz. (Bécsben udv. dalszinészné) és a' férjfi kardalnok-személyzet által. — 4) Rott ur „a' kis vargainas" költeményt szavalá. — 5) Beriot változatait játszá hegedűn Arnstein ur. — 6) Nicolai, „Finette" költeményét szavalá, 's ennek tartalmát 6 csinos tableau ábrázolá. — A' II-dik szakaszban, 1) Weber „Oberon" daljátékának ouvertureje játszatott. — 2) Kreutzer Konradin egyik ariáját (violoncello és fortepiano kiséret mellett) éneklé Kreipl ur; a' kisérményt Wagner és Rott urak teljesiték. — 3) Grillné assz. egy költemény szavalásával kedveskedett. — 4) Zedlitz b. „Mariechen" költeményét Hackel A. muzsikájával éneklé Oberhoffer ur fortepiano (Rott ur) kisérete mellett. — 5) Castellinak „beteg király — vagy a' szerencsésnek inge" czimű költeményét szavalá Demmer Friedr. ur; tartalmát 3 némakép ábrázolá. Nézők mérséklett számmal. Többet lehet vala reményleni, ha ujabb 's nem annyiszor ismételt darabok választattak volna. Egyébiránt minden szám tapsokra méltatott, jelesen pedig a' 2-ik 's 3-ik sz. alatti művészek köz tetszést arattak.

UTASITÓ.

Butschani J. asszonyi szabómester (Pesten, al-dunasorson, Szita házában 11 sz. alatt, a' hidon alul, 2-dik emeletben, jobbra) csinos és izléssel teljes munkája által annyira kitünteté magát, hogy a' pártfogó nőnemnek tetszését bő mértékben megtudá szerezni: minél fogva méltán ajálhatjuk őt olvasóinknak kegyébe annyival inkább, minthogy nemcsak e' folyóiratunk mellett megjelenő, hanem minden bécsi és parisi divatképek szerint készíti az asszonyi öltözeteket illő jutalomért 's leglehetségesb pontossággal.

DIVAT.

34-dik divatkép (Bécsből). — Ruhák tarlatan-ből himzett foszlányokkal ékesitve, és szines béléssel; csipke vállkendők; gaze-turbánok.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utsza 612.

M. TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

70.

MONMŰVÉSZ.

Pesten csötörtökön september **1jén 1836.**

KÖLTÉSZET.

Virág Benedek.

(Emlék-kövének rajzával együtt.)

Hijába tapsolsz rettenetes halál!
Kik érdemekkel nyertek örök nevet,
Kik nem magok hasznoknak éltek,
Büszke hatalmad alá nem esnek.

VIRÁG.

Magyar jeles költőink füzérének ezen egyik legszebb boglárja 1751-ben született Nagybajomban, somogy megyében. Kanizsán és Pécsett járván alsóbb iskoláit, 1775-ben Pesten sz. Pál szerzetébe állott, hol a' bölcselkedést, azután Pécsett a' theologiát hallgatta. Áldozó pappá szenteltetvén 1781-ben Székesfejérváratt gymnasiumi tanitó lön, hol 5 év mulva szerzetének eloszlatását élte-meg. Folytonos betegeskedése miatt 1794-ben nyugalomra lépett, 's Pestre majd Budára ment lakni, hol szorult állapotban, de csendes magányban végzé munkás, hazafisággal teljes életét 1830-ki januar 23-kán. „Nemcsak észt bámultatott, hanem szives emberisége sziveket is tett magáévá. Soha senkinek sem vétett; irótársa nevét irigységből soha sem gyalázta; fondorkodó párt embere nem volt; gunyjában is jámborság mosolyga. Jeles philosophiai ódaköltő volt; ki nemes izléssel, válogatott nyelven irta költeményeit, 's azokban hazafiúi magos erényre buzditá honosait. Mint igazságnak áldozott férjfi „magyar századaiban" oknyomozással (mint történetirónak tiszte) fejté históriai tárgyait, 's herodotusi egyszerűséggel beszélé-el a' tetteket, velejét érve mondá mély megjegyzéseit. Elméje Horatius szellemébe hatott, ki ezt igazi romai szinben tudta beszéltetni hű forditása által nyelvünkön."—Igy ir felőle Döbrentei. Valóban olly dicséretek, mellyek bár minden magyar irót dicsőitnének holta után. — Mint honi literator elsőbben lépett-fel 1788-ban nehány ódával a' „magyar museumban." Nyugalomra léptekor szentelheté csak egészen magát a' magyar literaturának, 's ennek következtében adá-ki 1799-ben Pesten „poetai munkáit" — majd ismét másodszor (két könyvben) 1822-ben Pesten, mellyek „magyar Horácz" nevezetet szerzének neki. Későbbi művei: „Poemák" Pest. 1811. — „Thalia" P. 1813. —

„Euridice“ P. 1814. — „Magyar lant“ Budán 1825. — „Hunyadi László“ szomorú játék Budán 1817. — „Költemények Phaedrusként“ Budán 1819. — „Horácz levelei“ Budán 1815. — „satyrái“ B. 1820. — „ódái“ B. 1824. — „poetikája“ Pesten 1801. — „magyar prosodia“ Buda 1820. — Prosában kiadá: Leliust és Catót Cicero után Pesten 1802—3— és „magyar századok“ czim alatt honunk történetét Budán 1808—16 két kötetben; de csak a' 15-dik századig jutott. — Jól talált mellképe megjelent (Passinitól metszve) a' Tud. Gyüjt. 1818-ki folyamában. — Emlék-kövének létre hozatását tek. Döbrentei Gábor tartományi biztos urnak köszönhetjük, ki buzgósággal más hazafiaktól segittetve szerzé öszve arra a' költséget. A' szép emlék Ferenczy szobrászunk által elkészülvén tavali sept. 14-kén fedezteték-fel a' nemzeti muzeumban a' régiség és ritkaságok teremében, a' magyar tudós társaság tagjainak nagy része jelenlétében; miről tavali lapjaink 75 's 76-dik száma bővebb leirást közöl. Az emléknek hiv másolatját közli e' mai számunkhoz melléklett rajz, melly honunkra nézve annyival inkább érdekes lehet, minthogy ez az első emlék, mellyet nemzetünk pénze emelt egy magyar irónak. Vajha mennél előbb emlithessük Kisfaludy Károlyunk emlékének is felállitását!

SZORGALOM.

Pamutkereskedés 1835-ben angol országban. A' pamutkereskedés és pamutkézművek gyártóinak munkássága az egész angol kereskedési és kézművi munkásságnak egyik legnagyobb ágát teszi. Jelen adataimat Burn urnak Manchesterben nagy pontossággal összeállitott tabellájiból közlöm kegyeddel, a' nélkül, hogy sok jegyzéseket tennék, mivel a' számok itt legvilágosabban szóllnak.

Angol és skót ország fő kikötőjiben januar 1-sőjén volt pamut tett - - - - - - - - - 185,560 bált.

A' mult év folyta alatti bevitel, mellyből $^2/_3$ rész amerikai pamut volt, tett - - - - - - 1,089,309 —

1,274,889 —

Ebből ismét kivitetett, fele keletindiai gyapju levén, 107,240 —

A' raktárokból feldolgozásra elvitetett - - 937,616 —

1,043,856 —

Maradt e' szerint f. e. jan. 1-jén a' londoni, liverpooli, és glasgowi főkikötőkben - - - - - - - 230,013 —

Januar 1-jén 1836 a' gyárosok és biztosaik kezeiben feldolgozatlanul - - - - - - - - - 78,288 —

A' feldolgozatlan pamut összesége tehát ezen évben 308,301 —

VIRÁG BENEDEK

EMLÉKE.

1836. 70-dik Regélő mellé.

M. TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

A' pamut bevitele és fogyasztása folytonosan emelkedő volt.

A' bevitel	1832-ben	902,240	bál, a' fogyasztás	858,434	bál volt
—	1833-ban	931,796	— —	877,589	—
—	1834-ben	946,585	— —	883,280	—
—	1835-ben	1,089,309	— —	937,616	—

Ezen az elfogyasztáshoz vett 937,616 bálhoz még 63,672 bált kell számitani, mellyek 1835-ki jan. 1-jén feldolgozatlan maradtak még a' gyárosok kezeiben, következésképpen egészben 1,001,288 —

Ebből 1835-ben valóban feldolgoztatott, angol ország-) egészben ban 817,132 bál, vagy hetenként 15,714 bál skót ország-) hetenként ban 105,868 — — — 2,035 —) 17,750 bál.

A' valóban feldolgozott pamut 1835-ben a' mult 1834 év ellenében 19,032 bállal szaporodott, az az hetenként 366 bállal.

Valamennyi pamutnak általános nehézsége (ide számitva a' braziliait is, mellyből a' mult évben 157.316 bál viteték-be) jelenleg 342½ angol fontot tesz bálonként; e' szerint a' hetenkénti fogyasztás angol és skót országban 1835-re 6,079,037 font volt. Ezen mennyiség (kizárólag irrlandé) 1234 gyárban dolgoztatott-fel, mellyekben 215,823 személy foglalatoskodik, még pedig 98,856 férjfi, és 116,967 asszony munkás. Általában véve ezen személyek hetenként 69 óráig dolgoznak, vagy is naponként 11½ óráig, hetenkénti 11 schilling bérért. Angol és skót ország gyárait egyetemesen véve, azokban e' szerint a' munkabér hetenként 118,700 font sterling, vagy is évenként 6,172,500.

Algieri pamut. Franczia országban próbát tettek az Algierban termesztett pamuttal, 's ugy találtatott, hogy az amerikainál semmi tekintetben sem áll hátrább. Barbet ur, Rouen városának birája, tétette ezen próbát tulajdon gyárában, melly az alszajnai kerületben fekszik.

GYMNASTIKA.

Közlemények Clair Ignácz gymnastikai intézetéből.

(Pesten, Therézia-város, sip utsza, 359. sz. a.)

XVII.

Miután physicai neveltetésünk gyengébb arányban áll a' szellemiével, és igy az ember minden finomulása mellett ideáljához, melly erejeinek öszhangzásából támad, nem közelithet, adjunk a' testi nevelésnek több erőt és pedig a' gymnastika által, vagy is a' lélek 's test között szoros öszhangzás alapitása által. Ezt elismeré már 22 század előtt is Plato, a' legbölcsebb embereknek egyike. Gondolat-

jai im ezek valának: „Sokan képzelik, hogy a' muzsika csak a' lélek mivelésére létez, 's a' gymnastika csak a' test mivelésére fogadtatott-el. Nekem azonban ugy tetszik, hogy mind kettő egyedül a' lélekre van szánva. Ki csupán gymnastikát gyakorol, keményszivű 's féktelen lesz: ki csupán hangászatra adja magát, ellágyul 's aszszonyias lesz. Ama vadság azonban valamelly heves tüzes mérsékből támad. Ha ez illőleg miveltetik vala, bátorságot, nagylelkűséget szült volna. Ha nagyon felhevittetik, keménységgé 's nyerssséggé fajul-el. Ama szelidség pedig a' philosophi caracternek alapzata. Ha nagyon élesztitek, lágysággá válik; ha illőleg növesztitek, simultság leend viseletében. Igy tehát mindkettőt illő arányba kell helyezni, akkor nyerjük a' bölcs és férjfias erősségű szellemet, ellenkező esetben pedig a' félénk gyenge és durva embert. — Ha az ember egészen oda adja magát a' muzsika bájosan hizelgő szeliden panaszló harmoniájának, ha életét az ének kéjtcsiklandozó hangjainak szenteli, akkor eleintén természeti hevességét hasznos módon enyhiti ugyan, de ha igy folytatja tovább is, lelke ellágyul, elzsibbad, ereje olvadoz, 's minden idegerejét kimetszi lelkéből. — Ha az ember azonban csupán gymnastikát gyakorol, eszik, iszik, a' muzsikát abban hagyja, a' bölcselkedést elmulasztja, akkor teste erősödik, bátor és rendithetlen lesz, de a' tudományok társaságát megvetvén lelkének ösztöne a' mivelésre, tudományra, gondolkodásra parlagon, gyenge és tompa marad. Nem a' test és lélek mivelésére, hanem egyedül a' lélekére, bátorságának és philosophi erejének gyarapitására adá Isten embernek a' muzsikát 's gymnastikát, hogy ama tulajdonságokat illőleg egybehangoztassa, valódi fokon erősitse, vagy gyengitse. A' művész, ki muzsikát és gymnastikát legszebb arányban tud keverni, 's a' lélekre használja, előttem a' legtökélyesebb, legharmoniásabb hangász: sokkal inkább annál, ki a' hurokat felhangoztatni tudja " — Igy szóll a' bölcs Plato. Illyes miről gondolkodhatott Rousseau is Emiljében (III. k.), midőn igy ir: „le grand secret de l'education est de faire, que les exercices du corps et ceux de l'esprit servent toujours de delassement les uns aux autres."

LITERATURA.

„Tudósitás a' vakok intézete alkotmányáról Pesten" 's a' t. kiadá Dolezsálek Antal József, az intézet igazgatója. Pesten 1836. Trattner-Károlyi nyomtatása. 8 ad rét. 48 lap. Négy mellékvénynyel. – E' munkácska (ajálva ő cs. k. főhgsgének a' fens. nádornak) magyar és német nyelven megszerezhető minden könyvárosnál. A' jövedelem egy szegény vak gyermek számára alapitványul fordittatik. Czélja a' könyvnek, hogy általa e' jótékony hazai intézetünket mennél inkább megismerhesse a' t. közönség, 's igy mennél többen buzdittassanak a' részvétre és pártfogásra. Kiviláglik abból, milly hasznot szerez a'

haza illy intézet felsegitésével szerencsétlen polgártársainak. Tartalmában minden körülmény pontosan leirva olvasható, 's kitetszik, hogy ezen intézetünk több tekintetben a' már más országokban létező hasonlóknál jelesebb, mit leginkább fens. nádor főherczegünk kegyes pártfogásának, némelly buzgó honleányok és hazafiak segedelmének, a' külföldi hasonló intézeteket megvizsgált és azokkal levelezést vivő igazgató (Dolezsálek) ur fáradhatlan szorgalmának lehet köszönni. E' könyvecskében előadatik: a' vak-nevelő intézet szükséges volta, lehetsége, haszna, fő kivántatóságai; az illy intézetek kezdete, hol létök (nevezetesen az ausztriai birodalomban) pesti intézetünk eredete, alapitása tökélyesitése, állapotja, alkotmánya, személyzete, nevendékei (most 20; 's igy öttel több, mint taval), tanitás tárgyai, a' nevendékek fölvétele, házi és életrend, ruhák 's fehérneműk jegyzéke, ágyneműk, a' nevendékek imádságai, énekei. A' munka végén van egy vas ágynak és az intézet épületjének rajza, napi rend (mind a' három kőmetszvény), végre az énekek kótáji. Amazokat Arleitner Jakab a' pattantyúsok 5-dik ezredének káplárja rajzolá 's Trentsensky ur Pesten kőre metszette. A' kótákat Schmid Eduard ur metszé. — A' könyvet Garay János ur volt szives német eredetiből magyarra forditni. — Méltán ohajtjuk, vajha igen számos emberszerető hazafi venné-meg ezen érdekes könyvecskét, 's az által is segitené szerencsétlen embertársaink illy czélirányos nevelő intézetének jövedelmét.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

PESTEN az épülő magyar szinház fedél-gerendáji felrakásában az ácsok egyre foglalatosak. Részint a' magos falak épitésének elkésése, részint a' többi hátra levő sok munka eloszlatja ugyan azon kedves reményünket, hogy e' szinházban még a' következő télen megkezdettessenek a' magyar mutatványok: de annál inkább biztosittathatunk az egésznek köz ohajtás szerint leendő jó sikerülése és elkészülése, valamint a' felől is, hogy legalább következő nyáron pesti magyar szinházunk megnyittathatik. Azon buzgó hazafiaknak, kik ezen intézet megalapitása iránt érdekkel viseltetnek, 's azt tettlegesen is elősegiteni ohajtják, ez által ismét idő nyujtatik, hazafiságos érzelmöknek nyilvánitására. Budai magyar szinésztársaságunkat milly állapot érendi a' következő télen, alkalmasint t. n. Pest vgyének mostani nagy gyülése fogja elhatározni, mire feszült figyelemmel várakozunk. Eddig bebizonyitott nagylelkűsége biztos reményt nyujt, hogy attól ez után sem vonandja-meg ama hathatós pártfogását, mellynek egyedül és igen tetemes áldozatainak köszönhettük eddig is, hogy nemzeti tásaságunk e' három évig honunk fővárosában nemcsak létezhetett, hanem magát a' tökélyesség olly fokára is emelheté, mellyre különben nem juthatott volna. Vajha okunk soha se legyen panaszkodni, hogy e' társaság mostani miveltségének bár milly nemű csonkulását is részvétlenségünk 's a' nemzeti intézet iránti érdektelen viseletünk következményének kellessék tulajdonitani, kivált most, midőn egyenesen tőlünk függ, 's kezünkben van az eszköz honi miveltségünk ezen ágát is, melly olly sokáig parlagon feküdt, virágzásra hozni.

Éder Aloyzia vendégjátéka Budán. E' kellemes vendégnénk aug. 25-én „a' fekete asszony" czimű dalos parodiában lépett ismét fel Netti szerepében. Bebizonyitá ujra, hogy eddigi szerepeiben otthonos, 's a' közönség részvételére mindenkor számot tarthat. Játékában még az élénkebb előadást, kivált

illy enyelgő 's vig szerepben, tartottuk kivánhatónak; különben csinos maga alkalmazása a' szép számú közönség által többszeri tapsokra méltatott. Még egy ideig itt leendő mulatása azon reménynyel kecsegtet, hogy még több hasonló szerepben láthatjuk őt. Sikeresen léphetne-fel mint ifiúság a' „dús gazdag paraszt" dalos vigjátékban, melly szerepre egész valója igen alkalmas lenne. Szilágyi (fertálymester), Udvarhelyi (irnok), ifj. Egressy (Vámos) és Lendvay ur (György) a' fő dalszerepeket pontosan vivén kielégitettek. Barthánné assz. (Hanni) nem csak kellemmel de helyesen is éneklé a' kezdő dalszinésznére nézve elég nehéz dalszerepet, 's ujolag biztatá szép reményünket további előmenetele felől. A' kardalok dicséretesen sikerültek, különösen pedig az árverés a' 2-dik felv. végén. Szentpétery ur (Csörgő) ma ismét jó kedvű volt, 's jól megnevetteté a' nézőket. — 26-dikán Holbein 4 felvonásos vigjátéka „két alakú" (Jakab I. forditmánya szerint) jött szinpadra, 's igen jól mulattatá a' mérsékelt számú közönséget, Egressy ur két személyt játszó igen fárasztó szerepét különös helyességgel 's hirtelen változtatott caracterrel adá. Komorna szerepeket adó színésznéinket ez uttal figyelmeztetjük, hogy mint ollyanoknak nem kellene majd csak olly ékes ruhában, mint urnéik, hanem csinos ugyan de egyszerűben fellépni. Hogy színészeink, ámbár e' darab egészen német, majd valamennyin bajuszosak voltak, azon figyelmetlenség okozá, melly iránt már a' kassai játékszini tudósitások 8-dik lapja is emlékezteté őket. — 27-kén Kántorné assz. jutalmául legelőször adatott „Fiesco" szomorú játék 5 felv. Schiller Fridrik műveiből forditá Nagy Ignácz. — A' jutalmazott jeles színészné (Julia) eddigi érdemeinek illő méltánylását tapasztalá az igen nagy számú közönségnek jelenlétében 's tapsaiban. A' szinház majd egészen telve volt nézőkkel; a' páholyok egy páron kivül elfoglalvák. Az eredeti szerzőnek e' nagy nemű műve különös tetszéssel fogadtatott, 's egyes részei zajosan tapsoltattak-meg, miben még különösen részesültek: Fáncsy ur, ki a' szerecsen Hasszan szerepét kitünő élénkséggel és helyességgel adván több izbeli megtapsoláson kivül a' 3-dik felvonásban és igy játék közben (mi itt nagy ritkaság) előhivatott — Lendvay ur (Fiesco), ki szerepét érdekes hévvel és különös szorgalommal játszá — Udvarhelyi ur (Doria András), Lendvayné assz. (Leonora). A' kisebb szerepek Barthánné assz. (Bertha), Szentpétery (Verrina), Egressy (Bourgognino), Szilágyi (Calcagno) urak kezeikben voltak. A' megbetegedett Bartha ur szerepét (D. Gianettino) Megyeri ur vállalá-fel. — A' forditás nem annyira könnyű mint keresve keresett nehéz sztylű volt, ujabb szellemű szóllásmódokkal 's röviditésekkel annyira terhelve, hogy némelly részeinek értelmét az ujabb irásmódban leggyakorlottabb is nehezen vagy éppen nem vala képes felfogni, mi annyival meglepőbb volt, mivel különben a' forditó urnak könnyű 's értelmes irásmódját tapasztaltuk. Vajha minden nemzeti forditónk és szinmű-irónk szem előtt tartaná (midőn valamit szinpad számára ir), hogy az előadandó szinműveket csinos nyelven ugyan és grammatikai szabályok szerint, de mennél könnyebb érthetőséggel, nem csupán literatorok hanem a' nagy vagy is egész közönség számára irja. Egészen más nyelven kell valamit irni csupán olvasásra, 's ismét máson szinpadra, mint ezt már a' külföldi irók is régen észrevették, és mai napig kedvező sikerrel gyakorolják. Az igen szoros rövidségnek keresését e' mai műben már az is szükségtelenné tehette volna, hogy a' próza, mellyben iratott, könnyité a' forditást: ellenben a' darab rendkivüli hosszúságán sikerrel lehetett volna segiteni némelly nem fontosabb jeleneteknek vagy ollyas mondásoknak elhagyása által, mellye-

ket szinpadról nem mindenki szeret hallani. Ez által pedig a' mű lényege nem vesztett volna. — 28-kán „az arany király" tüneményes vigjáték került szinpadra. Nézők ismét számosan, kik élénk mulattatást leltek a' jól sikerült előadásban. Játék végén Megyeri (Haris) és Telepy (Márton) urak zajosan hivattak elő. Vidor szerepét Fáncsy ur helyesen játszá Lendvay ur helyett. E' tréfás játék, ugy látszik szerencsésen tartja-fel magát repertoirunkon. — 29-én a' „szevillai borbély" daljáték ismételtetett. — (Déryné assz. 28-án estve Budára megérkezett.)

KOLOSVÁRRÓL. Szinésztársaságunk eloszlása közelit. Csekély számmal levén, nagyobb szindarabokat nem adhatnak, változatosságot nem szerezhetnek mutatványaiknak, 's igy nem csuda, ha a' közönség nem igen látogatja a' szinházat. Sokat tesz ehhez még a' nálunk pusztitó görcsmirigy is. 18-ra Szerdahelyi jutalomjátékául „Romeo és Julia" volt hirdetve: de olly rendkivül kevés néző jött egybe, hogy az előadás 20-ra halasztatott. Déryné, ki 14—16 kán roszul volt, 24-dik táján indul Pest felé, hogy a' budai szinpadon nehány vendégszerepben fellépjen; onnan Komlóssy társaságához megy, melly nem sokára Kassára, téli helyére, tér vissza.

Német játékszin.

BAJÁRÓL aug. 14-kén. — Pratté testvérek (Stockholmból) közönségünket gépely-bábjaik által adatott szinjátékaikkal mulattatják nehány hét óta, 's iparjok nem kevessé méltányoltatott. A' szenvedő emberiség iránti vonzalmukból aug. 11-kén mutatványuk jövedelmét városunk kórházának javára szentelték, melly alkalommal az érintett intézet pénztárába 65 ft 20 kr. jött-be. Köszönet a' vállalkozónak; hála a' pártfogóknak a' szenvedő emberiség nevében. (Az emlitett testvérek most Pesten vannak, 's mutatványaikat a' „magyar király" czimű fogadó teremében adják, miről lesz alkalmunk bővebb említést tenni.)

Gyászhir Pestről. E' hónap 18-kán halt-meg inlázban, élete 52-dik évében, Fischer Máté ur, e' társ. egyik legérdemesb tagja. Születésére nézve bécsi volt. Szini pályáját 1801-ben kezdé Bécsben a' Schikaneder kormánya alatt volt viedeni szinpadon levő ballet mellett. Azután Grätzben szinjátszó vala 10 évig, majd ismét Bécsbe tért a' józsefvárosi és badeni egyesült társasághoz, mellynek kormányát is később általvette. Ezt azonban kedvetlen körülmények végett letevén Lembergbe ment, 's innen jutott Pestre rendelőnek Grimm igazgató alatt. Öreg tréfás 's atyai szerepekben jeleskedett. Schmidt haszonbérlőnk illőleg temetteté-el hült tetemeit, 's özvegyének számára jutalom-játékot rendelt, mi nemes szivűségének szép bizonyságaul szolgál.

Külföldi játékszin.

Lipcsén (Leipzig) nagy tetszéssel adja vendégjátékait a' pesti születésü Klauer Vilmos ur, pesti szinházunknak volt tagja. Minden folyóirat dicséretesen emlékezik felőle. Először is Raupach „Izidor és Olga" szom. játékában mint herczeg egészen felülmulá a' köz várakozást. Innen Braunschweigba, Hannoverba, 's Berlinbe van meghiva hasonlag vendégszerepekre.

Münchenben győri hazánkfija Vurda ur (a' hamburgi szinház tagja) legközelebb mint Masaniello, Sever, József, Belmonte 's a' t. köz tetszésre adá vendégszerepeit.

Bécsbe váratik váczi hazánkfija Rosner ur, ki a' mult évtizedben a' cs. kir. udvari dalszinházban mint első tenorista gyönyörű hangjával bájolá-el a' Bécsieket. Most, mint halljuk, a' József városi szinpadon fog fellépni.

Német országi szinházak.

Bécsben öt álló theatrum van, mellyek közül a' császári vármelléki (Burg-Theater) nemcsak ott, hanem a' berlini királyi szinházzal együtt egész német országban első helyet foglal-el. Benne csak szomorú, érzékeny 's finomabb vig darabok adatnak. Minthogy pedig szinészei mindnyájan a' császári udvari tisztek számába tartoznak, melly okból bizonyos esztendők multával nyugpénzt is nyernek, nem csuda, hogy ő felsége azoknak, és az egész szinháznak fő igazgatójává udvari főkamarását rendelte. A' szinházi titoknok Schreyvogel, kinek irói neve West, végzi a' litterariai és felsőbb artisticai ügyeket. Jelesebb szinészei ezen theatrumnak: a' hős szerepet játszó Anschütz; a' comicus de idősb kort kivánó caractert az egyszersmind dramaticus költő Costenobel játsza; Löwe Lajos hős és idősb szerelmes; Fichtner fiatal szerelmes; Herzfeld első szerelmes a' vigjátékban; Heurteur öregebb szerepre alkalmas tag; Wilhelmi a' ravasz és caracter-szerepet adja; Korn mestere a' caracter előadásának; Koberwein felülmulhatlan a' korosabb vig szerepekben, és Wothe az együgyű, buta személyeket igen jelesen játsza. — Többi tagjai a' Rettich-pár, Fichtnerné, Schröderné assz. a' hires tragicai szinészné; Löwe asszonyság udvarias és társalkodási szerepet játszik; Anschützné assz. ártatlan és érzékeny; Miller k. a.; Weissenthurn assz. dramaticai költőné, és udvarias; Koberweinné assz. a' felsőbbi vig, és érzékeny anyai szerepet jelesen adja; Zeiner kisassz. sok talentumot mutató kezdő.

A' wiedeni szinház (Theater an der Wien) legnagyobb 's legszebb Bécsben; most többnyire nagy tüneményes, lármás és pompás darabokra használtatik. Directora az egyszersmind comicus játszó Carl ur. Ezen szinen gyakran 50 ló, 's 500 ember is forog. Ezen theatrumon adattak a' folyó század 3-dik tizede elején ama hires gyermekballétok, mellyeket csupán gyermekek a' legpiczinyebbtől kezdve a' nagyobbakig játszottak Horschelt ballétmester felügyelése alatt. Azokat látni gyönyörűség volt. Közülök, kivált a' leánykák számából, most a' külföldön jeleskedő több tánczosné vált; p. o. a' hires Heberle l. a. a' parisi nagy opera házában jeleskedik. Wirdisch l. a. is ennek nevendéke.

A' Leopoldvárosi szinház (Theater in der Leopoldstadt) valaha Kasperl theatrumnak nevezteték. Ezen kis szinház amaz alacsony, közönséges vigságú népdarabok magtára, mellyek szinte már mindenütt ismeretesek, mint a' Falsche Prima Donna, Staberl, Teufelsmüsle, Sylphide, Diamant des Geisterkönigs, Bauer als Millionär 's a' t. — Itt jeleskedék ama hires comicus és az emlitett nemű darabok szerzője Raymund Ferdinand, kinek párja még eddig nem volt; utána következék mindjárt az öregebb vig szerepet játszó hasonlithatlan de már megholt Schuster Ignácz. (*Végzet következik.*)

DIVAT.

Parisban nagyobb gyülekezet alkalmával a' nőszemélyek többnyire csak fehér és könnyű szövetű ruhákban járnak. Némelly szabók szines selyemből ugy nevezett spenszert kezdenek késziteni, melly, kivált ha bársonból van, igen jól áll musselin vagy batiszt ruhához. — A' hosszú szük ruha-ujakat 3—4 körzemény ékesiti a' válltól kezdve egészen a' könyökig; a' duzzékony ujakat 4—5 karperecz szoritja-le. — A' fehér musselin ruhát két csipkelebegény ékesiti; közöttek musselin tekercs, mellyen keresztül rózsa szinű szalag vonatik; a' ruha alsó szélén hasonló tekercs. — A' hasonló tekercsekkel ékesitett rövid ruha-ujjak alatt csipke kesztyűt viselnek; a' felső testet musselin tekercsek keritik rózsa szinű szalaggal keresztül vonva; szalagbokor lebeg mindenik vállon, ugy a' mellen 's háton. Ehhez járul rózsa szinű széles övszalag. — Fél pongyola öltözetre rózsa szinű musselint magos lebegénynyel, bő ujjakkal, setét kalapot blonde-al ékesitve, fekete filet-kendőt viselnek. — A' nyilt ruhát kettős rózsa szinű szegélylyel, 's az ezek közötti tért virággal himezve viselik. A' mell és övszalag közepén valamint az ujjak alatt a' kézfej mellett rózsa szinű szalagbokor. Az alruha fehér musselinból van himzett lebegénynyel körözve; a' hajak rózsával ékesitvék.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utsza 612.

MŰVÉSZ.

Pesten vasárnap september 4kén **1836.**

KÖLTÉSZET.

Lepkehalál.

Volt egy lepke, hímes lepke,
Repkedett virág-mezőn;
Nem bántá szivét szivecske,
Miglen folyt a' mézözön.

Rózsa, szegfü, kék viola
Tölt kehelyként nyildozott,
Boldogabb ki volt ő nála,
Mig viránvon bolyghatott?

Ámde jő az esti szellet,
'S zárva a' mézes lakok.
„Kék ibolyka, tárd-ki kebled —
Szóll csengve — megfagyok."

„„Zárt keblébe kék ibolyka
Nem fogad-be, nem nyilik."
„Tán busúlok — gunyt mosolyga —
Nem sokára hajnallik."

Haj! de még soká hajnallott,
'S szárnyra kelt a' vig madár,
'S egy magányos lakba szállott,
Hol szegényre veszte vár.

„„Itt virág nincs, csak világár,
Óvd magad te csintalan."
Játszva leng, kering, de vak már,
Lángba száll, 's im — halva van.

A' világár egy pár kék szem,
Melly ugy éget, mint ragyog.
Szánd a' holtat Emmi! érzem,
Lepke lelke — én vagyok.

GYÁSZFY.

SZORGALOM.

Emberfejekkel kereskedés. Neuseelandban módját tudják, mint lehessen az emberi test részeit egyszerű és sebes bánásmód által ugy elkésziteni, hogy azokat meglepőleg változatlanul és sokáig lehessen fentartani. Ezen módot nagyobb részint akkor használják, ha valamelly tisztelt kapitánjok tetemeit az enyészettől darab időre meg akarják védeni; az elkészitett tetem akkor gondosan elzáratván a' családok által, mellyekhez tartozik, hiven megőriztetik. Ezek semmi ürügy alatt azt kezeik közül ki nem bocsátják, 's ki a' tetemet legkisebbé megbántaná, az egész család boszúállását vonná fejére. Tudtomra még egy Europainak sem sikerült egy illy mumia birtokába juthatni.

Ugyan ezen mód még gyakrabban használtatik olly kapitánok fejeikre nézve, kik a' csatában veszték-el éltöket, és testök az ellenség kezeibe jutott. Az illy fejeket ugy eltudják készitени, hogy

soha sem mennek-át rothadásba, 's közönségesen a' néptörzsöknek diadaljelül adatnak. Sokszor magos póznákra tűzik-fel őket házaik előtt. Ki illy egy diadaljegygyel birt, ezelőtt igen gondosan őrzé, midőn azon néptörzsök ellen, mellytől azt elvevé, hadba indult; mivel tudta, hogy az ellenfél mindent elkövetend azt tőle elvenni, 's ha netalán ő esnék fogságba, saját fejét csak azzal menthetné-meg, ha amazt nekik kiszolgáltatná. Mióta az Europaiak Neuseelandba jutottak, az emlitett fejek kereskedési czikkelyekké váltak.

Azon természetvizsgálók, kik Cookot elkisérék, voltak, ugy látszik, elsők, kik a' Neuseelandiaknak e' bebalzsamozási vagy inkább kiszáritási módját ismerni tanulták. Egy két példány ezekből angol országba is elküldeték, hol rendkivüli bámulással fogadtattak. Cook óta — tehát mintegy 50 éve — a' Neuseelandiakhoz semmi tudományos utazás nem tétetek; azonban a' jelen század elején ezen kiszáritott fejek a' czethalászoknak nagy nyereségi forrásaik voltak. Az illy jól elállott fejek általok 300—400 frankon adattak-el, 's midőn 1824-ben Jakson nevű kikötőben valánk, 125—150 frankon adának-el egyet-egyet.

Ezen kereskedés olly természetes dolognak véteték, hogy többen, kik tudták, hogy Neuseelandba menendünk, szerencsét kivántak hozzá, hogy ott olcsón kaphatunk majd fejeket. Hozzá tették, hogy nem szükség egyebet tenni, mint valamellyik kapitánhoz mennünk, 's rabszolgáji között azon fejeket megmutogatnunk, mellyek megtetszenek, 's 3—4 nap mulva a' kivánt fejek egészen elkészitve kezünkhez fognának szolgáltatni. Ezen állitás bizonyára tulságos volt: azonban az Europaiak utálatos haszonkeresése, 's a' neuseelandi nép nagy vágya puskapor és puska után, minden esetre adhattak okot néha illy borzasztó jelenetre. Következő jelenet, mellynek szemtanúja voltam, ezt igazolni látszik.

Midőn 1824-ben a' szigetek kikötőjében tartozkodánk, esetleg ezen szókat: „Moko-Mokai" kiejtém, azon nevet tehát, melylyel ez országban ama fejeket nevezik. Egy magos termetű, vad képű kapitán, hirtelen hozzám fordul, 's durván kérdi, adnék-e neki egy illy fejért egy puskát? Eszembe jutott, mit a' jaksoni kikötőben hallék, és sebesen válaszolám, hogy nem akarom a' cserét. A' Neuseelandi azonban alkalmasint azt hivé, hogy majd ha a' fejet meglátom, kivánságát inkább betöltendem, 's 3 nap mulva egy egészen ujan kikészitett fejjel jöve kikötőnkbe; azon ember, ki azt megvevé, még egy pár napig kénytelen volt azt szabad levegőn tartani, hogy el ne romoljon.

Nehány nap mulva Touai nevű, hozzám igen barátságos kapitánnal sétáltam a' parton. Miután erősségeit nagy kevélységgel megmu-

togatá, palotájába vezetett, valamelly barlang félébe, mellybe nem mehettem másként, mint mászva. Az ajtót gondosan bezárá utánunk, 's egy elkészitett fejet hoz vala elő, mellyet nekem eladni akart. Ezen fej, mint állitá, egy hires bajnoké, a' schuraki partok kapitánjáé volt, kit Touai az ütközetben agyon lőtt. Teste a' sziget lakosai között osztatott-el, kik azt megevék; a' fejet Touai magának tartá-meg. Azért készitteté-ki, ugymond, hogy azt a' megöletett fijának küldje; de azért nekem egy font puskaporért oda engedte volna. Én azonban lemondék róla, hogy ön példámmal tartsam vissza embereimet ezen utálatos kereskedéstől.

Négy évvel később azonban titkon megvettem illy egy fejet, mellyet a' caen-i természeti ritkaságok gyüjteményének szántam, de mellyet a' tenger vize, melly az igen gyakran volt szélvészek alkalmával tetemesen tolult hajlékomba, igen megrontott.

Midőn az Astrolabe hajó a' schuraki kikötőben veszteglett, igen nevezetes fejet hoztak hozzám eladás végett. Rangui, ezen környék kapitánja t. i. mintegy 15—20 órányi távulságról hozatá-el Pomare fejét, hogy nekem eladja. Pomare nagy hirben állott, azon bátor kalandjai tekintetéből, mellyekre kisded, csak 30 legényből álló, csapatjával szokott vállalkozni. Feje phrenologi studium volt egyszersmind és történeti nevezetesség; azonban sietnem kellett, és igy ezen huzamós alkut nem végezhettem-el.

Midőn azon furcsa rajzokat, mellyekkel az itteni vadnép arczai tele vannak, figyelmesebben nézegettük, nyugtalanok lettek, elvonultak szemeink elől, 's végre elszaladtak. Véleményem szerint talán attól féltek, hogy kedvet kapandunk fejeiket is azon gyüjteménybe rakni, mellyet különféle állatokból egybeszedni láttak minket.

Az angol missionariusok, becsületökre legyen mondva, mindent elkövettek kerületeikben ezen lázasztó kereskedés kiküszöbölésére; azonban befolyásuk még igen csekély, 's az emberfejekkel kereskedés mind addig tartand, mig lesznek, kik azokat megveszik.

FESTÉSZET.

Haydon.

Haydon, a' hires történetfestő már gyermek-éveiben rendkivüli vonzalommal viseltetett a' festészet iránt, és szülötte földjén, Plymouthban, 18 éves koráig, olly szenvedélylyel rajzolt és festett, hogy tanulásra szánt idejének legnagyobb részét rajz-tábla mellett tölté-el, 's példája tanuló társaira nézve is olly hatással birt, hogy ezek is tanulói kötelességöket mellőzve festegetésre használták minden idejeket. Atyja, ki Plymouthban könyvkötő volt, látván fijának erős hajlandóságát, őt festészi tulajdonának magosb pontra emeléseért

Londonba bocsatotta, hol tanulását a' királyi academiában megkülönböztetett szorgalommal és sükerrel folytatá 1804—1806-ig. Fáradozásainak sükere jelesen kitünt „Dentatus"-ában, mellyért 1809-ben a' British institution első jutalommal tisztelé-meg. — „Salamonja" ismét a' legkitetszőbb elégedést eszközlé-ki a' láng-keblű festész számára. Wilkievel, kihez baráti lánczok kapcsolák, 1814-ben Parisba utazott. Később, 1817-ben, egy képző intézetet állitott-fel fiatal festészek számára. — „Az idvezitőnek Jeruzsalembe győzelmes bemenete" 's „Lázár feltámasztása" különös figyelmet vontak magukra. Mindkettő olly nagy, hogy közönséges házban meg nem fér. A' két festvényt 570 font sterlingen vásárlák-meg a' nyerekedők, kik azután pénzért mutogaták. Különösen foglalatoskodtatja a' közfigyelmet „Napoleon szent Helenában" czimü festvénye, mellyről igy ir maga a' lelkes művész: „Lehetlen vala egy illy lelket képzelni fogságában a' nélkül, hogy a' fölleges égnek, a' tengernek, kőszirteknek, 's az őt környező magánynak képzetei is egyszersmind engemet körül ne lengjenek. Soha sem képzelhetém másképen őt, mint elmélkedve a' reggeli szürkületben, vagy mélázva, mikor a' nap habok közé merült — magába vonulva 's csendes gondolatok között, midőn egymásba ütközvén éjfélkor az oczean habjai, rémitő hangon orditott a' tengernek felzudult mélye. Én Napoleont a' hallgatásnak 's homályos csendnek ama pillanatiban képzeltem mindenkor, midőn maga a' természet búsongó részvétet látszott kifejezni az elesett hősnek sorsán azon pillanatokban, mellyeket – ha ugyan lehetséges a' föntebbi lelkeknek e' zürzavaros földdel egybeköttetésök — magok a' halhatlanok választának, hogy egy szerencsétlent vigasztalni, bátoritni 's lelkesitni alászálljanak. Ezen ideák lebegtek szüntelen előttem, mig jelen művemet végrehajtám. Képzelém őt egy égre nyuló szirt-tetőn állva fontolgatni a' hajdan idő szerencse-játékait; tengeri madarak visitoznak lábai alatt, az oczean szörnyei borzasztóan süvöltenek, — a' nap éppen merül a' végetlen vizekbe, az őrhajó evezői tündöklenek a' láthatáron, az oczean csendes, nyugodt, irtóztató mély és végetlenül elterjedett ——"

Napoleon a' szemlélőktől a' rajzon el van fordulva; nem látni ábrázatát, mi a' legmélyebb hatást teszi az emberi szivre.

cci.

Utósó itélet. Romában jelenleg közfigyelmet vont magára Angelo „utósó itéletének" egy másolatja, mellyet Sigalon festő készitett a' franczia kormány megbizásából. Noha a' jeles festész ezen terjedékeny munkán már két év óta dolgozik, még is legalább 3—4 év telik belé, mig azt egészen bevégzendi. Sigalon ur ezen képért 70,000 forintot fog kapni, 's miután elvégezte, a' „nagy

könyvből" 3.000 franknyi életpénzt, melly csaknem 60.000 fr. tőkepénzzel ér-fel. Hogy azonban ezen nagy dij szükséges voltát méltányolhassuk, tudni kell, hogy Sigalon urnak a' munkára felette nagy költséget kell forditani, hat évig Romában tartozkodni, 's hat évig semmi mellékfoglalatosságot nem üzhet. E' másolat könnyebb létesitése végett a' művésznek a' sixtini kápolnában nagy állást kell felállittatnia, melly mindenkor kivitetik, valahányszor ott pompás szertartások vannak. A' festvény csak kevéssel lesz kisebb az eredetinél, 's a' most épülő szépművek kir. iskolája kápolnájában fog felállittatni Parisban. Mint mondják, a' nagy Angelo-nak „Mosé — Pieta — és Lorenzo"-ja is ide fog jutni.

LITERATURA.

A' magyar tudós társaság idei nagy gyülése sept. 1-jén kezdetett-meg délelőtt 10 órakor mgos udvari tanácsnok széki Teleki József gr. ur előülése alatt. A' minden rendű tagok közül jelen voltak a' m. előülőn kivül: gr. Széchenyi István, gr. Dessewffy József, Schedel Ferencz titoknok, Czuczor Gergely, Fáy András, Vörösmarty Mihály, Szemere Pál, Balogh Pál, Guzmics Izidor, Fábián Gábor, Döbrentei Gábor, Kállay Ferencz, Szilasy János, Bajza József, Luczenbacher János, Győry Sándor, Bitnicz Lajos, Nyíri István, Perger János, Sztrokay Antal, Szlemenics Pál, Stettner György, Szász Károly, Gebhardt Ferencz, Bugát Pál, Antal Mihály, Csató Pál, Csorba József, Gorove László, Kiss Károly, Nagy János, Warga János, Helmeczy Mihály, Róthkrepf Gábor. — Megkezdék az ülést Szász K. és Fábián G. urak értekezéseik elolvasásával. Következtek a' küldöttségek kinevezése, és a' nyilvános ülésnek sept. 11-kére meghatározása.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

Déríné assz. és Éder Aloyzia vendégjátéka Budán. Fő városunk nemzeti szinpadján aug. 29-kén Rossini „szevillai borbély" czimű daljátéka ismételtetett, melyben Nyiriné assz. (Rozina) egyéb jelesen énekelt daljain kivül a' közbe szőtt „alla gioja ed al piacere" kezdetű dalt (Bellini műve) olasz nyelven nemcsak kellemmel de helyesen is adá elő. Nézők mérsékelt számmal. Ifj. Egressy ur (Figaro) ismét tapsokat arata. — 30-kán „Tudor Maria" drama jött szinpadra. A' czimszerepben Kántorné és mint Johanna Lendvayné assz. zajos tapsokra méltattak. Egressy (Fabiani) és Fáncsy ur (Gilbert) méltán állának mellettek. — 31-kén Szentpétery Zsigmond ur jutalmi játéka „Fra Diavolo" (daljáték Aubertól) nagy számú közönséget gyüjtött öszve, annyival inkább, minthogy Déríné assz. a' véletlenül megrekedt Nyiriné assz. helyett Zerlina szerepében lépett-fel először. Ha bár e' szerep első fellépésre nem a' legkedvezőbbek közé tartozik is, azonban a' jutalmazandó kérésére D. assz. szives volt azt felvállalni, nehogy e' daljáték előadatása hátráltatást szenvedjen. A' vendég művésznő mind felléptekor mind játék közben és után zajos tapsokkal és előhivatással tiszteltetett. (Halljuk hogy nem sokára „Norma" nagy daljátékban is fel fog lépni.) Éder Aloy-

zia (Pamella) ma utójára lépvén-fel hasonlag érdemlett tiszteltetésben részesült; ugy Lendvay (a' czimszerepben), Szilágyi (Lord), 's ifj. Egressy ur (Lorenzo). Lendvay ur zajos tapsolás után utósó ariájának allegróját szives volt ismételni. A' kardalokban Barthané assz. munkás részvétét is örömest vettük volna már csak azért is, hogy erősebb lett volna az asszonyi kar. Az orchestrum erős és helyes volt, csak a' violinokat keveseltük, és gyengéltük. — Sept. 1-jén „Szapári Péter" nemzeti szinjáték jött szinpadra, 's Buda várának a' török járom alól 1686. sept. 2-kán megszabaditását hozá kedves emlékezetünkbe.

Hazafiságos áldozat a' pesti magyar szinházra. T. n. Pest vgye jelenleg folyó köz gyülésének első napján (aug. 30-kán) azon örvendetes jelentést vevé, hogy fő mgú Grassalkovich Antal ur ő hgsége az ugyan általa ajándékozott pesti telken épülő magyar szinház belsejének költségeire ezer pengő ftot ajánlani méltóztatott. E' fő méltóságnak hazafiságos nagylelkűsége (valamint multkor is ama pesti nemes ifiak adakozása) lelkesedéssel és hálás tetszéssel fogadtatván a' t. n. megye az által határozá bebizonyitani a' fő mgú herczeg iránti figyelmét és hálaadó köszönetét, hogy ő hgsgnek azon épülő szinházban egy állandó és csupán saját rendelkezésére szolgálandó páholyt ajáljon.

A' budai magyar szinész társaság jövendőbeli állapotja iránt ugyan t. n. Pest vgye közgyülése az emlitett napon hosszas vitatkozás után elhatározni méltóztatott, hogy azt további pártfogásában részesiteni, sőt aláirás utján hónaponkénti költségeiről ohajtja biztositani mind addig, mig az uj pesti magyar szinházban adhatja mutatványait.

Válasz Budafalvi urnak. E' nevezett hazafinak a' nagyváradi közvélekedésre tett felelete a' Honm. 64. számában érinté egyszersmind felszólitva B. Jankát (most Abdainét), hogy Budára három szerep eljátszására jelenjenmeg. Azonban az emlitett szinészné, mostani körülményeinél fogva e' meghivatást nem teljesitheti, minthogy H. M. Vásárhelyen nagylelkű pártfogói által másod izbeli előfizetéssel le van kötelezve. Egy hónap eltelte után azonban Budafalvi ur kivánságára bizonyosan meg fog jelenni a' három szerep eljátszása végett Budán, 's teljes igyekezetet forditand budapesti hazafijai köz elégedésöknek megnyerésére. — H. M. Vásárhelyen aug. 23-kán

ABDAI SÁNDOR.

Budai szinésznéink megtiszteltetése. A'mostani pesti vásár alkalmat nyujta egy hazafisággal buzgó keblű urnak 's budai társaságunk és átaljan véve a' magyar szinészet nagy pártfogójának követésre méltó ujabb tettel bebizonyitani azon nagy lelkűségét, mellyet e' nemzeti intézetünk pártolásában mindenkor kitüntetni méltóztatott. Mult napokban t. i. e' lapok kiadójának általadott egy ugy nevezett „Orlean" asszonyi ékszert (melly legujabb izlés és divat szerint tiszta aranyból készült 's több aranyat nyom) olly czéllal, hogy budai szorgalmas magyar szinésznéink Barthané, Lendvayné 's Nyiriné asszonyok közt, a' szinművészségben kitüntetett iparkodásuk némi megjutalmazására és további serkentésökre annak, ki azt sorshuzás által nyerendi, mint vasári ajándék kezére szolgáltassék. A' sorshuzás sept. 1-jén megtörténvén, az ékszer Nyiriné asszonynak jutott, ki is a' nagylelkű ajándékozónak ezennel határtalan mély tisztelete mellett nyilvános hálaját és köszönetét nyujtani legszebb kötelességének tartja. — Ohajtani lehetne, vajha hasonló vásári alkalmakat más nagylelkű hazafiak is használnának jelesebb szinészeink illyes megtisztelésökre.

Német játékszin.

PESTEN Waldmüller assz. és leánya mint vendégek léptek-fel aug. 29—31-kén a' „báléj" daljátékban, W. assz. a' kártyavetőné 's leánya az apród szerepében. Az elsőnek jeles tehetségeit már máskor érintettük; az utóbbi, kellemes de gyenge szava levén csak jövendőre igérhet jeles énekesnét, miután játszás-módja is tökélyesülhet. Mindketten méltó tapsokat nyertek. — 30-kán „Nagy Fridrik" — és sept. 1jén „a' bastille" vigjátékok először kerültek szinpadra.

Külföldi játékszin.

Német országi szinházak. (*Végzet.*)

A' carinthiai kapumelléki szinház. (Theater am Kärntherthor) második Bécsben, 's hasonlag udvari theatrum nevét viseli, mivel valaha ez is udvari kormány alá volt vetve. Ebben csupán csak daljáték (opera) és tánczmutatvány (ballet) adatik. A' ki jeles muzsikai előadást szeret hallani, el ne mulassza ezen theatrum meglátogatását, mert ennek hangászkarbeli tagjai valamennyin mesterül játszanak hangszereiken. Első tenoristák Wild, Cramolini, Binder, Breiting. Bécsben már régibb időkben is adattak ugyan olasz operák; de a' mi indőnkben, a' mult évtizedben, is több esztendőn által voltak ott olasz országnak legjelesb énekesei; ugy mint amaz imádott David tenorista, Lablache és Ambrogi bassisták, Rubini tenorista; Donzelli, és Nozzari baritonisták, Colbran kisassz. később Rossini hitese, Fodor-Mainvielle asszonyság, Pasta, Meric-Lalande, és Ferron assz. hires sopranisták; Eckerlin és Comelli jeles altistánék 's a' t. — 1822-ben léptek-fel legelőszer a' téli hónapokban. Rossini maga is jelen volt, 's ő igazgatta a' hangászkart. Ott készité ama felséges quartettját, mellyet Elisabetta operájába szőtt. — Ezen olasz operák az emlitett daljátéki házban adattak. El nem felejthetik a' Bécsiek ama gyönyörűséget, melylyel őket ezen előadások elfogták volt; mert ezen operák tagjai mind remek mesterek voltak. Illyen olasz operákat hallani kell, leirni lehetetlen. De az is igaz, hogy az olasz operák miatt annyira elveszték a' németek minden keletöket, hogy végre ezeknek legjobb tagjai Bécsből elszéledtek német országba, 's Bécsben a' német opera sokáig parlagon hevert. Csak mióta az olasz daljáték kiveszett a' bécsi szinházról, az óta kezd ismét a' német opera is helyre jönni, kivált minekutána az igazgatóság jeles tagokat fogadott, és hivott német országból. Az idei nyári hónapok alatt adatott olasz operák nem tetszettek annyira.

A' Józsefvárosi theatrum directorai a' wiedeni játszó személyeket is gyakran használták az itt adatni szokott nezőjátékok, operák, és kivált balletokra, melly utósókat a' derék balletmester Occioni igazgatta. Ezen kis szinház az előbbi esztendőkben nagyon csinosan ékesitteték-fel, 's belsejére nézve Bécsben a' legszebbekhez tartozik. Egy pár év óta jeles operák adatnak benne.

Berlinben a' királyi szinház gróf Redern general-intendant fő ügyelése alatt áll. Annak művészei gyakran játszanak a' daljátéki szinházban is, szinte ugy a' rendőrök (Gensd' armes) berlini piaczán levő játékszinen, a' Potsdam városi theatrumban, és a' saroltavári (Charlottenburg) udvari szinen. Az operák hangászkari igazgatója volt a' hires Spontini, Veszta szüze, és Cortez daljáték remek szerzője, 's több vitézi rendek tulajdonosa. Mellette méltó

helyet foglalt Schneider ur. Ezen szinház dicsekszik a' mostan élő dramaticai művészek első 's legjelesbbikével, u. m. Devrient urral, kinek különféle nemű szerepeiben bebizonyitott csupa természeti jeles előadása őt még a' boldogdogult Iffland eleibe is helyezteti. Egyirányos mesterséggel játsza ő Moor Ferenczet, Hedvigben Rudolfot, Schwalbe Tobiást az éjjeli őrben, Shylockot a' velenczei kalmárban 's a' t. —

A' königstädti szinház kedvelt theatruma a' berlini népnek. Directorai Cerf és Wolff urak. Ezen szinen jutott először is leginkább hirre Rossi grófné, a' Parisban hajdan imádott Sonntag k. a. miután t. i. Bécsben a' carinthiai kapumelléki operaházból 's a' prágai szinről oda jött volna.

A' dresdai udvari theatrum intendansa egy udvari marsall. Dramaszerző Thiek ur; szinházi titoknok Winkler ur. Innen került pesti szinházunkba Schebest l. a.

A' müncheni udv. theat. intendansa az ismeretes componista Poiszl. Szinészei közt jeles vala Esslair, a' német birodalmi szinházak corriphäusainak 's remek játszójinak egyike; — Hagn kisassz. kit mult években Pest városa is tisztelt.

A' stuttgarti udv. szinház intendansa gróf Leutrum főkamarás. Karmester Lindpaintner jeles componista és muzsika - director. Vampyr operájának, 's Joko és Aglaë balletjainak muzsikájában gyönyörű caracterfestések találkoznak. —

A' carlsruhei udvari szinház gróf Leining fő ügyelése alatt van. Hangász-igazgató Strausz ur. Énekesei közt van ama jeles bassista (Buda mellől boros-jenői születés) Reichel.

A' hannoveri udvari theatrum.

A' hamburgi szinház Schmidt Lebrün igazgatása alatt.

Majna (Moenus) melléki Frankfurt városa nemzeti theatrumának volt intendansa Grüner úr minden módon 's ügyességgel törekvék a' szinház hosszas alacsonyodását javitani, 's ujabb fényre hozni hajdani fényét; most Pesten van.

A' braunschweigi udv. theatrum.

A' casseli udv. szinház sokat igérő uj elrendeltetését látja maga előtt. Tagjai közt volt ama jeles componista, és karmester Spohr ur, kinek munkáji érdemeit még elég méltóan el nem ismerte a' hangász-világ. Faust operáját bátran állithatnók Mozartnak Don Jouan-ja mellé. Alig ha nem csak holta után fog jutni eme nagy művész sorsára.

A' weimari udv. theatrum intendansa egy udv. marschall. Hajdan német ország legjobb dramaticai iskolája volt; most az alsó rangúak közé tartozik.

A' boroszlói (Bresslau) szinház.

A' prágai theatrumot Stepaneck és Polawsky urak igazgatják.

A' lipcsei szinház kedvező változásokat nyert igazgatójától Ringelhardt urtól, kinek ügyessége régóta ismeretes, 's ki azt 1832 ki husvétkor vette által. —

A' mannheimi theatrum a' német szinészi művészetnek hajdankori plánta-iskolája, mellyen Iffland tündöklött, nagyon elvesztő régi nevezetességét. Intendansa gróf Luxemburg.

Említésre méltók még: a' lembergi, brünni, grätzi, trieszti, zárai német szinházak. (Honunkban német társaságok időnként vagy állandón léteznek: Pesten, Pozsonban, Győrött, Nagyszombatban, Pécsett, Kassán, Eperjesen, Eszéken, Aradon, Temesváratt, Erdélyben, Nagyszebenben és Zágrábon horvát országban.)

DIVAT.

35-dik divatkép (Parisból.) — Selyem kalap; musselin ruha; kötött selyem kendő. — Bécsi divat aug. 25-kén: ruha himzett tüllből fekete csipkével és veres bársonnal ékesitve; krep-baret tollákkal.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utsza 612.

M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

MONMŰVÉSZ.

Pesten csötörtökön september 8kán **1836.**

SZORGALOM.

Magyar országi gyorsutazás Pestről Gyöngyösön, Debreczenen keresztül Nagy-Váradra 's vissza, egybeköttetésben onnan Kolozsvárra. — E' felől mult napokban következő nyomtatott hirdetmény jelent-meg. — A' már fennálló gyorsutazási intézet által Nagy-Váradról Kolozsvárra egy része azon akadályoknak, mellyek hazánk kereskedési 's egyéb polgári műszorgalmi összeköttetéseinek ellent állottak, részszerint el van háritva. — Hogy pedig ezen összeköttetés a' szükséges tovább-terjedést megnyerje, az augusztus 21-dike óta munkáló magyar gyorsutazási társaság ugy intézkedett, hogy azon gyorsutazás Nagy-Váradtól Debreczenen és Gyöngyösön keresztül egész Pestig fog kiterjesztetni. E' szerint folyó eszt. aug. 28-kától kezdve

1) Egy, kényelmes ülésekkel ellátott, 10 személyre való, jó készületű fedeles kocsi, minden vasárnap reggeli kilencz órakor, Pestről Gyöngyösön keresztül Debreczenbe, 's innen következő hétfőn esti öt órakor Nagy-Váradra induland.

Nagy-Váradról a' kocsi ismét rendesen minden kedden délutáni egy órakor visszamegy Debreczenbe, 's innen más nap reggeli öt órakor Gyöngyösön keresztül Pestre, ugy hogy ezen utat mind Pestről Nagy-Váradra, mind pedig innen vissza Pestre, mindenkor két nap alatt, még rosz utban is megteendi.

Ezen kocsi azzal, melly Erdélyből jön, vagy Nagy Váradról oda visszamegy, akképpen jut összeköttetésbe, hogy az oda vagy visszafelé utazók tovább-utazásukat feltartóztatlanul Pestről Kolozsvárig, vagy innen vissza, folytathatják.

A' helyek árai mindenik utazótul 30 font podgyászszal együtt, melly ingyen vitetik, a' következő árjegyzék szerint, a' borravalót is bele tudva, mindjárt a' hely megrendelésekor fizettetnek.

Nagy-Váradtól	Pestig v. vissza	ezüst	p.	10	ft.	24	kr.
„	Debreczenig	„	„	2	—	10	—
„	Füredig	„	„	5	—	15	—
„	Gyöngyösig	„	„	7	—	50	—
Debreczentől	Füredig	„	„	2	—	10	—

Debreczentől	Gyöngyösig	v. vissza	e. p.	5	ft.	15	kr.
„	Pestig	„	„ „	8	—	20	—
Füredtől	Gyöngyösig	„	„ „	2	—	10	—
„	Pestig	„	„ „	5	—	15	—
Gyöngyöstől	Pestig	„	„ „	2	—	10	—

Ha az utasnak podgyásza 30 fontnál többet nyomna, minden e' sulyt meghaladó fontért, helybérén kivül, 3 ezüst krajczárt tartozik fizetni.

Minden utazni kivánó nemcsak a' pesti 's nagy-váradi vég-állomásokon, hanem a' debreczeni 's gyöngyösi közbeneső állomásokon is megrendelheti a' maga helyét.

Azon esetre, ha Pestről vagy Erdélyből több utazó érkeznék vagy jelentené magát, mint mennyi a' kocsiba férne, ők ez által fel nem tartóztatnak, hanem más, hasonlag kényelmes pótlék-kocsikon, mellyeket az intézet készen fog tartani, tovább szállittatnak.

A' közben-eső állomásokon is vétethetnek-föl a' kocsiba utazók a' Conductor által a' kezébe adandó aránylagos bérért, azon esetben, ha még találkoznának üres helyek, 's ekkor az utas tartozik podgyászával együtt a' kocsira várakozni, hogy ez föl ne tartóztattassék; — de ha a' kocsi egészen el van foglalva, ezen közben-eső állomásokon pótlék-kocsi nem adatik.

Az intézet nemcsak utazókat, hanem bútorokat és áruczikkelyeket (portékákat) is elfogad továbbszállitás végett. Ezeket az intézet hivatalainál (bureaux), mellyek

Nagy-Váradon Draveczky Lajos, — Debreczenben Simonffy Gábor, — Pesten Rottenbiller Péter (a' reform. templom mellett) uraknál fölállitvák, idejében kell föladni.

Azon utazók, kiknek helyei megrendelvék, tartoznak podgyászaikat az indulásra meghatározott idő előtt legalább nehány órával, a' hivatalba vitetni, 's közülök mindeniknek az elindulás órájára a' kocsinál meg kell jelennie, ellenkező esetben reá nem várakoznak, 's az általa előre megfizetett helybér sem adatik neki vissza.

2) Minthogy a' társaság előre gondoskodott pótlék-kocsiknak készen-tartásáról, mellyeknek segedelmével az utazók akkor is rendeltetésök helyére szállittathatnak, ha a' nagyobb kocsi ülőhelyei már mind meg volnának rendelve, mi leginkább a' pesti, debreczeni és kolozsvári vásárok alkalmakor megtörténhetik; illy esetben egy helyre még is minden időben bizvást számolhatnak, mig csak a' magokat jelentő utazók száma 23-at meg nem halad; de ha ezen eset előfordul, a' számfeletti utasok utjának 24 órával el kell halasztatnia: ennélfogva ezek tartoznak helyeiket 24 órával korábban megrendelni.

Mihelyt ezen 24 óra lefolytával 5 vagy 6 utas magát újra jelenti, ismét egy pótlék-kocsi küldetik számukra, ha a' nagyobbik kocsi elindulásának ideje 48 óra alatt még el nem következik; ez esetben az utasok tartoznak ezen elindulást bevárni.

3) A' társaság azon utazók szállittatását is elvállalja, kik tulajdon szekereiken utaznak, rendeltetésök helyéig, a' Pest, Nagy-Várad, és Kolozsvár közötti uton.

Az illy privát-kocsik szállitási ára következőképen határoztatik meg:

Pesttől Nagy-Váradig vagy vissza tart az utazás 48 óráig, 's fizettetik érette 48 ezüst forint.

Debreczentől Pestig vagy vissza tart az utazás 39 óráig — ára 38 ezüst forint.

Debreczentől Nagy-Váradig vagy vissza tart az utazás 9 óráig — ára 10 ezüst forint.

Ezen ideje az utazásnak egyik állomástól a' másikig rosz utra van számitva, 's jó utban rövidebb idő alatt megy véghez.

A' kész pénzben lefizetendő fentebb meghatározott árról az utas nyomtatott 's nyugtatványnyal ellátott utazó-bizonyitványt kap, mellynek előmutatására minden állomáson, megérkezése után legfeljebb fél óra mulva, tovább-szállittatása végett be lesznek a' lovak fogva.

Minden tulajdon kocsiján utazónak szabadságában áll azon állomási helyen, hol a' lovak felváltatnak, időzni, mindazáltal az utósó állomást hirül kell adnia. Az állomások közben-fekvő helyein csak akkor lehet időzni, ha az utas önmaga kész gondoskodni utjának a' szomszéd állomásig leendő folytatásáról, honnan ő az intézet által ismét tovább szállittatik. A' meghatározott utról nem szabad semmi szin alatt eltérni.

Ha valaki azon időtül kezdve, mellyre elutazását határozta, 24 óra alatt utnak nem indul, ez idő lefolyta után csak ugy szállittatik tovább, ha az utazási bérnek felét leteszi. 48 óra mulva a' fizetés által nyert szállitási joga reá nézve egészen elenyészik, 's fizetett pénze elvesz.

Azon esetben, ha valamelly utasok olly utazó-kocsikkal jelentik magokat, mellyek terhestül 14 mázsánál többet nyomnak, a' fentebb meghatározott bérek többé ide nem alkalmazhatók, hanem szállitásuk csak a' társasággal teendő különös alku következésében történhetik-meg.

Az alatt, mig a' pesti, debreczeni, és kolozsvári vásárok tartanak, midőn rendesen sok utas szokta magát tovább szállittatás vé-

gett jelenteni, a' megrendeléseket illy privát-kocsik szállitása végett az elutazás előtt legalább 48 órával kell megtenni.

Minthogy ezen kocsi egész utjában csak Gödöllőn, és a' gyöngyösi, füredi, hortobágyi 's debreczeni állomásokon fog időzni, az intézet gondoskodni fog arról, hogy az ottani vendégfogadósok az utazóknak mindennel jutányos áron szolgáljanak.

Az intézet vagy ennek emberei ellen teendő panaszokat levélben Draveczky Lajos urhoz, mint a' társaság igazgatójához, Nagy-Váradra kell utasitani, 's az intézet mindenik állomása köteleztetik az efféle levelek beküldéséről gondoskodni.

A' kereskedés előmozditása végett alakult gyorsutazási intézet.

GYMNASTIKA.

Közlemények Clair Ignácz gymnastikai intézetéből.

(Pesten, Therézia-város, sip utsza, 359. sz. a.)

XVIII.

A' gymnastikai gyakorlatoknak személybeli 's tárgybeli czélja van. Amaz a' gyakorlót illeti, 's a' melly nevelő azt elérni ohajtja, nevendéke testét öszhangba szándékozik hozni a' lelki erőkkel: emez olly ügyességek megnyerésére irányoztatik, mellyek az ezerféle szerencsétlen esettől környezett emberi életben kétségtelen hasznúak lehetnek. Ezeknél fogva tanitja nevendékét a' nevelő kártékonytalan ugrásra, mászásra, uszásra 's a' t. minthogy ezekkel gyakran életünket menthetjük-meg.

Kérdés már most, képes-e a' gymnastika öszhangba helyeztetni a' mivelt embernek testi erejét 's ügyességeit lelki erejével? mellyek ennek foganatjai? milly hasznot igérhet abból a' nevelő?

A' gymnastika közvetlenül hat a' testre, közvetőleg pedig a' lélekre. Ez már bizonyos. Első és törzsökös foganatjai a' testre nézve: 1) A' gymnastika mozgásba hozza az izmokat 's egész testet. — 2) Erősiti a' bőrt. — 3) Az izmokat és tagokat bizonyos mozgásokra tanitja, 's azoknak ügyességet szerez. — 4) Gyakorolja az érzékeket.

Első foganat. A' gymnastika többféle cselekvény által az egyes tagokat vagy egész testet mozgásba hozza. Ebből következik: azon izmok erősitése, mellyek mozgásba hozatnak. Ezen erősités physicai és mechanicai. A' reczés szövet rostjai teszik az izmok szálait, 's ezek annál erősebbek, mennél erősebbek a' rostok. Az utóbbiaknak ügyességök pedig azon állati enyvnek (Gluten) több vagy kevesebb egyberagadásától függ, melly bennek találkozik. Ha a' test naponkénti czélirányos cselekvésben tartatik-fenn, akkor meg-

fogyasztja a' hasztalan nedveket, az állati enyv jobban kifőzetik, több egyberagadást 's egybekötő erőt nyer, a' rostok erősebbek lesznek, és igy az izmok szálai is. — A' gymnastika sokszor olly embereket képez, kiken nem annyira tunya 's halavány hústömeg mint soványság látszik, minthogy a' szükségtelen húst elvesztik, 's csak azt tartják-meg, mi erőt ad nekik. — A' gymnastikai gyakorlatok az emberi testben azt munkálják, mit a' szóró lapátok a' gabonában, mellyek a' pelyvát és szemetet szélnek eresztik, 's a' tiszta gabnaszemet őrzik-meg számunkra.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

BUDÁN a' sept. 1-jén adatott nemzeti szinjáték „Szapári Péter" igen nagy számú közönséget gyüjtött szinházunkba, min annyival inkább örvendénk, minthogy Budának, hazánk fővárosának, a' török igából felszabaditása másfél százados innepének előestvéjét ültük. Bizonyságul szolgált a' szép gyülekezet, hogy honunk történetének jelesebb tárgyait örömest szemléli nemzeti szinpadunkon; minél fogva nemzeti szinműveinknek gyakrabbi előadását, a' szini pénztár javát tekintve is, méltán ajálhatjuk. A' szorgalmas Fáncsy ur vivé ma dicséretes helyességgel a' czimszerepet, 's mind ő mind Kántorné assz. (Ilka) valódilag méltók valának nyert tapsaikra. Bartha ur (Hamsa) igazi helyén volt, 's gyakori tapsokban részesült. Személyének durva caracterét a' megrázkodtatásig adá: azonban itt is ajálhatjuk neki a' tulzás kerülését; mert kivevén a' hevesebb indulatok kitörésének eseteit, az aestheticai előadás megkivánja, hogy a' nevezett szinész ur a' nélkül is igen erős hangját mérsékelve használja, mi által több valóságot 's árnyéklatot is önthet szerepébe. Ezt különösen megjegyzendőnek találtuk haldoklása jelenetében, mellyet megrenditőleg ugyan, de talán kevessé túlozva és görcsös vonaglásai által undoritólag is tüntetett elő. A' szimővészség részint a' természet utánzásából áll ugyan, de csak annyiban, menynyiben a' szinpad aestheticája megengedheti; nem mindent enged az meg szinpadon ugy előadni mint a' természetben láttatik; 's éppen ennek helyes elitésében bizonyitja-be a' szinész valódi művészségét, vagy is annak ismeretét, mit és miképp szabad, lehet, és illik szinpadra hozni, mit a' természetben látott. — 3-kán Shakespeare „Hamletja" fordult meg szinpadunkon Kazinczy forditmánya szerint. A' fő szerepekben Kántorné assz. (Királyné), Lendvayné assz. (Ophelia), Egressy ur (Hamlet) dicséretesen állának; de megvalljuk, az utóbbit multkor szorgalmasabban láttuk; legalább a' némelly helybeli akadozások 's hamis meghangoztatások nem elégitének-ki. — 4-kén a' „garabonczás diák" ismételtetett.

DEBRECZENBEN aug. 2-kán „András és Béla vagy korona és kard" czim alatt lépteték szinpadra „Jánost, Finnland herczegét" szinészeink, melly 5 fsos hős játéka Weissenthurn asszonynak nemzetünk évrajzának csak némelly vonásait, nem pedig általános alakját viselheti, mennyiben e' külföldi történet főbb személyei nemzeti sajátságot tekintve egymástól annyira különböznek, mennyire különbözik az egyenlitőhez közelitő magyar hon mérséklett éghajlata az északi földsark alatt terülő, jeges tenger felé fekvő Finnland zordon éghajlatától. — Itt András magyar király (Baranyi ur) öcscsét Béla herczeget (Göde

ur), kitől királyi székét félti, Vid fő tanácsnoka (Chyabay ur) alattomos cselszövéseire setét tömlöczbe vetteti, hol ez bús érzelgések köztt nejével Richesával Miczisláv leányával (Parázsóné asszony) több éven által szomorkodva, végre itélő szék elébe állittatik, 's fejére halál mondatik-ki. Ezen halálos itélettől azonban Anasztaziának András hitesének (Pályné assz.) nemes elszántsága megmenti, 's a' rég számüzött testvéri szeretet és hajlandóság viszonti és kölcsönös érzetébe is vissza helyezteti: holott bizonyos historiai adat szerint Béla az ország harmadát biró királyi herczeg 's András hadainak győzedelmes vezére, midőn 1058-ban bátyja Salamon fiját megkoronáztatá, hogy annak uralkodását ő ellene biztositsa, Várkonyra meghivattatván nem tömlöczből, hanem Tisza melléki birtokából és szabadon jelent-meg András előtt, kit egy pamlagra dülve talált, az elébe teritett szőnyegnek egyik szegletét koronával királyi — másikát karddal — herczegi méltóság jelével ékesitvén, melly jegyek közül Béla a' kardot választá, hogy életét megtarthassa; mire azonban a' megvesztegetett itélő szék halált nem mondott, 's barátjainak intésére orgyilkoltatását akarván csak Béla kikerülni, a' minthogy eltávozása után lengyel országból sógora Bolezlávtól segittetvén az emlékezetes Tisza melléki csatában András uralkodásának véget vetett, őt Mosonnál elfogatta, ki is bújában meghalt Zirczen 1061. és a' tihanyi kolostorba temetteték. — Valamint tehát e' nemelly részben összve illeszthető történet menetelén változás, még pedig nevezetes és ellenkező változás esik, ugy a' történet változott személyeinek más sajátság, indulat és karakter illett volna, mennyiben minden nemzet bir tulajdonával, 's kivált a' magyar ollyannal, mellyet minden kaptára huzni nem lehet. — E' szinmű forditása Kossúth Imre urnak tiszta magyarságáról bizonyságot tesz, 's azt némelly szinésznek tulajdonává tenni kötelessége volna, 's nem lenne nagy mesterség, ha magát a' szók kimondásában 's hangoztatásában hiven gyakorlaná. — Köz örömre lépe-fel ezen estve először kedvelt Parázsónénk, kinek kedvnyerő játékától huzamós betegeskedése olly régen fosztva tartá közönségünket. Nem csak első kilépése hanem minden jelenése is zajos tapsokkal 's harsány éljennel kisérteték. — 4-én „Nevelő ezer bajban" még itt nem adatott 2 fsos vig játék adatott. Ki szerzette, nem tudja a' társaság? Magyarra tette Elvényi. Lassenius nevelő (Nagy ur) igazán ezer bajban volt, mennyiben szerepének igaz karaktert adni nem vala képes: ő azt, noha nem tulságos de még is idétlen comicai mozdulataival 's helyt nem található selypitéssel illető komolyságából kivetkeztetvén, zavarban létét csak ábrázatjának 's izzadt homlokának gyakori törülgetése által nyilvánithatá. Lizi kertész leány (Chyabayné assz.) szerencsésen választott és vitt szerepében első viszonti fellépésével közönségünk zajos tapsában 's éljen kiáltásában Parázsóné asszonynyal egyformán részesül vala, ha a' nem rég divatozó pisszegetés, ezen aestheticai szabályok hatalmas ellenőrje, azon őt méltán illető megtisztelésnek elébe némi gátot nem hengerit; minek következése nagyobb erővel történt kitörés lett: e' kecses kis dalszinészné viszonti birásán kétszeres lehet örömünk, ha hivattatása körén túl nem fellengezve előtapsoltatásakor mondott hálás szavainak hiven kiván megfelelni. Jakab, Lassenius keresztfija (Chyabay ur) vig szeszélyes játékában igen kevés ohajthatót találánk hátra hagyatva, egy pár tulságos, és csak a' karzat magosb tetszésének nyerésére irányzott bohóskodási fogás által, értjük a' megcsipés fájdalmainak kétszeres kinyomását. Keveset hajta Bajza ur közelebb kiadott Krit. lap. VII. füz. 76. lapján álló ezen intésére: „midőn magosabb rangúakkal szóllnak alacsonyabb helyzetűek, tartózkodjanak hozzá igen közel menni;

mert ez a' társalkodási szabályok szerint tiszteletlenség: szolgák, ha csak szükség nem kivánja, az ajtóhoz közel állapodnak-meg." Ő szolgának mutatkozék némelly jelenetekben báro Szenderynél (Göde ur), ki az illyetén szerepekre nem alkalmazható, feszes maga tartása 's ügyetlen mozdulatai tekintetéből. György a' fija (Földváry ur) kevés érzést 's öröm-indulatot tüntetett elő titkon eljegyzett nejének (Pályné assz.) megnyerése 's atyja jóvá hagyásának megtudása után. E' jeles és kerekebb adás után még több kedvességet nyerhető szinmű végzetével éneklének Chyabayné és Páliné assz. kettős dallot — (talán dalt?) „a' hű feleség" czimű daljátékból. Ugyan ők és Pály ur „Eliza és Claudio" czimű daljátékból egy hármas dalt; Benza ur pedig, a' pozsoni társaság volt tagja, egy magány-dalt a' tolvajszarkából helyes mimmel 's kellemes hanggal, melly szintén, mint a' többiek, tetszést aratva tapssal jutalmaztaték. — 6-kán „Harmincz év egy játékos életéből" érzékeny házi rajzolat 3 fsban (magyarra forditotta — ki után? — Jakab István, magyar tudós társaság tagja; a' hozzá megkivántató diszitményeket festette Varga ur, a' társaság szinmestere). Ezen igen ismeretes szinműnek kivitelére több erő kivántaték, mint menynyit e' jelen társaság személyei, nehányat közülök kivéve, reá forditának. Emlilést különösen érdemlő Amalia (Parázsóné assz.), kit nagy betegségéből lett felgyógyulása után gyenge voltán túl erőködve látánk ma is szinpadon, és sajnálkozánk rajta. — A' többiek részéről is mutatkozék némi ipar; de kivilágloott, hogy a' szerep-osztásban a' szini tehetségre és idomokra kevés ügyelet fordittatott. — 7-kén „Tancréd" hős daljátékban, Rossini muzsikája és Bántó Sámuel magyarra tétele szerint a' czimszerepet, minthogy Rossini Tancréd daljait asszony-hangra irá eredetileg, Pályné assz. vitte. Férjfias hangja, testállása, tartása, 's állásai szerencsésiték mai törekvését, 's tetszést nyert éneklésének azon része, melly az alsóbb hangokra száll. Amenaide (Chyabayné assz.) kellemteljes daljain méltó ámulattal csüghete mindenki. Csengő hangja varázs erővel hat a' fülre, 's elégülést és gyönyör-éleményt ada minden hallgatónak. Orbassano (Göde ur) mai éneklésével azt bizonyitá be, hogy sokkal szerencsésebben áll dal- mint nézőjátékokban szinpadon. A' hangászkart Ellinger János a' budai szinháznak volt, jelenleg pedig e' társaság muzsikamestere vezérlé, és pedig dicséretesen; azért méltán csudálkozánk közönségünkön, hogy e' hangászkar iránt tetszését éppen nem nyilvánitja, holott teljes érdemen kivül ezt a' gyengébbektől sem szokása megtagadni. — 9-kén Kotzebue Ubaldojából magyarositva „Bocskai, a' tántorithatlan férjfiú" nemzeti vitézi szinjáték 5 fsban adaték, miről máskor.

MLGR. SZLR. és társai.

Német játékszin.

PESTEN Waldmüllerné assz. vendégjátékait sept. 2 án mint Tancred végzé-be ismételt tapsokkal megtisztelve. Szép és mély alt-hangjai őt e' szerepre különösen alkalmassá teszik. (Segatta assz beteg.)

POZSONBÓL. A' tikkasztó nyári napok 's porlepte utszáinknak nehezen beszivható légje különös ingerül szolgálnak arra, hogy városunknak a' nélkül is vig szeszélyű lakosai minél gyakrabban és számosabban izleljék künn Pozson regényes berkeiben 's ligeteiben a' tisztább éltető levegőt. Most, miután az egek esőt szóró fellegei csukvák előlünk, és elaszott földszinünk már régtől mentt az ázástól, szinészeink a' hidon tuli szigetben szabad ég alatt mulattatják válogatott darabjaikkal naponként t. közönségünket. — Augustus 26-kán a' „bál-éjt" látuk 4 felv. köztetszéssel. — 27-kére „Anjoui Margit, vagy az eshami

erdő gyuladása" volt hirdetve; de a' délesti szél erőködése tiltá a' darab előadatását, — 's a' „két szomszéd" játszatott. Nézők közép számmal. — 28-kán a' „tündérberki vizomlás" jött szinpadra 2 felv. — E' darab elrendelését igen helyesnek találtuk, és méltán sajnálhattuk, hogy előadás végén a' felettünk uszó fellegeknek nehány cseppjei elszéleszték a' nézö 's játszó társaságot; mi természetes oka volt a' tableau elmaradásának. — Itt is, mint minden előadásában kedvelt Zöllnerünk mesterileg játszá a' házasulandó vargát; szakasz végén inasával (Feichtinger) kihivattatott. A' költőnek (Just) comicája tetszett. Liza özvegy (Roscher l. a.) ismétlésre méltatott solo-jával tüntete-ki magát; hattyú-dala már többszer koszorút nyert a' szinpadon. — 29-kén „Albrecht, a' pörlekedő thuringi gróf" — adatott 4 felv. — A' czimszerepben Röder ur lépett-fel; tulságos volt benne azon nyilatkozás, miután Elsbeth nője ellen haragra gerjedett volna, boszúállást szomjadozván, gyilokjával a' szinhely földét ásta. — Zsuzsanna ennek neje (Kolb a.) ha monoton kiejtéseit valamennyire javitani törekszik, jó színésznévé válhatik. — Otto thuringi parancsnok (Just) tetszett. Nézők számosan. Egyátaljáu az „Arena" hol a' mutatványok naponként adatnak, tündér-körnek tartatik Pozson lelkes fiaitól 's leányaitól, hol uj életre serken az elaggott lélek. N. MUKI.

Külföldi játékszin.

Parisi theatrumok.

Parisnak 18 nagyobb és kisebb mindenféle nemű szinháza van, mellyeknek értékök, rendeltetésök, czéljok, művészeik, jövedelmök, nézö közönségeik végtelenül különböznek egymástól. Azok között 1-sö helyet és pedig méltán foglal-el a' királyi academia, vagy is nagy opera, mellyben egyszersmind pompás balletok adatnak. Itt tündöklenek az iszonyú fizetésben álló első rendbeli franczia énekesek és énekesnék. Valódi varázsló mesterség helyezteti itt az embert majd az olympusra, majd a' tartarusba 's az elyzenmi mezőkre. Legszebb varázsfényben tünnek itt elő a' tündérpaloták és kertek (millyeket még a' dúsképzetű Ariosto is alig tudna leirni) az istenek 's minden korbeli és mythosi hősöknek lakhelyeik. Ez ama hely, hol a' benne előadott gyönyörű balletok, mint Zephyr és Flora, Aladdin vagy a' tündérlámpa, kinek palotáját száz genius viszi keresztül a' levegőn, a' Bráma és Bajadère 's a' t. mindent felül haladnak, mit csak a' leggazdagabb phantasia teremthet. Nourrit, és Lafont urak, Damoreau-Cinti asszonyság, és Dorü, dicsőiték közelebbi időkben, mint legjelesebb művészek, hasonlithatlan énekhangjaikkal ezen theatrumot, valamint is Taglioni, és a' két Elsler l. a. a' legkellemesebb és legnyájasabb tánczosnék, ifjabb Perrot urral, és Montesou l. a a' csalódásnak legmagosb fokára emelik a' ballet varázsát. Ezen szinháznak esztendőnként a' kormánytól adandó 600.000 franknyi segédpénzre van szüksége, mind a' mellett is, hogy fél millio franknyi esztendei jövedelmet vesz-be, 's hetenként háromszor nyittatik-meg a' közönségnek. Az itt adatott egyik uj nagy opera, melly majd 100.000 forintnyi költséggel bocsájtatott a' szinre, Ördög Robert (Robert le Diable) volt, mellynek remek muzsikáját Meyerbeer, textusát Scribe, Germain és Delavigne készité. (*Végzet következik.*)

DIVAT.

Parisban a' mult hónap alatt kevés változás mutatkozék az ékesebb öltözetekben, minthogy a' divatos viseletűek többnyire fördőkben 's utazáson mulatoznak. — Az asszonyi zsebkendők finomsága 's drága csipke-szegélye mindig nevekszik értékében, ugy hogy 12 illy kendő tiz ezer frankba is kerülhet. — A' kalapok alját folyvást ékesiti a' bárson és virág; ugy a' fejkötőket is. — A' rövid ujjú ruhák azon viszonyban nevekedtek, mellyben a' hévség. Ezeknél a' keszty ű ket szalag vagy boglár által kapcsolák a' rövid ujjakhoz. — Keskeny karpereczek és nagy tűk a' jelen divatnak ékszerei. Az egyszerü karpereczen farkába harapó kigyó látszik, mellynek szemeiben rubin csillog. — A' kis ujon levő gyürűt kis lánczocska akasztja a' karpereczhez. — A' régiséget utánzó cameák és mozaikok most is kedveltetnek. — Viselik a' koczkás organdi ruhát, mellyen fehér himzett vonalok futnak keresztül. A' nyilt ruhát elől kék szalag-rózsák tartják össze. A' fehér selyem vagy krep kalapot kék virágocskák ékesitik. — A' házi bútorok régi goth alakúak.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utsza 612.

HONMŰVÉSZ.
Pesten vasárnap september 11kén 1836.

SZORGALOM.

Mustra-bazár, vagyis, hazai és külföldi föld- és műtermékek mutatványcsarnoka, a' mezei gazdaság, kereset, műipar és kereskedés gyarapítására 's előmozditására hazánkban. — Ezen honi uj intézetünkről mult héten következő nyomtatott hirdetmény jelent-meg. — Akármelly országnak legállandóbb erejét 's gazdagságának szinte mint jóllétének kiapadhatlan forrását lakosainak mű- és kereset-iparában kell helyezni. Ezen örök igazságot a' régi és ujabb népek történetei egyiránt bizonyitják, 's igy minden igaz hazafi előtt felette fontos és kivánatos dolog, hogy a' köz és magányos jóllétnek ezen legnemesebb és legsikeresb rugói minél kiterjedtebb 's elevenebb munkásságba hozattassanak.

Minél biztosabb előttünk azon remény, hogy munkánk után illendő jutalmat 's ez által jóllétünk gyarapodását fogjuk találni: annál edzettebb iparral 's állhatatossággal fogunk dolgainkhoz látni, saját vagyonunk szaporodtával a' közjóra is könnyebben 's örömestebb áldozni, a' hazának, 's bölcs, jótékony és védő törvényeinek 's intézeteinek, mellyeknek jóllétünket köszönjük, szeretete annál élénkebben fog égni keblünkben.

A' lakosok minden osztályiban az által gyujtatik-fel 's táplálta-tik legbizonyosabban a' szorgalom és műipar, ha a' mezei gazdának szintugy mint a' kézmivesnek, gyárnoknak és művésznek, utak és módok nyittatnak-fel, mellyeken szorgalmuk termékeinek minél jutalmasb, bővebb és biztosabb eladást remélhessenek; 's az egyesnek igyekezete mindenkor annál nagyobb lesz, minél bizonyosabb benne azon meggyőződés, hogy általa saját 's családja jóllétét és szerencséjét fogja eszközleni.

A' föld- és műtermék elkelésének lehető legnagyobb könnyebbitése és szaporitása tehát lényegi feltétele a' nemzeti műipar előhaladásának, 's igy felette fontos és minden hazafinak kötelessége ezen elkelés könnyebbitését 's előmozditását, mennyire tőle telik, eszközleni.

Egyik fő eszköz e' czélra minden bizonnyal az, ha valamennyi vármegye lakosai, valahányszor csak kivánják, biztos és hiteles al-

kalmat találnak, saját föld- és műtermékeikkel megismerkedni 's egymással közelebb munka- és kereskedési kapcsolatokba jöni, mint most történik, midőn a' lakosok legnagyobb része, sőt maguk a' kereskedést üzők is saját földijeik termékeit csak igen tökéletlenül ismerik, 's midőn magában az ország fő és legnagyobb kereskedési városában, Pesten, csak igen kevésnek van módja megtudni, mit és mifélét képes az ő közel vagy távul lakó földije föld- műszorgalom- és művészeti termékekben előállitani, 's mit lenne képes, ha neki ebben biztos elkeleti út nyittatnék, 's igy ő fáradságának biztató jutalmát remélhetné.

E' czélnak elérésére én részemről az által akarok eszköz lenni, ha mind hazám öszves lakóinak, mind az ezekkel munka- és kereskedési viszonyokba lépni szándékozó külföldnek egy közösülési és egyesületi pontot nyujtok, mellyen közöttök az emlitett kölcsönös ismerkedés megtörténhessék. Mind elméleti 's gyakorlati tanulmányim a' kereskedési dolgok körül, mind az elegendő és terhetlen pénzalap, mellyet e' czélra fordíthatok, mind végre azon bizodalom, mellyet eddigelé minden ügybarátimtól tapasztalni szerencsés valék, és még inkább számos kereskedési kapcsolataim a' bel- és külföldön azt hagyják reménylenem, hogy ezen közhasznú vállalatom mellett is meg fogom érdemleni tudni azon bizodalmat, melylyel a' hozzám 's intézetemhez fordulandók megtisztelni méltóztatnak. Ezekre nézve eltökélett szándékom a' folyó hónap végén egy e' czélra vezető intézetet e' következő czim alatt:

Mustra-Bazár,

vagy is

hazai és külföldi föld- és műtermékek mutatványcsarnoka, megnyitni.

Ezen intézet által minden bel- és külföldinek könnyű és olcsó alkalom nyujtatik arra, hogy minden áruba szánt föld- kézmű- vagy művészeti termesztményeiket az egész közönséggel megismertessék, ez által a' venni szándékozóknak nagyobb számát nyerjék, velek a' legrövidebb úton 's legbiztosabb módon egyenes közösületbe 's ügyviszonyokba léphessenek, és igy mind termesztményeik könnyebb eladhatásához, mind a' lehető legillőbb árokhoz juthassanak. De ugyan ők itt valamennyi hazai föld- és műtermékeknek egy hiv 's folyton folyó árutárát is fogják találni, 's ebben a' hazai földmivelés és műipar mindenkori előhaladásait vagy hátramaradásit szemlélhetni, mi csak egy felette kivánatos versenyzésnek 's tökéletességre törekvésnek lehet rugója és szülője. Más részről a' venni szándékozók itt minden időben megtudhatják, minemű áru 's mi mennyiségben áll szükségeikre készen, és mi úton köthetnek azoknak megvételére akár

személyesen, akár bizodalmas és az áruhoz értő alkusegédeik (Sensalen) által minél kedvezőbb alkukat.

Mostanra ezen intézet szerkezetének 's vezetésének a' következő szabályok fognak alapul szolgálni:

1. Minden tulajdonosa vagy termesztője akármelly kereskedésbe jöhető árunak, legyen az természeti adomány és földtermék, vagy saját műiparának és művészetének szüleménye, szabad kedve szerint élhet ezen intézetem szolgálataival a' végre, hogy ennek eszközlete által árúját, mellyet eladásra szánt, köz tudomásra és ismeretbe hozza 's áruba kitegye.

2. E' végre bárminemű természtékeiből a' következő utasitási czim alatt: „Rottenbiller Péter mustrabazárjába, 98. szám, a' Reform. temploma mellett. Pesten" vitelbérteher nélkül, saját költségein és kárvállalás mellett, mustrákat vagy is mutatványokat fog az intézethez beküldeni. Minden illyes mustraküldeménynyel egy, a' most megirt módon czimezett, kisérő levélnek kell érkezni, mellyben a' beküldött mustrák szám és név szerint, továbbá az eladásra szánt áru mennyisége, a' hely, hol azon áru letéve van, 's a' vevő által megtekintethető, ugy az árr, mellyet mindenikre a' tulajdonos szab, végre, mindazon feltételek is fel legyenek jegyezve, mellyekre a' tulajdonos eladásnak esetére bocsátkozni szándékozik, hogy igy az intézet a' magát jelentendő vevőnek minden kivánandó értesitéssel lehessen. Egyszersmind köteles a' küldő minden küldéskor a' mustrák fentartásáért és kitételéért járandó dijt az itt következő tariffa szerint vagy kész pénzben vagy egy itteni házhoz szólló, előmutatáskor (auf Sicht) fizetendő váltóban beküldeni.

3. A' mustra-fentartartási és kitételi dijak a' következő arányban számittatnak pengő pénzben:

	ft.	kr.
a) Mustra, melly 8 latot vagyis $^1/_4$ *Ü.*tot, vagy ennél kevesebbet nyom — — —		50
b) Mustra, melly 8 latnál többet, de csak 16-tot vagy annál kevesebbet, azaz $^1/_4$-től $^1/_2$ *Ü.*-ig, nyom — — — — —	1	—
c) Mustra, melly 16 lattól 24-ig, vagyis $^1/_2$ *Ü.*-tól $^3/_4$-ig nyom — — — —	1	20
d) Mustra, melly 24 laton túl, de nem egészen egy fontig nyom — — —	1	40
e) Mustra, melly egy fontot vagy azon felül nyom	2	—

Mustrajegyek csak egy darabnak vagy mustránák vétetnek.

A' mustrák mindenkor, az áru mineműsége szerint, elegendő nagyságban 's mennyiségben lesznek beküldendők, hogy a' vevő azokból az áru mineműségét tökéletesen kivehesse. A' kitett dijakon kivül a' küldő mindenegy mustrától, annak az intézet árukönyvébe vagy is a' bazárlajstromba beiratásáért, 10 pengő krajczárt tesz-le előre; de ezen dijért a' nevezett könyvnek egy kivonatát fogja kapni, mellyben a' bazárba eladás végett küldött 's még el nem adott czikkelyeknek a' magáéig 's ezzel együtt, tökéletes sora fel leend jegyezve, 's a' beküldőtől általvett mustrákról és az általa lefizetett dijakról nyugtatvány lesz adva.

4. A' mustrák beküldetése egészen a' tulajdonosnak költségein 's kárvállalásával történik. Ennek vagy az általa megbizott szállitónak gondja lesz tehát, a' rakományok és csomók (Colli) jó karba tételére felügyelni, úgy szinte fentartani magának a' fuvaroson vagy szállitón keresendő kárpótlást, ha talán az ide szállitás alatt valamelly mustra elveszne vagy benne kár történnék. Ellenben illyen esetekben az intézet magára vállalja az arról gondoskodást, hogy az általa tapasztalt hiány vagy kár azonnal törvényesen hitelesittessék, 's egyszersmind a' fuvaros vagy szállitó ellen a' törvény által engedett óvási rendszabások megtétessenek, mennyiben t. i. ez az intézet költségterhe nélkül megeshetik, vagy reá teendő költségei előre fedeztetnek.

Erre nézve az intézet a' beküldött mustrákat, mihelyest érkeznek, a' legszorosabb vizsgálat alá veszi, 's a' kisérő levéllel összehasonlitja. Ha a' küldemény mindenkép teljes és ép karban találtatik, a' mustrák kitételi számjegyeket kapnak, a' nemök szerint őket illető osztályba soroztatnak, 's az iránt szükséges jegyzetek a' bazár könyveibe beiratnak; melly könyvek betekintés végett, akármelly látogató kivánatára fel fognak üttetni.

5. Ha az intézethez olly mustra küldemények utasittatnának, mellyekért a' vitelbér nincsen kifizetve, vagy az intézetet illető tariffai és beirási dij nincsen hozzájok mellékelve, sem iránt az intézet váltólevél által biztositva: akkor az intézet az illyes küldeményeket általveszi ugyan, de a' szállitónak tetszésére hagyja a' vitelbért a' küldőn keresni, vagy a' küldeményt hozzá visszaszállitani; a' bazár pedig az illyetén küldeményeket mindaddig saját czéljaira fel nem veszi és ki nem rakja, mig a' fent kijelelt tariffai és beirási dij értök letéve vagy kirendelve nem lesz. *(Végzet köv.)*

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

BUDÁN sept. 6-kán „Essex" szom. játék (Henry Jones és Banks műve; Láng Ádám forditmánya) adatott. A' czimszerepet Bartha ur játszá. Érzel-

gő és nyájaskodó részével, kivált Rutlandi grófnéval jelenetében, kevesebbé vala okunk megelégedni, mint szerepének egyéb oldalaival; állitásunk okát már máskor érintettük reá nézve. Nottingham grófnénak (Laborfalvi R.) még több élénkséget ohajtánk. Kántorné (Erzsébet) és Lendvayné assz. (Rutland gfné), valamint Megyeri ur (Burleigh) egyéb fő szerepekben helyesen állának. — 7-kén „leánykérés szabály szerint" vigjáték jól mulattatá a' mérsékelt számú közönséget, mire sokat tettek Megyeri (Bükling), Szentpétery (Sperber), Kovácsné assz. (Ranunkulus), Lendvay ur (B. Tivador), és a' vig szeszélyű Póli (Barthánéné assz.) Az utóbbinak azonban vékonyabb hangon ejtett szavait némellykor nem igen érthettük. A' komolyabb szerepekben kitünő helyességgel játszának Lendvayné assz. (Eydern Zsófia) és Egressy ur (B. Auguszt). Szigligeti ur (B. Lajos) részint nagyon fiatal alakban jelent-meg, részint e' szerepre nézve kevés tehetséggel mutatkozék, 's talán helyén Fáncsy ur ügyesebben állott volna. Azonban, ha tekintjük, hogy kezdő színészeinknek is kell mezőt adni magok tökélyesbitésére, igyekezetét illyesekben méltányolni lehet. — 10-re „Corvinus Mátyás" vala hirdetve. (Köz beszédben forog, hogy Szép-pataky J. l. a. és a' kedvelt Lendvay-pár elhagyják társaságunkat; Lendvay ur leglább minden bizonynyal, 's mint mondatik jövő télre Kassára fog menni).

KOLOZSVÁRATT aug. 10-kén „vallomások" (vigjáték 3 felv. irta Bauernfeld) kevés számú nézőt mulattatott. — Aug. 11-kén Dériné jutalmi játékaul „a' 16 éves királynő" adatott. Nézők gyéren. — Aug. 14-ére Kotzebue „tüz-próbájá-t" hirdeté a' czédula: mi azonban Dérinének hirtelen roszul levése miatt szinpadra nem kerülhete. — 18-kán Szerdahelyi jutalmi játékaul „Romeo és Juliá-t" szándékozának adni színészeink; de az uralkodó görcsmirigy miatti félelemből, mellynek naponként számosan lesznek áldozatjává, olly kevés néző gyült egybe, hogy Szerdahelyi költségének felét sem nyerhetvén viszsza, kénytelen volt két rosz közül a' kisebbet választani, 's e' daljáték előadatását aug. 20 ára halasztani, melly napon csakugyan elő is adatott, még pedig némi czélirányos kihagyásokkal, jelesen a' fölösleges recitativók elmellőzésével; azonban alig hisszük, hogy czélirányos csonkitások közé tartozott volna több kardalnak, különösen a' temetésinek, elhagyatása. — Kardalosok olly kevesen valának, hogy Szerdahelyi a' maga szerepén kivül mind künn a' szinpadon, mind benn a' szinfalak mellett kénytelenittetett kardalt is énekelni. Az előadás fölötte zavaros volt. Szerdahelyi minden ipara mellett is alig kaphatá-ki e' játékra tett költségét. — Halljuk, hogy színészeink ezen előadással bevégezték itteni pályájokat. Dériné el is indult Budára; a' többiek Kassára visszatérendők. Élénkebb pártfogást 's forróbb részvételt ohajtunk ott nekik mint itt.

Német játékszin.

PESTEN sept. 7-kén „a' titkos szerelmeskedések" czimű vig ját. 4 flv. (Grammerstätter műve) először jött szinpadra.

Külföldi játékszin.

Parisi theatrumok. (*Végzet.*)

2-dik a' franczia szinház (Theatre français). Itt adatnak elő Racine, Corneille, Voltaire, Molière, Crebillon remekműveik többnyire remek szinjátszók által. Itt tündöklött sok esztendeig a' még eddig franczia országnak egy művészétől sem utólért hires Talma; szintén ugy dicsőité előadásaival eme szinhelyet a' minden szinésznék leghiresbike Mars kisasszony

— A' közönséges dramában Farren ur volt az első, 's őt a' koros gentlemen (főnemes és polgár között álló alrendű nemes ember) szerepében senki se haladja felül; de különben is nincs olly szerep, mellyet ő remekül játszani ne tudna. Ha bár semmi mondani valója nincs is, még is magára vonja a' nézők figyelmét, és soha sem szünik-meg mulattatni. — A' matróz-szerepet senki sem adja ugy, mint J. P. Cooke ur. A' matrózok minden szokását, tulajdonságát mozdulatját ugy tudja utánozni, 's a' matróztánczot (Hornpipe) ugy eljárja, hogy az ember valóságos matróznak tartaná őt. — Tréfás színész (comicus) csak egyetlen egy van Londonban, t. i. a' hires Liston, ki, ha csak fellép is, már nevetésre készteti a' nézőt: pedig a' játékszinen kivül 's a' társaságban igen száraz társalkodó szokott lenni. Szerzett már magának 50.000 font sterlinget; igen szabadon él, de szegény napszámos szülőjinek semmit sem ad. — Az éneklők között leginkább tünteti elő magát Abraham, vallására nézve Israelita, ki mintán meggazdagodék, szégyelni kezdé zsidó nevét, 's azt Braham-ra változtatá. Midőn még kereset nélkül rongyosan ide 's tova kóborlott, Signora Storarchi a' londoni olasz operák tagja könyörült-meg rajta, 's mivel jó szava volt, magával vitte olasz országba, 's énekelni tanitá. Storarchi által már most igen gazdag ember lett. Minekutána hizelkedése által jótevőjének minden bizodalmát megnyerte, ennek lassanként egész vagyonát magáévá tudta tenni, 's mind e' mellett az iránt, sőt más jótevői iránt is hálátlanul viselé magát. A' publicum ugyan megtudván gyalázatos tetteit, több izben, midőn a' szinre lépett, gunylármával fogadta, büdös tojást dobott reá 's a' t. — de midőn végre neki bátorodván a' hallgatóknak kereken azt mondaná, hogy nekik joguk nem volna az ő magános ügyeibe magukat keverni, nagy tapssal jutalmaztatott merészsége, 's csendesen folytathatá játékát. Gyakran fényes esti társaságot (Soirées) ad, és azt sok előkelő látogatja. Sokszor énekel éjjel a' megvilágositott Vauxhalli kertben is a' vendégek nagy megelégedésökre. — Utána következik Bedford ur középszerű bassista; Tirney, Sinclair, Taylor, Horncastle, mind igen közönséges szavú énekesek. Midőn Rossini 1823-ban Londonban volt, azt mondá, hogy soha sem látott olly népet, mellyben átaljan olly sok jó szavú de még is olly rosz énekeseket talált volna, mint angol országban. Innen az következik, hogy az angol operisták nem sokat érnek, 's ez az oka, mért léptek-fel Londonban olly jó szerencsével a' számos német 's olasz országi éneklők. — Ezek után következnek: Harley ur, ki a' ravasz butákat igen jól játsza; Jones úr remekül utánozza a' piperés (fashionables) gentlement, 's az angol piperőczök (Stutzer) affectált dialectusát; Wallack ur fő játszója a' pathos-i szerepnek; Brocone ur az öreg nőtelent 's koros szerepeket jelesen adja; Cooper ur az első szerelmes, de nem nagy ügyességgel bir; szinte ugy Tarley, Vining, Webster, Wilson urak.

Harmadik szinház Londonban a' Haymarketi (szénapiaczi) kir. theatrum, mellyben csak nyáron játszanak. A' Drury Lane-i szinház junius hónap elmultával mindenkor bezáratik, 's ekkor némelly szinjátszói a' szénapiaczi nyári theatrumon is fel szoktak lépni.

DIVAT.

36-dik divatkép (Pestről). — Mai számunk mellett magyar diszes férjfiöltözetekkel kedveskedünk t. olvasóinknak. A' posztó szine setétzöld; a' zsinórok, paszomántok és rajzok ezüstből vannak, mellyeket, hogy annál ismerhetőbbek legyenek, csak fehéren hagytunk, nehogy az ezüst festék őket elfedje. — Ezen szép köntös a' 10-dik osztálybeli status-hivatalt viselőknek öltözete. Az ékesítvények tehát ugy vannak készülve, valamint azokat legfelsőbb rendelmény-nél fogva, nevezetesen az 1814-ki 's 1836-iki maj. 26-kán költ 23.905 szám alatti legfelsőbb kabineti parancs szerint, a' status-hivatalbeliek 10-dik osztálya viseli mind a' német-ausztriai mind a' magyar öltözeteken. — Mind a' 12 osztálybeli status-öltözetnek ékesitvényeit, rajzait, és himzéseit Kostyál Adám pesti szabómester ur (boltja a' kigyó utsza elején, b. Brudern házában) volt szives velünk közleni, mellyek szerint e' divatképünket készittettük. Nála minden statushivatalt viselő ur a' nevezett osztálybeli rendelmények szerint mindenkor megrendelheti status-öltözeteinek ékesitését és elkészittetését.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utsza 612.

Costyál Daniel rajzolta. Kohlman Károly m.

1836. Honmüvész. 36.

M. TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

MŰVÉSZ.

Pesten csötörtökön september **15**kén **1836.**

SZORGALOM.

Mustra-bazár. *(Végzet.)*

6. A' mustrák kirakására szolgáló bazár két osztályból áll: mellyeknek elseje

1) Az ásvány- növény- vagy állatországból lett nyers (kikészitetlen) termesztmények, — másika pedig

2) A' táplálatra, ruházatra vagy eszközökre (millyenek a' különféle kézi és mesterségi eszközök, műszerek, erőműszerek v. machinák 's eff.) mindennemű kikészitett áruknak kirakására szolgál. Ugyanezen osztályzat az intézeti könyvek vitelére is annyiban fog alkalmaztatni, mennyiben mindenik osztálynak külön könyve leend.

E' könyvek tabellai formában vitetnek, 's a' következő oszlopokat foglalják magokban:

a) Az átvétel ideje.
b) A' mustrakönyv sorszáma.
c) A' bazárbeli kitétel sorszáma.
d) A' tulajdonos neve és lakhelye.
e) Az áru neme és tulajdonságai.
f) A' kész vagy eladandó áru mennyisége.
g) Azon hely, hol az áru áll, 's a' vevő által megnézethetik.
h) Az árr, melly értte kivántatik.
i) Egyéb eladási feltételek.
k) Későbbi jegyzetek és észrevételek.

7. A' bazár a' tisztelt közönség számára nyitva lesz reggeli 9 órától 11-ig 's délutáni 2-től 4-ig, 's ez idő alatt szünet nélkül valaki fog a' kitételi csarnokban állani, hogy a' kivánt mustrákat előadja 's őket az illető tulajdonosoktól az intézethez érkezett közleményekről 's utasitásokról tudósitsa. Ezen kivül maga ez intézet alapitója, megbizó urainak javát és érdekét tekintve, kötelességének fogja tartani, az itteni tisztelt kereskedői csarnokot, mellynek ő is tagja, az időnként intézetéhez érkező ujabb mustrákról a' bazár könyveiből készülő kivonatok által szakadatlan értesülésben tartani, 's annak tagjaival minden ide szolgáló körülményeket és viszonyokat, hiradá-

sokat 's felvilágositásokat olly módon közleni, hogy igy ezen az úton is az áruknak lehető legközösebb ismertetése eszközöltessék.

8. A' bazár nyitva állásának ideje alatt minden látogató egy kivonatot irathat magának az itt 6. szám alatt megnevezett könyvekből, 10 pengő krajczárból álló dij letétele mellett. Ha valaki illyes kivonatért nem jöhetne személyesen a' bazárba, azonban ohajtaná tudni, micsoda áruk vannak eladásra kinálva, bérmentes 's a' fent megirt módon czimzett levéllel, a' kivonatért járó 10 pengő krajczár hozzá csatolása mellett, minden időben az intézethez fordulhat, melly kötelességének ismeri, a' kivonatot azonnal megkészittetni, 's minden kivántató hiradásokkal 's felvilágositásokkal együtt, mennyiben ez magának az intézetnek hatalmában lesz, haladék nélkül elküldeni.

9. A' bazárba felvett mustradarabok két hónapig lesznek abban kitéve 's velek ugy bánva, mint azt az intézet czéljai 's a' tulajdonosnak beküldés alkalmával kijelelt utasitásai hozandják magukkal, hanemha ezen idő alatt is másképen tetszenék a' tulajdonosnak iránt ok rendelkezni. Az átvétel napjától számlált két hónapi idő eltelte után a' mustra a' bazárban kitételtől elvonatik, 's az illető bazárkönyvből kitörültetik. Ezen túl még egy hónap alatt rendeléseket küldhet a' tulajdonos mustrája iránt, de mihelyest e' harmadik hónap is lefolyt, az intézet többé arról semmi tekintetben sem felel, sem számol. Azonban, ha a' tulajdonos az első két hónap alatt áruját el nem adta, és szándéka volna mnstráját a' két hónapon túl is a' bazárban kitétetve hagyni: erről az intézetet nyolcz nappal a' második hónap letelte előtt tudósithatja, 's további két hónapi fentartásért és kitételért az itt 3. szám alatt meghatározott tariffai 's beirási dijnak csak felét fizetendi.

10. Minthogy olly esetek is adhatják magokat elő, midőn az intézethez olly eladási bizományok utasittatnak, mellyeket az eladni szándékozó nem akar nyilványságra juttatni: ezek felett egy külön titokkönyv fog vitetni, 's az intézet minden igyekezetét oda forditandja, hogy megbizóinak ebbeli utasitásit a' legszigorúbb hallgatás pecséte alatt a' legpontosabban 's lélekismeretesebben teljesitse, és megbizóinak javát szüntelen szemmel tartsa.

11. Ezeken kivül a' bazár mindenkor egyik előkelő kötelességének tartandja, a' különféle termékek és áruk árrairól a' leghitelesb tudósitásokat szerezni, azok nagyobbodott vagy csökkent kelendőségének okait szemmel tartani, észrevételeinek 's vett tudósitásinak következményét tisztelt megbizóival azonnal közleni, hogy igy ezek a' körülményekhez képest magokat azokhoz szabhassák, 's olly

rendszabásokat tétethessenek, millyeket saját érdekeikkel legegyezőbbeknek vélnek. — Pesten, Augustusban 1836.

ROTTENBILLER PÉTER.

INTÉZET.

Ázsiai társaság Calcuttában.

E' társaság junius 6-kán tartá évenkénti ülését, 's a' titoknok számot adott annak 1835-ki dolgozatairól. A' társaság sajátságos helyzete megkivánja, hogy itt előzményül némit előre bocsássunk. — Az ázsiai társaság Kalkuttában felállásakor hirtelen tünt-fel valamelly fényes meteorként. Sir William Jones beszédei, mellyekben ő az előtte fekvő vizsgálatok mérhetlen mezejét olly világos szinekkel leirta, az egy váratlan sugár által gyujtott remény, hogy Indiából az egész régi történetekre uj fény fog derülni; 's azon lelkesedés, melylyel ezen uj tanulmányok a' világot eltölték, a' társaságot elsővé tették a' világon. Végzeményei angol országban kettős utánnyomás által, német és francziaországban forditások által terjesztettek, 's kiki tudja a' változásokat, mellyeket csaknem minden tudományos tanulmányba hozott. De a' társaság lassanként elveszté első ösztönét; Jones, Colebrocke 's több jeles tagja kihalt, vagy oda hagyá Indiát, 's a' társaság mellett több kisebb gyülpontok egyesültek indiai tanulmányokra, mellyek a' nyilvános figyelmet megoszták. Lord Wellesley nagyszerű intézetei Fort Williamban, a' keleti literatura nagy felvirágzása franczia, német és orosz országban, a' chinai társaságok alakulása Bataviában, Bombayban, Madrasban, Parisban és Londonban, a' nyilvános nevelésre ügyelő biztosság létrekelése Kalkuttában, az indiai fő iskola Haileyburgban 's a't. mindezek némi homályt vetének az ázsiai társaságra Kalkuttában, melly azonban még mindig fontos nemzeti középpont maradt, de még sem gerjesztett, mint eddig, kizáró érdeket maga iránt. Utóbbi években egészen elpusztulni látszott, 's 18. kötetében végzeményeit befejezve lenni nyilatkozék, minthogy tehetségei nem engednék azokat tovább folytatni. Azonban az álbuzgólkodó fanatismus, melly a' bengali uralkodásban olly rögtön fölül került, 's minden keleti tudományosságot czélba vett intézeteknek elrontását keresztül vitte, a' társaság helyzetét egyszerre megváltoztatta. Ismét egyedül ő volt a' tudományok képviselője Indiában, és szerepét ismét fölvette ugyan azon lelkességel, melylyel pályáját eleintén kezdette. Nem vonatkozott a' kormánytól kijelelt keleti munkák nyomtatását felvállalni, 's a' Mahabharat két első kötete, Caschmir krónikája, a' Susruta orvosi munka első kötete, 's a' Fetawa Alemgiri hatodik és utósó kötete az elmult év folytában bevégeztettek. A' siker várakozásukat felülhaladá; az

eddigi nyomatási költségek 4.700 rupiát tettek, 's az aláírás azokat 8.070 rupiára emelte, mit nagyobbára a' kormány bőkezűségének kell köszönni, melly a' Fetawaból 60 példányt vett magára.

A' társaság még nem látta magát azon állapotban, hogy uj munkák kiadására szánhassa-el magát; de nehogy egészen műszer nélkül maradjon, annak titoknoka, James Prinsep, 4 év óta a' „Journal of the Asiatic Society of Bengal" czimű folyóiratot adja-ki. Ez évenként egy kötetre szaporodik, melly 40—45 ivnyi, 40—50 réztáblával. Nem adhat ugyan helyet kimerítő értekezéseknek, de minden nemű tudományos felfedezésekről hiven tudósit. Számos régi felirás, pénz, és emlék jelent és magyaráztatott-meg benne; számos geographiai tudósitásokat közlött; sok igen kevessé ismert országról és népről emlékezett; továbbá nagy része indiai ásványok chemiai tagolását tárgyazza 's a' t. Vannak benne légmérési és időjárati jegyzékek, geologiai fölfedezések 's a' t. szóval az Indiában tartozkodó Europaiak legtökélyesb évkönyvét teszi, 's egy nyilvános könyvtárból sem kellene hibáznia, mivel számos anyagot nyujt minden nemű tanulmányokra, mellyek máshol nem találtatnak. Ára mérsékelt, 's Londonban $1^1/_2$ font sterlingbe kerül évenként. A' kiadó semmi nemű nyereségre nem számol, mert még kiadási költségei sincsenek fedezve, mint azt a' négy évi folyamatnak következő, a' kiadó által előadott, mérlegéből láthatni, melly igy szóll:

Nyomatási költség - - - -	14,296	rupia
Rézmetszvények - - - - -	3,552	—
Levelezés és átszállitás - - - -	3,436	—
Öszvesen	21,386	rupia.

A' bevétel, ellenben, csak 20,868 rupiát tett, miből azonban még 2,851 rupia az aláirásból hátra van, mellyeknek legnagyobb része alkalmasint örökre oda marad. Igen kivánatos volna, hogy europai tudományos intézetek, ha mindjárt aláirásaikkal a' kiadót az áldozattól meg nem óvják is, legalább olly érdeket mutassanak, hogy haszonkeresés nélküli fáradozásait méltányolják. Mert valamenyi Indiában élő Europaiak dolgozataiknál mindig csak a' tudományos Europát tartják szem előtt, 's ha ez tőlek tetszését megvonja, bizonyára a' hálátlan munkával ők is nem sokára felhagyandnak.

LITERATURA.

A' magyar tudós társaság nyilvános (vagy is 5-dik) közülését, mint már e' lapok 71-dik számában előleg említettük, sept. 11-én tartotta Pesten a' t. n. vármegye házának nagy termében. — A' nagy gyülésre, melly 10-kén végződött-be, a' már nevezetteken 's alább nevezendők nehányain kivül megjelent-még: Czech János és Kiss János. — A' nyilvános ülésen

jelen voltak: m. gr. Teleki J. első és m. gr. Széchenyi Ist. másodelőülőn kivül — az igazgató tanács tagjai közül: gr. Andrássy György, gr. Cziráky Antal, gr. Dessewffy József, gr. Keglevich Gábor, b. Mednyánszky Alajos, Péchy Imre, b. Perényi Zsigmond, b. Prónay Sándor, Somsich Pongrácz, b. Wesselényi Miklós — a' tiszteletbeli tagok közül: Fáy András, Jankowich Miklós, Schedius Lajos — a' rendes tagok közül (mennyiben a' nagy sokaság köztt kivehettük) Schedel Ferencz titoknok, Czuczor Gergely segédjegyző és levéltárnok, Vörösmarty M. Balogh P. Fábián G. — Döbrentei G. Kállay F. Szilasy J. — Bajza J. Luczenbacher J. — Győry S. Bitnicz L. Nyíry I. — Perger J. Sztrokay A. Szlemenics P. Stettner Gy. — Gebhardt F. Bugát P. Horváth J. — A' levelező tagok közül: Antal M. Barabás Mikl. (uj tag), Csató P. gr. Dessewffy Aurél, Jakab I. Kiss K. Lassu I. Nagy J. Pólya J. Róthkrepf. G. Szalay László (uj tag), Tasner A. gr. Teleki Domokos (uj tag), gr. Teleki László (uj tag), Tóth Lőrincz (uj tag), Thaisz Endre, Waltherr L. Zsivora Gy. — Helmeczi M. (pénztárnok). — Előadott tárgyak voltak: 1) A' m. előülőnek megnyitó beszéde. — 2) A' titoknok előadása a' társaságnak 1835. nov. 16-tól fogva folyó sept. 10-éig folytatott munkálkodásairól. — 3) Értekezés az eskütársakról; irta és felolvasta Szlemenics Pál. — 4) Emlékbeszéd Simai Kristóf felett; irta 's olvasta Schedel F. — — 5) Értekezés a' magyar országi mezei szorgalom némelly akadályairól. Irta Berzsenyi D. olvasta Döbrentei G. — 6) Emlékbeszéd Berzsenyi Daniel felett; irta Kölcsey F. olvasta Helmeczi M. — 7) Czuczor G. jelenté, hogy a' nyelvtudomány osztályának 1834-ben kitett jutalomkérdésére bejött 7 felelet között legjobbnak találtatott Engel József marosvásárhelyi orvos doctoré, és igy a' 100 aranyra méltónak találtatott. Az ehhez legközelebb álló (Nagy J. lev. tagé) tisztelet-dijra érdemesittetett. — 8) Jelentetett, hogy a' philosophia osztályának 1834-ben kitett jutalomkérdésére bejött 14 felelet között legjobbnak találtatott 's 100 aranyra méltatott Heténi János ekeli reform. papé. Tiszteletdijra érdemesittetett Beke Kristóf Veszprém megyei papé, Varga István nevelőé, és Mocsi Mih. orv. doctoré. — 9) Jelentetett, hogy a' beérkezett 8 eredeti vigjátékból egyik sem találtatott méltónak a' kitett 100 arany jutalomra. — 10) Jelentetett, hogy az 1835-ben megjelent legjobb magyar könyvek közül a' 200 darab arany Nagy Károly lev. tag „Aritmetika" czimű munkájának itéltetett oda. Dicsérettel emlittettek: Fejér Gy. „közhasznú metaphysicája" b. Józsika M. „Iránya és Vázolatai" 's Bajza J. „versei" — 11) Kihirdetteték a' most lefolyt 7-dik nagy gyülés által kitett törvény-és természettudományi két jutalomkérdés következőleg: I) Törvénytudományi: „Honnan vette eredetét törvényeinkben az ősi javak elidegenitésének korlátozása? Mikép gyakoroltatott az korszakaszonként? 's a' polgári társaságra nézve általában mik voltak annak hasznos és káros következései minden oldalról." (Jutalma 100 arany,) — II. Természettudományi: „Készittessék bármelly, magyar országi, hozzá kapcsolt tartományokbeli, vagy erdélyi terjedelmesebb vidéknek természettudományi leirása." (Jutalma 100 arany.) — E' pályairások beküldetésének határnapja 1838-ki martius 19-ke. A' kézirat tisztán irva lapozva 's kötve, irója nevét rejtő pecsétes levélre hivatkozó jelmondattal ellátva, a' titoknokhoz küldettessék. A' másod sőt harmad karbelinek találandó felelet is nyomtatást várhat tiszteletdij mellett. — Következék 12) az előülőnek rövid berekesztő beszéde. — Tartott az ülés 11-től $1^1/_4$ óráig. Igen számos vendég tisztelé-meg ezen évben is e' nyilvános ülést, kik közül a' főrendbeliek köztt harsány éljen

kiáltásokkal fogadtatott ő cs. k. fensége István főherczeg, fens. nádor-főherczegünk mélyen tisztelt fija, ki ezredének köntösében fényes udvari kisérettel méltóztatott mint hallgató vendég részt venni, 's az ülés végéig jelen lenni. A' gyülekezet egyeteme köz „éljen" kiáltással idvezlé őt mind megjelentekor, mind a' megnyitó beszédben fens. személyéhez intézett szavak közben, mind eltávoztakor. — Nevelé a' gyülekezet fényét a' karzat külön választott helyén 's a' nagy teremben is pompásan öltözött szépnemnek, mondhatni, kitünő szépségű koszorúja, mellynek becses boglárja volt mélt. gr. Széchenyi Istvánnak közösen tisztelt hitese. — A' magyar köntösbe öltözött férfiak a' terembe, mások a' karzatra mehettek. — A' nagy gyülés egész ideje alatt a' m. előülő gróf ur volt kegyes osztályonként saját szállásán megvendégelni a' tudós tagokat. A' mai nyilvános ülés után pedig gr. Széchenyi Ist. ur szíveskedett meghivni valamennyi jelen volt tagot a' nemzeti casino teremében adott pompás ebédre, mellynél 65 személy volt jelen. A' kifogyhatlan pezsgő bor már lakoma kezdetétől fogva egyre ürittetett a' köszöntő poharakból, mellyek ő es. k. felsége uralkodó fejdelmünk, fels. háza, fens. nádor főherczeg, és István főherczeg, a' m. elnökök, 's több főrendű urak, a' házi gazda (gr. Széchenyi) hitese 's a' t. egészségökért zajos „éljen" zengése mellett emeltettek. A' jelenvoltakat csak az esti szürkület oszlatá-el.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

Figyelmeztetés. Budán jövő szombaton (sept. 17-kén) egyik igen szorgalmas színészünk Szilágyi Pál ur részére adatik „Ekebontó Borbála" eredeti szomorú játék 4 felvonásban. Szerzé Tóth Lőrincz, a' magyar tudós társaság levelező tagja.

BUDÁN september 10-kén „Corvin Mátyás" szinj. 4felv. adatott. (Irta Weidman, fordítá Czövek István.) A' czimszerep vivője Bartha ur helyesen felelt-meg szerepének. Kitünő pompás öltözetben jelent-meg Széppataki Joh. (Maria). Egyébiránt sem a' darab belső értéke, sem a' forditmány classicitas bélyegével nem birván felőle sok dicséretest mondani nem lehet, habár az előadás lehető szorgalommal történt is. — Majd hasonlót irhatunk a' 11-kén szinpadra került „Siklósi leányok" felől is; melly kardalokkal ékesitett nemzeti szinjátékban Egressy (Zsigmond kir.) Lendvay (Gara), Bartha (Buti Vojk), Szentpétery (kántor) urak, és Kántorné (Erzsébet), Barthá né (Marcsa) assz. voltak kitünők. Mind az előbbi mind e' mai mutatványban a' néma ábrázolatok csinosak levén megtapsoltattak.

DEBRECENBEN az aug. 9-kén adatott „Bocskay István" szinműben Báthory Zsigmond fejedelem szerepét Göde ur minden diszes öltözködése 's pontos betanulása mellett is nem találta; mennyiben fiatal szerelmest sem termete, sem életkora nem képezhet, erőtetett 's minden természetes hajlékonyság nélküli test-tartása, 's inkább hideg, feszes, mint udvarlásra szükséges nyájas és könnyű maga alkalmazása által. Mária a' hitese (Parázsóné assz.) első kilépésekor tapsban részesült, mellyre őt mind öltözködése mind az indulatok kinyomására szerencsével használt mimje, mind végre az egyhangúság hibájától óvott szavalása 's egész maga alkalmazása méltán érdemesité. A' czimszerep vivője (Baranyi ur) helyesen, — Katalin a' neje (Pályné assz.) szorgalommal, Borbála, leányuk (Chyabayné asz.) osztályába tartozó sze-

repének tökéletesen megfelelve tetszést nyert. Említésre méltók még: Stégert (Chyabay) 's ifiú Czobor (Földvári) urak. 10-kén a' mult évi társaság által több élénkséggel 's pontossabban adatott „leány-kérés szabály szerint" Töpfer 4 fs vig játéka Fáncsy forditásaként mulattatá a' még mind eddig kevés számú közönséget: mellyben Eydern Zsófia (Pályné asz.) helyett inkább illett volna Parázsóné asz. miért? hosszasan fejtegetni, ugy tartjuk, szükségtelen. Bückling iskolamester (Éder ur) noha óvta magát egy kissé a' kicsapongó bohóskodástól, még sem teljes ohajtásunk szerint, mennyiben mi, ismervén művészi tehetségét, mellyet ha korlátoz, igaz érdemre méltatott intésünk után szerényebben tartozott vinni. Born Tivadart (Szákfy ur) csinos termete szép tisztté formálá. Különösen kitüntek: a' Sperber Jeremiást türhetően alakitó Nagy ur, csinos leányai Póli Chiabayné asz. és Luiza Parázsóné asz. szerepvitelök által szint' ugy, mint izletes öltözködésökkel. Born Auguszt (Baranyi ur) bár eleintén szerelmet ismerni nem akaró tudóst kivánt is képezni, de csak tudománynak fekvő cinicus létére minden természeti érzést levetkezve utóbb megváltoztatni kellett szerelmi hajlandóságát legkisebbé sem vala képes kimutatni. Ranunculus leányasszony (Gödéné asz.) helyett valljon miért nem láthattuk Udvarhelyiné asszonyt, az illyes szerepeket minden erőtetés 's tulságoskodás nélkül vinni tudó színésznét? illő kérdés — holott köz tudomásra ő mind e' jelen perczig, bár még fel nem lépett is, városunkban mulat. Az ő helyét az emlitett most még nem pótolhatja-ki illyen nemű szerepekben. 11-kén Krammer „Cremona szövétnekese" Komlósy forditotta szinjáték 4 fsban felette kevés néző előttladaték. Benne a' czimszerepvivő Parázsóné assz. volt a' legkedvesebb látomány: a' Banditák elfogatásuknak, kik köztt saját alakban Gonsalvo Nádudvary és Basilio Göde urak valának láthatók, helyes előtünése tetszést nyerőleg zárá-be e' különben készületlenség és szerep-nem-tudás miatt döczögve ment szinművet. — 12-kén Beck Henrik 5 fsos vig játéka „Egymást boszantók" — 13-kán pedig Dumas „korona és vérpadja" mellyen, mint bizonyos szerepek személyesitői, mi is csak keresztül-futunk; mert minek szüntelen gáncsolni, ha jót akaró czélzatunk olly kevés sikerrel fizet.

DEBRECZENBŐL. (Második tudósitótól.) — Nem rettegvén a' bartfai viszhangból olvasott kassai dal- és szinész-társaságnak birálókat korlátozni sohajtott törvényes orvoslásaiktul — sőt szinészeink saját korlátlan létöket némi rend — műértelem — és köz figyelem szabályaival sulyegyenbe helyzettnek ohajtván — megfognak t. olvasóim engedni, ha midőn a' játékszini czédulákon debreczeni dal- és szinész-társaság czimet látok, tehetségem szerint a' dalosokat biráló — fellépni bátorkodom. — Aug. 7-kén Tancréd hős daljáték 2 felv. került szinpadunkra. — Ha az egésznek menetelét párt nélkül szemlélem, észrevételem csak az: hogy a' dalokkal, nem tudom, miként elégedett volna meg a' nagy Rossini?! Különben Pályné (Tancréd) és Chiabayné (Amenaide) ma dicséretet arattak. — 25-kén a' „bűvös vadász" énekes játék 4 felv. adatott. Chiabayné (Agatha) csengő kellemes hangjával, 's a' belső indulatoknak változásait élénken ábrázoló vonásaival, leginkább érdemessé tette magát a' köz tetszésre 's dicséretre. Nem kevésbbé örvendeztete az ő és Pályné (Anna) által énekelt kettős dal; kivált ha Pályné öltözetében a' hangjaival egyező csinosságot szorgalmasban utánzá vala. — Pály (Max), ha szorgalma nagyobb, és hangja a' muzsikai karhoz jobban alkalmazva nem leend, ámbár hangászi fogalmát nem tagadom, őt mindazáltal a' kisebb szerepek felfogására szivesen szóllitom. Gőde (Gáspár) daljai, habár testmozdulatai, kivált a' bor-

ital 's kinálás és a' golyók öntése alkalmakor, kevés mű-értelmet fejtének-ki, ez uttal kellemesek voltak. Többnyire a' darab, nehány kar-éneket kivéve, nem untató volt. — Említést érdemelnek a' farkas-barlangi tünemények, mellyeknek készitője, Varga, ez uttal ismét, mint már több alkalommal, szép tehetsége 's iparkodása kifejlésének, szintén mint izlése kellemességének szép reményével tölte-el a' közönséget. — 28-kán „Béla futása" nemzeti daljáték 2 felvonásban jött szinre. Chiabayné (Lora) énekeit jól irányzá. Gödét (Kálmán) ma énekelni kellemetes, de látni sok helyt nem igen mulattató volt. — Az ének melodiája midőn szomorú, vagy kétségbe esést kellene kifejtenie, sokat veszt kellemébül, ha vidám vagy nyugott arcz-vonalok járulnak mellé. A' hangokra nézve megjegyezheti Göde ur: hogy a' szomorúság itt ott rezgő, a' kétségbe-esés hol elszánt, majd remény, hol vakmerő, majd epekedő, 's néha bizonytalanság hangjait kivánja; az illyesmikre nagyon is figyelmezni kellene a' dalszinésznek mivel bár miféle muzsikai szer is hangot ad, de más benyomásút a' mesternek mást a' gyenge játszónak keze alatt. Szákfy (Béla király) megmutatá ma, hogy neki mind énekre mind játékra elegendő tehetsége van; — de figyelmeztetem őt, ne féljen, 's figyelmét ne vonja máshova az énekléskor, különben ismét ugy járand, mint ma, midőn a' kardalt nyolcz és fél taktussal előbb kezdé, mint szegény Ruzicska kiváná. Cseley (Ferkő) urra nézve emlitjük, hogy nincs a' természetben ugrás. Ez csak csendes léptekkel követi a' maga palyáját. Ki énekelni nem tud, vagy hangja nincs, ne legyen szerénytelen másoknak, érzékeny hallásait idétlen hangokkal terhelni. Kár volt a' „termetednek" dallal Ruzitskát bolygatni. Engedjük nyugodni az elhunytakat! Pály (Csabi) ne fiataloskodjék. Az egész darab különben énekes daljáték volt. — 30-kán A' „schweiczi család" érzékeny dal-játék 3 felv. adatott. Benza (Valstein gróf) kellemmel teljes hangjai jeles muzsikai értelmét mutatják a' német-magyar szinésznek; 's ha a' magyar kiejtésekre egész figyelmét forditandja, magyar dalosaink között elnyerendi a' babért. — Az általa és Chiabayné (Emelina) által tisztán énekelt kettős dal nemcsak e' mai valóban kicsiny közönség előtt, de bármelly legnépesb szinházban is gyönyört áraszt vala. Gyönyörködtető vala a' Chiabayné és Göde (Richard) által énekelt kettős dal is, ámbár Richardban ma ismét kevés érzést és alkalmaztatást tapasztalánk. Felesége Gertrud (Pályné) a' viszonlátás öröm-könyeit igen gazdálkodva, egész szerepe hatását pedig hidegen érezé. Szákfy (Jákob) hangja jó tiszta 's kellemetes, de ma ismét félve közeledett a' szinpadhoz, minek a' nem készülés oka. Bátornak kell az énekesnek lenni, nehogy hangját félelme gyengitse, és igy a' muzsikai karral ellen-hangzásba essék, mint ma a' remeklő Emelinával találkozásakor. Az egészre nézve mai előadásukban szinészeink köz dicséretet érdemlének, 's csak igy iparkodva remélhetik biztosabban az élénkebb pártfogást.

K. Sz. A. F.

DIVAT.

Parisban az asszonyi kalapokon folyvást divatoz a' bárson-diszitmény; vele a' blonde-fejkötőt közbe tett angol csipkével ékesitik: használják övszalagra és a' musselin ruhák mellé karkötőre. Szine veres, zöld, kék. A' fejkötőn 's hajakban rózsa alakban foglalja-el a' virágok helyét; nyakkötőnek vétetvén róla függnek a' medaillonok, órák 's a' t. Kalapok ernyője alatt bárson-bokrot viselnek. — A' köténykék most egészen himzettek, 's az övhöz szorittatnak; csipkével szegik körül. — Ékszerül a' kigyók nagyon divatosak; viselik hajból vagy aranyból mint nyak- és karkötőt, gyürűt; rubinból van szeme, nyelve kis gyémántból. Viselik a' kigyónyelvet is apró gyémántokkal kirakva.

Férjfiak ruhájin a' granát szin divatos; a' nyakkötők magosak, batisztból készülnek; alapszinök fehér, 's apró rajzúak; a' kis fodros ing kedveltetik; a' mellény angol piketből készül, eleje kimetszetik, 's csak 4—5 gombot hagynak alul. A' felruhákat hugenotta-szinből viselik kis gallérral, egy sor gombbal. A' széles karimájú szürke hód-kalap most is divatoz.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utcza 612.

75.

HONMŰVÉSZ.

Pesten vasárnap september **18kán** **1836.**

KÖLTÉSZET.

A' szép halott.

Szép leányka alszik,
Életét korán
Játszva-el szerelme
'S léte gyöngyszakán;

Alszik 's még mosolyg az
Élet arczain,
'S még a' régi báj leng
Bárson ajkain;

Szőke fürtjein csügg
Halvány rózsaszál,
Rozmarin kezében
Nászviráginál;

A' halál mosolygva
Szivreményiben
Lelte őt 's ölé-el
Legszebb évében.

'S most belép a' mátka,
Lelke vádjitól
Kisztve, és üzetve
Keble harczitól:

Megfeszült szemekkel,
Mozdulatlanul
Néz, tekint a' lányra,
'S lelke felzudul.

„Mért mosolygsz felettem,
Hitszegő felett,
Szép leány! ki téged
Rég elfeledett?

Huh! te szép menyasszony!
Gúny az, nem mosoly,
A' mi ajkidon leng
'S rajtuk szétomol;

Kínomat mosolygod,
Azt, a' melylyel én
Hitszegő veszódöm
Rút bünöm jelén

Ah! de szünj-meg, angyal,
Szünj-meg, én megyek;
Hisz' te megbocsátasz,
Csak fenn hű hegyek."

'S megszün a' fiúnak
Terhes élete,
'S életével szünt csak
Kínos érzete.

BEÖTHY ZSIGMOND.

SZORGALOM.

Valódi chinai thea-növény. Valamelly Platt nevű ur Mariettaban, Ohio tartományban, egy ottani hirlapban közhirré teszi, hogy a' valódi chinai thea-növény termesztése neki tökélyesen sikerült. Ő, ugymond, tiz esztendő óta több költséges próbát tett, mi után végre olly szerencsés lehetett, hogy ezen növénynek valódi ápolását kitanulhatta. Ez által már most képes olly theát szolgáltatni, melly a' Haysan-theát egészen kipótolja. Ajálja magát mindenkinek, ki ezen növényt termeszteni szándékoznék, fris magot ingyen adni.

Uj csónak. Marseillban valamelly uj nemű csónakot találtak-fel, melly haladásának sebessége által akármelly gőzhajóval vetélkedik. Azonban semmi esetre sem gőz az, mi ezt olly sebesen hajtja, hanem egy belsejében felállitott mechanismus, tulajdonképpen kerék, mellyet egyetlen egy ember minden maga megerőtetése nélkül lábával hajthat olly formán, mint a' köszörűs. Ezen csónak, mint mondják, azok használatára van készitve, kik a' belső kikötőt akarják meglátogatni, vagy valamelly tengeri-sétában részt venni.

Egyenes irányban mozgó kerekjáték. Bizonyos parisi mechanikus egy ugy nevezett kerekjátékot (Ringelspiel) készitett, mellyben a' résztvevők nem, mint közönségesen történni szokott, karikában forognak, hanem egyenes vonalban hajtatnak. A' mostanig használt mód soknak, kivált asszonyságoknak, terhére volt. Talán ezen uj mechanismus a' kerekjátéknak uj pártfogókat szerzend.

Phönix-viaszgyertyák. Parisban jelenleg ugy nevezett „phönix-viaszgyertyákat" készitenek, mellyek az eddigi gyertyát, mint mondatik, sokkal, igen sokkal haladják felül.

Repülő posták. A' londoni Courier következőket mond. „Olly időkorban, mellyben a' szárnyas postákkal közlekedés olly nagy kiterjedést nyer, mint jelenleg nálunk, nem lehet érdektelen megtudni, hogy ezek egy-egy perczben egy egész mértföldet haladnak, 's innét financzialis vállalatokra is használtatnak. Egy börze-speculans Antverpiában 1.200 illy galambot tart. Egy pár hollandi,

jól megtanitott galamb jelenleg Londonban 5 font sterlingen árultatik, vagy is mintegy 50 pengő forinton.

Tükör-fénymáz. Bugnon ur, parisi chemikus, átlátszó, üvegnemű, eltörhetlen fénymázt tud készíteni, melly a' tárgyakat, a' legszebb köszörült tükrökként adja vissza. A' találmány lényege még titok. A' feltaláló legelőször egy tánczteremet szándékozik uj nemű eltörhetlen tükreivel felcsinositni, hogy a' közönség e' találmánynak becséről meggyőződhessék

Iris-kaleidoskop. Parisban valamelly opticus Iriskaleidoskop név alatt olly gépelyt készitett, melly mozgékony üvegprismákból van összetéve, 's a' napsugarak behatása által valóban meglepő tünemény kecsegteti a' szemet. Az üvegprismák kényszerinti eltolása által minden féle shawl nemű szövetek, szines sugárvonalakból állók, varázsoltatnak a' szoba falaira, mellyek szinpompára, szépségre és változatosságra nézve minden eddig illy látottat felülmulnak, és sokkal jobban használtathatnak mustraképekül a' selyemszövő gyárokban, mint az eddig használt kaleidoskopok.

Répaczukor gyár. — Thurn és Taxis herczeg Dabrowicz nevű urodalmában Sléziában répaczukorgyárt állittatott-fel, melly 1834 és 35-ben igen szépen jövedelmezett. 450 hold föld 14.000 tallérnyi nyereséget adott, noha 26 000 tallér fordittatott ez években az új házak épitésére 's azoknak arendájára, és azon kivül az igazgatónak 1600 tallér fizetteték-ki.

GYMNASTIKA.

Közlemények Clair Ignácz gymnastikai intézetéből.

(Pesten, Therézia-város, sip utsza, 359. sz. a.)

XIX.

Második foganatja a' gymnastikának a' bőr erősitése. A' testi gyakorlatok nagyon elősegitik a' bőr erősödését. A' bőr igen fontos organuma testünknek. A' nevelő, ki azt ollyannak tekinti, okosabb uton jár, mint ki azt csak pädagogi demonstratiók mezejének akarná tekinteni. Amaz átlatni fogja, hogy az emberi test bőre nemcsak az egészt védelmezi, hanem azon kivül még két dolga is van, t. i. a' kipárlás és beszivás. Ezen tisztjeinek végzésére számtalan mennyiségű erecskével 's beszivó edénykével van keresztül szőve. Hogy ama munkálodásaira alkalmas legyen, a' naponkénti mozgásnak kell a' vér- és nedv-keringést éleszteni, és a' legkülsőbb területig vinni, a' bőr működéseit támogatni. A' szabad levegő és hivesitő folyóvizben fördés által is kell a' bőrt erősiteni, nehogy gyenge legyen a' minden nemű levegő-változás eltürésére, mert ellágyitó visszavonás által amaz erősitő szerektől elhalványul 's eltompul a' bőr,

elveszti ellentálló erejét a' levegő viszontagságai ellen, edénykéji mintegy lankadtan bezáródnak, 's betegségek sora készül azt fenyegetni. Nagy érdeme tehát a' nevelői gymnastikának, hogy a' kipárlást naponkénti vidorság és mozgás által éleszti, a' bőrt időváltozás ellen erősiti, 's ahhoz szoktatni törekszik, és igy ama bajt okozó pädagogicai szüneteket, a' sok betegséget, mellyek annyira gátolják a' nevelés folyamatját, eltávoztatni igyekszik.

SZOBRÁSZAT.

Bajor király szobra Münchenben. Mult october 13-án nagy pompával takartatott-fel a' megholt bajor király szobra, melly most bajor ország fővárosának egyik legszebb ékei közé tartozik. Az emlék körül az országos katonaság tágas kört alakitott, mellyben a' király, fő papság 's a't. valának. A' bajorország czimerével diszesitett lepel bizonyos jeladásra esett-le, megidvezelve 101 ágyúdörrenéssel, zajos muzsika és a' nép hangos örömkiabálása közben. A' művészek, kik ezen emléket létre hozák, Rauch prof. és Stiglmaier érczöntő valának. Van benne mintegy 3,000 mázsa érctömeg, 's három lépcsőjével együtt 36' magosságú. Az ülő 12' magos király, baljában királyi pálczát tartva, jobbját áldásadólag a' város és ország fölé tartva, 's fejét szelidséggel meghajlitva egy keresztül törött széken ül, melly különféle historiai és allegoriai metszvényekkel diszes alapon áll. Az 5' magos talapzat koczkát ábrázol, 's régies fegyverekkel van czifrázva; négy szegletén négy ülő orozlán őrködik. Az orozlánok között két asszonyi alak is látható; egyik a' bástyakoszorúval és ekével Bavariát jelenti; tulsó oldalon a' Felicitas publica van jelképezve bőségszaruval karja alatt. — Déli oldalon a' tudományok, művészetek és földmivelés istenei; 's ezek között egypár bika, mellyeknek ősi képeik az october-innep fő ékei közé tartoztak. Kelet felé egyik keskeny oldalon a' constitutio általadása van leábrázolva; a' király előtt térdepel Bavaria, 's a' trónon ülő királytól egy pergamen-tekercset fogad-el; követik őt a' három főrendek: a' tanitó, védő és tápláló. A' város felé néző domborfaragványon az emberiség szelleme áll közbenjárólag a' katholicus és protestans papság között. Az előoldal a' természettudomány mindennemű eszközeivel van diszesitve, a' bold. király legkedvesb foglalatosságával. Ezek között nagy romai betűkkel irva áll:

MAX. JOSEPHO, REGI BAVARIAE
CIVES MONACENSES.
A. D. MDCCCXXIV.

Mortier marschall emléke. Azon emlékhez, mellyet a' szerencsétlen Mortier marschallnak akarnak felállitani szülő váro-

sában, Cateauban, az érczet a' kormány adja, 's egyszersmind a' talapzat költségeit magára vállalta. Az aláirási iven a' királyt 's valamennyi ministereit láthatni. Bra hires képszobrász fogja készíteni a' szobrot, melly alkalmasint 1837. julius 28-kán fog felállittatni, az attentat évnapján.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

PESTEN az épülő magyar szinháznak fedeleztetése folyvást munkában van, 's reméljük, hogy e' hónap végével fele készen lesz. — Schütz ur müncheni jeles gépelyész, kit a' t. n. megye meghivott, jelenleg Pesten van, 's a' diszitményekhez, függönyökhez 's a' t. szükséges gépelyek terveit készíti. Azokhoz, mint halljuk, egy nagylelkű magnásunk ingyen ajánlott vasat annyit, mennyi csak kivántatni fog.—A' függönyökből Necfe ur már négyet készitett-el. — A' szinház épittetése közben, hála az égnek, még eddig a' dolgozó emberek között halál-veszély nem történt, mi nélkül egyébiránt illy nagy épületek felkészülése ritkán megy végbe. A' mult nyáron enyelgés közben lezuhant ugyan egy kőmives a' legmagosabb helyről a' legnagyobb mélységbe, de törött csontjai ismét meggyógyultak nehány hét mulva. Mult héten egy ács legény esett-le a' fedél gerendájiról; de a' fenyőszálakat felvontató csiga-kötelében felakadván sérületlen maradott.

BUDÁN Déríné assz. vendégjátékát folytatá sept. 13-kán mint Tiszbe „Angelo" dramában. Mí után e' szerepet Kántorné assz. által olly kitünő helyességgel láttuk előadatni, 's tudtuk, hogy D-né assz. a' szomorú szerepekben, legalább mult években, nem örömest lépett-fel, előre aggódtunk e' mainak sikerülése felől, 's ohajtottuk, vajha inkább dalszerepet választott volna: azonban várakozásunkat mulá felül kivált az 1-ső, 2. 3-dik felvon. jeleneteiben, jelesen az elsőkben, szerepe vidorabb részeiben, mellyek leginkább alkalmasok D-né vidám caracterére. A' podestáné szobájában Katalinnal (Lendvayné asz.) első találkozásakor organuma gyengébbsége gátlá őt boszús indulatának hevesb és megrázóbb kitörésében. A' 4-dik felv-ban leggyengébb oldalát láttuk szerepének hosszas érzelgő részében Rodolfóval (Lendvay ur), melly egyébiránt Hugo Victor e' darabjának kétség kivül leggyengébb része, 's igen-igen nehéz azt bárkinek is ugy adni, hogy hosszasága untató ne legyen. D-né asz. egyébiránt nagy szorgalommal és pompás öltözetekkel törekvék szerepét minél érdekesebbé tenni. Sajnáltuk azonban, hogy gyakran igen csendesen beszélt, és hogy saját szerepét másnak 's nem Csató Pálnak forditmányából használta, mi nagyon szembetünő volt, és visszatetszett a' többi szerepek mellett, mellyek Csató munkájaként adattak. Több izbeli tapsokkal és előhivatással tiszteltették művész vendégnénk, 's jeles tehetségei itt is, mint mindenütt, illőleg méltányoltattak. — 15-kén a' Csató P. által forditott „Örökké" vig játék ismételteték. (Megyeri ur külföldre, Fáncsy ur Pécsre utazott; Nyiriné assz. beteg.)

DEBRECZENBEN. aug. 15-kén a' vásári közönség mulattatásaul „Tancréd" hős daljáték ismételteték. Pályné assz. több hatással állott ma a' czimszerepben; Chyabayné assz. Amenaidét, ki most is láncz nélkül volt tömlöczében, Orbasano Göde ur, bár látá is a' szembe tünhető hiányt, ismét fennyen 's köz nevetést gerjesztve parancsolá szerepe tartalmaként a' lánczokból kivetkeztetni. — 15-kén számosb

nézö előtt „Preciosa“ melodrama — 16-kán a' „genfi árva“ Castelli 5 felv. érzékeny melodramája, Radnódfay forditása, fordult-meg a' szinen — 18-kán Schenk Eduard 5 felv. szomorú játéka „Belizár, kelet hőse“ szinész Kiss Jánosnak kötött beszédű jeles forditása. — Szükségtelen az évrajzi 's regényes pótlék; nem tudjuk, miért kedveli a' czédulát iró a' halmozott epithetonokat? E' dicsért szinmű személyesitői között mai előadáskor Irene (Chyabayné) nyerte-el az érdem koszorúját; mert Justinian idegen kezek közt levén idegen alakot volt kénytelen ölteni magára. Belizár is, talán hogy árnyéklója olly ügyes mint máskor nem vala, látszott némelly ohajtni valót hátra hagyni szerep-viteléből. Illyenkor ha sohajtunk — Fáncsy ur után sohajthatunk; — 's ha ohajtunk — ugyan őt ohajtjuk — és méltán. — 20-kán Zieglertől gr. Bethlen György forditásaként „Jolantha jeru'salemi királyné“ szomorú játék 5 felv. került szinre. — 21-kén „kézművesek lakomája“ uj énekes vig játékot 1 felv.-ban, Mérey Móricz forditását, pótolta „az eleven holt házaspár“ vig tréfa hasonlóul 1 felv. (Lebrün után Telepi György forditása), melly játék alatt Szerdahelyi ur által készitett kettős dalt éneklének taps-nyerőleg Chyabayné asz. és Pály ur.

LGMLR. és társai.

A' debreczeni szinészekhez. September 4-kén 1836. — Mi adhatott arra okot, hogy a' mai 's tegnapi játékszini czédulán az „ur“ nevezet elmaradt? — holott junius julius hónapban minden szinész neve után állott, 's állhatott. — Ha találkozott is itt ott egy kettő, kiazon felakadt, higyjék-el a' szinészek, nem az olvasottak közül volt; mert ezek tudják, hogy más nem zeteknél a' jelesb szinészeknek koszorút, verseket osztanak, emlékoszlopot emelnek, sőt nálunk is az 1829-ki tudományos gyüjteményben jött értekezés szerint, gondolkoztak már arról is, mint lehetne a' szinészségnek nagyobb tekintetet adni. — De ha maguk a' szinészek majd urak, majd nem, azaz egyik hónapban érdemeseknek, másikban érdemetleneknek tartják magukat e' nevezetre, ugyan ki gondolkodnék illy nádszál módra ingóknak becsültetsét szerezni? — Sokan örvendettek, hogy már itt is, mint más minden nagyobb városban, ur nevet olvasánk a' játékszini czédulán, — 's ime örömünk a' szalmatüzzel elmult. — Azoktul, kik mondák „nem megyek a' játékszinbe, mert ezek urak“ ugyhiszem egy szinész sem fogadná mintegy alamizsnaképen a' bemeneti dijt; mert koldulásra (még épek levén) nem szorultak; ezeket csak annyiban kelle vala venniek, mint szunyog dongását.

KALOCSÁRÓL. Hála városunk előjáróinak! megnyiltak itt is, engedelmökre, Thalia templomának ajtai. „Bátori Maria“ — (eredeti szomorú játék 5 felv. Irta Dugonics András) — jutott sept. 7-kén a' szinpadra, 's a' nézőket elragadtatásig emelé. — Fekete Gábor' igazgatása alatt tünteték-ki magukat társai a' szerepekben. — Gyöngyösi Kálmán királyt olly helyesen játszá, hogy a' lágyszivű nézők szemeikben könycseppek valának láthatók. Beszédje érthető, 's minden mozdulatja — mint a' szerep kivánta — korához illő. Hevesy (István herczeg) mindnyájunk tetszését megnyerte; legfőképen tünteté-ki magát, midőn mintegy felbőszülve Mariának meggyilkolásán boszút esküszik. Fekete a' tárnokmesteri szerepben jeleskedék. Vasváriné. assz. (Bátori Maria) valóban tiszteletet érdemel; előadása csupa szelidség. Maria fiának, Istvánnak, szerepét a' kis Szőllősy helyesen végzé. A' többinek előadása is helyes volt: egyedül Gyiloki titoknok (Andrásy) téveszté-el a' beszéd fonalát, 's a' szókat kétszerezte. Emlitésre méltók e' szinészeknek csinos öltözetjeik is. Barna

hangászaink azonban felvonások köztt játszott hangműveiket nem alkalmazták a' mutatvány caracteréhez. — Sept. 8-kán „tüz-próba“ vig játék 2 felv. (Kotzebuetól) adatott; végén kar-éneket hallánk, 's a' nyolcz éves Szőllősynek magyar táncza megelégedést szült.

BOLTOS KÁROLY.

Német játékszin.

PESTEN Hysel és Dams urak mint vendégek mulattatják jelenleg a' közönséget. Hysel ur (Kopenhagában a' dán k. udv. szinház tagja) sept. 9-kén lépett-fel először Rossini „szevillai borbélyában“ mint Almaviva. Szép termete mellett elég csinos ugyan, de óriási szinteremünkre nézve gyenge hanggal bir, 's nem olly siker koszorúzá tehetségeit, millyet talán reménylett. — Dams ur (Hessen-Casselban választó herczegi udv. dalnok) sept. 12-kén lépett-fel először, mint George, Boieldieu „fehér asszony“ czimű daljátékában. Termete középszerü, köpczös; nem igen erős hangjainak terjedtsége csekély, az alsóbbak igen gyengék, kimondása selypes; de tiszta magos falsettal és szép pianóval bir. Nagy szinpadunkkal neki is küzdeni kell tehát; illyes szerep nálunk elég fárasztó reá nézve, mit lehetett is észrevenni. Őt egyébiránt korábbi időkből ismerjük már, 's a' mérsékelt számú publicum nem hagyá taps nélkül jutalmazottlan. — 14-kén mint Zampa lépett-fel.

Pesti szinház bérlet-hirdetménye. Schmid Sándor ur, a' pesti szinház bérlője sept. 11-kén bocsátá-ki ujabb hirdetményét, mellyben értesiti a' közönséget, hogy az $183^{6}/_{7}$-ki második félévre sept. 15-től kezdve lehet bérlekezni a' páholyokra, zártszékekre 's egyébb bemenetre, a' szinház épületének 1-ső emeletében, a' gyógyszertár melletti feljárás fölött levő szinházi cancellariában, jobbra, a' lépcsőtől; reggeli 9—12 óra között, sept. 30-ig bezárólag.

A' bérlet-dijak (bécsi becsben) következők:

Földszini és 1-ső emeleti páholy	—	750	ft.	fél évre.	—	$^{1}/_{4}$	évre
2-dik emeleti páholy	—	—	450	—	—	—	—	—
3-dik — —	—	—	260	—	—	—	—	—
Földszini zártszék	—	—	95	—	—	—	—	—
2-dik emeleti zártszék	—	—	80	—	—	—	—	—
Földszini és 2-dik emeleti bemenet	—	—	—	—	—	35	ft.

Naponkénti bemenet dijja.

Földszini és 1-ső emeleti páholy	—	10	ft.	bécsi becsben	
2-dik emeleti páholy	—	8	—	—	—
3-dik — —	—	6	—	—	—
Földszini zártszék	—	—	1	—	30	kr. —
Földszinre bemenetel	—	—	1	—	—	—
2-dik emeleti zártszék	—	—	1	—	30	—
Ugyan oda menetel	—	—	1	—	—	—
3-dik emeleti zártszék	—	—	—	—	45	—
Ugyan oda menetel	—	—	—	—	30	—
4-dik emeletre menetel	—	—	—	—	18	—

UTASITÓ.

ELSŐ ÉVNEGYEDI TUDÓSITÁS

A' PESTI ORTHOPAEDI PRIVAT-INTÉZETRŐL.

(Gyógyintézet elgörbültek számára.)

Az intézetnek jelenleg 11 betege van, kik közül 3 idejáró. Egy bécsi individuumon kivül mindnyájan magyar-országiak. Ezek közt kilencznek van hátgerincz-görbülése, mind közép-vagy erős-fokú; általjában azok közt, kik megvizsgáltatás végett ide vezettetnek, tizszer több az erősen megnyomorult (scrofula, rachitis vagy is görvély által elektelenült), mintsem a' könnyü kezdőleges eset. (Jele, hogy a' közönség még sokat bizik a' természet segélyében ott, hol éppen az segít legkevesbet.) A' görbülések közt találkozik három, S formáju (kettős), a' többi egyszerü félregörbülés (vagy elferdülés); mindegyiknél a' jobboldal áll hátra 's kifelé. Kettőnél sokkal magasb a' jobb lapoczka, jobb csipe 's bal mell. — Nyolcz elgörbülés van leánykákon (ezek 11—18 eszt.sek); csak 1 egy hét esztendős fiún. — Van egy veleszületett begörbült láb (Klumpfuss.) — Csont-senyves hátpúpokat (mellyek ritkán egyenesülnek) az intézet még eddig nem vett-föl. — Testhossz szerinti nyujtás nélkül kifejlett elgörbülések bizonyosan nem gyógyulnak-meg; ez okbul az intézet egy saját rugalmas (elasticus) nyujtókészülettel szelid módon 's lépcsőzve (háromszor nappal 's egész éjszakán) él, melly legkisebb alkalmatlanságot sem okoz. — Bármi jól és szigorún gondoskodott is az intézet az erkölcsiségről, szív- 's lélek-képezésről (egy jeles nevelőasszonyt felügyelőnek, előolvasónak 's társalkodónak rendelvén): még is rendes és szoros tudománybeli oktatást általjában nem engedhet-meg, melly által csak a' gyógyulás szenvedne hátráltatást. — Minden beteg, kivétel nélkül, gyarapszik erőben, jó szinben 's jó kedvben. A' gyógyitás ezeknél mintegy 10—18 hónapig fog tartani. — — N.B. ... Katalin kisasszony Ung vármegyéből; 13 éves, phtisikai hajlomással 's gyakori huruttal, S formáju félregörbüléssel, sokkal magasb jobb csipével 's bal mellel. aug. 6-kán 1836. testmagossága 56' 9'' volt; aug. 31-kén pedig 57': a' mi természetesen a' hátgerinczen kedvező változásra mutat; a' melly csaknem tökéletes formáju, a' hurut igen ritka. — Báró St. ... Lajos, Marmarosbul, 4 esztendős; veleszületett begörbült lábbal; jul. 26-kán 1836 a' lábtalp be 's fölfelé forditva. Aug. 31-kén a' patiens egy könnyü kötet segitségével már tökéletesen lábtalpára áll; könnyen szalad. — Két éves kor előtt egy patiens sem; második évtől 6-ig csak a' maga felelős felügyelő személyével vétetik-föl. — Ezentul egyes patiensek számára vannak külön szobák is készen, hol ezek rokonikkal, férfi-vagy asszonynevelőjökkel lakhatnak 's ehetnek. — Idővel az intézet kevesbbé vagyonosak számára is, mennyire lehet, fog gondoskodni. — A' hónapi dijnak, 35 pengő forinttul kezdve fölfelé, hat osztálya van. — Leveleket, mellyek az intézethez szólnak, bérmentesen (franco) szükséges küldeni. — (Lásd bővebben ez orthopaedi intézetről: „Népszerü intések a' mirigykór, csontsenyv, testi kinövések, elgörbülések 'stb. iránt 'stb. 'stb. Irta Schoepf A. orv. seb. dr. 's rendk. prof. (az orthopaedi intézet alapitója) Pesten, sept. 1-jén 1836.

Az orthopaedi intézet.

(Pesten, országut, 387 szám alatt.)

DIVAT.

37-dik divatkép (Parisból). — Asszonyi háziköntös: ruha angol-musselinból; kötényke selyemből; — a' leányka ruhája himzett musselinból. — Bécsi divat september 8-kán; felruha mullból; mantilla ponceau gros-grain-ből fekete blonddal körözve; selyemkalap blonddal és gaze-szalaggal ékesitve.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utcza 612.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

Honművész. 37.

AKADÉMIA
KÖNYV-
TÁRA

76.

MŰVÉSZ.

Pesten csötörtökön september **22**kén **1836.**

SZORGALOM.

Példás mezei gazdálkodás. Indre és Loire nevű franczia kerületekben él egy igen jeles mezei gazda, Houdard gróf, ki csüggedhetlensége és számos próbáji által Madeira szigetét varázsolta-át Loire partjaira. Nem régiben több bor-ismerők előtt, kik Parisban bor-itélőszéket tartanak, mutatá-be szőlejének termékeit. Hosszas vizsgálat után amaz emlitett itélőszék egy szóval azt végzé, hogy a' gróf Houdard által nekik előterjesztett borok a' madeirai borok közül a' ceretake-ihez mindenképpen hasonlók. Ez által ujra bebizonyodott, mennyire lehessen a' bort jó 's czélirányos ápolás által nemesiteni.

Physionotype. Parisban valamelly uj műszer találtatott-fel, mellynek segedelmével mellszobrokat lehessen képezni. Mint mondják, a' gépelyzet olly módon van elkészitve, hogy az arczkép tökéletes visszaadhatása mechanikai bizonyosságnak vétethetik. Gypsz-másolatokat e' szerint öt frankért készitenek. Ugyancsak Parisban, mint mondatik, ugy nevezett arczkép-tükröt is találtak-fel, mellynek segedelmével egy-egy arczképet húsz percz alatt másolhatni-le. Valamelly sajátképpen e' czélra készült tükör t. i. a' lemásolandó ember arczát ugy tükrözi vissza, hogy csak utánrajzolni kell, mi felette nagy könnyűséggel vitethetik végbe.

Kényeső által hajtott hajó. Mire nem viszi az embereket a' javitási 's ujságvágyási feltalálói düh! — Valamelly angol hirlap azt állitja, hogy láttatott egy hajó, mellyet nem evezők, nem gőz, nem vitorlák, hanem — eleven kényeső hozott mozgásba! 's azt mondja, hogy az emlitett inditó erő nem birt kisebb sebességgel, mint akármelly gőz. De kérdés marad: a' kényeső-anyag leend-e haszonvehetőbb, az az olcsóbb, vagy a' kőszén?

Kályha-kenőcs. Mérséklett sürűségű szirup finom homokkal keverve a' legjobb vakolat gyanánt szolgál kályhák bekenetésére; mert az igy készült kovász lassanként kő-keménységű lesz, és soha sem hull-le.

ÉPITÉSZET.

A' Görögök 's Romaiak privát épitvényeiről nehány szó.

Ámha a' Görögök és Romaiak privát épületei közül igen kevesek 's azok sem jutottak reánk azon épségben, mint a' köz-épületek; láthatni mind e' mellett is Pompejiban nehányat, mellyekből nem nehéz kitanulni azok beosztásit. — A' legismeretesb 's legnevezetesb épitvények majd nagyobb majd ismét kisebb tért foglaltak-el; azonban még azok is, mellyeket a' legkisebbeknek tekinthetni, a' nagyság bélyegét viselik a' beosztás neme által, melly belül az épületben egy udvart mutatott csarnokkal, vagy pedig födött galleriát, 's nagy szobát, elfogadásául az idegeneknek. Azon épitvények, mellyek ujabb korban az Olaszok által lételt nyertek, igen jól megfelelnek ezeknek, 's az utazók figyelmét vonják magukra azon nagyság 's helyes izlés által, mellyet rajtok észrevehetni.

Azon paloták 's egyéb épitvények összeállitása, mellyeket elhirült épitőművészek rajzolatban készitének, eléggé bizonyitja, milly sikeres, efféle beosztásokat saját szükségünkre használni. Drága kincs azon épület-gyüjtvény, mellyet Percier, Fontaines, és Bernier bocsátának közre. Gazdag privát emberek utazásinak és szerzett tapasztalásinak köszönhetni ezen szép ismereteket, művészeink pedig a' görög 's hajdan olasz emlékekből vonták-ki azt, mellynek mi azon szerencsés változást köszönjük, mellyet nehány tiz-év óta veszünk-észre épületeink sztiljében, 's az ameublement-ban, melly méltán megérdemli az antik nevezetet. Mind azon haladásokat a' művészi társaságok gyakorti meglátogatása okozá, úgy hasonlag változó előterjesztések befolyása, szép architekturai diszletek feltalálása, mellyek közelgve a' történet igazságához, 's a' külön nemzetek costümihez, hivebben készültek már, 's azon jobbitásokat teszik, mellyek a' legjobb behatást szülték. — Tartanunk kell attól, nehogy ezen helyes izlés, mellynek tartóssága lassanként épületeinkre hat, 's hasonlóvá teszi azokhoz emlékeinket, mellyek Athenében 's Romában felkészültek, — képzelményi makacsság által elfojtassék, 's végre elnyomassék a' durva goth izlés által. Iparkodjunk a' faragatlan alkatoktól az egyszerű, tiszta 's finom izléshez áttérni, mellyet valamint már a' régiek literaturájiban és szokásiban, úgy a' görög és olasz épületeken is feltalálunk azon korban, midőn a' művészetek diszlettek, virágzottak. — Az asszonyi lakosztályok elválasztása egymástól ezen hajdani nemzeteknél, hol a' nőszemélyeknek visszavonultan kelle élniek, a' férjfiak pedig társaságokat fogadtak-el, természetesen feltünő különbséget szül azoknak beosztása a' mieinkéhez képest.

Gazdag személyek számos rabszolgát tartának szolgálatul, kik a' házi ur távullétében elfogadák az idegeneket. A' köz tudomás szerint igen vendégszeretők voltak ezen nemzetek, 's azon voltak, mindjárt az elfogadásnál a' vendégek kivánságit kitanulni, kiknek aztán a' számukra rendelt lakszobákban minden szabadságot engedtek, mit csak önlakásikban szerezhettek maguknak. Az ebédlőterem nagy volt, 's egyike a' legdiszesb részeknek, hol is legtovább mulatoztak; oda rendelék ők a' hangászokat, némajátékkal mulaták magukat, 's asztal után tánczoltak. — A' galleriák és könyvtárak, mellyek az udvar felül nyerék kivilágitásukat, 's gyakran a' naptól melegittettek-meg, ollyas helyek voltak, mellyeket sokszor meglátogatának, 's hol nemes diszességek alkalmazva voltak, mellyeket megtekintésre méltóknak lehete nevezni a' műszerek drágasága 's a' válogatott butorok miatt. A' márvány, vegyérez, mosaik-kövezet, ritka fák egyészövése, millyenekkel a' padlásozatok diszitve voltak, lambris 's márvány-bélleletek, — a' climához alkalmazott hivességet eszközlének, mellyet csak még annál inkább neveltek a' szökőkutak. Ha már a' köz fürdőházak gazdagságit 's a' fényűzést bámuljuk, ezek lakásiban rövid kivonatot találhatni, mellyekről Mr. Durand parallelájának 43 és 44-dik szám alatti rajzai ideát adnak, ha nem egészen tökéletest is, de legalább annyit, mennyi szükséges, a' hajdani épitvények elrendezésit, beosztásit, 's diszesitésit kitanulni.

Ha a' hajdaniak épitvényei megjegyzésre méltók általán a' szilárdság végett, melylyel azok felkészültenek, 's a' találmányi egyszerűség által; ha Palladio, Scamozzi, Serlio, Vignola, Alberti, 's mások épületei, mellyek főleg hasonlitnak ezekhez, köz helybenhagyást nyertenek, 's egész jelenleg mint architekturai szabályok fennállanak; ha azon elvek, mellyeken az architektura alapszik, közösek a' versköltéssel, ékes szóllással, 's a' régiek művészetével, — elvek, mellyek minta-képül szolgáltanak, 's mellyeknek remek alkotványinkat köszönhetjük; — nyilvános, hogy balgatagság volna a' régiek tanulmányit elmulasztani. Az igaz elrendezés elkerülhetlen szükséges az épitőművésznél, miután semmit sem alapithatni a' nélkül a' művészet ezen ágazatában, 's mivel minden elem, mit alkalmazunk, minden részlet, mit eddiglen felvettünk, a' Görögöktől 's Romaiaktól veszi eredetét, mit is műveink eléggé bizonyitnak mindenütt. Mind ezeket tehát tőlek nyertük, mellyeket már részint meg is jobbitánk, részint tökélyesitnünk kell azokat a' nélkül, hogy nagy mestereink alapjaitól végkép eltávoznánk. — Perrault, Mansard, Blondel, egy lépcsőn állanak Vitruvval, 's talán felül is haladák őt; felkészült emlékeik mester-művek, mellyek becsületünkre válnak, 's magasztal-

ják tudományinkat. A' romai palotákat tárgyazó műtervek, mellyeket Piranesi munkájában a' 45 és 46-dik lapon látunk, úgy több más elhirült architektus rajzai is, ideát szereznek nekünk azon nagy 's pompás paloták beosztásiról, mellyeket herczegi paloták 's köz épületek kivántanak. Ritka esetben használhatunk ugyan illy fölötti pompát az architekturánál, azonban ezeknek szemügyre vétele azon időkorba helyeztet minket, mikor t. i. ezen kiterjedés illy magos pontra állitva volt. Ezek könnyitik a' historiai leirások fogalmát, 's vezér módul szolgálnak a' gondolkodni szerető művésznek akademiai compositióinál. — A' 47 és 48-dik rajzlapon láthatni külön országi épitvényeket, palotákat 's várakat összeállitva, mellyeknek összehasonlitása valamint könnyen megérthető, úgy oktató is mindenkire nézve. Nem szükség más, mint csupán mellékes tekintet, hogy bámulhassuk kellemes változásikat, 's hogy megismerjük általok a' kort, a' nemzeteket, a' külön climát, melly létüket adá, a' sztilt 's karaktert, melly abból eredt.

Palladio neve egyedül már mély tudományra, lángelmére 's helyes izlésre emlékeztet bennünket. Tudománya terjedt volt, 's utánzásra buzdita. Felkészült épitvény-remekjeinél tudományosan 's mélybelátólag használta a' hajdani műveket, mellyek által felékesité Vicenzát, Veronát, Velenczét, és szóval az egész körülfekvő tartományt. Egyszerű izlés és csinosság egyesité műveit, melly gyönyörködteté a' szemet, 's melly még annál is érzést 's bámulást ébresztett, ki a' művészetben csak keveset volt jártas. Palladionak köszönheti a' művész-világ, hogy a' rosz izlés felemelkedését hathatósan gátlá, annak grácziát 's egyszerűséget állitván ellene, melly sztiljének karakterét teszi. Ügyes keze megszépité bizonyos pontban mind azt, mihez ért, 's még a' legkisebb épületnek is palota-tekintetet volt képes adni. Ő előtte az architektura csak emlékek számára volt fentartva; Palladio azonban tettleg bebizonyitá, hogy annak legkisebb csonkitása nélkül privát épületek feldiszitéseül is szolgálhat 's igen alkalmas, az épület-homlokot feltünőleg szebbé átváltoztatni, melly nála nélkül csak hideg, rosz, 's csupán közönséges lehet. — Felkészült épitvényeinek nagyobb száma 2 emeletből áll, 's oszloprenddel diszül. A' külsarnokoknál ez, mint oszloprendű sétahely avagy peristyl vagy pedig csupán mint ékesitvény alkalmaztatott. A' porticusok jobbadán előre ugranak, a' második emeletben ismételtetnek, ollykor két emeleten átérnek, néha ismét hágcsók által hordatnak, melly okozza, hogy kellemes változás támad, melly fölötte gyönyörködteti a' szemet. Ezen deli épitvények nagyobb száma igen hiven utánoztatott Angliában, hol téres kertek közepén azok új fényben jelentek-meg. — Nem nehéz belátni, hogy Scamozzi sztilje Palladio monorja szerint

miveltetett. Ezen tudományos művész és szerző, sok észszel 's tisztán használta annak sztiljét, midőn ellenben Inigo Jones az 54-dik lap. kit az okból angol országi Palladionak nevezni méltattak, nem más, mint csupa gyüjteménye műterveinek. Igy láthatni egy jeles férjfi talentumának befolyását azon művészetre, mellyet gyakorol, 's melly iskolák által történik-meg, 's mellyek aztán képesek előrugtatni a' művészek iparjait. Angelo Mihály, Raphael Sanzio, Caracci, Correggio, Titian, — például szolgálhatnak a' festészetben; Bramante, Brunelleschi, Vignola, Palladio, Mansard 's több más, az architekturában. *(Végzet köv.)*

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

BUDÁN sept. 17-kén Szilágyi Pál ur jutalomjátékául legelőszer adatott „Ekebontó Borbála" szomorú játék 4 felvonásban. Irta Tóth Lőrincz (a' kir. udvari fő törvényszék hites jegyzője, 's magyar tudós társaság levelező tagja). — Rövid tartalma: „Nógrád megyének Ecseg várában (melly Leányvár nak is nevezteték) élt egy fajtalan asszony (Kántorné assz.), ki szerelmeseit egy-egy pár ökörrel szokta jutalmazni. Saját ökrei elfogyván, szántó jobbágyainak ökreiket fogatá-ki az eke elől, hogy az emlitetteket kielégithesse, 's annyira megfogyasztá jobbágyainak barmait, hogy azok kénytelenek voltak maguk vonni az ekét. Ezért nevezték urnéjokat Ekebontó Borbálának. Mellyik időben élt, bizonytalan: a' mai szinműnek költője őt I-sső Lajos király (Bartha ur) idejébe teszi, 's férjet is Kompolthi urat (Szentpétery ur), tulajdonít neki, ki sok év előtt Lajos király hadseregével Neápolba ment; de elutazása előtt két iker fiját várnagyának Lenártnak (Udvarhelyi ur) adta által, hogy a' Bakonyban élő tisztes szerzetesnek nevelésére bizza; és ezt azért tevé, mivel Borbála ledér természetében nem bizott. Kompolthi azonban illetlen viselete miatt a' király előtt ettől még Neápolban számüzetett, 's honjába visszatérni sokáig nem bátorkodott. Borbála otthon férje után nem sovárgott, mert kéjölelésekben talált vigasztalást; 's hogy szabad életének bizonyitója ne legyen a' talán visszatérendő férj előtt, az öreg Lenártot földalatti tömlöczbe záratja. Később Imre nevű apródot (Lendvay ur) fogad szolgálatjába, ki Margit szegény özvegynek (Kovácsné assz.) Milla nevű leányába (Lendvayné assz.) szeret szinte dühösségig; ez azonban nem viszonozza érzelmét, mivel Dezső nevű fiatal királyi vadászhoz (Egressy ur) vonzódik. Ezen utóbbit Borbála is megkedvelte, de a' szilárd elvű ifiú kerüli őt. Imre felfedezi neki Dezső viszonyát Millával, 's Borbála szövetséget köt Imrével Dezsőnek megrontására. Dezső éppen a' közel levő erdőbe jut, hol némelly fal-romok alatt egy szerencsétlennek sopánkodásaiból megtudja, hogy oda azt Borbála záratta. Éppen a' királyhoz akar sietni e' körülmény felfedezésére, midőn az utána leskelődő Imre őt meggyilkolja, 's kétségbe esve hagyja-el. Ide jő a' király, 's a' megsebesült általadván a' királynak egy gyürűt, melly talán valaha bizonyitványa lehet homályos születésének, kiadja lelkét, 's a' király emberei által elvitetik, miután a' föld alatt levő rab a' haldoklónak kérelmére kiszabadittaték. Ez Lenárt, az öreg várnagy, ki hasonlag a' királylyal megy további vallomástétel végett. Lajos király Ecsegnek tart a' gonosztevők büntetése végett. Itt jó időtől

fogva a' honjába visszatért Kompolthi ismeretlenül lappang, 's hogy Borbála fajtalanságának tanúja legyen, nála várnagyi hivatalt fogad. A' napvilágra jutott Lenárt előtt felfedezi magát, 's mivel Borbála, hallván a' király közeledtét, nehogy vele találkozzék, egy föld alatti barlangba rejtekezik, Kompolthi mint vár ura fogadja a' királyt, miután Lenárt sorsát megtudta, de a' szerzetes meghalván, gyermekeinek hol léte felől bizonyos hirt nem vehet. A' király azonban előmutatja a' Dezsőtől általvett gyürűt, Kompolthi a' megöletett ifiúban saját fijára ismer, sőt a' gyilkos is előhozatván, egy hasonló gyürűt, Lenárt is egy hasonlót mutat elő, 's igy Kompolthi a' gyilkosban felleli másik fiját; mert Lenárt kezére 3 egyforma gyürűt bizott volt Nápolba mentekor, mellyek közül mindenik fijának egy-egy adatott, Lenártnál pedig hitelesség végett a' 3-dik maradott. A' szerencsétlen történet kutfejének Borbála mondatik, kit Kompolthi barlangjából felhurczol, miután kegyelmet nyer mind magának mind gyilkos fijának a' királytól. Milla megtébolyodik, 's őt a' búskomoly Imre ezen állapotban viteti-el Dezső sirjától az apácza-monostorba. A' sirkertbe jő Borbála is, és Imre, miután szemrehányással illette anyját, magát öcscse sirja mellett megöli. Most a' bús atya is ide jön a' királylyal 's a' földnéppel együtt. Mindenki halált ohajt Borbála fejére; de a' király örökös tömlöczre kárhoztatja." (*Végzet következik.*)

RÉV-KOMÁROMBÓL. Mult hónap végén jelent-meg nálunk ezen évben először a' kassai 's dunántuli szinész-társaság Komlóssy igazgatása alatt, kinek körszini (arenai) mutatványai eddigelé kedvező tetszését nyerék közönségünknek. — Szinészeink azonban, miután számukra egy terem nyittatott, átjövének a' városba, és sept. 10-kén került szinpadra: „Angelo, padovai zsarnok" drama 4 felvonásban, forditva b. Eötvös Józseftől. Ohajtva vártuk a' karpit felgördülését, nem csupán a' darab mivoltát lesve, hanem kinzatva fulasztó melegségtől, melly a' tömött számú nézők miatt, a' különben is kisded és szük teremben, cseppekben mutatkozék arczainkon. Angelo szerepében Szakácsy mutatá a' feldühödő 's boszú-teljes indulatok nagyságát 's rettenetességét, ha a' kebelben felzudult 's kitörő haragot jól alkalmazott hang és arczvonat jelenti. Komlóssyné (Tiszbe) Rodolfo iránti szerelmét, melly ellenkezésben látszik lenni, csupán csak árulási tervből származott engedésével, mi szerint Angelo keblét szinlett szerelemmel igyekezék eltölteni, helyesen és tetszéssel képezé előnkbe; vajha hosszasb beszédeiben a' szapora kimondást kerülné. Ez nagyon visszatetszik, főkép ha ott, hol a' szavak igy elszaporáztatnak, valamelly nyomós és fontos gondolat rejtezik. Eder Aloyzia (Bragadini Katalin), bár fiatalsága kevéssé gyanittatja szini jártosságát, mind szerelmi epedésével Rodolfo iránt, mind a' haláltól iszonyatának küzdésében köz megelégedést tett magáévá. Intetik mindazáltal, hogy az ujabb szavak kiejtésére vigyázóbb legyen. Igy például, midőn a' zsarnokhoz szóllván a' „jogot" meghúzva ejté-ki. László (Rodolfo), ki a' vig szerep-vitelekben leginkább kitünő, jelenleg is, de főleg azon pontban, mellyben az áruló Tiszbét lélek-marczonglás köztt hallja, indulatos szerepekben jártosságát is némüleg már kitünteté. — Részünkről ohajtjuk, hogy bár hosszasb ideig, mint miként szándékoznak, maradnának városunk kebelében, hasznos időtöltéssel mullattatni a' miveltebb közönséget.

BEÖTHY ZSIGMOND.

DEBRECZENBEN aug. 25-kén nagy előkészülettel jutott szinpadra a' Kind Fridrik után Pály ur által magyarra tett „bűvös vadász" (der Freischütz;

minek ez már mai időben, és éppen minálunk?) muzsikáját irta Weber. Milly kitünő volt két jeles dalszinésznénknek Agatha Chyabayné assz. 's Anna Pályné assz. rendes és a' kisérő hangászattal egybevágó éneklésök, szép számú közönségünk kijelentett tetszése bizonyitá: de Max vadász Pály ur (ki szerepében minden dalnoki 's hangászi ismert tehetségei mellett is lelketlenül 's munkátlan állott) helyett talán czélt érőbben lehete vala használni Szákfy urat. A' diszitmények, u. m. farkas-barlang a' szikla-völgyben, madarak, tüz okádó vadkan, óriás kigyó, tüzes kocsi, a' lelkek vadászata a' légben, tüzes vázok és fekete vadász megjelenése tüz-eső köztt (mellyet Kiss ur készite) igazán legnagyobb igyekezettel festettek 's rendeltettek-el méltán dicséretes diszmester Varga ur által. — 27-kén Szapáry Péter, vagy Buda ostroma adatott. Tagadjuk a' vagy-os czimezetnek reá illeszthetőségét, mind a' mellett is, hogy annak egy jelenetét néma ábrázolatban láthattuk. A' czimszerepet Szákfy ur kielégitőleg vitte; csak öltözetét nem alkalmaztatá a' szenvedését ábrázoló zászlón látott festményhez, mellyen mindenki észre vehette, hogy nem az ő, hanem az ő előtte Szapáryt dicséretesen személyesitett Fáncsy fogsági szenvedésének volt hiv másolatja. Ilka a' neje Pályné assz. felette csinosan öltözködött; szerepére forditott szorgalmát tagadni lehetetlen: de egyhangúságba gyakori botlását érdemének lehuzása nélkül kénytelenek vagyunk emliteni már egyszer; mivel sajnáljuk, hogy az illy őt illető szerepekben az által hallgatóinak hidegségét kénytelen minden igyekezete mellett is tapasztalni. Szavalási egyformaságát, minthogy a' természetességgel öszve nem fér, kerülnie leginkább kell, ha a' nagyváradi közvélekedés tartalmának valamelly részben igaz állitását ki akarja vivni? — Ham'sabég Baranyi ur ma csak bizonyos jelenetek kitünt vitelével mutatgatá, milly felségesen tudná ő ezen kitörő vad indulatos szerepet alakitni, ha nem restelné. Eddig látott játékaiból azt vettük észre, hogy ő már kevesebb szorgalommal forgolódik Thalia oltára körül, mint eddig, 's kitüzött pályáján vissza felé kiván haladni; mit valóban szivből sajnálnánk: azért tehát szépen kérjük, vegye elő tavali kedvét! — Parázsóné assz. (Zulima) helyesen és tetszést nyerve tapsokkal jutalmaztaték. Az e' darabba szépen alkalmazott, de el is maradható népdalja Kisfaludy Károlynak Andor (Pály ur) által, minthogy érzés nélkül hangoztatott-el, kevesebb hatással birt; mint multkor. A' török foglyok Buda bevétele után is fegyveresen maradtak, melly hibát, ugy emlékezünk, elkerülés végett taval is emlitettünk már. Az illyetén csekélységeknek látszó hibák a' szinmű valódi komolyságát és bizonyos oldalról méltóságát sértvén, érdekéből 's a' személyesitők köz becszüléséből rövnak-le: illő volna tehát az illyesekre szoros fel ügyelet minden tekintetben. — 28-kán Kotzebue után Csery Péter forditotta, 's muzsikáját Ruzsicska szerzette ismeretes nemzeti daljáték „Béla futása" következett. Béla király Szákfy ur igen kedvesen énekelt 's állásának tökéletesen megfelelt; Maria a' hitese Parázsóné assz. hasonlóúl, 's már első kilépését taps követte. Kálmán Göde ur mind tiszta és kellemes hangú énkeléséért, mind élénk mozdulatokkat lelkesitett játékával, mind végre diszes öltözködésével tetszést nyerve 's munkásan forgolódott. Lóra Chyabayné assz. mint mindig, ma is különös érdekkel hatott az egészre, 's a' zajgó éljenre és tapsokra érdem szerint méltatott. Ferkő lovász Cseley ur volt. Nagy vakmerőség a' nyaktörő kőszirt csúcsára ismét felmászni, honnét egyszer lesikamláuk. A' természetet zsarnokul erőtetni hasztalan; mert mit az egyszer tőlünk megtagadott, örökre tagadva marad az reánk nézve. Inkább ohajtjuk vala azon

érzelgő magány-dal kimaradása által magunkat annak hallhatása örömétől megfosztottaknak érzeni, vagy is inkább annak trioján járt honi tánczunk némelly fogásainak előtüntetésén vásárlaná meg.

HANGÁSZAT.

Hangverseny Zomborban. Mult hó 19-ke éjén városunkat is rémülés fogá-el. A' bajai utszában t. i. 4 ház égett-le. Ezeknek egyike egy szegény szabónak volt birtoka, 's 18 éves virágzó szép leánya is, ki szorgalma által sokat segite a' család fentartására, lángok martalékja lön. A' család most legnagyobb szegénységre jutva inséggel küzd. Ki nem kivánna e' szerencsétleneken segiteni? — Öszve állott tehát egy társaság **Schmidt** ur igazgatása alatt, és sept. 11-kén **Vinkelhoffer** redoute-teremében hangversenyt adott ama család felségélésére. Az egész terem virágokkal 's nemzeti szinekkel diszitve valóban pompás volt. A' viasz-világitást a' társaság, a' teremet birtokosa ingyen adá. — Az előfordult hangművek következők: 1) Ouverture **Rossini** Othellójából tisztán 's pontosan előadva **Mihálovics, Buday, Sommer** és **Bieliczky** urak által. — 2) Phantasia 's változatok fuvolára, zongorakisérettel. Játszá **Mihálovics** ur érzésteljesen, pontosan, finomsággal, és kimondhatlan gyorsasággal. A' kiséret (**Sommer** ur által) hasonlag igen helyes volt. — 3) Cavatina „ördög Robertből"; éneklé kitünő bájjal és művészséggel **Schneidt Pauline** kisasszony. — 4) Trio **Hummel**-tól zongorára hegedű-(**Buday** ur) 's koboz-(**Sommer** ur) kiséret mellett. A' fortepianón **Grosschmid Marie** kisassz. ritka művészséggel játszá e' nehéz triót. — 5) Változatok **Czerny**-től egy tételre Auber „menyasszonyából" zongorán 6 kézzel **Grosschmid M.** és **Jeanette** kisassz. 's általam előadva. Minden darab bő tapsokkal jutalmaztaték. — A' II-dik osztályt kezdé **Rossini** „Erzsébetének" ouverture-je. Játszák ugyan azok, kik az első ouverture-t. — Következtek: 2) **Winkhler** változatai zongorára quartett-kisérettel egy tételre Othellóbul. Ezt én játszám. Mélyen érzém, hogy még gyenge valék e' nehéz feladásra: a' közönség azonban jó akaratommal megelégedvén azt tapsokkal jutalmazá. — 3) Kettős dal **Bellini** „Romeo és Julia" daljatékából **Schneidt P.** és **Grosschmid Jeanette** kisasszonyok által művészileg énekelve. — 4) **Döhler** változatai zongorára **Grosschmid Jeanette** kisassz. által olly művészséggel, gyöngédséggel, finomsággal, bravourral, 's még is olly bájlón előadva, hogy bármelly művész is megelégedéssel hallgathatta. — 5) Hármas dal **Mercadante** „Elisa és Claudio"-jából **Schneidt P. Grosschmid M.** és **Jeanette** kisasszonyok által művészileg énekelve. Majd meg nem szünhető taps követé e' két utósó darabot. — A' jövedelem 174 ft. 34 krra terjedett váltó pénzben.

S—A ETELKA.

DIVAT.

Parisban a' bársont még mindig használja a' szépnem ékesitményül nyak körül, övnek, karkötőnek, kalapokon, és haj közé. A' bárson és musselin volt még september elején az asszonyi divat fő tárgya. — A' musselinruhának ujjai hosszúk, 's duzzó része bársonnal volt leszoritva. A' bárson öv hosszan függ-le; nyak körül violaszinű keskeny bárson szalagról szivecske és gyöngy-kereszt csügg. A' homlok két oldalához fehér mályva-virágot szorit a' keskeny violaszinű bárson, melly a' homlokon fut keresztül. — Mások fekete, zöld, veres bársonból viselnek nyakkötőt, melly elől bokorba köttetik, 's ennek közepét tű, gomb, vagy más ékszer foglalja-el. Ha keresztet tűznek reá, a' bárson szalag egészen az öv alá nyúlik. — A' csipke fátyolok szegélyeibe szalag vonatik; a' selyem csipke nyakkendők is kedvesek, 's az öv alá szorittatnak. — A' rövid ujjakat 16bb rendbeli körzemény ékesiti egészen a' könyökig. — A' kalapok bokraiba és virágaiba most már nem szeretik keverni a' blonde-ot. — Nem sokára őszi ruhát reménylünk közölhetni t. olvasóinkkal.

Szerkezi **Róthkrepf Gábor**, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. **Trattner-Károlyi**, uri utsza 612.

HONMŰVÉSZ.

Pesten vasárnap september **25**kén **1836.**

SZORGALOM.

Szántó-vető gépely. Blair Henrik északamerikai szines ember olly gépelyt talált-fel, melly egyszerre szánt is vet is, és pedig szabályosan. E' gépely 's hozzá használt egyetlen ló segedelmével 8 ember munkáját lehet megkimélni. Az azt vizsgáló műértők közösen dicsérték ezen ugy nevezett „rozstermesztő" gépelynek egyszerűségét és czélirányos voltát.

Fekete kenyér fehérré változtatik. Lyon városának egyik lakosa olly módot talált-fel, mellynél fogva a' fekete kenyeret fehérré tudja változtatni ugy, hogy ez által a' kenyér ize még kellemesebbé lesz, 's nehézségéből semmit sem veszt. Az egészségre felügyelő rendőrség semmi ellenvetést nem tett. Ha a' franczia kormány e' titkot megvásárolja tulajdonosától, a' katonák bizonyára örülni fognak kenyeröknek illy lényeges javitandásán.

Nagy levegőbalmot készittet most Londonban **Green** ur, mellybe 10 ember férhet. 100 rőfnyi hosszú 's közepett 5 ölnyi széles selyem darabokból készittetik, mellyek végöken majdcsak csucsosan érik egymást. Magossága 70 lábnyi lesz. Az azt környezendő háló 3 mázsát nyom, az egész pedig (gas, teher, és utazók nélkül) 8 mázsát; a' gas 20 mázsa lesz. Nehány hét mulva ezen óriási balom Vauxhall-Gardenből fog felereszkedni.

Ördög por névvel (pulvis diabolicus) czimzett port talált-fel Mantuában **Obè** Angelo ur, melly az alkalmatlankodó szunyogokat tökéletesen elüzi az ember köréből.

Uj kőmetsző intézet Pesten. Trentsensky József ur, bécsi litograph, legfelsőbb engedelmet nyert Pesten egy lithographi intézetnek felállitására, melly már is munkásságban áll a' Dorottya utszában. Segédjei köztt van a' tehetségeiről olly dicséretesen ismert **Grube** szépiró ur, kinek toll- és ecset-művei kaleotechnicai tekintetben már sok jelességet bizonyitának-be. Tőle 's az intézet tulajdonosának szorgalmas tehetségeitől sok szépet és helyest várhatunk.

Uj utánnyomás módja találtatott-fel a' szövetséges amerikai tartományokban, melly szerint akármilly nyomtatványt egy érczláblára lehet lenyomni. Ezen czélra jól simitott szivós vas-lap hasz-

náltatik. Az eléggé megnedvesitett nyomtatvány e' két lap közé tétetik, 's miután megmelegittettek, erősen öszvenyomatnak, 's a' nyomtatvány látszható lesz rajtok. Ekkor a' vas lapot salitrom-savanyból és vizből készült keverménynyel megkenik, melly a' nyomtatási fekete festéktől mentten maradt üres helyeket kieszi, és igy igen gazdaságos stereotyp-nyomtatás módját szerzi-meg. Néha a' vas táblák Perkin módja szerint aczéllá keményittetnek, 's igy olly szilárdok lesznek, hogy róluk 20—25 ezer példányt is lehet lehuzni.

Galvanismus gőz helyett. Angol országban, a' kerry-i parlament-képviselő, Mulins ur, galvanismust használ gőz helyett a' kocsik és hajók odább mozditására. Most készit éppen egy illy kocsit saját elvei szerint; 's a' legelső ingenieur-ök nem kétkednek sikere 's a' gőznek kiküszöbölhetése felől. De Gawley M. catholicus pap protestál ellene, mivel ő ezen felfedezést már jó idő előtt közlé a' britt tudományos egyesülettel, mi iránt ez utóbbinak Bristolban most tartó gyülése különösen tanakodni fog.

GYMNASTIKA.

Közlemények Clair Ignácz gymnastikai intézetéből.

(Pesten, Therézia-város, sip utsza, 359. sz. a.)

XX.

Harmadik foganatja a' gymnastikának, hogy az izmokat és tagokat bizonyos ügyességekre készíti-el.

Miért és miként eshetik ez, ezeredik ember sem értheti-meg olly könnyen az előttek 's mellettek történő változatok miatt. Mert az illy emberek előtt mindenek maguktól történnek; mivel mindig ugy 's nem másként történtek. Tanulnak ők járni, beszélni, látni 's a't. a' nélkül, hogy a' miként-re gondolnának.

Az izmok velünk születnek ugyan, de használásuk csak gyakorlás által nyeretik. Örökség csak a' mozoghatási tehetség: de az izmok haszonvétele szerzeményünk. — „A' testi hatalom, mellyet természet ada, mit használna neked — mond az erény Sokrates emlékezetességeiben Herkuleshez — ha annak haszonvehetését gymnasticai fáradozás által nem érthetted, ha azt tested által nem tanitottad volna engedelmeskedni a' léleknek.

Testünknek 249 csontja van, 's 450-nél több izma; ezeknek nagyobb része mozgatható. Az utóbbiak részint egyenként részint egyetemleg munkálódnak, hogy a' mozgásba több változatosságot hozzanak. Az izmok munkássága tehát megfoghatlan változatosságú: de az nem magától történik, hanem akarat alá van vetve. Azonban nem minden izom engedelmeskedik a' belső lény parancsolatinak, hacsak engedni nem tanultak: ezt pedig nem teszik, ha gyakran nem

parancsoltak velek, az az, nem gyakoroltattak. Sok fiatal embert ismertem, kiknek erős izmaik 's jó csontjaik voltak, de velek semmit sem tudtak tenni. Illyeneket sokat találunk naponként a' sokat ülők között. Milo elejéntén egy borjat kezdett vinni; 's ezt gyakorolva annyira jutott, hogy midőn az ökörré nőtt is, erőt tudott rajta venni. Gyakorlat nélkül azonban erre képtelen volt volna.

Amaz erős izmú és csontú de tehetlen embereknél közönségesen erőt vesznek lelköken az izmok és csontok; 's végre nem tudják, mit kezdjenek nagy izmaikkal 's csontjaikkal, mert nem képesek hasznukat venni. Tehetlenek, ügyetlenek, mozgékonytalanak maradnak, 's gyermekségöktől kezdve feszességet mutatnak. Ennek elkerülésére tehát azoknak hosszas és folyton tartó gyakorlata szükséges.

A' gymnastika foganatainak legjótékonyabbika tehát, hogy különféle és mindig természetes módon tanitja használni az izmokat; a' nevendékeknek ez által utat nyujt testi erejeken több erőt venni, mint sem a' nevelésnek szokott módjával lehet. Nincs itt szó azon hitvány mozgásokról, mellyeket pénzért szoktak mutatni: ügyünk komoly és fontos, 's az élet fenntartására gyakor befolyású. Mert azon embernek, ki izmainak 's csontjainak ura, nem szükséges előadandó esetekben előbb gondolkodni, mikép vegye azoknak hasznát, 's menynyire terjedhet erejek; hanem a' folyvást tartó gyakorlás által szerzett érzelem egy pillanatban tudatja vele, mit és mennyit tegyen. Mig amaz fejét töri 's akadozik, emez, a' gyakorlott ügyességű, már elhatározott szerencsés lépést tesz, mert physicai ügyességgel bir.

A' gymnastikának még azon bizonyos czélja is van, hogy a' fiatal testet sokféle akadály, eset, és veszély ellen ügyessé tegye és tanitsa. Legtöbb gyakorlata erősiti az érzéki vizsgáló tehetséget, tanitja a' figyelmet érzéki tárgyakra gyorsan irányozni, rajta csüggni, 's megczáfolni csalhatlanul az egyetlen másod percznyi figyelmetlenséget is.

Az igy tanult emberek igen ügyesek minden nemű akadálynak és veszélynek gyors észrevételében, azokat kikerülni vagy rajtok keresztülhatni tudnak; mert erre igazittatik a' gymnastikai gyakorlatok nagy része, p. o. a' nyugodt állapotban vagy véletlenül utunkban álló akadálynak átugrása, a' súlyegyen tartása, a' mászás 's a' t.

ÉPITÉSZET.

A' Görögök 's Romaiak privát épitvényeiről nehány szó. *(Végzet.)*

Rendszerint egy tüz szellemű főtől járul-ki kevés változással helyes műveket világra teremteni, elválasztván egymástól azon folyó

gondolatokat, mellyek minden esetben azoknak érdemeit teszik. Boldog azon művészeti időszakasz, mellyben ezen első ösztön jó 's eszes elvek által adatik: midőn ellenben a' barbarismus 's rosz izlés közönségesen tompa elme befolyásának gyümölcse. — A' st. Germain-kastél az 55-dik lapon, melly 4-dik Henrik alatt készült, fölséges fekvése által nevezetes, 's a' hegy derekán kevélyen emelkedik. A' szép 's messze kilátás, mellyet nyerhetni ezen várkastélból, teszi főérdemét; az architektura, melylyel ellátva van, csucsalékos pór művezetnek (Rustik) bizonyos nemét teszi. A' terrassok elég nagyok: ellenben az épület diszesitése feloszlott ugrálékokkal, a' pavillonok 's visszatérő részek elnyelik azon behatást, mellyet kisebb emeletű tömegektől várhatni, 's illy fölséges fekvésnek sokkal jobban megfelelnének. Ezen bájló helyen fejthette volna ki a' romai palotáknak nagy sztilje egész pompáját, melly a' hágcsó-erkélynek szétválasztása által sikeresen gyámoltatik vala a' tömeg nagyságához 's egészhez képest, melly ezen épitvényeknél a' nevezetesb tárgyakat elpusztitja 's megfojtja. — A' Marly-kastél, az 56-dik lapon, Mansard műtervei szerint épült-fel 14-dik Lajos parancsára. A' külső diszesitést ezen épitvényen Lebrun végezte frescoban, 's ő alkotta azon idealgazdagságot is, melly ezen kastélt olly különösen karakterizálja. Ezen érintett épitvénynek elrendezései nagyok, a' művészet itt felülhaladá a' természetet, 's azon angol kert, melly közepett van, távul helyeztetett palotáról ad ideát, hol minden kecsegtető és szemfényvesztés a' vizsgálóra nézve. Azonban csak nehány napig kell ezen helyen mulatozni, 's már észreveendjük, mikép duljákfel ezen kellemességek egymást; miután, ha az első bámulás megtörtént, 's ha már ezen szinháznak erőműveit közelről szigorún megvizsgáltuk, az unalomtól nyomatunk-el.

Hasonló észrevételeket tehetni a' Versailles, Trianon, Clagny, Chantilly kastéloknál az 57-dik lapon; ugyan ezen hibákat fedezhetni-fel ott is a' feláldozott tömegek által, mi a' legnagyobb terjedelmű épitvénynek is kicsiny és sovány karaktert kölcsönöz. Bizonyságul szolgálhat a' Versailles-várkastél homlokzata, hol ezen fölötti ékesség-halmozásnak csupán a' narancsház állit szilárd karaktert ellene, melly tehát elfárasztja a' szemet a' nélkül, hogy azt kielégitené. Az akkorbeli architektusok ezen hosszas 's rosz elrendezést alkotó tanulmányra vesztegeték a' drága kipótolhatlan időt, 's iszonyú summákat fordítának az architektura lealázására, mellyet ők még is sokkal tisztábban nyertek az előbbi században Olasz ország elhirült művészeitől. — Perrault átfordítá franczia nyelvre Vitruv könyveit, 's megirja a' hajdanság remekeit. Talentumának hatása által rendelé-el azon oszlopzatot, melly a' Louvre homlokzatát disziti, 's mel-

lyet nagy szorgalommal bevégzett. Ezen nagy 's nevezetes épitvénynél, melly első tekintetre remekműnek lenni látszik, architekturájának nagy irányosságai, 's a' külső diszes tekintet által, mellyre hihetőleg főfigyelmét fordità, — mindent elpusztitott.

NOVÁK DANIEL.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

BUDÁN sept. 17-én Szilágyi Pál ur jutalomjátékaul legelőször adatott „Ekebontó Borbála" szomorú játék 4 felvonásban. Irta Tóth Lőrincz. (*Vége.*) E' szinmű tartalmának rövid vázlatából könnyen sejditheti a' műismerő, hogy szerzője a' franczia dramaticai uj izlésnek borzasztó tulzott caracterét törekvék utánozni. Két ifiú hal-meg, egy leány Ophelia-ként megőrül, 's ezeknek egy gonosz asszony eszközleges okozója. A' műnek czime szerint Borbála vinné e' műben a' fő szerepet; de a' mutatványban annak szerepe a' kisebbeknek egyike 's a' 3-dik felvonásban éppen semmi tenni valója nincsen. A' fő catastropha inkább az iker ifiaknak sorsán alapul, 's ezt inkább a' két szerelmesnek indulatja, mint Borbála eszközlése tünteti elő. A' fordulatok nem logicai 's psychologiak; olly gyorsan történnek, 's olly kevés idő engedtetik a' következmények kifejlésére, hogy a' főcselekvénynek caracterét alig vagy éppen nem lehet feltalálni. Borbálában akartam ezt fellelni, de neki olly kevés tenni valója van, hogy őt főszemélynek elismerni majdcsak nem merem. Kevésből érteni lehet ugyan az utóbbinak czélzásait, de ez nem elég, hogy benne helyeztessem a' műnek fő caracterét. Szerelmének olly hirtelen átmenetele Imréhez, valamint ennek kétségbe esése azon pillanatban, mihelyt Dezsőt megöli, bizonyosan e' darabnak igen kora kifejlései közé tartozik; valamint siettetett is Imrének mindjárt elején szerelmi dühöngése, 's e' mellett a' darab végéig tartó ömledező érzelgése, caracterének pedig mind inkább elgyengülése visszatetsző, 's nem psychologi következmény. Különös, hogy ő egész hatalommal parancsolja az őrült Millát klastromba elvitetni, 's nem sokára magát gyáva módon a' sir előtt megöli. Nem lehetett volna-e ennek nem illy közönséges hanem valamelly eredeti fordulatot adni? Borbála maga már a' barlangban hűtelen marad előbbi élénkségéhez, sőt ok nélkül gyáva, félénk és elcsüggedtnek mutatkozik, midőn őt Othelloként férje másodszor is megölni akarja 's elhurczolja; egyébiránt Kompolthi is megfoghatlan gyáva caractert mutat, midőn Borbálának udvarában olly sokáig csendes nézője marad a' történtteknek; hogy mint a' várnak ura olly sokáig nem él hatalmával; hogy őt nője soha sem ismeri-meg; hogy gyermekei iránt előbb nem tudakozódik 's a' t. Az egész szinmű bővebb és megfontoltabb kidolgozás után helyes és érdekessé válhatnék; ámbár nem tagadhatni, hogy habár következményeit a' nézők már a' 2-dik felvonásban is könnyen sejdithették, az első felvonások érdekes jelenetekkel is birnak, mellyek közül legkitünőbb vala Imrének ördög Robert szerint igen jól sikerült kétségbe esése, melly jelenete után zajosan tapsoltaték elő. Nem helyeslettem egyébiránt, hogy a' földön fetrengő 's haldokló Dezsőt olly nyugalommal hagyá a' király heverni, 's csak kimulása után emeltette-fel; nem a' 14-dik századi pompás sirkertet; nem azt, hogy Dezső holt teste pompás menettel vitetik keresztül a' szinpadon a' király vezérlete mellett; hogy az a' 3-dik felvonásban ismét szinpadra hozattatik, 's végre sirja előtt történik a' végső felvonás, és Borbálának is ide

jötte 's a' király által itt elitéltetése. Nem hagyhatom helybe azt is, hogy Borbála asztalán levő csengetyűvel idézi-be cselédjét; az akkori időre 's kivált Borbála udvarába ezen szokás nem alkalmazható. — Nem helyeslém azt, hogy Lajos király olly fiatal alakban jelenik-meg, mintha 20—24 éves volna. Ha meggondolom, hogy Imre és Dezső, midőn Lenárt által a' szerzeteshez adatik, igen kicsinyek lehettek, sőt ettől is igen kicsiny korukban szakadhattak-el, mert most egymásra nem ismertek, és még olly kicsiny korukban történhetett a' szerzetestől is elválasuk, hogy a' mindeniknél levő egyforma gyürűről sem értesithették egymást — ha mondom e' két ifiú atyjok eltávozásakor olly kicsiny volt, most pedig legalább 22—24 éves alakban jön elő, bizonynyal Lajos király nem volt most már fiatal; mert ő Nápolba 1347-ki őszkor ment legelőször, ekkor pedig már 21 esztendős volt. Ha tehát az iker fiú csak 20 éves lehetett itt e' catastropha idejekor, legalább az előbbi időtől fogva 18 évnek eltöltét lehet feltenni, és igy Lajos életkorát 39—40 esztendősnek könnyen állithatni. Az előadás illő szorgalommal történt; de a' mű sokkal több utánzással 's annál kevesebb meglepő jelenetekkel vagy szini hatással bir, hogysem a' közönségben megrázó érzelmet 's elragadtatást gerjeszthetett volna. Ez és a' mű végző részeinek gyengébb oldala, ugy Imre, Kompolthi, király, és Milla szerepének egyhangúsága is okozhatá, hogy a' publicum a' darab végén olly hideg maradott, 's minden előtapsolás nélkül hagyá-el a' szinteremet. Ujabb bizonyságul szolgál ez, milly nehéz eredeti szinművet irni szinpadra ugy, hogy ohajtott sikerrel forduljon-meg. E' mainak igen fiatal de szép reményekkel biztató szerzője azonban ugy vélem nem fog csüggedni kezdett pályáján, 's ha bár annak repertoirunkon tartós életet nem szánt is, szaporitandja azt ezután kettőzött szorgalmának gyümölcseivel. Irásmódja (jambusban, majd átaljan véve) csinos és könnyű; de ohajtjuk, hogy a' sok helyen közbeszőtt érzelgések, 's elmélkedések sorát jövendő műveiben mennél lehetőbben kerülje. Sajnáltuk, hogy Kompolthinak némellykor nagyon siettetett, 's Millának őrült álapotbeli igen csendes szavaiból sokat nem értettünk. A' jutalmazottnak (Szilágyi ur), egy paraszt szerepében, kevés mondani valója volt. Nézők mérséklett számmal. — 20-kán „huszárok és dámák czimű vigjátékban különösen mulattatott Szentpétery ur (őrnagy). — Jövő hétfőn (26-kán) Bartha ur jutalmául adatik „Szécsi Maria" drama 4 felv. Irta Kisfaludy K.

Budán Déryné assz. vendégjátékát sept. 18-kán folytatá igen mulattatólag advá Marcsa szerepét a' „tündér kastél" vig játékban, mellyet „Rózsák" czimű vig játék előzött-meg. Őt e' szerepben nem olly könnyen pótolhatja-ki valaki, miután azt több kellemes dallal is képes fűszerezni. Tetszést nyert mai közbeszőtt három dalja is, jelesen a' Farkassal (Lendvay ur) énekelt párdal („Szemorvos" daljátékból véve) az 1-ső felvonásban. Mind ő mind L. ur. zajos taps között hivatott elő mindkét felvonás után a' nagy számú közönség által. — 22-kén mint Liszli „a' havasi rózsácska" czimű szinjátékban lépett-fel, melly legsikerültebb szerepeinek egyike levén, méltó tapsokban lön részes. Sajnálható, hogy Nyiriné assz. betegsége miatt operákban nem hallhatjuk őt. (Lendvay ur 's hitese gyengélkedő egészségűek.)

DEBRECZENBEN augusztus 30-kán a' „schweiczi család" franciából Castelli készitette daljáték 3 felvonásba Déry forditása és Weigel muzsikája szerint mulattatá szép számú közönségünket. Benza urtól (gróf) már eleve sokat várának, melly várakozásunknak meg is felelt tiszta hangú éneklése, 's abba kivántató lélek és érzés öntése 's helyes mimje által.

E' szerepet mindenkor örömest vesszük illy módú éneklésért, ha eredetileg nem létező titoknoki helyettesség által pótoltatik is a' szavalási hiány. Bol Rikhard Göde ur maga alkalmazását és mai testhajlékonyságát tekintve, ha szint ugy, mint Baranyi ur, ez előtti személyesitője e' szerepnek, nem állott is, de éneklése több kedvességgel 's élénkséggel birt bizonyosan. Getrud Pályné assz. által sokkal inkább ki volt pótolva, mint multkor. Emelina Chyabayné assz. az egésznek tündöklő koronája volt ma is. Friburg Jákob Szákfy ur régi szinész és dalnok létére csudálkozást gerjeszte mindnyájunkban, mért bátortalankodik, 's az által hogy engedi magát zavarba hozatni; holott mai szerep-vitelével elégedést nyerni képes lehetett. Az általa fuvolázni kellett érzelgések bájos hangjai az oldal-diszletek mellől is, bár azoknak lelkesitőjét nem láthattuk, a' multkori művész ur ügyes játékának szüleményei valának, 's hallhatásukra siri csendet 's ámulatot terjesztének a' szinterembe. Durman (Pály ur), Pál az öcscse (Földváry ur) éneklésökkel vivék feljebb szerepjeik becsét. Az utóbbit intjük, hogy a' magyar szavak helytelen kimondásának utánzásával nálánál a' művészetben előbb álló társát ne kivánja kigunyolni, mert az illetlen.

MLLGR. és társai.

KOLOSVÁRATT az erdélyi országos játékszin idei nov. 1-sö napjától kezdve egy vagy több esztendőre haszonbérbe kiadó. Kiknek ezen haszonbérhez kedvök lenne, azoknak, a' feltételek iránt, a' játékszini országos biztosság jegyzője Farkas Sándor értesitést adhat. (E. H.)

Német játékszin.

Pesten Dams ur vendégjátékait folytatá sept. 18-kán mint Masaniello Auber „porticii néma" daljátékában — 21-kén mint Fra Diavolo. — (16-kán szinpadunkon Pratté Ulrika, Gusztáv, Adolf, Károly, János és Oskar testvérek ((ugy nevezett svéd nemzeti dalnokok)) Dahlen hegyvidéki svéd öltözetben „két granátos" czimü vig játék után akarák nemzeti dalaikkal, hárfáikkal és dorombjokkal mulattatni a' közönséget; de a' fensőbb izlésüek előtt nem nagy hatást tudtak szerezni egyszerű 's még nyerssség caracterével biró éneklésök.)

Külföldi játékszin.

BÉCSBEN a' budai magyar társaságtól mult nyáron rögtön eltávozott Konti Nina bécsi hirlapok szerint nem régiben lépett-fel Janigné assz. név alatt, mint Romeo, Bellini hasonló czimü daljátékában vendégképpen a' józsef-városi szinpadon. Sokat igérő tehetségei, jelesen trilláji és hangfutásai igen pontosaknak, iskolája meglehetősnek, mondatnak, hangja dicsértetik, és jó szini gyakorlat ajáltatik neki.

HANGÁSZAT.

Aradi muzsikai coservatorium másod félévi próbatételei. — Azon felette számos vendégek szép gyülekezete, melly az e' folyó évi augusztus hónap 29-ik, 30-ik és 31-ik napjain az aradi muzsikai conservatorium növendékeinek másod félévi nyilvános próbatételeit szerencsésitette, ujabb bizonyitványul szolgál, hogy szabad királyi Arad városának nagylelkü lakosai minden szép és közhasznú intézetet legélénkebb pártfogással szoktak gyámolitani, mert az intézetnek különben elég tágas alkalmatossága a' minden

osztályból megjelent hallgatókat alig vala képes befogadni. — A' köszöntő beszédet, mellyben a' conservatoriumnak czélja adatott elő, az intézetnek jó reményű 's jeles zongorász növendéke, a' kis 10 évű nemes Boros Sándor szavalá hangos tetszés között magyar nyelven. — Azután a' theoria és harmoniából, annak utána pedig a' többi hangszerből következtek a' próbatétek, mellyek egyátaljában a' valóban működvelő tisztelt közönség várakozásainak tökéletesen megfeleltek, mi Zenker Ferencz és Novatsek György derék tanitóink lelkes igyekezetöknél fogva igen természetes következmény. Valamennyi magányos darabok (solo piecen) igen jól valának választva, a' klarinettistákén kivül, melly 17-ik századbeli műnek látszott lenni, 's azért kevesbbé is volt tetszetős. — A' 40 számra menő növendékek közül Steuer Alajos, Klein Juliana és Winkler Amalia különösen kitüntették magukat; a' többiek pedig hol nagyobb, hol kisebb arányban fejtették-ki muzsikai talentumaikat 's ügyességöket.

Steuer Alajos, ki ez előtt csak 13 hónappal vétetett-fel a' conservatoriumba, az általa első próba gyanánt szerzett bevezetéses verseny-változatokat E durból valóban meglepő jelességgel hegedülte, 's bármi elavult themát választa is magának a' kis szerző, mind a' mellett a' változatok igen helyesen kidolgozvák, 's valamint a' bevezetésben, ugy a' befejezésben is pompásan játszta-el azokat olly annyira, hogy ezen sarjadozó talentum, állhatatos szorgalom mellett, idővel a' hangászi világban bizvást igen fényes polczra számolhat.

Klein Juliana, egy szép szende (naiv) leányka, ki magát egyenesen éneklésre szánta, olly szépen 's kellemesen énekle, hogy nemcsak remekdalát (bravour arie) Cortez Ferdinandból, de még egy duettet is „La Stranierа"-ból Fruscha Julianával, köz kivánságra, ismételnie kellett. — Kún Amália, ki kiváltképp a' közép 's magos hangok összekötésében jeles, hugával Kún Cäciliával „Othellóból" vett duettje, 's „La Stranierából" ismételve hallani kivánt ariája által köz tetszést aratott. — Egy kardal „Mayertól" physharmonika kiséretével, érdekessége miatt, ezen próbatétek alatt 5-ször kivántatott elénekeltetni. Schweintzer Regina 's Tittl Nina, két kis kedves leányka, tréfás duettjeket szintén ismételni kénytelenittettek.

Winkler Amalia, egy különös szép talentumú zsidó leányka mint legjelesebb zongora játszóné, olly bámulatraméltó ügyességgel játszott, hogy az ember benne kész zongorásnét képzelt hallani, holott csak másfél év óta részesült Zenker Ferencz derék directorunk 's tanitónk alapos tanitásában; ki ha bár nem remek játszó (Bravourspieler), mindazáltal még is mindenkor, mint tökéletes tanitó, köz tiszteletre méltó maradand. A' kis művészné magányos darabjait szintén ismételve játszotta.

Fruscha Julianna, egy kis szelid leányka, a' zongorán egy rondót éppen olly kecsesen játszott, millyen ő maga; — ez a' nevezett Winkler Amalia után a' jelesbbik. A' zongorát tanuló növendékek közül itt többek is neveztethetnének-meg, ha azok ugy, mint az imént nevezett kettő, tulajdon zongorával birnának: mert a' tanulók olly nagy számánál lehetetlen, a' kiszabott kevés óra alatt, utángyakorlás nélkül a' kivánt előhaladást eszközölni. Podhorszky Maria, Dratsay Juliana, és Csiki Jozefa a' gitáron köz elégedéssel jutalmazva játszották terczettjeket. s.

DIVAT.

38-dik divatkép (Parisból). — Tüll fejkötő bársonnal körözve; felruha virágos foulardból. — Bécsi divat sept. 15-kén: felruha pamut-musselinből szalaggal ékesitve; capote-kalap gros-grainből.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utcza 612.

MTA AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

HONMŰVÉSZ.

Pesten csötörtökön september **29**kén **1836.**

KÖLTÉSZET.

Emlékezet. (GARAY-tól)

Az elme ön fájdalmában keresi életét, mikor a' valóság nem ad neki éldeletet, és körülbokrozza magát keserveinek kútfejeivel, hogy, azoknak látásában tán jön-el könnyek alatt, mint a' szinjátszó szivárvány, ha a' csöphullató fölhők a' nyugoti nap arczát betakarják.

VAJDA.

Reggel.

Homályszürke gőzben fekszik a' térvilág, mint a' még ki nem fejlett érzemények a' szeretni kezdő leányka keblében.

Csend és gyász van körülöttem.

De a' mindig munkás természeterő egy pillanatig sem tud henye lenni; a' gőzkör homályszürkülete bontakozik, fejledez, derül — 's a' világosságot szüli gyermekül. Van, mintha szemeimről egy látatlan kéz hályogot bontana-le, látkörőm világosabb és világosabb, szemeim pedig tárgy-különböztetők lesznek, 's ime előttem egy uj sirhalmozat áll, még nedvesen a' hátramaradtak uj könyűitől.

A' sir pedig egyszerű és pompátlan; felirása rövid, mint a' benn nyugvó élete volt; gyepezete fris és élénk, mint a' benn nyugvó kedűje volt, a' kereszt mellé letüzött rózsa 's rozmarin szerelmet és házasságot tanúsit; én pedig két szóval mondom-meg nektek, ki volt ő: „feleség és anya!"

Voltak-e örömeitek ez életben? nagyok, szentek, boldogitók? akkor egy jó feleségtek volt, 's e' feleség anya volt!

Volt-e az életben veszteségtek? nagy, kimondhatlan, végtelen? o akkor bizonyára egy jó feleséget vesztettetek, ki anya volt!

Volt-e e' veszteségtekben egy hely a' térföldön, mellyre keserédes érzeménynyel bucsút jártatok? o az bizonyára jó feleségtek sirja volt, a' feleségé és anyáé.

Látjátok ott az ég derült homlokára felhuzódni a' hajnalt életvidámon és örömpirosan? Igy lépett-ki az ő ifiúsága az élet egére, lélekvidámon és örömgazdagon.

Az élet neki 's ő az életnek örült.

A' hajnal a' homálynak átmenetele a' világosságba, az ő ifiúsága pedig hajnali volt, értelemvilágos és szivderült.

A' hajnal fakadását hangicsáló madarak bájzenéje üdvözli; ő pedig maga volt a' hangicsáló madár, az ezüstszavú, és bájénekű; ön ifiúságának legszebb dalosa társainak és tisztelőjinek legkellemesb mulattatója.

A' hajnal uj életet költ az éjből fejledező föld szinére; állat és növény felvidámul, a' virág illatkelyhei megnyilnak, 's a' virgoncz szellő gyönyörillattal tölti-be a' tér-levegőt, — az egész láthatár rózsa-fényben úszik.

Igy költe az ő ifjúsága örömtelen keblemből egy uj életet, szépet és kellemest; a' sziv minden csiráji megnyiltak, 's a' kölcsönösen-boldogitó szerelem érzete gloria-fénynyel ömleszté-el körülöttem a' térvilágot.

Én az életnek 's az élet nekem örült.

És életörömemben kiálték a' nagy világra, elégület-boldogan nézék magam körül, nézék a' földre, nézék az égre, és nem láttam boldogabbat nálomnál, mert ifiúságom hajnala felcsattant, 's ez a' hajnal ő volt, 's ez a' hajnal szerelemittasan nyugodott dobogó mellemen!

'S örültem az életnek 's az élet nekem örült.

Ne higyjétek, hogy a' nap pirositja-ki a' hajnal arczát; a' hajnal egy szerető leányka, kedvese karjaiból fejtekezve jön ő, 's kedvese megcsókolá, 's a' leányka romlatlan arczát a' szüzszemérem pirulása futá-el. Ah illy pirulás futá-el az ő arczait is egykor, szendeszépen és szemérem-pirosan, midőn csókom elcsattant ajakán, a' menyasszony-avató; mert szive tiszta vala, és érzete fönen lángoló.

Ah! miért kelle ezen tiszta szivnek eldobogni! miért e' fönen lángoló érzetnek kihamvadni!?

Nézzétek, mint permetez a' hajnal harmatkönyűje a' sir pázsitjára! — de e' sirpázsit már előbb is nedves vala, tudjátok mitől? az üdve-fosztott férj keserű könyűjitől.

II.

Dél.

A' nap legmagosabban áll, a' földtől legtávulabban, 's még is sugarai leghevesebbek, legégetőbbek. Ki mondja-meg nekem ennek okát?

Az soha sem, ki nem szerelmevesztett.

A' nap pedig szerelmevesztett; hölgye volt egykoron a' föld; de ellenséges erők megfoszták őt hölgyétül. Mindennap látja őt, és soha meg nem ölelheti; kell-e nagyobb ok keserűségre?

És keservében a' nap bujdosik, de búja vele bujdosik, mert keblében hordja; sem idő sem távulság nem enyhiti; mert minél távulabb esik a' rokon rokontul, annál égetőbb érette a' fájdalom.

És midőn a' nap legmagosabban áll, hölgyétül legtávulabban, — fájdalma legégetőbb.

Én pedig kicsinyben e' nap vagyok. A' délponton álló napban látom fájdalmam legnagyobb voltát, érzem legégetőbb tüzét; mert ime szemeim is szárazok; még sirni sem tudok.

Pedig ő volt napomnak napja, ő volt delemnek szép dele.

Világos volt értelme, mint a' déli sugár; szive érzelmei melegek voltak, mint a' déli hév; szerelme üdvárasztó, mint a' nap dele.

Mutassatok nekem a' nap alatt házasság-boldogabbat, mutassatok nekem a' nap alatt házasság-boldogitóbbat, mint én és ő valánk!

Valánk! — miért kell nekem ezen szót valánk, miért éppen nekem irnom! keserűbb ez az ürömnél, égetőbb a' déli napnál — és még is le kell irnom — mert ugy van.

Ki világos értelmében elfogulatlan és előitéletlen volt; ki szive meleg érzéseivel az embert az emberiségben, az emberben az emberiséget ölelte; ki szerelme osztatlan és tiszta lángjaival egy halandót istenné vala képes emelni, a' szép és jó asszony fekszik itt.

Ki neme sok gyengeségeiből legkevesebbel birt, szép erényeinek legtöbbjeivel ékeskedett, a' szép és jó feleség nyugszik itt.

Ki a' természetnek legszentebb rendelését, rendeltetése legtisztebbre méltóbb ágazatát betölté; ki az élet kertében nem vala here méh, nem gyümölcstelen ragya, az édes anya hamvad itt.

És én távul tőle, legtávulabból, olly távulból, mint ember embertől — az élet és halál vonta-határon — távul lehet: nézek hölgyemre, a' sirba hamvadóra, 's veszteségem kinjai, mint a' nap délheve, legégetőbbek. *(Végzet követ.)*

FESTÉSZET.

Rebell és Cignaroli.

Rebell József elhirült német tájfestész, Bécsben pillantá-meg 1783-ban a' napvilágot, 's az ottani képző művészeti akademia nevendéke volt, ki eleintén az architekturának szentelé magát. Kevéssel azután kirekesztőleg a' tájfestéssel foglalatoskodott. Ezen derék művész Schweizba utazott 1809-ben 's felső olasz országba, utóbb Romába 's 1811-ben Nápolba, fölséges műszüleményeinek fészkébe. Rebell a' levegő és viz-tisztaság előterjesztésében különös talentummal birt, 's összes festvényei szépség-érzeményre, 's a' létesitésben merő igazságra mutatnak. — Miután már 15 évet töltött volna olasz

országban, honjába tért ismét vissza, 's a' Belvederben létező két galleria igazgatójává és várkapitánynyá neveztéték-ki, melly gazdag képtárban nehány helyes festvényt láthatni tőle. 1-ső Ferencz császár számára egész sor nagy képet festett, felső 's alsó Ausztria legbájolóbb vidékeit tárgyazót. Utazása közben, mellyet szász országon keresztül szándékozott tenni Berlinbe 's Münchenbe, utól érte őt a' halál Dresdában, 1828-ki decemberben. Rebell maga is metszett nehány tájfestvényt rézre. — A' bécsi cs. kir. képtárban láthatni ezen művésztől egy vászon festvényt, melly 3'—1'' magos, 's 4'—4'' széles, melly a' Vietri-kilátást ábrázolja a' Rieti hegyek felé. Azon állás-pont, mellyet a' művész ezen kilátás felvételeül használt, egy hegy, melly Vietri körül vonja magát igen fölséges helyezetben. A' mély-út Marina-épülethez vezet-le annak közepette, melly kitünteti magát magossága által. Balra a' szinfenékzetben mutatkozik a' tenger, melly a' salernoi tengeröből egy részét teszi. A' jobbra levő oldal egy hegy által záratik-el, mellyen legelől Rietinek egy része mutatkozik; ennek végső szélén feküdt egykor az olly igen elhirült Amalfi. — Ezen festvényt, valamint is ezen mesternek összes dolgozatait helyesnek nevezhetni a' választás, bánás, colorit, 's bevégzés miatt; különösen nagy tetszést szülhet a' levegő 's az ezüstszürke hegy a' szinfenékben. Ezen festvény olly jeles, hogy annak leirásával egész lapokat kitölthetnék; igy tehát elmellőzni akarván minden panegyrikát, annak a' valóságban megtekintésére utasitjuk a' műbarátot.

Cignaroli János, született Saloban a' Garde tónál 1710-ben, 's Calza Antal képirónak tanitványa volt. Első monorja, mellyet felvett, keveset jelentő volt; azonban később Correggio és Veronese Pál művei után képezte magát, 's ennél fogva a' lombardi iskolához tartozik. Kimult ezen derék művész 1770-ben, életpályája 60-dik évében, megsiratva tanitványaitól. — Egyetlen egy vászon-festvényt láthatni tőle a' bécsi cs. kir. képtárban (sz. Ottiliát), melly 8' magos, 's 3'-6' széles. Ottiliának mindenik kezében pálmaág levén, egy lépcsőn térdel a' szinelőzetben. Pillantata felfelé van függesztve. Háta mögött felhőkön ül a' sz. szüz, Jézussal, gyermekével. Mind ketten a' szentre tekintenek-le, 's a' Jézus gyermek bal kezével látszik reá mutatni. A' martyrné lábánál két szemet vehetni észre, fájdalmainak jeleit. — Balra a' megtekintő felé áll sz. Péter vertanú. Mély tisztelettel hajlik ő a' sz. szüzhez. Keresztbe vetett kezei véres kést és egy pálmaágot tartanak. A' szinészet ezen festvényben fölötte kellemes, és sok műbarátot pontig kielégit; műértők azonban nem találják azt eléggé komolynak. A' rajz igen könnyű 's nem keresett; azonban a' hatás a' távulságban elragadó 's meglepő.

NOVÁK DANIEL.

Carricaturák. A' carricatura a' festészetben az, mi a' költészetben a' comica, ironia és satyra; sajátképpen olly tükör, melly az idomokat nagyitja, hogy azoknak legelrejtettebb vonásait és aránytalanságait láthatóbbakká tegye. A' carricatura az arcznak különböző caractereit az individualis rész élesebb kiemelése által szökteti szembe. Az arczvonásoknak szellemi anatomiája azokat minden összeolvasztó kellemből és lágyságból kivetkezteti. E' szerint sokszor állatokkal hasonlatosságok jőnek elő, az elmés festőnek sok jó ötletekre alkalmat szolgáltathatók; szellem és szeszély, az összerakásban eredetiség, 's mély lélekismeret a' sebes felfogásban, elmésség a' körzetek választásában, ezen ritka tulajdonságok mutatnak a' carricatura-festőnek avatottságára. Innét nem kell csudálni, ha e' nemben olly kevés a' genialis művész.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

BUDÁN Dériné assz. vendégjátékát folytatá sept. 25-kén mint Preciosa. Mind előadása mind éneklése érdemlett tapsokat nyert. Csak gyakran változtatott és czigányleányra nézve nagyon is pompás öltözeteit nem hagyhattuk helyben, legalább akkor, midőn vőlegénye Alonsonak (Egressy ur) kiszabaditására Azavedo (Szentpétery ur) várában tartozkodott; mert ez alkalommal, a' ruhaváltásra sem kedve sem ideje nem lehetett Preciosának. Átalján véve, ugy vélem, a' ruhának olly gyakor változtatása rendjén nem vala, 's Preciosának egyetlen csinos ruha elegendő volt volna. A' kardalok helyesen sikerültek. Az utazásáról visszatért 's tapsokkal fogadtatott Megyeri ur (Pedro), Bartha ur (vajda), Kovácsné assz. (Viarda) jól mulattaták a' szép számú közönséget. — E' mutatvány előtti napon (24-kén) Cuno szinjátéka „királyi korona" rémitő jeleneteivel szorgalommal adatott. A' főszerepeket Kántorné assz. (Albina) és Bartha ur (Richard) helyesen vivék. — 26-kén Bartha ur jutalmául „Szécsi Maria" hazai drama jött szinpadra, miről bővebben máskor.

ÉRSEKUJVÁRRÓL. — Augustus 24-ike óta, midőn szabados városunkban a' Wallmooden Gimborn VI. számú vasasezred évenkénti hadigyakorlásait teendő — letelepedett, minden élénkebb; magukat, az elég tágas piaczunkra nyiló, szabályozott, 's igy egymásnak rendesen megfelelő — 13 utszáinkat is tábori helyzetben képzeljük. — Sardagna ezredes ur fölügyelése alatt teszik naponként hadiforgásaikat a' hajdani tündéri hős-kort eszünkbe juttató vitézek. Esténként muzsika zeng piaczunkon. — Sept. 4 én látogatá-meg az ezredet n. mgú Lederer I. ur a' m. o. főhadiparancsnok ő excja; 7-én gróf Lambert dandáros vezér (General de Brigade) tartá a' főszemlét (Musterung), melly alkalommal tevé az ezred szokott esküjét is. — 14-én báró Fleischer osztályos vezér 's a' most tisztelt dandáros vezér urak valának jelen a' hadi gyakorláson, mellyet másnap az utóbbik bevégezvén övéi társaságában utazott Nyárasdra.

Ugyan az előbb emlitett napra (14-ére) jött ide Nyitráról egy szinésztársaság is: de sajnos hogy ezen nemzetiségünk ügyében fáradozó vándoroknak valami csinosb, 's igy szembetünőbb hely nem jutott a' város korcsmabeli

granariumnál (az uradalmi vendéglő derék tereme ebédlőnek levén elfoglalva): de nem is vala, ki roszalná a' szinteremet kereső egyik hazánkfiának Horváth Endrénk szavaival tett fölsohajtását:

Hol Babylon, hol Persepolis, hol Théba feküdtek,
'S Ilion utszáit hasogatják mostan ekével."

Ugy van: tegnap magtár, ma szinterem! —

De talán kérdi valaki t. olvasóim közül: van-e ezen társaságnak igazgatója? A' czédulán följegyezve legalább nincsen. A' nézőhelyre léptünkkor azonban bámulva ismertünk a' Nógrád vármegye által készittetett karpitra (a' megye czimerével és a' szép megye ház mássával). Egy év forgását sem várá-be a' sors, 's már ezen karpit ismét közttünk! (és hol?) — sohajtánk titokban vissza számolólag. — Igy vándorlunk mi is szépeim! illyen a' halandók sorsa is! — Már most, de egyedül még csak most tudom, hogy Kilényi társasága ez; lássuk tehát, miként feleltek-meg hivatásuknak:

A' darab, mellyet adának, vala: „természet és míveltség" czimű (kitől? a' tollban maradt) 4 felvonásos mulatságos vigjáték; melly czimének tökéletesen megfelelt, ha egyébként szép magyarsága közben hemzsegett is a' sok franczia 's német idiotismus. Mi előtt a' személyek emlitéséhez kezdenék, nem mellőzhetem a' játék kezdetét azon renddel előadni, mint színészeink; reménylem, még maga Bajza ur sem fog megbotránkozni: mert ki ne emlitené azon minden látványnak elsőjét, midőn a' sugó (a' néző közönségnek szemközt) bujt bódéja alá?! — Hetènyiné az agg 's még is hiú Liliomvölgyi grófnét derekasan utánozá — Aurorát Mátéfiné elég iparkodólag; actiói azonban a' szerelmi csicsomázásnál nem hibátlanok. — Hegyit a' szerelmes bárót Latabár játszá; de benne inkább valami hideg kedvűséget, mint részrehajló szeretetet vevénk észre, ha bár néha talált is caracterére; — Tüzest a' kétszinű szerelmest Kilényi, ha néha kitüntetett hevesebb szavalását és actiojit nem tekintjük, jól, főkép a' vélt gróf kisasszonykával helyesen; — Szikra közvitéz szerepét Hetényi érthető kiejtéssel és caracteréhez illó indulattal vivé; egyetlen actióját kárhoztatom egyedül, midőn első jelenetének végén csaknem eltávozandó — a' vélt szoba-leányra czélzólag tett kézcsattogásai egyedül csapodárok közé való volt. Sokat igér igen szép bátorsága, főkép, ha mivelt társasághoz juthat, mert tüz van benne; de tulságos ne legyen. „Quem arguimus, diligimus." — A' pontos házmesternek minden indulatait helyesen fogá-föl Király, megmutatván, hogy nem elég jegyzeni, hanem hasznát kell venni egész accuratessel — mint ő mondá. — Aspásia, ezen tettetett természet-leány a' czimszerepben Klára által személyesitteték. Ő e' társaságnak nemtője, ki maga fényében megismerteté velünk a' természet gyermekét. Ő zengé-el ezüst hangjával nekünk Latabár gitár-kisérete mellett köztetszésre az itt először hallott, Hontban pedig már minden magyar ajkú némbertől általuk betanult e' kedves dalocskát:

„Mariskám, Mariskám! eszem a' szemedet,
Ne nézz rám, ne nézz rám, ne ölj-meg engemet,
Mert a' szivem nyugalma oda vagyon.
A' mióta szerettelek igen nagyon.
Reggel, jókor és a' késő estve
Csak te vagy szivemben egyedül lefestve
Áldjon-meg a' mindeneknek alkotója!
Ámbár te voltál szivemnek elrablója!

Ezt második felvonás közben. Szintén játék végével is dalolt Latabárral egy másik kettősdalt, 's mind ketten tapsot arattak. Nézőink a' hely szükéhez

képest számosan voltak; — mi több — megalázák magukat b. Fleischer osztályos vezér és gr. Lambert dandáros vezér ő méltóságuk is az egész katonai tisztikarral.

DEBRECZENBŐL. (Levéltöredék.) Kinek a' Sahara pusztáin történni szokott nagy szelekről 's fövény-esőről képzete nincs, utazzék Debreczenbe, de olly időben mint én érkeztem, 's meggyőződik, hogy kevés percz alatt a' dombok lapályivá, 's viszont megforditva lehetnek. Az érintett nap majd egészen borongós vala; délután 3 óra tájban napkeletről 's északról hirtelen nagy szél támad, 's a' port, homokot füst gyanánt repíti a' légbe, mintha egy roppant város égve 's füstölögve közelitne. Ehhez csatolta magát az itt levő majd minden utszán bokáig érő por, 's egy percz alatt olly sötétség lön, mint esti 7 órakor. Üvöltött a' szél, keringett a' porfelleg annyira, hogy alig lehetett 3 lépésre látni; hulltak a' nyitva felejtett ablakok üvegei, az utszán levő tárgyakat felkapja a' szél, 's magosan repiti a' gyékényeket; dülnek a' piaczon egymásra a' kofasátorok, ömlik a' gyümölcs, sikoltás 's kapkodás mindenütt. Illy zavarban érkeztem sept. 9-kén a' portól olly szépen behintve, mintha egy parisi hajfodoritó minden porköpönyeg nélkül boltjában levő hajporát kiméletlenül rám szórta volna. — Debreczenben más nyilvános mulatsága 's időtöltése az idegennek nincs, mint egyedül a' játékszin. Befordultam tehát „Tudor Maria" megszemlélésére a' tőlem még nem látott uj játékszinben. A' hely csinos; mintegy 300 személy elférhet benne tolongás nélkül; a' függönyök meglehetősek, csakhogy festőjek nehezen volt arczfestő; mert az első figurákban igen sok hiba ejtetett; egy alak sincs hiány nélkül; az apró hegyek mind a' felhők közt állanak; semmi perspectivitas. Mondám Tudor Maria adaték Kiss János színész forditása szerint. A' forditmány erőtetett; talán minden uj szó használtatott benne, akár volt helye akár nem; csupa gerundiumokból áll; 's ezen hibából az következett, hogy a' legszebb 's több jelentésű sorok is tapsolatlanul maradtak; néhol ellenben igen is közönséges a' sztyl; a' királyné szájában többször is ismételt „czudar" szó illetlen; sok helyt érthetlen; az i m a - k ö n y v — szót alig hiszem, hogy húsz hallgató értette volna imádságos könyvnek. — Tudor Mariát Pályné adá. Mi egy királynéban, heroinában megkivántatik: „magos szemöldök, kiülő homlok, a' szemben nagyság és tüz, arczulatján magán és másokon uralkodás, nem mindennapi viselet 's testtartás minden feszesség nélkül" — ezek benne feltaláltattak. Elősegiték ezeket tiszta, csengő, 's játékszini ritka organuma, csinos öltözetei; hiányos vala azonban a' házi koronának fejéről elmaradása. Kár, hogy szerepét nagyon is tudta; mert a' második felvonásban Fabiani (B a r a n y i) ellen kitörésében némelly sorokat igen sebesen monda-el. — Johannát P a r á z s ó n é képzelteté; öltözete nyári és inkább báli kisasszonyé, mint téli 's polgár-leányé vala. Fabiani meggyaláztatását érzéketlenül hallgatá: holott valamint a' gyenge szél is megindítja, mozgásba hozza a' fák levelét 's gyengébb ágait, ugy kell Johannának is megindulni Fabiani sorsán; mire nem annyira szerelem, mint hála ösztönözi, mit később maga is megvall. Mimicával jelentheté tehát részvételét. A' szivárványszemöldök alatt égő két tüzes nap-szemekből az indulatok kitörhetnek; mert a' szem egyik legfinomabb jelentő része a' testnek, a' lélek és sziv érzelmei a' szemen mutatkoznak. Parázsnéból hideg részvétlenség nézett-ki; actiói mesterkéltek, sokszorozva voltak: a' kézzel 's egész testtel tulzott mozgásoknak csak kisvárosi közönség bravózhat. Ma legálább én rekedtnek tapasztaltam; ha pedig mindig ez szokott beszéd-hangja, ugy szokni kell hangjához. Fabiani (B a r a-

nyi) viselete igen közönséges, és sokkal alantabb járt, mint valamelly uralkodóné kedvenczénél ohajtható. A' zsidó szerepét Földvári vivé; öltözete helyes, beszédje, test és kézhordozása szép harmoniában voltak volna caracterével, ha szavai vagy zsidósan vagy átaljan tiszta magyarsággal ejtetnek vala. A' történet egyébiránt angol, a' magyar történetekben előforduló zsidóknak lehet a' szinpadon, mulattatás kedveért, megengedni, hogy zsidósan beszéljenek. — Gilbert ezüstmivest Szákfi adá. Nagy caractert festeni, nagy miveltséget kiván; erre történeti, statisticai, diplomaticai 's a't. ismeret kell. A' többi szerepet nem nagy fontosságuk miatt emlitni szükségtelen. — A' rendelő és ügyelő vigyázatlansága mutatkozott a' 4-dik felvonásban. Felvonás köztt muzsika nem volt; az előre kihirdetett 3 ágyú-lövés helyett 6-szori ajtó-becsapás hallatszott; az erős harangozás igen rontá a' királyné 's Johannának utósó jelenését, ugy szintén az ügyetlen őr megjelenése is. — Másnap septemb. 11-kén „Tancred" harmadszor adatott. Pályné a' czimszerepben várakozásomat felülmulta; szinjátékban ügyességéről már bizonyosodva valék; de nem hittem, hogy a' daljátékban is illy hasznavehető lehessen. Könnyen meg lehet számlálni, magyar szinésznéink közül hányan vannak, kik ma Tudor Mariát, holnap Tancredot játszhatják csak meglehetősen is. — Chiabaynénak (Amenaide) gyönyörteljes érzcz-hangja elbájolt; arczulatjából látszik, hogy otthonos ő a' vig szeszélyes szerepekben, valamint a' szomorú epekedőkben. Argiriót Pály, Orbassanót Göde, kiben némi bizonytalanság mutatkozott, adák. Az utóbbinak javasolni lehetne, hogy szobájában tükörbe nézve tanulna; talán akkor szájának bizonyos félre tartásától elszokhatnék. A' kar jól betanulva dicséretesen sikerült. Szomszédim többen álliták, hogy illy jól Tancred itt még soha sem adatott, 's ezen társaság hozzá hasonlitlanul felülhaladná a' tavalit, hacsak egy meglehetős férjfi szerelmesről gondoskodnék. K. M.

HANGÁSZAT.

Aradi muzsikai conservatorium másod félévi próbatételei. (*Végzet.*)

Klein Móricz izraelita, és Farkas András eredeti Rajkó, a' violoncellen Rombergnek egy versenygő duo-ját igen derekasan játszták, 's ha derék tanitójoknak Novatschek Györgynek nyomdokait követendik, kétségkivül mind inkább biztositani fogják maguknak a' hangászat-ismerők köztapsait. — Egy, hegedűre, flótára, 's gitárra irtt trio Moldován Gyula, Stolzer Károly 's Csiky Józefa által tetszetősen adatott elő. — A' theoriából 's harmonia-tudományból adott feleletek minden várakozást felülmultak. — Berekesztésül Kun Cäcilia köszönő beszédet tartott és szép szavalásáért harsány éljen-kiáltással jutalmaztatott.

Igen kivánatos lenne valóban, hogy ha ezen szép 's eddig hazánkban egyetlen conservatorium, melly csupán Arad városa működvelő nemes lelkű lakosainak önkénytes áldozatai által alapittatott, 's jelenleg már négy év óta magányos adakozások segedelmével tartatik-fenn, jövendőre nézve a' nemes városi hatóság részéről is érdemlett figyelemre és gyámolitásra méltattatnék, hogy igy a' következendő nemzedékek is, folyvást előre haladó anyavárosunk keblében, hangászi tulajdonaiknak kifejtésére 's kipallérozására egy maradandó alapokra támasztott intézetet találhassanak, 's ez által a' hangászat iránti vonzódás, az ifiú sarjadéknak kétségbe hozhatlan hasznára, lassanként ország szerte elterjesztessék! S.

DIVAT.

Parisban jelenleg musselin ruhák helyett többnyire selyem, csikos vagy virágos tafota, koczkás pamut-musselin ruhákat viselnek az asszonyok. — Nyilt házi köntösre fehér vagy más halavány szinű merinost vesznek, mellyet széles bárson szegélylyel köröznek; a' ruhát begomboló öv hasonlag bársonból van, vagy pedig zsinórból, mellyről nagy makkok függnek. — Az ezekhez használt fejkötő selyem tüllből készül 's egyszerü fekete bárson bokorral ékesitetik. — A' kalapokra tavaszkor divatozott szinű atlasz szalagokat használnak, mellyek rojtosak vagy rojtatlanok. A' kalap bársonból van. Bárson virágok folyvást divatoznak.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utsza 612.

79.

MONMŰVÉSZ.

Pesten vasárnap october 2kán **1836.**

KÖLTÉSZET.

Emlékezet. *(Végzet.)*

III.

Alkonyat.

Márthabércze 's ligetszug között lebeg az áldozó nap egy vértengerben, szemesirta vérkönyűiben, 's kinos keserves tekintetet vet hölgyére az éj karjaiba ragadtatandóra, búsat és hosszút, mint ki élete üdvétül bucsúzik.

Miért, o miért képe ez az én keservemnek?

Ifjúi életemnek is volt egy napja, éppen illy szép, illy lángkeblű napja; de valamint e' nagy nap lehunyandó, ugy kelle lehunynia szerelmem napjának is!

Ki látott közületek naphunytát, alkonyodást? midőn az életerőben fenlángoló fénygolyó lejjebb és lejjebb száll, tüze inkább és inkább melegét veszti, szemsugarai jobban és jobban elhomályosulnak, mig végre csendesen, nyugodtan lehunyódnak, — 's a' nap nincs többé.

O éppen illyen volt az én napom lealkonyodása is, szerelmem napjáé, szivem hölgyéé.

De az én napomnak szellemi része is volt; ki látott közületek szellemi részeket szétoszolni, semmivé lenni?

O a' lélek — az illy szellemileg magos lélek — nem húny-el némán — mint ez anyagi nap — ez költőibb, amaz lélekrázóbb.

Ott feküdt ő, egy halavány, hervadt rózsa, életerőtlen és elfogyottan; fájdalmaiban türödelmesen, kinjaiban szavatlan; látá közeledni a' perczet, mellyben szeretteitől válnia kell, e' szép világot itt hagynia, mellyben annyi örömekben és boldogságban részeltetett, és annyiban még részeltetendő vala! látta szeretteinek érette omló könyűit, a' válás keservét tükrözőket.

O miket és mennyit érezhetett!

Mellette áll vala pedig a' szeretett férj, a' könyben ázó; a' hölgy pedig kinyujtá reszketeg kezét, ajkait a' halál-zártakat még egyszer mosolygásra készteté — letörlé a' férj könyűit, 's mit mondani nem tudott, könyűs szemében csillámlott — a' vigasztaló szó.

Mert az ő szive tiszta vala és lelke a' halálnak — a' sirtuli jövendőnek bizonytalan távulába nyugodtan és bátran tekintő.

És a' halál már ott állott jéghidegen és elhatározottan, — kinyujtá életoltó csontvázkarát; a' hölgy pedig szeliden 's borzalom nélkül dül vala karjaiba hasonlón az alkonyodó naphoz, midőn az éj karjaiba szenderül.

De a' nap ujra fölkelend álma után az éj karjaiból, 's a' föld fijainak uj áldásokat hozand, kebleiket uj örömekre deriti.

És a' napval fölkelend az én keservem is, még mielőtt elaludt, uj könyűkre virradó 's lelkemre uj bút hozand, keblemet uj keservekben fürösztendi; mert a' sir födele meg nem nyitható, 's a' sirban hamvadó hölgy életre föl nem sirható.

IV.

É j.

Setétség boritja a' földet, gyászos, komor setétség; a' körülöttem fekvő tér fekete, mint a' fátyollal bevont koporsó.

Avagy egyéb-e ezen föld egy koporsónál?

Ezer meg ezer gyertyákkal áll körülötte a' halotti szertartást végbevivő ég, — a' boldog szeretők csillagoknak nevezik őket, de a' hölgye sirján boldogságát siratő férj sirgyertyáknak.

És a' sirgyertyák közepette csügg a' nagyobb kriptamécs, melegitő sugarak nélkül, haloványan és szomorún; a' boldog szeretők holdnak nevezik, lágy, szelid, édes-epedő holdnak; de a' kriptaszokott férj könyűs szemei halotti lámpának, melly hölgye koporsója fölött pislog, búsan, gyászosan.

Légy idvez halotti gyász! nesztelen némaságodban, és szemborzasztó sötétségedben!

Halotti gyászod legyen örömem, némaságod vigasztalóm, setétséged világom.

E' sirkert lön az én tanyám; e' sirkeresztek az én mulatságaim; és midőn legsetétebb az éj, legborzasztóbb a' temető csönde; magányosan és elhagyottan járok bucsút minden halomhoz.

Megszámlálom a' sirhalmok nagy számát; elolvasom a' sirkeresztek és emlékoszlopok fölirásait; és ujra megszámlálom, ujra elolvasom; és mindig keresek valamit, 's mindegyre nem találom-meg.

Mit keresek én élő a' sirok között? minek bujdosom éjnek éjszakáján sirgondolatokkal? minek számlálom-meg a' sirhalmokat?

Egyet keresek, és egyért bujdosom, és egyet feltalálandó számlálom-meg a' halmokat, és olvasom-el az emlékoszlopok fölirásait.

De nem találhatom-meg!

Ah meddig fogok még bolygani, mig ez egy sirt feltalálom. Megörvendezteti az lelkemet, szivemet édes kéjekbe ringatandja, vándorlásomat megszüntetendi, 's én aludni fogok benne csendesen — békén — és nyugottan.

GARAY.

GYMNASTIKA.

Közlemények Clair Ignácz gymnastikai intézetéből.

(Pesten, Therézia-város, sip utsza, 359. sz. a.)

XXI.

Negyedik foganatja a' gymnastikának, hogy az érzékeket gyakorolja. Mondatott már milly hasznosan függ egybe a' gymnastikával a' nevelés tudománya, 's a' physicai nevelés fő elve a' fiatal testnek gyakorlásával. A' valódi nevelés rendszere az érzékiségnél kezdődik, 's mit Pestalozzi művészeti nézetnek nevez, már feljebb a' gymnastikáról adott bővebb értelemben érintettük. Minden esetre nagy érdeme van a' gymnastikának, ha az embert érzéki szenderüléséből mind inkább ébreszti. Felébredünk ugyan mindnyájan, de milly fokig? — Alapos és igaz gondolat a' tanitást, mennyire csak lehet, nézeteken megalapitani, 's ezekről a' képzést ideákig felvezetni. De ezen elvnek sikere nem olly nagy, mint lehetne, ha a' nevelők megelégesznek, hogy mennél több tárgyat tegyenek a' nézet elejébe, 's nem törekszenek egyszersmind az érzéki vizsgáló tehetséget olly fokig élesiteni, mellyet a' közönséges kivált tudós mivelésnél elérni soha sem lehet. Nem kell tehát tárgyat tárgyra halmozni, hanem nevelni az erőt, melylyel e' tárgyakat érzékileg érezni is lehessen, hogy az érzéki fogalmak könnyeden 's leglehetségesb bizonyossággal képeztessenek. Erre két eszköz vezet. Egyik az érzékek mesterséges gyakorlataiban áll. Senki sem tagadhatja, hogy a' gymnastika használja az érzékeket, mint a' physicai ember részeit, és pedig vagy átaljan véve többféle gyakorlatainál, vagy különösen azoknál, mellyek egyedül érzékek erején alapulnak. E' tárgyról később bővebb előadás következik. — A' másik eszköz áll a' testnek és minden tagjának practicai gyakorlataiban. A' csupa nézet és érzéki erőnek élesitése még nem elégséges, különben csak theoreticusok maradunk. A' practicai nézet csak a' testnek folytonos gyakorlása által nyeretik; ez szerzi a' testi erőnek belső tudását, ügyességét, a' mindenkori viszonyok ismeretét. Erre egyedül a' gymnastikai ut vezet; mert ez a' nevendéket az előadandó akadályok legyőzésére, iránytartásra, erő-használásra, térség gyors kimérésére tanitja; az érzéki vizsgáló tehetséget tehát e' tárgyakra és viszonyaikra vezérli, 's gyakorolja a' nevendéknek érzékiségét, a' nélkül, hogy észre venné, olly

fokig, melly szembetünőleg mutatkozik, ha a' csupán szellemileg képzett embert a' testileg gyakorlott emberrel hasonlatba tesszük, kivált a' világi akadályok alkalmakor. Amaz illyenkor tehetlen, ügyetlen marad, mert idegen előtte saját testének ereje és a' nehézségnek viszonya. —. Ugy gondolom, itt egyet értek Rousseau-val, ki igy szóll: „voulez-vous donc cultiver l' intelligence de vôtre élève, cultivez les forces, qu' elle doit gouverner; exercez continuellment son corps; rendez-le robuste et sain pour le rendre sage et raisonable; qu' il travaille, qu' il agisse, qu' il coure, qu' il crie, qu' il soit toujours en mouvement, qu' il soit homme par la vigueur, et bientôt il le sera par la raison."

SZOBRÁSZAT.

Vas szobor. A' Lüttich városi tanács elhatározá, hogy Gretry emléke, mellyet Lüttichben szándékoznak felállitani, vasból készittessék, mi által a' költség felényire kevesedik a' bronznak ellenében. Az összes kiadás 22,000 frankra becsültetik, melly összeséghez a' város 6,000-et ajánlott. A' potlék aláirás utján már annyira gyült, hogy még ezen év folytában foghatnak a' munkához. Az emlék mintáját igen lelkes és nagyszerű compositiónak tartják.

Thorwaldsen legujabb művei. Romából irják: Thorwaldsen műhelyében jelenleg Maximilian (Miksa) bajor uralkodó herczeg lovagszobrát láthatni egészen befejezve, melly egy pár nap mulva bepakoltatik Münchenbe elküldendő, hogy ott Stigelmeyer által érczbe öntettessék. Nagyszerű ezen colossalis műdarabnak tekintete, 's bajor ország fővárosa általa olly ékességet nyer, melly valamint a' művészetvédő fejedelemnek, ugy a' készitő művészeknek is nagy becsületökre válik. A' costüm, középszázadból választva, a' művésznek izletes elrendelése által olly szépen gondoltatott, hogy az egész mű bronzban kivive hatását el nem hibázhatja. A' herczeg panczélban tiszteletre gerjesztő, 's kiterjesztett kara a' népnek azon bölcs törvényeket látszik adni, mellyek kormányát leginkább kijelelék. A' szép nagy hadi paripa kevély magatartásában érzeni látszik, hogy egy nép parancsolóját viszi hátán. A' nyereg diszitvényeiben is ismerszik a' művésznek jártossága az akkori formákban. — Schiller emléke Matthia ur által, Berlinből, kivive szintén elkészülten áll, miután előbb, mint már emlitettük, csaknem egészen kész voltában összeroskadt. E' pillanatban, midőn ezt irom, a' publicum nem láthatja, mivel avval foglalatoskodnak éppen, hogy gypszbe levegyék alakját.

Luxori obelisk talapzata. Lapjainkban már sokszor emlitteték a' luxori obelisk. Legujabban Parisból érkezett hirek kö-

vetkezésében ennek talapzata a' de la Concorde nevű piaczon már felállittatott. Ezen talapzat egyetlenegy darab granitkőbül van igen nagy mesterséggel kifaragva. Hiteles tudósitások következésében hossza 16, szélessége 10, vastagsága 3 láb. A' talapzat felett álló koczkakő háromszor olly nagyságú. Sietni fogunk a' többi haladásokat is azonnal közleni olvasóinkkal.

INTÉZET.

Orosz fürdők Parisban. Franczia ország fővárosában orosz fürdők állittattak-fel, mellyek az ékes világ gyülpontjává lehetnek nem sokára. Valamelly óriási izzószoba, mellybe egyszerre 30 személy fér, elkülönzött cabinetok, hasonló czélra, tágos karzatok, pompás divánok, készületek a' test dörzsölésére, dagasztására országos szokás szerint, 's olly emberektül, kik helyben tanittattak arra, egy kiosk frisitő italokra és ételekre, gyönyörű kertek, török fürdők 's a' t. ezek diszesitik az ujan felállitott orosz fürdő-intézetet Parisban.

LITERATURA.

Figyelmeztetés. — A' magyar olvasó közönség iránti kötelességnek tartom azt egy érdekes munka megjelentéről tudósitani, értem Petrichevich Horváth Lázárnak „az elbujdosott, vagy, egy tél a' fővárosban" czimű eredeti románját, melly nem rég Erdélyben Tielschnél adatott-ki, 's méltó élénk figyelmet gerjeszteni. Akár korszerűségét tekintsük a' szép literaturai művek azon nemének, mellyhez az emlitett munka tartozik, 's mellynek hija literaturánkban olly igen érezhető, elannyira, hogy kivált asszonyaink, de mások is, kiknek komolyabb tudománynyal vagy fellengő költészettel foglalatoskodni sem kedvök sem hivatásuk, mulatva oktató olvasmányt a' külföld gazdag raktáraiban kénytelenek keresni; akár a' munka saját becsét, melly hiv 's eleven vonásokkal festi az erdélyi fensőbb körök életét 's társalkodását, mellyekben a' szerző családi 's polgári viszonyainál fogva otthonos, honi miveltségünk barátjának lehetetlen azt örömmel nem fogadni. A' történet érdekes bonyolodása, a' karakterek következetes rajzolása, az emberi 's főleg asszonyi sziv titkainak ellesése, végre az itt ott elszórt hol elmés hol komoly elmélkedések a' szerzőben az olvasó világ mostani kedvenczének, Bulwernek, lelkes és szerencsés tanitványát gyanittatják. Kivánatos volna, ha valamelly ahhoz értő kritikusunk nemcsak az itt érintett munkát, de a' szerzőnek honfi társa Józsika Miklós által közre bocsátott érdekes regényeket is kimeritőbb birálat által ismertetné-meg az olvasó közönséggel; mert miután több izben méltán panaszkodva emlittetett hazánknak a' jó izlést kielégitő románokban fogyatkozása, kár volna, ha két olly jeles elme, mellyeknek e' nemben első felléptök nemcsak a' literatura ezen ágában szükölködő hazánkban örvendetes, de talán még gazdagabb nemzeteknél is az volna, részvét hija miatt elkedvetlenülve lépnének-le az olly meglepő sikerrel futott pályáról. ***

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

BUDÁN sept. 26-kán Bartha János jutalmi jétékául először adatott „Szécsi Maria — vagy — Murányvár ostromlása“ eredeti hazai drama, 4 felv. Irta Kisfaludy Károly. — Átaljan véve valamelly várnak ostromlásán vagy visszafoglalásán alapuló szinműnek tárgya legsilányabb szokott lenni a' szinészeti világban. Illyesmiben ritkán képes a' szerző érdekes mellékcselekvénynyel betölteni az elfoglalásig terjedő időhézagot, 's többnyire csak üres szószaporitással segit magán, mi hatalmasan untatja a' hallgatót. Ezen övénybe esett e' jelen műnek szerzője is, 's a' sok szép aphorismán kivül, melylyel műve elárasztva van, kevés éleményt nyujt akár az olvasónak, akár a' nézőnek. Minél fogva azt a' szerzőnek leggyengébb szini hatású munkáji közé számithatni. Kántorné assz. (a' czimszerepben) tett, mennyit lehete. Bartha ur (Vesselényi Ferencz) az 1-sö felvonásban 's addig, mig szerepének érzelgős részei nem következtek, játszásra és szavalásra nézve kielégitett. De nem vala helyén, hogy Murány várába csak mint altiszt menvén, megtartá magán ama pompás ruhát, mellyben őt kevéssel Maria követje 's várkapitánja Budaházy (Szentpétery ur) látta az ostromlók táborában, 's vele itt beszélt is. Nem természetes-e, hogy őt (ámbár Vesselényinek sisakvértje lebocsátva volt is) akár öltözetéről akár szaváról azonnal megismerheti, Mariának elárulhatja, 's elfogathatja vala, midőn, a' vezér Budaházy jelenlétében beszélt volt Mariával. De kölönben is a' pompás ruhájában jött ellenséges vezért, ki csak kevéssel az előtt ugyan e' ruhában vezérlé a' sikertelen ostromot, a' várbeli fegyveresek is nyomban megismerheték. E' hiba tehát részint az előadóra részint a' szerzőre háromlik. — A' mérsékelt számú közönség mind Kántorné asszonyt, mind Bartha urat több izbeli tapsokra 's előhivatásra méltatá. — 29-kén Ziegler „pártdühe“ jött szinpadra.

DEBRECZENBEN a' lefolyt julius és augusztus hónapok alatt szinésztársaságunk által adatott mutatványok, kivevén két vagy három dal- és az országos vásárkor látott játékokat, alig hozák-be csak a' kikerülhetlen költséget is, nem hogy jövedelmet voltak volna nyujtani képesek; mi eléggé kedvetlen következés lön szinészetünkre nézve. — De kérdés, mi volt annak oka? — Mellőzvén a' hozzá járult sors-szülte viszonyokat, millyenek közé számitjuk a' hazánk bizonyos részét rémüléssel 's pusztulással fenyegetett tüzi veszélyeket, 's emlékezetet haladó e' jelen mostoha idő-járást, a' mult hónap leghaszon-hajtóbb részének szaka alatt lovagművész Gautier Józsefnek családjával itt létét, ki a' maga nemében jeles és közönségünktől forró pártolást nyert mutatványaival a' játékszin látogatói közül sokakat magához édesgetett; végre e' társaság férjfi személyzetének a' volttal egybe-hasonlithatlanságát, ha bár orkán szeleként ellenünk zudulnának is a' magukat sértetteknek érezők — csak azt felelhetjük — ön maguk; mert eme pór köz példabeszéd „kiki saját szerencséjének kovácsa“ — Horácz bölcs intésének daczára miért választottak elsőbbi előadásaikra olly darabokat, mellyek kevéssel ez előtt nagyobb kedv-nyeréssel, tökélylyel, és pontosabban fordultak-meg szinpadunkon? — Előjáró beszédül 's ajánlatul egy köz vélekedést koholni, 's azt közre bocsátani, még nem elég. Magában a' következés áll mindenért jót, 's az mutatja-meg a' valót igaz alakban! Lám édes „közvélekedés palástja alatt hozzánk is szóllott ‚ujság-iró‘ uram!“ nemcsak kegyed czimét de mást is

meg tudunk mi emlékezetünkben tartani, de feledni, kivált a' méltatlankodást, nehezen tudjuk; — 's nincs igazunk? — Hogy tehát e' társaság eddigi szigorú helyzetén a' közönségnek egyik leghevesebb pártoló része valahogy könnyithessen, a' helybeli ifiúság nehányai eltökélék magukat a' játékszinen színészetünk felsegélésére egy darabot előadni. Választásuk a' „lepecsételt polgármesterre, a' babonás szekrényre esett" — melly vig játékot sept. 2-án, habár nem felette számos, de igen fényes gyülekezet előtt csakugyan el is baggatának. E' szinmű viteléről tehető észrevételünk közrebocsátásának elébe hatalmas gátot vet a' kitüzött nemes czél. Arról tehát hallgathatunk: de „fremant omnes licet" daczára is kimondjuk, a' mit érezünk. — Hibás volt az ifiúság felügyelője, és a' helybeli szinész egyesület igazgatósága; mert amannak hire 's engedelme nélkül, emennek pedig jelenléte 's tudása nélkül e' köz botránkozást szülte mutatatványnak létre kaphatását csak képzelni is abderitához illő. 'S ugyan miért? — mert amannak nemcsak leczke akadozás nélküli elmondás vagy éppen elmulasztás, hanem inkább az ifiúság maga viselete, kifejlődése, alkalmaztatása és köz becsülése, emennek 'pedig pártoló közönségünk tiszteletben tartása 's magához édesgetése végett minden mód elkövetésére kellene figyelmének kihatni, ha hivattatásuk czéljának pontosan megfelelni kivánnak. — Kevéssel sokat! — 3-án Abdayné assz. lépett-fel mint vendég Hell Tivadar „tizenhat évü királyné"-jában Hibás czim ez; mert mi „királyné, v. nő, v. neje', névvel csak azokat bélyegezzük, kiknek vagy él királyi férjök vagy már özvegyek: itt azonban e' két eset közül még egyik sem történvén a' svéd uralkodást általvett hajadon Krisztinát csak királyi hölgynek nevezhetjük. Vendégünk e' kedves szerepet egyforma pattogó 's csak-nem minden szótag után szünetet tartó zsémbeskedéssel ugy szavalá, hogy legnyájasb jelenetében is, midőn szerelmi érzést kelle vala képezni, Bury Fridrikkez valamint gróf Ranzau ministeréhez egyforma boszús és parancsoló tyran volt. Feszült figyelemmel vártuk két jelenetét, t. i. Fridrikkel első találkozását, és annak Emmával Ranzautól egybekelésének megtudását: de amabban ő minden örömindulat tükrözése nélkül állt, mellynek elrejtésével legkisebbé sem vala kénytelen küszködni; emebben pedig, a' megcsalatott szerelem érzékeny fájdalmát, megvetett királyi kegyelem szülte sérelmet leereszkedő méltóságot 's nőnemi kegye mellőzésével okozott megszégyenitést, ezen sokszoros és különböző nemü indulatok kimutatását mellőzve, csak egy mérges és patvarkodó hölgy képében mutatkozott; 's ennélfogva Krisztina, ki bár heves vér-alkatú 's hamar lobbanó természettel bir, de szive a' leglágyabb 's nyájasb érzelmekkel telt, ha mély érdekletü illy megsértésekért sem állott boszút, véleményünk szerint mind személyesitve mind caracterizálva helytelenül volt. Öltözködése minden csin mellett is ó szabású 's divatú volt, kivált a' másodszori. Ranzau (Nagy ur) az igazságszerető minister széplelkü szerepét jobban betanulva tetszést nem egyedül annak érzést ingerlő szavai által nyerhet. Emma (Parázsóné assz.) kevés tartalmú szerepét többszer változtatott izletes öltözködésével kivánta emelni; de a' királyi palotában létekor, midőn csak a' mellék-szobába távozik, annak felcserélése elmaradhatott volna, mivel oda más rendbelit magával sem nem vitt sem nem vitethetett. Bury Fridrik (Szákfy ur) igyekezettel és tetszőleg játszott, Nörburg (Földváry ur) hasonlóul. E' napi czédulán vettük észre, hogy szinészeink lemondának uraságukról; mit helyeslünk, nem azért, hogy mi azt irigylenők; mert fő ohajtásunk, vajha honunkban is uri helyezetet nyernének már valahára: de különösen hangzik, bár ki előtt is a' játékczédulán, midőn ezt olvassa p. o.

fordította gr. Bethlen, szerzette Fáy 'sa't. 's ez 's ez szerepet személyesiti F. v. G. ur. Azonban erre nekünk semmi gondunk; mi csak annyit várunk 's kivánjuk színészeinktől, hogy felvállalt szerepöknek legyenek igaz urai. — 4-kén Abday ur és Abdayné assz. mint vendégek „Szent-Györgyi Czeczilia, Héderváryné a' magyar amazon" szinjátékban tisztelkedtek. Ezen évrajz Katona József esetje után négy változatban tétetett-ki a' nézők elébe, 's mondhatjuk róla, mind a' szinek választása mind a' történetnek ügyes árnyéklata, mind a' kor hiv másolata tekintetéből, hogy e' festmény tetszést nyerhető 's igen érdekes; de a' szerző ur e' mellett (ha még élne) megbocsátana, ha megmutatjuk azon kárt, mellyet e' jelen művének igazság rámajára feszitésével annak valódi érdekén követett.

MLLOR. és társai.

NAGYBÁNYÁN Fejér Károly igazgatása alatt levő társaság adja mutatványait.

HANGÁSZAT.

Muzsikai intézet Zalathnán. E' bányavárosnak közösen tisztelt lelkésze t. Stärker József ur, tekintvén a' muzsikának jótékony hasznát a' fiatalságra nézve, a' lefolyt iskolai év végén német nyelven felszóllitást bocsájtott a' hangászat kedvelőjeihez egy a' nevezett városban felállitandó muzsikai intézet iránt. Fáradozása helybenhagyást és pártfogást nyervén t. Karaszek Ignácz, Lukács Simon, és tiszt. Andrási Ferencz urak hozzájárulta és segedelme mellett csak hamar megalapittaték az intézet, mellynek megnyitott iskolája 40—50 fiú 's 16 leány tanitványt számlál. A' nevendékek 8 hét alatt olly előmenetelt tettek Trischler Jakab hangász-mester 's tanitó ur buzgó szorgalma mellett, hogy már mult sept. 8-kán az egyházi ajtatosság alatt meglepő bizonyitványát adhaták fejledező tehetségeiknek.

Sopronban Jäger Ferencz ur, würtembergi kir udvari versenydalnok, keresztül utazása alkalmával aug. 28-kán az ottani hangászegyesület teremében nagy hangversenyt adott. Ezen jeles tenorista még a' mult évtizedekben a' bécsi udv. dalszinházban alapitá-meg hirnevét; 's igy nem vala meglepő, ha emlitett hangversenyére igen számos hallgató gyülekezett, melly a' művészvendéget minden fel- és leléptekor zajos tapsokkal tisztelé. Négy nagy ariában részesité a' hallgatókat, mellyeket Rossini, Bellini, Donizetti műveiből választa. Felséges portamentója, tiszta magos hangja, coloraturájinak könnyűsége, mély érzéssel kisért tüzes előadása, érthető kimondása, 's minden tekintetben példás, szép és nemes éneklésmódja elragadtató 's elfelejthetlen marad. A' helybeli muzsika-egyesület tagjai Kurzweil Ferencz ur kormánya alatt szives készséggel segiték őt a' hangverseny létesitésében; hansonlag munkás részt vett ama kellemes művészdalnokné m. Jenik Maria báróné, tanitványa ama derék Fröhlich kisasszonynak, ki Bécsben a' conservatoriumban tanitóné; ugy hasonlag Fridrik szász király vasas ezred hangászkara Nechwalsky karmester vezérlete alatt, valamint a' helybeli hangász-egyesületnek nagy reményű sopranistája Knieschaureck Eliza, és Schimetschek Antal ur, jeles gitarista. A' hangversenynek minden része nagy tetszéssel fogadtatott, különösen pedig a' versenylő urnak művészileg előadott ariáji, és gyönyörű duettja (Rossinitól), mellyet Jenik bárónéval énekelt; ezeken kivül „Zampa" és „Norma" ouverture-jei, 's a' katonai hangászkar által játszatott harmoniequintett Bellini „Somnambula"-jából.

DIVAT.

39-dik divatkép (Parisból). — Selyem ruha, alul lebegény. Vállkendő virágos atlaszból, csipkés 's rojtos körzeménynyel. — A' leányka ruhája musselinból. A' goth alakú házi bútorok legujabb divat szerint. — Bécsi divat sept. 22-kén: tüll-ruha csipkés gallérral, bárson-bokrokkal diszitve; gaze-turban.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utsza 612.

6. *Honmüvész.* 39.

80.

HONMŰVÉSZ.

Pesten csötörtökön october 6kán **1836.**

SZORGALOM.

Egyptusi gyárok. Az első gyár, mellyet Mehemed Alí felállittatott, 1816-ból veszi eredetét Ezen időtül fogva legtöbb vállalatának sikerületlensége daczára is valódi gyárkór lepé-el, és szakadatlanul ujakat épittetett, mellyek minden tekintet nélkül a' lakásokra és szükségekre állittattak-fel, 's ugyan azon hamarkodással szüntettek ismét meg. A' jelen pillanatban 30 pamutgyárral bir, mellyek évenként 1.200.000 darab szövetet szolgáltatnak, mellyeken a' kormány mintegy 7.200.000 piastert nyer.

A' vászongyárok 1.000.000 darab keskeny és 30.000 darab széles szövetet nyujtottak: de a' nyereség ebből olly csekély volt, hogy a' pasa e' monopoliummal felhagyott. Ezen tettet philantropiájának tulajdonitják sokan, noha mások ellenkezőt állitanak. Általában annyit beszéltek már a' pasa gyárairól Európában, hogy némelly közelebbi részletességekbe ereszkedni, nem lesz érdektelen.

A' pamutneműk főgyára Bulakban van felállitva, 's Malta nevet visel; mivel a' dolgozóknak legnagyobb száma eleinte Maltaiakból állott. Van benne 40 fonógépely, mellyek 8 ökör által hozatnak mozgásba. 200 szövőszéket egy franczia országból hozott gőzerőmiv hajt. Részint hengerekkel nyomtatnak, részint fatáblákkal, évenként több mint egy millio calicó-t; de általában véve a' nyomtatás rosz, 's a' festék nem tartós. Van ezen gyár mellett asztalosok, gépelyöntők, formavésők, szóval mindennemű, a' gyárhoz szükséges mesteremberek számára műhely készitve. Ez az europai gyárokat leginkább közelitimeg.

Malta szomszédságában van egy posztógyár, melly 1818-ban állittatott-fel; de nem sokára ismét megszüntetett, mivel nem jövedelmezett ugy, miképpen reménylék. Két év mulva ismét felállittatott, 's csaknem ujra megszüntettetett volna: de a' pasa, ki éppen ekkor szedte rendbe szabályzott katonaságát, egyátalában hazai posztót kivánt emberei számára. E' végből uj dolgozók hozattak Languedocból, 's 100 szövőszék rendezteték-el, mellyeken fayumi, minichi és dsirdsei gyapjú (az országban legjobb fajú) dolgoztatott-fel. A' posztó azonban középszerű lett; de katonák számára elég jónak

itélteték. Nehány europai tisztviselők halála, 's a' többinek elvesztett kedve tette, hogy jelenleg alig készittetik 1.800 vég posztó évenként. A' damaski posztógyár durva posztót szolgáltat katonaköpönyegekre, melly jó formán tartós. Évenként mintegy 240.000 rőfnyit készitenek ebből. Azonban az egyptusi gyapjú képes finom posztót is adni. A' rajta levő salitrom-por cserepessé teszi, 's nehézségének $^2/_3$-át veszti-el, mielőtt a' fonásra alkalmas. Innét kénytelenek azt tunisi, spanyol és orosz gyapjúval vegyiteni.

A' selyemgyártás sem kerülheté-el a' pasának vállalkozó szellemét; 1819-ben Cairoban állitott-fel egyet a' Birket-el fil piaczon. Konstantinápolból hozattak ehhez örmény dolgozókat, kik török módra értének selymet elkésziteni; a' gyár nem sokára virágzásba jött, 's mivel az ország izlése szerint dolgozott, jó kinézései lehettek. Van benne 160 szövőszék, mellyeken 1833-ban mintegy 1400 mázsa selyem dolgoztatott-fel. A' szövetek jó formán simák, 's a' minták ékesek; a' festék fényes, de nem tartós.

Egy általa felállitott papirosgyár nem sikerülvén megszüntetett. Ellenben több szerencséje volt egy chemiai készitmények gyárával, mellyet bizonyos Hayme nevű Franczia állitott-fel, 's melly a' pasa valamennyi gyárának számára szolgáltatja a' festékeket. Bizonyos Antonini nevű (Maltai) Karomunban, felső Egyptusban a' pasa számára egy czukorraffineriát állitott-fel, melly eleinte igen szépen haladott, 's reményt nyujtott, hogy Egyptus vele egy uj kereskedési czikkelyt nyerend. De a' vér és állatcsontok használása a' fanaticus népet morgásra birta, elannyira, hogy a' pasa ezen szerek használatát eltiltani kénytelenitteték. E' pillanattól fogva a' készitmények szemlátomást elsilányultak, 's most már a' legcsekélyebb europai czukornál is alább állnak. Különös, hogy Mehemed Ali, ki sok intézetében, mint p. o. az anatomiai iskolában, a' Muhamedanusok előitéleteit le tudta győzni, ebben nem mert velek ellenkezni, annál inkább, mivel elég merész volt ehhez egy rhumgyárt is kapcsolni, melly jó forma sikerrel fenn áll. Egyetlen egy hibája az, hogy a' munkások a' rhumnak mértéktuli használása által a' dologra hasztalanokká tétetnek.

Ezen jegyzék a' pasa által meginditott műipar fő ágait foglalja magában. Dicséretére válik, hogy pamutgyárai összesen 3.000 fonógépelyt tartanak-fenn, mellyek télen által naponként 18 mázsa fonalat adnak; nyáron két annyit. Az 1500 szövőszék télen 4.300 rőf szövetet, nyáron 9150 rőföt szolgáltat. A' készitmények még legalább 20 pcenttel lehetnének jobbak, ha a' felvigyázók pontosabban járnának-el, 's a' dolgozók pontosabban fizettetnének; de ezen szegények, kiknek számát mintegy 35.000-re tehetni, sokszor évekig

maradnak fizetetlen. Más részről az erőművek beszerzése igen költséges, és az igen száraz éghajlat alatt hamar elromlanak. A' belföldiek képtelenek azokat kijavitni, 's igy mindig ujakat kell vásárlani. A' gőzerőműveket europai szénnel kell fűteni, 's ha a' hajókat ellenkező szelek késleltetik, a' gyárosoknak munkájikat félben kell hagyniok. Ide számithatni még a' tisztviselőknek restségét és csalfaságait, 's azon könnyelműséget, melylyel a' nagy ügygyel bajjal megtanitott gyári munkásokat katonáknak viszik. A' pasa tudja ezt, de a' gyárokat játék gyanánt nézi, hova magát mulatni néha elsétál, mert az orsók perdülésén és a' zajon kedvét találja. Mind ezen intézetek nem gyökereznek az egyptusi földben; csak aranymáz ez, melly az alatta levő rongyokat takarja, de a' gyakorlott szem csak hamar átlátja, miképpeu hordozzák keblökben a' pusztulás magvait.

A' soproni gőzmalom, melly első az ausztriai birodalomban, september 20-kán kezdett munkálódni, 's legkedvezőbb sikert igér. Igazgatója Rupprecht ur, az emlitett város legtehetősebb lakóinak egyike, ki a' szabadalmat nyeré, részvényeken alapitá a' malom létesülését, melly nyolcz ló erejével, két járó kerékkel (a' 3-dik csak az előbbiek egyikének igazitásakor használtatik) bir; egyébiránt ez csak próbául készült, hogy lássák, milly haszon kecsegtetné nagyobb illyesnek készitendését. A' viz szükében szenvedő vidékekre ezen mű nagy figyelemre méltó, kivált száraz esztendőkben, mi után a' lefolyt években is Vas és Sopron vármegye lakosainak egy része kénytelen volt gabnáját Ausztriába és stajer országba, egészen Mürz völgyéig vinni őrlésre.

INTÉZET.

Hasznos ismereteket terjesztő társaság Chinában. E' társaság a' mult év november 4-kén tartá első évi ülését Cantonban. Jelenleg 29 rendes 10 tiszteletbeli és 12 levelező tagból áll, 's azon év alatt begyült jövedelme 975 spanyol tallért tett. Még eddig semmit sem adott-ki: de nehogy egészen munkátlan legyen, 1.000 példányt nyomatott-le Guzlaff „chinai magazin-'jából, mellyeket kiosztogatott. Három munkára vállalkozott, egy világtörténetre; egy közönséges földleirásra, 's egy földabroszra. A' császár legujabb végzeményei a' chinai munkáknak idegenek által kiadatása ellen a' társaságot nagy zavarba hozá; mert nem találkozot nyomtató Cantonban, ki munkájokat felvállalta volna, minthogy illy esetben honárulók gyanánt büntettetnének. A' társaság tehát azt határozá, hogy addig is Malaccában fog nyomatni, hol az angol-chinai collegium sajtót bir; később pedig, mihelyt Parisból tökéletes chi-

nai betűket hozathatnak, egy sajtót állitand-fel azon hajók egyikén, mellyek a' lintini dugáros-állványnál feküsznek. Azonban az illy nem Chinában metszett betűknek az a' rosz oldala van, hogy legelső tekintetre idegeneknek, az az Barbariaknak ismertetvén, megvettetnek, 's igy a' könyv nem terjesztethetik. A' másik nehézség, melylyet a' társaság történeti és földleirási dolgozatainál tapasztal, az europai neveknek chinai betűkkel leirásában fekszik.

A' társaság t. i. egy szókönyvön dolgozik, de a' dolog nem olly könnyű; mert mivel minden chinai hangot számos jegyekkel lehet leirni, a' választás ezek köztt csak hamar nehézzé lesz, mivel mindegyiknek meg van a' maga értelme, mire az átirásnál vigyázni kell, nehogy valami hamis vagy nevetséges állittassék. E' három elkezdett munkának még ezen év folytában kell elkészülni. Követendik azokat részletes történetek angol 's franczia országról, Amerikáról 's a' t. Nehéz lesz a' Chinaiakban ezek iránt érdeket gerjeszteni, mivel egyikben sincs legkisebb is, mi az ő történetökkel kapcsolatba hozathatnék, 's ők még nem eléggé világpolgárok, hogy az iránt érdekkel viseltessenek, mi nem őket tárgyazza.

A' társaság tagjai még egy más tervet is tettek közhirré, melly az europai tudósokat talán jobban érdeklendi. Egy biztosságot akarnak t. i. képezni, melly egy chinai lexiconra megkivántató minden nemű anyagok összegyüjtésével foglalatoskodjék. Ők ezen szótárba nemcsak mind azon szót, és szólásmódokat, mellyek a' chinai classicai szókönyvekben találtatnak, hanem minden nemű tudományos, technikai és poetai kitételeket is összekeresni, közmondási virágokat megmagyarázni, szóval minden segéd eszközöket kimutatni fognak, mellyek a' nyelvnek tökélyes megértésére szükségesek. A' chinai nyelv az illy virágos szóllásmódokban talán minden nyelv között leggazdagabb, 's éppen azért kell erre legnagyobb figyelmet forditani, nehogy a' zavar annál nagyobb legyen.

SZOBRÁSZAT.

Válasz a' Rajzolatok jelen félévi számába közlött nyilt levélre.

Mennyiben a' nyilt levél bizonyos kitétele (mint erről ezen lapok érdemes szerkesztőjéhez intézett soraink is bizonyithatják) egyenesen minket illet, kik érdeme után buzgón tisztelt honi költőnk Csokonai Vitéz Mihály emlékének tárgya iránt már a' mult félévi Honművész 1-ső számában tudósitásunkat megkezdettük, nehogy e' tárgyban még eddig nem tett 's most már ohajtott további tudósitásunk halasztásával az érdem iránti hidegségre, magyarázható lelkűek hibájában lélekzőknek és késedelmezésünkkel azon üldöztetéseket, melly-

lyekben Vitézünk, éltében szintén mint élte után, ugy is bőven részesült, tetézőknek tartassunk: kötelességünknek ismerjük mind a' magyar literatura 's fenn tisztelt költőnk barátjai nevökben bizodalommal a' minket felszóllitókat, mind a' mélyen tisztelt olvasó közönséget értesiteni: hogy körülményes tudósításunk eddigi elmaradásának egyik oka a' már felállitott emléknek innepélyes felavatására várakozás, melly e' jelen perczig még nem történt; másik azon buzgalmunknak mind eddig ohajtott czélt nem érhetése volt egyedül, melly szerint ezen emléknek a' Honművész lapjaihoz csatlandó rajzával törekvénk kedveskedni t. olvasóink előtt. Most azonban már önként engedve érzetünknek, azon forró tisztelet, melylyel ama honi költőnk hamvai iránt viseltetünk, nyilvánitására e' tárgyban mind azt, mi lehetséges, a' mélyen tisztelt olvasó közönséggel hova hamarabb tudatni kötelességünknek tartandjuk.

MLGR. SZLR. társaival.
a' halhatlan költő lelkes barátjai
képökben és nevökben.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

BUDÁN sept. 29-kén Ziegler „párt dühe" czimű szinjátékban Kántorné assz. (Johanna), Megyeri ur (Kocke) és a' visszatért Fáncsy ur (Hamilton) vivék jelesen a' fő szerepeket. Az utóbbin nemcsak legközelebbi betegségének hanem rögtöni rekedtségének jelei is észrevehetők valának, mellyeket azonban szorgalmas játékával illőleg törekvék pótolni. — Oct. 1-jén „Jolantha, jeruzsalemi királyné" (ismét Ziegler mive) fordult-meg szinpadunkon. E' szinműnek gyengéjeit Kántorné assz. (Jolantha), Udvarhelyi ur (Hugo), de különösen a' bár néha nagyon is sietve beszélt Szentpétery ur (Fridolin) jó formán fedezték.

Dériné assz. Budán oct. 2-kán folytatá köz tetszést aratólag vendégjátékat, mint Lóra „Béla futása" czimű daljátékban, melly, mint mindenkor, a' szép számú közönségtől ismét kedvesen fogadtatott.

ÉRSEKUJVÁRATT sept. 15-én láttuk Kisfaludy Károlyunk „Csalódásait." Kilényi (Elemir) elég iparkodással, de a' szerelmes indulatokban nem kielégitő simultsággal játszott. Mátéfiné (Lina) néha eltalálta állás-pontját, de kezeivel gyakran helytelenül hadarázott; iparkodjék szinte arczvonalaiban több szilárdságot is kitüntetni, mit a' visszavonakodásban már tulajdonává tett. Eliza (Vilma) társalkodóné volt, de minden mozdulata maga a' társalkodatlanság volt; helyes állás és hanglejtés hibázik nála; tőle a' legérzékenyebb örömet vagy boszúságot hallani egy. Török (Kényesi) szemüvegeivel 's hányott vetett szökdécseléseivel a' magáét megtette. Heténi (Mokány), mint falusi nemes, jó caractert fogott-föl; látszik, hogy több szerepre alkalmazható. Hetényiné (Lucza) az agg leányt képezni helyesen tudja. Király (Lombai) ismét derekasan, Latabár (Elek) ma sem felelt-meg tökéletesen hivatásának; mert még földes ura előtt is inkább idegen uracsnak, mint inspector fijának tartottuk; Klára (Lidi) azonban ma is kellemteljes volt; ajánlá őt szendesége és helyes öltözete is. — Kecskés (Kertész), ha sok alkalmat-

lanságára volt is uraságának, de hiven caracterizálá személyét. — Általánosan szembetünők voltak ezen hibák: hogy zseb-könyv helyett egy nagy A. B. C. könyvecskét hozott Elemir a' szinpadra. Lidi több nemű virágokat emlegetett, és csak akácz levelek voltak kezében (talán még ennek is a' szárazság oka)! A' fába vésett E mellé L betű is jött később említésben; de ez nem volt látható. Miért nem fordítnak illyes mire nagyobb figyelmet? A' „Mariska" dalt annyira megkedvelé közönségünk, hogy még az idegen ajkú tiszt urak is ismételve hivják-ki Klárát, az öröm-tapsok köztt vissza vonuló szép szinésznét.

September 16-kán adák „Fekete Fricz, vagy, büntető pallos" 5 felvonásos vitézi játékot. — Király (Lassi) öltözve ugyan helyesen volt, de az igazi résztvevő atyai szivet — kivevén, midőn már fijára ismervén keserűségtől lesujtottan távozott a' szinpadról — nem tudá utánozni. Gózon (Henrik) szóejtése igen jó, de állása és actioji még miveletlenek; homlokát ne vonja redőkbe minduntalan, vagy kell vagy nem boszús vonásokat képzenie. Matéfi (Martinez) eleintén szerepét sem látszott jól tudni, mit ezen fonák mondással is elárult „lelkeim ősei — lebegnek házam fölött." Távul volt tőle minden atyai érzés, távul minden helyes actio; — azután a' hófejérségű bajuszhoz rendőtlen teljes pirosságú arcz rosz összefüggésben állt. Mátéfinét (Luitgarde) első föllépteker igen helyes öltözete ajánlá, sőt az örömsujtó levélnek vételekor hirtelen összerogyta is helyén állott: de nem többé, mihelyt gyászba öltözött; kialudt ekkor kebléből minden részvét, minden cselszövényes indulat és nyájasság. — Heténvi játszá a' czimszerepet, és Fricz merész haramiának minden várható caracterizálását élénken rajzolá; egyedül mint remeténck kissé tettetőbb indulat és szivrehajtóbb részvét kivántatott, midőn kedvesén észre vette, hogy mérget evett. Török (Güval) szerepét ugyan türhetőleg vivé, de mint Fricz nevelője nem látszott nálánál idősbnek. Ezen darabnak, mind a' mellett, hogy válogatott magyarsággal teljes, végső felvonásai zavarttak, vagy kis szinpadon ki nem vihetők. Klára felvonások közben kedveskedett „o a' férjfi, a' férjfi ma ritka madár" — és ama németből nem éppen helyesen magyarositott dallal „Wenn ich nur kein Mädchen wär' es ist doch recht fatal" — 's hallgatójit öröm-tapsra fakasztá.

DEBRECZENBEN. sept. 11-kén ismét „Tancréd" hős daljáték került szinpadunkra. Pályné (Tancréd) mai játékából észre lehetett venni jeles hangászi fogalmát, 's ügyes szinészi tehetségét. Valóban gyönyörködve láttuk szorgalmas iparkodását, és bámulni kellett az alsó G-ig lemenő alt hangjait. Chiabayné (Amenaide) ha valaha, ugy ma bizonynyal igen is megérdemlé a' kitünő tetszést. Pály-ban (Argirio), egy fő emberben hathatósb tartást, az elszomorodott bátyában több fájdalmat, az indulatoktul boszúra gerjedt testvérben több dühödő tüznek kifejlését ohajtám vala látni — sed sapienti pauca. Göde (Orbassano) miben tartja a' fő vezérséget, nem tudom; de ha a' mai látásbul szabad itélnem, ugy elhibázván ariája fonalát, és négy taktussal előbb kezdvén, azt a' vigyázatlanságban helyezé, mi által a' szegény gyenge trombitások oboisták és klarinétosokat olly zavarba hozá, hogy, ha a' hangászkarnak jeles igazgatója Ellinger bő tudományát kimutató alkalmas mozdulataival a' fő vezér után hathatós léptekkel rohant hangászkart vissza nem tartja, a' süppedékeny lapályba fő vezérrel együtt bele veszendnek: pedig kinek szükségesb a' vigyázat, mint — fő vezérnek! Az előadás különben megelégedést szerze. — Sept. 17-kén ismét a' bűvös vadász varázslá tele szinteremünket. Chiabayné (Agatha) ma sokkal

kedvtelenebbül és lanyhábban hangicsálá kellemes énekeit, mint előszer; talán elbizá már magát. Pályné (Anna) mai kellemes daljai és alkalmas mozdulatai örömmel tölték-el az érző kebleket. Szákfinak (Max) kivánesilag várám e' szerepben megjelenését, 's valóban sok helyt, ámbár itt ott fél hanggal hibázott, énekeit kellemesen vivé, különösen a' bravour-ariát: de hogy a' non plus ultrához közeledhessen, kezdett szorgalmát kettőzött erővel folytatni javaslom. (Ha nincs kitül, ámbár hangászi tudományomat erősen tagadja, jöjjön hozzám, megtanitom különösen az éneklés szabályaira.) Göde (Gáspár) ma roszabbul játszott, mint multkor. Róla is elmondhatnók, hogy minden nap felejt egy nótát. Az egésznek folyása, kivált Maxra nézve az első előadást sokkal felül-mulá.

Német játékszin.

Pesten Dams és Hysel urak vendégjátékaikat folytatván, az utóbbi 6-kán mint Othello kissé az elsőnél kedvezőbb sikerrel — az első pedig 28-án „Norma" daljátékban mint Sever türhető foganattal lépett-fel. — A' 24-kén Pauli Erneszt színész jutalmául először adatott „varázs-diadema" bűvös játék énekekkel 2 felv. Schickh Józs. munkája és Hebenstreit J. M. muzsikája szerint hasonló nemű sorsosainak közönséges osztályába tartozván, az illyeseket kedvelőknél elég tetszést nyert.

HANGÁSZAT.

KOLOSVÁRATT sept. 20-kán Klein Rozália, Schedel Jánosné nagy hangversenyt adott. — Honnunknak e' jeles leánya, az itt 1819-ben fölállott énekiskolának egyik nevendéke, a' magát 10 évi távullét után külföldön kimivelt dalszínésznő, nehány napra édes anyjának 's gyermekeinek látogatására jövén-le Kolozsvárra, az által tette emlékezetésse itt létét, hogy a' görcsmirigyben elholtak árváinak és e' folyó hónap 17-én tüz által mindenektől megfosztatott külvárosi 8 gazdának fölsegéllésére a' muzsikai egyesülettel kezet fogva, hangversenyt adott a' nemzeti játékszinen. A' nemes czél, de a' főként vágy e' nagy lelkű dalszínésznőt hallhatni, számos nézővel tölté-meg szinházunkat, kik várakozásukat felülmulva, azon megyőződéssel tértek vissza, hogy e' jeles dalszínésznő emlékét szebben 's állandóbban fön nem hagyhatá honosai köztt, mint illy nemes tette által, midőn ön hasznát nem tekintve, nyujtá-ki jóltevő kezeit szükölködő felebarátinak fölsegélésére. — A' hangversenyt megkezdé, „Bolena Anna" előmuzsikája Donizetti-tól. — Követé „Romeo és Juliából" sopran aria, egész hangászkari kisérettel, olaszul énekelve. Ez után magyar dal gépelyes trombitán ritka könnyűséggel és tisztasággal játszva. Az első szakaszt bevégzé egy hármas dal a' „szevillai borbély"-ból, melly alkalommal Klein Rozália megmutatá, hogy külföldön hosszas mulatása után sem feledé az édes honi nyelvet. — A' második szakasz kezdődött Romberg concertjának előmuzsikájával; követé kettős dal a' „szevillai borbély"-ból tenor és bassus hangon; bevégzék Herz concert-változatai zongorán, hangászkar kisérettel. — Az egészet befejezé és koszorúzá „Vesta szüzéből" Juliának sopran-recitativója (németül) zongorával kisérve, costümben és szinpadon (megkivántató diszletek köztt). — A' hangversenyt adó nő első és több megjelenésekor zajos tapssal és harsogó „éljen"-nel idvezeltetett; ugy szintén a' concert végén közkivánságra előjöttekor is, midőn honosainak iránta viselt buzgó részvétét ma-

gyarul egyszerűn de szépen köszöné-meg. Emlitett három énekében ritka, erős, tiszta csengésű, szépen kimivelt hangot és érzésteli előadást nyilvánita. — Az egész hangverseny jól sikerült; a' hangászkart (rendes igazgatónk Ruzicska György itthon nem létében) nagyobb részint Szerdahelyi József igazgatá, ki a' versenyben tettleges részt is vett éneklése által. — Forró köszönet, a' szenvedő emberiség nevében, a' derék színésznőnek. — A' jövedelem 381 váltó ftra terjedett. V.

Debreczenben sept. 21-kén a' nemzeti játékszinben önként vállalkozott működedvelők, az itt szállásoló dsidás ezered, a' helybeli dalszinész-társaság egyesült hangászkara, és városi hangászat-tanitók által e' sz. k. város jelenlegi dalszinész társaságának felsegélésére 2 szakaszból álló hangverseny adatott. Valamint engem az ezt (még városunkban szokatlan sőt hallatlan tüneményt) hirdető czédula különös örömmel lepett-meg: ugy szép közönségünknek is e' hangversenyből álló esti mulatság a' legkellemesb időtöltést szerzé, és megelégedésünk azon ohajtásunkat gerjeszté, vajha mennél előbb illy czélra hasonló jeles hangversenyt lehetne hallanunk. Az 1-ső szakasz részesei voltak: 1) Megnyitás (ouverture) Bellini „Norma"-jából egész hangászkarral. — 2) Versenyglés (Concertino 2 fuvolyára (Fürstenautól) a' „bűvös vadász" daljátékból vett tétel (thema) szerint, zongora-kiséret mellett előadva két működedvelő és Ellinger szini karmester által. — 3) Mozart „varázs sip"-jából Sarastro magánydalját éneklé Benza. — 4) Bellini „Fernando és Bianca" daljátékából egy magánydalt (alla gioja ed al piacère) magyarul éneklé Pályné. — 5) Pfeiffer változatai magányfuvolyára hangászkar-kisérettel. — 6) Bellini Norma"-jából Sever és Adalgisa párdalját éneklé Pályné és egy működedvelő. — A' II-dik szakaszban: 1) Megnyitás „Bors-szem Jankó" népdalos (vaudeville) játékból; szerzé Pály Elek. — 2) Mercadante „Eliza és Claudio"-jából kettős dalt énekelt Pály és Benza. — 3) Auber „báléj"-éből vett themákra andalgás (phantasia) fuvolyára Valkiertől; játszá négyes kiséret mellett egy működedvelő. — 4) Herold „Zampa"-jából a' bordalt éneklé egy működedvelő. — 5) Rossini „Armida"-jából párdalt énekle Chiabayné és Szákfy. — 6) „Halley üstökőse" uj mellékjátékbul (Parodia) Ellinger muzsikája szerint a' bordalt éneklé a' társaság. — Minden szám alatti előadást hangos és élénk tapsok a' legméltóbban követtek. — Bemenetti dij volt: első osztályra 30 kr. — földszint 24 kr. — karzatra 12 kr. pengőben. A' jövedelem mintegy 300 vtó ftra terjedett; több is lehetett volna, ha közönségünk egy része nem vonakodnék felmenni a' 2-dik osztályra, melly nem egyéb, mint a' földszin hátuljának egy fokkal felemelkedő helye, valamint Pesten és a' bécsi szinházakban van, hova ezen utóbbi városokban az előkelők szintugy járnak, mint az első helyre.

Pesten Schinn Ferd. ur, városunknak egykori dalszinésze, oct. 1-jén délutáni 4 órakor, a' hét választók teremében, hangversenyt adott, mellyben ő Spohr Faust-jának ouverture-je után a' podesta magánydalját éneklé a' „tolvaj szarka" daljátékból. Ezután Kirschhofer ur, a' pesti szinházban hangászkar-igazgató saját szerzeményeiből igen szép változatokat játszott hegedűn nemcsak igen jelesen, hanem különös lágysággal és olvasztó gyengédséggel. — Következék Bellini ariája (alla gioja) Minknéassz. által énekelve, melly után Peroni l. a. színésznénk egy rövid költeményt olvasván, végre Lachner „öntudat" dalját éneklé Dams ur fortepiano (Grill ur) és kürt (Zwrczek ur) kiséretök mellett. Bemeneti dij: 2ft, 's a' karzaton 1ft. váltóban. Hallgatók igen mérséklett számmal, kik minden előadást megtapsoltak ugyan, de kükülönösen a' hegedű-változatokat és Minkné a. dalját.

DIVAT.

40-dik divatkép (Parisból). — Igéretünk szerint közöljük ez uttal tisztelt olvasóinkkal a' legujabb őszi köntöst, melylyel, mint az idén legelső őszi köpönyeggel, sietünk lapjaink pártfogóit megismertetni. — A' köpönyeg himzett atlaszbol készült. — A' bécsi divatkép sept. 29-kén férfi ruhákat közlött; t. i. házi pongyolaköntöst nyomtatott szövetből selyem gombházzal, veres reggeli nadrágot: zöld lovagló köntöst zsebekkel, barna Struck-pantalont, koczkás mellényt.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utcza 612.

36. *Honmüvész.* 40.

MONMŰVÉSZ.

Pesten vasárnap october 9kén **1836.**

SZORGALOM.

Az egész világon legnagyszerűbb vendégfogadó. Valamint a' Himalaya a' föld minden hegye fölött mint valamelly király emelkedik-fel, ugy homályositja-el New-Yorkban Astor urnak hôtelja az öt világrésznek valamennyi vendégfogadóját, melylyek amannak ellenében csupa pygmäusokká törpülnek. Az emberek összes tömege egy ezermillio levelű növény, melly minden századdal változtatja leveleit, hogy magát ujabb kifejlésben mutassa. A' szellemi élet virágai minden időszakkal gyönyörűbb szin- és alak-változáson mennek keresztül, 's mindinkább fölebb törekszenek. A' tudományok és művészetek folytonos kiképzése által az egész életviszony költőileg-vidám szint nyer, 's még az anyagira is nyomatnak végre a' szellemi munkásságnak tükörképei.

New-York városa 18.000 házai közöl 2000 vendégfogadót számlál, 's csak egy két játékszint; jele, hogy az anyagi szükség a' szellemit felülmulja. Ezen vendégfogadók elrendelése azonban eléggé mutatja, hogy a' miveltebb korszellem ezen anyagi tárgyakra is tudja nyomni munkásságának bélyegét.

Astor ur vendégfogadója az ujabb épitkezésnek legnagyszerűbb remeke, melly 3.000.000 ezüst forintnyi költséggel áliittatott-fel. Szabályos négyszeget ábrázol annak öt emelete, 's közepett egy góth alakú toronynyal ékeskedik, mellyről a' szép szigetvároson egy tekintettel láthatni keresztül. A' gyönyörű, 200 lábnyi hosszú, homlokfal mythologiai faragványokkal diszesitették. Körül van véve egy izletes angol kert által, mellynek fáji és virágai közül az épület festőlegesen néz elő. Az architectoni négyszeg beltére nem valamelly minden félével megrakott udvar, lóistállókkal és kocsiszinekkel körözve; hanem egy gyönyörűn elrendelt virágkert. Ezen életzöld vidám kertben szép szökőkutakat láthatni, mellyek a' meleg nyári napokon mesterséges permeteggé csinálva enyhitő hüvösséget terjegetnek szét. Tetőzete olasz idomú 's virágedényekkel van a' szögleteken ellátva. Énekelő madarak, papagályok, 's majmok vannak felállitva mindenütt ezen vidám tetőzetre vezető lépcsőken. A' tetőzet leginkább nyári alkonyatkor sétahelyül használtatik. Az angolkert minden irányain

fedett vasút vonul-el szép készületű csézákkal, hogy a' vendégek kellemes sétarándulásokat tehessenek a' facsoportozatok illatos zöldjében. A' tornyon jó készületű orgonamuzsika van, melly minden óraütés után különféle hangászati darabokkal mulattatja a' közönséget. Ezen kivül nyaranta a' kertben legválogatottabb esti hangmulatságok adatnak. A' keringő (mellesleg emlitve) a' komoly Amerikaiaknak nem igen akar tetszeni. Éjente a' szép intézet számtalan szesz-világú lámpával világosittatik-meg, vagy inkább egy tündér-kastéllá varázsoltatik.

A' kert hátulsó részén, valamelly magos, fákboritotta fallal elválasztva a' tulajdonképpi vendégfogadótól, állanak az istállók kocsiszinek, csapszék, 's raktárok. Az állati és anyagi résznek a' gyönyörködtető enyhelytől elkülönitése igen tekintetbe veendő elsőség, melylyel még a' legnagyobb városok vendéglőházai sem birnak.

A' kellemes külső a' belsőnek elrendelésével legszebb öszhangban áll. A' háznak minden részében a' finomabb izlés szelleme mutatkozik, melly pazar fényüzéssel hivja életbe a' szépnek érzését. A' földszinti rész végtül végig egy magos, oszlopokon nyugvó sétacsarnokot ábrázol, hol mesterséges szökővizek kellemes hüvösséget terjegetnek. A' kilátás az angol kertnek minden irányaira ágazik-el. A' padlat fresco-festvényekkel, a' palló kőmozaikkal van kirakva. A' fehér-márvány oszlopok veres bárson ülőhelyekbül emelkednekföl. Az első emeletben, mellybe megaranyzott érczkarzatos széles márvány lépcső vezet, a' hangversenyterem, szinhely, műterem, és olvasószobák vannak, mindannyi megkivántatóságához képest gyönyörűn és izletesen fölkészitve. Mindegyike ezeknek egy-egy oldalát foglalja-el a' nagy négyszeg épületnek, 's czélja az egybegyült vendégeknek szellemi és anyagi élvezetet együtt nyujtani. Az olvasó terem a' legjelesb hirlapokkal és könyvekkel mulattat reggelizés alatt. A' műterem a' szemet legkülönfélébb tárgyakkal gyönyörködteti a' szép művészetek országából ebédlés alatt, melly egy nagy table d' hôte. A' hangversenyterem kellemes délutáni szórakozást nyujt, 's a' fület gyönyörködteti, mig a' gyomor uzsonnáját költi-el. Végre a' szinhely számos izletes marionett mutatványokat 's opticailag mechanikai természet-utánzásokat hoz elő vacsora közben.

A' hangversenyterem tükörkarpitokkal, de a' szinhely arany falkarpitokkal van ékesitve Howison urnak gyárából. A' mű- és olvasóterem falai a' művészet és literatura termékeivel mozaik idomban vannak berakva.

A' második emelet külön-szobákból áll olly személyek számára, kik elvonatkozva 's étjegyzék szerint kivánnak ebédelni. Ezen szobák mind gobelin falszőnyegekkel vannak beboritva, mellyek tájraj-

zokat vagy történeti képeket ábrázolnak. Mindegyik szobában áll egy példány a' Jarvis által New-Yorkban feltalált hegedülő órákból, mellyek minden óranegyed után vonó hangszerekkel egy-egy quartettet játszanak olly pontossággal és tisztasággal, hogy a' hallgató élő mesterhegedűsöket vél hallani.

A' harmadik, negyedik és ötödik emeletben vannak a' közönséges szálló-szobák. Az összekötő márvány lépcső szép és merész kivitele tekintetéből valódi architecturai remekmű. A' tornáczok oszlopkarzatokat képeznek, 's pallójok szines kövekből képidomosan van berakva. A' harmadik emelet butorait valamelly műkirakásra készitetteknek lehetne vélni. A' szobák falain Amerika földabroszait 's egyéb pittoresk tájképeit látni, ismert művészektől természet után rajzolva. Az ötödik emeletbeli szobák legolcsóbbak, 's még is butorozásuk a' legpompásabb parisi, londoni, pétervári 's bécsi vendégfogadókéival versenyezhet. Csak maga a' butorozás került mintegy 2 millio bankó forintba. A' számos óriási tükrök között ollyak is találtatnak, mellyek 20 láb magosak; maguk a' tükrök 90.000 ezüst forintba kerültek.

A' társalkodási teremek urak és asszonyságok számára a' toronyban, azon tündér palotákból látszanak kölcsönözve lenni, mellyek az „ezer egy éjszaka" czimű regékben emlittetnek. A' falak ugy nevezett vexir-falszőnyegekkel boritvák Howison ur gyárából, mellyek valamelly elrejtett rugótoll nyomása által mindig más-más alakban mutatják a' szobát, 's illy formán mintegy husszor is változtathatik egy-egy szoba. Mindig virágzó külhoni növényeket a' virágkészitésnek valódi remekeit, mindennemű éneklő madár-automatok lakják, mellyek, ha az ember a' növény szárához érteti kezét, kellemes hangicsálást kezdenek. Ezen teremek asztalai egy rugótoll nyomása által majd egy schachdeszkává, majd billiarddá, majd kártya- vagy ebédlő asztallá varázsoltathatnak. Az ételjegyzékek olly számokkal vannak ellátva, mellyek a' fatáblácskán egy réztűvel lenyomhatók, mellyet midőn a' vendég lenyom, egyszerre feltünik a' kivánt étel vagy ital az alatta álló konyhából, mint valamelly bűvös mesterség által elővarázsolva.

A' hôtel pinczéi is méltók a' megtekintésre óriási boltozatjaik tekintetéből. Több emeletre vannak ezek is osztva, 's valamelly nagyszerű téli kertet ábrázolnak, melly a' vendégeket a' virágos és illatos tavaszvilágba varázsolja át, midőn a' virányok fölé a' tél boritáki halotti leplét.

A' tulajdonképpi pinczék az éléstárgyak és italok eltartására, a' raktárok 's egyéb helyek a' már emlitett fal megett vannak; 's igy

az utazó ezen vendégfogadóban egyetlen egy tárgyra sem bukkanik, melly finom érzését megsértené.

A' férjfi cselédség 100 személyből áll. Ezek vagy társalkodók (Cicerone), feketébe öltözve; vagy asztalnokok, kik fehér számjegyes formaruhát viselnek; vagy házi inasok szintén számjegyes, de szürke öltözetben. — A' nőcselédség szintén annyi számú; ugyan ugy különböztetve ruházatja által. — Társalkodókká csak olly személyek vétetnek-föl, kiknek terjedt tudományos és helyismereteik vannak, az udvariság iskolájában jártasok, 's a' gyakorlottabb élő nyelveket beszélik. Az illy társalkodó, akár férjfi, akár nő, a' vendég mulattatására vagy kérdezősködései felvilágositására van itt, 's a' tulajdonostól évenként 2.000 forint fizetést kap. Az asztalnoknak becsületes és jó magaviseletű embernek kell lenni, nyájasnak és udvariasnak, 's e' mellett a' franczia, angol, német és olasz nyelvben jártosnak. A' fő asztalnok év óta egy tulajdonképpi intézetet állitott-fel, mellyben azok, kik a' vendégfogadói szolgálatra magukat kiképezni szándékoznak, a' finom bánásmódban, nyelvekben, 's egyéb szükséges ismeretekben oktatást nyernek, azt azután a' hôtelban gyakorlatilag megpróbálandók.

A' konyha és pincze e' vendégfogadóban tisztaságra 's a' benne uralkodó szigorú rendre nézve példaképül állhat valamennyi europai vendégfogadónak. A' konyhában csak szakácsok foglalatoskodnak. Fehér vászon köntöst viselnek, 's nemcsak szakálukat, de hajokat is le kell borotváltatniok. A' fejtakaró erősen a' fejhez tapadó sipka fehér vászonbul. A' főszakács embereit rövid kimért szókkal igazgatja. Ugyan ez egy szakácskönyvet is nyomatott illy czim alatt: „Ezer és egy húsétel" — melly egy év alatt négy kiadást ért (mi bizonysága, hogy nemcsak magyar országban van a' szakácskönyveknek jó kelete, hanem Amerikában is). Munkájának illy kelendőségét tapasztalván, az emlitett főszakács hasonló munkát szándékozik irni a' böjti eledelekről, levesekről, finom süteményekről, 's mesterséges italokról is. Ezen vendégfogadó étjegyzékei formaszerinti könyvecskék, mellyek több mint 500 étel- és 200 italnemet foglalnak magukban; csak a' levesek száma megy 50-re, mig a' legjelesb vendégfogadókban legfölebb is 5 van fölirva. A' pincze valódi gyülpontja a' világ minden borának. A' jó budai és jeles tokai sem hibázik a' csinos készületű borjegyzéken. Az asztal- és ágyneműk naponkénti tisztán tarthatására egy tulajdon gőzmosó-műhely állittaték-föl, mellyben az erőművek által fél óra alatt 5.000 egyes darab ruha mosatik, szárittatik, mángoroltatik és tégláztatik-meg. Ezen gőzerőmű segedelmével egyébiránt minden étel- ital- és konyha-edények is meg-

tisztittatnak, valamint számos egyéb apróságok, hova tartoznak p. o. a' ruhák kiporlása, csizmák megtisztitása, 's több efféle.

A' konyha hasonlag valamelly erőművel van ellátva, melylyel a' hús, főzelék 's egyéb ételek főzettetnek-meg, mellyek ez által sokkal izesebbekké tétetnek. A' belteremnek megvilágitása gassal történik olly nagy mértékben, hogy az éjt is nappallá varázsolja. A' fűtés télen melegitett levegő által közöltetik minden lakkal csőken keresztül eresztetve. Srófolás által kiki nagyobb vagy kisebb foknyi melegséget adhat szobájának.

Ezen nagyszerű intézet tulajdonosa Astor ur, egy német születésű embernek fija, ki New-Yorkban szerencsés speculatiok által magának nevezetes vagyont szerzett. Boyden és Curlis urak viszik jelenleg mint haszonbérlők az egésznek igazgatását, 's az igazgatói bureau több mint 20 személyt foglalatoskodtat.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

PESTEN az épülő magyar szinház fedelét most fedik vas pléhvel; egyszersmind a' kőmivesek a' homlokfalba rakják a' párkányköveket. Sajnálni lehet, hogy ezen igen kedvező időjárás mellett sem közelit gyorsabban végéhez ezen épületnek elkészülése, kivált miután mind a' t. n. vgye gyámolitó segedelme és gondoskodása mind az adakozók áldozatai egyre törekszenek azt eszközleni. Ezen késedelmet eddig egyedül a' mesteremberek késelkedése okozta, nevezetesen az ácsmesteré, ki a' falak szükséges magosságának készenlétekor sem kezde azonnal hanem csak egy pár hét mulva lassú munkájához. Most ismét, miután a' födél felét (a' néző terem fölött egészen a' szinpadig) fölrakta, ismét pihen, 's késelkedik a' szinpad födelének felrakásával; min annyival inkább lehet sajnálkodni, mert csak annak elkészitése után lehet reményleni, hogy a' kőmivesek a' falaknak külső vakolását megkezdhetik; mit azonban, ha rosz idő következik, ismét tavaszra kell halasztani. Mig ez meg nem történik, természetesen a' belső asztalosmunkához sem lehet fogni.

BUDÁN Dériné assz. vendégjátékát folytatá oct. 6-kán mint „aranymives leánykája" és az „eleven holt házas párban" mint Rózsa, miről máskor. — E' napi mutatvány előtt oct. 4-kén a' „tolvajkulcs" szinjáték jött szinpadra, mellyben Szentpétery ur (Dürval), Fáncsi ur (Eduard), Barthá né assz. (Emilia), Egressy ur (Pál), Bartha ur (Brice) vivék a' főszerepeket, 's olly kedvezőleg sikerült a' mutatvány, hogy végén az enthusiasmusba jött közönség az egész személyzetet előtapsolná.

Levéltöredék Szabadkáról. — Futván a' szörnyű rémülést, melly szép Szeged városunkat üldöző angyalként maig is körüllebegi, Szabadkán és Baján keresztül Pécsnek vevém utamat. Rövid utam első napján, az az sept. 24-kén délben Szabadkára érkezvén, a' vendéglő asztalhoz, vándor szinészeink (a' derék Kőrösy) társaságának czédulahordója egy csomó czédulával hozzám közelitvén, csinos 's valóban udvari bókolással tisztelkedve (tehát nem garabonczás diákként sompolygó kunyorálással — mint szokás szerint tesznek a' czédulahordók) nyujtván által czéduláját, eltávozott. A' czédu-

lán minden csillogó igéretek nélkül, csinos egyszerűséggel „Zsigmond király álma“ czimű darab előadása hirdettetett (nagyokat, magasztasokat kürtölő, 's keveset biró vándor-szinészeinknél az illy egyszerű szendeség is érdem) Kőrösyné jutalmául. — Itt ismét egy szebb vonást vehetni észre; t. i. hogy a' megjutalmazandó derék szinészné személyesen kéregetve nem házalt. — Mind ezek annyira felingerlék kiváncsiságomat ismerni a' nevezett társaságot, mellyről a' mult télen is sok szépet hallék, hogy magamat maradásra eltökélvén, esti előadását figyelmesebben megnéztem, 's mondhatom, hogy az egész megfelelt várakozásomnak mind öltözetek és készületek csinosságára, mind pedig pontos előadásra nézve. Zsigmond lelkületét Dézsy illő méltósággal fejtvén-ki, szerepét jól felfogá; Garanádort Ajtai türhetőleg; Bojti Vojk (Kőrösy ur) cselszövényes szerepében jól gyakorlott szinészt láthattunk; Mosonyi Erzsébetet (Kőrösynét) a' közönség zajos tapsai követték. A' molnárt Sipos, iskolamestert Láng, Margit menyasszonyt Lilla, teljes elégülésre adák. Különös tetszéssel fogadtatott az igazgató ur két kis gyermekének nemzeti kettős helyes tánczа. — Fölvonás közben beszédbe eredvén Kőrösy urral, bámulva értettem, hogy a' társaság innen oct. 1-jén Ujvidékre költözend, hol már a' nyáron is, egy egész hónapig legszivesb pártfogás mellett mullattatá a' honi nyelvünkért buzgó mivelt közönséget.

K.....y.

DEBRECZENBEN a' sept. 4-kén adatott „Szent Györgyi Czeczilia“ évrajzi játékban a' catastropha idejekor a' régmult egy századdal is előbb tétetik, 's a' még nem is születtek, de természet rendén nem is születhettek a' késő jövendő méhéből, mint e' mű fő cselekvői, hős alakban idéztetnek elő még létlen bölcsőjek fájának megnövése 's éppen levágatása előtt a' történet daczára. Milly képtelenség ugyan is csak a' képzeleten magán azon erőszaktetel, midőn egy évrajzoló, vegyük például a' jelen esetben Szentgyörgyi Czeczíliát, ki most III-dik Endre király idejében mint magyar Amazon 127 évvel előbb, mint róla a' történet könyvében említés tétetik, már élni kénytelenitteti — holott ő 1428. évben Zsigmond király alatt viselt magyar Amazon czimét, midőn t. i. rácz országban Galambócz vár ostrománál tünteté-ki neme erejét 's vitézi bátorságát. (Lásd Polgári Lex. III. köt. 312—192. lapját.) 'S ezen felül férjétől temesi fő ispán Rozgonyi Istvántól elválasztva, az ő létekor már rég el is rothadt de sirjából még is létre állitott Hédervári Kont Istvánnal köti össze, kit gondolkodása módjánál fogva sem kedvelhetett mint pártost Czeczilia, 's hiv férjével nem cserélt volna fel. Ezen felül ez később is élt, mint Czeczíliának itteni özvegysége kivánná; mert őt Zsigmond a' Száva mellett harminczketted magával elfogatván 1393-ban fejezteté-le Budán a' Sz. György piaczán. Ezeknél fogva Czeczíliának semmi esetre sem lehetett Aladár fija 1301-ben vitézkedő, midőn historiai adat szerint Lőrincz fija 1453-ban Szécs alatt a' nagy Hunyady János mellett kapitánkodott. (Lásd V. László királyi levelét,) Ujlaky Ugrinról Robert király hiveről is meg van világosan irva, hogy ő III-dik Endrével soha meg nem békélt, hanem mind addig Károly mellett maradt Zágrábban, mig András 1301-ben meg nem halt. A' historiai szinművek véleményünk szerint a' mult történetnek valódi képét tartoznak viselni; különben azoknak elevenitői nem lehetnek. III-dik Endrét Szákfy ur diszes öltözete, csinos termete, 's napról napra szembetünőbb szorgalma által helyesen alakitá. Ujlakyt Abday, a' mi egy öreg makacs bajnok külsejét bélyegzi, minden kivétel nélkül ábrázolá: de caracterének általános vonalát el találni nem

vala képes: kivévén első és a' bástya meghágási 's onnét lehanyatlási jeleneteit, mellyek hiv másolatok valának: egyébiránt szerepét egy helyben állva tikkasztó hanggal, hamis pathoszszal, egyenlő mimmel és életkorához ritkán mérséklett tagjártatással 's testmozdulattal szavalá-el. Végjelenetében szembetünő hibának vesszük, hngy királya előtt hódoló tisztelet jeléül nem ön maga hanem leánya Olivia (Parázsóné assz.), ki mind öltözködés mind szerepvitel tekintetéből kitünteté magát, vala kénytelen levenni süvegét, mellyet Aladár (Földváry ur), ki egyébként szorgalommal 's tetszhetősen forgolódott, még mátkája kezének elnyerésekor is, midőn királya előtt térdel, gondatlanságból tenni elmulasztott. A' czimszerep vivője (Abdayné assz.), színészi tehetségeinek kitüntetesére ma több szerencsével tevé választását, mint tegnap. Loránt (Nagy ur) helyesen vitte kis szerepét. Utósó felvonás előtt Abday Rózának (8 éves leányka) diszes magánytáncza méltó tapssal 's tetszéssel fogadtatva, a' szinmű végén szülőivel, tisztelkedő 's kedvesen fogadott vendégeinkkel előhivattatott, kik éljennel fogadtattak tőlünk vett bucsú-szavok alatt. — 6-kán a' „göldingi vár" lovag-játék adatott 5 felv.-ban (Weissenthurn Johanna munkája; Telepi György forditása). Igaz-e az állitás Telepi ur? Kölönös említést érdemlők: Kurth (Chyabay ur) 's Margit (Udvarhelyiné assz.) ki csak ma léphetett először szinpadunkra: ugy Erzsébet grófné (Pályné assz.) és Mathilde (Chyabayné assz.) Igyekeztek Forster János lovag (Göde ur), és Hilbert (Földváry ur).

ERSEKUJVÁRATT sept. 17-én Király János különös hasznára játszák „a' leány-örzők" czimű (Kisfaludy K. 3 felv.) vigjátékot. Gózon (Sziklási) övéivel kielégitőleg parancsolgatott, de az inye elleni látogatóknak lerázására nem elegendő készültséggel lépett-föl. Klára (Nelli) mint a' nyiló rózsa liliomok között, olly kitünő volt szép izlésü fehér öltözetében. Engedelmesség boszúság nélkül, ártatlanság tettetés nélkül, hizelkedés hiúság nélkül nála otthon volt. Király (Szalkai) öltözete ugyan elég helyes, gyakori hajlongásai azonban nem egy meghitt szomszédhoz hanem együgyű tanitványhoz illőbbek voltak; jele, hogy az indulat változtatásába még nem tanult-be. Heténi (Morlai) roszul éppen nem vivé szerepét; de midőn Sziklási szomszédját Nelli előtt térdeire bilincselte, kár volt olly nevetésre lealacsonyodna. Ma egyébiránt néha kelleténél sebesebben is szavalt. Laczkó (Lángai) szép arcz vonalai (mit azonban a' természetnek, nem a' művészetnek, köszönhet) igen alkalmas nyájasságot tüntetének a' szerelmeskedésben: ám de illyes mit az indulatok forgásában változtatnia kell, 's nem elég elszavalni a' mondandót, és csak kevessé mozgatni kezeit, hanem az egésznek kell érzeni az indulatokat. Hidegvérűséget mutatott elfogatásakor is. Heténiné (Margit) olly helyesen mulattatott ma ismét minket, hogy őt a' játék végével köz taps idézte a' néző helyre. Mátéfi (Jakab) „a' mint illik" játszott. Kecskés (Lőrincz) a' kertészségbe már egészen betanult, igen helyesen tevé meg carricaturáit. — Mára a' czédulán Romeo-ból ötös — Tancrédból négyes dal volt hirdetve; de ezekből az elsőt hallottuk, csak hogy nem éppen kedvező lösszehangzással; — mi okozhatá a' másiknak elmaradását. Kipótolta volna azonban némileg mind ezt a' kedvelt „Mariska" — ha a' kellemes hangú Klárának a' távul levő Laczkó (Latabár) kivántatólag secundálhat vala.

RÉV-KOMÁROMBAN sept. 26-kán jöve szinpadra „Örökké" czimű vigjáték 2 felvonásban. Scribe után forditá Csató Pál. E' jeles darab, mellynek érdemét a' köztetszés is eléggé nyilvánitá, vala a' kedvelt társaságnak

nálunk utósó mutatványa. A' föllépett személyekről már eleve is sok szépet reménylénk, és valóban reményünket közmegelégedés koszorúzá. Komlóssynénak (Vármayné) anyai viselete 's magatartása kielégitő volt; ámbár szerepének megtanulására még nagyobb szorgalmat is fordithat vala. László (Ferdinand) mint mindig, ugy ma is közönségünknek zajos taps által jelentett tetszésére nem érdem nélkül méltatott. Élénk előadása 's vidor testmozgása, olly kitünő szorgalmat és jártosságot tükröze, millyet közkedvelés szokott diszesitni, 's jutalmazni. Tehetsége mind vig, mind szomorú szerepekre egyiránt alkalmazható, 's remélhetni, hogy idővel belőle, nem csüggedő szorgalma mellett, a' magyar publicumnak kedvelt szinésze váland. Magda Aloyzia (Mathilde) e' legjobban eltalált szerepében dicséretesen lépett-fel. De nagyon sajnáljuk, hogy Farkasné (Bérczi Amália) olly szerepet vállalt-fel, mellynek elegendőkép meg nem felelhetvén, tetszést nem nyerhete. Mint fiatal gyámleánykának sokkal élénkebb és vidorabb mozdulatúnak kell vala lennie, 's magát nem valami feszes helyzetben tartania. Szőke (házügyelő) igaz képét mutatá a' ház körülményeit szivén hordozó öreg cseléd magatartásának. — Az egészet csinos bucsúbeszéd követé, mellyet az igazgató ur szavalván-el, elválának tőlünk, 's a' teremet egy ujan-érkezett szinész-társaság foglalá-el, melly Kilényi igazgatása alatt sept. 28-kán kezdé-meg szini mutatványait.

UTASITÓ.

Winter Ignácz pecsétnyomó-metsző Pesten (uri utsza, Horváth-ház) művészségének olly dicséretes 's különös csinosságú bizonyitványait adá, hogy nem mulaszthatjuk-el őt a' t. közönségnek figyelmébe 's pártfogásába ajánlani annyival inkább, minthogy az e' nemben munkáló valódi művészek nemcsak honunkban hanem a' szomszéd külföldön is nagy ritkaságok. Az emlitett művész ur olly gyengéd 's csudálandó ügyességgel és csinossággal metszi a' legkisebb betűket, czimereket és alakokat a' pecsétnyomókra, hogy azok a' legszebb 's legfinomabb angol metszvényekkel vetekednek. Midőn tehát eddig az illy nemű finom munkát többnyire külföldiek kezére kellett volt biznunk, annál inkább örvendhetünk, ha hazánk szivében illy jeles művészszel kérkedhetünk, kinek kielégitő tehetségeire a' legkényesebb metszvényeket teljes megnyugvással bizhatunk.

Hollandi, haarlemi virághagymák, a' legfinomabb 's válogatottabb fajakból erkeztek mult napokban Pestre Muszeli Károly műkertész ur boltjába (nagy hid utsza elején b. Sina házában), mellyekre, mint valódi haarlemi termesztményekre, annyival inkább figyelmeztetni sietünk a' virágkedvelőket, minthogy illyesek hamar szoktak elkelni ritkaságuk végett.

DIVAT.

Parisban a' nyári szép napok multával egyre foglalatosak a' szabók és aszszonyságok az uj felruhák (mellyeknek alakját jövő számunkban közlendjük) és köpönyegek készitésével, az őszi kalapok diszitésével. Jelenleg a' kalapokat virágos zöld és sárga bárson ékesiti; ősziekre atlaszt és tafotát vesznek. Az 1815-ben divatozott rövid spenszereket ismét kedvelik, 's bársonból, nehéz selyemből, atlaszból rövid ujakkal, néha fölül két duzzadványnyal készitik. Szinök különféle; az égszin kedveltetik; elől három sor kötött gomb van rajtok. Alattok himzett 's lebegénynyel diszlő ruhát viselnek. — Ruhákra egyébiránt az apró koczkás szövetet nagyon keresik. — A' bőrkeszty ük gyöngyszürkék vagy világos lilaszinűek.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. Tratiner-Károlyi, uri utsza 612.

82.

MONMŰVÉSZ.

Pesten csötörtökön october **13**kán **1836.**

KÖLTÉSZET.

Mohácshoz.

Vértül kövér mező!
Csatáid híre nagy,
Hős lelkü nemzetem
Régenti sírja vagy.

Terjedt öledbe hullt
Egész nagy létele,
Majd eltemettetett
Nyelvünk is ő vele.

Sirok, ha vészedet
Előmbe képezem,
'S a' vert egész haza
Keservit érezem.

Tetézett csonthalom,
Virágtalan valál,
Tiporva vágtatott-
Át rajtad a' halál.

Arany kalász tenyész,
Rezeg most téreden,
'S a' béke repdes-át
Keringő szelleten.

Nincs harczi vészmoraj,
Hazánk már fejledez,
Jobb lét reménye szent
Ölében éledez.

Folyóvértől tovább
Mohács! már nem pirulsz,
Nyelvünk kivívatott,
Hazám! megint virulsz.

'S ha néha mért utam
Csendes meződre hajt
Az érező kebel
Illy gyászosan sohajt:

„Vezér szövétneked
Nem volt az egyesség,
Hazám, 's megbüntetett
Mohács terén az ég!“

SUJÁNSZKY.

SZORGALOM.

Gőz-fürész-malom Köln mellett. Mintegy félnegyed órai távulságra dél felé Kölntől már messzéről látni a' Rajna partjára épitett ezen uj épületnek magos kéményét. A' gőzgépely egy igen tökélyes mű a' „jó-remény-kunyhójából“ olly szabadon és olly világosságban áll, hogy minden egyes részeit pontosan láthatni; csak egy hengere van; az erő 16 lótul 21-ig emeltethetik. A' gőz-fölöslegség még egyszer összeszoríttatik, 's valamelly különös emelcső által a' nagy font-gerendára hat, ugy, hogy a' tulajdonképpi gépely-erő egészen fürészelésre használtathatik. Eddigelé ugyan egy két lóra van még szükség, 's még is fölötte sok az, mit ezen erőmiv nyujt.

1.) A' gépely hosszú köteleken legnagyobb tölgytörzsöket vonki vizből a' partra 's egészen a' fürészelés helyére, hol nagy állásokra emeltetnek, mellyek mint valamelly vasút előre mozdulnak, 's a' fát a' fürészek felé nyomják.

2.) Három fürészvassal ellátott vas rámát hoz mozgásba (föl 's alá és keresztül), mellyek deszkák, gerendák és épületi fa, bármilly vastagságúk és hosszúságúk legyenek. Illy formán 48 fürész hozathatik egyszerre munkásságba.

3.) Egy kör formájú gömbölyű fürészt egy percz alatt 800-szor forgat-meg, melly nevezetes sebességgel metszi-föl a' hulladék fát dészkákká, melly munkánál, igaz, hogy az ember kénytelen bedugni füleit.

4.) Végre egy boritékfa- (Furnier) gépelyt hajt, melly egyedül, minden emberi segedelem nélkül vastag kemény fákból legszebb boriték-szeleteket hasából-fel; midőn egy szelet elválik, önmagától ismét visszamegy, 's eszközetlen egy uj egészen hasonló vastagságút kezd hasábolni, még pedig olly sebesen, hogy a' vizirányosan keringő fürész 1 percz alatt két □ lábnyit metél-föl, éppen olly finomul, minők a' brüsseli boritékfa-szeletek szoktak lenni.

Mind ezen munkából természetesen igen sok fürész-por esik-ki, melly nagyobb részint valamelly kemenczében hamuvá égettetik; de ezt még jobban is lehetne használni, t. i. kenyérsütéshez, mit már jó darab idő óta gyakorlanak Hollandiában. Az uj, legyen az bár milly hasznos és jó, leggyakrabban nem talál ugyan legott közpártolást; de miután a' próbálatok kézzel foghatóvá tevék, hogy a' fű-

részpor valóban jeles fűtőszer, remélni lehet, hogy az ide való sütők is követendik e' példát, annál inkább, mivel ennél olcsóbb fűtőszert nehezen fognak kaphatni. (Ezt t. i. a' kölni tudósító mondja.)

Gőz-ekék. A' holt erők használása földmivelésre — igy irnak az angol hirlapok — alkalmasint kivihetlennek találtatott eddigelé a' practicusok által, különben a' gőzerő már rég használtatott volna mezei gazdálkodási munkáknál lovak és ökrök helyett. — A' gazdálkodásban némelly könnyebb munkák, mint a' cséplés, köpülés, szecskavágás 's a' t. magukra vonák a' mechanikusok figyelmet; minek következésében több kisebb erőművek keltek létre, viz, szél, vagy gőz által hajtandók, mellyek nagyobb részint sikerrel munkáltak. Egy kizárólag gőzzel üzendő gazdálkodás, mellyből minden állati erőnek használása nélkülözhető volna, egy illy gazdálkodás ideája, némelly kevés egyeseket kivéve, képtelenségnek tartatott. Végre egy Angolnak, Heathcoat urnak, tivertori parlament-követnek, a' csipkeverő erőművek elmés föltalálójának, sikerült ezen problemát megfejteni nemcsak a' tudományok lényeges hasznára, hanem egyszersmind hazája nagy előmenetelére. Ezen találmány évhosszú költséges próbálatok után Heathcoat ur bőkezűsége és Josias Parkes mechanikus ügyessége által, kire az ideának kivitele bizatott, most már mint tökélyesen bevégzettnek tekintethetik. Az első gépely tulajdonképpen mocsáros telek mivelésére van alkotva, melylyel több hónapon által Bolton le Movrnál nagy sikerrel szántottak. Számos előkelő személyek, 's közttek több jeles dologhoz értők tekinték-meg ezen uj érdekes találmányt, 's egyetemleg helyeselték. Két külön alkatú eke tétetett munkásságba, a' nézőknek nagy csudálkozására; az utóbb épitettnek kettős ható ereje, az az, ugyan azon ekén két szántó vas van, ugy, hogy a' hold végén megfordul, 's minden időveszték nélkül visszafordulva uj barázdát kezd, 's ez leginkább csudáltatott. Ezen ekének tökélyes mechanismusa, a' vágott barázdának mélysége és szélessége, egy uj, csudálatra méltó vonó eszköznek használata a' kötelek és lánczok helyett, összekötve azon könnyűséggel, melylyel az erőmiv hajtatik, minden jelenvoltak figyelmét legkellemesb módon érdeklé. Az eke egy óra alatt $2^1/_2$ mértföldet szántott-fel, 's 18 hüvelknyi széles és 9 hüvelknyi mély barázdákat vetett. Mindegyik barázda, 220 yard hosszú levén, kevessé több mint két percz alatt vala készen, ugy, hogy ezen egyetlen egy kettős vasú gépely 12 óra alatt 10 holdat volna képes megszántani. A' gépelyek 50 lónyi erőt fejthetnek-ki, de a' szántáshoz sokkal kevesebb kivántatik-meg. Az erőt, mellyet mindegyik eke kifejt, 12 ló erejére becsülik.

GYMNASTIKA.

Közlemények Clair Ignácz gymnastikai intézetéből.

(Pesten, Therézia-város, sip utsza, 359. sz. a.)

XXII.

Előbbi értekezésünk röviden 's egyszerűn adá elő a' gymnastikának első foganatjait. Valóságokon alapulnak azok, mellyeken senki sem kétkedik. A' belőlek eredő következmények nagy fontosságúk; világosan terjednek azok a' physicai létre és a' kedvélyek mivoltára: mert ha a' gymnastika az izmokat erősíti, hathatósan gyámolitja a' vérkeringést, a' nedvek elkülönitését, 's a' bőr működését; ha az izmokat 's tagokat tanitja, az érzékeket gyakorolja, szükségképpen észrevehető jótékony befolyást bizonyithat mindenek előtt a' test egészségére és lélek vidorságára.

Ha javasolhatnék valamit minden atyának, midőn gyermeke születik, ugy ez volna, hogy azt egészségesen ohajtsa születni; — a' nevelőnek pedig tanácsolnám, hogy nevendéke egészségének őrzését tartsa mindenek felett szem előtt, mert az élet boldogságának legnagyobb része azon alapul. Az észbeli erőnek az egészség elmellezésével, vagy ennek rovására legnagyobb fokig kifejtése ritkán vagy soha sem nagyobb nyereség ama veszteségnél. A' fiatalság erejének 's egészségnek veszteségét — mond egy bölcs férjfiú — mi sem pótolja-ki, sem kincs, sem tisztelet, sem tudósság, sem bölcseség, sőt a' fönséges erény sem.

Hogy a' naponkénti jól rendezett testi gyakorlatok jótékonyan hatnak mind fiatalok mind korosak egészségökre 's testök műszereire, bizonyitják minden orvosnak állitásai. Ez okból ajálják a' gymnastikát Tissot, Fulter, Frank 's mások. Igazolja azt mind a' hajdani Görögök mind valamennyi évkor embereinek tapasztalása is. Ennek nagyobb erősitéseül saját tapasztalásomból emlitek csak egyet. Öt év elfolyása közben láttam itt Pesten eleintén 20—30, végre 50 fiú 's leányra terjedő társaságot együtt. Arczaikon az egészség teljessége virágzott a' gymnastikai gyakorlatok következményében. Kivételek voltak ugyan, de itt is a' különbséget csak ide jöttök elejére lehetett szoritani vagy korábbi műszer-romlásnak tulajdonitani. Intézetem már sok gyenge nevendéket tett rövid időn erőssé. — Vizsgáljuk meg a' háznépeket, 's 4—6 gyermek köztt egyett többnyire betegesen látunk lézengni. Aggodalmas gondoskodás, orvosi szerek egymást váltják: holott mind erre ama nagy számú egészségeseknél szükség nincsen. Ennek oka a' rendszeres 's egészséges taplálmány, tiszta levegő, tiszta viz, okos öltözet, tollas ágyak számüzése, egészségökre szorgos ügyelés, okos bánásmód, de leginkább naponkénti

testmozgás 's ez által következő physicai erősödés. Ezek azok, mellyek a' bőrt, izmokat, 's idegeket erősitik, a' nedvek keringését teljes folyamatban fenntartják, az idő viszontagsága ellen elkeményitik a' testet, az emésztést segitik, 's az egész műszerességnek olly törekvő erőt adnak, mellynél fogva az minden káros anyagot kitaszit magából.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

BUDÁN Déiné assz. vendégjátékát folytatá oct. 6-kán az elöszer adatott „aranymives leánykája" czimű előkori erkölcsi rajzolatban (2 felv. irta Blum Károly, fordità Déiné). A' főszemélyek Bartha (Egbert) és Szentpétery ur (Bronner), valamint Déiné assz. a' czimszerepben szorgalommal törekvének az egyébiránt elég gyenge műnek hatást szerezni. Ezen darab átaljan véve csupán egy tulságig vitt 's azért szinte untatásig tölt naivsággal irtt fiatal leányszerepnek kitüntetésére látszik készülve lenni, 's mesterség azt hosszadalma miatt köz tetszésűvé tenni. A' közönség azonban művészvendégnénk jeles játékát illő méltánylással tisztelé. Hasonló történt a' nyomban követő „eleven holt házas pár" czimű 1 felv. tréfában, mellyben D-né assz. Rózsa szerepében igen mulattatott, 's kedvesen fogadtatott a' közbeszőtt és ismételtetni ohajtott kettős dal is, mellyet (Szerdahelyi szerzeménye szerint) Udvarhelyi urral (Hagyma) énekelt. Az utóbbira nézve azonban e' dalszerep kevessé magos volt. — Budai szinpadunkon oct. 8-kán a' „halott-rabló" szomorú (talán szin-)játék 3 felv. (Birch-Pfeiffer után Pály Elek forditmánya) került ismét elő; mellyben publicumunk kedvencze Lendvayné assz. játszá Helenát. A' fő szerep vivője Bartha ur (Avelli) gyakori tapsokban reszesült, mellyekre még méltóbbá teheti vala magát, ha utóbbi felvonásokban a' természetes szavalás korlátjai köztt marad. — 9-kén a' „dúzsgazdag paraszt" tüneményes vig játék énekekkel (Raimund után Szerdahelyi forditmánya) került szinpadra. A' czimszerepet Szilágyi ur vivén többszeri megtapsolásban és előhivatásban részesült. Mind reá mind az előadás némelly részeire nézve több élénkséget, némelly helyeknek nagyobb érthetőség végett jobb kiemelését, a' tüneményeknek változásában és függönyök leeresztésében nagyobb pontosságot ohajtottunk. Az ifiúságot Róza személyesité. Sajnálni lehet, hogy ezen kezdő színészné itt léte óta tökélyesitése végett több alkalmat nem használt; 's csak ennek lehet tulajdonitni, hogy e' szerepben, mellyre egyébiránt jártosabb dalszínészné kivántatik, elfogultsága miatt több nyájasságot, és élénkséget nem mutatott. Énekszava olly gyenge, hogy Szilágyi uré mellett egészen eltünt volt; gyakorlás által azonban erősebb lehetne. Mindazáltal az igen számos közönség tapsaival bátoritá őt, és daljának ismétlését zajosan kivánta. (Az utósó vers-szaknak ismétlése elegendő volt volna.) A' hamv-szedő dalját is zajos tapsok köztt ismételte Szilágyi ur, 's az ismétlés alkalmakor énekelt és pesti magyar szinházunkra alkalmazott három stropha igen kedvesen fogadtatott.

DEBRECZENBEN sept. 8-kán a' közelebb nyilt bérlet 4-ik számát „Massarino Alessandro" Planchi Angolnak munkáiból németre Both, magyarra pedig K. M. Z. által forditott szinjáték 3 fsban rövta-le. A' czimszerepben Szilágyi Benjamin ur, mint vendég, lépett-fel a' tawtologiából vizsgálatot

adandó, mennyiben minden három 's négy elmondott szó után „az, ez', hogy, asztán, azután, és pedig aztat, eztet, ugyan misztet" 's a' t. a' szerepbe szakadástól hathatósan mentő helytelen ragasztékokat toldván — noha alkotva természettől hős szerepek vitelére átalán véve nincs, szavalása szereptudáskor helyes lehet, csak a' melljéből felhuzott hörgéssel azt elönteni óvakodjék. Szabályos testtartása és arczjátéka szembetünő volt X. herczegnél (Baranyi ur) létekor, midőn a' kártya-asztal mellett állott, de helytelen a' felfedett kép megismerésén öröm csudálkozás és esengés kimutatására használt tenyér gyakori egybe csapkodásainak éles hangja. Vigyázatlanság 's a' frakzsebbe rejteni kellett pisztolok fejének kilátszása kevés készületet, egész akadozott vitele 's belőle azon ének kihagyása, melylyel Ottaviát (Parázsné assz.) kicsalja, és végjelenete azon méltó kérdésre fakaszt minket, valljon hol vevé az elillantásra kijelelt szük csarnokon azon meztelen péterkést, melylyel Rollaként az őt ért lövés után vissza tántorgása alkalmával Ottaviának szinte sérelmet okozott? Itt 's ott azonban méltán nyert helyes játékával tetszést. Tiszteletre méltó azon ritka szerenysége, mellyet e' mű végén a' nevét harsogva kiáltók kivánságának mellőzésével nyilvánita. Gödéné assz. (Maria) ma meglehetős állást választott magának. Képiró Tivador Földváry ur' elég szorgalommal, Albert Szákfy ur a' már máskor is jegyzékre vett „éppen jókor jön ő" elkésést fedező toldaléknak tettleges megczáfolása által is de leginkább szerepe több szavának érthetlenséget szült összevezavarásával elárulta készületlenségét; 's illy helyzetben még is nevetni — csakugyan helytelennek látszik. Strasoldo Nicolo Nagy ur aggastyánt képzendő életkorához nem férhető ugrálása és idétlen selypitése által egy virgoncz bohóczot ősz fejjel mutatott; de a' vig szeszélyű szerepek alakitásához több is kell még a' virgoncz ugrálásokon és selypitesen kivül; azonban Horáczként ő arról mit tehet? —

„Amphora coepit institui currente rota cur urceus exit?" — Azon nagy szünetek, mellyek a' közönség unalmát és békétlenségét hallatszó hangokra olvasztják, ugy a' kelleti felett ropogó puskák szavától zugó szinpadon czél nélküli ki- 's bejárás az immel ámmal vitt előpróbáknak nyilvános bizonyságai.

Válasz a' debreczeni levéltöredékre. Ki szinészetet birálni akar, annak nemcsak statisticai, történeti, 's diplomaticai ismeretekkel birni, hanem a' szinészet minden oldalait classice is érteni, 's az iránt fogalmának lenni szükséges. A' ki pedig egy darabnak helyes vagy helytelen forditásárul itéletet irni mer, annak előbb a' grammaticát tudnia, 's a' litteratori nyelvet ismernie kell.

K. M. ur levéltöredékében a' debreczeni dalszinész-társaság által mult hó 9-ik és 11-ikén „Tudor Maria" és „Tancréd" czimű daraboknak mikénti előadását birálgatá. A' czimszerepet vivő Pálynéról olly szini tökélyeket rajzolgat, mellyeket e' derék szinésznő maga sem tesz-fel magáról. Azt mondja t. i. K. M. ur, hogy tiszta, csengő, 's játékszini ritka organuma elősegiték hiánytalan játékát. — K. M. urnak bizonyosan nagyon kedvesek az orrból ejtett monoton hangok, 's a' he yes tiszta szavalásról talán nincs képzete. Mondja továbbá, hogy könnyen meg lehet számlálni magyar szinészeinket, kik egymás után Tudor Mariát és Tancredot ugy játszhassák, mint ő. Már ezt a' nagyváradi közvélemény irója sem állitaná, és maga Pályné sem hinné-el, sőt bizonyossá teszem K. M. urat, hogy nem is hiszi. — 'S midőn ezt égig magasztalva tönkre teszi — Johanna szerepe képezőjét (Parázsnét), kit a' debreczeni közvélemény

tiszteletben tart, 's helyes, igen kedves játszását igenli, — kigunyolva még becsesbnek tünteti elő. — Ő azonban félszeges dicséretekre nem is szorul, mert könnyen hiúvá válnék általok; azzá pedig neki lenni nem szabad. — Ha megengedi K. M. ur, hogy szavaival éljek, talán a' szivárvány-szemöldök alatt égő két tüzes nap-szemekbe nagyon bele tekintett, 's azok feléje szikrákat nem lövelvén vissza, haragossá és pártossá lön ellenek; a' nagy városiak pedig illy esetben daczosak, 's csak rágalmat liheg kebelök. Én egyiknek sem akarok érdeméből lehuzni, de kötelesnek érzem magamat az igazságtalan megtámadás ellen olly színésznét, mint Parázsóné, védelmezni. Hogy pedig kettőjek közül mellyik haladt legyen előbb a' szini pályán, ez iránt hivatkozom jelenleg a' Debreczeniekre, kik között már Parázsóné szinte más fél évtől óta köz kedvességben él, 's ha csak egy is akad közttek, ki e' minden tekintetben derék színésznét K. M. ur rágalmaira méltónak itéli, akkor magamat igazságtalan pártolónak nyilvánitandom. Ha tekintjük a' multat, bátran merek hivatkozni azokra is, kik őt különböző szerepekben már Budán is látták.

Nem hagyhatom érintetlen még K. M. urnak azon állitását is, hogy Chyabayné otthonos lenne a' vig szerepekben valamint a' szomorú epekedőkben. E' csupán csak véleményt maga a' derék színészné is kinevette. Hisz' a' szomorú epedő szerepek az ő osztályába nem tartozók; azért azokat, a' mennyire lehet, magától távulitja is. Ezt tudni kellene K. M. urnak. — Nevetséges végre azon állitása is, hogy e' társaság hozzá hasonlitlanul felülhaladná a' tavalit, ha csak egy meglehetős férjfi - szerelmesről gondoskodnék. De már akkor a' sok meglehetős bizony még jobban nem élhetne.

Szóllok még egy két szót Tudor Maria mikénti fordításáról. Azt mondja K. M. ur, hogy a' fordító Kis János ur talán minden uj szót használt benne, akár volt helye akár nem; a' fordítás erőtetett, 's csupa gerundiumokból állana. — De már itt megállok, 's addig tovább nem megyek, mig K. M. urnak a' gerundiumokról szabályzottabb képzete nem lesz. Hisz az a n d ó e n d ő nem gerundium. — Ha e' kevés jegyzéseimet felelet nélkül nem hagyandja K. M. ur, azon örvendeni fogok; azonban kikérem, hogy becses nevét, valamint én, tudassa. Ha igazságosak kivánunk lenni, nem szükség rejtőznünk.

SZABÓ PÁL.

K ü l f ö l d i j á t é k s z i n.

O l a s z o r s z á g i t h e a t r u m o k.

Az olasz országi szinházakban az a' szokás, hogy minden **Stagione** (esztendő része, midőn az olasz theatrumokon játszani szoktak) után az egész szinjátszói személyzet (Personale) változik. Bologna ama közép pont, honnan a' félsziget minden szinházai verbuálni szokták szükséges szinészeiket. A' theatrumok bérlőjei (Impressario) többnyire személyesen mennek eme városba a' farsangi Stagione előtt, hol azután igen drága pénzen fogadják-meg egy Stagione (3 hónap) idejére, kivált farsangira, a' kivánt individuumokat. Sok énekesné a' mailandi, velenczei, neápoli, romai fő theatrumokon 3 hónapra 5000 zechinót (28.000 ft. ezüstben) sőt néha többet is kap. Azon kivül olly uj opera vagy ballet, mellyet kedvesen fogadtak, két hónapig is minden estve folyvást adatik. A' mutatványok 8—9 órakor estve kezdődnek, 's többnyire először valamelly operának (opera seria) első felvonása adatik; azután vitézi ballet következik, neha 5 felvonásban is; de a' közben a' karpit le nem eresztetik. Azután jön az operának második felvonása, 's végre egy rövid mulatságos ballet; és igy

gyakran reggeli 3—4 órakor van vége az egésznek. Sokszor egy operának első, majd egy másiknak második felvonása adatik, 's ezekbe más operákból is betoldatnak némelly dalok. A' néző és szomorú játékok is gyakran ismételtetnek egymás után, de még sem olly sokszor, mint a' daljátékok. Rendszerint az olasz szinházat inkább lehet társalkodásra használt gyülekező helynek, mint művészi magosabb izlésű iskolának tekinteni; mert ha több estve egymás után ugyan azon operát játszák, a' páholyokból, kivált a' recitativo alatt, nem hallani egyebet zugás morgás, csivogásnál, sőt azokból a' legingerlőbb pastétompecsenye- más egyéb ételszag, 's italbüz terjed-el a' szinházba. Minden páholyt három fallal keritett különös elzárt szobának lehet tekinteni, mellyben pamlagok, játszó 's más asztalok, falgyergyatartók, tükrök találkoznak; gyakran még előszobájok is van az udvarló szolgák számára. Itt tehát kiki tetszése szerint barátjaival ehetik, ihatik, játszhatik, sőt öltözködhetik is. Ha valaki ismeretlenül (incognito) akar lenni, leereszti az ott találkozó rostélyt vagy leplet. Gyakran vacsorára hivja ismerőseit a' páholy tulajdonosa a' theatrumnak e' vagy ama számbeli páholyába. — Farsangban a' páholyok nagyobb része álorczásokkal van megtelve. Igazi inneplés tartatik azonban, ha valamelly kedvelt művész jutalmi mutatványát adja, mellyet ott m i a s e r a t a (az én estvém) névvel hivnak. Illyen seratát azonban csak a' legnagyobb hirű művészek nyernek. Már 14 nappal járnak ezek ama szerencsés estve előtt pompás hintóban házról házra, 's legpiperésb öltözetben, kivált az asszonyok, hivják-meg az előkelőbbeket, vagy kiktől rendkivüles ajándékokat reménylenek. Illyenkor e' meghivás többnyire szép velin papirosra vagy atlaszra arany betűkkel nyomtatott rimes költemény által történik. Ha a' rég ohajtott est bekövetkezik, a' művész vagy művésznő legpompásb diszruhában ül a' szinház csarnokában egy szépen teritett 's virágokkal ékesitett asztal mögött, mellyen ezüst kar-gyertyatartókon (Girandoles) kivül egy nagy ezüst veder áll, mellybe azután a' kegyes és bő adományok tétetni szoktak. Jobbról balról két őr áll fegyverben; a' kiváncsi, irigykedő bámulók félkörben állnak a' virágos 's aranynyal gazdag asztal körül, melly megül a' csinos p r i m a D o n n a vagy prima B a l l e r i n a várandósan tekintget. Ezen estve kevés ember vált billetet, hanem kik a' szinházba jönnek, többnyire meghajtván magukat a' jutalmazandó előtt, legalább egy zechinót vetnek a' vederbe; a' körülállók jól vigyáznak a' bevetett adományra, 's azt egymásnak nevezik, és igy mintegy ellenőrséget viselnek. Gyakran egész aranytekercs jön a' vederbe, vagy az valamelly virágbokréta szárába mesterségesen beköttetik; sokszor az epedő szeretők (Seladon) vagy meghallgatott imádók gyémánt gyürűket, tűket, 's más drága ékességeket hoznak, minek szives mosolygás, vagy kegyes pillantás szokott jutalma lenni. Illyes estve később kezdődik az előadás, minthogy a' jutalomjátékos csak akkor lép-fel a' szinre, midőn már nagy számú közönség jött öszve. Ekkor az asztalhoz helyébe vagy anyja vagy valamelly testvére szokott ülni. — Szinre felléptekor nagy tapsolással fogadtatik, virágokat, szalagot, tarka papirosra vagy selyemre nyomtatott dicsérő költemányeket hánynak a' magasztalt művészre, vagy felczifrázott galambokat és más madarakat eresztenek a' szinre, mellyeknek nyakukra hangzatkákat kötöznek. Játék után végre többszeri lármás előhivással tiszteltetik-meg a' jeles művész. (*Vége. követ.*)

D I V A T.

41-dik d i v a t k é p (Parisból). — Legujabb őszi felruha nehéz selyemből bársonnal körözve; a' kalap atlaszból. — B é c s i divat oct. 6-kán: setét veres grainből blonde-al ékesitve; kalap gros-grainből virágokkal.

Szerkezi R ó t h k r e p f G á b o r, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. T r a t t n e r - K á r o l y i, uri utsza 612.

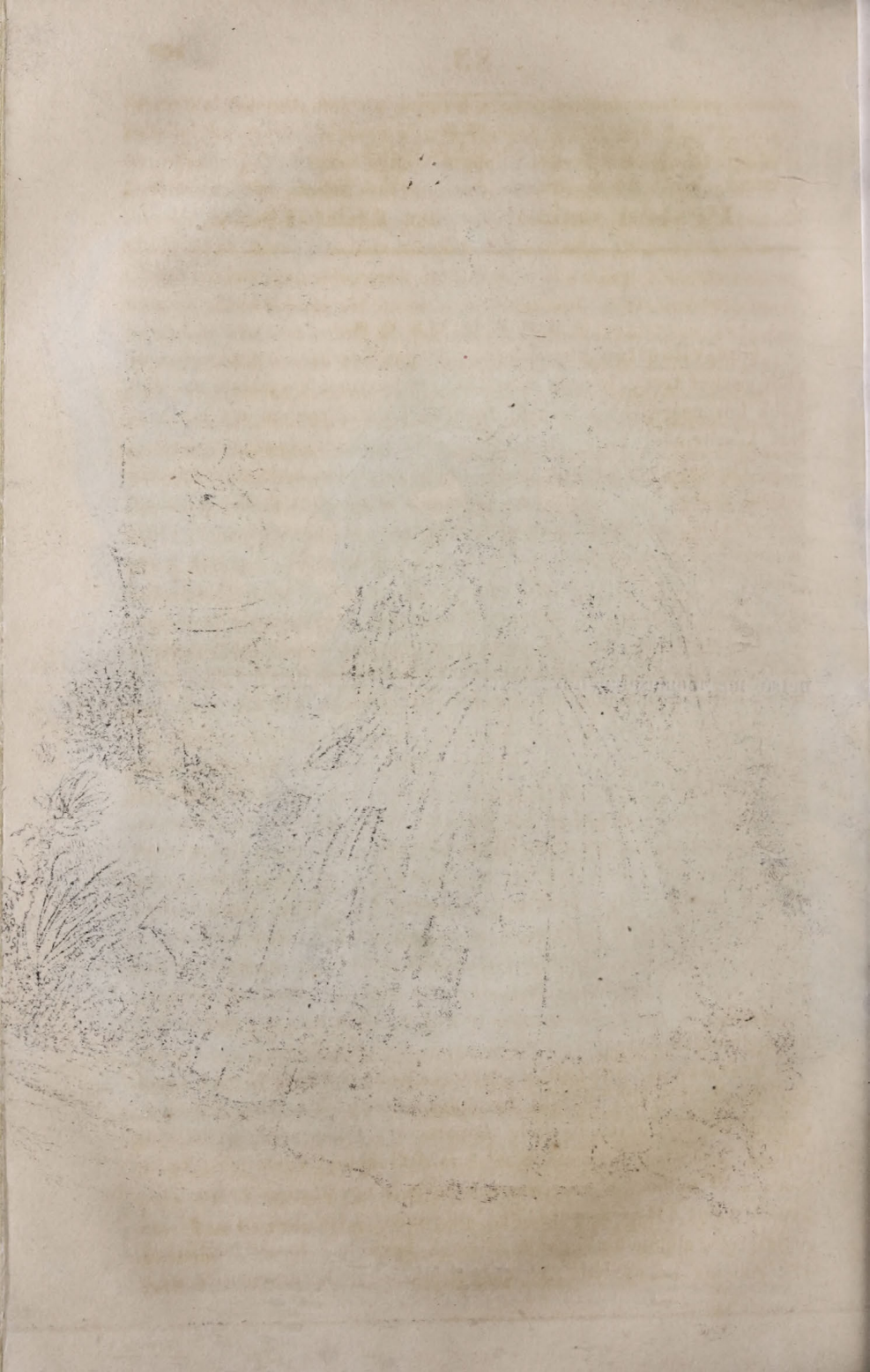

83.

HONMŰVÉSZ.

Pesten vasárnap october **16kán 1836.**

SZORGALOM.

Gas-világítás hajókban. A' gas készitése napról napra uj előlépéseket tesz, 's ezen világitási rendszernek használata mindinkább közönségesebben terjed. Jelenleg Lamb-Laneban egy gasometert készitenek, melly 162,681 köbláb gast foglalandhat magába, 's a' Themsén egy gőzhajó épült, melly Engledue hadnagy rendszere szerint gassal fog világittatni. Valamelly eszköz tétetik két görebbel (Retorta) a' gőzerőmív tüzhelyére, két órával az éj beköszöntése előtt, 's elégséges gast szolgáltat a' tetőzet 's kajüteknek, a' gépely-kamrának, 's egyéb helyeknek világitására. Ezen mindünnen ohajtott javitás sok balesetet és szerencsétlenségeket fog-eltávoztathatni.

Flammandi aratók franczia országban. Franczia lapok frankhon éjszaki részeiből következőt közölnek. Julius elejétül kezdve ismét láthatni a' flammandi aratókat, kik éjszaki franczia országban „picqueteurs", Paris közelében pedig „sapeurs" nevet viselnek, határunkon keresztül vonulni franczia ország belsejébe. Ezen dolgos emberek Picardiába mennek, sőt egészen a' Loireig is eljutnak, ott saját rendszerök szerint a' kis kaszával aratandók. Gyalog utaznak, igen költségtelen élnek, szinekben alusznak, 's jócskán beszereznek maguknak, mit otthon hagyott családjoknak hiven megvisznek. Igen sikeres aratási módjok főleg azon elsőséggel bir, hogy a' gabna-szárat egészen közel a' földhez vágják-el, 's igy a' szalmát egész hosszában nyerik-meg. Minden évvel tovább-tovább terjed ezen aratási mód, 's előre lehet látni, hogy franczia ország legnagyobb része elfogadandja e' flammandi aratás-módot a' sarló helyett, mi sokkal késedelmesebb és szaporátlanabb.

Statisticai adatok az orosz kereskedésrül. Az orosz kereskedésrül szólló 1835-ki hivatalos tudósitások szerint a' pamutvászon- és selyemárúk bevitele szaporodott, főkép pedig a' selyemárúkéé. 1833-ban ezen utóbbiből 7 millio rubelnyi vitetett-be, 1835-ben már 9 millio. A' vászonneműk bevitele ugyan azon évben 764. 712-től 1,001,541-re szaporodott, 's a' pamuté 5,165,386-tól 5.544,545 rubelre. De ellenben a' gyapjú-szövetek bevitele 7,154,332-től 6,166, 478 rubellel kevesedett. A' lengyel országgal kereskedésben azon

észrevétel tétetett, hogy a' lengyel posztók bevitele csaknem 1 millio rubellel kevesedett, noha a' gyapjú-bevitel 2637-től 14,372 fontra szaporodott, 's az orosz gyapjú kivitele lengyel országba 772,894-től 306,868 rubelre szállott-le. Egészben véve lengyel országban a' földmivelés javitott előhaladás utján van. Finn országban a' gabona kivitele 1834 körül 500,000 rubellel szaporodott. 1833-ban a' Kiachtában eladott pamutszövetek 270,000 és 1835-ben 730,000 rubelre mentek értékükben. Az orosz gyapjú-posztók 1833-ban 447,000 és 1835-ben 716,000 rubelt hoztak-be. Az orosz kikötőkben 1835-ben kikötött hajók száma 4194-re ment, mellyek közül 2239 árúkkal 's 230 gabnával és szeszes italokkal valának terhelve. A' vámbevétel ez évben 80,768,221 rubel vala, mellyből 8 pcent a' vámtisztek fizetésére lehuzandó.

A' levélférget kiirtani. Valamelly földbirtokos a' Curedepartementban, kinek a' levélférgek több év óta sok almafácskáját rombolták össze faiskolájában, módját találta ezen káros férgeket kiirtani a' fekete szappan felolvasztásával. Ezen szer kevés költségbe kerül, 's abban áll, hogy a' felolvasztott szappannal a' fának mind azon része bekenettessék, hol illy férgeket látni, 's főkép a' gyök felső része. Könnyű szerrel lehet ezt végbe vinni valamint a' nevendék fácskáknál. ugy az oltottaknál is; csak egészen nagy, szabadon álló 's vastag kérgű almafáknál lehetne nehéz.

Talicska-gépely. Egy orleani lakos igen elmés és egyszersmind egyszerű gépelyt talált-fel. Ez egy talicska-targoncza, melly mozgásba hozatva maga rakodik-meg földdel. Az első próbák már is megtétettek vele Arrault szigetében: 45 percz alatt a' talicska ön erejéből meg vala töltve; a' mit ismételt próbák bebizonyitának. Ezen találmány nagyobbitva útépitéseknél 's a' t. igen nagy sikerrel használtathatnék. A' feltaláló legott szabadalmat váltott magának.

Üveg-fonás. Olivi ur Velenczében egy régi találmányon sikeres javitásokat tön, t. i. az üvegfonásban. Olivi ur bánásmódja abban különbözik, hogy az üveg minden nemű árnyékolatokat felvesz, 's olly annyira meglágyul, hogy a' fonalat szőni és szinte csomó kötésig gömbölygetni lehet. Ha a' szövetet gyertyán által nézik, csudálkozni kell a' szinek ragyogásán és pompáján.

ÉPITÉSZET.

Campen.

Van-Campen Jakab, egy előkelő család kastéljában született Harlemban, 's Rambrocknak birtokosa volt. Ezen derék művész eleintén csak kedvtöltésből szentelte magát a' festő-művészetre. Azonban a'

művészetekben éppen ugy, mint más egyéb dologban az, mi eleintén csak izlés dolga volt, ollykor szenvedélylyé válik, 's ez lesz néha szüksége az egész életnek is. Van-Campen nem sokára ellenállhatlan vonzalmat érzett tökélyesitni magát azon művészetben, mellyben ő még csak próbálgatni kezdett, 's e' végre eltökélé magában elhagyni Hollandiát 's Romába utazni. Beszélik (ha ezen előadás egyébiránt hitelt érdemel), hogy egy vén jóslóné azt mondá ezen művész elutaztánál neki, hogy ő Rómából mint architektus térend vissza, de idő közben az amsterdami tanácsház le fog égni, 's hogy helyébe sokkal szebbet fog ő épiteni. Van-Campen, mint közlik, ezen jóslat hallatánál csak nevetett. Ő azonban mint ügyes architektus tért onnan vissza, 's mivel távullétében az amsterdami tanácsház valóban leégett, feltevé magában ismét felépitni azt, mit aztán csakugyan annyi ésszel mint pompával készitett-fel.

Kérdést sem szenved, hogy az amsterdami tanácsház nem csupán a' legszebb épület egész Hollandiában, hanem még mind illy nemű épitvény-emlék között is (bármellyikében az europai országoknak) a' szerkezmény szépsége, diszitési gazdagság, festészet és szobrászat ritka és szép művei miatt, mellyeket magában foglal: ezek összesen eszközlik, hogy ez az ujabb épitészet leghelyesb műalkotásai közé emeltetik. Ezen nagy épitvény 13,659 pilotán, vagy is egy karóágyazaton (Rost) nyugszik, mellyek egybeeresztve posványos földbe verettettek, melly helyen tiszta lehetetlenség lett volna más móddal erős 's tartós alapot vetni. Ezen municipalis épületnek terve egy nagy négyszöghez hasonlit, melly hosszaságban 282 lábat tesz, 222-őt pedig szélességben. — Valamelly egyszerű 's rendes terv, jelesül nagy épületeknél, igen ritka 's különös haszonnal párosul. Ez azt hiteti-el velünk, hogy csupán csak egy compositionak resultatuma, 's hogy az egész egyszerre kezdetett-el. Ezen érdem a' szóban forgó tervet érdekli, mellynek egyes részei egymás között legtökéletesb idomzatokban állanak. Az egyetemület nagy nemű, 's a' beosztás jol van felfogva; a' belső összekötések kényelmesek 's könynyűk; végre minden a' legnagyobb belátással 's ügyességgel van combinálva. Az épületnek főhomlokzata a' térnek oldalánál 116 láb magos. Az épületarcznak elrendezése következő. Egy nagy talapzaton (Untersatz), melly egyszersmind egy kis etaget képez a' földszinemeletben, két pilaster-rend emelkedik egymás fölött. Az alsó egy composita, oszlopfejezetei miatt, a' felső korinthi, 's mindenik rendnek magossága 36 láb. Ezen magosságban, mindenik két emeletet vagyis ablak-sort foglal-el, mellyek közül a' felsők egyenlő mértékűek a' félemeletben levőkkel. A' nagy 's kis ablakok között mind a' két emeletben vannak elszigetelt (isolált) virágfüzérek sculpturából.

Minden emelet 23 ablakkal van ellátva hosszában. A' középrésznek homlokzata egy ugralékból áll, melly küljebb áll és szélesebb, mintsem a' risaltok az épület két végénél, hol csak 4 ablak van: midőn ellenben az elsőn hetet számlálhatni. — A' középső ugralék pompás csucscsal (Fronton) van diszitve, mellynek mezeje nagy szobrászati compositiót basreliefben foglal magában. Ennek fölötte, vagy is a' talapokon három szobor emelkedik bronzból, mellyek 12 láb magosak. A' felsőbbön levő a' békességet ábrázolja, 's kezében olajfaágot tart, kigyóvesszőt pedig a' másikban. Láthatni az alsó képlábakon az egyik oldalnál az igazságot egy fontmérővel 's királypálczával, mellynek csucsán egy nyilt szem van; a' másiknál szemlélhetni az okosságot vagy is az előrelátást a' kigyó és tükör symbolumával.

A' keleti oldalon levő csucsnak márványban dolgozott compositiója mutatja közepett Amsterdam városnak személyesitett képét, mellynek czimere jobb térden hordozza az alakot. Egy trónon, mellyet két oroszlán tart, ül királyi koronával fején az alak, jobb kezében koronát olajfaágakkal tartván. Az egyik oldalon négy Nayadot láthatni, mellyek neki pálma és babér-ágakat nyujtanak; a' többi bálvány pedig különféle gyümölcsöt hoz. A' másik oldalon Tritonok vannak, mellyek tengeri trombitájokba fujnak. Kiséretükben vannak: a' két fogú Narval, 's a' tengeri ló. Láthatni ott ezentul Neptunt, a' tenger istenét, kagylókocsiján ülve, 's három ágú villával kezében. Ezen allegoria motivumát nem nehéz megérteni. A' művész t. i. mind ezen alak által azt akarta kimondani, hogy Amsterdam város virágzatban levén a' béke által, kereskedésével gazdagult-meg, mellyet az minden tengeren üz, 's melly neki ennélfogva mindenik nemzettől adót hoz. — Az emléknek ellenfektű vagy is nyugot felől levő homlokzata nem csupán minden mértékben egyenlő a' megirttal, hanem egyszersmind tökéletes ismétlése annak, az oszloprendre 's diszesitésre nézve. Azon csucs, melly a' középső ugralékot koszorúzza, nem enged az előbbinek semmit, sem a' compositio terjedtebbségére és gazdagságára, sem pedig a' valósitási merényletre, 's munka szépségére nézve. — Láthatni allegoriai alakját a' kereskedésnek, a' szárnyazott Merkurt, süvegével fején, egy hajón ülve, mellyen a' hollandi zászló lebeg. Lábaihoz foly két folyóviz, 's mind két felül a' négy világrésznek lakosai csoportozvák, kik tartományaiknak productumaival kinálják. Ezen csucs fölött is három óriás szobor emelkedik bronzban, mellyek az Atlast, ki a' földgömböt hordozza, a' mérsékletességet és vigyázatot ábrázolják. *(Végzet követ.)*

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

BUDÁN Dériné assz. vendégjátékat folytatá az oct. 13-kán adatott „Valburg éje" czimű melodramában mint Elze, 's ismét a' már tapasztalt kijeleltetésben részesült. Rendes szinészeink oct. 11-kén „Octavia" szinjátékot (Kotzebue után) hozák szinpadunkra. A' czimszerepet Kántorné assz. olly tetszéssel adá, hogy minden felvonás után előtapsoltatnék. Antoniust Szentpétery ur személyesité. Sajnáljuk, hogy ezen igen szorgalmas és majd minden mutatványban játszó szinész a' pathosz és társalkodási beszéd hangját (valamint ma ujolag tapasztaltuk) olly kevessé különbözteti-meg; legalább Octaviával volt beszédje közben a' lágyabb hangot válthatta volna fel. Laborfalvi R. igen szép Kleopatra volt, de szavalásmódjával nem elégite-ki. Midőn részint nem vettük kellemetlenül e' romai tárgyú szinműnek feltünését, 's talán nem sikertelenül adattathatnék Belizár, Coriolan, Codrus, Regulus is, más részint e' mai műnek némelly untatóbb hosszas beszédeit, kivált a' leggyengébb 5-ik felvonásban, röviditeni lehetett volna, nevezetesen Antoniusnak haldoklási beszédét, melly már hosszúsága miatt sem helyben hagyható a' szinpadon. Figyelmeztetjük arra is szinészeinket, hogy e' történet idején a' Romaiak még jobb oldalon viselték a' kardot, és hogy Antoniusnak valódi nem pedig fakard illett volna.

KALOCSÁN a' Fekete Gábor kormánya alatt volt szinész társaság oct. 2-kán adá utósó mutatványát Kisfaludy K. „Tatárok magyar országban" czimű szinművét. Berekeszté ezt egy karének 's Vasvárinénak nemzeti táncza.

HOLDMEZŐ-VÁSÁRHELY. Telve levén a' honi tollharczok által okozott kellemetlen érzetekkel keblem, nem örömest veszem kezembe tollamat: — de az igaz 's érdemes ügy mellett megvivni, a' részrehajló itéletet legyőzni szent kötelességnek tartom mindenkor. — Éppen ma, midőn a' több nagy lelkű pártfogó kedvezése által kegyelt, és Jakab havának csaknem első napjaitul mind eddig minket igen jól 's kedvünkre mulattató szinésztársaság Abdai Sándor ur ügyes igazgatása alatt a' „tizenhat évű királyné" szindarab előadásával nekünk egy igen kellemes, 's örömteljes estvét, 's hivatalos fáradozásink dijául kedves enyhülést szerze, jutottak kezembe a' Honművész 96ik számának lapjai, mellyek Abdainé asszonynak (ki mint vendég sept. 3-kán Debreczen városa szinpadján lépett-fel, a' most érintett szinműben mint Krisztina királyi hölgy) személye 's játszása ellen kiméletlenül kikelnek, és őt mint ügyetlen szinésznét képezik, homályos szinekkel leplezettet. — Ha fel nem hoznám is Abdainénak igazsággal érdemlett védésére, hogy ezen társaságnak huzamos itteni mulatása ideje alatt ő több érdekes előadásban, nevezetesen a' „kronsteini harczjátékban" a' különféle egymást váltó érzeteket egész elragadtatásig fejtvén-ki, magát igen ügyes szinésznének nevére érdemesité, 's ömledező örömünk tapsait, mint szinművészségének méltó jutalmát győzedelmesen kivivta; az ellene nyilvánitott szigorú 's részrehajlású itéletnek igazságtalanságát eléggé bizonyitja Abdainénak már helyben hagyást 's koszorút érdemlő előadása, minthogy a' debreczeni M. L. G. R. és társai (kiknek fele is elég lenne) részrehajlással bélyegzett birálatának ellenére 's daczára Abdainé Krisztina személyében nemcsak a' bájjal ömledező szerelmest, hanem még a' méltósággal parancsoló királyi hölgyet is, az ezeknél előforduló különféle érzeteket tökéletes megelégedésünkre ugy képező 's fejté-ki, hogy valamint második fényes 's valóban mostani divatú szép öltözetében a' szinpadra kiléptekor, ugy játék végével is, méltán megérdemlett tapsok köztt fogadtatva kihivattatott. —

Olvasni a' debreczeni, némi boszúból sovárgó, méltatlan lealacsonyitást 's csaknem ugyan egy időpontban a' derék 's kedvelt színésznének amazt megczáfoló 's egy jártos művésznét kitüntető felléptét, az olvadó 's dagályos érzetek kifejtésében szép diadalmát, az igazság szerető kebelnek két ellenkező érzet vala engemet arra lelkesitő, hogy ezen felsohajtásom mellett: „legyünk csak igazságosak!" emez észrevételeimnek hűséges nyilvánitásával kinek kinek adjam-meg a' magáét, 's igy adózzam az igazságnak, hozzá tévén azon hon szeretetű 's lánghevű vágyamat, hogy bár hazánkban kalandozó minden színészi társaság csak egy olly színésznével is, millyen Abdainé, biztosan kérkedhetnék, 's pártolóit ugy 's olly kellemesen, mint az Abdai ur igazgatása alatt levő, mulattatná! z—a.

Külföldi játékszin.

Olasz országi theatrumok. (*Végz.*)

Neápolban. A' szép félsziget minden szinháza között tagadhatlanul Neápolban **San Carlo** theatruma érdemel elsőséget, melly csak hősi nagy operákra, 's balletokra van szánva; ez birja olasz országnak legjobb hangászait, énekeseit, énekesnéit 's tánczosait. Diszitményei festésre nézve talán egész Europában sem lelik párjokat. Ezekhez vannak tökéletesen szabva gépelyzete, statistáji (nem beszélő, segéd játszók) 's ruházatjai. Itt valóban ollyan előadásokat, 's minden földi képzetet felmuló szinezetet láthatni, millyeneket sem Paris sem London felül nem haladhat. Murat király ezen épület homlokát (Façade) Nicolini rajza szerint legfelségesb görög stylusban készült 5 ives oszlopközzel (Peristil, Säulengang) ékesitteté, mellynek tetején a' nap istene ül trónján, mi által a' ház külseje annyira szépült, hogy hasonlóval egy theatrum sem dicsekedhetik. Azonban belseje 1816-ban elégett; de az emlitett épitőmester Nicolini által legpompásabban helyre hozattatott. Hat karzat emelkedik-fel egész a' padlázatig (plafond) egymástól helyes messzeségben. Mindenikben van 26 palchi (páholy), 's mindenikben 12 személy könnyen elfér; maga a' szin 100 lábbnyi hosszú, 's 50 l. szélességű. — Ezen kivül van még Neápolban a' **Teatro del Fondo, dei Fiorentini, Teatro nuovo,** hol **Casaluccio,** ama hires neápoli Buffo (tréfás játszó) kicsinben mind a' népet mind az udvart mulattatja; és a' **di Furia** szinház, 's ezek vig daljátékra (opera buffa), nézö és vigjátékra egyiránt használtatnak. Több apró theatrum, mint **S. Carlini** és **Fenice** csak a' Policinello (bábjátékos, Hanswurst) gyakran ugyan elménczes, de néha nagyon is durva tréfájira szolgálnak, ki semmit sem kimél, semmin sem nehezkedik, 's gyakran igen közönséges alacsonyságokra vetemedik, mellyeken a' bámészkodó publicum jó izüen kaczag. Nem régiben Castellamare-ban is (Neápolhoz közel) igen pompás és téres szinház épült, mellynek I-sö Ferenz a' neve.

Romában rendszerint csak három király napjától hamvazó szerdáig állnak nyitva a' szinházak; még is 8 theatrum van. Legnagyobb az **Alberti** szinház, mellynek 6 galleriája, 's mindenikében 36 páholya van. Benne nagy operák, 's lármás, pompás látványos darabok (spectacula) adatnak. — Az **Argentina** sokkal kisebb, de hasonlóan 6 soros galleriája van, 's ezek mindenikében 23 páholy. Itt csak daljáték adatik; diszitményeit 's gépelyeit éppen nem lehet a' neápoliakhoz hasonlitani, sőt a' maylandiakat sem érik-fel. — A' **Tordinone,** másként Apollo theatruma, XIV-dik Benedek pápa által épittetett, 's formájára nagyon hasonlit az Argentinához; csak hogy ennél

sokkal kisebb. Csak ez az egyetlen szinház áll pápai felügyelet alatt, a' többi valamennyi különféle magános emberek tulajdona. — A' 6 szinerkelysorú Capranica opera buffa és kisebb darabokra szolgál. Azon kivül vannak még Romában a' Valle, Palla corda, Cesarini szinházak, és a' Corea körszine (amphitheatrum), mellyben nappal adatnak a' nézőjátékok. Különös szépségűek 's mesterségesek Romában a' bábalakok (Marionetten) szinházai, mellyeknek művészei, kivált tánczosai, csudálatra méltó dolgokat visznek végbe. Az itteni szinházakat világi és szerzetes papok 's praelatusok is meglátogatják. A' földszini helyre sok asszony jár. Csak a' játszó szin van megvilágositva, a' többi mind Chiaroscuro-ban (setét világosság) van; ama függő kargyertyatartók, mellyek a' fedelezetről lóggnak-le, azonnal eltünnek, mihelyt a' karpit felvonatik.

Mailandban legnagyobb a' teatro della Scala, melly a' komoly daljátékra (opera seria) és balletokra van rendelve. Ezen szinház mindenkor jó tagokkal bir, 's a' neápoli San Carlón kivül tagadhatlanul legjobb, olasz országban; páholyai olly nagyok, 's olly jól vannak készülve, hogy igen könnyen lehet bennek társaságot tartani, 's valóban játék közben látogatók is fogadtatnak-el azokban, kik ott, valamint egész olasz országban szokás, különféle frisitőkkel vendégeltetnek-meg. A' Canobiana nevű második szinházat ugyan azon részvényesek epittették, kik az előbbi theatrumnak birtokosai. Az emberek leginkább járnak a' Re nevű kisebb szinházba, hol vig operák, szomorú és mulatságos játékok adatnak. A' Filo drammatico theatrumot némelly műkedvelők társasága birja, kik minden pénteken játszanak rajta; ezen kivül van még az igen csinosan épült de szinte elhagyatott Carcano-i, és Lentasio-i szinház, a' Fiando-i bábalakos theatrum, és két körszin (Amphitheatrum, Circus) a' nappali spectaculumok számára.

Velenczében is 6 theatrum van, de ritkán és csak farsangban használtatnak. Ezek közt legnagyobb és legszebb a' La Fenice, de nem valami rendkivüles. A' többi csekély értékű, kivált mióta Velencze régi fényét elvesztè, 's a' farsang sem valami különös többé.

Flórenczban, Toskana fővárosában], legnagyobb szinház a' Pergola, melly opera seriákra és balletokra van rendelve. Négy páholysora teglából épült. — A' közép nagyságú Cocomero azért nevezetes, mivel a' 17-dik században az Infocati-ak (felhevültek, feltüzesültek, Entzündeten) akademiájának birtokában volt, kik legelsőbben állitták vissza Flórenczba a' dramaticai költést. — A' Goldoni-szinház, melly az olasz Kotzebue tiszteletére nevezetett igy, csak 1817-től fogva áll; izléssel teljes 's csinos készületű épület, jó előmenetellel adja leginkább vig és mulatságos műveit. Ehhez közel vannak: a' körszin (Circus) forma nézőhely, mellyben nappali pompás előadások tartatnak, és ama kertek, hol igen mulattató éjjeli inneplések adatnak. — Az Alfieri theatrumnak, melly az olasz országi Schiller nevét viseli, 's ismét megujittatott, az acusticai (hallásnak kedvező) törvények szerint igen jól épitett tereme, gyönyörű diszitményei vannak; itt sok szomorú játék adatik; az előtt eme szinház della santa Maria theatrumának hivatott. A' florenczi szinházak többnyire magányos társaságokéi, mellyek magukat akademiáknak nevezik.

A' turini nagy theatrum a' királyi várral ütközik öszve; külsejének semmi kitüntető formája nincsen, de belseje annál ékesebben van felkészülve, 's a' legnagyobb szinházaknak egyike. — A' hasonnevű piaczon álló Carig-

nan-i theatrum 1787-ben elégett, de ismét ékesen felépittetett. — Az Angenna-i, és Suterra-i szinházak kisebbek ugyan, de ékesek és térségesek.

A' nevezett városokon kivül még Genua, Bologna, Parma, Modena, Livorno, Verona, Ferrara, Palermo, Messina 's más egyéb városokban is vannak nagyobb kisebb értékű, szép és nagy szinházak; sőt az emlitett városok némelyikében, mint Genua, Parma, Palermóban, több theatrum is van egynél, mellyeknek egyike többnyire csak operák és balletokra használtatik. Az olasz városok legkisebbikének is van legalább egy szinháza. Azt legalább észre vehetni, hogy az Olaszok a' régi Romaiaknak nézővágyában örökösödtek, és a' nem igen nagy birtokú városoknak sokat kell a' szinhelyekre költeniek. Az Olasz, kivált farsang idején, inkább éhezik, hogysem illyes mulatságot megtagadna magától.

Utóbbi években legjelesebb olasz országi énekesnék voltak: Pasta, Grisi, Pantanelli, Malibran-Garcia, Orto, Sachi, Macchi, a' magyar családból eredett Unger, a' német országi Schütz, és Heinefetter, kit Pesten is hallottunk. A' férjfi énekesek hősei: ama hires Donzelli, Frezzolini, Giov. Paganini, Spiaggi, Rubini, Galli, Gereri, Negrini, Badiali 's a' t. kik az asszonyságokkal együtt majd Neápolt, majd Mailandot, majd Velenczét, majd Parist és Londont gyönyörködteték bájhangaikkal. Mostani legkedveltebb hangszerzők voltak: Bellini, Donizetti, Pugni, Ricci, Pacini és Rossini, kik valamennyin olasz ég alatt virágzottak-fel.

HANGÁSZAT.

A' budapesti hangász-egyesület első közgyülése, mellyre minden eddig magát aláirt vagy ezután aláirandó tag hivatalos, oct. 16-kán fog tartatni Pesten a' városi tánczteremben, délelőtti 10 órakor, miután t. i. ezen jótékony egyesületnek és az emberi érzelmek nemesitésére czélzandó hasznos intézetnek megalapittatását oct. 5-kén a' n. mgú m. k. helytartó tanács megengedni méltóztatott. Az emlitett közgyülés alkalmával az intézetnek felsőbb helyen megerősitett alapszabályai fognak közöltetni a' gyülekezettel, 's egyszersmind a' szép czélnak mennél sikeresb elérhetése végett köz tanácskozás tartatni.

Pesten Tausig Alajos fiatal hangművész, kit mult tavaszkor is hallottunk már nyilvános hangversenyekben, oct. 15-re a' városi tánczteremben tartandó hangversenyt hirdetett, miről máskor bővebben.

DIVAT.

Parisban a' bársonnal körzött ruhákat és nyári kalapokat még e' hónap elején használták társas körökben a' dámák. — Hihetőleg jövő télen a' fehér, kék és ezüst szürke alapszinű, egyptusi rajzokkal ékesitett pamut-musselin ruhák divatozni fognak. — A' felruhákat bárson-gombok kapcsolják öszve. A' selyem ruhákon többnyire lebegényt, — kalapokon bárson-virágot 's tollakat viselnek; a' legujabb divatú kalap „à la Puritaine" — A' lebegények és bárson-körzemények e' télen divatban maradnak. — A' ruhák aljának bősége fogyni kezd, ugy a' pelerineké is.

Férjfiak a' tavali angol köpönyegeket vették elő, mellyek rövidek, kék posztóból készülltek selyem béléssel, kis bárson gallérral. Az alruha lafanczai igen szélesek; a' gallér egyenes, a' gombok simák 's igen nagyok. A' setét posztó leginkább viseltetik, ugy a' világos kazimir-nadrág. — Felruhára kevert szinű posztót vesznek; rajta egy sor nagy gomb; felső teste rövid, alja hosszú. — A' zibelin-mellény sokféle szinű lehet; rajta két sor gomb; fekete szalaggal van szegve.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utsza 612.

MŰVÉSZ.

Pesten csötörtökön october **20**kán **1836.**

KÖLTÉSZET.

Emma.

Szépen, mint rózsaláng
Az ég ázur falán,
Evezve jött a' lány
Kis, lebke csónakán:
„Mi vonja e' kebelt
Feléd, te szép vidék!
Mért vágyam év óta
Csak és csak értted ég?"

Vidékben egy virág
Olly kedves, olly vidám,
Mint első fénysugár
Kelő reg' hajnalán;
'S a' lány olly lágy leszen
A' szép virág körül,
'S ártatlan gerjein
Ég és a' föld örül!

De mint enyelg 's örül,
Eljő a' förgeteg,
Nagyot hasit egén,
A' föld is megremeg:
Part parttul távozik,
Ez jobb', az balra mén;
'S az égen fön maga
Elalszik a' remény.

„Ez vonta hát szivem'
Feléd, te szép vidék?
Év óta vágyakat
Feléd ezért vivék?"
Nagy búsan szóll a' lány —
Többé nem is remél;
Az éltépett szüben
Csak a' hiv' képe él.

GARAY.

SZORGALOM.

Korall-fogás az afrikai tengermelléken. A' 18-dik század körül ez egy társaságnak vala igen jövedelmező tulajdona. A'

revolutio alkalmával ez félbeszakadt; azonban 1826-tól 1827-ig a' halász-hajók száma 174 vala, 's az esztendőnkénti fogás 30,000 kilogram. 1832-ben csak 60 halászhajó volt munkás; ezen szám 1833-ban 100-ra, jelenleg pedig 160-ra szaporodott, mellyek között 10 Franciáknak tulajdona. Az idegen hajók, mellyek korall-halászattal foglalatoskodnak évenkénti 1060 forint haszonbért fizetnek, 's a' halászat 6 hónapig tart egy-egy évben.

Foltozott harang. Birnbachban egy 4 mázsás harang repedt-meg, 's olly ügyesen foltoztatott-ki, hogy egészen visszanyerte előbbi szép, tiszta, csengő hangját. Az egyszerű orvoslás az vala, hogy a' repedt hely kifürészeltetett, 's beöntetett. — Ez előtt az illy repedt harangot egészen ujra kellett önteni.

ÉPITÉSZET.

Campen. *(Végzet.)*

A' két oldalhomlokzat, sem nem olly nagy kerületű, sem annyi gazdagsággal nincs ellátva. Itt azonban az emeleteknek éppen azon elrendezését találhatni, ugyan azon vonalakat, 's az ugralékoknál csaknem azon oszloprendet. — Már érintve volt, hogy az épitvényemlék egy végig futó, 's négy oldalán egyenlő talapzaton nyugszik. Más helyeken, jelesül olasz országban láthatni talapzatokat, mellyek olly magosak, mint maga a' főemelet, hol az igen nagy ablakokon kivül van a' nagykapu is, melly a' belső udvarba vezet. Az amsterdami tanácsháznak talapzata ellenben, nyilásainak kicsinysége miatt csak igen alárendelt szolga-emeletet mutat. Mind ezen mérsékelt magosságnál is hét ivded ajtó van alkalmazva, mellyek ezen pompás épület belsejébe vezetnek, hol tulajdonkép nincs udvar 's bejárás a' kocsik számára. Azt állitják, hogy a' hét ajtó-szám, a' hét egyesült tartományra mutat, 's tréfa gyanánt hozzá mellékezik azt is, hogy ezen hét ajtó kicsinysége egyszersmind a' hét tartomány kicsinységére czéloz. — Minden tréfát mellőzve, jelesül mostani korunkban, bámulni kell, hogy illy nagy terjedelmű épület, mint az amsterdami tanácsház, egy illő bejárás helyett csak alacsony, rostélyzott nyilásokkal bir, mellyek csupán a' földalatti boltokba vezetésre látszanak alkalmasoknak lenni.

E' jelen kritikára nehány ok 's vizsgálat szolgál feleletül. Legelőbb is meg kell jegyeznünk, hogy e' nagy tanácsház nem bir (valamint más országokban a' hôtelek és paloták) belső udvarral. A' két kicsiny ott alkalmazott udvar arra szolgál csupán, hogy a' beosztások 's egyesitő folyosók által a' külön épület-testeknél levegőt 's világosságot adjon. Egyébiránt könnyű a' dolog ezen állapotját megmagya-

rázni, jelesül olly országban, melly mindenütt csatornákkal átmetszve levén, nem ismer sem fogyatkozást sem fényüzést a' kocsikra nézve, avagy azt nem is engedi-meg. — Ezentúl ezen kis bejárások szerkezetét bizonyos politikai nézeteknek tulajdonitják. Mivel tehát ezen helyen tartatik a' bank kincse, ugyan ott a' tanács-gyülés is, azt akarák elczélzani, mint állitják, hogy néplázadáskor a' néptömeget könnyen szétkergetni 's erőszakoskodástól visszatartoztatni lehessen; minélfogva kis rostélyzott nyilásokat alkalmaztanak, mellyek az épületbe rohanást nehezitsék. — Művészi tekintetben az izlés, külsejére nézve az emléknek, már nehány kritikai észrevételt tehetett. Természetes, hogy mindenki egyhangúnak találandja a' két pilasterrendnek alkalmazását, t. i. a' korinthi és composita avagy romai nevezet alatt levőt, mellyek az idomzatoknak ugyan azon systemáját 's a' diszesitésnek éppen azon sztiljet mutatják. Ezentúl mind a' két emeletben pontos ismétlését láthatni a' két sorú nagy 's kis ablaknak. Ezen figyelmes symetriának hideg benyomást kell elárulni, 's egyszerűsége által még szegénységet is eszközleni, mellyet e' homlokzaton a' hét emelet között elszórt gyümölcsfüzérek nem képesek kipótolni. Sajnálni kell, hogy az épületnek négy homlokzatánál (Façade) nem találhatni a' főablakokat befogva azon szép párkánynyal, mellyek a' palota előoldalának természetes gazdagságát képezik. Végre ugy látszik, hogy a' kis 's alacsony bejárások mentségének daczára felhordott okok olly ügyes 's érdemteljes architektust, mint Van-Campen, nagy zavarodásba nem hozhattak volna: azaz, azt, mit az épület bátorsága kiván, azzal, mit az illendőség, szokás 's izlés illy fontosságú emléknél feltesz, 's vár, művészileg egyesitni. Szükséges ugyan a' hasznost a' kellemesnek elébe helyeztetni; azonban az architektonai genie abban is áll, hogy valamelly terhes, összerongált állapotot kiemeljen, 's azt ollykor még szépséggé is átváltoztassa.

Az amsterdami tanácsház belseje valóban méltó tekintetre, a' főterem nagysága, diszesitésének pompája, 's műszereinek gazdagsága miatt. Kevés épület, még magában olasz országban is, mutat olly márvány-luxust, millyet találhatni ezen emlék belső diszesitésénél, melly biztositja Van-Campen hirnevét 's megkülönböztetett rangját a' 17-dik században élt leghiresb architektusok között. — Mutatnak Amsterdamban egy theatrumot is, mellyet Campen épitett a' hollandi játékszin számára; ugy hasonlag nehány siremléket, mellyeket ő azon admirálok tiszteletére emelt, kik tetteik 's szolgálataik által a' hazáért tünteték-ki magukat. Ő épitett egy palotát is Haagban nassaui Móricz herczeg számára. — Már eleintén is érintők, hogy ezen jeles épitő művész gazdag 's nemes nemzetségből származott; elsőség avagy hasznosság, melly talentumának egészen idegen volt, azonban

neki még is uj érdemet kölcsönze, azon állapotba helyezvén őt, hogy minden vállalatinál bebizonyitná haszon utáni nem vágyását, melly ritkán van engedtetve a' talentumnak illy kedvező körülmények által mutatkoznia. Van-Campen nem huzott soha hasznot munkájiból. Festvényei 's rajzolatai neki más hasznot nem szereztek, mint egyedül azon örömet, hogy elajándékozhatá azokat. Ezen barátságos közösülésben még sem volt ő minden haszonvágy nélkül. Ha igaz azon állitás, mit már több izben rebesgettek, hogy az öröm valamit adni nagyobb, mint sem elfogadni, ugy már Van-Campen haszonvágytalanságát éppen nem fölötte nehéz megmagyarázni, nem levén semmi több haszonvágyóbb, avagy haszonkeresőbb ennél.

NOVÁK DÁNIEL.

GYMNASTIKA.

Közlemények Clair Ignácz gymnastikai intézetéből.

(Pesten, Therézia-város, sip utsza, 359. sz. a.)

XXIII.

A' gymnastikából eredő nagy haszon a' még el nem korosult megnőttekre is hat, de sokkal inkább a' fiatalságra. Ennél sokkal nagyobb mértékben szükséges a' nedveknek gyorsabb forgása, a' tagoknak és izmoknak mérsékelt és egyarányos *) használása, részint a' test minden része növésének előmozditása végett, részint és különösen azért, nehogy az egyes tagok és izmok a' szokásból kinőjenek, és igy a' testnek olly tiszta tehetlensége alapittassék, millyet nemcsak a' fiatalságukban nem gyakorlott személyeknél vehetünk észre, hanem millyet saját intézetemben is mind azon nevendékemben tapasztalék, kikkel az atyai házban nem gymnastikai módon bántak. Mind ezek elejénte nemcsak a' gymnastika legkönnyebb gyakorlatát sem képesek megtenni, hanem legtöbben még a' puszta sétálásnál is olly ügyetlenek, hogy minduntalan megbotlanak és elesnek. — Szükséges végre azért, hogy az egyes tagoknak növése egymáshoz képpest arányban maradjon. Ez utóbbi nemcsak a' testnek szép termetére hanem egészségére is nagyon szükséges. Igy p. o. bizonyos, hogy sok embernek tüdejéhez képest nagyon szük mellürege van, mivel a' növés idejekor nem volt alkalmuk naponkénti gyakorlat által ezen részt hevesebb lélekzéssel szét terjesztetni, holott ez alatt a' tüdő a' maga nagyságát elérte, 's jól megnőtt, vagy pedig a' szük üregben öszveszorult.

*) Minden testi erőnek egyarányos gyakorlatát semmi közönséges kézimunka által ugy el nem érhetni, mint gymnastikával. Már ezen egyetlen ok — ámbár több is van — megczáfolja azokat, kik a' gymnastika ellenei levén mondják, hogy elegendő a' gyermekeket különféle kézi munkával foglalatoskodtatni, vagy sétáltatni.

Fuller orvos igy szóll: „a' gymnastika olly arányban áll az orvosi tudományhoz, mint sérv-kötegek a' sebészséghez. Ő olly segéd eszköz, melly nélkül más még olly szép előkészületek is mit sem használnak; ő olly hathatós erejű szer, hogy más eszközök, mellyekben bizakodtok, bár mílly hatékonyak is, nála nélkül foganatlanok.“

Valóban e' derék orvos testi gyakorlatokat javasol a' tüdővész, bizonyos nemű vizkór, sáppadtság, hypochondria, scrophulák ellen.

E' szerint, ha a' gymnastika egyebet nem szerezne is, mint egészséget és vidorságot, már ezért is köz szokásra kellene jutnia. — Mert hogy a' testi erőt nem a' jó evés ivás által nyerjük, ezt az alrendű néposztály leginkább bebizonyitja, melly csekély táplálmány de minden napi tag-gyakorlás, mozgás, és erőtetés mellett sokkal erősebb a' felsőbb rendűeknél. Már pedig a' gymnastika a' testnek illyképi erősitésére van kiszámitva.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

Figyelmeztetés. Budán jövő szombaton, oct. 22-kén, **Dériné** assz. jutalomjátékaul jelesebb dal- és szinjátékokból összveszerkezett **egyveleg** fog adatni 2 szakaszban, mire, mint e' jeles művész-vendégnénk itteni fáradozásainak némi jutalmául engedett érdekes előadásra, előleg is a' t. közönséget figyelmeztetni sietünk.

BUDÁN oct. 15-kén Töpfernek „Amerikai“ czimű vig játéka Láng forditmánya szerint — 16-kán „a' havasi rémkirály“ Raimundnak, tüneményes vig játéka (forditá Telepy) adatott. Amannak czimszerepében **Fáncsy** ur, emezében **Bartha** 's mint Rappelkopf **Szilágyi** ur mulattaták a' közönséget.

DEBRECZENBEN sept. 10-kén bérletszünés mellett először láttuk szinpadunkon „Tudor Mariát“ Hugo Victornak 3 napra osztott irtt dramáját, német nyelvre Seybold Fridrik, magyarra pedig szinész Kiss Jánostól forditva 1836. — kit könnyen érthető 's jeles forditásáért most ujolag méltán dicsérünk mind a' mellett is, hogy ezen jelen mű forditásában füleinket a' szenvedő igék részesülőjének andós endős jövendője egy kissé boszontá; mit azonban a' viselő gerundium szerint — mint K. M. urnak állitani tetszik — szenvedni vagy türni kellett. A' **foglyár** szó (századok óta divatozó „porkoláb“ kitétel helyett) használásának éppen annyi hiányát tapasztaltuk, mint e' napi czédulán kinyomtatva ugyan de a' szinpadon semmiképp sem álló Dulwerton Aeneas fő foglyár **Eder** urnak; mennyiben Flaccussal mi is ezen értelemben maradunk halálunkig

> Et nova fictaque nuper habebant verba, si graeco
> Fonte cadant parce detorta.
>
> (De arte poetica)

mind a' mellett is, hogy K. M. ur, ki e' darabot tudósitása szerint már tegnap, az az 9-kén látá, nyilvános pártosság bélyegével czimzett észrevételeit előnkbe harangozta. Mi az ő alaptalan 's csak városunkon keresztül nyargaló itéletére 's itélete szerint közlött észrevételeire legkisebbet sem ügyelve tiszta lélekismeretünk 's műértésünk rendszere után (melly, ha nem is olly halandó elmét haladó, millyet Bajza ur és a' füredi viszhang idétlenül kivánnak,

de a' reá mulhatlannl kivántató tehetségek nélkül annyiban, mennyiben nemzetünknek még fejlődő jelen művészsége kívánja, csak ugyan nem szükölködik) személyt nem ismerő 's megvesztegethetlen és pártatlan vélekedésünket, mint eddig, más szinműveknek mikénti sikerültök és személyeinek alakitásuk felől, ugy erről is holmi előre kalandozó alaptalan állitásoknak zsinór-mértékül vétele nélkül, őszinte közlendjük, valamint kis városi ugyan de azért nagy utasitására szorulni nem szokott megfontolásunk elönkbe szabja. Pályné assz. a' czimszerepet első felvonásban még csak szavalásának rendszerességével is igen helyesen találta; de jeleneteinek többesedésével az utóbbiakban már figyelme tikkadván visszaesett lassanként megszokott egyhangúságába; miről hogy szoktatás által csakugyan eltudná magát kapatni, mai igyekezete bebizonyitá. Csak ügyelne a' természetre, észrevehetné, milly fül-boszantó a' szavak azon részének felemelése 's orbul jövetele, hol azoknak értelme inkább leereszkedést kivánna. Ezek szerint tehát dicsérője, vagy is inkább ironiázója K. M. ur róla hozott itélete által csak annyit kivánt nyilvánitni, hogy látását — mellyet talán nagy városi szokás szerint üvegtől kölcsönöz — a' debreczeni éles homok annyira behordta, hogy annak tiszta látása másik organumára a' fülre vagy hallásra, és ez által itélő tehetségére is kihatott; mert különben illy kézzelfogható igazság ellen vad állitást tenni nem merészlett volna. Parázsóné assz. (Johanna) kellemetlen 's visszataszitó erkölcsvonású szerepét olly gondosan és szorgalommal vivé (noha K. M. ur kivánata szerint kis városi mód szerint nem bundában ugyan, hanem általa üvegen jól nem láthatott éppen olly atlasz öltözetben, millyenben a' czimszerep alakitója, 's téliben — mind a' mellett is, hogy közönségesen hallhatott szavak szerint és látás után egészségét is, melylyel ő szegény kevés mértékben bir, még most is oltalmazó felső meleg és téli öltözet elhagyására — azon jelenete, mellyben Gilberttel a' padra szerelmének kivallatása végett ül, ugy a' zöldelő fák leveleinek még le nem hullása szerint ügyeletét méltán nem forditá) — hogy a' „közvélekedés" (de nem szomszédunk sületlen állitása) — ha ugyan e' kifejezést vakmerőség nélkül a' quot capita tot sensus ellenére használni bátorkodunk — kihivásra minden rekedt hang-ejtés 's nyári hibás báli öltözet és megindulatlanság, hideg részvét, testének tulságos mozdulatai mellett is csakugyan őt tartá érdemesnek. No de hiszen ez kis városi brávozás volt, ugy-e K. M. ur? — nem is lehetett más, mert még Parázsónét kis városunknak van birni szerencséje. Gilbert ezüst mives Szákfy ur a' nélkül, hogy K. M. ur kivánata szerint történeti, statisticai, diplomatikai, ismeretéről vizsgálatot tett volna, jelen szerepét, mellyre józan itélet illyesmit csakugyan nem kivánhat, olly szorgalommal 's pontosan vivé, hogy az által köz tetszést és becsülést nyert közönségünktől. Kitünteté, hogy őt a' természet sok ajándékával ruházta-fel: csak kár, hogy azokkal élni ritkán akar; mert hogy tudna, a' felől e' mai est bizonyossá tett minket.

MLLGR. és társai.

H. M. VÁSÁRHELYRŐL. — Az egyes szinészek iránti rokonszenv felesleges dicséretével az igyekezőt elbizottá, az ellenszenv pedig a' nem éppen rosszat méltatlan gyalázásával elkeseredetté tevén, gyors enyészetre siettetik a' félkellemű virágot, vagy, mi még sajnosabb, kegyetlen kézzel tépik-szét a' reményteljes bimbót: ellenben a' részrehajlatlan igazság-szeretet, a' segédkézzel párosult szives részvétel, okirányos de mindig kegyes oktatás az előhaladásra hathatós ösztönül szolgálhatnak. Ezen czélirányos 's nemes segédeszközök által eddig is igyekeztek, 's most főképp igyekeznek, de reménylem ez-

után is igyekezendnek városunk nagy lelkű fijai 's leányai sorsüldözte vándor színészeinkkel pályájokat megkedveltetni, azt kellemesebbé, és sorsukat türhetőbbé tenni; 's igy az előhaladásra hathatósan őket ösztönözni. Már nem szükölködnek vigasztalás nélkül, mert czélt érvén örömtelve szemléltük a' f. e. jul. 10-ikén ide érkezett, tárt kebellel fogadott, 's maig is hathatósan pártolt, három rendbeli bérlettel eddig biztositott társaságnak 48 játék előadatásában eléggé kitüntetett igyekezetét, fáradhatlan munkásságát, nevekedő, sőt vetélkedő előhaladását. Abdai Sándor társasága ez, melly a' tökéletesség legfensőbb fokát (mellyen itéletem szerint a' hirlapokban eléggé, talán feleslegesen is dicsért társaságok sincsenek) leginkább körülmények okozta-hijányok miatt még el nem érte; de a' fáradhatlan igazgatónak (Abdai) czélirányos rendelései, a' tagoknak tehetségeik iránt szorgos figyelme, színészi hosszas pályáján szerzett tapasztalatainak okos használása, a' tagoknak fáradhatlan szorgalmuk, az eddig itt megjelent minden társaságokéit felülmuló öltözetek emelék azon fokra, mellyen a' hallgatókat nem kevés sikerrel mulattatja. — Jobb szerencsére méltó tagok nélkül nem szükölködik. — Illyenek: a' szerepek belbélyegeit 's indulatjait hiven tükröző, értelmes előadású és szavalású, helyes mimikájú, 's a' szomorúkra igen alkalmazható Abdainé. Én őt már eddig is kifejtett sok és szép tulajdona miatt jelesebb színésznéink sorába helyezem, — az igazgató, tapasztalt 's több oldalú színész Abdai — és az ügyes cselszövényes, comicus és hős kedvenczünk (Komlóssy társaságához elutazott) Erdős. A' nevezett három színésztől jövendőre igen sokat várok; mert ugy vélem, érett gyümölcsöt az ősz igazságosan vár azon fától, mellynek kellemteljes virágát már a' tavasz látta. — A' nevezett tagokon kivül emlitendők még: a' többféle szerepekben jó sikerrel használható, sokszor tetszést nyert, nevekedő szorgalmú, a' szerző szavaihoz mindenkor hiv Könyves — a' cselszövényes 's öreg szerepekben többször jóvá hagyást nyert, derék testalkatú, kemény hangú, 's nem rosz mimikáju Marosi — a' vig szerepekre jó, öregekre nem rosz foganattal alkalmazható többször, de kivált a' havasi rózsában kitüntetett ügyességű, a' szerep megtanulásában szorgalmas Szántainé — az innen férjével elutazott jó reményű Erdősné — 's az igyekező Telepiné — a' 9 éves Abdai Rozinának gyermeki szerepekben bátorsága és nemzeti tánczban előhaladása dicséretet érdemel. — A' többi segédtagokról, millyenek: Bohári, Szerbényi, Szalatnai, Gyarmati 's a' t. itéletemet felfüggesztem, minthogy többnyire ujonczok, vagy legalább nem régi színészek. A' munkás igyekezet sokat tehet.

I — y.

UNGVÁRATT. Az itt már hét hete mulatozó nemzeti színész-társaság a' miveltebb közönségnek többnyire legujabb és legkedvezőbb izlésű darabokkal kedveskedik. A' már emlitetteken kivül adattak: „az őrültek háza Dijonban," mellyben Czelesztin ur Eberhart szerepét jelesen játszá. Duflos 's d'Orville szerepei Kőszeghy és Balla urak kezeiben valának. Balla ur külön hasznára adatott „Borsszem Jankó" számos nézők előtt. A' czimszerepekben játszott Balla Marit kivéve az egész személyzet igen silányul forgolódott. Kitünő volt leginkább Czelesztin urnak kedvetlensége Filorello szerepében. Jó színészben megkivántatik, ha nem kedves is neki szerepe, hogy azt a' publicum iránt ne mutassa. Sajnálható Czelesztin urban, hogy a' kisebb szerepekben minden igyekezet nélkül játszik. — Kedvező sikerrel fordult-meg szinpadunkon „Hamlet, éjfél, Lumpacivacabundus." Ezen utósóban színészeink

csak botorkáltak; ha bár a' három koborlók közül Lábszij (Kovács ur) eléggé iparkodott is a' hiányt kipótolni: de illy nagy személyzetet kivánó művet egy vagy két személy soha ki nem elégithet. Enyv asztalos legény Czelesztin ur akart lenni. Czérna szerepében Thury ur (tánzművész) a' szinészet iránti különös vonzalomból lépett-fel. Az egész csak ugy adatott, hogy nézni lehetett, de köztetszést ismételtetésekor sem nyert. Hijába, Lumpaci nem kis szinpadra való.

Német játékszin.

PESTEN Walter l. a. és Dams ur vendégek. — Mi után szinpadunkon oct. 2-kán másodszor fordult volna meg a' mult napokban kedvezőleg adatott mulatságos vigjáték 3 felv. „fiú és dáma — vagy — gyenge oldalak" (Töpfer mive) — és egy tánczjáték 1 felv. „az arczkép" (Kolosanzky balétmester szerzeménye) — oct. 3-kán pedig ismét egy uj vigjáték 2 felv. „A. B. C. (angolból Kolmann Gy. után Kettel Gy. munkája) — oct. 5-kén Weber „bűvös vadászában" legelőszer lépett-fel mint Agatha Walter l. a. Carlsruheban a' nagyherczegi udv. szinház tagja, kinek szinpadra kedvező termete, az éneklésben csinos módja van ugyan, de gyenge hangja, kivált az alsó helyzetben; actióji elfogultaknak látszottak. Több izbeli tapssal 's végre előhivatással tisztelé őt az igen számos közönség. Dams ur Gáspár szerepét vivé. Oct. 7-kén 's 9-kén. Walter l. a. mint Anna, Hysel ur (utójára) mint George a' „fehér asszony" daljátékban, Dams ur pedig mint Arnold „Tell Vilmos" operában. — 13-án „ördög Robert" daljátékban Walter l. a. mint Izabella, Dams ur a' czimpszerepben. Walter l. a. ha bár messze van is ama hangbeli kellemtől és éneklési tehetségtől, mellyet e' szerepben Minkné assz. olly kedvezőleg tüntetett elő, nagyobb részvétre talált azonban mint a' czimszerep személyesitője, ki ma utójára lépett-fel.

UTASITÓ.

Szépirási leczkék. Mult 's idei évi lapjainkban gyakor említést tettünk a' jeles pesti szépiró Tauber Imre felől. Ennnek holta után mind nyilvános mind magány-leczkéit nevendéke és segédje Szlavitsek A. ur, Pesten a' nemzeti iskolákban szép irás tanitója, vette által, ki a' megkezdett iskolai félévben ezennel jelenti, hogy a' szépirásból mind a' gymnasialis iskolákba járó ifiaknak leczkéket ad, mind a' vasárnapi órákat folytatja, 's külön leczkéket is adni kész mind saját szállásán mind egyéb helyeken. Értekezni lehet lakásán, a' belváros Leopold utszájában fekvő, 244. sám alatti háznak 1-ső emeletében.

DIVAT.

42-dik divatkép (Parisból). — Selyemmel himzett asszonyi köpönyeg kasemirból szük alsó ujjakkal, és felső bő ujjakkal „à la vénitienne" bárson gallérral és gombokkal; bárson-kalap paradicsom-madár tollával ékesitve; nyak körül keskeny blonde-fodor. — A' férjfiak számára közöljük ez uttal a' legelső őszi felruhát prémes gallérral. — Bécsi divat oct. 13-án: ruha zöld gros-grainből, vagy csikos lila-foulard-chrystal-ból blonde-al; kalap gros-des-indes-ből tafota-szalaggal és virágokkal, vagy gros-de-Lyon-ból.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utsza 612.

36. *Honművész.* 42.

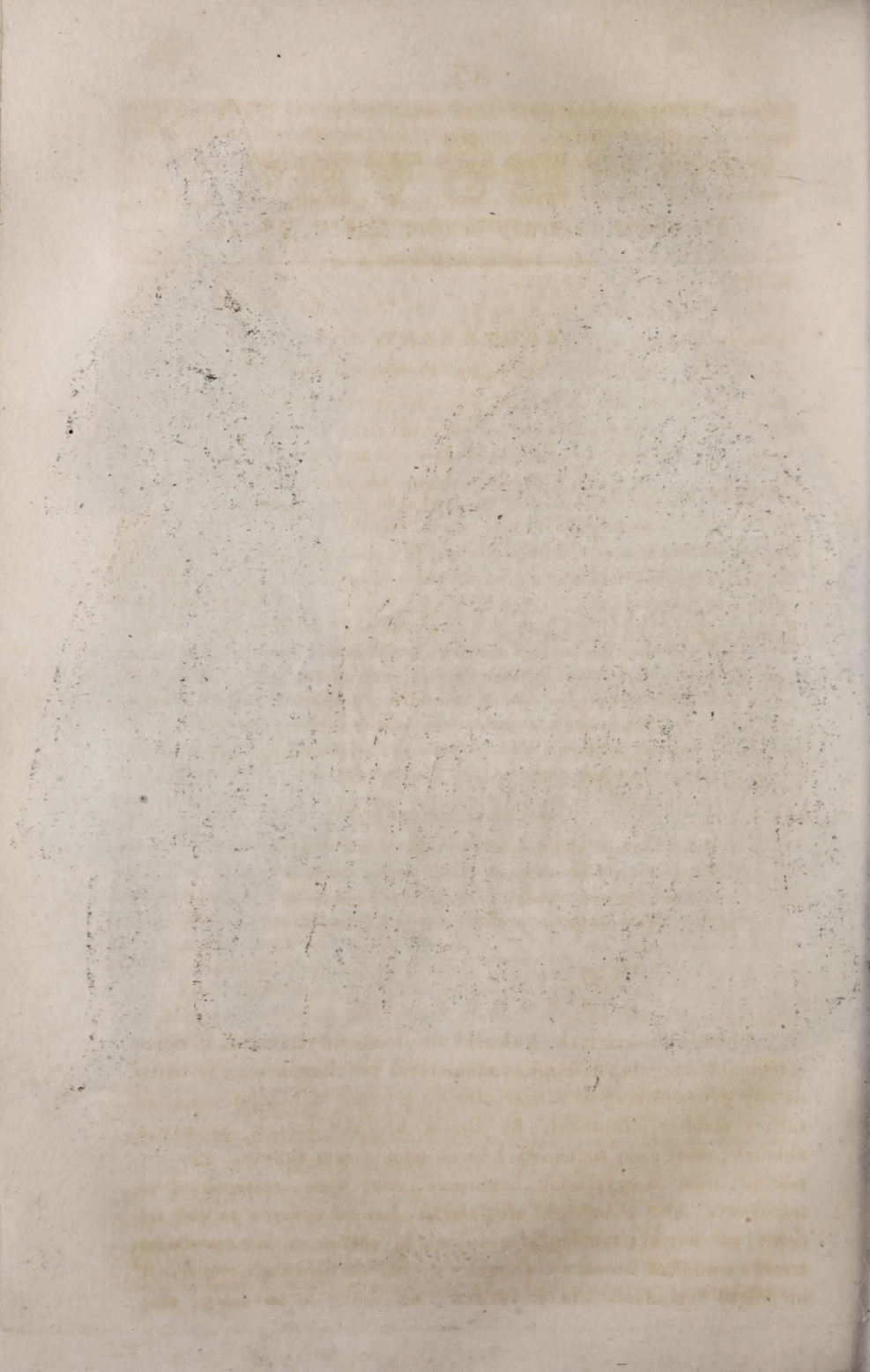

85.

HONMŰVÉSZ.

Pesten vasárnap october **23**kán **1836.**

KÖLTÉSZET.

Csokonai árnyéka Debreczenhez.

Felkél sirja alul halavány árnyéka Vitéznek
Bánatos arczával, 's ezt nyögi romja felett:
„Üldöztél, fiadat; — kebeledben élni szerettem,
Halni is ott szeréték. O haza adj pihenést
Holtom után! csendes fövenyed hadd rejtse magányom'!
Itt az irigy fel nem csörteti álmaimat!
Oszlopot én tőled nem kértem, 's párusi márványt;
E' haza hantja alatt sokszoros a' nyugalom."

Debreczen Csokonai árnyékához.

Hű fiam! én forrón szeretélek, 's fájt kebelemnek
Az, mikor a' balsors üldöze, ah! de nem én.
A' lelketlen irigy fényed' nem türte, 's emésztő
Mérge korán gyászos sirba feketve megölt;
Itt nem törheti-fel többé csendes nyugodalmad' —
Nem kért oszlopot itt a' haza néked emel.

Csokonai árnyéka.

Eltünt sirja felől vidorult árnyéka Vitéznek
Illy sóhajtással: „jó haza! védjen az ég,
Mint nevemet szomorú feledéstől védi szerelmed
Vélem szent nyugalom! mennyei béke veled."

Közli MLGR.

SZORGALOM.

Az ujabb kornak bebalzsamolási ügyessége. Parisban a' legujabb szorgalmi műkirakás alkalmával két chemikus, egy orvos, és egy gyógyszeres, a' conservatorium teremében tökéletesen megtartott mumiát állitott-fel. Az általuk használt szerek egészen uj neműek; mert ezen tiz év óta készült mumia sem fekete, sem formátlan, mint az egyptusiak, 's nincs is, mint azok, szalagokkal betekergetve, sem a' belektül megfosztva, hanem egészen az élet szineit viseli magán; minden arczvonások kivehetők, a' bőr egészséges szinű, 's minden izmok sőt az erek teljesek és helyöken voltak. A' mi végre legcsudálatosbnak tetszett, az, hogy a' sziv, lép, máj,

minden bél, sőt a' velő is éppen vala. Legjelesb tulajdonsága pedig ezen készitménynek az, hogy a' mumia minél tovább tartatik, annál tartósabb lesz, 's fűtött szobában szintugy eláll, mint szabad levegőn, pinczében ugy, mint föld felett.

SZOBRÁSZAT.

Tudni való Csokonai emléke tárgyában.

— — Quo solvimur omnes
Hoc tibi suppeditat vires, praebetur origo
Per cinerem.

CLAUDIANI Phoenix.

(Hol megoszol létünk, neked a' sír életerőt nyujt,
'S hamvaid által lész ujjá születése nevednek.)

Közönségesen tudatik a' hirlapokból, hogy Debreczen városának lelkes polgárai, 's a' szépet, jót felfogó, mivelt lelkű több honfiak miként kivánták emlékoszloppal örökiteni Csokonai Vitéz Mihály tisztelt hazánkfijának, a' nagy költőnek, nem nevét (mert ezt az elhunyt maga tevé) hanem sirját azon kicsinyke helyett, hol porai sok nem érdemlett szenvedései után nyugosznak. Tudatik e' lapok folyó évi 1-ső számából, hogy a' helybeli anyaiskolai nemes ifiúság is felszóllittatott ezen tervnek kivitelére nem segitség hanem az általuk ohajtott részvétel iránt professor t. Péczely József ur által. Tudva lehet a' mult évi Rajzolatok 48-dik számából, habár az ott olvasható levéltöredékben név nélkül adatott is elő, mi ellenkezés támadt e' részben a' felszóllitás miatt. Tudva lehet a' Tudományos Gyüjtemény egyik számához mellékelt azon nyomtatott felelet is, mellyet az ellenkezők a' Rajzolatoknak emlitett számából olvasott, neveket 's helyet elhallgató, levéltöredékre adtak, mellyben ama felszóllitás helyben nem hagyhatónak nyilatkoztatik. De nincs tudva, 's nem is lehet, közönségesen legalább, a' dolognak további folyamatja 's végzete.

Nem czélunk itt a' fájdalom! igen is élénken folyt vitatkozást uj életre hozni, vagy csak legkevesbbé is valakit sértéssel illetni (mit maga a' dolognak egyszerű előadása is bizonyit): szándékunk egyedül csak az elmaradtakat mindenkivel akként tudatni, mint valósággal megtörtént. Ez okon legkisebb itélethozásba sem ereszkedünk, hanem azt kinek kinek józan és szabad megfontolására bizzuk.

Az öszveütközésből keletkezett kellemetlen per, nehogy a' köz kivánat szerint serény munkálatba vett vállalat ez által csak valamelly részben is hátráltatást szenvedjen, folyó évi januar 18-kán a' főtisztelető superintendentiale consistorium elejébe terjesztetett; melly (mint előre is várni lehetett) e' tárgyban semmi akadályt nem tevén, még ugyan azon gyülés alatt t. Péczely ur, hogy a' vita többről

többre ne terjedjen, a' fenn tisztelt consistoriumnak megujitott kérelmére, minden további általa adandó védnyilatkozásról lemondott mindenkinek nagy örömére, az ügyet azonban Ovid jelen szavai mellett

„Alta mane, supraque tuos emerge dolores,
Infragilemque animum, qua potes, usque tene."

második felszóllitásához ragaszkodván előbbi hév kebellel 's tovább is buzgó részvéttel pártolandó.

Ekként előbbi sorsát visszanyervén a' már kezdett uton biztosan haladva kitüzött czélja felé azon hazafiúi vállalat, mellynek három évtized óta csak pium desideriumban kellett csenevészni, midőn most már létesitésére páratlan ipart nyilvánitott jelenlegi népszóllónk tek. Vecsey József ur inditványa mellé t. Péczely József uron kivül ügyész t. Vass Benjamin és Köncs Antal urak — amaz honunk szép lelkű asszonyai 's leányaihoz Debreczenben, emez pedig némelly tiszti társaihoz 's jó barátihoz N. Váradon bocsátott külön felszóllitásukkal — sikeres és czélt-érést nyerő segéd kezeket nyujtottak. Mellyeknek következésében a' helybeli kerületi kir. itélő táblának, városi előjáróságnak csaknem minden tagjai, választott hites közönség, lelkészi 's tanitói kar, táblai 's városi ügyvéd urak, külföldön lakó honosaink (név szerint Bécsből t. Német Lajos udvari agens, Medgyaszay Ist. és Diószeghi Samuel nagykereskedők — Hamburgból Vámosy Ferencz ur gyártulajdonos — a' többek közt, kiknek mint szintén minden lelkes adakozónak neveiket igen ohajtanók tudatni), Várad városa lelkes fijaival 's iskolánknak ott szállásoló nevendékeivel, a' szépnem (melly közül kitünők Rhédey Borbála és Anna, és Erdődy Zsuzsanna kisasszonyoknak fényes nevök a' honnak örömmel nevezhető több lelkes leánya és hév keblű asszonyai között), miveltebb és előkelelőbb polgártársaink, 's az anyaiskolabeli ifiúságnak azon része, melly szivsugalatát követve 107 ft. 5 kr. részvéttel nyilvánitá t. Péczely urnál részvétét — mind ezek eszközlék buzgó és nemes ajánlataikkal a' rég ohajtott vállalatnak sikerét. Kiknek külön külön és fejenként jelen tettökért 's nemes ajánlatukért, mint szintén a' létesités körül munkásan fáradozott 's nevezett férjfiaknak tiszta és hasonló nemes érzésből eredt hazafiúi buzgalmukért, a' honi literaturának 's elhunyt költőnek igaz barátjai nevökben ezennel hálás köszönetet nyilvánitunk.

E' csak felülegesen előszámlált forrásokból szivárgott egybe azon pénzmennyiség, mellyen városunk páratlan fijának, 's nemcsak honunkban, de talán külföldön is eléggé ismert lángeszű költőnk Csokonai Vitéz Mihálynak már 31 év óta nyugvó hamvai felett állithaták-fel hazafiai a' rég állitni szánt emlékoszlopot, melly helybeli rajztanitó t. Bereghszászi Pál ur terve szerint (mint az által a' készi-

tendő 's nemesen felvállalt rajz bizonyitandja) — a' nélkül, hogy vagy éppen ez és nem más terv (bár rajza a' casinóban köz látásra kitétetett is) közönségesen elválasztatott, vagy annak ez éppen és nem más alakban leendő faragtatása márványból, vagy öntetése vasból, e' végett tartatni remélt köz tanácskozás által a' részvényesek jelenlétökben határoztatott volna el — csakugyan az unghvári kamarai igazgatóság birtoka alatt hires Turia Remetei vashámorban, Ungh megyében, pyramis formára öntetett vasból, 's a' közelebb lefolyt augustus elején fel is állittatott emlitett rajztanitó urnak hálás köszönetet különösen érdemlő szorgalmas felügyelése alatt, városunknak „Hatvan utszai temető" czim alatt ismeretes sirkertjében,

„Vim temperatam Di quoque provehunt."

hol már hetven nap elfolyta óta áll a' nélkül, hogy az más nagyobb városok mivelt lelkű fijainak követésre méltó példájok szerint csak legkisebb innepélyességgel felavattatott, vagy illy vas emlék felemeltetésének oka a' bámész pórnéppel tudatott volna. Csak a' korán elszenderültnek hiv tisztelőjei, melegebb keblű barátjai, 's némelly rokonai szentelék azt fel néma ugyan de tiszta szivből eredt sohajtásaik 's hiv emlékezéseik által.

Az emléknek részletes leirásába ereszkednünk ez uttal azon buzgó törekvésünk tilt, mennél fogva annak mennél előbbi, már munkában levő, rajza közlésével t. olvasóinknak kedveskedve e' tisztelt költőnkről nehány sorokkal 's emléke rajzának magyarázata által viszont emlékezni szerencsénk lehessen.

Ekként tehát felállott valahára csakugyan Csokonai Vitéz Mihály emléke, 's a' köz kivánat azon részben, hogy legalább a' temetői magányban habár nem hideg márvány is, de legalább hideg vas mutassa a' tisztelt költő porainak a' meleg kebellel kereső előtt már szinte feltalálhatlanná vált sirját, csakugyan teljesült; mi által hontársai leróvták ama szép kötelességet, melylyel e' szép lelkű egyetlen fijoknak tartoztak, kit mi a' haza és literatura lelkes barátjainak további kegyökbe ajánlunk.

A' hason-vállalatok 's elhunyt költőnk iránti részvét bizonyságaul helyén látjuk itt még azt is emliteni, hogy Debreczenen kivül több érdemes hazafi minden felszóllitás nélkül ajánlatokat küldött-be t. Péczely prof. urhoz. Nagy érdemű hazánkfija, a' minden szépnek, jó 's buzgónak pártolásáról ismert t. Döbrentei Gábor ur, t. Péczely urhoz irtt levelében arra is ajánlá készségét, hogy Pesten barátjai köztt aláirás utján segitendi elő ezen akkoriban megakadni látszott ügyet; melly megelőző szives részvételeért a' lelkes férjfiúnak

(habár nemes ajánlata Debreczennek érdembecsülő fijai 's leányai buzgalmára épitett 's meg sem csalatkozott bizodalomnál fogva akkor el nem fogadtatott is) itt közönségesen hálás köszönetünket nyilvánitani el nem mulasztjuk.

MLGR. SZLZR. társaival
több hason-érzetűek nevökben.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

PESTEN az épülő magyar szinház fedele hátulsó vagy is szinpad fölötti részének felrakását oct. 18-kán kezdék-meg az ácsok.

BUDÁN Dériné assz. vendégjátékát oct. 18-kán folytatá, mint „mézes kalácsos Róza," 's a' meglehetős számú közönséget jóformán mulattatá, habár némellyek az általa kiemelt szendeséget itt ott túlzottnak találák is. Egy két szerepben az akadozások elég készületet nem mutattak. (Halljuk, hogy D. assz. már jövő héten fővárosunkat elhagyja, 's rendeltetési helyére, Kassára, utazikel. — 20-kán „Rolla halála" adatott.

DEBRECZENBEN a' már multkor emlitett „Tudor Maria" szinmű előadatása alkalmával (folytatólag emlitve) Földváry ur az idegen szerepében nem volt idegen, 's Hugo Victor zsidóját, e' történet forgó kerekét, a' mindentudót, olly nemzeti sajátságban 's természetesen utánzá, hogy a' kiejtésben a' maga helyén használt aspiratio 's orból bocsátott hangú szavakat minden hibátlan hallással biró hallgató észre vette, csak K. M. ur nem; — de hiszen nem csuda, mert az előtte való napon fujt nagy szél behordá füleit homokkal, 's a' tiszta hangokat rekedten, az orból jövő 's nem természeteseket pedig tiszta csengőknek hallván ellenkezőleg foghatá-fel. Földváry ur az illyes nemű szerepekben arathat, de nem a' fiatal szerelmesekben, babért; szóváltásos együtt-beszélgetései szerepének pontos betanulása mellett igen kerekdedek valának. Baranyi ur (Fabiano Fabiani) különös ügyességgel bir, midőn akarja, barkójának 's általán fogva ábrázatjának elrendezésében 's kiformálásában; jelen szerepét birtokában levő legfényesebb öltözetével, 's elég melegséggel vivé, és állás-pontjának szintén mint Chyabay (Farnaby foglyár), Nagy (Renard spanyol követ) és Kis urak (Lord Clinton) ő is megfelelt. K. M. urnak még utójára egy pár szót azon idétlen állitására, hogy szinházunkban mintegy 300 személy férhet-el tolongás nélkül. Bizonyosan vaskos és hasas óriásnak kell lenni a' csak városunkon keresztül vándorlott biráló urnak, kinek ideje sem volt azt megtudakolni, ha már róla irni akart, az igazgatóságtól, e' játék jövedelme költségestől együtt mit hozott ma be; mert csak akkor — mit ugy sem hiszünk — hozzá vetőleg állithatott illy képtelenséget. Utasitjuk felejthetlen színészünk Fáncsy urhoz; kérdje-meg tőle miként tudott taval e' most oldal-zártszékek által nevekedett szinházba 700 darabot jóval felülhaladt belépti jegyet jutalom-játéka alkalmával kiosztogatni, 's ezen szinház hogy tudott akkor szinte 800 főre számitott nézőt befogadni? — Látja K. M. ur! kegyed „ignotos fallit, notis est derisui". — Ezt irták nálunk egy bizonyos irónak (nevének most kedvezünk): „hej! mért születtem, mért irtam — ha józan észszel nem birtam."

HOLD-MEZŐ-VÁSÁRHELYEN oct. 4-kén a' már julius 11-én is adatott „16 évű svéd királyné" (vagy királyi hölgy) játék került szin-

padra. A' czimszerepben az indulatokat hiven tükröző Abdainé már az előtt is köztetszést, tapsokat, és előhivatást nyert. Feszült figyelemmel vártuk ma e' darabban az érdekes jeleneteket, hogy okfürkésző vágyunknak (mellyet a' Honművész 79-ik számában közre bocsátott debreczeni tudósitás, Abdainénk játékát, ki Debreczenben sept. 3-kán mint vendég Krisztinát adá, jóvá nem hagyván, legfensőbb fokra emelt) minél előbb eleget tehessünk. Én e' szinműnek ismételt megolvasása után menék a' szinházba. Megjelent csakugyan a' tudósitás által kissé elszomorodott szinészné, de fájdalmát keblébe rejtvén, ellenfeleinek kárörömét megvetvén, bátran és csüggedés nélkül állt azon közönség előtt, melly a' tudósitást olvasván most csak fül és szem lett. Abdainé e' kedves szerepet, itéletem szerint, jól személyesité, mit a' gyakori tapsok, játék utáni előnivatás 's többeknek kinyilatkozott véleményük is bizonyit. Nem is érdem nélkül nyerte a' nézőknek köz elégedését, mert szerepét helyesen szavalá, hol méltóságához illő szerelmi érzést képezni lehetett, Buryhoz elég nyájas volt; hol pedig az indulatok elrejtésével küzdenie kellett, szerepe lelkét elértvén, nagy indulat, de nem minden indulatok tükrözése nélkül állt; a' megcsalatott szerelem fájdalmát eléggé kimutatá; a' ministerhez (kivevén a' megengesztelődés idejét) boszús és parancsoló volt, 's itéletem szerint illyennek kellett lennie. Öltözködése csinos 's a' szerephez illőleg nem éppen uj divatú volt. Az egész átalján véve nem roszul adatott. — Oct. 6-kán „Béla futása" — 8-kán a' 4 felvonású drama „Katinka" jött szinpadra.

I — y.

UNGVÁRATT september 1-jén „Angelo, Padua zsarnoka" szom. játék czimszerepében Czelesztin ur igen helyén vala. Az effélékben mindenkor első helyen állhat: kár, hogy gyakorta olly szerepekben is bátorkodik, mellyeknek testalkata és hanglejtése éppen nem felel-meg. Balul vélekedik, ha gondolja, hogy az a' jó szinész, ki mindenféle szerepben játszik; mert még afféle szinész, ki mindenben ragyogott volna, eddig nem találtatott, és tán nem is találtatik. Elégedjék-meg hát, ha egy nemben is ragyog. Bragadini Katalin (Balláné assz.) remek játszása módjával minket ma is meglepett, kivált azon jelenésben, midőn Rodolphót (Balla ur)véletlenül szobájában találja. Mindkettő az egymás iránti érzelgő indulatot hasonlithatlanul képezvén, méltán zajos tapsokkal jutalmaztaték. Balla urnak mai játéka különös dicséretet érdemel. Ő e' szerepet bizonyos körülmények végett csak hirtelenségből vállalá-fel, 's azt legnagyobb megelégedésig tünteté előnkbe. Tiszbe (Telekiné assz.) szinészi szép tehetségeit sok helyt bebizonyitá; ma, eleintén kivált, igen jelesen, de utóbbi felvonásokban kevessé hidegen és kevés pathoszszal játszott, leginkább midőn Rodolphót Katalin szobájában sejdité. Egyébként a' fiatal szinészné nagy szorgalommal játszott; és ha az elbizottságot kerülendi, méltán a' jobb szinésznék sorába számittathatik. Homodei (Kovács ur), ki még eddig mindenkor mesterileg játszott, mai szerepében akadozott; de helyes mimikájával és szép játszása módjával felejteté velünk, hogy szerepét nem tanulta. Az egész jól sikerült, 's a' számos hallgatók elégedéssel hagyák-el a' szinházat.

HANGÁSZAT.

A' budapesti hangász-egyesület, mellyről már e' lapok idei 64-ik száma előleges emlitést tett, mult számunkban adott jelentésünk szerint, oct. 16-kán délelőtti 10—12 óra között tartá első nyilvános közgyülését Pesten

a' városi tánczteremek csemegetári osztályában ngos Schedius Lajos kir. tanácsnok ur előülése alatt, t. Seeber Károly urnak, Pest városa polgármesterének, és mintegy 200 személyre menő mindkét nembeli vendégeknek és egyesületi részvényes tagoknak jelenlétében. Az elnök ur classicai stylben, német nyelven', idvezlé a' gyülekezetet; elolvasá ezen egyesületnek ideigleni biztossága által készült alapszabályait, mellyeket sz. k. Pest városának tanácsa ez évi aug. 27-kén, a' n. mgú m. kir. helytartó tanács pedig oct. 4-kén helybenhagyni méltóztatott; 's miután ő nga a' köz kivánságnak engedvén, az eddig ideiglen felvállalt elnökségnek, az 1837-ki aprilisig (mint az uj muzsikai esztendő kezdetéig) folytatására magát ajánlani kegyeskedett, előadá az ideiglenig munkálódó biztosságnak valamint a' nagy tanácsnak ajánlott tagjait, kiket az egyesület emlitett aprilisig megerősitett és helybenhagyott. Tudtára adta egyszersmind az elnök ur a' gyülekezetnek, hogy az egyesület irószobája a' váczi utszában „nádor" fogadó épületének 2-ik emeletében a' 6-ik szám alatt — az egyesület pénztárnoka pedig Fetter ur posztókereskedő leend, kinek boltjában (a' Pest városi szinház irányában, Parkfrider háza szegletén, a' Magyarnál) a' részvények fizetése mindenkor megtörténhetik.

Az alapszabályoknak (mellyek nem sokára minden tagnak nyomtatásban megküldetnek) fő és előlegesen érdekesebb pontjai ezek:

1) Az egyesület munkálódása ez évi oct. 16-kán kezdődött.

2) Tagjai: tiszteletiek, működők, és gyámlók. A' tiszteletiek lehetnek működők, vagy gyámlók (fizetők) is egyszersmind. Működők lehetnek egyszersmind gyámlók is.

3) Minden rendbeli tag az egyesület tőkepénzének alapitása végett, mihelyt beirja magát (saját kezével) a' társaság könyvébe, két pengő ftot fizet, 's ezért különös oklevelet kap az egyesülettől. A' működő tagok azonban e' fizetéstől felmentethetnek.

4) A' gyámtagok évenként, ha családos emberek, öt pengőt ftot, ha nőtelenek, két pengő ftot fizetnek a' pénztárba. Ezért a' társaság hangversenyeibe szabadon mehetnek, 's ezen kivül amazok még két belépti jegyet, emezek egyet nyernek. Nagyobb pénzmennyiséggel is segiteni a' társaság czéljait szabad mindenkinek.

5) A' működő tagok évenként semmit sem fizetnek, sőt a' hangversenyekbe bocsátó egy belépti jegyet, működő asszonyságok pedig két ollyan jegyet is kapnak.

6) Minden tag részt vehet a' társaság minden munkálódásában, intézetében 's a' t.

7) Az egyesület 40 tagot választ, kik a' nagy tanácsot képzik. Ezek közül tizenkettő választatik különösen a' kisebb tanács vagy is kormányzó biztosság tagjaivá; ezen biztosság választja a' titoknokot az egyesület köréből, és különféle szükséges albiztosságot nevez-ki, mellyeket azonban a' nagy tanács erősit-meg. — Az elnök a' közgyülésben 3 évre, az alelnök a' nagy tanácsban választatik. — A' pártfogót a' közgyülés jeleli-ki, 's őt a' nagy tanács küldöttsége fogja megkérni a' pártfogói czimnek felvállalására.

8) Közgyülés tartatik rendszerint kétszer, aprilisban és octoberben.

9) A' nagy tanács és biztosság minden 3 év mulva megujittatik.

10) A' nagy tanács minden évnegyedben rendes ülést tart; ő választja a' biztosságnak és az egyesületnek ujabb tagjait, alelnököt (3 évre) 's a' t. A' tanácsban legalább 21 tagnak kell lenni.

11) A' biztosság (12, a' pénztárnok 's titoknok) havonként rendes ülést tart az elnök és legalább 6 tagnak jelenlétében: kormányozza az egyesület ügyeit, pénztárnokot (3 évre), titoknokot (6 évre), altitoknokot, tisztviselőket rendel, 's a't. a' nagy tanács megegyezésével.

12) A' társaságnak nagyobb pecsétje az elnöknél, a' kisebb a' titoknoknál lesz.

13) A' társaság csupán részvényesei számára ad hangversenyeket; nyilvánosokat csak a' pesti szegények és az egyesület nyugpénzi intézetének jövedelmére. Az egyesület számára october és aprilis között mintegy 6—8 hangverseny adatik.

15) Farsangon a' pénztár szaporitása végett az egyesület két nyilvános tánczmulatságot adand bemeneti dij mellett.

14) Idővel az egyesület nyugpénz-intézetet is állit az elgyengült hangászok, özvegyeik és árvájik számára. Ennek felügyelője egyik városi tanácsnok leend; alapszabályai helyben-hagyás végett felsőbb helyre felterjesztetnek.

16) Évenként (most még) az egyesület 12 aranyból álló jutalmat oszt-ki a' legjobb muzsikai szerzemény készitőjének hazánkban.

17) Szegény gyermekeket, kik talentumot mutatnak a' hangászathoz, az egyesület Budapesten, valamellyik városi muzsika iskolában, tanittatni fog.

A' biztosságnak mostani tagjai következő urak: Trexler Antal alelnök, Fetter pénztárnok, Perlasca titoknok, Winkhler K. A., Bräuer Fer., Urbani, Dolezalek, Raics, Schwab, Scheibl, Kirchlehner, Jacobson. — Ezen 12 's a' következő 28 tag képzi a' nagy tanácsot, u. m. Babnigg, Bartay, Bräuer orvos, Eckstein Fridr., Grill karmester, Grimm Vincze, Hunyadi Józs., Heckenast, Hirsch, Hora, Kreutz, Leitner, Merkel, Miletz, Pfeffer, Rehorovsky, Rittl, Ritter ügyvéd, Róthkrepf Gábor, Rupp Ján. orvos, Reich, Schmidt Sánd., Stocker, Sebastian Kár., Smolka, Valero, Weninger, Trauner.

Tiszteleti tagok következő urak: m. gróf Brunszvik, Rosty, Herman Ign. m. kir. udv. kamarai titoknok, Jankovics Ant., Schedius Lajos m. k. helytartói titoknok, Kovács József. Ezek a' biztosság üléseibe járhatnak, 's azt tanácsaikkal segithetik.

Pártfogó még most kijelelve nincsen. — Az első hangverseny november közepe táján lesz. — A' fenn emlitett biztossági és nagy tanácsi tagok e' kijeleltetésök iránt még csak ezután adják-be nyilatkozásukat, ha t. azt elfogadják-e, vagy nem, 's ez iránt hihetőleg szó leend a' nagy tanácsnak első ülésében, melly most 23-kán (az emlitett helyen 's időben) fog tartatni.

DIVAT.

Parisban a' mult hetekben legkitünőbb asszonyi ruha volt a' görög felső testű indiai musselinból készültt, szük ujjakkal, halavány kék bársonnal körözve. Az azokat viselők homlokát is kék bárson szalag ékesité. — Mások az illy ruhát nagyon kimetszve viselik felülről, fehér atlaszszal bélelik; a' felső testet tüll-tekercs ékesiti; hozzá fehér tüllből turbant minden más diszitvény nélkül viselnek. — Láttatnak: fehér kasemir ruhák apró virágokkal; fehér atlasz mantillák magos blonde-körzeménynyel; kis bárson kalap három tollal; világos kék bárson-ruha szük ujjakkal. A' fehér musselin ruha leginkább divatos, ugy a' régi alakú legyező ében fából. Sétakocsizásra többnyire bárson kalapot használnak nagy ellenzőkkel. — Mantillát viselnek bársonból is; a' télen prémmel akarják körözni. — A' kedvelt rövid spenszerekhez a' myrthus-zöld atlasz ruha kedveltetik.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utcza 612.

86.

HONMŰVÉSZ.

Pesten csötörtökön october **27**kén **1836.**

SZORGALOM.

Gas-világitás, uj alkotó részekbül. Casola professor Nápolban a' vizanyag és savanyszeszt össze tudja keverni, 's a' keveréket minden elsülési (explosio) veszedelem nélkül gas- vagy is szeszvilágitásra használni forró mészszel. A' keverék egy capillar-cső által vezéreltetik, 's egy darabka mészhez ütődik, melly annyira meghevül, hogy szinte napvilágot terjeszt maga körül. Hét illyen gas-gyertya elégséges 3 olasz mértföldre a' tengert ugy megvilágositni, hogy olvasni 's a' szineket tisztán megkülönböztetni lehessen. Most, a' király megjöttekor, el fog határoztatni ha ezen világitás nemcsak Nápolban, hanem a' királyság egyéb kikötőjeiben is, fog-e használtatni. A' költség csak harmadával több mint az olajvilágitásnál; de a' világosság hússzorta nagyobb.

A' Themse-Tunnel elkészülése kétségtelen! A' tunnel-egyesületnek Londonban a' m. hó 7-kén tartott gyülésében az elnök jelenté, hogy a' Tunnel befejezése már minden kétségen túl fekszik. Az uj fal felállitása óta a' mérnök 60 lábbal haladott előre, ugy hogy az egész Tunnel most már 700 láb hosszú. Midőn 1828-ban a' munka egyedül az alaptőkének elfogyása miatt szakasztatott félbe, mintegy 599 láb vala az 1.300 láb hosszú egészből 12.000 font strlg. költséggel ásva. Junius óta Brunel ur, a' mérnök, hetenként rendesen $1^1/_2$ lábbal haladott. Rövid idő alatt erősebb földre vél bukkanni, 's akkor hetenként 8—9 lábot haladhatni. A' kormány junius hónap előtt 30.000 ft. st. adott e' czélra; azóta még 10.000-et adott, 's igen hihető, hogy még 10.000-et adand.

A' lovak fölöslegesek lesznek. A' „boroszlói ujság" következőt közöl. Nem egyedül a' gőz az már, melly a' lovakat megfosztja kenyeröktül. Nem sokára már lovaglás végett sem fogunk élő állatokra szorulni. Rennesben egy mechanikus olly mesterséges lovat készite, melly az élő lónak minden mozdulatát megteszi, lép, baktat, és száguld, megáll, fejét rázza, farkával legyint, szóval mindent megtesz, csak nem nyihog. Belsejébe egy erőmivet rejt, mellynek rugótollai a' lovag talpai alá érnek. Ezen rugótollakra lép a' lovag, 's a' ló elindul. Minél jobban nyomja a' rugótollakat, annál sebe-

sebben szalad a' ló, 's igy igen gyorsan lovagolhat, ha — jó lábai vannak.

Mechanikai kerekű csónak. Egy Marseillban épitett, belsejében mechanikai kerékkel, mellyet lábbal taposni kell, ellátott csónak, ugy látszik, a' gőzhajók sebességével versenyezni akar. E' csónak tulajdonképpen a' kikötőben séta evezésekre, vagy kisebb távulságig kiröppenésekre készült, 's könnyűsége tekintetéből igen alkalmas e' czélra.

Óriási remekmű. Egy brüsseli órás, Raingo ur, falórát készitett, melly Kopernikus rendszere szerint a' kosmographia minden elemét és a' természetnek különféle tüneményeit mutatja, t. i. a' földnek napi és évi forgását maga körül és a' nap körül. A' földgömb körül minden irányban körök forganak, a' nap növekedését és fogyását mutatók, a' föld minden országaiban. Mutatja a' nap keltét és nyugtát minden országban, valamint minden órát is különböző országokban. Láthatni rajta a' holdnak is napi és évi forgását, a' nap- 's holdsetétségeket, 's ugyancsak a' holdnak feljöttét és nyugtát minden országban. Hol a' golyó a' nap pályáján keresztül megy, mutatja a' hónapok napjait és neveit, az állati kört; a' köz- és szökő évek menetele magától mutatja az időpontot, mellyben ezen órát fel kell húzni, mi minden négy évben csak egyszer történik.

RÉGISÉG.

Romai pecsétnyomó. York és Dringhouses között nem régiben igen ékes és gazdag maradványt leltek a' romai hajdankorból. Ez egy skatulába rejtett vas pecsétnyomó volt. A' skatula maga czüstből vagy olly egyvelegből áll, mellynek fő része ezüst. A' pecsétnyomó hasonlit alakjára nézve a' mostaniakhoz, vagy is a' szinházi nagyitó csőkhez. Metszve szépen van 's apró bronz szegekkel ékesitve. Egyik oldalán Flavius Domitius képe 's e' felirás „Flavius Domitius" — a' másikon egy lovag ostort tartva kezében, 's lábai alatt e' felirás „Homo et equus" látszik. Flavius Domitius második fija volt Vespasiannak, ki Kr. után 81—96 év köztt uralkodék. A' vésésnek e' pecsétnyomón minden egyes részei élesek és ismerhetők. A' vas sérületlen, minthogy a' skatulában minden külső behatás ellen megmenteték.

Irományok Amerika iránt. Kopenhágában az éjszaki régiségek kir. társasága hirdeti, hogy kiadandja „Antiquitates Britannicae et Hibernicae — és — antiquitates americanae" czimű gyüjteményét, melly régi islandi és skandinavi kéziratokból szedetett egybe. Amazok angol és irland országnak régibb történeteit tárgyazzák;

— emezek ugyan azon forrásokból előadják amaz utazásokat, melyeket a' Skandinaviak még a' 10-dik századtól kezdve folyvást tettek volt Északamerikába. Ezekre nézve megjegyeztetik, hogy feldönthetlen bizonyságul szolgálnak, hogy Északamerikát Normannok találták-fel a' 10-dik század vége felé, 's azt gyarmatokkal is megtelepitvén a' 11 's 12-dik században meglátogaták. A' 13-dik században ujolag felfedezték, 's a' 14-dikben ismételve megvizsgálák. Sőt azokból valószinűvé lesz, hogy e' körülmények ismerete ösztönzé Columbust is amerikai utjára; mert ő még 1477-ben meglátogatá Islandot, 's az ottani lakóktól, nevezetesen a' papságtól (hihetőleg deák nyelven, akkori szokás szerint beszélgetvén) megtudá elődjeiknek Amerikába tett utazásaikat.

Romai felirások Budschiában. A' franczia genie-tisztek a' szépművészetek és felirások akademiájától régi afrikai felirások felkeresésére buzdittatván 's megkérettetvén, szemügyre vették északi Afrikában a' romai maradványokat, és Budschia városában emlékpénzeket, domború faragványokat, felirásokat találtak, jelesen egy felirást, melylyel Mauritania tartománya Mark Aurel császárnak hódolt. Egy másikból, melly Sextus Cornelius Dexter tiszteletére készült, bebizonyodik a' palásztinai zsidóknak nagy zendülése Barchohab alatt 132—135-dik évben, mellyet eddig Hase ur észrevétele szerint csak egyetlen felirásból tudtunk. Ugyan e' felirás bizonyossá tesz Budschia városának régi neve felől. Eddig t. i. Choba és Saldae nevek közt ingadozék a' vélemény; de a' felirásban levő e' szavak „Patrono Coloniae" az utóbbi névben látszanak megegyezni, mert Choba soha se volt romai gyarmat.

A' cseh királyok hajdani temetkező helye. Königsaal nevű gyönyörű intézethez, melly hajdan a' cseh királyok temetkező helye volt, igen nagy kert tartozott, mellynek keritésfalain az ó és uj testamentum bibliai története textusról textusra irva láttatott. A' betűk ugy voltak idomitva, hogy minél magosabban állának, annál nagyobbak legyenek, 's e' szerint az egész irományt az alul álló egyformának látá és olvasá. Ezen ókori művészség emléke is a' szép cseh ország egyéb ritkaságaival együtt veszett-el a' husszita háborgások alatt.

GYMNASTIKA.

Közlemények Clair Ignácz gymnastikai intézetéből.

(Pesten, Therézia-város, sip utsza, 359. sz. a.)

XXIV.

Ha a' közönséges életet vizsgáljuk, valóban a' bátorságot nem a' gyenge, beteges, és sokat ülő embereknél találjuk. Azért köte-

lességök a' szülőknek, hogy kisdedeik érzékeit arra vezessék, mi férjfiasan emeli 's erősiti ezeknek lelkét és testét. Ezt a' gymnastika eszközölheti leginkább, melly a' nevendéket szabad ég alá kecsegteti, hasznos gyakorlatok közben nem gondol az esővel, széllel, hévséggel, hideggel. Itt aczélozza idegeit, izmait, bőrét; itt a' sokféle testi bajok kellemesekké lesznek; itt kezdi lassanként magáévá tenni az ugy nevezett férjfias kedvélyt; itt kezdi megszeretni az élet némelly nehézségeit férjfias béketüréssel és tehetőséggel elfogadni, mivel azokat nemcsak türni tanulja, hanem örömet is talál erejének e' türésben gyakorlásán.

Igy jelenik-meg az ember férjfias és kellemes tulajdonságával, de nem akkor, ha őt kora elkényezéssel megtompitjuk, és ha Theanos szemrehányása érhet minket, ki igy szóll: „ugy nevelik gyermekeiket, mintha Sardanapal szülöttjei volnának; férjfiasságukat elgyengitik az érzéki gyönyörűségek tulságos éleményök által. Mit tegyen az ember olly gyermekkel, ki, ha mindjárt nem kap enni, sir; ki az asztalnál mindig a' legizesebb falatot keresi-elő; ki, ha meleg van, szinte elolvad, vagy minden hidegnél reszket és dermed; intések ellen szegezi magát: ha akaratja azonnal nem teljesül, makranczoskodik; nyalánkságokat mintegy kicsikar magának; idejét átalján véve kellemes henyeségben tölti; önfejű siránkozó lényével botorkál ide 's tova. Elkényezett fiúk férjfi korukban többnyire csak rabszolgák. — Félre tehát illy érzéki kéjjel. Szoktassátok gyermekeiteket kemény étkekhez, éhség, szomjúság, hideg 's melegnek türésére. Igy lesz csak erős és férjfias a' léleknek törekvő tehetsége. A' munka szokott fiatal embereknél előizlése lenni jövendő tökélyes buzgalmuknak az erény iránt; melly korán beléjek öntve annál tartóssabbá teszi a' lélekben az erény szinét.“

Hihetlen, mennyire keményitik-meg a' testet naponkénti testgyakorlatok az idő viszontagsága és heves erőtetés ellen is.

Az orvos végre igy szóll: „a' régieknek gymnastikája megérdemlené, hogy szorgalmasan tanultassék, és illő változtatás mellett divatba hozattatnék. Véleményem szerint igen jeles eszköz lenne érzelgés által elgyengült férjfiakat, asszonyokat, ifiakat, leányokat, fiúkat és leánykákat ismét erősekké, egészségesekké, 's tartósakká tenni.“

Vannak gyengélkedő mesteremberek kitünő lábikra 's czomb nélkül, mivel lábaik kevés mozgásban vannak; kezeik, karjaik kiszáradtak, mivel azokkal asszonyi munkákat végeznek; melljek behorpadt, szük; fejeik lekonyultak, hátuk görbült 's a' t. mivel sokat ülnek. — Hasonlót tapasztalunk előkelőbb 's tudós osztályoknál. Szóval, testök a' mozgás hiánya végett el van roncsolva minden ará-

nyosság nélkül: ellenben másoké feszes, tompa, ügyetlen, nyomorék a' nagyon nehéz munka miatt.

E' két tulságot kerülni köteles a' jó nevelés; ez gondoskodik arról, nehogy a' fiatalság sokat üljön; mérsékelt erőködés által az izmoknak gyors erőt nyujt; rendszeres nedv-forgás által éleszti a' növést, 's a' test termetének arányosságát segiti elő.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

Figyelmeztetés. Budán jövő szombaton, oct. 29-kén, **Fáncsy Lajos** színész jutalmául adatik Schenk 5 fsos dramája „Belizár" **Kiss János** színésznek jambusban forditmánya szerint. E' szinművet a' magyar tudós társaság fordittatta budai szinpadunk számára, mi után az a' bécsi cs. k. udvari szinpadon, mint a' szinművek sorának egyik legjelesbike mindenkor kedvező sikerrel adatik. E' classicai műnek választásán tehát annyival inkább örvendhetünk, minthogy az még nem adatott budai szinpadunkon, 's a' jutalmazandó szorgalmas színészünk helyes izlése felől szép bizonyságot nyujt. Szivből ohajtjuk, hogy a' közönség illő méltánylással fogadja és nagy számmal látogassa ezen érdekes mutatványt, mellynek fő szerepei mind jeles kezekben lesznek. A' czimszerepet **Megyeri** ur, hiteséét **Kántorné** assz. adandja.

BUDÁN oct. 20-kán Kotzebue szomorú játéka „Rolla halála" adatott. A' bár régi de sok érdekes jelenettel biró darabot a' szép számú közönség nem fogadá kedvetlenül. **Bartha** ur (Rolla) kivált utósó jeleneteiben zajosan tapsoltaték-még. Igen sajnáltuk azonban, hogy benne, a' 16-ik század első negyedében élt perui vadnép vezérében, bajuszos és görög szakálos torzképet inkább mint amerikai hajdankori vezért láttunk; a' sok csillámló 's drágakövekből álló, uj divatos ékszer, melylyel magát olly túlozva felcziczomázta, valamint az akkori Rollára nézve nem volt használható, ugy nem fedezheté-el a' szakált 's bajuszt. Valóban illy szerep megérdemlené, hogy az utóbbit legalább a' színész feláldozná, és a' személyesitettnek caracteréből külsejére nézve carricaturát ne csinálna. Némelly színészeinket ezen visszaélésről kötelességök korlátjai közé szorithatná az igazgatóság, valamint ez minden egyéb jól elrendelt társaságnál történik is. **Egressy** ur (Alonzo) nem látszott készülve lenni; **Lendvayné** assz. (Kóra) igen igen jelesen vivé szerepét, de alruhája nem volt alkalmazva a' viselt személyhez. **Szentpétery** urra (Pizarro) nem hosszú hanem rövid köpönyeg illett volna; **Fáncsy** urra (Ataliba) pedig semmi köpönyeg. **Laborfalvi R.** (Elvira) olly gyakor tapsokat és előhivatásokat nyert, mennyit talán még nálunk soha sem. Ha e' csinos termetű színészné nemcsak szokott igen hajlott állását változtatja, és a' helyes szavalást tanulmányává teszi, kitünő helyet foglalhat-el egykoron színésznéink sorában. — Oct. 23-kán „Ál-Catalani" vigjáték jött szinpadra.

Dériné assz. **Budán** oct. 22-kén lépett-fel utójára a' jutalmául adatott 2 szakaszú egyvelegben. A' darabok választása némi sietésre mutatott, és valóban ugy is volt; minthogy D. assz.-nak véletlen elszóllittatása, valamint Lendvay urnak és Nyiriné assz.-nak folytonos betegeskedése okozá, hogy jutalmi mutatványaul illyest és nem mást választhatott. Az 1-sö szakaszban adatott. 1) **Herold** Zampajának ouverture-je. — 2) Némelly jelenetek „Perseus és Andromeda" eredeti

magyar daljátékból, mellynek textusát néhai Vida Lálszló, muzsikáját Pacha Gáspár a' pesti magyar színésztársaságnak e' század első tizedében volt karmestere szerzé. A' D-né assz. által énekelt magánydalon kivül a' többi nem nagy sikerű volt. A' kis Balog Pepi (Cupido), ki egy időtől fogva színpadunkon fellépvén jót igérő tehetségeket fejt-ki, sokkal gyengébb még, hogy sem egész ariákat helyesen énekelhessen. Legalább e' hiánya mai énekének első strophájában igen érezhető volt. Illyesre őt még akalmazni nem is kellene. Azonban biztatás gyanánt megtapsoltatott. — 3) Szilágyi ur a' „hamvszedőnek" uj és mulattató strophájiban sok tapsot nyert és ismétlésre kéretett. — 4) D-né assz. és ifj. Egressy ur „Marie" daljátékból párdalt énekle. — A' II-dik szakaszban 1) Mátyás kir. választásából adatott az ouverture (Heinisch Józs. ur szerzeménye) és az első kardal (Arnold Gy. műve). — 2) Megyeri ur Czuczor Hunyady-ját szavalá. — 3) D-né assz. és Szilágyi ur „olasz nő Algierban" daljátékból párdalt éneklett. — 4) Fáncsy ur Vörösmarty „túl-világi képét" szavalá. — 5) D-né assz. és Egressy ur Zampából a' két utósó dalt éneklé. Az utóbbinak illyeseket nem ajálhatunk, és hisszük, hogy ő ezeket csak a' szükség kivánata és megkérés után vállalá-fel. D-né assz. érdemlett tapsokkal jutalmaztaték. — Megelőzé az egyveleget a' Jakab I. ur által forditott 1 fsos vigjátéknak „fiatal keresztanya" ismétlése, melly bár nem olly pontosan adatott is, mint először, de ismét nagy tetszést talált; jelesen Lendvayné assz. a' czimszerepben igen kedves volt.

DEBRECZENBEN sept. 11-kén „Tancréd" daljáték ismételteték, mellyről mint szinte az ezután adandó daljátékokról is észrevételünket elhallgatjuk, mivel e' lapok 74-ik számából láttuk, hogy más is reá fanyalodott rajtunk kivül e' kenyérre; 's tehát hogy kenyér-irigyeknek ne tartassunk, szivesen befogadjuk az ismeretlen tiszti társt körünkbe; csak előlegesen értesitjük, hogy valahogy más kenyérről is gondoskodjék, mert e' mienk, mondhatjuk, mint majd tapasztalni is leend szerencséje, sokkal izetlenebb az egyptusi szolgaság járma alól kimenekedett Izrael népének, vég csapása emlékére sült, kovásztalan és sajtalan kenyerénél. — 13-kán naponként nevekedő közönségünk esti időtöltéseül „Aurelius Commodus — vagy — a' szábai királyné" uj vig játék 2 fsban (Adolf munkája, Komlóssy forditása) választaték. Az első czimnek személyesitője Pály ur természet tükrébül utánzá a' tunya 's még mozogni is restelkedett fogadóst; 's e' szerepet annyira test-alkatához mérte, hogy színészi tehetségeinek kitüntetésére czélszerűbbet ennél választani lehetetlen, 's benne nemcsak a' mienkhez hasonló kis, de bármilly nagy szinpadon is szerencsével működhetik. Az utóbbiban Pályné assz. nagyobb részint néma játékból álló kis szerepét helyes test-tartás, arczjáték, szóval a' Chironomia szabályaihoz pontosan mérséklé. Széppataky vándor színész (Baranyi ur) helyett készületlensége által a' Kotzebue „sokat tudójából" Hebegősit állitá elénkbe. Reinold kereskedő Göde ur azon tüzből, mellyet észrevételeink olvasása alkalmával köpönyeg alatt olly lánggal lobogtat, valamelly részecskét használhatott volna mai hidegen vitt szerepében. Barátja Rókásy Nagy ur helyesen, Korona Udvarhelyiné assz. igazi szó-szátyár fogadósnét ábrázolt. Becsülést érdemel azért is, hogy ő nemcsak szavalás alatt de hallgató jeleneteiben is vagy állásához illő mozdulatokkal vagy mimmel 's tagjártatással kivánja munkásságát nyilvánitni; mire, igen kivánatos volna, ha minden színész és színésznő magát szoktatná, 's figyelmét oda is kiterjesztené. E' játék berekesztéseül a' kért tapsok karzatról nyert hangzásának megvetéséért féltettük extemporizáló

Aureliusunkat a' megszégyenitett magosságban mulatozók visszatorlásaitól: de örömünkre reményfeletti kimélést és udvariságot tapasztalánk ez uttal. Tanúság ez karzatos urak! hogy harsány hang-eresztő torkuk helyeslése 's fül-boszantó tapsok csattogásai, tetszést nyilvánító döbörgései nem ismertetnek mindenkor helyöken lenni még szinészeinktől is. Ezt követte „Én voltam" Hutt 1 fsos vig játéka, Telepi forditása szerint, melly ugyan azon cselekvésnek és motivationak ismételgetése mellett is a' helyesen kiosztott szerepek vitele által unalmasságából sokat vesztett. Gertrud haszonbérlőnét (Parázsóné assz.) ez uttal figyelmeztetjük öltözetének az illyetén szerepekhez pontosabb alkalmazására, ugy szintén a' daczoskodó, 's megbántott szerelmeshez illő tulságos és makranczoskodást jelentő fejrázásnak mérséklésére; mit, nehogy magát reá szoktassa, intésül adni helyesnek vélünk.

Levéltöredék Debreczenből azon igazságtalan részrehajló birálatra, melylyel kedves vendégeinket e' lapok 79-ik és 81-ik számában támadá-meg egy névtelen. Hamis állitmány az, hogy mi vendégeinket nem a' legjobb szivvel fogadtuk, mit meg is érdemlettek, kivált Abdainé, ki a' 16 éves királyné szerepében minden kiléptekor és elmenetekor zajos tapsokkal, játék végén pedig előhivatással jutalmaztaték, és méltán; mert kellemes arcza, tiszta hangja, méltóságos maga tartása, természetes játszása olly jeles, hogy most nálunk létező szinésznéink közül vele egyik sem mérközhetik. Azért, ha birálók akarunk lenni, igazságosak legyünk, ne tegyük magunkat nevetségesekké azok előtt, kik ezen jeles szinészeket ismerik, 's a' hamis birálatot róluk el nem hiszik, valamint azt sem, hogy Abdai 13 vagy 14 éves igazgató levén olly szembetünő hibát tett volna, hogy süvegét tudatlanságból felejtve, az érdem felett magasztalt Parázsóné vette volna le. Én, ki Sz. Györgyi Czeczíliát, Ubigni Clementina név alatt, mint Katona József munkáját ismerem, 's olvassás után tudom a' szerző jegyzetét, hogy a' makacs, igazságot ön magának képező, büszkeség miatt magát megalázni nem kivánó Ujlakit leánya és fő vezére erőszakkal kényszeritvén a' hódolásra nyomják; süvegét igy leánya veszi-le, miután ő a' szégyentől elpirulva hódolata köztt is igaz tettének képzeletében élve fenyegeti a' királyt ön maga erejével. — Ezt ha a' biráló ur nem hiszi, kérje-el a' darabot, vagy tudakozza-meg Komlóssy urtól, ki Ubigni Klementinát Szent Györgyi Czeczíliává, 3-dik Endre idejére, változtatá; 's meggyőződhetik felőle. Továbbá, hogy Abdai egy helyben állva szavalt, igen helyes. Nézzük-meg a' budai jelesebb szinészeket, kik a' természetes játszást követvén elhagyták „Tudálékos" czimü szindarabban három kis pénz vagy kanpoltura avult oktatását. Hogy „az oldal-dülés, diszlet-szaggatás, hadarázás és sohajtozás nyer tapsokat" átalján tagadom, 's fájlalom, ha a' debreczeni szinészek, de még jobban, ha a' birálók, illy hátra vannak. Hogy pedig pathoszszal 's egyenlő mimmel játszott, fel sem lehet tenni Abdairól, ki most is több jeles szinésznek vezére és nevelője. Ismerje-meg biráló ur, hogy a' helybeliekhez vonzó szeretetből, vagy részrehajlásból irta birálatát; czáfolja ezt azoknak játék köztt aratott tapsaik és végén előhivattatásuk, éljennel tiszteltetésök. Azonban kérem biráló urat, ne álnevét hanem a' valódit tegye birálatai alá, hogy tudhassuk, közönségünknek mellyik osztálya közé tartozik, és kedves vendégeink ne idegenkedjenek tőlünk, hanem a' köz hir szerint november 1-jére iparkodjanak köz elégedésünk felül biztositó körünkbe.

TÓTH.

UNGVÁRATT. — Sept. 6-án „göldingi vár" regényes szinjáték jött szinpadunkra. Ebben Kovács ur (Kurt paraszt) nyeré-el a' koszorút. — Sept. 8-án

„bak-őz“ vig játékban Kovács ur (Kapari) igen mulattató volt. Dicséretet érdemel azon szép tulajdona, hogy rendszerint a' legcsekélyebb szerepeket is szorgalommal adja. Az érzelgő szerelmeseket kivéve akármilly szerepet is bátran felvállalhat. Ugy látszik, hogy szép művészi tehetségeit a' hires Megyeri iskolájában aratta, mivel őt, mennyire képes, utánozza, és valóban nem sikertelenül, mert még eddig minden játszásáért előhivatással jutalmaztatott. — Sept. 20-án Kovács Károly részére „Móor Károly“ adatott. A' közönség bebizonyitá szivességét a' jutalmazandó iránt; mert a' szinház tömve volt. Móor Ferencz szerepében nemzetiség szellemétől ösztönözve lépett-fel egy fiatal honfi, ki még soha szinpadon nem volt, 's ezen óriási szereppel türhetőleg küszdött-meg, és játék végén előhivatással tiszteltetett. Móor Maximilian (Batta ur) és Károly (Czelesztin ur) igen jól, Amalia (Balláné assz.) mint mindenkor helyesen játszott. Spiegelberg (Kőszeghy ur) helyesen; Svajtzer (Partényi ur) a' játéknak ártani iparkodott; Roller (Boldizsár ur) jól; de e' szerep nem neki való; Herman (Kovács ur) e' kisded szerepében is ki tudta mutatni szép szinészi tehetségét. Türhetlen vala Lázár ur mint Daniel. — Sept. 26-kán Czelesztin részére „Toldy Miklós“ vala hirdetve, de az időnek kedvetlen változata miatt elmaradt, és helyette a' „császár és árva“ adatott.

Külföldi játékszin.

Gyászhir Manchesterban mult hetek közben halt-meg a' hires Malibran-Garcia, vagy is, Beriotné assz. Európának leghiresebb dalszinésznéje, miről lesz alkalmunk bővebb tudósitást adni.

Bécsben Minkné assz. pesti dalszinészné a' karinthi kapu-melléki szinpadon vendégjátékait oct. 9-kén kezdé-meg „Othello“ daljátékban mint Desdemona. Elfogultsága ellenére is 4—5-szer tapsoltatott elő. — 10-kén mint Norma példátlan tetszést nyert. — 11-kén mint Izabella lépett-fel „ördög Robert“ daljátékban a' József városi szinpadon, melly Beer ur jutalmául adatott. — 12-kén ismét az előbbi szinpadon az „Ismeretlen“ daljáték czimszerepében, mellyben azonban nem elégite-ki.

UTASITÓ.

Albach Szaniszlónak, Pesten a' Ferencz szerzeti atyák közül ama jeles német szónok és literatornak arczképét kőmetszényben megszerezhetni Pesten Tomala, Miller, és Grimm műáros uraknál. Ezen arczképet Barabás honi festőnk igen jól találva festé, Staub pedig különös csinossággal tevé által kőre. Kiadták azt a' szónok urnak némelly hálás hallgatói a' „pesti jótékony asszonyi egyesület javára.“ — Egy példánynak ára chinai féliven 2 pengő ft. — franczia velin papiroson nagy negyedrétben 1 czüst ft. — Tomala ur műárus boltjában e' képhez alkalmas arany rámákat is lehet mindenkor vásárolni.

DIVAT.

43-dik divatkép (Parisból). — Atlasz kalap virágokkal; felruha algérienne selyemből bárson körzeménynyel. — Bécsi divat oct. 20-kán: ruha fehér grosgrain-ből blonde-tüllel körözve és rózsa-szinű gaze-al ékesitve; tüll-fejkötő virággal.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utcza 612.

87.

MŰVÉSZ.

Pesten vasárnap october **30kán 1836.**

KÖLTÉSZET.

Hazám.

Hol az ér csörgedez
Virágos útakon,
'S a' szellő lengedez
Enyhítő szárnyakon.
A' fán egy kis madár
Zengi-el bús dalát,
Ottan a' láng keblű
Költő ohajt hazát.

Más andalg ormokon,
'S a' sziklabérczeket
Mássza, bevárva itt
A' sötét éjeket.
Fosztva reményitül
Éli bús napjait,
Elvesztvén éltének
Legforróbb vágyait.
Ennek hazája az
Elhagyott rengeteg;
Társai: a' bagoly
Villám, és fergeteg.

Nem vágyom én a' hüs
Csermely vidékire,
Nem az elhagyatott
Rengeteg bérczire.
Megnyugtató hazát
Itt sem találok én,
Nem lelek a' varázs
Kéjeknek közepén.
A' lugos árnyi köztt,
Ott hol eped Linám,
Ott az én örökké
Virágzó szép hazám!

IRMAY.

SZORGALOM.

Répaczukor-gyárok franczia országban. 1833-ban franczia országban 302 répaczukor-gyár vala, mellyek az esztendő foly-

tában mintegy 80 millio kilogram czukrot készitének. Az idén e' gyárok száma még többel szaporodott, 's hihető, hogy a' készitmények az 1833-kiakat háromszorosával fogják meghaladni.

Moskvai kenyér. Moskvában valamelly kenyér formát sütnek, mellyet több vidéken esznek, sőt gyakorta Pétervárba is elküldenek. Ezen kenyérnek olly ruganyos tulajdonsága van, hogy, bármikép nyomatik is össze, ismét felpuffad. Hogy odább lehessen szállitani, a' kemenczéből tüstént hideg helyre vitetik, hol megfagy; akkor bepakoltatik 's elküldetik. Harmad napra közönségesen megérkezik Pétervárra, hol felolvasztatik, 's eleségül szolgál.

Egy régi gőzerőmiv. Azon fontosságnál fogva, mellyre a' gőzerőmivek, általános haszonvehetőségök tekintetéből a' legujabb időben jutottak, nem lesz érdektelen egy tökéletes gőzerőmivről emlitést tenni, melly már 1722. körül létezett Bécsben. Ezen erőmívnek, mellyet akkoriban tüzgépelynek neveztek, épitője ifjú Fischer vala Erlachból. Épitése mintegy 20.000 forintba került. Fel vala állitva Schwarzenberg hg kertjében Rennweg nevű uton, 's egy szökőkút hajtására használtatott. „Das merkwürdige Wien, oder monatliche Unterredungen von verschiedenen daselbst befindlichen Merkwürdigkeiten" czimű havi irat februariusi füzete 1727-ben körülményes leirását adja ezen gépelynek. Fischer, a' hires architectusnak fija, első vala, ki német országban két illy tökéletes erőmivet alkotott a' legelőször angol országi szénbányákban kőszénnel fütött gőzerőmívek mintája szerint; egyiket már 1722-ben HessenCasselban Károly uralkodó gróf székvárosában, másikat Bécsben, mellyet emlitettünk. — Csaknem ugyanazon időben épittetett egy harmadik, magyar hazánkban, Potter Isaac angol által a' bányákban eláradó viz kihuzására. Ezen erőmiv naponként több mint 20.000 akó vizet huzott-ki 30 ölnyi mélységből, 's ezt két évig folytonosan; 's a' bányát csak ezután lehete mivelni.

Érczmivek angol országban. Az angol országban készülő érczmunkák értéke évenként 18 mill. font sterlingre becsültetik; ezekből évenként 4 mill. font vagy is 49 millio forint árú vitetik külországba. Ezen szorgalmi ág egészben mintegy 560.000 munkást foglalatoskodtat, 's ennek hatoda Birmingham városára magára jut. Ezen város a' kisebb művekből, mellyek az egész országban készittetnek, felét maga nyujtja, mellyeknek kivitelbére $1\frac{1}{2}$ mill. font sterlinget tesz. Mint különös nevezetességet lehet megemlitni, hogy ott egy hét alatt 2,000 mill. tű készittetik, 's 115 mill. aczéltoll egy évben.

FESTÉSZET.

Zománczolás előhaladása franczia országban. Azon dicséretes próbák mellett, mellyekkel Berlin 's Münchenben, Roma és Nápolban a' német művészek a' régi Görögöknek encausticai festését felélesztení törekedtek, ezt az olasz fresco-festésnél nagyobb tartósságúvá teendők, megérdemli, 's igen érdekes egy tekintetet vetni arra, milly előlépéseket tesznek ugyan e' körül a' Franczíák.

Mintegy nyolcz évvel ezelőtt Chabrol, volvici gróf, a' seine-i kormánykerületek igazgatója, azon gondolatra jött, hogy, miután az Auvergne bérczeinek lávája magát a' főváros szépitésére sikeresen használtatta, illy egy valami kőre a' zománczolást (Email-malerey) megpróbáltassa. Chabrol gróf ezen első szerencsés gondolatjának, melly a' kivitelben sokkal felülhaladá ama hires zománczolásokat, mellyek Sévresben készittettek, azon elsősége is van, hogy a' porczellannál sokkal nagyobb befestett kőlapok minden meggörbülés vagy szétrepedés veszedelme nélkül a' tüzet sokkal gyakrabban és jobban állják ki. De noha ezen lávakőre már számos nem csekély becsű munkák festettek, még is már bölcsőjében lelte volna sirját, ha Hittorf architectus el nem ismervén ezen találmány fontosságát, egy intézetet nem állit vala ennek kimivelésére.

Mind az, mi eddigelé ezen intézetből világra jött, szépségére nézve előzött társait mindig felülhaladá, 's egy festett tábla, melylyet a' porosz király vett-meg, Berlinben felette nagy figyelmet gerjesztett. Hittorf urnak főleg az vala kitüzött czélja, hogy eszközöket találjon nyilvános és magányos épületekben olly emlékfestvények felállithatására, mellyeknek átlátszósága és fénye, mi a' technicát illeti, mindent felülmuljon, mit a' régiek e' nemben adtak. Egyszersmind el nem mulasztá mindenféle edényekre, hol csak lehet, kiterjeszteni ezen zománczolást.

A' kinézések illy egy intézettel nem csekélyek. Nem egyedül az, hogy ez által a' tektonikának egészen uj ágai nyilnak, 's hogy ez által mind inkább a' „szép" felé kell hajulniok, 's igy egykor a' mi edényeink is izlésünket tanúsitandhatják, mint a' régieknél ezt ezer meg ezer kicsinységekben ugy tapasztaljuk; továbbá nagy a' haszon, melly ez által a' tektonikának nyujtatik.

Ezen befestett lávalapok épületeinknél, az arra forditott művészséghez képest, részint kivül igen tartós és csinos szerül, részint belül gazdag teremek falazásaul, ferdőkül, padozatokul használtathatnak. A' legszebb márványfajok útánképezése az eddigi gypszmárványnak hamar kitenné szürét; 's a' pompeji-i falfestés szelleme ezen

lávakőre ihlelve, bizonyára remélheti, hogy diszteremeinkben, képkarzatainkban 's egyéb nyilvános és magányos helyeken papiros-falszőnyegeinkkel megvivhat. Ezen vulcani kővel egybekapcsolt anyag ekkor a' magosabb fresco festésnek csekélyebb ugyan de méltó húga leendne, 's a' valódi átmenetelt tenné az architecturához.

Hittorf urnak munkáji 's készitményei már is legbiztosabb reményekre szabaditnak-fel; de a' czél, mellyet magának kitüzött, saját szavai szerint, következő:

„Leglényegesb ebben a' zománcz és a' festék tökélyesitése és alkalmazása; továbbá művészeket képezni, kik alkalmasok legyenek ezt legczélirányosabban használni. Minden fáradozások mindenek előtt imez következményre vonatkoznak:

„Csak akkor fogom feladásomat megfejtettnek ismerni, ha oda vittem, hogy valamelly festékvázlat 's akármi nagyságú festett carton segedelmével azt a' lávalapra leábrázolom, 's ugy mint festvényt visszaadom, hogy a' teremtő művész csak 14 napig dolgozzék a' festvény tökélyes helyreállitásán, mellyhez különben, ha maga akarná festeni, 15 hónapra vagy szinte 2 évre leendne szüksége.“

Illy lényeges elsőségnél 's az anyag átlátszósága mellett, összekapcsolva a' szinek átlátszásával és fényével, alkalmazásának illy gazdagsága mellett, melly az olajfestésnél semmivel sem áll hátrább, sok olajfestőnek jövendhet kedve ezen nemben kisérteni-meg erejét; 's ha valóban eredeti teremtésekig még sokáig nem jutandnak is a' zomanczolásban, még is másolatoknál, falfestéseknél 's diszitvényeknél igen nagy becsü marad mindenkor. Továbbá minden egyéb anyagnál hasznosabb ezen vulcani anyag ott, hol viz és tüznek vannak a' festvények kitéve, p. o. kályháknál, káváknál 's a' t.

Ezen utósók eszünkbe juttatják a' szobrászatot, mellynek szinte alig vannak anyagai elég erősek éjszaki éghajlatunk behatásainak ellenállók. Oszlopok és szobrok ezen vulcani kőbül faragva, 's Lucca della Robbias munkáji példaképe szerint zománczolva, (melly zománczolás tetszés szerint akár márvány, akár bronz szinü lehet) az esőnek és szabad levegőnek igen sokáig daczol. Az épitészettel egyesitve hasonló sikert igér ezen anyag, és talapzatoknál, homlokfalaknál 's a' t. az architectoniai plasticai elem a' festőivel mindinkább közelebbi kapcsolatba hozattatnék, 's épületeink többé nem állnának itt elhalaványulva a' festőleges régiek ellenében.

Ezek azon kinézések, mellyeket a' szorgalomnak egy uj ága franczia országban a' művészet számára kifejt; eléggé fontos kinézések, hogy azokat a' kormány figyelembe vegye. Mirault ur a' „société libre des beaux arts“ 1834. jan. 5-ki ülésében kimeritő tudósitást közlött ezen uj művészet álláspontjáról. Ha ezen tudósitás-

hoz egy jámbor ohajtást szabadna csatolni, az volna, hogy vajha mind német mind egyéb országokban is figyelembe vétetnék ezen fontos felfedezés. A' szellem, melly Münchenben az építészeti festésre olly szépen hajlik, ezt bizton remélteti, sok fiatal művész szentelhetné magát ezen uj tudományra, 's városaink még egyszer azon festőleges bájjal hatnának külsőleg a' szemre, mint azt német ország némelly régibb városaiban, Nürnbergben vagy Bambergban, ugy szintén az olasz Florenzban és Veronában is láthatni. Azon egyetlen egy kérdés maradna még hátra, valljon más országokban is vannak-e olly vulcani termékek, mellyek a' volvici lávakővel egyformák volnának.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

BUDÁN oct. 25-kén „testvérek ellenkezése" szinjáték 5 felv. (Zigler után Komlóssy forditmánya szerint) jött szinpadra.

DEBRECZENBEN sept. 15-kén Henry Joné 's Bansk műve „Essex" 5 fsos drama, Lang Ádám forditása szerint, elég szorgalommal került elő, 's a' köz ipar-szülte kerekded menetel által e' szinműnek sikerült adatása dicséreteben egymást felváltva osztozának Essex Szákfy ur, kit barátságosan kérünk, hogy a' szerepekben különbséget tartson; mert az érzelgő szerelmeskedés és kitörő fájdalom, ugy szintén a' felemelkedő büszkeség indulatainak szavalásmódja különböző, az első lágy, nyájas és szelid, a' második keserű 's elfogult, a' harmadik pedig nyers, éles és felemelt hangot kiván: tehát mindegyiket ugyanazon lágy hangon meghuzott szavalással elénekelni, maga is állatlathatja, hogy helytelen. Ez intést éppen most azért tesszük, mivel mai különösen kitüntetett szorgalmát tapasztalván akarjuk, hogy több elhagyott hibája után ezt is szorgalmasan kerülje-ki ezután. Erzsébet királyné Parázsóné asszony betegségéből eredt gyengesége 's hangjának gyakran elhalása mellett is e' szerepben mind öltözetének mind arczjátékának 's tagjártatásának méltóságot 's fényt terjesztő hatása által szerencsésen munkált annak felfogására és vitelére figyelme szembetünőleg azon jelenetben, midőn Essexet arczul csapja. Ruthland Chiabayné assz. a' hiv szerelmest szintén mint a' tebolyságig búsongót kezdettől végig, Nottingham grófné Pályné assz. a' cselszövőt 's alattomosan boszúlni kivánót igen igen helyesen alakiták. Southampton gróf Gőde ur eléggé igyekezett; de szini mozdulatjaira nézve szükségesnek látjuk Bajza ur kritikai lapok VII-dik füzete következő sorait szivére kötni „Kinek a' szinpadi mozdulatok nem váltak még annyira második természetévé, hogy azokat játék közben egyszerre eltalálja, hasznos lesz minden szerepnél otthon tükör előtt gyakorolni magát." — 17-én bérletszünéssel, tehát alkalmatlan nagy lepedő czédula jelentése mellett, ismételteték a' „bűvös vadász" a' daljátékok osztályából — 18-kán „XII-ik Károly Rügen szigetén" angol után németre Both, magyarra Kolozsi által tett vigjáték 4 felv. A' czimszerepet Szákfy ur, a' mostanában magát kettőzött szorgalma által kedveltetni kivánó, sok helyen jó utánzással személyesité, csak felette gazdaságosan bánt XII. Károly köz tudatú sajátságainak képezésével, 's minthogy szembetünő iparját látjuk, jövendőre intjük, hogy illy komoly nagy hőst, kinek

személyesitése tekintetéből igaz színészt nem illető bajszától is megvált, máskor nevetéssel a' játék tulajdon tartalma ellenére letörpitni, 's megszokott lágy és huzott énekhangját, mi epekedést és szerelmi andalgást helyesen nyilvánit, illy nemű szerep szavalásába behozni szorgalmasan őrizkedjék, annyival is inkább, hogy XII ik Károlyról megvan irva, hogy ő komoly árbrázatú, gondolkodó, és nevetni nem szokó ritka harczfi volt, 's ön szavaként kerülvén a' szerelmi kalandokat ezen hangon beszélni nem tudott. Ide illők Horácz ezen szavai

Intererit multum Davusne loquatur an heros?
Vultum verba decent — — — —
Severum seria dictu — tehát
„Aut famam sequere, aut sibi convenientia finge.“ —

E' szinmű másod személye Brock Ádám Nagy ur, leánya Eva Chyabayné assz. volt. Látánk mi két évvel ezelőtt e' szerepben olly művésznét, ki ennek lelkét nemcsak találni de azt elevenitve teljes kivánságunk szerint kivinni is képes volt, kit e' jelen előadásnál miniaturban varázsla előnkbe. Brock Ádám Nagy, Sckioldsen Göde urak tehetségök szerint iparkodtak. Ulrika Parázsóné assz. akkori rangja 's állapotja felett öltözködött. Morwelt Gusztáv Földváry ur a' fentebb emlitett előadásinak csak árnyéka, a' tavalinak pedig L. urnak még csak az sem volt. Mukkebold Éder ur igen kaczagtató torzképe volt egy polgár-mesternek; nem csak hallgatóit, de játszó társát is nevetésre tudá tréfás mozdulataival 's arczjátékával ingerelni. Ma is hallánk ágyú-szó helyett tompa hangokat, mellyeket azonban ajtó-becsapásnak nem nevezünk: ezt csak az inspiciens és az ő jó lelke tudhatja, mi volt. Talán nagy dobbal lehetne czélszerűleg az illyetén hangokat utánzani. A' sugót intjük, ne legyen öngyilkos; mert ha tüdeje iránt olly kiméletlen leend, mint mostanában fülboszantva tapasztaltuk, az egyesület nyilvános áldozatja 's magának hóhérja lesz. — 20-kán „Sajdár és Rurik — vagy Margit szigete Pest és Buda között“ (a'vagyos czim azok számára talán, kik még azon környéket terra incognitanak tarthatják) honi lovag játék 4 fsban (az ismeretes regény után alkalmazá Bárány Boldizsár) kevés nézőt nyere: pedig színészeink egymással mintegy vetekedve játszának; mi dicséretökre szolgál. Különösen különbözteté magát iparja által Potovszky Margit Pályné assz. kerülvén egy hangú szavalását a' lehetőségig. — 21-kén hangverseny adatott szinházunkban. A' Honművész 80-ik számában hibásan levén a' 6. szám alatt párdal közölve, jelentjük, hogy azt nem Pályné hanem Chyabayné assz. éneklé tetszést és tapsot aratva, de öltözködését illy alkalomra izlést és czélt tévesztve választottnak találtuk. A' bementi dij sem 30. hanem 40 kr. váltóban volt az első osztálybeli zártszékre, 's a' jövedelem több is lehetett volna az igaz, ha a' földszinti 's karzati több mint 300 személyt befogadható hely nem marad vala üresen; mert a' másod osztálybeli zártszékeken csakugyan most, mint máskor, számosan voltak az előkelők közül is: hanem ha nem mindenikünknek tetszhetik, természetes; mert a' zártszékeknek csak nevét nem valóságát viseli. Itt helyén látjuk e' nemes czél előmozditóinak, mint a' művészet virágoztatása és a' hangászat megkedveltetése végett hathatósan kiható e' ritka esti mulatság lelkesitőinek, pártoló keblű hontársainknak a' szép művészetek barátjai pártolói 's a' pártolt színész-egyesület képében is ezennel hálás köszönetet nyilvánitani! — 22-kén Ziegler „tréfa és valóság“ czimű 3 fsos vigjátéka jutott a' bérlet 10-dik számára. — 24-kén bérlet-szünéssel bontogatni alkalmatlan czédula szerint „Egy óra (Ein Uhr — Látszik, hogy a'

fordító nemcsak magyarra, de magyarról németre is tud forditani) nagy tünemények melodrama kardalokkal 's tánczokkal — ha ez nem elég, pótoljuk mi is: „a' játékhoz megkivántató uj diszletekkel, és a' bele alkalmaztatott tüz esővel") 4 felv. először adaték (noha az ócska szinpadon mi nehány évvel ez előtt kétszer is láttuk, pedig pontosabban) angol nyelven irta Levis, németre Holbein, magyarra Pály Elek forditá; muzsikáját szerzé Lannoy báro. Engedjenek-meg szinészeink, ha egyszer már mi is, 's nevezetesen e' műnek előadása után illető e' vagy-os czimet adjuk „minden lépésen egy botlás." E' kurta kifejezéssel észrevételünket is kimerithetjük érthetőleg. — 25-kén Kotzebue munkáiból magyarra téve „falusi urfi először a' fővárosban" vig játék 5 fsban következett. — 27-kén Szerdahelyi ur a' kassai dalszinész-társaságnak országszerte ismeretes első énekese Hirschfeld „tündérkastéljában" igazi bájos tündér volt magyar honunkban; azon lelkesitést, melly illy művészi test-mozdulatok, arczjáték, szabályos éneklés, tiszta organummal párosultan varázs erővel hat a' nézők szemére és fülére, látni 's hallani, nem rajzolni lehet. Örömtelve értettük azon szives hajlandóságát 's figyelmes különböztetését közönségünk iránt, melly szerint városunkban keresztül utaztában szinte egy hónapig kiván mulatni; mert ez idő alatt művészsége áftal mind szini gyönyör-éldeletet nyujthat közönségünknek, mind követési mintául, tanitóul, és utmutatásul szolgálhat szinészeinknek. Eltelvén e' bérlet, a' városi 's kerti szüret kezdetével e' hónapban több játék nem adatott.

MLGR. társaival.

UNGVÁRATT oct. 1-jén Balláné assz. részére „a' vas álorcza" jött szinre. E' jeles és érdekes tartalmú szinmű mint külföldön ugy honunkban is többnyire köz elégedéssel fogadtatott, és igy már előre is sokat vártunk: de megvallom, hogy várakozásunkat felülmulta. Szinészeink nagyobb része szembetünő szorgalommal játszék. Lajos király (Czelesztin ur) méltósággal lépett-fel, és e' kisded szerepben is sokat tett. Kitünő vala Gaston (Balla ur), ki szinészi szép tehetségéért honunkban már ismeretes; tőle mindenkor sokat kivánhatunk, de annyit, mint ma, még se reméltünk volna; mert valójában ő ma szinészi remekét ujra megtevé. Igaz, hogy e' szerepben a' jeles Egressit is vala szerencsénk látni, de bajos meghatározni, mellyiké az elsőség. Ballát igy játszani még soha sem láttuk, különös jelességgel adá az egyszerűn nevelt és bátor 19 évű Gastont; de még inkább tündökölt az utósó jelenetben, mert az elgyengült kifáradt szenvedő herczeget illő hanggal 's olly művészileg tükrözé, hogy az érzékenyebb nézőt elragadtatásba hozá. Bátran mondhatjuk, hogy őt e' szerepben felülhaladni nehéz volna. Ostanges Mari (Balláné assz.) hozzá hasonló remek játszásával számos nézőnek szemeit könybe boritá. D'Aubigné (Kőszeghy ur) mai szerepét a' fénylőbbek közé számithatja, és ha ő az egyoldalúságot, feszes tartást, és sebes hanglejtést kerülné (a' miért is sokszor elhiteti velünk, hogy szerepét nem fogja-fel), még kedveltebb volna szinpadon; mert nem elég, hogy a' színész szerepét elmondani tudja, hanem szükséges még, hogy érezze is azt, és érzését kifejezze. St. Mars (Kovács ur), ki e' szerepében is nagy szinészi jártosságot bizonyita, és Audoin (Boldizsár ur) jól játszának. Ostanges (Parténi ur) vajha efféle szerepeket ne vállalna-fel. Ma bebizonyitá ujolag, hogy valamelly gyenge társaságnak maradványa. E' mutatvány elején, a' dauphin születési innepe alkalmával, Balla Mari és Balla Károly honi kettőst tánczolt. Az egész pontosan adatott, csak az öltözetekben, Gastont kivéve, volt nagy hiány.

T. r. és társai.

ÉRSEKUJVÁRATT sept. 18-án „a' pajzán ifjú" jött színpadra. — Latabár (b. Tüzes) ma sem elégíté-ki egyébként mivelt külseivel kecsegtető várakozásunkat; beszédje egyhangú, és nem igen látszik érzeni személye caracterét. Gózon-t (Felix) mint nevelőt, vendéglőben szállva, hálóköntösben láttuk minden jelenetében. Heténynié (Zsembesfalvi Gedeonné), Hetényi (Bivalyfi) ma is tetszésig tanultak szerepeikbe; azonban az elsőt figyelmeztetjük: hogyha valami mondandója van a' vele bánó személyekhez, azt eleve korán tegye-meg; mert igen kellemetlen, ha a' nézőhelyen kell észrevenni az ollyan instructiós mormogást, millyent ő tett Tüzessel, az álhajfodrász legénynyel. Mind kettejeknek pedig ajáljuk: hogy nevettökben egyik egy felé másik más felé ne forduljon a' játék folyamát félben szakasztván; mert illyesmi végett a' legérdekesebb beszéd-részek is részvét nélkül hagyatnak. L. Klára (Náni) helyesen, Mátéfiné (Lizi) mint szobalány csaknem czifrább volt kisasszonyánál; Kecskés (Molkus) a' rokkant katonát is jól utánzá; belőle, ha figyelni fog, jó comicus válik. Laczkó (Friseur) semmi említést érdemlőt nem vont maga után. A' mai karénekek, mellyeket felvonások közt hallottunk, nem nagy tetszést nyertek: főkép az első — minek azonban a' czélirányos hangászat hiánya lehetett oka. — Sept. 20-án „Lumpacivagabundus" adatott olly hebehurgyás betanulatlan gondatlansággal, miként tudtomra legalább még egy társaság sem. Fő hiba volt színészeinkben szerepeiknek nemtudása, annyira, hogy mi, kik a' szinpadhoz közelebb jutánk, a' tüdejének megerőtetéséig lármázó sugótól jóval többet hallottunk, mint színészeinktől, kik ott kezdték mondókájikat, hol legközelebb értheték. Kik valamit még is tenni látszottak, voltak a' mesterlegények (Király, Török és Kecskés): de a' korcsmába léptökkor mindenütt több volt a' fehérnép, mint a' vendégek száma. Kár volt közönségünk bizodalmát illy egyébként is alacsony tartalmú és szük helyen tökéletesithetlen darabbal elrontaniok: pedig nézőink (ámbár a' katonai kar tegnap innét elköltözött) számosan voltak. Igazgató Kilényi urnak is tudtára adjuk szivesb fogadásunkat, ha a' próbán, nem pedig szinpadon, fogja ezentul igazgatni színésztársait.

HANGÁSZAT.

Pesten Tausig Alajos hangversenyét (oct. 15-én, a' városi tánczteremben) igen mérséklett számú hallgatók látogaták. Részei voltak: 1) Mozart „Titus"-ának ouverture-je. — 2) Thalberg Zsigm. F-mol concertjából az adagio és rondo; játszá fortepianon, kiséret mellett, a' versenylő, njainak nagy gyorsságával. — 3) Pechatschek E-dur változatait (Schubert gyászkeringőjére) remekül játszá hegedűn Servaczinsky ur a' pesti német szinháznak hangászkar-igazgatója. — 4) Saphir költeményét „No" szócskára szavalá kellemesen Grillné assz. — 5) Rossini „Moyseséből" Kaler dalszinész ur jelesen énekle egy áriát. — 6) Gerstel szinész ur szavalá „Ilsanes szerzetes" czimű balladát. — 7) Thalberg „két orosz dalra" irt változatait játszá a' versenyadó. — A' közönség minden számot illőleg megtapsolt.

DIVAT.

Parisban nagyobb innepélsekre és fényes társaságokba főrendű dámák a' hajdankori uszalyas (Schlepp) atlasz ruhákban kezdenek megjelenni. — A' rövid spenszerek nagyon kezdenek divatozni, kivált a' himzett bársonból 's atlaszból készülttek; de csak hangversenyben, páholyban, 's innepléseknél, fényes körökben láthatók. Hozzájok indiai musselin-ruha vétetik. — Nagy ernyőjű fehér vagy rózsa szinű atlasz kalapokat kedvelnek. — A' vállkendőket többnyire bélelik és vattázzák; bélésök kék, szalma sárga, rózsa szinü atlasz.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utcza 612.

88.

MŰVÉSZ.

Pesten csötörtökön november 3kán **1836.**

SZORGALOM.

Igen haszonvehető orgona. Valamelly kis helységnek plébanusa franczia országban, ki mindenkor községének hasznát törekvék eszközölni, nem régiben, noha igen csekély jártossága volt a' hangászatban, 's nagyobb részint csak egy encyclopedia utmutatása után indulva, igen haszonvehető orgonát épitett, 's annak játszására egy fiatal embert meg is tanitott. Az orgona hangja, mint mondják, erős és zengő. A' sikertől buzdittatva e' tiszteletes ember egy másik nagyobb orgona épitéséhez fogott, mellynek pedaléja is leend, és sipjait, nagyobb részint czinbül, 800-ra szándékozik szaporitani.

Gőz-puska. Egyik szorgalmi műkirakásban, Londonban, egy gőz-puskát lehete látni, mellyből 4 másod-percz alatt 70 golyóbist lőttek valamelly vas-lap ellen. Kilövés után legott megtölthetni, még pedig ugyanannyi golyóbissal, mellyeket, tetszés szerint, vagy egyiket a' másika után, vagy mindnyáját egyszerre kilőhetni, ugy, hogy lehetséges 420 golyóbist egy percz alatt, vagy 25.000-et egy óra alatt kilőni.

Vizellenes czipők. A' „Franklin Journal" következő leirást ad vizellenes czipőkrül, mellyek az egyesült országokban darab idő óta használtatnak. A' talp' len- kender- vagy nyárfaszálka-fonadékbul készittethetik. Felső részeül akárminő posztót vehetni. Belül vászonnal vagy pamuttal béleltetik. Igy elkészülve a' talp bizonyos lenolaj. gyanta, fehér vitriol, finom tölgy-fürészporbul és terpetinszeszből készült keverékkel bekenetik, mi által az, mihelyt e' kenőcs megszárad, a' vizet tökéletesen kiállja.

Rendkivül kis hadihajó. Cherbourgban a' királyi muzeum számára egy három emeletes hadihajó készittetett, melly nem nagyobb hat lábnál. Ezen liliputi hajó remeke a' türedelemnek és mesterségnek, 's mind készitőjeinek, mind Leroux Pál urnak, kinek terve szerint 's vezérlete mellett készittetett, dicsőségére válik. 120 ágyú van rajta. Arboczozata, kötélzete, szóval mindene, legtökéletesebben megvan, mint a' legnagyobbikban, 's mind ez olly pontossággal, arányzatossággal van kivive, melly csudálatra méltó. Ezen 6 lábnyi nagy hajó nem került kevesebbe, mint 9—10.000 frankba.

Fenyves-madarakkal kereskedés. Rocroi és Mézières nevű kormánykerületek erdővidéki lakosai minden őszszel igen számos vadat és madarat visznek a' parisi piaczra. Egyedül csak a' fenyves madarakbul szoknak hetenként 20.000-et eladni.

INTÉZET.

Montyon és jótékony rendelménye.

Montyon Antal Keresztelő János Robert született Parisban 1733-ki december 23-kán, meghalt 1820. december 29-kén. — Róla el lehet mondani, hogy a' földön lakván egyedül jó tettet terjeszte, 's transivit benefaciendo.

Városok, faluk, 's tartományok dicsekedtek jó tettével, ügyes, bölcs és szelid kormányzásával; néha magányos emberek is érzék bőkezűségének jótettét, ki ezt majd mindig álnév alatt gyakorlá; több gondja volt dicséretes tettének elpalástolására, mint némellyeknek van hibás cselekedetök titkolására.

1768-dikban Auvergne-ban intendantnak neveztetett; hol őt minden lakos hálával, tisztelettel és szeretettel jutalmazá, főképp a' szegények. Auvergne-t borzasztó éhségtől szabaditá-meg; a' dolgos emberek osztályának munkát és élelmet szerze; jelesen pedig, hogy a' népnek foglalatossága legyen, Autillac és Mauriac városokat gyönyörű sétahelyekkel szépitteté-ki, mellyekre az ő nevét adák. Ezen két városban a' municipalis tagok ugyan az ő emlékére oszlopot állitottak.

Az 1789-diki lázadás előtt neve titkolásával alkotott egy erkölcsi intézetet, és jutalmat tett-fel olly munkára, melly az erkölcs terjesztésére nézve leghasznosabb leend, 's azon jutalom kiosztását a' franczia academiára bizá.

A' revolutio következései maguk után vonták az academia elnyomatását, és igy ama jótékony intézet is elnyomattatott.

Montyon ur tehát az országból kiköltözött; mert bő vagyona és azon hivatalos helyzete, mellyben akkor volt, okvetlenül halált hoztak volna fejére az 1793-dik esztendő gyászos napjaiban.

Előbb Genf-be, azután Londonba költözött; de Nagybrittannia fővárosában sem szünt-meg oda költözött vagy fogoly honfijaival osztozni; mert a' vélemények különbözése nem tétetett vele különséget a' jótett gyakorlásában.

Midőn franczia országba visszatért, igyekezetét arra fordità, hogy jutalomkérdéseit menetbe hozza; sőt még ujakat is toldott hozzájok.

Szegényekre és szerencsétlenekre fordità fő gondolatait, 's életének vég esztendejiben tizenöt ezer frankot forditott Mont-de Piété-ben *) azon holmiknak ingyen kiváltására, mellyek öt frankon alul voltak elzálogositva; mert olly csekély értékű vagyonok nem egyebek által tétethettek zálogba, mint legszükölködőbb emberek által.

Parisban egy maire-hez **) járulván olly ajánlást tett, hogy egy társaság gyülne össze, melly pénzt kölcsönözne mester-embereknek és dolgosoknak esztendei kamat nélkül. Ő erre öt ezer frankot ajánlott; de fájdalom más részeseket nem talált, és az ohajtott társaság létre nem jutott.

Ezek, miket eddig előadék, Montyon urnak élettörténetébül vannak kivonva, melly 1829-dikben hirdetteték. Ezt egészen kell olvasni, hogy ismerhessük e' tisztes férjfiút.

Fényre jött végre az ő végrendelménye is, melly végső koronája azon szünetlen jótetteknek, mellyeket éltében gyakorlott.

Ezen pompás tettnek következő első czikkelye különös jegyzésre méltó, és szivreható.

„Bocsánatot kérek Istenemtől, hogy hitbeli kötelességemnek pontig eleget nem tettem; bocsánatot kérek az emberektől, hogy velek annyi jót nem tettem, mennyi tőlem telhetett, következőleg mennyit tennem kellett volna.

Montyon urnak különös gondja volt éltében az olly szegényeket felkeresni, kik végső elhagyatásban voltak; sorsukon segiteni igyekezett minden erejéből; azon jutalmak, mellyeket ő feltett, mind meg annyi tanúji állhatatos igyekezeteinek az emberekkel jót tenni. ***)

---

*) Igy hivják Parisban a' zálogházat.

**) Maire van Parisban tizenkettő; mert annyi bíróságra van a' város felosztva.

***) Illyen volt egy jutalom annak számára, ki fel fog fedezni olly módokat, mellyek egy mechanicai mesterséget kevesbbé egészségtelenné tehetne. — 2) Jutalom annak, ki esztendőt át feltalál valamelly orvosi vagy sebészi tökéletes szert 's módot. — 3) Különös intézetet rendelt a' statistikai jutalmakra; erről szó nincs ugyan végrendelményében, de a' jutalom most is fennáll. — 4) Egy jutalom olly szegény Francziának, ki esztendőt át a' legerényesb tettet követi-el. — 5) Egy jutalom ismét csak Francziának, ki szerkez és kiad az erkölcsre nézve leghasznosabb könyvet. E' jutalmak egy esztendőbeliek; a' három elsőt, az alkotó szerint, az Academie de sciences itéli-el; a' két utósót a' franczia akademia. — 6) A' mi több, Paris tizenkét kerülete ugyan annyi ispotáljának külön külön olly tőkepénzt hagyott, mellynek kamatja ingyen kiosztatik olly szegényeknek, kik onnan kikerülvén élelmöket nem tudják kitől vagy mitől reményleni.

Buzditani és az emberiséget hasznos műveiért jutalmazni, felkeresni és jutalmazni erényt az emberi társaságnak legalsóbb és homályosabb osztályában, e' szerint szolgálni az embereknek, és őket javitni: van-e ennél dicsőbb érzés a' becsületes szivekben és emelkedett lelkekben?

Az akademiának nyilvános esztendei ülésében a' director hireszteli neveit azoknak, kik jutalmakat vagy érdem-pénzt nyerének: ő magasztalja beszédében azon erényes tetteket, mellyek az elsőbbek közé helyeztettek; és minden esztendőben hirdet az akademia egy kis könyvecskét, melly magában foglalja az erény amaz ágainak előadását, mellyek megkülönböztettek és jutalmaztattak. Ezen könyvecskék minden megyei praefectusnak (főispán) elküldetnek olly kéréssel, hogy departement-jokban azokat terjesszék. A' jó példáknak maguk sora szerint jó tetteket kell szülniek.

Ezen beküldött könyvecskékben legszivrehatóbb történeteket olvashat az érzékeny ember, mellyeknek valóságuk onnan bizonyos, mivel azon helyen, hol a' történet esik, az előjáróságnak azon esetről tudta irással bizonyittatik-be. Mind azon történeteket elbeszélni igen hosszas lenne. Mutatványnak egyet még is ide jegyzünk.

Gurgy Katalin Félicité ifiúságában egy árva leánykát nevelt-fel. Ez háladatos jámbor vala, de olly szerencsétlenség érte, hogy egy férjfival ismeretségbe jött, kinek elvei nem voltak, és azon önösök közül volt, kik, hogy egy képzelményt, egy megkötést kielégitsenek, nem veszik lelkökre a' gyenge nőszemélyt kimondhatlan sanyarúságra kárhoztatni.

A' szegény áldozat kevés idő mulva elveszté szemei elől barátnéjját Gurgy leányasszonyt, ki Lavardin-né lön, különben talán ennek tanácsa megoltalmazta volna őt a' veszedelemtül. Ez mások által megtudta, milly szerencsétlenül járt a' fiatal Raymont Maria Louise. Azonnal felkereste tehát, és ápolását, segedelmét ajánlotta.

Már késő volt; ő a' szegényt betegen, fájdalmakban és búban találá. Csábitója házassági egyességre tudá őt csalni, holott már házas volt, a' mit csak akkor tuda-meg Maria, midőn betegségéből jobban lett, és már mind őt mind gyermekét elhagyá a' csábító. Nem birván tovább türni fájdalmait és keserűségét, két — három hónapi bágyadtság után szomorúságában meghalt Lavardin asszony karjai köztt, barátságába ajálván azon ártatlan teremtést, mellyet gyámol és pártfogó nélkül e' világon hagyott.

Lavardin asszony anyai szolgálatot igért a' haldokló asszony gyermekének. Lássuk, miképp teljesité ezt.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Legelől is a' dajkáló hivatalba ment három hónapi táplálmányért fizetni, 's egyszersmind tudtára adni a' hivatalnak, hogy a' jövendőbelieket is fizetni fogja.

Midőn a' gyermek tizenegy hónapot ért, Lavardin asszony dajkájával együtt Parisba hozatta; tizenhét hónapos korában pedig egészen elfogta a' dajkától, és magához vette.

Örömest megegyezett férje, hogy e' jótettben osztályos lesz feleségével, bármilly nehezére esett azon költség, melly mind kettejét éré kapus szolgálatjokban. - Lavardin folytatá szabó-mesterségét; felesége szöveteket készite; házukban rend és példás viselet uralkodék, és mind azon házbirtokosok, kiknél laktak, bizonyságot adának jó erkölcsérül és józanságárul e' házas párnak.

Az árvát ugy nevelték, mint tulajdon fijokat: ez őket szülőinek tartá. Iskolába küldék, 's maguk költségén tanittatták; végre olly nevelést akartak adni neki, hogy nélkülök is élhessen és függetlenségben szerezhesse kenyerét.

A' gyermek megfelelt azon gondosságnak, melylyel iránta vol tak. Előbb a' muzsika-intézetbe ment, hol hegedűn és flaután játszani tanult: mesterei nem találván benne erre tökéletes hajlandóságot, tanácslák Lavardin asszonynak, hogy őt mesterségre adja. Atyja és anyja ekkor nagy áldozatot tettek, mert egy rézmetszőnek ötszáz frankot fizettek, hogy a' fiút négy esztendei ingyen dolgozásáért mesterségére megtanitsa. Ez szavát tartotta. *(Végzet köv.)*

LITERATURA.

Könyvajánlás. Bécsben Beck egyetembeli-könyvkereskedésében megjelent: „Theorie der Schauspielkunst." Szerzője Thürnagel E. Badenban udvar színész. Ára csinos boritékban 2 e. forint, kötetlenül 1 f. 45 kr. pengőben. A' szinművészség theoriája, melly nemcsak a' színésznek, hanem minden mivelt műbarátnak is utat mutat annak megismerésére és méltánylására, mit a' Múza nyujt, minden esetre kedves jelenet, annál inkább, mivel egy rég érzett hiányt tölte-be, főképp midőn olly hires művész kezei közül jelen-meg, ki mind tudományos mind társas életben olly szép fokon áll, millyenen az emlitett szerző ur.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

Figyelmeztetés. Budán most csötörtökön (nov. 3-kán) Udvarhelyi Miklós dalszinész ur jutalmául adatik „Zampa — vagy — a' márványhölgy" nagy daljáték 3 felv. (Herold műve), mellyben ismét a' betegségéből fellábadt Nyiriné assz. 's Lendvay ur is fellépend Camilla és Zampa szerepében. Esztendeje telvén-el, mióta e' szép daljáték szinpadra nem került, 's ujan levén felosztvák a' szerepek, arra nagy számú publicumot remélhetünk annyival inkább, minthogy Lendvay urnak nem sokára esendő eltávozta után Kassára nem olly hamar remélhetjük ismét e' szinműnek előadatását.

BUDÁN a' Fáncsy ur jutalmául oct. 29-re hirdetett „Belizár" némelly akadályok miatt nem adatott, és így a' szinház 4 napig zárva volt. — 30-kán „a' három kivánság — vagy — kisértő hegyi lélek" vigj. 3 felv. jött szinpadra. — 31-re az emlitett „Belizár" hirdettetett.

ÉRSEKUJVÁRATT sept. 22-kén „ördög Robert-tel" akarának kedveskedni szinészeink; várakozásunknak azonban már annyiból sem feleltek-meg, mivel még Selmeczen nyomatott czédulákat osztogatván, 13 személy nem jelent-meg a' szinpadon, kiknek neveit ott olvastuk. Kilényi (Asztolf), ha régen nem lépett is föl, ma is csak azon esetre dicsérhetőleg, ha egy ősz fürtös olasz királynak caracterét — legujabb divatszerinti spanyol szabású sipkában, nyers büszke magatartással, minden részvét és komolyság nélkül — kell utánozni! — Klára (Cynthia) négyszer változtatott igen csinos öltözetében teljes fénynyel ragyogott ugyan: de mivel mi igazságosak lenni akarván egyik szinészt sem kivánjuk érdeménél följebb magasztalni, engedje-meg magának kinyilatkoztatni, hogy ma vettük még csak észre komoly és indulatos szerepekre alkalmatlan voltát: mert az első helyett őt szüntelen szerénységében látjuk, az indulatoskodás idején pedig gyengéd alkotása a' kitörésre elégtelen, sőt egy magos rangú személyben megkivántató feszes magaviselet és actiók sem találtak nála honukra. Eliza Camilla személyében lépett-föl (e' társaságtól eltávozott Mátéfyné helyett) minden részvét nélkül; különösen roszul viselte magát, midőn barátnéját (Cynthiát) a' földön elhalva lelte, 's ezen hideg vérű fölkiáltásával „öreg egek!" a' néző közönséget csaknem nevetségre ingerlette. Latabár (Osorio) minden vitézi állás és magatartás nélkül, sőt mint Cynthia álmegmentője sem tudta magát elegendőkép tettetni; hibázott akkor is, midőn a' fehér vitéznek panczélos öltözetét, minden gyanitható cselszövény nélkül, a' szinpadról elvitte. Kecskés (a' hasonlókép e' társaságtól eltávozott Török helyett) mint lovászmester nem elég csinnal vivé szerepét. Hetényiné helyett B. Maria mint Mathilde herczegné az anyai szeretet minden részvéte nélkül andalogva az utósó felvonásban mutatá magát. Hetényi, ki a' czimszerepben nem tünteté is ki magát mint egyébkor, még is legjobban játszott; mert érzeni látszott a' fölvállalt caractert. A' többiek Hilario szarándokon (Király) kivül, nem emlithetők. — 24-kén Heténvi József különös hasznára „a' rang és természet" czimű 4 felv. vigdarabtól többet vártunk, mint valóhan láttunk. Kilényi (b. Berg) azonban itt léte óta ma választott előadása módjához legalkalmasabb szerepet. Ő az uj szavakat megvonva és elharapva szokta kiejteni; de magát rangjához illő feszességgel és természetes mozgásokkal tünteti ki. B. Maria (Amalia) is többet beszélt, mint egyébkor. Dicsérnünk kell tehát német kiejtésű ajakát, mert valóban iparkodólag törekszik nemzeti nyelvünket sajátjáva tenni. Heténvinė (Albosi báróné) ma sem viszi roszul szerepét, ha több izben szükségtelen nem mosolyog. Latabár (Székesi) valamennyi itt adott szerepe közül ma legkevesebbé volt az, kinek lennie kellett; mert ki látott mai időben à la grec barkóval egy alig 20 évesnek itélhető őrnagyot? kit sem öltözetének sem formaruhájának (p. o. csákójának) helyes tartása nem ajánl? Azt sem foghatjuk-meg, mit keresett ő a' praesidens lakában mint gyanús szeretö a' két utósó fölvonásban némán; de leginkább akkor, midőn az (a' praesidens) a' tanácsos által letartóztatott, hacsak valódilag őrnagyi hivatalát nem teljesité? — Kecskés (Tüller) nem megvetőleg, Király (Tédel), Laczkó (Verko) tanácsosok: az főkép utósó jelenetében — ha csak kevessé indulatosabban — jól; — ez pedig már társához hasonlitva

is igen helytelenül adá azon keveset is. — **Gózon** mint titoknok ma igen furcsán volt caracterizálva; szerepe inkább illő lett volna inashoz. **Klára** (Antonia), mint szobaleány, 'sze epének szövődésében igen reá-ért; sok 's felesleges is engedtetett neki; mi azonban nem volt ok nélkül. Ő még is, midőn ártatlanságát szeretényen védeni kellett, jól játszott; de az indulatok hiánya ma is szembetünt; actiói közül pedig legroszabb volt, midőn Berg Friczet, leendő férjét, átölelés helyett karjaival csaknem visszatartoztatá. **Heténi** (Berg Fricz) az első fölvonásban igen kevés falusiasságot mutatott; a' 2 ikban már jobban caracterizálá szerepét; ma azonban nem nagy mester volt.

DEBRECZENBŐL. — Z.—A. szavainak czáfolata. —Midőn az ember tollát nem örömest veszi kezébe, bizonyosan akkor nem is felelnek-meg szülemenyei kellemetlen érzelmekkel telt keble sugalmatinak! Igy nyult tollához e' lapok 83-ik számában a' több nagy lelkű pártfogók közül Z.—A. kihivó kesztyűjét előnkbe lökve Holdmező-Vásárhelyről Abdayné assz. érdemes ügye mellett (ki szinpadunkon mult september harmadikán a' XVI. évű királyi hölgyet személyesité) játékáról tett részrehajlatlan itéletünket legyőzendő, azt akarván erőszakosan elhitetni, hogy az emlitett szinésznő, ha közelebbi észrevételeink olvasása után fenn emlitett szerepében Holdmező-Vásárhelyen a' nevezett pártfogónak tetszését megnyerni szerencsés vala, és ott lelkesedést öntött nézőibe, lehetetlen lett legyen annak Debreczenben nekünk is hasonlóul nem tetszeni, 's közönségünket hasonló elragadtatásra nem hevitni, és hogy annak mint ott, nálunk hasonló művészséggel kellett forgolódni. Mintha egy szinésznének semmi változtató indulatok nem levén birtokában, mint valamelly erőmű vagy gépely mindenkori egyformasággal tehetné munkálatát? — Azt állitja ugyan is, hogy azon napon, midőn a' Honművész 96-ik számának lapjaiban (mellyekbe még magunk se tudjuk mit közlendünk) olvasá a' debreczeni birálatot, Krisztina szerepében H. M. Vásárhelyen lépett-fel **Abdayné** assz. 's a' személye és játszása ellen kiméletlenül kikelt, szigorú részrehajlással bélyegzett birálatunk daczára és ellenére azon szinésznő nemcsak bájjal ömledező szerelmest, hanem még a' méltósággal parancsoló királyi hölgyet is, 's az ezeknél előforduló különféle érzeteket tökélyes megelégedésre ugy képezé 's fejté-ki, hogy valamint második fényes 's valóban mostani divatú sép öltözetében a' szinpadra kiléptekor, ugy játék végével is méltán érdemlett tapsok köztt fogadtatva hivatott elő. Mi ezt bár nehezen hihetjük, még sem vagyunk vakmerők a' rendes közlőknek lélekismeretökben 's hitelességökben kétkedés vétkébe-esés félelme miatt tagadni, 's róla tett itéletét, habár felszóllalása nyilvános részrehajlást árul is el, nem kivánjuk hamisnak állitani. Csak azt kérdjük tőle, fejtse-meg, mért nem érdemle decreczeni közönségünk kegyelt szinésznéjétől hasonló figyelmű művészi előadást? 's valljon mért nem hozá-el magával azon fényes és mostani divatú szép öltözetét, 's mért nem abban tisztelkedék nálunk? mert már (minthogy kényszeritve vagyunk) kimondjuk Z. A-nak, hogy mi azon fekete öltözetét, melly régen megszükült, másodszori megjelenéséhez sem illőnek, sem uj divatúnak, régiségéért pedig fényesnek nem nevezhetjük a' hozzá használt viseltes topánkával együtt, millyenben még eddig egy szinésznő sem lépett-fel uj szinpadunkra. E' szerint tehát a' 79-ik számban álló észrevételeinkből, mellyeket pártoló szivvel fogadott vendégünknek tisztünk szerint baráti érzéssel nyilvánitánk, kiviláglik, hogy csak játszása és öltözködése helytelenségéről tétetett az észrevétel: de minthogy Z.—A. azt is állitja, mit nem olvasott, hogy személye ellen is van fenn czimzett itéletünkben némi boszúból eredt méltatlan

alacsonyitás, erre a' lelkesitett felsohajtót ön szavaival intve „legyünk csak igazságosok" kérdjük, hol van kegyeltjének személye azon lapi itéletünkben sértve vagy homályos szinnel leplezve; van-e ott az kitéve, mit erőszakosan most már megvallunk, szántszándékkal kihagyánk, hogy vendégünk e' szerepben testalkotása 's testessége tekintetéből is helytelenül állott: pedig ugy van; mert Horácz szabályaként az életkorra is figyelmet kell forditani a' művésznek. Mondja-meg, mi személy iránti boszúból eredhetne méltatlan lealacsonyitásunk akkor, midőn Abdayné asszonyt most láttuk először, 's közülünk, kivált az észrevétel közlője, soha nem is beszélt egyik is vele. Ollyan iránt, kit az ember nem is ismer, boszút sovárogtatni, csak hirtelen itéletű abderita képzelhet, 's hogy valakinek boszúja (ha bár némelly szavak csipése azt mutatná is) az itélet kimondására kihasson, azt csak nemtelen érzettel tölt kebel tulajdona lehet, azt tartja Cato erkölcs-mondása.

Conscius ipse sibi — — — és
„Turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum"

Hogy előttünk Krisztina szerepében Abdayné assz. várakozásunknak megfelelve nem állhatott, természetes; részint mivel az e' lapokban annyi dicséretekkel halmozottól többet váránk, részint mivel azon szerepet előtte S. Biritől nlly remekül adatva láttuk, millyennel csak Buda és Kassa főbb szinpadjai kérkedhetnek. Ezen kivül városi közönségünk előtt a' két magyar honbeli szinészet minden jelesb művésznéi ismeretesek levén, a' meglehetőst csak kezdőben szeretni, a' türhetőt többszeri előtapsolásra nem méltatni, de az igyekezetet 's figyelmet mindenkiben érdem szerint becsülni pártolni, és jutalmazni szép tulajdonai közé számitjuk. Hogy tehát itt is hasonló lelkesedést az emlitett szinésznő nem akart gerjeszteni, azért a' távulból egy jelen nem voltnak 's e' szerint állitásunk igaz volta felől nem is itélhetőnek felszóllalni, 's minket megtámadva velünk azt, hogy itt is hasonló művészséggel forgolódott kegyeltje, erőszakosan elhitetni akarni kábaság. Mit nem látunk, arról nem itélhetünk. Ezt tehát utba igazitásul kivánták értésére adni Z.—A-nak Mlgr. és társai, kiknek fele is elég lenne. Elég bizony, azt mondja Mlgr. társai nélkül is, és Z.—A-nak, bár névjegye két betűjéből kevés pótlékkal talpra esettebb elménczséget tudna faragni, az e' név jegyét nem értő 's azt pontokkal elszaggatónak alaptalan felszóllására mindenkor képes czáfolatot nyujtani.

MLGR. társaival.

HANGÁSZAT.

Pesten Servaczynski Szanisló ur, a' pestvárosi német szinház hangászkarának egyik igazgatója és első hegedűse november 2-ra az emlitett szinházban nagy hangversenyt hirdetett, mellyről jövő levelünkben bővebb emlitést teendünk.

A' nemzeti casinóban tartatni szokott téli hangászati mulatságok nov. 6-kán kezdődnek 12 órakor.

DIVAT.

44-dik divatkép (Bécsből). — Ruha gros-grain-ből; a' másik lila szinű csikos kristály-foulardból, blonde-al ékesitve. Az egyik kalap gros-des-Indes selyemből viraggal és tafota-szalaggal; a' capote-kalap gros-de-Lyonból.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utcza 612.

Honművész.

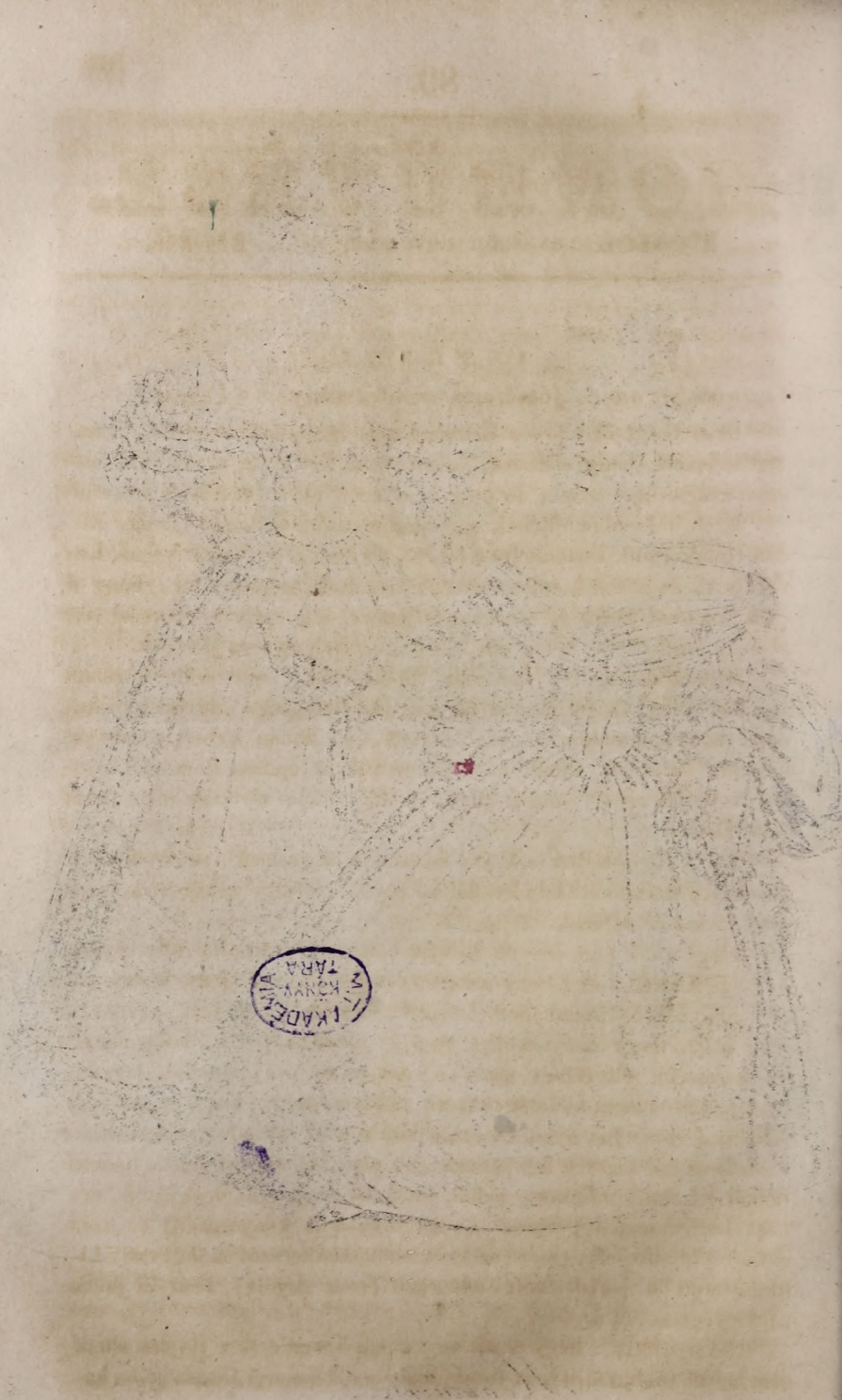

89.

HONMŰVÉSZ.

Pesten vasárnap november 6kán **1836.**

INTÉZET.

Montyon és jótékony rendelménye. (*Végzet.*)

Inasi helyéről kijövén Raimund más rézmetszőhez ment. Itt annyit keresett, hogy elélhete, és megszünt Lavardin urnak és az asszonynak terhére lenni, de meg nem szünt őket tisztelni és szeretni.

Ezen ifiú ember éltének egy igen szomorú szakasza is volt. Midőn tizenkettetik esztendejébe lépett, és legelső gyónását végzé, Lavardin ur és hitese kötelességöknek tartották tudtára adni, hogy ő csak fogadott fijok. E' váratlan felfedezés olly mély benyomást tett e' jó ifiúban, hogy beteg lön, és sokáig helyre nem jöhetett.

Szerencsétlenségre Lavardint is hatvankét esztendős korában szélütés érte, mi őt nagyon elgyengité. Betegsége annyira nevekedék, hogy akadályozni nem lehetett, és abban kellett munkáját hagyni. Felesége, kinek kötelessége volt őt ápolni, kevesebb hasznot vehetett szövet-munkájiból, midőn férje a' szabóságot nem folytathatta.

Eljött Raymundra is a' sor használni jótevőinek, azoknak, kik huszonöt esztendő óta minden áldozatot és fáradtságot elkövettek, hogy neki jó sorsot adjanak.

Hogy több joga legyen háláját bemutatni irántok, olly gyengédséggel viseltetett, hogy arra törvényes formán akart hatalmazva lenni. Azért rimánkodott Lavardin urnak és nejének, engednékmeg neki, hogy az ő nevöket viselje; mert ohajtotta, hogy annak módja szerint elfogadott fijok és egészen az ő gyermekök legyen. Ezek eleintén nem állának reá, viszonozván neki, hogy ez mit sem told az ő viszonyos gyengéd érzésökhez, hogy az elfogadás szertartásai igen költségesek lehetnének, és ezen költség reá nézve haszon nélkül lehetne, minthogy nekik jószáguk vagy más örökségök, mit neki hagyhatnának, nincs. A' ifiú tovább is könyörgött, és ezen ritka esetű elfogadás (mert az egészen haszonkeresés nélkül van) kihirdettetett a' parisi királyi udvarnak (cour royale) 1827-ki julius 24-ki végzése által.

Bizonyittatik, hogy ezen végzésnek megszerzése Raymundnak nem került többjébe öt száz frankjánál; pedig mennyi fáradságába ke-

rült, mig ennyit összeszerzett; mert ő nem levén gazdag, munkája által nagy nyereségeket sem tehetett.

Julius hónapnak 1830-dik eszt. jeles napjai után az akademia ismét költségeket birván, hatalmat kért és nyert a' ministertől, hogy az özvegyeknek, árváknak, sebesülteknek felsegélésökre 15 ezer frankot áldozhasson.

La Borde Sándor ur, akkor Paris praefectusa, egy hálaadó levelet irt az akademiának, mellyben kitünő lelkesedés és kötelezés foglaltatik. Örömest elismeri az ember a' franczia akademia tagjaijainak azon sajátságos feltökélését, hazafias érzéseit, mellyek a' nemes lelkekben mindig olly szépen egyeztek a' tudományok szeretetével és philosophia világával.

A' tisztes rendelkező (Montyon) a' franczia akademiát még, talán a' jó erkölcsi tetteket jutalmazó feladásnál is, egy nehezebbel terhelé. Azt akará ő, hogy a' franczia akademia határozzon jutalmat minden esztendőben egy Francziának, ki ir és kiad egy leghasznosabb erkölcsi munkát.

Ezen szónak nagy kiterjedése van, 's igen nehéz meghatározni valóságos értelmét. Jól érti ugyan az ember, mi lehet egy hasznos könyv; mert minden könyv, mellyben oktatást, vagy olly leczkét találunk, melly emlékezetünkbe mélyen behatott, vagy reánk élénk és hosszas benyomást tesz, bizonynyal hasznos is: de millyen az az erkölcsnek hasznos munka? Ollyannak kellene annak lenni, melly egész ivadékot képes javitni, vagy legalább sok magános embert; ollyannak kellene lennie, melly csalhatlanul maga után vonná terjesztését a' szép, jó és becsületes izlésnek; melly józanságot, bátorságot, jóságot, 's minden erényt öntene belénk.

Mi a' nehézséget sulyositja, még az is ide járul, hogy a' feladás esztendei. Bár csak minden ötödik esztendő adna egy illy könyvet.

Horácz mondja, hogy a' költők vagy szolgálni vagy tetszeni akarnak, vagy, összevéve a' két érdemet, kellemes igéket mondani, mellyek egyszerre az erkölcsről és magaviseletről szólljanak.

Nem tudom, talán csalatkozom, de nekem ugy tetszik. hogy mind a' régi, mind a' mostan élő más nemzeteknél több becse volt a' moralis philosophiának, mint minálunk van. Plutarchus moralis munkái a' Cyropedia, Xenophon Oeconomiája, Cicero kötelességei, Seneca különféle darabjai és levelei nem adnak elönkbe egyéb leczkét és emlékeztetést, mint azt, hogy a' régieknél nagy becsben volt a' tiszta morál. Sőt könnyü volna megmutatni azt is, hogy a' régi Görögök a' philosophi és polgári morált annyira becsülték és tisztelték, hogy azoknak, kik az erénynek e' két

nemében magukat megismertették, jeles művészek által a' nép emelt oszlopot. Régi görög országnak egy közönséges városkája nem volt, mellyben illy erényekben tündöklő férjfinak emlékoszlopa ne találtatott volna. — Az Angoloknál, Franczióknál, Németeknél milly jeles, általok mennyire becsült erkölcsi munkákra találni.

De tekintsük a' franczia akademiát e' pontban, mellyet elejébe Montyon szegezett azon kétségek és nehézségek közepette, mellyek az akademiának ellene szegültek, nehogy egyetlen szoros szabályt tegyen-ki, melly mindig szenvedne kivételt, hanem hogy olly pontban állapodjék-meg, melly itélését is kormányozná.

Erre nézve azt tartá az akademia, hogy két féle tulajdonságú erkölcsi hasznos munkákat adjon-fel. Az egyik felsőbb határon kezdve terjessze a' világot, melly felülről kündulván szálljon-le és terjedjen minden rend között annyira, hogy az egész emberi társaságban jótevő javitást eszközöljön akár rontván vagy változtatván a' hamis és gyászos véleményeket, mellyek a' régiség által tekintetet nyerének; akár a' kormányzóknak és ország embereinek theoreticai és practicai ismereteket adván, mint p. o. Traité d' Économie politique et pratique de M. Jean Baptiste Say. *)

A' második tulajdonságú munkák különös dolgokrul értekezéseket foglaljanak magokban, mellyek némelly fontos tárgyrul uj és hasznos tekintetet adnak; p. o. Guizot asszony munkája: Lettres de famille, sur l' éducation.

1827-ben fenn maradtak némelly jutalmak, mivel nem találtattak munkák, mellyek erkölcsi hasznot szereztek volna. Egy királyi rendelés tehát azt parancsolta az akademiának, hogy illy esetben terjesszen a' minister elejébe Montyon végakaratjával egyező módokat.

Ministeri meghatalmazással rendelt tehát az akademia 1-ször) 1828-ban 6000 frank jutalmat egy erkölcsi munkára, irók szabadságára hagyván a' munka tárgyát és felosztását.

2-szor) 1829-ben 8000 frank jutalmat igért annak, ki e' tárgyrul ir: „Irgalmas szeretet" (charité) tekintve elveiben, erkölcsre befolyásában, és társasági kimélésében. **)

3-szor) 1830-ban 10.000 frank jutalom tétetett-fel, mellynek tárgya lenne: „Törvények befolyásárul az erkölcsre (szokásra), és erkölcsök (szokások) befolyásiról a' törvényekre. ***)

*) Van több illyen is; p. o. Traité de législation, ou exposition des lois generals suivant lesquelles les peuples prosperent, de périssent, ou restent stationaires de M. Charles Comte 's a' t.

**) De la charité considérée dans son principe, dans ses applications, et dans son influence sur les moeurs et sur l' économie sociale.

***) De l' influence des lois sur les moeurs, et de l' influence de moeurs sur les lois.

E' három feladás jutalma 1831-ben még nem talált nyerőre. Az irgalmas szeretet jutalma 1829-ben tétetett; huszonhét beküldött munka közül egyet se talált az akademia érdemesnek a' dijra. A' jutalom 1831-dik esztendeig ki vala téve; de mind hasztalan. Tekintvén az akademia, hogy egy illy munkának szerkezése költséges keresésekbe, utazásokba kerülhet, erre nézve 10.000 frankra emelé a' jutalmat; de a' mult esztendőben sem akadt nyerője.

A' másik tárgy: „Törvények befolyása erkölcsre és szokásokra, és ezek befolyása a' törvényekre!" megkivánná, hogy egy Plato, Tacitus, vagy Montesquieu által irattassék.

Sully ezt mondja „Emlékeiben" (Mémoires): „ha lehetne egy elvet alapitnom, nem kivánnék egyebet ennél, hogy: a' jó szokások és jó törvények kölcsönösen alkossák magukat."

Tudva van, hogy a' népek mindig ollyanok, millyenekké formáltatnak azon intézetek által, mellyeknek alá vannak vetve, azon törvények által, mellyek őket kormányozzák, kormányzóik és nevelésök által.

Tudva van az is, hogy lassú és haladó változások történnek a' népek erkölcseiben, szokásaiban, az az: gondolkodásukban, izlésökben és szenvedélyeikben; és ezen változások egy hosszas felejtést hoznak a' régiekre, és ujakat támasztanak.

Végre a' szerencsés Montyon ur, holta után is, talált olly férjfiakra, kik szándékát valósitani igyekeznek. — 1831-dik esztendőben a' minister azon meghagyást közlé az akademiával, hogy a' végrendelkezőnek akaratja után 10.000 frankot jutalomul ismét kihirdethet, melly hasonlóan erkölcsi hasznos munkára legyen szánva, vagy egy olly vig szinműre, melly öt szakaszban, versekben, Franczia által legyen irva, az országban nyomtatva és hirdetve, 's a' szinpadon előadassék.

Ezen jutalom kitéve álla 1831-diki augustus 9-kétől kezdve 1834. augustus 9-ig. A. J. J.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

BUDÁN october 31-kén Fáncsy Lajos ur jutalmául először adaték „Belizár" regényes szomorú játék 5 felv. Schenk Eduard után fordità jambusokban Kiss János. A' játékban előforduló diadaljáráshoz szükséges diadalkocsit 's egyéb diszitményeket készité 's festé Telepi ur. — Régi ohajtásunk e' szép művet honi nyelven 's fővárosi szinpadunkon látni, valahára teljesült, ámbár az elemek sem neki sem a' jutalmazandó várakozásának nem kedveztek. A' már 4 naptól fogva dühöngő havas fergeteg, szél, eső, és sár elég ok vala a' közönség nagy részét visszatartoztatni a' várbeli szinház látogatásától; 's igy történt, hogy az felényire sem telvén-meg, a' jutalmazandó jutalom nélkül ma-

radt, mert igen tetemes költségei is alig kerültek-ki. Bár e' napról is későbbre halasztotta volna e' mutatvány előadatását, és várta volna-meg az időnek kiderülését, mi csak ugyan meg is történt ez éji kemény fagy után más napon. — A' czimszerepben méltó mezőt talált Megyeri ur gyakran említett jeles tehetségeinek kitüntetésére. Méltóság a' diadali menet alkalmával, férj 's atyai szeretet önjeinek viszontlátásakor, alattvalói hűség fejedelme iránt bevádoltatásakor, rémült iszonyodás ennek hamis voltán, nyugodt megadás és elszántság rettentő sorsának türésére, atyai nyájasság vezérlő leánya iránt, 's öröm fija feltalálásán valának fénypontjai személyének. Mai szerepe valóban egyike volt legjelesebbjeinek. Másik főszemélye e' darabnak Antonina, Belizár hitese, melly a' nehezebbeknek is egyike. Kántorné assz. abban a' megkeseredett és saját férjén boszút vevő anyát, a' bünbánó 's kétségbe esett nőt ritka művészséggel adá mind a' mellett is, hogy hosszas betegeskedése őt még teljes erejéhez nem juttatá. Ennek és kivált hosszas beszédének 's talán a' jambusoknak is tulajdonithattuk, hogy 1-ső felvonásban, midőn Rufin és Eutroppal egybeszövetkezik, gyakran elhaló hangjaiból kisded fijának elragadtatását egészen jól nem érthettük. Lendvayné assz. (Irene) különös meghatólag adá jelenetét, midőn vak atyjához csatlá magát. Egressy ur (Alamir) helyes tüzzel 's kitünő szorgalommal adá szerepét. Laborfalvi l. a. megbetegedvén, helyette Kovácsné assz. volt szives felvállalni Eudóra szerepét. Fáncsy ur elég szerény volt, hogy magának ez alkalommal a' kisebb szerepek közül Rufint választá. Az előadás egyébiránt nagy szorgalommal és pontosan történt. Több érdekes jelenet tünteté azt ki, mellyek alkalmakor Kántorné és Lendvayné assz. Megyeri és Egressy ur zajosan tapsoltattak-meg, sőt felvonások után 's játék végén is előhivattak. A' ruházatok pontosak és illők valának, csupán Ireneét, az asszonyit, nem találtuk elég görögösnek. Megható volt mind a' diadaljövetelkor, mind játék közben több alkalomkor a' Söldenhofeni Söldner gyalog ezred 36 személyből álló hangászkarának a' szinpadon megjelenése és játszása; de a' gyászmuzsika Belizár halála előtt nem vala helyén. — A' pesti szinház tánczosai „Wirdisch Katalin, Ochsinger Theréz l. a. és Kolosanszky ur" a' jutalmazandó iránti sziveskedésből a' diadal alkalmakor hármas keleti tánczczal kedveskedtek, melly, ámbár a' hozzá játszott muzsika nem volt kielégitő, igen kedvesen fogadtatott. — Ohajtjuk, hogy ezen érdekes szinműnek ismételtetésekor számosabb néző legyen tanúja szinészeink szorgalmának. — Azonban kettőt kérünk. Szinészeinktől azt, hogy, miután e' mai darab ismét (csak kevés hijján) 4 egész óráig tartott, gondoskodjanak, kivált a' rendelő urak, hogy a' felvonásközök a' maiaknál rövidebbek legyenek, és maguk a' szinművek is ott, hol lehet, rövidittessenek. Egy kis veres kréta erre segédül szolgálhat a' próbáknál, hol leginkább megitélhetik a' darab hosszúságát. Bizonyosokká tehetjük, hogy a' közönség inkább szereti a' jól adott rövid, mint hosszú és már ez okból untatóvá lett mutatványt. De egyébiránt köz szabályul fogadtassék, hogy a' leghosszabb szinjátéki előadás se terjedjen tovább harmadfél óránál felvonásközökkel együtt. Kérjük 2-szor a' fiatalságtól, 's kivált a' karzat látogatóitól, hagynák-el ama döröngő „éljen 's éljenek" kiáltozást, játék közben legalább, 's nyilvánitsák inkább tetszésöket a' más országokban szokott illedelmesb tapsolással. — Emlitendőnek véljük még a' hirdetményt, melly pompás nagyságú papirosra 's igen csinosan mind ma mind tegnap előtt nyomatott. — Nov. 1-jén az uj bérletet „Bank bán" szom. ját. (Katona József mive) kezdé-meg. A' czimszerepet Bartha ur személyesité gyakran megtap-

soltatva. Sajnálni lehet, hogy e' ritka 's megrázkodtató organummal biró színész ezt szavalásának árnyéklataira nem szokta használni, sőt mint ma annak rendkivüli erejét egyiránt használja a' lágyabb és szokott társalkodási hangot kivánó jelenetekre is. Ha ő a' hangmodulatiót szabály szerint alkalmazná, és igy művészileg használná, kétszeres hatás követné előadásait: de igy, mint ma, midőn a' szüntelen dühöngő hangnak rendkivüli ereje verdesi a' hallgatók füleit, lehetetlen, hogy ezek az illy szavalást helybehagyják, sőt kellemetlennek ne tartsák. Öltözete czifra és ékes volt, de nem magyar, hanem illyriai: pedig Bank volt ugyan e' catastropha előtt horvát bán, de most nem, hanem csupán magyar országi nádor. Pompásan és helyesen öltözködtek Kántorné assz. (királyné) és Lendvayné assz. (Melinda), kik tündöklő fényei voltak e' mai érdekes szinműnek, mellyet vajha több nézö látogatott volna. Ma is ohajtottuk, bár a' veres kréta röviditene e' szinműben, melly sok kihagyhatóval bir, kivált Bank szerepében, melly tömve van üres sohajtásokkal, hosszas és lármás, dühöngő, czéltalan, elmélkedésekkel, mellyekkel a' szerző ezen keveset tevő de sokat beszélő szerepet megrakni sőt terhelni törekvék. El lehetne hagyni több más kevesbbé érdekes jelenetet is, mellyekkel a' mutatvány érdeke nem szaporittatik, hanem inkább folyamatja hosszittatik és untatóvá tétetik.

ÉRSEKUJVÁRATT october 25-dikén és utójára adatott „a' tündérkert magyar országban" (vigjáték 2 felvonásban énekekkel). Különös: hogy szinészeink bár hol, és milly rövid időre telepedjenek-le, de átaljános hibáikat egyenlően elárulják. Ezen és több más vándor-társaságnál is meg van a' szerepeknek időközben elváltoztatása, mit ki nem fog a' legfőbb hibák közé számitani? Ugyan is egyébkénti jó játékosunknak Heténynek ez okozhatá mai szerepének (Ferencz, az őrnagy fija) hideg fölfogását. Neki a' czédula szerint mint generálnak kellett volna föllépnie, mit Kilényi, az igazgató, nem igen nagy tetszéssel játszott. De hogy is volt volna Hetényinknek kedve őrnagyi rangról közvitézire letétetve? Kecskés, kinek rendelt helyét Hetényi foglalá-el, Laczkó helyett, mint Lajos nem éppen helytelenül; csinos külseje okozta azonban minden részvételét. De mi haszna, sem neki sem többi katonatársának öltözete nem volt helyén. Laura (Róza) majd csaknem szünteleni nevetéssel; 's midőn szerepének nemtudását siettében elárulta, kevésben mult, hogy nem feledé szinpadon létét, a' neki nem inye szerint sugót megintvén. Zsófia (Eliza) minden érdek nélkül — Farkas (Latabár) utójára — lám még is jutott neki is valami! — a' köztetszésig vivé mai szerepét: de kibocsátja-meg azon hibáját, hogy midőn nevelő atyja reá és a' teljes kecsü Mariskára (Klára) áldását adá, e' közben elment a' szinfal mögött valamit sugdosandó? — Játék közben dalolták-el tökéletes öszhangzással a' „Mariskát" — de Latabárnál igen szembetünők ezen szavak kiejtése „széretlék" — „mindéneknék" — valamint a' végső karénekben is azon szélvész sebességü „messze tőle." Igy elkorcsositani a' tactus végett sem szabad ám a' nyelvet! — Játék végével az igazgató csinos magyarsággal elbucsúzott tőlünk. — Említést érdemlene Magyarynak a' játék végével járt magyar táncza is, ha erről uj magyarainkat eleve korán betanitván, ezek neki czélszerüleg tudtak volna játszani.

Külföldi játékszin.

Játékszini romai szokás. A' romai játékszineknek rendőrségi kormányzásában olly elrendelés uralkodik, millyenre talán Európában sehol se

alálhatni. Ez pedig abban áll, hogy a' legnevezetesb szinházakban (Argentina, Fordinona, Vella) egyes család vagy ember kizárólag valamelly páholyt (palco) ki nem bérlelhet, hanem csak közösen három más családdal vagy emberrel birhat, és igy minden negyedik estvén kerül reá a' sor. Minthogy minden játékszini évszakban (stagione) bizonyos napon kezdődik 's bizonyos napon végződik a' szini előadás, és az innepek, mellyeken mutatványok nincsenek, a' kalendariom által meg vannak határozva, kiki tudja előre, mellyik napon mehet páholyába, 's e' szerint elrendelheti házi és társaságos intézeteit. Értetődik, hogy minden egyes estvén, midőn valamelly familia a' páholy birtokában van, azzal azt teheti, a' mit akar, az az: használhatja, másnak kibérlelheti, vagy ajándékozhatja, 's bele vihet magával, kit 's mennyit akar. Az olasz országi szinházak minden előcsarnokaiba, 's folyosóiba, mellyeken a' páholyokba menni lehet, szabad bemenetel engedtetik. Csak rendkivüleg tiltatik-el néha a' bemenetel azon külső ajtón, melly a' páholyokhoz vezet; de illyenkor mindig elégedettlenség következik a' közönség részéről, 's az illyes tilalmat okozó színész gyakran kifütyöltetik, valamint Catalanival 1825-ki farsang alatt Romában történt; mivel a' vendégek nem mehettek a' páholyokba. Ha valaki a' reá kerülő estvén páholyát használni nem akarja, reggel korán megizeni a' szinészeti iróhivatalba (Botteghino del Teatro), 's ez az egyesség szerint megállapitott áron azt más valakinek igyekszik eladni. Ezen okból embereket rendel a' szinház ajtaja elejébe, kik alkonyodás kezdetekor szörnyű kiáltozással árulják a' kiadható páholyokat, 's ezen szavakkal élnek: Chi vuol palchetti? Ci ho palchetti! Palchetti nobili! Primo e quart'ordine! (Ki akar páholyokat? Itt vannak páholyok! Nemes páholyok! Első 's negyedik rendbeliek!) — Meg kell jegyezni, hogy a' földszinti vagy első rendbeli páholyok, és a' negyedik rendbeliek vagy is legfelsőbbek egy áron kelnek, 's olcsóbbak a' második 's harmadik rendbelieknél; ezen utóbbiak egy árúak, noha többnyire a' másodikat keresik. Azért a' két utóbbi páholysorok nemes páholyoknak (palchetti nobili) neveztetnek, mi azonban nem akadályozhatja, hogy midőn a' birtokosok valamelly estvén páholyaikat nem használják, azokat a' legelsőbben magukat jelentő köznépi embereknek ne adhassák, ha megfizetik. Igy történik gyakran, hogy ugyan azon széken, mellyen előtte való estve valamelly pompásan öltözött duchessa (herczegné) vagy a' 36 szabadalmas familiák (famiglie privileggiate) egyike teljes fényében tündöklött, más nap valamelly Trasteverinó-né (a' Tiberis keleti részén lakó asszony) kérkedik, 's kecseivel ezen pillanatra legalább amazokat homályba dönteni törekszik. Minthogy pedig minden páholy-tulajdonosra csak negyedik estve kerül a' sor, azon törvény kötelezi a' szinház igazgatóját, hogy bármilly rosz operát is legalább négyszer egymás után kell neki adatni, hogy minden páholy-részvényes megitélhesse; 's bár ez által az igazgató a' parterre-ból 's az el nem adott páholyokból jövedelmét veszti-is, ezen rendszabástól legfeljebb csak akkor távozhatik-el, midőn az először adatott daljátéknak egy énekdarabja sem tetszett. A' nézőjátékot azonban, ha kedvesen fogadtatott, csak négyszer tartozik az igazgató előadatni.

HANGÁSZAT.

A' budapesti hangász-egyesület nagy tanácsának első ülése oct. 23-kán tartatott délelőtti 11 órakor a' már multkor emlitett helyen, melly alkalommal emlittetett, hogy a' nagy tanács három tagja „Hora, Pfeffer, és

Trauner“ urak foglalatosságaik miatt nem ajálhatván magukat a' tanácskozásokba jövetelre, e' kijeleltetésöket tisztelettel köszönik, és helyökbe más tagokat választatni ohajtanak. Ennek következésében helyökbe ifj. Bene Ferencz orvos, Fáy András, 's Jakab István táblabiró urak neveztettek-ki; az utóbbi egyszersmind megkéretett az egyesület alaprendelményeinek magyar nyelven elkészitésére. Ez uttal elhatároztatott, hogy az első hangverseny részei legyenek: Urbani urnak uj cantatéja, Beethoven' B synphoniája, Mozart nagy kardalja, és Grill urnak magyar karéneke. — Az alaprendelmények magyar és német nyelven a' sajtó alól e' napokban már kikerülnek, 's az illető részvényeseknek kiosztatnak, kik ezennel ismét felszóllittatnak, hogy a' tőkepénzül rendelt 's előlegesen fizetendő 2 pengő ftot ne terheltessenek az egyesület pénztárnokánál, Fetter urnál (a' váczi és nagyhid utsza szegletén levő posztóárus boltban „a' Magyarnál“) letenni. — A' részvény-dij később, az első verseny előtt, fizettetik-be.

Pesten Servaczinsky Szaniszló ur, nov. 2-án a' városi szinház hangászkarának egyik igazgatója, estve a' szinházban (minthogy normanap levén szinmutatvány nem volt) nagy hangversenyt adott. I-ső szakaszban játszatott 1) Catel „Semiramis“-ának ouverture-je. — 2) Lipinski „Concert militaire“ czimű versenymivét játszá hegedűn, kiséret mellett, Servaczinsky ur. — 3) Minkné assz. nagy olasz ariát énekelt; melly azonban megható sikerű nem volt. — 4) Kind Fridr. költeményét „a' stiglicz“ szavalá Demmer ur. — 5) Mozart „Don Juan“-jából az itt még soha sem hallatott finalét éneklék Minkné assz. Segatta és Walter l. a. 's Kreipl, Kaler, Rötzer urak. — A' II-dik szakasz részei voltak; 1) Cherubini „vizhordozó“jának ouverture-je. — 2) Field egyik concertját fortepinón Erkel karmester ur. — 3) Rondo brillant“ két gitáron előadva Fetter Józs. és Swoboda Józs. által. — 4) Romberg Bern. „capriccio“-ja svéd dalokra; violoncellón játszá Wagner Józs. ur — 5) Párdal „búvár“ daljátékból; éneklék Kaler és Oberhoffer urak. — 6) Változatok egy lengyel themára; szerzé és játszá hegedűn a' versenylő ur. — A' III-dik szakaszban „Judith és Holofernes“ czim alatt két néma ábrázolat adatott. — Különös tetszést nyertek a' versenylő és Wagner ur által játszatott hangművek; ez utóbbi a' nagy tapsolásra szives volt a' végső részt ismételni. A' két gitárjátszó működvelő urban igen jeles gitáristákat tanultunk ismerni, millyeket mai napon már ritkán hallhatunk; örvendve 's köz tapsok között fogadtuk őket, remélvén, hogy jeles tehetségökkel máskor is meglepnek. A' többi versenyrészek is érdemlett tapsokkal fogadtattak az igen kis számú hallgatók által.

A' Reuniók Pesten ismét lábra kaptak mult hónap óta. Leginkább látogattatnak a' vasárnapi reuniók „a' hét választók“ nagy teremében, mellyet legalkalmasabbnak lehet e' czélra nézve tekinteni. — 2-or) a' „magyar király“ hotel teremében adatottak, melly külföldi bokrokkal, növényekkel, és virágokkal van felékesitve. A' teremnek alacsonysága és kevés tére azonban, hozzá járulván a' vendégek által szerzett sürü dohányfüst-felleg, és a' kis helyre nézve feletébb lármás muzsika (a' derék Zöhls igazgatása alatt) ezeket nem tehetik olly kedvesekké, mint az elsőbbeket.

DIVAT.

Parisban látogatóra a' dámák fehér atlasz kalapot, virágos selyem ruhát, fekete bárson sált hasonló szinű csipkével körözve — sétálásra virágos popeline ruhát, rózsa szinű szálas bársonból kalapot használnak. A' legujabb ruha-szöveteknek neveik következők. 1) Pongyola öltözetre: pamut musselin (virágos, habzó); virágos egy szinű szövet. — 2) Fél toilette-ra: királynéi, arab atlasz; peloponézi, orani, indiai repsz; török bárson; virágos, vagy habzó popeline; csikos gros des Indes; lavantin és marczellin; pamut, vagy vegyest selyem, nyomtatott, virágos, egy szinű szövet. — 3) Ékes öltözetre: virágos atlasz; virágos Vaubalière repsz; virágos imperial levantin; indiai, szálas, teljes bárson különféle szinből; selyem damasz. — 4) Köpönyegre: coatings; kasemir, 's egyéb virágos vagy koczkás szövetek. — 5) Tánczmulatságra: himzett selyem-musselin; himzett organdi; virágos selyem-gaze vállkendőkre.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utsza 612.

MŰVÉSZ.
Pesten csötörtökön november 10kén 1836.

KÖLTÉSZET.

Garcia de Mascarensas. Született a' 16-dik század vége felé Avoban Beyra tartományban. Mig Coimbrában tanult, egy nemes családbul származott kisasszonyba szeretett, 's mint sok másnál szokott megtörténni, benne is a' szerelem ébreszté-föl a' költői szikrát. Volt azonban egy vágytársa is, kinek minden lépteire figyelt. Egykor este ott találta őt kedvese ablakánál. Minden haladék nélkül karddal támadá-meg, 's hosszas vita után földre terité; de őt az őrök fogták-be, 's mivel a' párviadali törvények akkor Portugaliában igen kemények voltak, gályára itélteték. De Garcia olly szerencsés, hogy elvitetése előtti napon megszökhetik, 's Madridba érhet. Ott egy pár hónapig lappang, mialatt családja megkegyelmezését kieszközli. Most hajóra ül, hogy Lissabonba visszamenjen, de utközben egy rabló török hajó által megtámadtatnak. Garcia a' török vezér fejét ketté vágja, 's példája által buzditva társai a' rablókon erőt vevének; azonban másnap egy második csapat rabló támadja-meg őket, kikkel nem valának olly szerencsések, 's kik Garciát mindenétül megfosztva alsó olasz ország partjain kitették.

Minden segedelem nélkül kénytelen vala most Garcia hazájába gyalog visszautazni. Igy utazá keresztül Calabria sürű ős erdejit és vad völgyszorosait, a' Campagna egészségtelen sikjait, 's Lombardia viruló téreit, ugy szintén déli franczia ország kellemes tájait, egyedül, társ nélkül, éhség és nyomorúság között; de lelke azért vidám maradt; a' természet megtekintése, nagy földijének, Camoensnek, énekei, mellyeket szüntelen magával hordozott, uj és ujabb éleményt adának neki. Legszebb canzonjainak nagy része ezen időszakba esik.

A' spanyol határon végre rokonaitól némi segedelmet kapott. Elment Lissabonba, 's nem sokára Brasiliába hajózott, hol több évet töltött-el, 's katonai ügyessége és bátorsága által magát kijelelé. A' braganzai ház trónusra jutván, elhagyá Brasiliát, 's tüstént visszatért Lissabonba, hol több fontos szolgálatai után valamelly összeesküvés részesének tartatott a' Braganzaiak ellen, 's ugy történt, hogy Sabugal tornyába záraték. Mivel pedig minden iróeszköz megtagadta-

ték tőle, nehogy védelembeszédet irhasson magának: tehát a' könyvekbül az egyes betűket kimetélé, 's ezekből egy tiszta ivre rakott öszve egy költői episztolát a' királyhoz, mellyben ártatlanságát bebizonyitá. Garcia csakugyan kiszabadult börtönébül, 's az avis-rend del ékeskedve Alfayatesben parancsnok lett. De ezt nem sokára fölcserélé csendes falusi lakjával, hogy háborittatlan élhessen a' Múzsáknak. „Viriato" czimű hőskölteménye csak halála után jelent-meg. Sok és nagy szépségekkel bir, 's minden hibáji mellett Camoëns Lusiade-ja mellett méltó helyet foglal-el.

INTÉZET.

Szövetséges országok gyógyászata. A' következő értesités Ramon de la Sagra dr. és fűvészet tanitójától, Havannában, származik, ki Északamerikába rándulván vizsgálatai következményét leirta. — A' gyógytudomány története a' szövetséges országokban az első gyarmatokkal kezdődik. A' papok, noha részletes ismeretekkel nem birtak, voltak az első practicus orvosok. Nem sokára azonban Európából érkezett rendes orvosok által pótoltattak-ki, 's egészen a' mult század végeig a' szövetséges országoknak nem voltak más orvosaik, mint azok, kik Európából vándorlottak oda; mert orvosi iskola még akkor ott nem állott, 's a' kevés számú fiatal Amerikaiak, kik magukat e' tanulmányra szánták, Edinburgba mentek tanulni. A' legelsőbb bonczolás, melly Amerikában tétetett, 1750-ben volt. Ez egy New-Yorkban felakasztott gonosztevő testének felbonczolása volt. Hat évvel később Dr. Hunster, az edinburgi egyetem tanitványa New-Yorkban boncz- és sebész-iskolát nyita; de még ez nem volt rendszeres oktatás. 1765-ben Shippin és Morgan orvosok felvigyázata alatt az első gyógyiskola nyittatott-meg Philadelphiában, 's a' szövetséges országok minden részéből gyülekezének össze fiatal emberek az uj tudomány hallására. Két évvel ezután New-Yorkban egy orvosi iskola alapittatott; de a' függetlenségi háború azt félbeszakasztá, melly félbeszakasztás 1792-ig tartott. Egy második intézet ugyan ezen városban 1800-ban az orvosok által nagy lelkesedéssel ápoltatott; végre az előbbivel összekapcsoltatott, 's illy czim alatt: „az orvosi tudományok collegiuma" tartatott fenn. Az orvosi tanitás Massachusett-ban 1782-ben kezdődött; de az iskola előlépései csak akkor lettek szembetünőkké, midőn 1810-ben Bostonba tétetett által. Ezen idő óta e' város orvosi iskolája egyike a' leghiresebbeknek 's legvirágzóbbaknak a' szövetséges országokban. A' negyedik iskola 1797-ben alapittatott Smith Nathan dr. által Darmouthban; 1807-ben collegiummá, 1810-ben pedig egyetemmé emel-

tetett ez. Ezen időtül fogva az orvosi collegiumok és egyetemek a' szövetséges országokban napról napra szaporodnak. Következő ennek chronologi átnézete:

1812. Orvosok és sebészek collegiuma New-Yorkban.
1813. Egy orvosi cursus megnyitása a' walesi egyetemben.
1818. Orvosi collegium Ohio tartományában.
1818. Orvosi akademia Charlestownban, Vermontban.
1818. Egy orvosi cursus megnyitása a' pensylvaniai egyetemben.
1820. Orvosok iskolája Maine tartományban.
1821. Orvosi cursus Providence-ban, Rhodeislandban.
1822. Orvosi iskola a' vermonti egyetemben.
1822. Orvosi iskola Pittsfieldben, Massachusettban.
1824. Orvosi collegium Charlestowban Délkarolinában.
1824. Orvosi iskola a' jeffersoni collegiumban Philadelphiában.
1825. Egy orvosi cursus megnyitása a' washingtoni egyetemben.

A' különböző egyetemekben levő tanitók száma az intézet tehetségei szerint változik; de soha több nincs egyben-egyben hatnál. A' 23 collegiumban összesen 118 tanitó van. A' tanulás ideje nagyobb részint 10 évre van határozva, 's noha a' rendszabály a' tanitványoknak meghagyja, hogy még egy évet töltsenek valamelly jeles orvos felvigyázata mellett; még is csak kevesen töltik-be e' rendelményt. A' virginiai egyetem doctori diplomákat osztogat, de csak igen szigorú vizsgálat után. Itt, mint mondatik, egyébiránt legjobban tanitnak; az iskolaév 10 hónapig tart, mig a' többiben valamennyiben 4 hónapi szünidő van. A' doctori diploma 200 — 290 dollarba jő. A' tanulók száma, kik jelenleg a' szövetséges országoknak különféle orvosi iskolájit látogatják, mintegy 2.000-re megy.

Orvosi hirlapok a' szövetséges országokban igen nagy számmal vannak; mi itt a' következőket emlitjük-meg: „the american Journal of the Medical Sciences" Philadelphiában adatik-ki dr. Hays által; — „Archiv der Medizin und Chirurgie" Baltimore-ban jelen-meg; szerkezője dr. Jeddins. — „Journal der Medizin und Chirurgie von Boston" Dr. Smith által szerkeztetik. — Ugyancsak Bostonban jelen-meg a' „Medical Magazine" — és egy „Journal der Medizin und Chirurgie in den Vereinigten Staaten" New-Yorkban adatik-ki. Egyébiránt naponként jelennek-meg munkák e' tudomány különféle ágaiból, valamint forditások is és az Európában kijövő fontosabb munkák utánnyomásai.

A' gyógyszerésség a' szövetséges országokban inkább szorgalmi ágnak tekintetik, mint tudományos foglalatosságnak, mi studiumot és hosszas gyakorlást kiván. Az első intézet, melly ezen tudomány előmozditására 's nevezetesen a' gyógyszerek elsilányulása ellen

dolgozni felállott, csak még 1822-ben alapittatott Philadelphiában, és nyolcz évvel később Philadelphia egy gyógyszeres iskolát is nyitott. Hogy mind e' két iskolából diplomát nyerhessenek a' tanitványok, be kell bizonyitaniok, hogy a' cursust két évig hallgaták, 's egy évig valamelly gyógyszeresnél gyakorlaton valának a' városban. Más tartományokban a' gyógyszerésség nincs törvényes rendelések által szabályozva; kiki tetszése szerint árulhat bármilly gyógyszereket, orvos füveket, sőt legártalmasb mérgeket is. Azonban a' nevezett két intézet egy gyógyszeres hirlap segedelmével, melly Philadelphiában jelen-meg, igen sokat tett már a' gyógyszerésség javitására a' szövetséges országokban.

SZORGALOM.

Nevezetes gyárok 's kézművek Északamerikában. A' Boston várostul 26 mértföldnyire fekvő mezőváros, Lowel, melly 1826-ban nevéről is alig vala ismeretes, jelenleg számos gyárai 's munkás lakosai tekintetébül Európának több hires kereskedő 's gyáros városát felülmulja. Ezen mezővárosban t. i. tálláltatnak posztó- szőnyeg-gépely- és pamut-gyárok, mellyeknek felállitására mintegy hét millio dollar fordittatott. A' munkások többnyire fiatal leányok, 's mintegy 5000-re halad számuk; a' fiúké nem többre 1600-nál. A' vállalkozó egyesület tagjai a' gyárokhoz közel nagy házakat épittettek a' munkások számára, kikre különös tisztviselők ügyelnek. A' dolgozó leányzók nem élnek szülőik gondviselésök alatt; többnyire Ujangliában lakozó szegény haszonbérlők gyermekei; korán oda hagyják hazajokat, hogy ifjúságok egyik részének lefolyta alatt maguknak szorgalmas munkásság által házasulásuk esetére egy kis vagyont szerezzenek. Azon munkások, kik játékosoknak látszatnak, vagy szeszes italra adják magukat, azonnal elbocsájtatnak. A' „Revue-britannique" azon különféle uj vállalatok érdekes leirását közli, mellyek utóbbi években jutottak létre Északamerikában. Igy p. o. a' washingtoni fegyvergyárban, a' fúvó- fúró- és fűrészműveket gőzgépelyek mozgatják. Az uj ágyútalpak öntött vasbul készülnek, az uj puskák, mellyeknek agyai esztergályos munkák, a' farsrófnál töltetnek-meg. A' new-yorki és philadelphiai finom asztalos munkáknak olly nagy keletjek van, hogy ezen két városban egyedül a' boritékfa-asztalosok (Fourniertischler) száma 15.000-re megy. A' szövetséges tartományok gyáraiban készült kocsik olly nagy mennyiségre tétetnek, hogy a' Revue-britannique tudósitása szerint 1834-ben magában New-Haven városában több mint 275 ezer különféle mintájú kocsi készült.

Gyors kocsizás honunkban. A' hazánk nyugoti részeire irányzott gyors utazásnak létesitő társasága, kedvező részvételt tapasztalván vállalata iránt, ennek további terjesztését is elhatározá, 's igy Pestet élénkebb közösködésbe hozandja a' két magyar haza nagyobb városaival. Igy czélja nemcsak N. Szebenig, hanem Kassáig és Eperjesig is vitetni az utazókat a' lehető leggyorsabb módon. Nem sokára Pestről minden héten fog indulni a' gyors kocsi Kassára és Eperjesre, 's ismét vissza.

LITERATURA.

A' Szemlélő folyóirat jövő 1837-dik évben, szintén mint eddig, hetenként kétszer, postán 4 ezüst forint előfizetési díj mellett, uj alakban, uj betűkkel 's legczélirányosb változtatásokkal jelenend-meg. Ennél fogva az arra előfizetni szándékozók nyilatkozásuknak mennél előbb megtételére tisztelettel kérettetnek, hogy szerintük lehessen a' kiadást alkalmazni. Minden ezen ügyet illető bérmentes levél a' Kovács utszában 282. szám alatti szerkesztői hivatalhoz utasittassék.

Kassán 1836. oct. 28.

KOVÁCSÓCZY MIHÁLY
a' Szemlélő szerkesztője.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

Figyelmeztetés. Budán jövő szombaton (nov. 12-kén) Heinisch Józs. urnak, nemzeti szinész társaságunk igen szorgalmas karmesterének, jutalmául legelőször adatni fog: „nőragadás az álorczás bálból" (die Entführung aus dem Maskenball)bohózat énekekkel 3 felvonásban. Irta Schickh; fordità Fekete Soma; muzsikáját szerzé Müller Adolf.

BUDÁN nov. 3-kán Udvarhelyi Miklós ur jutalmául adatott „Zampa" nagy daljáték. Irta Melesville, muzsikáját Herold; Elmenreich Friderika után fordità Szerdahelyi. — A' czimszerepet a' tapsokkal fogadtatott Lendvay ur adá, melly mennyivel nagyobb nehézségekkel van egybekötve, annyival több érdemet szerze előadójának, hogy azokkal megküzdeni tudott. Nem akarjuk ugyan ezzel mondani, mintha hiánytalannak találtuk volna; de ezeket részint L. ur tökélyes erejének még helyre nem állása, 's talán némi bátortalanság, vagy a' mű nehezségeivel még nem elég megbarátkozás okozák; 's igy hisszük, hogy L. urban további gyakorlás után a' magyar Zampa igen jeles személyesitőt talál annyival inkább, minthogy a' magos hangokat az első quartettban, utósó duettban, 's egyebütt nehézség nélkül tudja kihozni, mit ritka tenorista tehet erőtetés nélkül. Ohajtottuk csak, hogy, az 1-ső felvonásban kivált, hangjai itt ott, hol szükséges, erősebbek voltak volna, és hogy a' gyengéd 's érzékenyebb dalok részeit egyszerűn ugy, mint irattak, 's minden czifrázás nélkül énekelte volna, p. o. a' 2-dik felvonásban a' két leánykához, 's a' 3-ikban az ájult Camillához énekelt daljában; melly utóbbit egyébiránt illy lágyan, érzékenyen, és gyengédséggel szinpadunkon még nem hallottuk. Jelesen sikerült nagy ariája is a' 2-dik felvonásban. Nyiriné assz. jeles Camilla volt, 's nagyobb kitüntetésre volt érdemes. A' textusnak értelmesb kimondásában ujolag ajáljuk neki a' gyakorlást. Ifj. Egressy ur (Alphonzo) ámbár

némi rekedtsége nem engedé használnia szavának teljes erejét, de szerepét nemcsak jól tudta, hanem mennyire organuma engedé, helyesen is vivé-ki; különösen jól éneklé Camillával a' barcarole-t a' 3-dik felvonásban. Némi elfogultságot, 's nem elég résztvevő mimikát és actiót, vagy kedvetlenséget éreztete, kivált az 1-ső felvonásban; e' szerepéhez több méltóságot és férjfias határozottságot is ohajtottunk. Szilágyi ur (Daniel) és Udvarhelyi ur (Dandolo) nem kevessé törekvének érdekét nevelni a' mutatványnak, 's azt egyszersmind mulattatóvá tenni. Heinischné assz. (Ritta) nem elégité-ki várakozásunkat, 's megvalljuk, helyébe inkább Barthánét ohajtanók. A' kar meglehetősen viselé magát; de figyelmeztetjük tagjait, hogy a' tenórok együtt, 's a' bassusok is egymás mellett álljanak jövendőre. Bartha urnak munkás részvéte a' karban igen sikeres volt, 's ezt mindenki méltányolva tulajdonitá neki érdemül: de más ruhában kellett volna mint korzárnak, másban mint nemes ifjúnak megjelennie. Az orchestrumnak fúvó szerekkel munkáló része nem legjobban viselé magát, 's e' részben a' közönség méltán nem elégedék-meg hangászkarunk mai munkájával. A' vádot csak nemzeti színészetünk mostoha állapotja lágyithatja. Játék közben és végén Nyiriné assz. Lendvay és Egressy urak előtapsoltattak. — November 6-dikán „Zampa" daljáték az esős idő ellenére meglehetős számú nézők előtt ismételtetett nemcsak jó orchestrummal, hanem a' szini előadás részéről is kedvezőbb 's tökélyesebb sikerrel. Nyiriné assz. (Camilla) ma betegeske levén, kevessé elfogult volt: ellenben ifj. Egressy ur (Alphonso) tisztább hanggal és igy könnyebben énekelt. Lendvay ur (Zampa) ma is több izbeli taps és előhivatásban részesült, ámbár előbbi észrevételeinket éneklése ügyében 's a' kijelt helyek iránt ismételni ma is okunk vala. Különösen utósó felvonási szép cavatinájában a' szigorú tactus-tartásra 's fermatékon kivül minden czifrázás elkerülésére (nehogy az erre készületlen orchestrum zavarba hozattassék, és a' dalnak pontosan megtartandó egyszerűsége sértessék) szoros ügyelést ajánlunk.

PESTEN oct. 4-kén a' budai nemzeti színésztársaság által először adatott: „Tudor Maria" drama 3 napban; Hugo Victor munkája; Nagy Ignácz forditmánya. — E' kedvelt szinmű néhány páholyon és zártszéken kivül egészen megtömé nézőkkel a' szinteremet, kik feszült érdekkel 's figyelemmel fogadták az igen helyesen sikerült előadást: ámbár itt is sokan ohajtották, hogy a' szinte negyedfél óráig tartó szinműben röviditések tétessenek, 's a' felvonásközök rövidebbek legyenek. A' fő szerepek vivőjei: Kántorné (királyné) és Lendvayné (Johanna) assz. Fáncsy (Gilbert), Megyeri (Renard), Bartha (Fabiani — a' rögtön megbetegült Egressy helyett), Szentpétery (Zsidó) és Szilágyi (Dulverton) urak vetekedtek e' mutatványt mennél érdekesbbé és tetszőbbé tenni. Igyekezetöket kitünő siker is koszorúzta; kivált az első szerepben Kántorné assz. olly jelesen működött, mikép abban még soha sem, 's méltán tiszteltetek-meg zajgó tapsokkal. Illőleg és jelesen állott mellette Lendvayné assz. is, valamint a' szorgalmas Fáncsy ur is, kik Megyeri urral mindnégyen előtapsoltattak játék végén. Figyelmeztetésül emlitjük, hogy e' mai mutatványban Fabiani és a' királyné által mondatni hallottuk e' szókat: por, pornép, órgyilkos, gondolkodék ezek helyett: „pór, pórnép, orgyilkos, gondolkodám. Az illyesekre pontos figyelem-forditást ujolag ajánlunk. Egyébiránt ezen érdekes mű a' szinpad nagyságához illő népes személyzettel és pompával adatott.

OROSHÁZÁRA oct. 18-kán érkezvén, a' nagy vendégfogadóban egy csoport Thalia hiveire akadtam, kik Tóth vezérlete alatt a' borivó szobában estve „Béla futásában" hatan hősködtek. Váradi Bélát, neje a' királynét, Szalai Kálmánt, Tóth Csabit adá, kinek sokallom az igazgatói czimet, 's inkább javalnám más érdemes társaságnál magát meghuzni, vagy más élelem-módjához fogni, minthogy neje ugy sem szinpadra termett. Benkő (Poki) Kálmán barátjában nyeré-meg szánakozásunkat, kiben talán inkább nyert volna a' haza, ha otthon gazdaságosabb műszert forgatna, mintha illy nem neki való nemes művészségben tölti sikertelen idejét. De talán nem is volna czéliránytalan, ha az előjáróságok illy czél ellen lézengő 's rendeltetésöknek meg nem felelő vándoroknak az alkalmat megtagadnák minden érdek nélküli mutatványaik előadására, hogy igy az ollyasok vagy tehetségeikhez alkalmasabb életmódot választanának, vagy a' szabályos társaságoknál megmaradásra szorittatnának, mi által sikeresen gátoltathatnék a' rendet tartó 's érdemes szin-igazgatónak gyakor és tetemes károsodása.

LŐRINCZI.

Német játékszin.

PESTEN a' szinház mostani bérlője 's igazgatója egyre törekszik a' közönséget ujabb mutatványokkal mulattatni. Nov. 3-kán Kalis-Padjera Philippine assz. jutalmául legelőszer adatott „Svéd Krisztina" drama 3 felvonásban; Van der Velde után szerzé Vogel Vilmos. — E' szinműnek fő vonalai az ismert „16 évű királyné" caracterén 's igen hasonló tartalmán alapulnak, csakhogy e' mai történet terjedelmesb, 's mellék-körülményeihez a' királynénak királyszékéről lemondása van kapcsolva, melylyel a' mutatvány végződik. Vannak egyébként hosszadalmai is, a' királyné méltóságával egybe nem férhető jelenetei: de nagy részint e' szinmű igen érdekes, sőt itt ott mulattató is. A' főszerepet kedvelt Kalis-nénk adá szokott jelességgel, mellynek elismerését a' hullott nyomtatott versek, szinpadra vetett zöld koszorú, mellyet köz kivánságra feltennie kellett, 's végjelenetében ismét egy koszorú, mellyet a' koronának fejéről letétele után Pauli ur (Oxenstirna) tett fejére a' közönség felé intvén, 's végre a' több izbeli előtapsoltatás eléggé bizonyitának. Szép férjfias hangja, igen érthető szavalása, helyes mimje, méltósággal párosult pathosza e' szinésznét legjelesebb sorsosainak sorába helyezteti, 's a' pesti közönség kedvenczévé tette. Nem tagadhatjuk azonban, hogy bármilly jelesen áll is szerepeiben, bármilly helyén áll ott, hol tüz, méltóság, és pathosz kivántatik, mint p. o. az orleansi szüzben, Grizeldiszben, a' messinai hölgy czimű szom. játék királynéjában 's a' t: de még is tapasztaljuk, hogy hanglejtésében inkább a' pathosz mint természetes szivömlesztő lágyság és érzékenyitő hatás az uralkodó hang, 's igy az érzékenyebb lágyabb előadásokban nem annyira otthonos, mint amazokban. Tapasztaltuk azt is, de másoknál is e' társaság tagjai közöl, hogy a' k, p, és t betűket gyakran felcseréli p. o. e' szókat „Person, Krone, Tropfen" igy ejti: „Berson, Grone, Dropfen." Egyébiránt ő mindenkor fénye marad szinpadunknak, mellyet, valamint ma, igen pompás öltözeteivel is emelni törekszik. Berg urban (idősb Steinberg) jeles öreg-személyesitőt tapasztaltunk. Hensel ur (unoka-öcscse), ki egyik főszerepet vivé, lágy siránkozó szavalás-módjával eltörpité a' lelkes, elhatározott 's férjfias fiatal embert, 's inkább gyermekessé tette azt. Mind ő mind Demmer ur (Flambeck testőr-kapitán) gyakran feledék, hogy olly közel sőt mel-

léje állni a' királynéhoz, tisztelet 's méltóság ellen van. A' pompa, melylyel e' szinmű adatott, kivált a' királynénak trónjáról lemondásakor, különös szépségű 's megható volt. Az ez alatt játszott innepélyes meneti muzsikát Kaczér ur, e' társaság tagja, szerzé, 's mondhatni, nem volt helytelen sikerű. —

HANGÁSZAT.

Pesten a' nemzeti casino teremében nov. 6-kán kezdettek-meg a' hangászati mulatságok déli 12 órakor. A' mainak részei voltak: 1) Beethoven L. B dur quartettja előadva jeles quartettistáink: Taborski, Adler, Pfeiffer és Wagner urak altal. — 2) Hummel J. A-moll concertja. A' fortepianót művészi remekséggel játszá több izbeli zajos tapsokkal megtisztelve B—ri kisasszony, ki már egyébkor is szives volt ezen mulatságok érdekét munkás részvéttel nevelni. — Az ötös kiséretben a' fenn emlitett művészeken kivül részt vett Nowak ur is a' contrabassón. — 3) Onslow C-dur quintettjének három darabja adatott; a' 2-dik violoncellót Härtl ur játszá. — Hallgatók részint az esős idő részint e' hangászati mulatságok megkezdésének köztudásra nem jutása miatt csak mintegy ötvenen voltak.

UTASITÓ.

Pesten Baumann Ágoston képnyomtató ur nem régen nyitá-meg műhely-boltját a' rózsapiacz felé szolgáló, 's Duna-és Leopold-utsza szegletét képző Laczkovics házban, mindjárt a' Leopold-utsza elején Lehet nála lenyomatni mindenféle képet, rajzot, kártyát, látogatási jegyet 's a' t. Ő az első sorsosai közzt, ki városunkban e' czélra boltot nyita; 's miután munkájának csinossága, és szorgalma felől dicséretes bizonyságot nyujta (e' lapok mellett megjelenő képeket is ő nyomtatván) biztosan ajálhatjuk őt mindennek, ki szolgálatját használni ohajtja, annyival is inkább, minthogy nem egy hanem több sajtóval bir, mellyek mindig munkásságban levén legnagyobb hamarsággal készithetik-el a' megrendelt képek nyomatását.

Figyelmeztetés remek arany himzés iránt. — Lampl Mátyás ur, polgári aranyhimző Pesten (lakik a' hatvani utszában, 54. szám alatti házban) a' nagy kikindai illyr közönség számára egy nagy zászlót készite, melly arany és ezüst himzésekkel, rendkivüli pompával van ékesitve, 's mintegy 4.000 ezüst forintot ér. Nov. 10-től (csötörtöktől) kezdve négy napig e' zászló Pesten a' „nádor" czim alatti hotelnak 6. szám alatti szobájában fog felállittatni nyilvános megtekinthetés végett 6 ezüst kr. bemeneti dij mellett. A' jövedelem a' pesti vakok intézetének van szánva; de a' jótékony adakozók nagyobb bőkezűségének határ nem szabatik. E' szobát, melly a' budapesti hangász-egyesület által irószobának béreltetett-ki, ugyan ezen intézet az emlitett jótékony czélra ingyen volt szives átengedni. — Láthatni az emlitett remekművet emlitett napokon délelőtti 9 órától kezdve délután 4 óráig. Látta azt a' tudósitó is, és a' remekmunkának ritkasága, nagy becse és értéke felől biztosithatja a' t. közönséget. A' nagy szorgalommal és fáradtsággal készült gyönyörű munka bizonyosan minden nézőt ki fog elégiteni.

DIVAT.

45-dik divatkép (Parisból). — Atlasz kalap tollal; bárson schawl, fekete csipkével körözve; ruha afrikai bársonbul, vagy virágos szövetből. — Bécsi divat nov. 3-kán: látogatói ruha Elsler-gaze-ból, bárson bokrokkal, mellyeket szironkák (Ranunkel) virágok ékesitnek, diszitve; rövid ujjak; reczés kesztyű; a' fejet mélyen lecsüggő hajfürtök virágfüzérrel ékesitik.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utsza 612.

91.

HONMŰVÉSZ.

Pesten vasárnap november **13**kán **1836.**

KÖLTÉSZET.

Ilenczfalvi

Szász József.

Erdélynek ezen korán elhunyt szép keblű költője származását vette Ilenczfalvi Szász Györgytől, előbb 1774-től 1786-ig dedrád-széplaki *) azután pokai **) reformatus paptól, 's Márkosfalvi Deák Mártától, néhai Szepsi-szentgyörgyi pap és esperest Deák Péter, 's felesége Csernátoni Vajda Éva egyik leányától. Szülő-földje Szász Józsefnek Dedrád-Széplak, hol 1782-ki junius 1-ső napján, estve 10 órakor született. Ugyan azon hónap 7-kén megkereszteltetvén, ezen alkalommal édes atyja symbolumául azon helyet tette-fel, melly Mózes I. könyve XLIX-dik részének 22-dik és 26-dik verseiben foglaltatik. Tanulását Pókában kezdé, honnan rövid idő mulva, 1792-nek elején, Marosvásárhelyre vitetett, tanulását az ottani reform. anya-iskolában folytatandó.

Itt Kovásznay Mihály maros-keresztúri, Székely Márton maros-vásárhelyi 's Krizbai Dezső Elek jelenleg kolozsvári szép tudományú reform. pap uraknak, nem különben néhai Incze Pál's Baranyai Mihálynak sikeres nevelésök 's tanitásukhoz volt szerencséje a' jeles tehetségű ifjúnak. Tanulását kitetszőleg folytatván, tanitóinak szeretetét 's becsülését teljesen tudá sajátolni; minek következésében

1.) beneficiumai köztt elsőbben is b. Bánffy Lászlóét nyerte-el, 's ezen alumniumát 1799. juliusának 1-ső napjától kezdve kapta a' következő év elejéig, midőn is gr. Rhédey Jánoséra tétetvén-át, ezt mostantól kezdve egészen az akademiára felindulásáig vette.

2.) Professor Antal János ur ajánlatára, ki hozzá mindig szives indulattal viselteték, 1802-ki october 8-kán Széki gróf Teleki Sámuelnek könyvtárnoka lett, melly hivatalra teljes-hatalmazott „Gyujtó Sándor, enyedi professor Benke Mihály, professor Antal János, és akkor gr. Teleki Ferencz nevelője 's azután szászvárosi professor Baló Sámuel urak" jelenlétében be is eskettetett.

*) Falu Erdélyben, Kolozs-megyében.

**) Erdélyben, Torda-megyei falu.

3.) 1804-dikben, karácsoni próbatételkor a' „logica classisba“ közönséges tanitóvá tétetvén, ezen hivatalát az 1806-diki nyári probatételig viselte, melly idő alatt többek között hallgatták tanitásait: gróf Kemény Miklós, gróf Bethlen Ádám, 's gróf Bethlen János.

4.) Közönséges tanitósága végzetével a' latin literaturában „praesessé“ tétetett.

5.) Noha könyvtárnoksága következésében az iskolai épületben nem lakhatott, juratus assessornak még is megtétetett.

Mind ezek érdemes professorainak ő hozzá viseltetett jó indulatjok nyilvános jelei voltak.

De kellem-teljes magaviselete, egyenes karaktere 's élénk lelke még sok másoknak, 's — hogy ugy szóljak — minden jóknak, kik ismerék, meg tudták nyerni szeretetét. Ezen sok közül elég legyen ez alkalommal emlitnem: gr. Teleki Sámuelt erdélyi udvari cancellárt, ennek fiját gr. Teleki Ferenczet nejével b. Bánffi Erzsébettel; az emlitett néhai cancellár titoknokát Ocsovszky Pált, ki „Szász Józsefünket“ akademián létekor a' harmadik franczia háború alkalmával terhes körülményei köztt különös jó indulatjában részesité. Emlitést érdemel továbbá e' helyen kir. táblai assessor Zágoni Aranka György, professor Márton József, 's orvosa Szotyory József.

A' vele egy idejűek között szorosabb barátság láncza kapcsolá következőkhez: Incze Ferenczhez, gr. Kemény Sámuel 's Iktári Bethlen Domokos urfiak nevelőjéhez, Krizbai Dezső Józsefhez, a' poetica classisban volt kedves közönséges tanitója Krizbai Dezső Elek testvér-öcscséhez, 's Muzsnay Józsefhez, nem különben Hegedűs Sámuel 's a' felejthetlen emlékü Szász Mózeshez, kolozsvári volt unitár paphoz. Illy sok, sőt sokkal több jó barátja is levén, nyilvános rosz akarója egy sem tudatik; ha talán volt is valaki, ki előbb iránta irigységgel viseltetett, azt inkább csak titkolni kivánta érthető okoknál fogva, vagy lassanként el is enyésztette.

Pártfogója gr. Teleki Sámuel megegyezésével, miután ideigleni könyvtárnokságra 1807-ki oct. 10-kén Péterfy László feleskettetett volna, Kolozsvárról october 17-kén reggeli 9 órakor N. Enyeden, Szászsebesen, Temesváratt és Budán keresztül Bécsbe ment, ismereteit öregbitendő. Bécsbe — saját jegyzetei szerint — nov. 3-kán érkezett-meg, esti 8 órakor. Itt mulatott 's tanult mind addig, mig 1808-ban, husvét 3-ad napján megindulván, Prágán, Drezdán és Lipcsén keresztül Jenába érkezett majus 3-kán; 's 6-kán az ottani akademiának tagja lett.

Itt léte alatt hallgatta professor Gablertől a' theologica encyclopaediát és theologica literaturát; professor Eichstädttől a' philologica encyclopaediát, literaria historiát, és a' romai alagyás költőkről tartatott tanitást; professor Lenztől az ásvány-tudományt; professor Ulrichtól a' philosophia historiáját és politikát; professor Graumüllertől a' fűvészetet; professor Walch Lajostól Sophocles Elektráját, 's Cornelius Tacitus évkönyveire tett magyarázatokat; professor Heinrichtól az europai statusok évrajzát. Fáradhatlan szorgalmának és szerény 's sziv-lánczoló maga alkalmazásának következésében a' szép ismeretű ifjú 1808-ban, julius 17-én a' jenai ásványtudományi társaságnak rendes tagjává, november 10-kén pedig az Erdélyiek részéről ugyan azon társaság titoknokává tétetett. — 1809-dik évben, mart. 3-kán az altenburgi fűvészeti társaság választá tagjává. Mind ezek eléggé hitelesek az ezekről költ oklevelek tekintetéből.

Következő 1810-dik évben, april 10-kén Erdélszki Mihály, Ugróczi Mihály 's Molnár Károlylyal visszaindult, 's Regensburg felé jövén, ugyan azon hó 28-kán Bécsbe megérkezett. Innen junius 2-kán Erdélybe leindulván, ugyan azon hónap 27-kén M. Vásárhelyre juta, hol 1810-ki october 14-kén ideigleni segédjétől átvevén a' Teleki-könyvtárt, hivatalát lélekismerettel és szorgalommal vitte. (Ezen időben történt az is, hogy a' nevezett könyvtárt érdemes birtokosa köz-használatra nyitá-meg). Azonban a' honba-térőt egészsége elhagyá. 1811-ki augustus 14-kén betegsége terhesebb lett: de orvosa Szotyory József hű iparja által a' következő hónak elsőbb heteiben egészsége kedvezőbb fordulatot vett, ugy annyira, hogy érdemes grófja megbizását, a' könyvtár név-sora III-dik kötetének ügyében, pontosan teljesitheté.

De e' rövid jobban-lét halvány világú élet-fáklyájának végső lobja volt. April vége felé 1812-ki sorvasztó száraz betegsége megsulyosodott. 1812-ki majus 29-dike hozá-el halálát!

Keserű érzést költ annyi szép reménynek elhalása, mennyit Szász József sirja rejtett hideg keblébe! Nem emlitve a' fűvészet- 's ásvány-tudományban tett szép előmenetelét, 's elmellőzve széles terjedelmű literaria historiai ismeretét, azt, ki őt közelebbről kivánja ismerni tanulni, biztosan utasithatni az „erdélyi muzeum"-ban megjelent szép dalaihoz, mellyek az élénk lelket, szende játszi-ságot, könnyűséget, egyenes szivet és szelidséget — ismertető vonásait az elhunytnak — elég hiven tükrözik. Kik a' korán elhalt jeles ifjúnak verseit ismerik, talán nem fogják egészen érdek nélkül látni e' száraz adatok halmozatát.

FŰVÉSZET.

Brassay urnak fűvészeti leczkéjei. — Kolozsváratt october 28-kán Brassay Sámuel, hon-szerte tisztelt tudós hazánkfija „fűvészeti leczkékre meghivás“ czim alatt felszóllitást bocsáta-szét, mellyből tudományos mivelődésünk minden igaz barátai örömmel értették nemes szándékát honunk jeles fijának, mi szerint a' fűvészetben azoknak, kik hozzá kényelmesebben kivánnának jutni, utasitással szolgáland.

A' leczkék tárgya az ezennel megnyitandó első tanitási folyamatban a' szemlélődési fűvészet, mellyben vezér-fonalul szolgálandnak „a' fűvészet elveinek vázolatai.“ *)

A' leczkék tarthatására mulhatlanul megkivántató költség és egy alább (a' TERVBEN, mellyet lejjebb egész kiterjedésében közlünk) kifejtendő czél a' hallgatók részéről is némi segédet kivánván, minden hallgató 5 pengő forintot fog előre fizetni, mellyért az egész tanitási folyamatban részt vesz. Ezen első folyamatban a' fenn emlitett könyv magyarázata elvégeztetik. Az előadás kezdődik november hónapban, 's lesz 5-szer egy héten, u. m. vasárnapot és csötörtököt kivéve, minden napon, dél után 5—6 órakor. Hallgató terem a' tisztelt hazafinak „belső farkas-utszai szállásán“ fog nyittatni.

* * *

Terv.

Alulirt leczkéit csupán csak a' tudomány terjesztése kedvéért tartandó, az előfizetésből begyülő summát, a' leczkék tartására megkivántató költségeket kivonva, ugyan azon czélra, t. i. a' tudomány segédeszközeinek, könyveknek, herbariumoknak, nagyitónak megszerzésére forditja. Az ebből származó gyüjteménynek továbbá, hozzá értve a' maga által már eddigelé szerzett, legalább is 300 p. forintot érőt, csak depositariusának nézi magát alulirt, és egy közhasználatú fűvészeti könyvtár elidegenithetlen alapjául szánta, melly egy netalán alkotható fűvészi- gyümölcstenyésztési- és kertkedvelői egyesület sajátja, vagy remélhető erdélyi muzeum részecskéje, minden esetre pedig a' mivelt közönség állandó birtoka legyen. Ezért a' gyüjtemény mivoltáról 's a' bejött pénz használatáról nyilvános számadás fog kiadatni.

Reményli tehát alulirt, hogy ollyak is, kik egy vagy más okból leczkéin vagy ritkán vagy éppen nem jelenhetnek-meg, a' kitüzött czél elómozditására segédöket meg nem vonják; nevezetesen azok, kiknek egy vagy más nélkülözhető könyveik vagy gyüjteményeik

*) A' fűvészet elveinek vázolatai. D. Lindley János nyomán Brassay Sámuel által. IX kőtáblával. Kolozsváratt, Tilsch és fija tulajdona. 1836.

volnának, ezeket a' már meglevő gyüjteménynyel egyesitni nem sajnálandják. Egy két könyv, 's e' felett néha specialis tárgyú, magára nem sokat ér: közlésök által ellenben birtokosaik velek a' gyüjtemény becsét nevelik, 's az egésznek használhatására maguknak utat nyitnak. Vis unita fortior. BRASSAY SÁMUEL.

* * *

Nincs már egyéb hátra, mint hogy lelkes hazánkfijának kivánjunk szép szándékához sikert 's fáradozásainak kellemes gyümölcsöket! RÁKPATAKY.

LITERATURA.

Vecsey prof. ur beiktatása.

A' debreczeni reformat. anya-iskolában bölcselkedési tudománynak elhunyt tanitója helyett köz szavazattal választatott rendes tanitó t. t. Vecsey József ur, ez előtt városi rendes predikátor folyó hónap 4-ik napján innepélyes szertartással iktattatott-be rendes tanitói székébe. Ez alkalomra készitett 's általa honi nyelven az ifiúság számára készült imádkozói teremben elmondott, szép tudományáról, mély tapasztalásiról 's belátásáról nyilvános bizonyságot tevő ékes beszédét, mint reménylenünk szabad, bizonyosan nyomtatványban lesz szerencsénk kevés idő mulva olvasni, — mivel kár volna örök élettel azt meg nem ajándékozni. MLGR.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

BUDÁN nov. 8-kán Kotzebue „bak őz" czimű vigjátéka mulattatá a' közönséget. — 10-kén Lessing „Galotti Emilia" szom. játéka czimszerepében Lendvayné assz. tüzött ujabb füzért homlokára.

Végszó Abdayné mentőihez — Tóth levéltöredékére. E' minket sorompó közé szóllitó Tóth ur éles tőr gyanánt kiköszörült csintalan tollával kivánt vala agyonzúzni, nem gondolván-meg, hogy hamis fegyverét gyenge kezében mint törheti szét az általunk elébe tartandó 's minket védő igazság paizsa; mert hasonló fegyvert emelni a' megtámadóra (bár Phädrus eme tüzelése mellett

— Si quis — laeserit, multandum simili

természet törvénye által tulajdonitott szabados jogunk nyilik is) szerénységünkön felül olvasó közönségünk iránt viselt tiszteletünk 's megsértetésünknél többre nézett kimélés és becsülésünk ellenálhatlanul tilalmaz. Különben is elég érthetőleg kinyilatkoztattuk Z—A-nak, e' bajnok secundansának, szólló czáfolatunkban jelen ügy melletti helytelen kardoskodását: e' töredékben álló némelly alaptalan 's hamis állitásra azonban, felszóllittatás mellett, olvasóink felvilágositására kikerülhetlennek találtuk következő visszatorló szavainkat közre bocsátni.

Városunkban a' köz ismeretben álló miveltebb lelkű, szebb tehetségű Tóth vezeték-nevűek (kikkel mind személyes ismeretségben mind barátságos öszvekötésben, mind végre vagy egy vagy más nemű viszonyban állani van szerencsénk) egy sincs olly szerénytelen műértés nélküli, ki ama töredéket elvállalván, észrevételeinket, a' helybeliekhez vonzó szeretetből vagy részre hajlásból irtt szin-

birálatnak nevezhetné, és ki közönségünk mellyik osztályába tartozandóságunkat a' személyes ismeretség nélkülözésével kérdezhetné. E' szerint tehát e' „Tóth" alak alatt vitézkedő álorczás bajnoknak csak annyit nyilatkoztatunk addig is, mig személyes perelhetőségét hitelesen bizonyithatná, hogy mi nevét ugyan kétségbe nem hozzuk, de minthogy hazánkban az ollyatén nevűknek számtalan nemét és osztályát lenni tudjuk, mig felőle minket meg nem győz, hegy ő azoknak osztályai közül mellyikhez tartozandó, 's érdemes-e vagy sem e' tárgyhoz szóllhatók közé számitásra, — vele szóváltásba ereszkedni vonakodunk — 's átalán fogva nem is akarunk. — Nincs továbbá ollyan egy is, ki közhirből tudhatná Abdayné asszonynak 's férjének november 1-sőjére városunkban várattatását, vagy igyekezését, annyival kevesbbé annak kérdés alá vett játékjáról tett észrevételünk-szülte idegenkedését: mert annyi bizonyos, hogy e' felől sem a' játékszini tulajdonos ur, sem az egyesület, annyival kevesbbé pedig a' játékszint gyakorló közönség még csak nem is álmodott, köz hirré nevekedhető szót pedig soha sem ejtett. Mi azonban örvendenénk meghivattatásán, mert igy állitásaink igazságos voltának tettleges bizonyságát nyerhetnők-meg. — Egyébiránt röviden mind Abdayné aszonynak, mind művészsége mellett kártevőleg felszóllalt Z.—A— 1-y és Tóth hármas alakú bérlett ügyész uraknak csak annyit jelentünk, hogy valamint ők észrevételeinket hamisaknak állitják, 's minket hátra maradt műértetleneknek tartanak: ugy viszont mi is közelebb tett minden állitásaikat részrehajlás nyilvános bélyegével czimzett igazságtalan, 's műértés hiányát ugyan csak eláruló silány alaptalanságoknak, 's érdem feletti magasztalásnak valljuk csak azon hamis állitásnál fogva is, hogy Abdayné (ki Pálynénk, Chyabaynénk és Parázsónénk felett magasztaltatik) a' XVI éves királynénak szerepében minden kiléptekor és elmenetekor zajos tapsokkal jutalmaztatott; mert mi több kijövetelét 's eltávozását szemléltük minden tetszés-nyilatkoztatás nélkül — 's ezt, ha kebelbeli volna a' kitett Tóth, pirulat nélkül állitani nem merészlené, miután mi a' Honm. 81-ik számában jutalmazásának legkisebb részét sem hallgattuk-el, bár ha érdemet nem nyerő üres czikornyákkal 's magasztaló igékkel nem pezseg is róla nyiltszivűleg tett tudósitásunk; mert mi azt tartjuk

„Qui se laudari gaudent verbis subdolis,
Sera dant poenas turpes poenitentia."

A' felhozott utasitásra nézve, ha szinte hitelességgel birónak találtathatnék is, most egyszer csak az feleletünk, hogy Tóth ur tanácsa foganat nélkül marad — részint mert állitásunk igaz voltát Komlóssy urnál kutatni, könyvtárunk elegendősége miatt nem kénytelenittettünk, részint mivel Tóth ur állitását ezen szerzői jegyzés különben sem igazolhatná: mivel ha itteni előadatását szemmel látta volna Tóth ur, illy dologra nem tartozó 's meg nem történt szini cselekvényeket nem is kavart volna öszve. Ide illik igazán: „ugyan legyünk csak igazságosak" — legalább az állitásra nézve.

Minthogy t. olvasóink ez ügyben igazságot sem a' mi, annyival kevesbbé a' felszóllalt fél részére nem szolgáltathatnak, mivel az előadáson Debreczenben és Holdmező-Vásárhelyen jelen nem lehettek: ez okon mi annak köz biráivá Buda mivelt lelkű közönségét választjuk, 's kérjük-meg, és e' szerepvitelre az általunk magát sérültnek érző szinésznét ezennel felszóllitjuk, hogy elfogadván a' multkor uti költségre ajánlott száz váltó forintot, férjének e' lapok 71-dik számában tett kinyilatkoztatása szerint ránduljon-fel három szerepvitelre a' fő városi szinpadra, 's mi, ha idején értesitve leszünk ottani fellépéséről e' sze-

repben, a' közelebb városunkban létesült gyors szekeren azonnal egyet négy társunk közül felküldeni el nem mulasztunk, ki szemmel látó tanúja levén mikénti játszásának 's öltözködésének, hiv tudósitásával vagy mostani hitelünkben 's iránta tett vélekedésünkben megerősithessen, vagy éppen ellenkezőleg győzhessen-meg.

Végre midőn e' hálátlan 's a' méltatlankodások szurós töviseivel benőtt szigorú pályára kiléptünk, jól tudván Ciceronak e' szavait: „milly nagy legyen mindkét részről ereje a' lélekismeretnek arra, hogy legkisebbé se rettegjenek azok, kik semmit sem követtek-el, és a' büntetést mindig szemök előtt forgassák azok, kik vétkeztek" tudósitásaink alá valódi nevünket nem félelem vagy valakitől tartás, legkisebbé pedig rettegésből mulasztottuk-el tenni, mert Horáczként

Justum et tanacem propositi virum
Non civium ardor — —
Non vultus instantis —
Mente quatit solida —

hanem a' több alapos okok felett csak csupán nevünk iránt tartozó kimélésből; hogy, mivel e' már négy év óta szünetlen használt 's eddig becsületben megoltalmazott névjegyünk mint panczél a' bajvivónak testét minden vágás szurás ellen hatalmasan védi, valódi nevünket is a' méltatlankodásnak reá könnyen támadható mérges fulánkjai 's a' rágalomnak sértő nyilai ellen oltalmazza, 's takarja: mert fájdalommal kelle tapasztalni mindeddig e' pórnépi közmonda csalhatlan igazságát:

„Szóllj igazat, betörik a' fejed"

's ennek kikerülése végett legalább nevünket, mint az üldözéstől félő strucz fejét — oltalmazó bokorba kell rejteni.

MLGR. társaival.

HANGÁSZAT.

A' budapesti hangász-egyesület nagy tanácsának 2-ik ülésében (oct. 28-kán) az e' lapok 85-dik számában emlitett 4-dik alapszabály ugy módositatott, hogy az egyes vagy nőtelen részvényesek csupán saját személyökre nézve birjanak szabad bemeneti jegygyel a' társaság concertjeibe, 's igy ezen kivül második jegyet nem kivánhatnak. Ezen módositás a' már nyomtatott s a ályokba is beiktattatott, mellyeknek kész nyomtatványait a' részvényesek Fetter pénztárnok urtól elvitethetik. — Az első hangverseny próbáji már megkezdettek; előadatása nov. 20-kán lesz.

Jelentés a' pozsoni egyházi hangászegyesület 12 rendű akademiájáról.

Miután az itteni egyesület fő czélja, a' sz. mártoni fő és városi anyatemplomi hangászat tökéletesbitése, nagy részben már sikerült, arról gondoskodott az egyesület választmánya, hogy az egyesületi gyámtagoknak uj társas gyönyörforrás nyittassék, az együtt foglalatos tagoknak pedig alkalom nyujtassék remek hangművek előadásával, a' szebb hangászat mezejéből, maguk gyakorolhatására. E' czélra legméltóbb 's minden tekintetben legalkalmasb hely az itteni országház nagyobb tereme, mellyet kegyesen átengedni méltóztatott használatra ő cs. k. fensége az ország nádora. — Kinyeretett továbbá szomszéd hangász-egyesületek gyámolitása is, mindenütt a' legmegelőzőbb készség találtatván, mellyért a' választmány ez alkalommal forró hálaérzetét nyilatkoztatja. Illyképen ez uj vállalat következő előleges határozat szerint f. é. oct. 30-kán vétetik folyamatba.

1-ször. Évenként 12 akademia tartatik az országház nagyobb teremében, és pedig minden hónap utósó vasárnapján, délelőtti 11 órakor.

2-or. A' hangversenyekre minden egyesületi tagnak szabad bejárása van, kiki egy bemeneti jegyet kapván az összes akademiákra személye vagy családja egy tagja számára; melly bemeneti jegy mindenkor előmutatandó a' terembe lépéskor a' jegyszedőnek. Itteni tagoknak az egyesület hirvivője hordja-ki ezeket; vidékiek az egyesület pénztárnokától, Strohmayer Ferencz urtól, lakásáról, a' fő templom általellenéből, vitethetik-el.

3-or. Az akademiákon jelen lenni kivánó de nem egyesületi tag minden bemenetért 40 krajczárt fizet pengőben, vagy 4 pengő forinton 12 bélyeglevelkét vált az emlitett egyesületi pénztárnok urnál; e' bélyeglevelkéket a' terembe lépéskor által szükséges adni, 's egyenként vagy egyszerre többet is használhatni.

4-er. Minden előadás 8 nappal előbb kihirdettetik az országház kapujára függesztett táblán.

5-ör. Azon t. t. urak és asszonyságok, kik mint rendes gyámolitó tagok évenkénti legalább 2 ft és 24 kr. pengő pénz ajánlattal az egyesületbe lépni kivánnak, méltóztassanak ez iránt nyilatkozásaikat az egyesület jegyzőjénél hites ügyvéd Schariczer György urnál, saját házában, a' sz. lőrinczi kapunál, jelenteni, ki az oklevél kiadatását eszközlendi. Pozsonban oct. 18-kán 1836.

Az itteni hangászegyesület választmánya.

UTASITÓ.

Muszely Károly gazdasági és műkertész urnak virág- és mag-áros boltjára (Pesten, nagy hid utszában, a' szinház épületének ellenében levő szegletházban „bőség-szarv" czim alatt) ujolag figyelmeztetjük a' t. közönséget, 's ismételjük, hogy ott 's kertjében (Terézia külváros, 3 rózsa utsza, 768—769 szám alatt) megrendelhetni 's vásárolhatni minden nemű 's legjobb fajú kerti és vetemény-magokat, nyári és folyvást tenyésző cserépvirágokból nagy gyüjteményben kéznél levő, valamint eredeti és exoticai fa-magokat; stajer, hollandi, incarnat 's alexandriai lóhert; belföldi, helvét, és kender-nemű csigacsót (lucerna); sibiriai lencse-bükkönyt vele bánásmód iránti utasitással együtt; valódi angol és franczia vadóczot (Raygras), mindenféle gazdasági magokat, eredeti hollandi virághagymákat, gümőket (Knollen), cserépnövényeket, mint Cameliát, Rhododendront, Azaleát, Calceolariát, Fuchsiát, Neriumot, sokféle rózsát, pelargoniumot, szépen virágzó üvegházi növényeket, és gyümölcsfákat. Vidékiek csak bérmentes levelek által értekezni 's a' kivánt tágyak árának megküldésére a' rendelés alkalmakor kérettetnek.

DIVAT.

Parisban a' divatos öltözetek nemében valami különös elhatározottság nem uralkodik. Sokféleség az ismeretes viseletekben tünik egyedül fel. Látható az „à la paysanne" fejkötő, a' régi alakú turban vagy „à la juive." A' capote-kalapok kisebbek kezdenek lenni; többnyire szálas bársonból készülnek. Elől a' csipkéről gyöngy-füzér bocsátkozik az arcz felé, 's két gyöngy-makkban végződik. Más bárson kalapok tollal vagy virággal ékesittetnek. — Divatozni kezdenek most az „à la Puritaine" kalapok eredeti uj alakú szalagokkal. — Ruhákra csikos, vagy koczkás selyem szövetek vétetnek. — A' házi butorok közt legujabb a' hordozható melegitő, mellyet mindenhova könnyen elvihetni, 's benne kevés parázs mellett ruhaneműket, tálakat 's a' t. egész kényelemmel lehet megmelegiteni.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utsza 612.

MONMŰVÉSZ.

Pesten csötörtökön november **17**kén **1836.**

SZORGALOM.

Aranymosás a' Dunában Pest mellett. A' pesti Társalkodónak ezen évi 55-dik számában gróf Széchenyi István említést tett volt azon nagy sziget felől, melly Dunánk pesti oldalán fekszik Vácz felé vivő, 's fasorokkal körülültetett országut mellett, és pesti vagy szunyog-szigetnek (magyarosan: Szunyogosnak) neveztetik. Vajha létesülhetne a' t. grófnak azon szándéka, mellynél fogva e' szép és igen téres sziget gőzhajó-gyárrá és egyszersmind mulatóhelylyé tétetnék. Czélját a' vállalkozó bizonyosan nem tévesztené, miután ide a' legszebb országut vezet-ki, regényes vidék gyönyörködteti az embert, 's a' szigetnek igen közel esése a' parttól nagyon könnyitené a' bejárást; ezen kivül a' pesti határ-fogadó, a' káposztás-megyeri serház, a' csak most épült bőrgyár, deszkakereskedés, uj szőlőkertek, 's nem sokára itt keletkezendő uj falu (mellyhez már kiméretnek a' házhelyek) éppen a' szigettel általellenben vannak, mi minden az ide jött mulatók kényelmére szolgálhatna. — Különös figyelmet gerjesztének e' nyáron ama Komárom vármegyéből ide jött aranymosók, kik ezen sziget éjszaki részén, melly a' Dunának rendkivüli leapadása miatt nagy fövényzátonynyal nagyobbodott, hova a' Dunán keresztül szinte gyalog lábalni lehetett, a' Duna fövenyéből nehány hétig aranymosással foglalatoskodtak. Munkájok jó sikerrel fizetett, mert a' finom kimosott fövényből jó mennyiségű arany port nyertek, mellyet az illető helyen el is adtak. Ezen kivül bizonyos vaspor nemű porzó-homokot is kaptak, mellyet irással foglalatoskodók használhatnak. — Ezt figyelmeztetésül közöljük a' pesti szunyogos sziget partján folyó évben történt aranymosás felől.

Száz ezer pengő forintos hintók. A' királyi kocsigyártónak műhelyét Londonban jelenleg számos előkelő urak és asszonyságok látogatják-meg, mivel azokban két igen gazdagon felékesitett, 's a' braziliai császár számára készülendő hintót lehet szemlélni. Ezeknek czifraságai 's kovácsmivei tiszta ezüstből készültek, 's mind a' kettőnek ára mintegy 10,000 font sterlingre azaz 100,000 forintra pengőben becsültetik. Mihelyest e' rendkivüli pompájú hintók Rio Janeiróba megérkeznek, a' császár koronáztatása azonnal végre fog hajtatni.

Franczia gőzhajók száma. — Franczia országnak jelenleg nyolczvannégy gőzhajója van, mellyek a' folyók állapotja végett mindnyájan eléggé kicsinyek. Negyvennégy az utasok vitelére, tizenhét a' portékák hordására használtatik, 21-gyel pedig tengeri hajókat vontatnak. Átaljában véve 2865 ló erejével birnak, 's e' szerint minden gőzhajóra különösen 35 lóerő számittatik. A' szövetséges statusoknak (Amerika) 386 gőzhajójok van, mellyek öszvesége-sen 96.000 tonnát képesek felvenni. Van még a' tengeren 16 franczia gőzöny, 6 készületlen, és 3 vontató. Az elsők közül 18 százhatvan, hét pedig 150 lóerejű. Az angol tengerészet (Marine) 25 gőzhajót bir; 's az angol posták ugyanannyit használnak, többnyire középszerű nagyságúakat. — A' középtengeren levő franczia gőzhajóknak naponként 18 tonna kőszénre van szükségök. Ha tiz napi utazásra elégséges kőszenet akarnak magukkal vinni, ugy 180 tonnát kell felvenniek. Ennél többet nem is lehet felvenni, 's innen a' hosszas utazások gőzhajón igen bajosak, vagy teljességgel lehetlenek. Az angol kereskedők jelenleg azon vannak, hogy ezen akadályt elmellőzzék, 's a' gőzhajók ennekutána az atlanti tengeren is túl haladhassanak. Melly czélra nézve Liverpoolban egyszerre tizenkét gőzhajót készittetnek, mellyeknek hosszasága 65 metres 's 60 centimetres; szélessége 9 metre 's 35 centimetre, mélysége pedig a' középhelyen 6 metre és 10 centimetre leend. Hogy ezen gőzönyök nagysága felől kiki képzetet szerezhessen magának, csak annyit mondunk, hogy a' Suffren nevü 90 ágyús hajónak hossza csak 60 m. 's 50 CM. Montebello 120 ágyúsé pedig 63 m. 's 51 CM.

ÉPITÉSZET.

Hadrian kora.

Ezen romai császár sok oldalú tudományai által szerze magának hirt nevet, mit ő hitelesen be is bizonyita mindenhol a' költészet, festészet, és architectura ágaiban. Ez okozá, hogy ő a' tudományok 's művészetek előmozditója volt, 's valamint tudósok, ugy művészek is nagy pártfogóra találtak benne. Azonban mind ezen dicséretre méltó tulajdonságai mellett is néha alacsony irigykedést árult-el ott, hol jó főkre talált; ollykor még kegyetlenség is bélyegzé tetteit. — Hadrian, ki 117-től 138-ig Kr. után uralkodott, a' roppant romai birodalom minden tartományában sokat épittetett. Nehány várost is alapitott; gyarmatokkal élteté-fel a' néptelen tájakat; például Hadrianotherät és Hadrianopolist, milly nevet több város is viselt; Tiburban épitteté pompás mezei palotáját, Romában pedig az aeli hidat, az ugy nevezett moles Hadriani-t (most angyalvár). Ezen feje-

delem azon hires fal által gátolá a' vad Brittek és Skótok berontásait, mellyet ő Brittanniában, 's pedig Carlisle-től Newcastleig huzatott. Ő alatta nagy 's deli épitvények jöttek létre olasz ország több helyén; Nismesben egy pompás basilikát emeltetett Plosina nőjének tiszteleteül; Athenában végezteté-el az olympi Jupiter-templomot, könyvtárat, akademiát, 's több más épületet; Korinthban fölséges fürdőket 's messze terjedő vizcsatornákat épittetett. — Detrianust emlitik, a' szerencsétlen Apollodor kortársát, mint Hadrian architektusát. Ezen művész épité Aelius hidját 's Hadrian sirját (moles Hadriani) a' Tiber folyam közelében. — Azon számos épitvény köztt, mellyek ezen császár alatt készültek, főleg nevezetre méltók: a' Tiberis melletti mausoleum, vagy azon siremlék, mellyből még jelenleg is fennáll egy rész, ujabb korban pedig fellegvárrá alkottatott, mellyet most angyalvárnak (Castel S. Angelo) neveznek. Ezen műalkotványnak talapzata nagy rendes négyszöget képez, mellynek mindenik szárnya mintegy 148 rőf hosszú (1 rőf = 2 láb) 's 34 rőf magos. Ezen quadráton felül emelkedik egy gömbölyű épület, melly annak előtte galleriával volt körülfogva, 's mellyet korinthi oszlopok képeztek. Ezen gömbölyű épitvény átmérője, az oszlopzatot hozzá számolva, 190 rőföt, vagy 63 ölet halada-meg. az oszlopok magossága pedig 8 öl volt. Hihető, hogy ezen kereképületre egy hasonló második emelet következett, melly hasonlag oszlopoktól volt körülfogva. Az egész műalkotvány fejér márványnyal volt kibélelve, és számos szoborral ellátva, a' siremlék csucsát pedig egy quadriga diszesité, mellynek közepére volt helyezve Hadrian szobra. Ezen mausoleum a' várossal vala összekapcsolva a' Tiberen átvezető hid által, mellyet Hadrian épittetett, 's melly pompásságra nézve egy fokon állott a' siremlékkel. Ezen hid mintegy 300 láb hosszú volt, 's öt ivből álla, mellyek nem igen szélesek voltak. E' nevezett hid annak előtte Pons Aelius nevezet alatt vala ismeretes, jelenleg pedig angyalhid nevet visel. — Azon villa (major), mellyet Hadrian épittete magának Tivolinál, az akkorbeli mezei lakokat mind felülhaladá nagyságra, terjedelem 's különféleségre nézve elrendezési tekintetben. Ezen falusi palotának kerülete 10 olasz mértföldnél többet tett, 's ott lehete leábrázolva találni görög ország legérdekesb tájékait, 's utánozva Athena város legszebb tereit 's épületeit. Ezen helyen lehete egyszersmind szemlélni az eliseumi földeket, 's Pluto országának leábrázolását, külön templomokat, egy naumachiumot, két játékszint, 's több más egyéb épitvényt, mellyeknek azonban jelenleg csak omladékaira talál már a' vizsga szemlélő.

Ezen császár végezteté-el az Olympius Jupiter templomát Athenában, melly már 6 század óta félbeszakasztva állott. A' hagyomány

szerint Deukalion szentelt ezen helyen legelőször egy templomot Jupiternek. — Második épitője ezen templomnak Pisistratus volt, ki az alatt, mig az épités folyt, meghalálozott; ez után fiai voltak az épités folytatóji, kik azonban agyon verettetvén, az épitvény bevégzetlen maradt. Ennekutána mintegy 400 esztendővel kezdé Antiochus Epiphanes kiépitni ezen templomot, mellyet ő Cossutius nevezetű épitőmesterre bizott vala, ki hihetőleg belül a' templomban rendezé-el az oszlopzatokat. De most már zivataros idők következvén, az épitésre keveset ügyeltek, 's mi még több, Sulla a' mithridati háborúban elfoglalván Athenát, azt kirabolta. Augustus császár uralkodása alatt a' szövetséges fejedelmek elvégzék maguk között, hogy ezen templomot közös költséggel bevégezzék; azonban e' megegyezésnek sem volt sikere. Végre Hadrian rendelé-meg annak tökélyes bevégzését, melly már századok óta foglalatoskodtatott királyokat 's művészeket. — Az olympius Jupiter templom hypaetros volt 's dipteros, mellyet két soros korinthi völgyeletes oszlopok fogtak körül, 's mellyek közül mindenik front előtt 10 oszlop állott, oldalaslag pedig 21. Száma az oszlopoknak a' kerületben 32 volt. Az egész épitvény, porticusokkal együtt, márványból állott, 's 4 stadiumnál tágasb tért foglalt-el. Azon romok, mellyek még jelenleg fennállanak, eléggé bizonyitják annak egykori nagyságát 's pompáját. Ezek nehány magos és szép oszlopból állottak, mellyek 6 láb átmérőjűek levén, 60 láb magosak voltak. Nehányan még pontirányosan állanak, mások pedig az architrabot vagy szelement gyámolják. E' most nevezett romok éppen azok, mellyeket Hadrian oszlopainak neveznek, azonban le Roy hibáson tarta Hadrian pantheonja maradványainak, midőn ő ellenkezőleg más romokat tart azoknak, mellyek fekvésükre nézve azok nem lehetnek, 's mellyeket Stuart más porticus maradványainak tart nem ok nélkül, 's mellyek hasonlag az épités nemére és sztilre nézve Hadrian vagy Antonin korábul erednek. — Egyébiránt mindenből láthatni, hogy Hadrian a' görög országi városok között egyiknek sem kedvezett annyira, mint Athenának, melly ő alatta majd csak előbbi fényességét nyerte vissza. Ezen császar szélesbbité a' várost, 's fölséges vizcsatornát rendelt, melly épitvényből áll még jelenleg 2 joniai oszlop a' gerenddel együtt. Hadrian a' városnak uj részét Adrianopolisnak keresztelte, milly nevet ő már más városoknak is ada, 's melly részt ő kellő épitvényekkel láttatott-el. Egy márványkapu, melly korinthi oszlopokkal 's pilasterekkel diszült, választá-el Hadrian városát a' régitől. Egyik oldalon, felül a' bolthajlaton, állott irva: „Ez Athena, Theseus régi városa" — a' másik oldalon pedig: „Ez Hadrian városa, nem pedig

Theseusé.“ Ő épittette az uj Athena kerületében a' Juno és Jupiter Panhellenius templomait, egy pantheont, és egy gymnasiumot.

NOVÁK DANIEL.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

Figyelmeztetés. Budán jövő szombaton (nov. 19-kén) Barthánė asszony jutalmául először adatik „Griseldis“ dramai költemény 5 felvonásban. Halm Fridrik után fordità Fáncsy Lajos. — E' szép műnek magyar szinpadunkra is átvitele kedves tünemény, 's ez által régi ohajtásaink egyike teljesülend. Reményleni lehet tehát, hogy a' jutalmazandó szorgalmas szinésznének e' tekintetbeli törekvését is illő méltánylás koszorúzandja, A' czimszerepet Lendvayné assz. — a' királynéét Laborfalvi Róza fogja vinni.

BUDÁN nov. 12-kén Heinisch József ur jutalomjátékaul nov. 12-kén először adatott „nőragadás az álorczás bálbul“ bohózat énekekkel 3 felv. Irta Schickh; fordità Fekete Soma; muzsikáját szerzé Müller Adolf. — E' mű hasonnemű sorsosainak gyengébb egyike ugyan, de ha nagyobb személyzettel, mint ma, szorgalmasb készülettel, pontosabban, el nem késett jelenetekkel 's diszitményi gyorsabb változattal, a' szavalás serényebb egybevágásával adatik, nem téveszthetti-el, legalább néha, hatását, vagy is mulattató czélját. Az utóbbi némileg teljesült Barthánė assz. (Fanni), Egressy ur (Stiglitz), Telepy ur (Ágoston), Megyeri ur (Haxerle) és Udvarhelyi ur (Maxelhuber) mulattató előadásaik által. Megyeri ur azonban, kivált az első felvonásban, kelleténél komolyabban 's kedvetlenül vevé szerepét. Nézők igen kevesen. — 13-kán „dús gazdag paraszt“ — 14-kén „Hinko“ jött szinpadra.

KASSÁN a' visszatért magyar szinésztársaság kevés nézőnek jelenlétében nyità-meg téli mutatványait nov. 3-kán. Bevezetőleg „Melpomene üdvözlete“ czimű prolog, Kovacsóczy szerzeménye, mondatott-el Komlóssyné assz. által. Követé ezt „örökké“ vig ját. 2 felv. Csató Pál forditmánya szerint. Bérczy Amalia Erdősné assz. — Vámayné Komlóssyné assz. — Mathilde Magda Luiza, Ferdinand László ur, Dávid Szöke ur kezeikben voltak. — 5-kén „Preciosa“ czimszerepében a' kedvelt Déryné assz. lépett-fel először. László ur Alonzo, Haray ur Eugenio, Erdős ur Fernando, Tóth ur a' vajda, Erdősné assz. Viarda szerepét vivé.

DEBRECZENBEN oct. 1-ső napján e' hónapi mutatványainkat Hugo Victor dramája „Angelo, Padua zsarnoka“ báro Eötves forditása szerint nyità-meg. Kassai dalszinész vendégünk más meg más nemű szerepében akarván működni, ma Rodolpho kedvelt személyesitője lön. Valamint a' czim-alakitó Baranyi ur, ugy Tisbe Pályné assz. is némi kivánni valót hagyának hátra osztályukba nem tartozó szerep-vitelök által, 's e' szerint az érdem-koszorút egyenlő sziv és száj vallatára Catharina Parázsóné assz. nyerte-el szerepének szorgalmas fontolt viteléért. Ezen ipart nyilvánitó szinésznének szép előhaladtát minden gondosan visszatekintő örömmel szemlélheti kitüzött pályáján, hol neki tágasabb mező nyilik azon köz hir után tudható változás által, melly őt körünkbül a' kassai fényes társaságba ragadja. Hasonló becsültetés, köz kedvesség szeretet, és szerencse kövesse lépteit, hogy őt szélesb tapasztalás több művészi tudomány-meritès után valódi művésznévé képezvén e' szabályos iskola, gazdag ismeretekkel térhessen ismét vissza hozzánk. — 2-kán Szerdahelyi ur kedves vendégünk, hogy a' karzatnak is különösen szerezzen mulattatást, Schika-

neder „Csörgő sipka“ czimű tüneményes vigjátékában, az őt harsány „éljen“ tetszés és tapsban részesitett Mandolino szerepében lépett-fel mint vendég harmadszor. — 4-kén Kisfaludy Károly „Stibor vajda“ eredeti hazai dramajában léptek-fel először Hazslényi ur és hitese, mint e' társaság uj tagjai, az Rajnald, e' pedig Gunda szerepében tisztelkedők; kiknek szinre termett kedves külsejek 's tiszta organumjok kettőztetendő ipar által miveltetve szép reményt nyujtanak jövendőre, 's ajánlatul szolgálnak. — 5-kén Albini „miveltség és természet, czimű vigjátékában gr. Tüzes szerepe helyes vitelével jeleskedett tisztelt vendégünk Szerdahelyi ur. — 6-kán a' „kézmivesek lakozása“ gyakori édes kaczajra fakasztó pórsági bohózat 1 fsban mulattatott; mellyben kitünt jeleskedéssel érdemlett dicséretben osztozók: Liszka Pályné assz. — ácslegény Szákfy ur megtapsolást nyert, 's bár kivántatott, de nem ismételtetett párdaljok; — kézmives pallér Nagy ur palóczos kiejtésű szerepe sajátságainak pontos és hiv utánzásaiért; Krepelka lakatos Benza ur mozdulatai, arczjátéka, 's kivált a' nézők figyelmét különösen magára vonó éneklése által. Sajnálva hallottuk azonban szájából e' tótos kiejtésű szerepet elöntő német extemporizálást. A' többi mester is szorgalommal forgott; értjük azokat, kiket nemcsak a' czédulán, de szinpadon is láthatánk. Az illyetén nemű, csupa nevetésre szerzett, művekben bár inkább engedhető is, de a' szerzői utasitáson felül kevert tulságoskodásra mi is azt tartjuk, hogy:

„A' szini tulság, a' léleknek, mint rendetlen étel ital a' testnek, csömört okoz“

X. et comp. Rajz. 10.szám.

Ezt követé Lebrün után Telepi által forditott 1 fsos vig tréfa „az eleven holt házas pár“ mellyben mint Hagyma Péter Szerdahelyi ur tetszést nyerve tisz.elkedett. A' feleségével, Chyabayné asszonynyal, éneklett párdal zajos taspra méltatott.

Német játékszin.

PESTEN az ujabb szinművek sorába tartozik Lebrün 3 felv. vigjátéka „a' postakocsi-kaland“ — melly oct. 21-kén mulattatólag fordult-meg szinpadunkon. E' mutatvány után Stöckel tánczművész ur ismét fellépett az ismeretes „schweitzi tejáros leány“ baletban. — Nov. 3-kán Iffland egyik játékának kivonatjában: „szerelem falun“ első szini próbáját tevé Alberti l. a. mint Margit nem éppen foganatlanul. Alakja kedveltető, szava érthető, 's jóforma iskolával bir. Biztató tapsok nem hibáztak. — Nov. 7-kén Schwarzböck karigazgató urnak jutalmául „a' báléj“ daljáték adatott, mellyben Walter l. a. társaságunk felszegődött uj tagja a' grófné szerepét, Minkné assz. az apródét játszá. Az első tett, mennyit tehetsége engedett; az utóbbi iránt gerjedt kivánczsiság egészen megtölté a' szinházat. Szerepét csinosan éneklé, 's ha bár el nem éré is, de utánozni törekvék a' mult nyáron ugyan ebben fellépett bécsi szinésznét Henkel l. a. t. Ruházatjai egyedül, testessége végett, nem illének a' karcsú személyt kivánó szerepre. Rust. l. a. legelőször lépett-fel a' kártyavetőné szerepében; közép hangjai erősek, az alsók gyengék. Játéka és éneklése (gyakran kelleténél magosabb hangon) némileg elfogult vala. Minkné assz. gyakor megtapsolást és előhivatást nyert Walter l. a. és Oberhoffer (gróf) urral együtt. Beer ur (herczeg) elég tökélyetlen volt. — 10-kén Oberhoffer Károly dalszinész ur jutalmául adatott „Gasparo, a' granadai terehhordozó“ regényes-vig daljáték 3 felv. — Scribe után németül kidolgozá Cornet J. muzsikáját szerzé Gomis. — E' műnek

nem annyira textusa mint muzsikája csekély hatást szerze a' nagy számú közönségre: meglepő szépségű egyes darabok hijával van. Az egész egyébiránt talán ügyesb énekesek működése mellett nagyobb sikert tapasztalhatna. A' jutalmazott (a' czimszerepben) elég alkalmat talált magos baritonra irt szerepében (melly egyébiránt Rossini Figarójának némi utánzása) tehetségei kifejtésére. Minkné assz. (Helena) volt egyébként a' mutatványnak fénye, habár silány mezőt talált is abban. — 13-kán először adatott egy nagy rosz látványos, vásári darab, t. i. „izlandi medve, vagy, vas ládika" drama 4 felv. — 12-kén ismét „a' zsidóné" daljáték ismételtetett, mellyben a' zsidó személyét Beer ur adá. A' szinház, kivált daljátékokban, mindenkor tömve nézővel.

Külföldi játékszin.

Fay Leontina.

(Saját atyjának tudósitása szerint.)

Fay Leontina, most Volnis nevű, és Parisban a' Vaudeville játékszin legjelesebb színészei egyikének hites társa (kit eddig helytelenül hittünk magyar származatúnak) született Toulouse városában, 1810-ki nov. 9-kén.

Leontinának szülői, kik még élnek és kitünőleg jó erővel birnak, életök korábbi szakaszát színészi pályára szentelvén, összes tehetségöket arra fordították, hogy művészségökben magukat megkülönböztessék.

Fay asszonyt a' természet bájoló termettel és főképpen sokat kifejező arczvonásokkal ékesitvén, képessé tették az akkori hires szerepek játszására; ugy hogy ő Armida, Fanchon, Vestale, kék szakál, és Aline szerepekben egymás után dicsőséggel lépett-fel.

Fay asszonynak anyja, Roussellois asszonyság, franczia ország legnevezetesb városaiban szintén nagy hirt szerzett magának a' szomorú és vig játékban, sőt vig operában is. Szavában, noha mostanság hetvennégy esztendős, alig lehet valami változást észre venni; ennél fogva, midőn szerepe kivánja, meglepő hatással szokta ebbeli erejét használni: midőn pedig éneklésre kel a' dolog, most is fiatal bájjal zengi még dalait.

Leontina ötödfél éves korában 1815-ben, Camilla darabban, Adolphe szerepét akará játszani. Ez olly szerep volt, mellyhez ő csak annyira értett, mennyire azt nénje előadásából tanulta-meg; mert mi Leontinát a' szinjátszásra nem szántuk, őt a' szerint nem is neveltük. Történt mindazáltal, hogy kis akaratosságának végre még is engedtünk. A' végett, hogy Leontinának ime tulajdonságával, melly már gyermekségében kitünt, az olvasót megimertessem, egy kis eset előadását szükségesnek tartom.

Történt egykor, hogy Leontinában tökéletesen nem bizván, a' darab kihirdetésekor nem az ő, hanem nénje fellépését jelentettem. Erre Leontina, anyjához járulván, ekképen adá tudtára szándékát: „atyám — mondá — néném nevét nyomtatta-ki a' czédulára; nem bánom, legyen ugy: de fogadom, hogy én vasárnapon játszani nem fogok, sőt egész életemre minden játszásról lemondok: némémet pedig okvetlenül kifütyöltetem, ha majd a' szinpadon éneklend. Én ugyan akkor a' szinfalak között vele versenyt fogok énekelni, min ő kétségkivül megháborodik, 's a' közönség bizonyosan kifütyöli."

Az ötödfél éves gyermeknek illy elmés csintalansága nagyon hatván reánk, megegyeztünk, hogy szombaton estve szerepét gyakorlani és betanulni fogja, mellynek ha a' következő napon foganatosan megfelelend, bizvást fog játsz-

hatni. Itt annak említését el nem mulaszthatom, hogy Leontinánk azon kijelelt estvén derekasan gyakorlotta szerepét, 's azon időtől fogva egész tizenhat esztendős koráig mind az, mit belőle gyakorlások alkalmával kivehettünk, nem volt egyéb, hanem csupa egyhangú, minden accentus és pontosság nélkül történt előadás, melly a' helyett, hogy szapora folyósággal ömlött volna belőle, inkább egy fövény-rosta által lassanként eresztett homok-csurgáshoz hasonlitott. Leontina tehát játszott a' meghatározott estvén, 's eleget is tett mind azon feltételeknek, mellyek a' szindarab előadására megkivántattak. Szava jó volt, kimondása pontos, noha az r betűre nézve hebegő; egyébiránt kifejezése tökéletes, accentusa valóságos, szózatja alkalmatos, tiszta, hajlékony, nagy kiterjedésű, jól lehet nem igen erős volt; mind e' felett igen hűséges, háborithatlan, és könnyű emlékezete által különbözteté-meg magát. A' reá háromlott disz méltó viszonyban volt azon csuda-tulajdonhoz, mellyet nyilatkoztatott. Mi az ő gyengéd korát kimélni akarván, őt más szerepek játszására még nem sürgettük. Ennél fogva az után csak fél évvel a' devin du village nevű darabban vivé Colette személyét, mellyhez tökéletesen értett, minthogy azt anyja játszásából tanulta-meg. Ez Majna-Frankfurtban ment végbe 1816-ki télen, és pedig kimondhatlan jó sikerrel. Milly jól lehetett őt hallani és érteni azon nevezetes nagyságú teremben! — A' számos hallgatóknak egyike nagy meglepetését, mellytől mintegy el vala ragadtatva, csaknem egészen fenn-szóval ekképpen fejezte-ki: „ez világos nagy talentum a' kis messzelátónak kis vége által tekintve" (c' est un grand talent vu par le petit coté de la lorgnette).

Utazásunkat egész 1820-ig folytattuk. Ez alatt Leontinánk szerepei számát nyolcz vagy kilencz ujnak hozzá adásával szaporitá. Mind ezeket ő mindenkor tökélylyel játszotta, ugy, hogy annak magosabb fokra vihetősége lehetlennek látszott; mivel már első napon olly művészséget tüntetett-ki, mennél nagyobbat kivánni nem lehetett. Reá nézve az is nevezetes, hogy tiz évi koráig csupa nőszemélyi szerepeket adott elő, ugy mint Adolphe, Clara, Alexis, Argête tündér, Frosine, Nina, Biztalanság és Rosszaság, Gyülölet asszonyok ellen — 's a' t. Ezen adatból talán azt lehetne következtetni, hogy ő a' játszásban másokat utánozott; de avval őt vádolni korán sem lehet, minthogy Nina, Frosine, Biztalanság és Rosszaság, mellyeknek mások általi előadását ő soha sem látta, általa ugyan azon nagy sikerrel játszattak. (*Végz. köv.*)

HANGÁSZAT.

Pesten a' nemzeti casino teremében nov. 13-kán adatott 2-dik hangászati mulatság tárgyai voltak; 1) Romberg And. brillant (E-dur) quartettja. — 2) Onslow Gy. F-moll quintettje. — 3) Változatok contrabassra (nagy bőgőre), Caraffa „o cara memoria" themája fölött. Szerzé és játszá quartett kisérettel Hindle János ur, bécsi jeles és hangszerén szinte utánozhatlan művész, egyre zajgó tapsok között. Leirni lehetlen; hallani kell ama sebes futásokat, egész accordokat, kettős fogásokat, trillákat, mellyeket e' nagy mester alkalmatlan hangszeréből violoncello vagy hegedű lágyságával a' legmélyebb applicaturában legtisztább és elbájló hangon kicsalni képes. Nem sokára nyilvános hangversenyt adand Pesten, mire előleg is figyelmeztetjük a' közönséget, 's biztosithatjuk, hogy e' ritka tüneményben elragadó meglepetést fog tapasztalni. — Hallgatók ma kevessé többen voltak, mint multkor.

DIVAT.

46-dik divatkép (Parisból). — Egészen uj alakú fejkötő tüllből kék szalaggal; Corday-vállkendő; atlasz kalap szálas bársonnal és tollal ékesitve; csuklyás köpönyeg atlaszból, hattyú-tollal körözve; lábmelegitő zsámoly, mellyben forró viz van; uj alakú étel- vagy ruha-melegitő, melly teremekben csinos butorul szolgál, mint multkor már emlitettük. — Pesten a' szépnem bárson szalagokkal diszesitett kalapokat közösen kezd viselni.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utsza 612.

MTA AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

93.

MŰVÉSZ.

Pesten vasárnap november **20**kán **1836.**

KÖLTÉSZET.

Szeretők kápolnája.

Csendes völgyben vadász-lak áll
Hegyek között magán,
'S nem messze kis kápolna van
A' hegynek oldalán;
Pázsit-aljú bokrok 's árnyas
Hársak veszik körül,
Utasnak és zarándoknak
Szolgálva nyughelyül.

'S im' egy ifjú vándor közelg,
Magos, szép termete,
Bár arcza halvány, még is szép
'S nemes tekintete.
'S bár völgy felé tekintete,
'S bár lelke véle száll;
Kápolna mellett hárs alatt
A' bús vándor megáll.

„Köszöntlek — ajka igy rebeg —
Köszöntlek szent hajlék,
Egykor benned legboldogabb
Halandóvá levék.“
„Örök hűséget e' helyen
Esküdt a' hitszegő,
'S hallom, most másnak karjain
Kéjelgve nyugszik ő.“

„Eljöttem a' csaták után
Hogy béremet vegyem,
'S vele most földi mennyemet
Lakomba elvigyem:
A' hir szava előmbe zajg
Borzasztva lelkemet,
Hogy engem rég felejte már,
Mást boldogit, szeret.“ —

„Még egyszer régi mennyemet
Láthatni elmegyek,
Hogy tudja meg hűségemet,
'S hogy vég bucsút vegyek.

Szent hajlék most Isten veled,
Nem látsz többé soha;
A' nagy világba távozom
Bujdosni tétova."

Indul; de im' a' völgy felől
Neje lebeg elő. —
„Ó az, imádni jő talán
A' kedves hitszegő."
Az ifju menni képtelen —
Bokrok közé vonul; —
A' nő közelg, 's fohászival
A' szent küszöbre hull;

És mintha kétlené a' bús
Lélek fohászait
Némán felhatni menny-honig,
Elzengi szavait:
„Hálám vedd ég 's föld Istene,
Erőt hogy engedél
A' sziv-vivóknak ellene,
'S szivem hűsége él."

„Halld meg Teremtő szózatim'
'S enyhitsd keservemet,
Hozd vissza karjaim közé,
Hozd vissza hívemet."
Az ifju hallja, 's keblében
Bánatja megszünik,
'S a' pázsitról szép termete,
Fel-fel emelkedik.

A' nő feláll, 's hogy rá tekint
Aléltan visszadül,
A' férj hő csók-özön között
Karolja őt körül,
'S hivséget hol fogadtanak,
Szerelmök szent helyén,
Uj hosszu üdvre ébred-fel
A' férjnek hiv ölén.

PERLAKY GÁBOR.

SZORGALOM.

Durranópor-gyártás franczia országban. A' journal des connaissances usuelles Chevallier urnak, a' parisi tudós akademia tagjának, azon értekezését bocsájtá közre, mellyben a' franczia durranópor-gyárak száma igen érdekes adatokkal együtt közöltetik az olvasókkal. Annak rövid kivonatja e' következendő. — A' durranókényesőnek 1799-dikben történt feltalálását Howard urnak köszönjük. Mint gyujtópor későbbi időben használtatott, melly czélbul azt

salitrommal, büdöskővel, 's több e' félével keverték. Franczia országban a' gyujtópor gyártása legelőszer 1816-ban történt. Leroy Gyula, az első gyártó, ezen pornak véletlen eldurranása alkalmával elveszté életét; utódjának fijára Daguère-Leroy-ra hasonló sors várakozott. — A' gyujtó-tok (Zündhütchen) feltalálása óta, tehát 1819 esztendőtül kezdve, több gyár épitteték, mellyekben a' vigyázatlanság végett történt elpattanások (explosiók) által számos dolgozó ember szerencsétlenné lön, 's néha éltökkel is kelle adózniok. Minek következésében a' kormány bizonyos rendszabályokat bocsájta közre, mellyekbez kiki szorosan tartozott alkalmazni a' durranópor-gyárok belső és külső elrendelését, 's azontul senkinek sem volt szabad az emberek lakásainak közelében illyen gyárt felállitani. — Ezen elővigyázatok, 's a' szorgalom, melylyel a' durranópor készitése végrehajtatott, a' veszélyek számát megkisebbité, 's lényegesen előmozditá a' kézmivi szorgalom ezen ága nagyobb kiterjedését. Bizonyos adatok szerint a' durranópor készitése franczia országban napról napra több helyen gyakoroltatik. Azon gyujtótokok száma, mellyek 1835-dik esztendőben franczia gyárokban készültek, mintegy 800 millióra becsültetik, mellyekből 3 vagy 400 milliót külföldiek vettek-meg.

Angol tengeri buvár. Jelenleg több Angol tartozkodik Hollandiában Goedereedben, kik közül az egyik már többször leereszkedék a' tenger fenekére olly tájakon, hol egykor hajók süllyedtek vala el, 's hol különféle tárgyak felhozását lehet reményleni. Ezen vizalatti utazás következő módon hajtatik végre. A' rendithetlen Neptun olly ruhát ölt magára, melly gummi elasticumból készült, 's a' testet lábaktul fogva egész nyakig befedi; fején vas sisakot visel, melly vizfecskendőhez hasonló csővel van szorosan egybekapcsolva, 's több sulylyal megterheltetik, hogy az alábukás annál könnyebben történhessék. Most egy emelőrudat vesz kezébe, 's egészen a' tenger fenekéig leereszkedik. Fent a' csónakban dolgozó társai egy szivattyúval szünetlen megujitják a' sisakban levő levegőt.

Sárkányok által vontatott kocsi Angliában. Nem régiben a' durhams-i sikságon Pocock ur által feltalált sárkánykocsi, több műértök jelenlétében próbatétel alá vétetett, 's czélirányos alkotása felől legkedvezőbb itélet közöltetett a' távullevőkkel. Ezen kocsiban négy személy kényelmesen elfér; két óriási alkotású sárkány vonja azt, mellyeknek egyike 10, másika pedig 12 lábnyi hosszaságú. September 16-kán négy illyen kocsin számos urak és asszonyságok próbasétát tettek olly gyorsasággal, hogy egy óra alatt 10 angol mértföldnyi távulságra haladtak.

Utszák kirakása fakoczkákkal. Philadelphiai hirlapok jelentik, hogy New-York némelly utszájit próba gyanánt nem kővel,

hanem fakoczkákkal rakták-ki, még pedig olly kedvező sikerrel, hogy az egyesület több városai követésre méltónak álliták példájokat, 's ezen állitást immár tettleg is bebizonyitották. New-Yorkban t. i. e' czélra a' canadai fenyő (Abies Canadensis) fordittatott, 's azt bizonyitják ezen uj találmány felől, hogy az utszák illy forma kirakása nem kiván olly számos kijobbitást mint a' kövezet; mert azon a' kocsik igen könnyen 's majd nem zaj nélkül vonattatnak, az utszák sokkal tisztábbak 's kellemes tekintetűek.

SZOBRÁSZAT.

Schöffer emlékszobra. Schöffer Péter, ki Gernsheimban, nem messze Mainztól, született, nem találta ugyan fel a' könyvnyomtatás mesterségét Guttenberggel; de ezzel együtt azt tökélyesité, elterjeszté, 's a' történet Schöffernek méltán tulajdonit halhatlan érdemet e' nagy feltalálás körül. Földijei büszkék levén a' könyvnyomtatásnak (mint ők mondják) együtt-feltalálója dicsőségére, elhatározák, hogy neki emlék-oszlopot állitsanak, még pedig saját költségükből, 's nem mások ajtajánál összekéregetett adományból; az emlék elkészitését pedig Scholl darmstadti hires architectusra bizák. A' művész e' feladatot két év lefolyása alatt művészileg fejezé-be, 's f. é. junius 9-kén a' feltakarás innepiségéhez fogtak. A' lakosok nagy része részt vön jelenlétével ezen innepiségben, mellyhez az egész környékből számosan tódult a' népség. Reggel valamelly előinnep tartaték a' templomban, mellynél a' darmstadti udvari hangászkar, 's több műbarát által adott hangművek különösen jeleskedtek; hallották itt Haydn „teremtése" felséges kardalait, hymnusokat Neukomm és Mozarttól, 's Händel halhatlan művét a' 100-dik zsoltárt. Minden művészileg adaték, 's a' hatás kétszerezve vala elősegitve azon elmés rendelkezés által, hogy ezen hangművek alatt egymás után, igen nagyszerű módon Schöffer Péter életére 's hatására vonatkozó allegoriai öt kép bukkant-föl a' nézők elébe. Ezen képek egyikében a' tisztes nyomtató dicsőségi gloria-fényben áll, 's „Psalmorum codex" czimű könyvének első példányát viszi! — Mihelyt az előinnep a' templomban elvégződött, az egész népség gyönyörű sormenetet kezde az emlék felé. Innepileg öltözködött 's koszorúzott leányzók kezdék-meg azt; követék őket számos könyvnyomtatók, könyvkötők, könyvkereskedők, betüöntök 's a' t. ezeket ismét a' városi tisztviselőség és papság. A' sormenetet hangászat és ének kiséré. Az emléknek mai naptól nevezett Schöfferpiaczán megérkezve, több tárgyhoz és helyhez alkalmazott lelkes beszéd tartaték, több jeles dal énekelteték közben, 's ágyúdörgés és harangozás között az emlék

letarkatatéк. Ezen jelenet igen sziv-emelő volt. — Schöffer Péter erőteljes, férjfiú korában áll ott, gondolkozó vonásokkal arczában, mellyből nyiltszivűség, erő, és lelkesség szólI. A' talapzattal együtt 24 lábnyi magos ezen szobor. A' talapzaton több elmés jelkép és fölirás van góth stylusban. — A' feltakarás után pompaebédek, tánczmulatságok 's mindennemű felderitések következének. Jelen volt mindenütt az örökös herczeg is hitesével együtt. A' mainzi egyesület, melly Guttenberg szobrát nem sokára fölállitandja, sokat tanulhatott ezen innepiség szertartásaiból, 's azokat bizonyára használandja.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

A' Pesten épülő magyar szinház költségeire honunk több vidékéről és hatóságaitól szép adakozások küldettek, mellyek t. n. Pest vármegye közgyülésében nov. 16-kán felolvastatván köz lelkesedéssel fogadtattak. Ez alkalommal egyszersmind inditványba hozattatott, hogy miután fő mgú Grassalkovich herczegnek, a' szinházi telek nagylelkű adakozójának, nyilvános hála jeléül e' ns mgye által örökös páholy ajáltatott, hasonló ajánlással tiszteltessék-meg e' megye második alispánja, t. Földváry Gábor ur, ki e' szinház létesülését hazafiságos buzgalommal leginkább eszközlé. Ámbár ezen gyengéd érzelmet bizonyitó indítvány köz helybehagyással fogadtatott, de a' t. alispán ur az ajánlást szerény elmellőzéssel utasitá-vissza: biztositá azonban a' t. Rendeket, hogy a' szóban forgó szinházban saját költségén mindenkor fog páholyt tartani.

BUDÁN nov. 15-kén „az Amerikai" — 16-kán „Kulm hegyi haramiák" — 17-kén először a' „két Brittus" vig játék jött szinpadra. E' szerint tehát a' pesti vásár végett 12-től fogva naponként voltak mutatványok, mellyekre hogy érdekesebb 's nagyobb publicumot szerző szinművek nem választattak, egyedül az ellenkező körülményeknek lehet tulajdonitanunk. Lendvay ur már elment Kassára. Sajnálva halljuk, hogy Fáncsy ur is nem sokára elhagyja társaságunkat, 's a' debreczeni szinházat veszi kormánya alá.

Külföldi játékszin.

Fay Leontina. (*Végzet.*)

1821-ben Leontina meg volt hiva Gymnase nevű 's Paris legmulatságosb játékszinei egyikébe Itt nyilt-meg előtte egy uj pálya, mellyet ugy szóllván élete második felvonásának lehet nézni. Itt legelőször játszott korához illő szerepeket következő munkákban: la petite soeur (a' kis nőtestvér), le mariage enfantin (gyermek-házasság), la petite lampe merveilleuse (a' csudálatos lámpácska), la petite folle (a' kis nőbolond). Ezt Scribe ur az ő számára irta, és ama gyönyörű háladatos szerepeket, mellyeket azokban magzatunknak szánt, olly czélirányosan alkalmazta, hogy csakugyan azoknak köszönheti leginkább ama dramatikai erőnek kifakadását, mellyet a' természet belé öntött, 's minél fogva kis csudának neveztetett-el (la petite merveille).

Talán nem lesz egészen helytelen dolog itt előhozni, hogyan gondolkodott két hires szinész gyermekünk felől; melly két féle itélet-hozás annyival érdek-

lőbb, mennyivel inkább hasonlit egymáshoz; jól lehet különböző szavakkal van kifejezve.

Fleury ur a' franczia nemzeti szinház legjobb tagjainak egyike látván, milly derakasan játszá Leontina 1819-ben Argète tündérnő, Adolphe és Clara szerepeit, igy fejezé-ki magát: „cet enfant a douze octaves dans la voix parlée" (ezen gyermek ejtett szavában tizenkét octávval bir)." — A' világ-szerte nagy hirű Talma pedig 1821-ben, miután Leontinát Alexis és a' Vieux garçon (öreg legény) darabokban játszani látta volna, ezt mondá előttem: cet enfant est vraiment extraordinaire; elle a un clavier d' une étendue immense (ön leánya valóban rendkivüli gyermek; az ő szó-zongorája mérhetlen kiterjedésű)." — Illy nagy tanúbizonyság által bátoritva, talán magam is érinthetem, hogy ha már képéből is némi nemű érdem sugárzik-ki, az ő hangszere (organe) annál inkább hajlékony, mozgó, és minden kivánható változásokra alkalmatos.

1823-ban Leontina elhagyta Gymnase játékszint, miután ezen ház előmentének ő vala egyik alapitója. Azután egész 1825-ig jó haszonnal és nagy sikerrel fordultunk-meg franczia ország legnagyobb városaiban. Ezen időszakaszban előbbi szerepeit ujaknak betanulásával bővitette; mellyek többi közt következő darabokban, ugymint: „l'école des vieillards (öregek iskolája), la fille d'honneur (a' tisztesség leánya) reá bizattak; azoknak ő tökéletesen megfelelt, 's főképpen az utósóban igen nagyon diszlett, a' nélkül, hogy az utánozni ugy is lehetlen szinésznét, Mars kisasszonyt, miután vette volna, kinek mindazáltal különös érdemét ő méltán becsülni tudta, bár milly fiatal is volt még akkor Leontinánk, és ezen józan itelete mintegy kezeskedni látszatott jövendő sorsáról.

1825-ben Leontinánknak gyermek-korából a' serdültek számába történt általlépése bizonyos aggodalommal töltött-el minket. Azok, kik olly vélekedésben voltak, hogy e' gyermek talentuma nem egyéb, hanem valódilag erőtetett tanulásnak gyümölcse, méltán tarthattak attól, hogy az ő rendkivüli kora érettsége teszi minden művészségének végső határát; de azok, kik gyermekkorát nyomban vizsgálták, 's kik előtt tudva volt, hogy csupán a' mi tanácsadásunk és oktatásunk voltak vezetői, hogy valami különösen feszitett tanulásra és elkészitésre nem kelt a' dolog, hogy mi magunk arról meggyőződni kivánván, valljon jól fogta-e fel Leontinánk szerepét, mindenkor a' szindarab előadását kénytelenek valánk bevárni; nekünk, mondom, a' jövendőben bizni minden okunk volt.

Meddig Leontinánk gyermek volt, addig jeles elsősége senkinek ön szeretetét rémitve nem ingerlette: de ifjúkorba léptével már irigységet buzditott. „Le mariage de raison (okosság szerinti házasság), simple histoire (egyszerű történet)" nevű darabok neki valóságos nagy nevet szereztek, és mindeneket meghazudtoltak, kiknek vélekedésök és mondásuk szerint az ő talentumának elkorcsosodása bizonyos dolog volt. Rosz szivű, hamis indulatú és minden igazságról lemondott birálóknak szüke nem volt. De mi kiméletlen hirdetéseik megczáfolásában nem fáradoztunk, minthogy irántok legkisebb tisztelettel sem viseltettünk. Fájdalom! még azt is el kelle türnünk, hoy Leontinára csak a' második rendű szerepek bizattak, melly körülmény neki majdnem egészen két esztendeig nagy gyötrelmet okozott, és vele a' játékszint nagyon megutáltatta. Ennél fogva szándékom volt őt Paris városából elvinni, vagy legalább a' játékszintől eltávoztatni. Ime feltett szándékom bizonyosan teljesül is, ha a' Gymnase játékszin igazgatósága ugyan akkor kénytelen nem lett volna „Yelva,

az orosz árva" szerepének személyesitését Leontinára bizni. Ez olly feladás volt, mellyben Leontinánk talentuma olly dicsően tünt-ki, hogy előbbi rangját, mellytől őt irigyei és ellenei megfosztani kivánták, ismét elfoglalta. Akkor már nemcsak jó akarói, hanem az ellene kikelt áskálódók is érdeme méltatásában önkényt megegyeztek, és ekképen uj buzgalommal folytatá Leontina előtte ujan kinyilt pályafutását.

Annyi diadalmas sikernek egymásra történt halmozása kieszközlé Leontinának ama polczra emeltetését, mellyet most a' franczia nemzeti játékszinben foglal-el, melly is mind saját mind szülői reménységének és vágyának régtől fogva kitüzött czélja volt.

Itt mintegy magától keletkezik azon észrevétel; milly sok függ gyakran a' történettől! Ha Yelva szerepe Leontinára nem bizatik, ha az által a' közönség kedvét meg nem nyeri, pályája kétségkivül félben szakad, sőt talán örökre elzáratik előtte; 's valljon, ha a' dolgot józanon felvesszük, kevesebb talentummal birt-e Leontina egy nappal e' darab előadatása előtt, mint azután huszonnégy órával később?

Már fentebbi érintésem szerint Leontina soha sem akará tanulni szerepét; de midőn Yelvára jött a' sor, azt igen pontosan és nagy szorgalommal tanulta, 's az óta a' szokásba vett igen serény tanulást most is fentartja ugy annyira, hogy jelen időben talán a' kivántnál több tanulással, vagy legalább avval lehetne őt vádolni, hogy művészi hivatalának rendkivüli buzgalommal megfelelni, 's abban magát szinte felülhaladni kivánván, a' nagy mesterkedés elpalástolásában nem mindenkor eléggé szerencsés. Minél fogva szülői és művészi létünkre merjük állitani, hogy Leontinánk gyermek-korában némi képpen talán több talentummal vagy legaláb nagyobb eredetiséggel birt, mint most. E' dolgot e' képpen értjük: akkor ő csupa természet levén, mintegy magamagától fejezte-ki a' művészségét: holott most legnagyobb mesterségbe kerül neki a' természetnek előadása. Ezentul tehát a' nagy mesterség eltitkolására szükség neki minden gondját forditani.

Életirása toldalékául még azt is emlithetjük, hogy Leontinában a' pedantság, feszesség jelei (valamint ezt más korán érő gyermekeken többnyire észre vehetni) soha sem mutatkoztak. A' magasztalások valami különös érzelmet benne fakasztani szinte nem látszattak. Egyébiránt szülői visszonyunk hozzá kényes volt. Midőn tudni illik látogatóink egy része sok dicsérés által féltené Leontinánk lelke megvesztegetését, mások pedig serkentés végett a' dicséretes magasztalást szükségesnek tartanák, végre minden zavar elháritása végett megmondám nekik: miattam Leontina előtt bátran kifejezhetitek mind azt, mit felőle itélnek; elég okos ő annak megfogására, hogy minden talentum, minden siker a' tanulásnak és tapasztalásnak gyümölcse; ő azt jól tudja, hogy szerencsés idomait, szép tehetségeit a' reá nézve tékozló természetnek köszönheti, 's ennél fogva mindazokban nem inkább hivalkodhatik, mint azt akárki szép szemeire vagy gyönyörű termetére nézve tehetné.

Mennyit hatott reá ezen egyszerű okoskodás, meg nem határozhatom; annyi bizonyos, hogy ő nekünk soha sem adott alkalmat, mellynél fogva azon gyötrődtünk volna, hogy jó indulata 's természete a' jó siker és taps által megromlott volna.

Első korában, mint többnyire minden gyermek, Leontinánk is élénk, a' futkosásban fáradhatlan, minden mozdulatában fürge, virgoncz és a' mellett nyilt eszű volt, minél fogva gondolatai helyesek és nem ritkán bizonyos sze-

szélylyel és csipősséggel fűszerezve valának: de a' bábkedvelésben ő más leánykákhoz éppen nem hasonlitott; minthogy még negyedik esztendejében ollyas időtöltéssel egészen felhagyott.

Ezek Fay Leontina atyjának közleményei. — A' tudósitónak egyébként szóval jelenté, hogy Leontina származata felől már magyar gróf Fáy István is tudakozódott Leontina atyjához irtt levelében: de ő ez előtt sem állithatá magát magyar eredetűnek, 'minthogy ennek nyomára sem szóhagyomány sem valamelly oklevél nem vezetheté. Ennél fogva magát franczia származatúnak kell tartania.

Egyébiránt Leontina atyja ügyes hangász, dalnok, és hangszerző; jó formán mivelt, nyájas és derék öreg embernek látszik. A' leányát illető adatokat igen örömest közlé: „son amour propre en fut bien flatté.“

FEKETE GÁSPÁR
Parisban 1836. aug. 22-kén.

HANGÁSZAT.

A' **budapesti hangász-egyesület** részéről köz hirré tétetik, hogy az intézetnek első hangversenye Advent első vasárnapján (nov. 27-kén) délutáni 4 órakor Pest városának nagy tánczteremében lesz. — Minthógy ebben csupán az intézet tagjai 's azok, kik különösen erre rendelt bemeneti jegyekkel birnak, bocsáttatnak: illőleg kérettetnek a' hangászatnak budapesti tisztelt kedvelőjei és előmozditójai, kik ezen egyesülethez magukat még csatolni szándékoznak, hogy ez iránt nyilatkozásukat megtenni, 's a' 2 pengő forintból álló alappénz letétele mellett azt megerősiteni ne terheltessenek. Ez legkönnyebben eszközölhető az egyesület pénztárnokánál, **Fetter** János posztó kereskedő urnál posztó-árus boltjában „a' Magyarnál“, a' váczi utsza nyugoti szegletén, Parkfrieder házában. — Az emlitett hangversenybe bocsátó bemeneti jegyeket nov. 23—27-ke között naponként reggeli 10—12, 's délutáni 3—4 óra között kiki elviheti az egyesületi kanczellariából, melly a' váczi utszában levő nádor-hôtel 1-só emeletének 6 dik számú szobájában van. —

Pesten 1836. nov. 13-kán.

A' budapesti hangász egyesület kormányzó biztossága által.

Pesten Urbani és **Winkhler** urak 6 quartett-mulatságot szándékoznak tartani 2 pengő ft. előfizetés mellett a' városi kisebb tánczteremben minden szerdán. Az első mulatság nov. 30-kán lesz. — **Hindle** ur november 17-kén adá első hangversenyét, miről máskor.

DIVAT.

Parisban mióta divatba jött a' musselint gyönyörü himzésekkel, körzeményekkel és csipkékkel ékesiteni, nem csuda, ha az leggazdagabb öltözetek mellé használtatik. Ennél fogva a' himzett és virágos indiai musselin most is az ékes és kedvelt ruházatok sorában áll, és pedig némellykora' ruha aljához tüzött magos lebegénynyel. A' ruhán levő virágok nagyok, és az egybekötő ágak domborodottak. A' rövid ruha-ujjakat hasonlag himzett négy körzemény ékesiti. Ehhez angol csipkéből készült mantilla vétetik. — Egy másik ruha olajfa ágacskákkal 's két magos lebegénynyel diszkedik. Az ujjakat négy csipke körzemény ékesiti, mellyeket szalagok választnak-el egymástól. A' felső testet, vállat, és hátrészt is magos csipke-bokrok körzik, mellyek az öv felé kevesednek. — Szobában téli ruhákra finom kasemir vagy merinos vétetik; bélésök többnyire szálas bárson (peluche); az ujjak bőek, a' gallér magos. — Kalapokon többnyire tollak lebegnek virágok helyett. A' szalagok szélei zöldek vagy barnák. — A' fejkötők eleje magos és nyiltt; ékességök virágból áll, melly arcz felé hajlik-le.

Szerkezi **Róthkrepf Gábor**, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám

Nyomt. **Trattner-Károlyi**, uri utsza 612.

94.

HONMŰVÉSZ.

Pesten csötörtökön november **24**kén **1836.**

SZORGALOM.

Uj divatú bérkocsik Parisban. Ezen uj bérkocsik, melyeknek Urbaines a' nevök, szépségökre 's gyorsságukra nézve a' régieket tökéletesen felülhaladják. A' kocsisok angol, de egymástul különböző formaruhát viselnek, 's a' hintó inkább hasonlit valamelly urasági equipage-hoz, mint bérkocsihoz. A' ki óránként 30 centimmel többet fizet, annak szolgálatjára inas is áll a' bakon, olly formaruhát öltendő magára, millyent a' kocsis visel. Illy equipage haszonvételéért egy órára két frankot, egész napra pedig tizennyolczat kell fizetni.

Önmagát ringató bölcső. Német országban, a' fekete erdő vidékeiben lakó Schultheiss János olly egyszerű óraművet talált-fel, melly egész éjjelen át gyengéden ringatja a' bölcsőt, 's igen kevés pénzbe kerül.

Gyors utazás Pest és Eperjes között, Gyöngyösön Miskolczon 's Kassán keresztül. (Legközelebb nyomtatva megjelent hirdetmény szerint.)

A' Pestről Nagyváradig 's Kolosvárig felállitott gyors utazás közhasznúságának elismerése, mellyet az a' közönségnél talált, arra buzditá a' gyors utazási társaságot, hogy ezen intézetet más pontok felé is kiterjessze. Ugy rendelkezett tehát, hogy e' folyó november 17-étől kezdve, minden csötörtökön reggeli 6 órakor, egy az utazókra 's holmijokra nézve kényelmesen alkalmazott társaságos kocsi Pestről Eperjesre induljon, onnan pedig a' következő vasárnap reggeli 6 órakor ismét visszatérjen Pestre.

Hivatalok, mellyeknél az utazók helyet válthatnak, következő helységekben állittattak-fel:

Pesten, Rottenbiller urnál (a' reformatusok egyháza mellett.)

Gyöngyösön, Graisiger János urnál.

Miskolczon, Szathmáry Király urnál.

Kassán, Spielmann József urnál.

Eperjesen, Papp József Sámuel urnál.

Azon kül, ha még üres hely van a' kocsiban, állványok között is vehet-fel utazókat a' kalauz, távulság idomzatához képest neki

fizetendő bérért, mellyet a' társaságnak beszámolni köteles; de ezen esetben ugy kell az utazónak elkészülnie, hogy holmijával együtt a' kocsi megérkezését, késleltetés kikerülése végett, már ott várja.

A' nevezett helységekbe következő időpontokban érkezend a' kocsi, 's az utazók, helyeik megrendelésével, azon időhez tarthatják magukat:

a) Pestről Eperjesre mentében: csötörtökön estve Gyöngyösre; pénteken reggel Miskolczra; pénteken délben Kassára; estve pedig Eperjesre.

b) Eperjesről Pestre fordultában: vasárnap délben Kassára; vasárnap estve Miskolczra; hétfőn reggel Gyöngyösre; estve Pestre.

Olly esetben, mikor már tele volna a' társaságos kocsi, 's valaki még helyet akar váltani, nem utasittatik-el, hanem kényelmes mellék-kocsiban, mellyet az intézet e' végre mindenkor készen tart, oda küldetik az utazó, hova szándékozik.

Minden utazó bér nélkül vihet magával 30 font lomot; de azon felüli teherért portéka-küldés ára szerint fizeti a' bért.

Az intézet portékát 's mindenféle küldeményt felvesz továbbszállitás végett, 's a' feladó kivánatához képest vagy a' gyors kocsira, mennyire azon a' hely engedi, szuszakoltatik-el, vagy külön társzekeren, melly mintegy két annyi idő alatt teszi-meg az utat, vitetik rendeltetése helyére.

A' kiszabott indulásokon kivül, saját alkalmatosságukon utazók tovább-szállitását is magára vállalja az intézet, egészen rendeltetésök helyéig, Pest és Eperjes közötti uton, 's ezeknek aztán tetszésöktől függ, akarják-e az utazást szakadatlanul folytatni, vagy kényelmök szerint meghálni ütközben, lóváltó állványokon; azon utazóknak, kiknek tulajdon kocsijok nincsen, azzal is szolgálhat az intézet, ha ennek lovait fogatják-be, 's a' kölcsönözött kocsi bérét megfizetik.

Ha ollyan utiszekérrel jelentené magát valaki, mellynek terhe a' személyekkel egyetemben 14 mázsát meghalad, az alább következő szabott ár arra már nem leend alkalmazható, hanem elszállitását az utazóval kötendő külön alku szerint vállalja-fel az intézet.

Ha az utazók közül valakinek panasza lenne az intézet vagy annak rendelt emberei ellen, Szathmáry Király urhoz Miskolczra, mint az intézet igazgatójához folyamodhatik levéllel, 's illynemű levelek minden állványon fizetés nélkül vétetvén-fel, czimzetök szerint kézhez adatnak.

Szabott ár

a' gyors utazásnál Pest és Eperjes között.

Pengő pénzben, ugymint:	Egy személyért, a' gyors kocsin borpénzzel együtt		Lóváltás saját kocsin borpénzzel együtt		Lóváltás társaságos kocsi bére		Portékáért 's egyéb küldeményért, gyors kocsin																		Kereskedők portékáiért gyors társzekeren									
							4 latig		4 laton felül 1 ftig		1 fonton felül 5 ftig		5 fonton fel. 10 ftig		10 fonton fel. 30 ftig		30 fonton fel. 50 ftig		50 fonton fel. 65 ftig		65 fonton fel. 80 ftig		80 fonton f. 100 ftig		6 fonton fel. 25 ftig		25 fonton fel. 50 ftig		50 fonton fel. 75 ftig		75 fonton f. 100 ftig	
	fr.	xr.	fr.	xr.	fr.	xr.	fr.	xr.	fr.	xr.	fr.	xr.	fr.	xr.	fr.	xr.	fr.	xr.	fr.	xr.	fr.	xr.	fr.	xr.	fr.	xr.	fr.	xr.	fr.	xr.	fr.	xr.
Pestről Gyöngyösig v. vissza	2	56	13	56	1	6	—	3	—	6	—	11	—	17	—	22	—	33	—	44	—	55	1	6	—	11	—	22	—	33	—	44
„ Miskolczig „ „	6	8	29	8	2	18	—	6	—	12	—	23	—	35	—	46	1	9	1	32	1	55	2	18	—	23	—	46	1	8	1	32
„ Kassáig „ „	8	56	42	26	3	21	—	8	—	17	—	34	—	51	1	7	1	40	2	13	2	46	3	20	—	34	1	6	1	49	2	12
„ Eperjesig „ „	10	—	47	30	3	45	—	10	—	19	—	38	—	57	1	15	1	52	2	29	3	6	3	45	—	38	1	15	1	52	2	30
Gyöngy. Misk. „ „	3	12	15	12	1	12	—	3	—	6	—	12	—	18	—	24	—	36	—	48	1	—	1	12	—	12	—	24	—	36	—	48
„ Kassáig „ „	6	—	28	30	2	15	—	6	—	12	—	23	—	35	—	45	1	7	1	29	1	50	2	15	—	23	—	45	1	8	1	30
„ Eperjesig „ „	7	—	33	30	2	39	—	7	—	14	—	27	—	41	—	53	1	19	1	45	2	10	2	40	—	27	—	53	1	20	1	45
Misk. Kassáig „ „	2	48	13	18	1	3	—	3	—	6	—	11	—	17	—	21	—	31	—	40	—	50	1	4	—	11	—	20	—	30	—	40
„ Eperjesig „ „	3	52	18	22	1	27	—	4	—	8	—	15	—	23	—	29	—	43	—	56	1	10	1	26	—	15	—	30	—	43	—	56
Kassáról Eperjesig „ „	1	4	5	4	—	24	—	1	—	2	—	4	—	6	—	8	—	12	—	16	—	20	—	24	—	4	—	8	—	42	—	16

RÉGISÉG.

Etruriai régiségek. Aprilis hónap vége felé Negolini főpap és Galassi generál által Cerveteri szomszédságában ásások rendeltettek, 's a' munkások egy sirhalomra bukkantak, melly nekik eleinte összeomlottnak látszott, 's azt legott el akarák hagyni, de Negolini őket vissza tartoztatá, 's további ásásra serkenté. Midőn a' felszint ellepett tömeget elhányák, egy még séretlen sirt találtak, melly, ugy látszék, valamelly előkelő ember csontjait fedezé. A' csontváz valamelly ércz-magoslaton feküdt, melly a' sirbolt közepén (camera) állott, 's elég tágas volt egy embert magába foglalni. A' magoslat alakja hosszas négyszegű, két ércz lemezzel (Platte) hosszában, 's hárommal szélességében, mellyekre ismét más vékonyabbak voltak szegezve, annyi számmal, hogy egymás alatt keresztül futnak, 's valamelly rostély neműt ábrázolnak. A' magoslaton semmi bevágásokat, vagy egyéb diszitményeket nem lehete látni, éppen olly kevessé azon lemezen, melly fél arasznyi szélességben a' halott feje fölött feküdt, 's e' szerint igen hihető, hogy az egész valamelly takaróval volt befedve, melly azután porrá hamvadt. Noha a' holtnak ruházatjából és drágaságaiból semmi sem maradt-meg egyéb, mint mi aranyból volt, még is ez maga elégséges volt bizonyitni, hogy a' halott igen előkelő személy lehetett. Melljén egy arany czimer vala több mint $1\frac{1}{2}$ arasznyi hosszú 's egy arasznyi széles; ezen czimer egy tojásdad markolathoz vala kapcsolva, mellyen több sor oroszlán vala látható, 's ezeknek mindegyike alatt egy-egy lúd tömeg-aranyból. Erre egymás alatt két kapocs van akasztva, mellyek mäandri görbületekben kis arany lemezekkel vannak diszesitve; végén mindenhol egy gyürűcske van, mellyeknek mindegyikében csiga függ. A' kapcsok alatt egy paizs, ez belül két körrel van ékesitve, mellyeknek egyike csipkésen, a' másik kigyózva szalad körül, 's közepén öt fenálló oroszlán áll két sorban, három fölül, kettő alul. A' czimer mögött felülről le egy tű megy, melly arra szolgált, hogy vele a' mellre tüzethessék. Vállairól valamelly köpönyegecske nemű csüggött-le $2\frac{1}{2}$ arasz hosszú, és 2 arasz széles, aranyból. Ez 13 sorra vagy is vonalra van osztva; mindegyik vonalon vagy sphinxek, vagy chimerák vannak; az egyikben furiákat láthatni, másokban ismét különféle állatokat, mint elefantokat, oroszlánokat, 's lovakat. Mind annyi domborún dolgozva 's épen tartva. Karjain szembetünő szélességű arany karpereczek, mellyeken szinte domború alakok ábrázolva, egy-egy sorban három, kivevén az első sort, hol furiák és szörnyetegek viaskodnak. Ezen sorok két oldalról két vonallal vannak görög módra befoglalva, 's felül a' nyaknál két kis ember-fej-

jel végződnek, mellyeknek közepette egy kapocs több arany lánczot foglal egybe, mellyek felgomboltattak, 's mindegyikök egy kigyófejjel végződik. (*Végzet köv.*)

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

BUDÁN nov. 17-kén először jött szinpadra: „a' két Britt" vigjáték 3 felvonásban. (Szerző és fordító nem neveztetett.) Minthogy e' rövid szinmű olvasóink nagyobb része előtt német előadásból nem lesz ismeretlen, emlitenünk sem kell, hogy tartalma, mellynek fő tengelye a' két czimszerep körül forog, elég mulattató; 's ezt tapasztalta e' mai mutatványra mérséklett számmal egybegyült közönség is. A' czimszerepek személyesitőjei Szentpétery (lord Damby) és Megyeri ur (Pearce John) életet törekvének adni az egésznek. Azonban nagyobb caracteristica és ellentét bélyegzi vala a' lordot, ha azt személyesitője lassú mozdulatokkal és beszéddel, hidegvérűleg és angol feszességgel adja, melly sajátságból csak itt ott tör-ki, p. o. midőn megérti, hogy nem Betti (Barthánéné assz.) hanem Nina (Laborfalvi R.) mátkája Villiamnak (Fáncsy ur) — vagy midőn a' végső felvonásban az elhatározó végjelenetre kerül, 's a' t. ezeken kül pedig szüntelen fenntartaná phlegmáját; mert éppen igy szándékozék a' szerző kitüntetni a' hevesebb Pearce és enyekes lordnak caracterét, és e' szerint a' két személy közti contrastot. Az előadás egyébiránt elénken folyt; de a' bajusz az angol Pearce kereskedőnek ismét nem illett. E' szinmű jó helyet foglaland-el a' mutatvány-lajstromon. — 19-kén Barthánéné assz. jutalmi játékául először jött szinpadra „Griseldis" dramai költemény 5 felvonásban; Halm Fridrik után fordittá Fáncsy Lajos. A' fárasztó czimszerepben Lendvayné asszony egyik remekét adá szép tehetségeinek; ezt, véljük, elég lesz emliteni mai előadása felől. A' fájdalom! esős idő végett mérséklett számmal egybegyült közönség több izbeli előhivatással és tapsokkal jutalmazá őt. Hatásra nézve hasonló szerencsével működék Megyeri ur (Cedrik). Bartha ur (Percival) jól munkálódék ott, hol szerepének indulatosb részeire használhatá organumát. Egyéb szavalása, 's itt ott akadozása, a' szavak szükségtelen ismétlése felől hallgatunk. Egyébiránt több izben megtapsoltatott. Laborfalvi R. (Ginevra királyné) nemcsak csinosan öltözött, hanem mai szerepét helyesen is adá; egyedül az 1-ső felvonásban vidámabb szeszélyt ohajtánk vala Percivallal versenygése között, midőn ennek hitesére szórá a' gunyt. Barthánéné assz. a' vak Cedriket vezető fiúra nagyon is nagy volt. A' forditmány igen csinos, 's velős rövidségű; de talán a' keresett uj szókkal ékesitett próza itt ott a' hallgató előtt érthetlen is lön; a' színész szájában is könnyen kicsuklott a' kor-ágy kór-ágy helyett. — 20-kán „Lumpacivagabundus" adatott. — Jövő pénteken (25-kén) színészeink, mint halljuk, „Belizar"-t adják a' pesti szinházban, ha ezt egyébiránt Fáncsy és idősb Egressy uraknak betegeskedésök engedni fogják.

DEBRECZENBEN oct. 7-én „Váló per, vagy, asszony-ügyvéd" Melesville és Carmonche 3 fsos vig játéka magyar tudós társasági levelező tag Jakab István által forditva először adatott szinpadunkon. Törvénytanácsnok Baranyi ur öltözetére nézve kopott ruhában ugyan de szerepéhez kivántató elég tüzzel forgolódott. Karolina, neje, Pályné assz. két szinű alattomos kaczérságait, ügyesen utánzott ravasz feltalálásait és tettetéseit a' tanáczosnénak olly természetesen

tudá utánzani, hogy szinte valóságot képzeltete nézőivel. Ő az illyen 's hason nemű társalkodási művekben áll legillendőbb helyén; itt őt érdemlett dicsérettel méltán 's ugy lehet halmozni, hogy azt ő is nyugodtan elfogadhatja; mert az illyetén szerepekben szavalásának rendszerességén kivül természetességét is megtartja: mivel az e' nemű szinművek nincsenek annyira elöntve hosszas magánybeszédekkel mint a' hős, szomorú, vagy érzékeny játékok, mellyekben a' szavalás a' természeti beszélés-módtól eltávozván a' szavalót vagy egyhangúvá, vagy affectálttá 's éneklővé teszi. Hasonlóul dicséretre méltó Raschau Földváry ur, neje Parázsóné assz. nagybátyja Nagy ur, és titoknok Éder ur; kiről tapasztalásunk után örömmel irhatjuk, hogy jót akaró észrevételeink iránt figyelemmel levén, a' tulságoskodást 's egyszerizést kerüli. — 8-kán a' vásári közönség mulattatásaul „Tudor Maria" — 9-kén „bűvös vadász" daljáték, — 10-kén „egy óra" melodrama ismét először (midőn a' czédula maga a' czáfolat, az már még is nagy vigyázatlanságra mutat) ismételtettek. — 11-kén Katona József évrajzi regényes szomorú játékát „Bank bánt" láttuk 4 fsban. E' hajdankori zürzavaros történetnek, mit azzá az érthetlenné tevő kötött beszéd tesz, helyes személyesitői valának: Peturbán Szerdahelyi ur (erőtetés nélküli természetes 's caracterét élénken festő mozdulatai, szavalása és arczjátéka által napról napra több lelkesedést tapasztalunk e' derék vendégünk által öntetni szintgyakorló közönségünkbe); Melinda Chyabayné assz. — Gertrud királyné Pályné assz. — a' czimszerepes Baranyi ur (kivált, ha készültebben lépne-fel, 's a' kötött beszéd korlátjain keresztül nem gázol); Michalbán Nagy ur, Izidóra Parázsóné assz. — De Miska bán Cseley ur sem bánt, sem királyfiak nevelőjét nem vala képes ábrázolni; mert nem elég még a' szerep betanulása magában: helyes szavalás, test, életkorhoz mérséklett tartás, állásra, és lépésre is kell a' színész figyelmének terjedni, nem pedig ifiút, öreget, vigat, szomorút egyforma félgörbedéssel, mint fűzfa az árokparton vizre hajoltan, 's egyforma tompa hanggal elhebegni! Ma ugyan ki képzelheté csupa reá nézés után is Solom atyának (kivált ha a' czédula szerint csakugyan Pály ur maradt volna annak)? mind a' mellett is, hogy az elég tüzes és helyesen forgolódott Hazslényi ur elég fiatalt ábrázolt. Véleményünk szerint a' czédulák a' végett nyomattatnak, hogy a' nézőkkel tudassák, ki minek személyesitője. Ha a' kihirdetett ezzel ellenkezőleg üt-ki előadáskor, 's a' kiirt személy vagy fel nem áll, vagy helyette mást lát megjelenni, nem csuda, ha játék alatt a' közönség zavart okoz; legyen bár az illyetén személy az alsóbb rendűek közül. Ennek kikerülésére helyeslenők a' fekete táblára olvasható betükkel feliratni minden változást, de mindenkor; melly hogy olvasható legyen, égő gyertya- világgal legkönnyebben 's illendőbben eszközölhető. — A' hegyi szüret be nem végeztetése alatt oct. 15-kén adatott kevés nézö előtt „Octavia" Kotzebue szomorú játéka, néhai Szilágyi Károly, Debreczen városi volt főjegyző forditása; mellynek czimszerepében nálunk töltött szini pályáján utósó jeleskedését ma láthattuk Parázsóné asszonynak. Cleopatrát Pályné assz. személyesité. — 16-kán megtelt szinházunkban Szerdahelyi urtól láttuk a' „falusi borbélyt" — miről bővebben máskor.

MLGR. társaival.

MISKOLCZON a' szinházat Pály Elek ur bérlé-ki, hova Debreczenből megy az eddig itt létezett társaság, 's mintegy nov. 20-ka táján kezdé-meg mutatványait.

KASSÁN nov. 6-kán „Borgia Lucretia“ czimszerepében lépett-fel előszer Parázsóné assz. a' debreczeni társaságnak volt tagja. Játszása tetszéssel és előhivatással tiszteltetett.

Német játékszin.

Pestről. Mai korunkban annyi szinjátéki birálatok iratnak, hogy magam is, bár nem akarva, arra késztetve érzem magamat, kivált minthogy én, nem ugy mint sokan tesznek, nemcsak saját itéletemet, hanem jóformán a' közönségét fejezendem-ki. Egyébiránt az én mondandóm mások birálatától abban velősen fog különbözni, hogy az igazhoz hiv marad, és nem válik nevetségessé tulságos dicséret által, mellyet mások olly tárgyakra hánynak, mellyekre dicséret nem illik. Nem igen szoktuk ugyan az igazat örömest hallani, de még is azt tartom, hogy néha azt nyilván is merjük mondani, bár siket fülekre hatnak is, millyenek azok, mellyek fogadják a' pesti német szinjátékban eléggé észrevehető hangos szavait az engedékeny és türelmes közönségnek már gyakori megelégületlensége felől. — Az emberi elmében már megvan azon tulajdon, hogy az ismételéseket nem sziveli, kivált roszabb előadásokéit; mi által amaz állhatlanság csakugyan kimenthető, sőt erősitendő. Jobb volna tehát az avult bohózatok választását a' bécsi várszin (Burgtheater) darablajstroma (Repertoir) szorgalmas használásával felcserélni, hol ugyan gyakran ismételtetnek darabok, de legalább nem (mint egy idő óta minálunk) pattantyús gyakorlattal, nem füsttel és puskapor-büzzel végződnek, mellyek nélkül jól előadott jó darabok ugy is ellehetnek. — A' felső emeleteknek ez által ugyan kedvökre él az igazgatóság: de nem merném állitani azon zajon és orditó lármán kivül, mellyek által azok tetszésöket kijelentik, hogy egy kéz is jó mozdulásba a' miveltebb osztálybeliek sorában. — Dicséretre méltó marad ugyan, hogy az egésznek tetszős külsőt adott, a' szemnek is szolgált uj és többnyire mind gyönyörű ékitmények által az igazgatóság; de azért velejét még sem kellett volna elmulasztani. Mert mit használ a' legszebb téli tájék a' karpiton, ha az első énekesnek hangja ollyan, mintha elfagyott volna? Elfagy akkor elragadtatásunk is, még azon tárgyaknál is, mellyek elragadtatást érdemlők. — Volna ugyan mit még mondanom, teszem a' mindig roszabuló világitás felől, a' színészek felakadásukról szerepök elmondásában, az álmos játszás felől, a' rosz egybevágásról, azon különös szerepek felosztásáról, melly legderekabb énekesnénket apród szerepére kényszerité, midőn mi őt fájdalmasan Adelheid grófné szerepében ugyan azon este nélkülezzük: pedig ez olly énekesné, hogy itt párját nem találhatni akár mellyik másban, ki ide tartozik, legkevesbbé azon idegenben, kinek kábitó hangjaira kezeink gépelyesen füleink felé repülnek. Kár hogy ugyan azon feljebb emlitett énekesné már most egyszerű, de szivreható énekét felesleges karikázatokkal kezdi elrontani. — Azonban a' birálat legyen rövid, kivált ha igazat mond; mert ha nem az, végig sem olvassák. — A' nov. 10-kén Demmer Fridrik rendelő ur jutalmi játékául adatott „il Carnevale in Milano“, vidám álorczás játék 1 felvonásban Stöckl Ferencz szerzeménye, egy volt a' legcsekélyebb becsű mutatványok 's legszerencsétlenebb választmányok közül. Az egész olasz czimű, melly egyébiránt német is lehetett volna, mutatvány nem vala egyéb, mint különféle ismeretes tánczokból, énekekből, 's jelenetekből, de egybefüggés nélküli 's czéltalan, nem mulattató egyveleg. A' nagy számú publicum elégületlensége elég hangosan lön nyilvánossá, 's igy remélhetjük, hogy illyes minek ismétlését nem fogjuk

tapasztalni. — 21-re Grill Klára assz. jutalmi játékaul Hugo Viktor regényes dramája „a' Notre Dame torony-őrje" vala hirdetve, de elhalasztatott máskorra.

HANGÁSZAT.

Pesten Hindle János ur, bécsi hangművész, nov. 17-kén esti 4 órakor adá első hangversenyét 1 ezüst ft. bemeneti díj mellett a' városi kisebb tánczteremben igen szép számú közönség előtt, melly méltán igazolva lelé azon előleges dicséretet, mellyet felőle utóelőtti lapjainkban mondánk. Részei e' hangversenynek voltak: 1) Mozart „Don Juan" ouverturje. — 2) Hindle „Concertino"-ja, játszá orchestrum kisérete mellett contrabassón (nagy bőgőn) maga a' művész szerző. — 3) Rossini „szerencsés csalódás" daljátékából Oberhoffer dalszinész ur olaszul egy ariát énekelt. — 4) Beriot ismeretes változatait ifjú Meyer József játszá hegedűn. — 5) Seidel J. G. tréfás költeményét „a' kérők" (hármas beszéd Violin, Violoncello, és Contrabass között) szavalák Hensel, Gerstl és Rott szinész urak. — Az ebbe alkalmazott czélzás jeles pesti hang-művészeinkre és vendégünkre igen kedvesen fogadtatott. — 6) Berekeszték az egészt a' hangversenylő urtól szerzett és játszott változatok: mellyek, mint előbbi előadása is, valamint meglepők és bámulatosak voltak, ugy méltán érdemesittettek több izbeli zajos tapsokra. Lehetlen meg nem lepetni ezen nagy hangszeren kihozott tiszta és nyájas lágyságú 's gyakran legfelsőbb violin-hangok által, mellyeknek érdeméből nem róhatnak-le semmit is a' művész ur által ügyesen használt szép flageoletek, vagy az alkalmatlan vonó és hangszer miatt némellykori kicsuklás által okozott tompa hangok. A' művész vendég többszeri előhivatással is tiszteltetett. — Nov. 20-kán ugyan azon helyen művész vendégünk hasonló sikerrel adá 2-dik hangversenyét, mellynek részei valának: 1) ouverture — 2) Concertino contrabassra szerzé és játszá Hindle ur. — 3) Schmidt Sándor költeményét „anyám képéhez" szavalá Kalisné assz. — 4) Mozart W. A. nagy fortepiano-concertje első darabját játszá jeles művészünk Winkhler K. A. orchestrum kisérete mellett. — 5) Raics költeményét „az éji vándor" éneklé Oberhoffer ur, fortepiano (Winkhler ur) és klarinet (Winterle Ödön ur, a' hangmű szerzője) kisérete mellett. — 6) Pechatschek Ferencz hegedű-változatait (magyar themára) a' nagy bőgőn játszá bámulandó ügyességgel és zajos tapsokkal tisztelve a' versenylő ur.

Pesten a' nemzeti casinóban nov. 20-kán tartatott hangászati mulatság egyike volt a' legérdekesebbeknek. Annyival sajnosabb volt tehát, hogy csak mintegy ötvenen voltak a' hallgatók, 's ezek közül csak egyetlen nőszemély. Előadattak: 1) Spohr Lajos szép nonettje négy huros 's őt fuvó hangszeren igen jelesen. — 2) Merk Józs. változatai violoncellóra négy huros hangszer kisérete mellett. A' fő cellót egy ritka ügyességű művészvendég, sőt ollyan, millyet még nem hallottunk, Kellermann Keresztely ur játszá a' legzajosabb tapsokkal tisztelve. Ezen fiatal műkedvelő dán művész Bécsből jött hozzánk, hol a' conservatoriumnak egyik nevendéke levén olly tökélyre vitte hangszerén játszását, melly bámulásra ragadja hallgatóit. Szép és bájló módja az adagiók előadásában, rendkivüli pontossága, tiszta finom és érzékenyitő lágysága, rendkivüli ügyessége a' legmélyebb applicaturában, és pedig a' legsebesebb tempóban, a' legnagyobb könnyűséggel 's csak enyelegve felülhaladása a' legnehezebb futásokat, végre nyugodt vonó-vezetése őt a' legritkább művészek sorába helyeztetik. 23-kán nyilvános hangversenyben hallatta magát, miről máskor.

DIVAT.

47-dik divatkép Bécsből. — Magos ruha velouté impérial-ból, legujabb szabás szerint, bárson szalaggal és mantillával. Az egyik kalap bárson, atlasz és virággal ékesitve: a' másik gros-royal, bársonnal bélelve és diszitve.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utsza 612.

M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

95.

MŰVÉSZ.

Pesten vasárnap november 27kén **1836.**

KÖLTÉSZET.

Epedés.

Messze tőled elszakadva
Künn a' baj hab-árja nyom,
Lankad szívem hervadozva —
Benn emésztvén fájdalom;
Nincs, ki lángzó érzeményem',
Mint rokon, viszonzaná,
Nincs, ki vonzó báj-kegyével
Árva keblem' áldaná.

Mig pihenve karjaid között
Kéjmalasztid' izlelém,
Mig körödnek édenében
Földi mennyemet lelém:
Hah, mi boldog én! — reményem
Milly mosolygva fejt'kezék,
Minden óra kéjt 's szerelmet
Nyujtva — vígan eltünék.

Túl e' földi láthatáron
Lengtek égi álmaim;
Boldogitva hű szerelmed
Teljesültek vágyaim. —
Ah, de földi éltem üdvét
Durva kényü végezés
Szétragadta, 's a' letünt szép
Édent váltja könnyezés.

Bú özönbe elmerülve
Visszaesdem a' tavaszt,
És reménylem, édes emlék
Visszahimzi nékem azt;
Búm ködéből felderülnek
Néha néha érzetim,
'S mult örömnek báj-ölébe
Szenderülnek képzetim.

M.T. AKADÉMIA KÖNYV-TÁRA

Ah! de szívem bánatára
Nem mosolyg a' szép remény!
Szív-epedve, búslakodva
Élni, kínos érzemény,
Mert ohajtni, 's nem találni!
Eltünelgő fájdalom;
Ám de lelni, 's elszakadni! —
Ebből kél a' sírhalom.

Közli ROHOMISZA TERKA Kalocsáról.

SZORGALOM.

Gasvilágitás Parisban. Nem sokára egész Paris légszesszel fog kivilágittatni, 's az eddig használt és szemekre kellemetlenül ható lámpavilágitás megszünend. Valóban szégyenére válik franczia országnak, hogy e' tekintetben Anglia által annyira megelőztetni hagyta magát.

Kutyaszőrbül készült szövetek. Hanosset ur Rheims városában az utósó műtárgyak kiállitása alkalmával kutyaszőrbül készült többféle szövetet mutatott elő. Minden műértő csudálta azoknak tökéletességét, 's ugy vélekedtek, hogy azok kereskedési tekintetbül nagy figyelemre fognak egykor méltatni.

Selyembogarak téli tartása. Igen nagy nyereséget igér azon ujabb tapasztalás, melly szerint a' selyembogarakat télen is el lehet tartani. Ezen czélra nézve az eperfa-levelek őszkor (mi előtt még a' dértül megcsipetnének) leszedetnek, 's tökéletes megszáritásuk után igen finom porrá őrölve és borsó-liszttel keverve az uj költésnek eledelül adatnak. Ezen egyszerű bánásmód által el lehet őket mind addig tartani, mig az uj fa-levelek kikeletkor további táplálásukat lehetségessé teszik.

Száraz malom sikeres használtatása Gallicziában. Perzemyslből irják, hogy azon száraz malom, melly taval Ressig ur kerületi mérnök felügyelése alatt épült, állandólag jó folyamatban van. — Ennek gépelye tiz lóerővel bir, 's az egész épület négy menetre van felosztva. Ketteje ezeknek szünetlen mozog, mig a' többi kettőnek kövei élesittetnek. — Mindenféle liszt és dara készül e' malomban, 's az idegenek a' városiakkal együtt azoknak minemüségével igen meg vannak elégedve. — Száraz gabona $3^1/_3$, nedves $1^2/_3$ bécsi mérő őröltetik egy óra alatt.

Ujan feltalált szövőszék. Nem rég jelent-meg Parisban egy lyoni munkás azoknak sorábul, kiket közönségesen dévoransoknak hivnak. Ezen egyszerű és szorgalmas ember már régóta azon törte volt fejét, mikép lehetne a' hires Jacquard által feltalált szövőszék hijányait kipótolni, 's egy olly gépelyt felállitani, mellynek

segitségével gyorsabban, egyszerűbben, 's olcsóbban lehessen különféle selyem szövetet készíteni. Hosszas elmélkedésének igen szerencsés sikere lön, 's a' czélirányos találmányt egy tisztviselő közli, kinek tanácsára vele azonnal Parisba utazott azon érdekes szövőszéket műértőkkel 's gazdag kereskedőkkel közlendő. Már első próbatétel alkalmával mindenki csudálkozva ismeré-el az uj szövőszéknek jeles tulajdonságait, 's érette több selyemgyáros azonnal 150.000, később pedig 500.000 frankot igért, 's kifizetett volt. — A' szegény munkás (ki azelőtt naponként alig volt képes magának két frankot keresni) egyezése következésében ezen nagy summa felét ügyviselőjének adja, maga pedig régi öltözetében, pénzével 's egy egész kenyérrel (előbbi szokása szerint) kocsira ül, 's Lyonba visszatér, hogy ott egy selyemgyárt állitson-fel.

RÉGISÉG.

Etruriai régiségek. (*Végzet.*)

A' csontvázon továbbá arany drótból szőtt négyszegű, kettős, három arasz hosszú, lánczot, mellynek mind a' két végén bojtok csügnek-le, ugy szintén több arany golyócskát látni, mellyek keresztül lyuggasztva alkalmasint valamelly zsinórra voltak füzve, hasonló ahhoz, melly a' Vaticanban találtató, 's Cybele papnéjának tartott colossalis mellszobor nyakát háromszorosan körzi.

Nem ereszkedünk a' sirboltban talált egyéb tárgyak leirásába, csak azt akarjuk még emliteni, hogy, mint némelly nyomokbul látszik, az egész test arany fátyollal volt befedve, hogy ezen kivül még több arany és ezüst edény találtaték a' sirban, részint körülirásokkal, részint igen tökélyesen dolgozott alakokkal, valamint végre 36 kis bálvány terra cottából 's t. e'féle. A' kamarai cardinál legott parancsolatot ada-ki, hogy a' talált tárgyak Romába szállittassanak, hogy a' régiség-buvárok könnyebben tehessék vizsgálataikat. — „Ha szabad — igy szóll e' czikkely irója Grifi ur, a' régiségek és szépmüvészetek biztosságának titoknoka — ha szabad a' sirbolt koráról vélekednem, melly régibbnek látszik lenni a' leirt edényeknél, ha szabad vélekednem az ékesitvényekről, mellyek a' phönicziai és lydiai sztilhez kozelitnek, ugy szintén a' mellczimerről, mellyet Dionysius Halikarnass és Suidas szerint a' nagy anyának papjai viseltek, végre a' furiákról, chimerákról és szörnyetegekről, mellyek az isteni haragot ábrázolják a' gonosztevők ellen, akkor hihető, hogy ezen holt személy Cybele papja lehetett, melly istenségnek tisztelete Ázsiában a' legrégibb korba tartozik, 's az innen kivándorlott gyarmatok által Etruriába is átvitetett.

Papyrus-tekercs. Burton ur Memphisnél egy sirban valamelly papyrus-kéziratot talált, melly alkalmasint minden eddig ismerttek közül legnagyobb. Hossza 100 láb, szélessége 14 hüvelk. Anyaga igen nevezetes, mert inkább vászonhoz közeledik; könnyen göngyölgethető, 's nem olly törékeny, mint a' többi papyrus tekercs hyeroglíphai irásokkal.

Egyptusi régiségek. Kairoból indult tudósitások érdekes régiségek felfedezését emlitik, mellyek Kairum mesterséges halmaiban tétettek, közel a' Mahmudieh csatornánál. A' kiásások épitési szerek megnyeréseért tétettek eleinte, 's egy igen nagy négyszegű épületre és több romra találtak, mellyek közül egyik II. Ramesses, az állitólagos Sesostris, időszakába tartoznak; a' másik templom Ptolomäus időszakából van. Az angol Athenäumnak — honnét e' tudósitás közöltetik — levelezője, Wallne ur, hihetőnek állitja, hogy Kairum terjedékeny halmai a' régi Schedia helyén állanak. Strabo idejében ez népes város 's azon hely volt, hol részint a' vámok vétettek, részint a' hajók összegyültek, mellyekben a' parancsnokok közép- és felső Egyptusba mentek. A' kiásások még mindig folynak. — Mivel a' Nilus körüli munkák jelenleg anyagok szüke miatt félbeszakadtak, az hozaték tanácslatba, hogy a' pyramisoknak egyike rontassék-el, hogy az uj dolgozatokra köveket nyerjenek. Mycerinus pyramisa, vagy meghatározottabban szóllva, a' Nitokrisban álló, jeleltetett-ki e' czélra; de midőn a' Vandalok a' kőfejtés és annak elszállitása költségeit felszámiták, a' vállalatról, mint ki nem vihetőrül, lemondottak. Nem lehet föltenni, hogy a' pasa maga jött ezen emlékek elrontásának gondolatjára, sem azt, hogy valaha helyben hagyott volna olly vállalatot, melly nemcsak valamennyi régiség-kedvelőnek hanem általában egész Europának neheztelését vonta volna fejére, 's őt egy fokra helyezné Malik-el-azziz Osman-ben Jussuffal, ki udvarnokai által reá biratá magát ugyan ezen Mycerinus pyramisa lerontását megpróbálni, mellynek roszul kiütését egy időtanú, Abdolliatif történetiró, következőképpen festi-le. „A' szultan kincsásókat küldött-ki első tisztviselőjei és emirjei vezérlete alatt a' pyramis lerontására. E' czélból az emlék közelében tábor ütteték, és számos napszámos csődittetvén össze tetemes költséggel tartatott. Nyolcz hónapig tartózkodtak itt az adott parancsot véghez viendők, 's naponként legnagyobb bajjal és szorgalommal csak egy vagy két követ birtak kifejteni. Nehánya fölül állott kalapácsokkal és emelcsőkkel, mások pedig alul kötelekkel huzák-le. Midőn végre egy követ kifejtettek, az olly rettenetes zuhanással esett a' földre, hogy a' föld messzire megrendült és a' hegyek inogtak. A' leesett kő a' homokföldben ismét mélyen alásülyedt, ugy hogy uj erős mun-

ka volt onnét azt kiásni. A' kövekbe lyukak furattak, 's vasdorongokkal repesztettek-el, 's ugy darabonként vitettek a' közel levő hegy aljába. Midőn már sokáig itt voltak, pénzök elfogyott, munkájok nagyobbodott, munkásságuk kedve pedig csökkent, és szégyen szemmel vissza kellett vonulniok. Igy semmit sem nyertek egyebet, mint hogy a' pyramist megcsonkiták, és tulajdon erőtlenségöket mutaták-ki."

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

Hazafiságos áldozatok. A' Pesten épülő magyar szinházra 's budai magyar szinésztársaság segitésére t. n. Pest vgyének augustusi és novemberi közgyülései alkalmával következő ujabb ajánlások tétettek. 1.) M. gr. Buttler János 2500 ft. váltóban. — 2.) M. gr. Baldacci Antal 2500 ft. — 3.) T. n. Komárom vármegye 1138 ft. 30 kr. — 4.) Sz. k. Ujvidék városa 50 ft. — 5.) T. n. Gömör és kis Honth t. e. vármegyék egy páholyt kivánnak alapitani, 's annak tőkéjét, melly a' földszinti és első emeleti páholyokra nézve 5000, a' második emeleti páholyokra nézve pedig 4000 pengő forintban van határozva, letenni. — 6.) T. n. Somogy és Zemplén vgyék a' felől tudósiták Pest vgyét, hogy a' kebelekbelieket az épülő pesti magyar szinház részére teendő adakozásra felszólitván, az összegyülendő summákat rövid idő mulva általküldendik. — 7.) Sz. kir. Pest városa polgárjai ő cs. kir. felsége V. Ferdinand képének lefestetésére összetett pénzből fenmaradt 1250 f. 57 1/2 krt. szintén e' végre küldték által. — 8.) T. n. Szathmár vármegye azon meggyőződéssel, hogy ezen intézet az egész hazára hatni fog, ajánlott 5000 ftot. — 9.) T. n. Csanád vgye küldött 175 ftot. — 10.) Sz. k. Arad városának tanácsa 250 ftot. 11.) Tanárky Gédeon, Tóth István, Rőth Sándor, Farkas Lajos, Tóth Lőrincz, Veres Pál, Kudar Ferencz, Czerva Sándor, Platthy György, Thinke László Tanárky Sándor, Farkas Gábor, és három magukat megnevezni nem akaró ifjak összesen 55 ft. 25 kr. — 12.) M. gróf Batthyáni Kazmér 250 ft. — 13.) Egy névtelen 5 ft. — 14.) Kis Dobroni t. Izsák Theresia asszonyság 200 ft. — 15.) M. gróf Beleznay János a' páholyok és zártszékek lakatos munkáinak pótlására 500 ft. — 16.) M. gróf Keglevich Miklós ur a' szinháznak, müncheni udvari szinház mintája szerint, a' bajor királyi udvari szinház erőművésze Schütz Ferdinand ur által készitendő gépelyekhez kivántató öntött és vert vasnak egész mennyiségét tulajdon vashámorából ingyen ajánlotta. — 17.) N. mgú báro Ötvös Ignácz tárnokmester ur ő excellentiája a' vgyéhez intézett levele mellett közlé a' n. m. m. k. helytartótanács azon tagjainak jegyzékét, kik a' budai szinésztársaságot a' téli hónapokban összesen 350 váltó fttal kivánják segiteni, maga részéről a' mellett, hogy állandóúl a' budai szinházban páholyt tart, hónaponként 30 v. ftot ajánl. — A' most érdeklett jegyzékben foglaltatnak következő adakozók: — N. Privitzer Alajos 10 ft. — N. Uzsovics Ján. 50 ft. — N. Lovász András 10 ft. — M. gr Erdődy Ján. 25 ft. — N. Lónyai Ján. 25 ft. — N. Nyéky Mihály 10 ft. — N. Herschich Fer. 10 ft. — M. gr. Pongrácz Ján. 10 ft. — M. b. Rédl Imre 75 ft. — M. gr. Zichy László 10 ft. — N. Szilassy József 50 ft. — T. Gencsy József 25 ft. — A' jegyző-könyvi hivatal 10 ft. — A' regestraturai hivatal 5 ft. — 18.) Sz. k. Buda városának tanácsnoka Koleda András ur a' megyei

gyülés előtt küldöjei nevükben kinyilatkoztatá: hogy azon esetben, ha a' budai szinház Husvét után német bérlőnek adatik-ki, kötelezve leend a' magyar társaságnak hetenként 2 napot ingyen általengedni.

Közli NYÁRY PÁL.

Szabadalmas Szilágy-Somlyó városa tanácsának tagjai az 1836-ki 21-ik törvényczikkely minél előbbi végrehajtását forró kebellel ohajtván, 's csekély erejekhez képest némi áldozatukat a' fenn emlitett szép czélból emelt honi oltárra bemutatni fiúi kötelességöknek ismervén, e' lapok kiadójához legközelebbi napokban 35 váltó ftot küldöttek, mellyek t. n. Pest vgye szinészeti biztosságának már be is nyujtattak.

BUDÁN nov. 21-kén „kastél az országuton" Kotzebue 1 felv. vigjátéka — és a' „ligeti kastél" dramai enyelgés 1 felv. Csató Pál forditmánya jöttek szinpadra. Amabban Szentpétery ur (Lorch) — emebben Megyeri (Ferencz) és Telepy urak (Kóró) mulattaták leginkább a' közönséget. Felvonások után a' jeles bécsi hangművész Hindle János ur a' nagy bőgőn concertet játszott. — Nézők kevesen. —

Balog István ur vendégjátéka Budán. Honi régibb szinészeink ezen egyike, 's vándor társaság igazgatója nov. 22-én mint vendég legelőször tisztelkedett Molière 3 felv. vigjátékában „a' botcsinálta orvos" saját (mért nem Kazinczy?) forditmánya szerint — Rigó Péter szerepében, 's a' mérséklett számú közönséget jó formán mulattatá. Játszásának részletesb taglalatjába máskor bocsátkozunk. Legyen elég addig is ismertetésül felőle mondanunk, hogy ő az, ki e' század első két tizedében a' pesti magyar szinésztársaságnál az attól eltávozott hires Kántor comicusnak helyét foglalá-el, 's meglehetős sikerrel pótolá. Szini pályáját a' Hacker-szálában, hol akkoron a' magyar mutatványok adattak, kezdé-meg. A' mai mutatvány 1-ső felvonása után az ismét Pestre érkezett Szőllősy tánczművész ur, ifj. Udvarhelyi és egy műkedvelő társaságában magányos és hármas magyar tánczot köz tetszésre járt-el.

DEBRECZENBŐL. — Végszó Z. A. szavainak czáfolata czáfolására. — Midőn az ember sovány kenyér keresése végett (mint Mlgr. birálónk e' lap. 87-ik számában magát nyilatkoztatá) veszi tollát kezébe, akkor bizonyosan nem felelhetnek-meg szüleményei kellemetlen érzelmekkel telt keble sugallatinak. Igy nyult tollához e' lapok 88-ik számában a' czáfolatra részrehajló birálónk Mlgr. — midőn kedves vendégünket Abdainét jó szinésznének 's általunk kedvesen fogadottnak ismerni nem akarja. Mi ugyan Abdainénak másodikbeli fekete bárson ruháját, melly fehér prémmel és csinos kövekkel ékesitve volt, kopottnak vagy szine-hagyottnak nem tapasztaltuk, sem égszinű atlasz topánkáját piszkosnak. Eshető azonban, hogy biráló ur mások szemével nézte; azért vitatást fölötte tenni nem akarok; de harmadik pompás veres atlasz köntöse dicséretének elhallgatását igazságtalanságnak tartom. Tudjuk azt is, hogy Horácz szabályai szerint az életkorra is kell figyelmeznünk: de azért biráló ur kedves vendégünket nem jól tekinté-meg; bár, mint tudjuk, egy helyen személyes vitatás köztt szerencséje volt közelről szemléléséhez, melly közben el sem ismerhette saját szinésznénkkel őt egy idősnek és a' két év előtt remekelt S. Birinél fiatalabbnak. Vagy talán a' test gömbölyűségéről itélt? Csudálom; mert bár mellyik festésre vagy Aurorát ékesitő metszésre tekintünk, mindenütt gömbölyű, kövér szépségű alakokat szemlélünk. Egyébiránt városunk szépnemét, melly közül származott Abdainé asszony is, országszerte életre való piros posgás némberekből állónak tartják. Igaz ugyan, hogy az izlés különböző; azért ment-

hető biráló ur. Az is igaz, hogy Abdainét most láttuk szinpadunkon először; azért csudáljuk is. Z. A. állitása szerint, mi ellenvetése lehetett Mlgr. urnak. Abdait már ide érkeztekor figyelmeztették a' szinészek a' biráló urra olly panaszszal, hogy mult évben is sok kárt és zavart okozott nekik, mellyre az ön érdemét ismerő Abdai czélszerű feleletet adott. Alig is hiszem, hogy a' büszke Abdai köpönyeg alatt Gödekéntheveskedve, és nem nyilván felelne-meg biráló urnak. Azt pedig kereken tagadom, hogy országunk minden jelesb szinésznéje megfordult szinpadunkon. Mert mikor volt nálunk a' fő fényben álló Kántorné, Lendvayné, Komlóssyné, B. Rozália, Barthánné, a' jó énekes Nyiriné. Bár kérkedhetünk is, hogy a' fülemile hangú Kubainét birjuk, de mást is vágyunk hallani. Kár tehát biráló urnak városunkat megtisztelő vendégeinket olly czéltalan birálataival elidegeniteni, 's az igaz ügy mellett felszóllaló Z. A. urat megsemmisitéseivel ijesztgetni. Azért is felszóllitunk minden ügyes és jelesb nemzeti szinészt és szinésznét, hogy minket tisztelkedéseikkel szerencsésitsenek szóban forgott kedves vendégeinkkel együtt.

TOTH.

HANGÁSZAT.

Hendl ur hangversenye Aradon. — October 20-kán Hendl János ur a' prágai conservatoriumnak volt nevendéke, jelenleg pedig az itteni conservatoriumnál hegedűt 's éneket tanitó, adá első hangversenyét. — Kezdetét egy ouvertura Brambillatól tevé, melly után — 2.) egy concertino következett Mayseder től, Hendl ur által hegedülve. E' művészileg felséges, nagy terjedelmű hangdarab, mellyet sok hegedűsök hangszerüken nyert tökéletességük kitüntetésére szoktak választani, soknak éppen azon szirt vala, mellyen vélt művészségök hajótörést szenvedvén velek együtt a' középszerűség tengerébe merültek. Csak kevés első rendű mesternek, kik t. i. Mayseder művészi játszás-módjának titkaiba avatottak, sikerült annak különnemű nehéz futásait (Passagen) veszély nélkül meggyőzni. Hendl ur ezen feladást diadalmasan megoldá! Vonása ügyességgel teljes, ritka könnyűségű, szabad; szóval, játszása művészileg helyes. — Nyugodt bizonyossága, melly játszását a' legbokrosabb helyeken keresztül is leirhatlan finomsággal kiséri, tulajdon bájjal bir, 's ez által Hendl ur valamennyi itt előtte hallott mestert felülmul. Arczvonásai mozdulatlanok maradnak, tagmozgalmait sem bámulást gerjeszteni törekvő tettetett erőködés, sem taps után kapkodó vágyás, sem saját művészségével megelégedés mosolya, vagy más valamelly helytelen szokás nem ferditi. Minden mozdulatai szerények 's illedelmesek; játszása pedig gyönyörűséges. — 3.) Pienkowa Alajos ur helybeli kar-kormányzónk, 13 éves tanitványával, Steinitzer Móriczczal 4 kézre zongorán Czerny Károlynak egy fantaziáját játszá. — Ezen művészi kölcsönös egyetértés igen kedvesen vétetett, 's köz megelégülés jeleivel jutalmaztatott. — 4.) Klein Julianna, Montecchi 's Capuletti-ből egy ariát sok kellemmel énekle. — Tiszta, rugékony, érczhangú, 's könnyen fordulatos szép magos szava jövendőre igen jó reménynyel biztat, és szép előmenetelében intézetünk derék tanitói buzgó igyekezetöknek ismét ujabb tanúságát tapasztaltuk. — 5.) Novatschek György tanitó ur Rombergnek „cantalena fantaziáját" violoncellón játszotta. Novatschek ur előadása valósággal a' halhatlan Romberg lelkes hangászi nyelvének hiv magyarázója; mert mélyen megrázó accordjaiból olly elragadtató bájkéjbe tudja az olvadásig ellágyult hallgatók lelkeit emel-

ni, hogy fellépésének, melly mindenkor harsány tapsok között történik, már előre is örvendünk. — 6.) Steinitzer Móricz, Herz Henriknek „Cenerentolából" vett themájára szerzett változatjait játszá zongorán. Már ez alkalommal az ifiú Steinitzernek művészi ügyessége sokkal kedvezőbb fényben mutatkozott, melly által valamint saját talentumát, ugy mesterének, Pienkowa Alajos kar-kormányzó urnak, alapos tanitási módját is a' hallgatók közös megelégülésére nyilvánitá. — 7.) A' hangversenyt Hendl János urnak saját szerzésű 's általa hegedült változatok fejezték-be. — Ezen szép vegyitékű szerzemény minket sokoldalú hangászi szépségekkel bővelkedő hangdarabbal hozott ismeretségbe, melly egyszersmind Hendl urnak genialis 's gazdagon ömledező szerzői tehetségét tanúsitja. Az abban előforduló kitünőleges hatású helyek nagy ügyességet 's bátorságot kivánnak. Hendl urnak tiszta vonása, melly által azokat kiemelé, zajos tapsokra ragadá a' műkedvelő számos hallgatót. Különös említést érdemel adagiója, melly átaljában Mayseder remek műveivel igen rokon szellemű. — Bájtlehelő átmenete a' flageoletbe, 's a' hangoknak azon lépcsőnkénti ellankadása, mellyek egy tovább lengedező szellő gyanánt mintegy elhalni látszattak, nagy behatású volt, 's átaljános méltánylást szerzett Hendl ur jeles művészi tehetségeinek, mellyektől az itteni conservatorium méltán igen örvendetes gyümölcsöket várhat. S.

UTASITÓ.

Virágzó Crysanthemumok nagy mennyiségű példányokban vásárolhatók Muszely Károly műkertész urnál Pesten, kinek boltja a' nagyhid utsza szegletén Sina báró házában, a' szinjáték épülete ellenében van; üvegháza pedig, hol az emlitett virágok állanak, Terézia külváros 3 rózsa utszájában 768 — 769 szám alatti kertjében. A' virágkedvelőket méltán figyelmeztetjük e' gyönyörű, teljes virágzásban levő növényre, annyival inkább, minthogy illy ritka szépségű, olly sokféle 's leggyönyörűbb fajú, és szinvegyületű gyüjteményt nem olly hamar lehet valahol látni. A' látogatók is szivesen láttatnak, kik különös elégültség nélkül nem fogják elhagyni Florának e' pompás és ritka szépségű kedvenczeit. Már is sokan jöttek bámulni a' budapesti virágkedvelők közül e' bájos virágokat, 's mindenki bizonyitá M. urnak e' nagy gyüjteménye becsét 's példányainak ritkaságát. Méltán örülhetünk, hogy M. urban olly szép törekvésü hazánkfiját tanuljuk ismerni, ki a' kertművészséget, jelesen pedig a' legritkább virágok és növények tenyésztését teljes iparral és műismerettel üzi, 's ez által olly hézagot tölt-be, mellyet eddig honunk szivében sajnosan tapasztaltunk.

TÁNCZ.

Szőllősy Lajos tánczművész közhirré teszi, hogy e' folyó hónap 30-kán táncz-tanitásait elkezdi, és folytatja egész télen által, ki is magát a' minden rendű t. t. hazafiaknak, nevelő intézetek érdemes felvigyázóinak, kik e' művészetben nevendékeiknek előmentöket ohajtják — több esztendők óta tapasztalt résztvevő kegyökbe ajálja. Szállása Pesten hatvani utszában fejér farkas czimü háznál 594 szám alatt.

DIVAT.

Parisban jelenleg a' különféle rajzú, 's árnyéklatú indiai kasemirok játszanak nevezetes szerepet a' divatos körben. Az uj selyem szövetek legkisebbet sem ártanak a' bárson elsőségének; mert a' legékesebb dámák bársonba öltöznek, kivált látogatóra. A' bársonnak gesztenye, föld, füst, fekete, cseresznye, ibolya szine van. A' karmantyúk is kezdenek előbukni téli szuglyaikból, és pedig többnyire nyuszt-prémből készülnek. A' prémbőröket kezdik használni a' bárson vagy kasemir-bajederek, köpönyegek 's gallérok bélésére. — A' bárson kalapoknak nagy alakjok 's öblös ernyőjek van, melly utóbbi alá blonde és bárson virágok tétetnek. — Ruhákon a' félig bő ujjak leginkább kedveltetnek.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utsza 612.

HONMŰVÉSZ.
Pesten csötörtökön december 1jén 1836.

KÖLTÉSZET.

Barátomhoz.

Míg a' kéjek mámorában
Gyenge szívem részesült;
Míg a' vágyak lánghevétül
Elboritva nem hevült;
Mig a' gondok nem gyötörtek,
Érzeményim szenderegtek;
Addig élet-fáimon
Kedv virágzott gazdagon.

Ám hogy egyszer érzeményim
Ebredeztek, 's vágyaim
Vig szivembe bút vetettek,
'S ebbül keltek gondjaim;
Szétröpültem e' világba
Gondolattal: — de hijába
Nem találtam nyugtatót,
Bús szivemre írt adót.

Vágyakodva hogy merengtem
Erre arra szüntelen,
Sérveimre írt vadászva
Ám de csak reménytelen: —
Im borult egem körére
Egy sugárzó csillag ére,
Melly elüzte bánatom',
'S nyugtatá hő lángzatom'.

Mert ezen dicső ragyogvány
Hívem! szűdbe olvadott,
'S nékem ott reménytelennek
Földi mennyet alkotott:
Igy találtam-föl tebenned
Azt, ki engem földeritget
'S megvigasztal. Ah! be kár,
Hogy mennyünkben van határ.

x. w-ből.

SZORGALOM.

Arany bányák Uralban. Az arany, mellyet az urali bányákból ásnak, az orosz országos jövedelemnek kétség kivül fontos forrását teszi. Az Ural, melly annyi vasércz- és réz-mennyiséget foglal magában, szintén gazdag arany erekkel is bővelkedik. Az első arany feltalálása e' hegyekben csak jelen századunkban történt; mert még ötven évvel ezelőtt egy bányásznak sem jutott eszébe, figyelmét az aranyra 's aranyporra forditni: csak vas és réz után ástak. De a' bányászati tudományok az emberi mivelődés egyéb ágaival együtt előrehaladtak, 's dologhoz értők szinte csalhatlanul kiszámiták, hogy itt aranynak is kell rejtezni. Az egyszer felállitott gondolat következetében tett vizsgálódások csak hamar szerencsés sikerrel koronáztattak-meg: sok helyen találtattak homokrétegek aranynyal gazdagon, 's nem sokára egész erek is. Ez minden esetre egyik legfontosabb epochát teszi az orosz bányászatban. Egyébiránt az első nyereség csak csekély vala, 's jelenleges fontosságát csak az utósó tiz év alatt érte-el. A' kormány által közhirré tett tudósitásokból láthatni, hogy 1827-től 1834-ig az ezüstön és platinán *) kivül az orosz országi bányák 2.676 pud tiszta aranyat szolgáltattak.

Nem lehet nem megjegyeznünk, hogy ezen arany-ásásnak magukra a' bányai vállalatokra is igen nagy befolyása volt. Ezeknek munkássága akkor, midőn az aranyat ásni kezdék, csaknem mindenütt korlátolva volt, 's most munkájok az előbbivel összehasonlitva még csekélyebb. Ez onnét van, mivel a' bányászat-értő munkásoknak legnagyobb része az arany homok-mosásra és arany erek dolgozására adja magát. Ennek természetes következése az lön, hogy az erdők kiirtása szünedezett; mert noha az aranybányáknál is szükség van fára, de még is sokkal kevesebb kell, mint egyéb bányáknál. Az erdőkimélés fontossága annál nagyobb, mivel a' bányák körüli erdők már felette meg valának ritkitva; mert, mint tudva van, a' kormány minden uj bányának bizonyos szabad esztendőket engedett, mellyek alatt az uj bánya nem fizetett a' benne kiásott vasból tizedet. Sok bányatulajdonos akará tehát ezen szabad esztendőket használni, 's bányájiból a' lehető legnagyobb hasznot meriteni. E' végből a' bányát felette kiterjeszték, 's a' nélkül hogy a' jövendőt legkisebb tekintetbe vették volna, az erdőket irtózatosan kipusztitották. Ide lehet még számitani azon gondatlanságot, melylyel e' munkájokat véghez vivék; t. i. minden erdőismeret hijával levén, az erdőket egészen kivágák ugy, hogy utósarjadékot nem igen lehet

*) Az ezüstből 9.253, platinából 756 pudot nyertek. Lásd Bergwerksjournal 8. sz.

már reményleni. Ennek következése lön, hogy a' hámorok mindinkább fa-szükséget szenvedének, 's igy az aranymosás és az arany erek munkálása, erdőkimélés tekintetébül, nem csekély elsőséggel bir. Ezen kivül még egy körülményt kell tekintetbe venni, melly egyszersmind következménye az arany-ásásnak. Mielőtt az aranymosással foglalatoskodtak, a' hámor-tulajdonosoknak foglalatosságaikat korlátozniok kellett, 's az által természetesen a' vas árúk becse alászállott; de azért nem szállt még föl e' vas árúk becse, hanem inkább csökkent, mivel nem annyira kerestettek, mint előbb. Bár mint legyenek korlátozva a' hámorok munkálatai már most, a' hámortulajdonosok alig szabadulhatnak-meg árúiktól, midőn ellenben ezelőtt alig tudtak eleget előteremteni, annyi keresőjek vala. Illy körülmények köztt, igaz, kedves hir vala füleikbe, hogy az Ural belseje aranyat is rejt magában: embereiket jobban foglalatoskodtathaták, 's egyszersmind egy igen nyomasztó állapotból menekedtek-ki.

Az arany feltalálásának jótékony következményei közé azt is számlálhatni, hogy a' hámor-munkások életmódja 's egész állapotja lényegesen megjavult. Ezt legalább sok hiteles férjfi bizonyitja, 's alig is lehet másként; mivel most jobb fizetést kapnak. Takarékosság és józan maguk viselete mellett a' főmunkások (mastero wie) szép pénzt tehetnek félre. Igaz, hogy ezt nem teszik mindnyájan; de hol és mikor volt a' pénz minden embernek egyiránt hasznára?!

Az aranyfövény Uralban kétféleképpen szedetik, vagy a' közönséges bányászi aknák, vagy a' föld felszakasztása által. A' fövényrétegekből, mellyek nem feküsznek mélyen, az utósó móddal szedik. Az akna beütése sokkal költségesebb, részint maguk a' bányamunkák, részint a' viz 's t. eff. elháritása tekintetébül. Azonban a' mélyebben fekvő fövényrétegek sokkal több aranyat rejtenek magukban, 's igy a' reájok forditott kettős költséget kipótolják. Vannak helyek, hol 100 pud homokbul 3 pud aranyat mostak-ki. De ez ritkaság, 's közönségesen 100 pud fövényből 1 solotnik aranyat mosnak-ki. Ezen kivül megjegyzendő, hogy ugyan azon egy akna fövényrétegei különböző helyeken különböző mennyiséggel rejtik az aranyat. Ebből némellyek azt akarják következtetni, hogy az aranyat rejtő fövény valamelly erőszakos megrázkódtatás által jött jelen állapotjába. Maguk e' rétegek is igen különbözők. Némellyek olly nagyok, hogy kevés év alatt 200 pud aranyat nyertek belőlek. A' legnagyobb aranytelkek Werch-Isetsk, Nischne tagilsk, Kaslinsk, és Newiansk kerületekben vannak; a' werchisetskiek legjelesbek valamennyi közül, mellyek 1833-ban 57 pud tiszta aranyat szolgáltattak.

Milly kiterjedésűek az aranymosások, mutatja azon sok arany, melly évenként az Uralból hozatik; nagy capitalisokra mennek, és

számos kezet foglalatoskodtatnak. Egyesek ezek közül olly nagyok, hogy ezer sőt több embert is foglalatoskodtatnak, nevezetesen a' nyári hónapokban, midőn e' munka sokkal könnyebben üzettetik. A' legtöbb aknánál azonban meleg mosások vannak, 's ott a' munka télen is folyhat. Egy illy mosás megnézésében sok festőlegesség van. Itt látni egy hosszú sor mosópadot, mellyen száz meg száz ember dolgozik; ezek a' homokot hozzák, azok a' padokra osztják-el. A' felvigyázó élesen figyel mindenre. De az általános élénkség és munkásság még nagyobb lesz, midőn a' tulajdonos jelen-meg: akkor az utósó napszámostul kezdve a' felvigyázóig mindenki iparkodik munkásságát mutatni. Gyakran vidám énekeket is hallhatni. A' csoportok festőleges elosztása, az élénk mozgás, melly az egésznek olly változatos képét adja, sőt maga a' vidék is, mind ez olly képet mutat, melly bármilly festőnek ecsetjére is érdemes.

A' mosás módja mindinkább javul, 's jelenleg nagy tökély fokán van. A' mosás sikere főképp az eszközök jobb vagy roszabb voltától függ. Midőn az aranymosás Uralban elkezdődött, eleinte csak egyszerű mosókosarakat használtak. De mivel ezek kicsinyek, kisebb aknáknál sikerrel használtatnak. Az ugy nevezett magyar mosópadok használtatnak széltiben már most. Minden padon három ember dolgozik: kettő a' rostélyon áll, melly öntött vagy kovácsolt vasból van készitve, harmadik a' rostélyon átnyomult fövenyet teriti-ki, 's az aranyat elválasztja. Illy nemű mosásnál a' munka igen halad. E' magyar mosásnál a' munkát kezek teszik-meg; a' többi módoknál viz-erőre van szükség; itt a' dolgozónak csak az erőművet kell szemmel tartania 's a' homokot felhalmoznia.

A' magányos hámoroknál sok önkénytes dolgozó is vétetik-föl; számuk a' nyári hónapokban csaknem felét teszi a' tulajdonképpi bányászoknak. A' hámortulajdonosok nagyobb terjedésű munkáltatás mellett több aranyat nyernek ugyan; de az arany fövény hamarabb merittetik-ki, 's igy majd a' hámorosok két szék között földre eshetnek. A' szabad, fogadott munkások, kik az aranymosásnál munkát keresnek, nagyobb részint parasztok a' közelfekvő falukból, 's ezek kétség kivül más, szinte hasznos munkát is találnának. — De ezt az orosz tudósító mondja, mi az Oroszoknál mindig mélyebben gyökerező osztálykülönbségből jő, melly azt akarja, hogy a' paraszt ne tegyen egyebet, mint durva póri munkát.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

BUDÁN nov. 24-kén „lassú viz partot mos" vigjáték, Meslényi Molnár János forditmánya — 27-kén „arany király" tüneményes vig ját. adatott.

— 28-kára Lendvayné assz. jutalmi játékaul „Griseldis“ vala hirdetve. — Balog István ur innen odább utazván több izben nem lépett-fel. Játszás módja felől tehát, mellyet multkor bebizonyita, egyszeri előadásából annyit mondhatunk, hogy az a' régi comicai iskolának bélyegeit jóformán viseli, azonban az illendőnek korlátjai köztt törekvék maradni.

PESTEN budai szinészeink által nov. 25-kén „Angelo“ adatott Csato forditmánya szerint, melly a' szinházat egészen megtömé nézőkkel, kik lelkes részvételt bizonyitó több izbeli hosszas zajgó tapsokkal jutalmazák Lendvayné (Katalin) 's Kántorné assz.-t (Tiszbe), Megyeri (Homodei) és némileg Bartha urat is (Rodolfo). Az utóbbit igazán sajnálhatni, hogy rendszeres szavalásra nem akar szokni. Neki egészen felkellene hagyni eddigi szavalása módjával, és ujabbhoz, helyesebbhez szokni; mert fájdalommal köz vélekedés szerint tapasztaljuk, hogy ő inkább hanyatlik, hogy sem gyarapodnék, mind játszásában mind szavalásában. Most még idő volna saját javát előmozditó tanácsunkat elfogadni. A' mai 2-dik 's 3-dik felvonásban bizonyosan helytelen volt örökké siránkozó lágy hangú beszéde, élénk 's vidám helyett, a' 4-dikben pedig a' fülsértő lármás hangnak hosszadalma.

KASSÁN nov. 3-kán az Abauj vgye által pártfogolt nemzeti szinész társaság Komlóssy ur igazgatása alatt „Melpomene üdvözlete“ czimü allegoriai prologgal (Kovacsóczy ur szerzeménye) kezdé-meg téli mutatványait. Ezt követé Scribe vigjátéka: „örökké“ Csató Pál forditmánya szerint. Komlóssyné (Vámayné) assz. a' fondorkodó anyát helyesen ábrázolá. László (Ferdinand), ha tüzét mérsékli, még nagyobb tetszést nyer. Ő a' társalkodási vig darabokban igen otthonos, és mindenütt tetszést arat. Erdősné (Amalia) csinosan öltözve, ugy látszék, mai szerepében nem talált körére. Szavához szokni kell. Magda Luiza (Mathilde) olly ügyesen képzé a' még nevelésben levő, ártatlan, nagy világ divatjával ismeretlen, nyiltszivü leánykát, hogy minden jelenete zajosan tapsoltatott-meg. Ha pályáján igy halad iparkodva tovább, a' már itt taval is nyert köz tetszé t állandó sajátjává teheti. Szöke (Dávid) helyén vala. Játék végén László és Luiza előhivattak. Nézö igen kevés; min azonban nem igen lehet csudálkozni. — 5-én az első bérlet kezdődött a' már igen ismeretes „Preciosa“ regényes dramával. Déryné assz. (a' czimszerepben) az volt, mi mindig. Játéka bájló, kellem-teljes; érdemet becsülni tudó közönségünk őt első kiléptekor zajos tapssal fogadta, és játék végén Szerdahelyivel (várnagy), ki hasonlag tapssal üdvözölteték, 's mai szerepében igen mulattató vala, előhivatással tisztelte. Erdős (Fernando) szinészi idomokkal bir ugyan, de mint észreveszem, neki még igen-igen sokat kell tanulni, mit kitünő szorgalmától várni is lehet. László (Alonzo) iparkodott, de az illy szerepek nem neki valók. Haray (Eugenio) igen feszes kezdő szinész. Erdősné (Viarda) látható szorgalommal játszott. A' kardalok jól sikerültek. — 6-kán „Borgia Lucretia“ Hugo Victor dramája került szinre. (Vasárnapra szerencsétlen választás!) Tóth (Alphonso) igen ügyesen vivé szerepét. Parázsóné (a' czimszerepben) ma először lépvén-fel tapssal fogadtatott, és valóban igen helyes játékáért a' mutatvány végén előhivatással tiszteltették. Hangját kivevén, mellyhez azonban könnyü szokni, minden szinészi tulajdonnal dúsan bir, 's igazat mondva, ő e' társaságra nézve nagy nyereség. Igen tetszőleg és jól öltözködik; ruhatára izletes és pompás. Ezen előadásán legalább köz tetszést és megelégedést nyerni vala szerencsés. László (Gennaro) az illy szerepekben müértők tetszését nem nyerheti-meg: iparja azonban dicséretre méltó. Erdős

(Gubetta) szép reményekkel biztat. Észrevételemet ki nem kerülheté az utósó felvonásban Negroni herczegnőnél adott esti mulatság alkalmával csak két nőszemélynek jelenvolta. Nincsen-e több asszony a' társaságnál? vagy talán szégyennek tartatik statistának öltözni? Éppen nem; mert az egész a' társaságnak dicséretére válik, mit (ugy tartom) minden tagnak szem előtt kellene tartani.

KLESTINSZKY LÁSZLÓ.

DEBRECZENBEN. oct. 16-kán a' „falusi borbély" adatott. E' Smidt szerzette, Kócsi forditotta, Schenk muzsikára tette tréfás daljátékban, mind a' mellett is, hogy a' tréfákkal gúnyoló bohózatoknak 's vig játékoknak egyedüli czéljok a' rosz, helytelen, 's megrögzött szokások, módok, szertartásoknak 's a' t. kiirtása, és azoknak lealacsonyitott torzképek által megutáltatása 's kiküszöböltetése — valljon itt czéltérőleg van-e Rund iskola-mester szájába irva azon gunyos gajdolat, mellyet neki a' borbély gyámleánya kedvesének halálhoz készitése végett, falusi kántorok módja szerint, kell elgajdolni. A' hajdankori persa fejedelem országában főtörvénynek iratá minden vallásnak tiszteletben tartatását; 's mi keresztények a' mai szelidebb türelmű század emberei, korunk szellemével összve-férőnek találnók-e vallásunk szertartásainak illyetén pórságok közé illesztgetését, 's annak torzképben megjelenését szinpadunkra botránkozás nélkül? A' czimszerepes Szerdahelyi ur hozzá hasonlitlan személyesitője volt a' falusi borbélynak, 's mind szabályos éneklésével mind arcz- és testjátékával nézőinek tetszését 's elégülését nyeré. Illy dal szinést igaz gyönyör látni szinpadunkon. — 18-kán „Eduard Skócziában, vagy, egy szökevénynek rettentő éjje" Düval történeti dramája Kotzebuetól németre, Láng Ádámtól pedig magyarra forditva adatott. A' czimszerep alakitója Szerdahelyi ur volt, 's nézői clégülésében részesült. — E' játékkal uj bérlet nyittatott ismét 12 előadásra.

Német játékszin.

PESTEN Treumann ur, Manheimban badeni főherczegi udv. szinház tagja, novemb. 18-kán lépett-fel mint „Hans Sachs." Ezen fiatal szinész kedvező termete mellett szép tehetséget fejte-ki szerepének élénkebb, 's vidámabb részeiben; kevesebbé volt szerencsés az érzelgőkben. Mindazáltal ösztönző tapsokban 's előhivatásban részesült. — 26-kán Posinger Sándor ur részére adatott „a' Flibustier (tengeri rabló) — vagy a' bikavadászok Délamerikában" nagy regényes rajz kardalokkal, ütközetekkel 4 felvonásban. Auffenberg József báro munkája. A' sokat igérő hirdetmény a' páholyok nagy részén kivül megtömé a' szinházat: de azon kivül, hogy csak egy kardalt és ütközetet tapasztaltunk, a' kevés hatású és érdekű darab jó formán untatott, de különösen a' fő szerepet játszó Hensel urnak (Montbars) illyesmire gyenge, selypes, és szünetlen éneklő és siránkozó hangja. A' darab végén volt ütközet minden puskázás és lóháton nyargalódzó katonák ellenére sem tett hatást az egészszel együtt. — Folyó hónapunkban Minkné assz. jutalmául Bellini utósó daljátéka „Puritanusok" és később Raimund „tékozlója" jövend szinpadra pompás uj diszitményekkel. — Sajnosan értjük, hogy Minkné assz. és Oberhoffer ur husvét után elhagyják Pestet. Beer úr még itt van.

A' budai szinházat jövő husvéttól kezdve 6 évre Nötzl ur bérléki, eddig a' temesvári szinház bérlője, mellyet most Müller ur vön kormánya alá.

HANGÁSZAT.

Pesten Kellermann Keresztely ur dán hangművész, november 23-kán délután 4 órakor 2 váltó ft. bemeneti díj mellett a' városi tánczteremnek csarnok-teremében adá első nyilvános hangversenyét, mellynek részei voltak: 1) Merk J. violoncell- concertjának első darabja; a' kobozt játszá meglepő jelességgel Kellermann ur. — 2) Liszt dalját „vágy a' Rigihez" éneklé Walter l. a. dalszínészné flauta (Scheibel ur) és fortepiano (Erkel ur) kisérete mellett. E' schweicz dalok szellemében készült ének különös tetszést nyert. — 3) Potpourri violencellra, huros szerek kisérete mellet játszá a' versenylő ur. A' különféle hangokból játszott themák és változatokban sok oldalúságát bizonyitá-be K. ur. — 4) „A' puskapor-torony őrje" czimű ismeretes költeményt Kalis színész ur igen helyesen szavalá. — 5) Reissiger dalját „dalnok a' távulban" éneklé Kaler dalszinész ur fortepiano (Erkel ur) kisérete mellett. A' zajos tapsok után szives volt még egy rövid dallal kedveskedni. — 6) Merk. J. E-dur változatait (ugyan azokat, mellyeket multkor a' nemzeti casinóban) kitünő jelességgel játszá ismét a' versenylő ur, 's a' minduntalan kitört tapsok, mellyekkel tiszteltették, eléggé bizonyiták, hogy dicséretére nem mondánk sokat multkori lapjainkban. — Hallgatók annyin, hogy a' csarnok-terem tele volt.

Budán Hindle János ur, bécsi hangművész, nov. 21-kén a' szinházban, hol „kastél az országuton" és „ligeti kastél" vigjátékok adattak, az első felvonás 's játék végén a' már Pesten is hallott concertinót és változatokat („o cara memoria" themára) játszá a' nagy bőgőn, 's itt érdemlett tapsokat aratott. Fájdalom, noha bérlet-folyamban történt az előadás, olly kevesen voltak a' hallgatók, hogy a' pénztárból reá semmi haszon sem juthatott.

Pesten a' nemzeti casino teremében nov. 27-én adatott hangászati mulatság alkalmával kevés hallgató jelenlétében játszatott 1) Reissiger Gy. G-dur quintettje (két cellóval). — 2) A' két első darab köztt Adler Gy. brillant rondeau-ja klaviron és hegedűn Erkel és Taborski urak által. — Igen czélirányosnak tartjuk azon uj rendelményt, hogy most már csak egy rendbeli quartett vagy quintett és egy közbeszőtt camerai darab játszatik, mi által eszközöltetik, hogy a' hallgatók egy része végig várhatja a' hangászatot, minthogy ez illy módon egy óránál tovább nem tart.

A' budapesti hangász-egyesület első nagy hangversenye nov. 27-ki délután 4 órakor a' városi nagy tánczteremben éppen olly pompás vala, mint megható és jeles. Az óriási terem a' mintegy másfél ezerre menő népséggel tömve volt. Az előadó működvelők 's rendes hangászok száma mintegy 160 személyből állott. Az éneklők egyedül 70-en voltak, hegedűsök 30-an, violoncello 6, contrabass 6. A' bassusok tehát nem valának helyes arányban a' többivel, 's a' hegedűk hangját észrevehetőleg elnyomák gyakran. Ezen utóbbiaknak számát tehát szaporitani kell. Csudáljuk, hogy budapesti igen számos jeles violinistáink közül illy kevesen vettek munkás részt legalább ezen első előadásban. Közönséges vélemény szerint még annyin lehettek volna. A' violinisták vezérei Servaczinski és Taborski urak valának; solo-bassust éneklő Kaler, tenór S-ka ur; Urbani ur a' karmester; az éneklő kar segéd-vezérei Männer és Babnigg urak. Mind az orchestrum mind az éneklő kar minden kifogás nélkül jelesen működék, 's gyakori tapsok jutalmazák a' szép törekvést. A' megelégedés átaljános volt, 's ezen első hangversenynek helyes sikerültéből is jó reménynyel biztathatjuk az intézet jövendőjét, 's ohajt-

jnk is, vajha minél több részvényes pártolja tettleges áldozatjával e' rég ohajtott szép intézet létét. A' mai hangverseny csupa nagyszerű részekből állott, mellyek következők voltak: 1) Urbani Ágoston megnyitó cantatéja. A' költeményt Haffner ur szerzé. Örömmel tapasztaltuk e' szép műben a' muzsikai szerzőnek jeles hangászati tehetségét, melly minden műismerő előtt köz helybenhagyást nyert. — 2) Beethoven Lajos B-dur nagy symphoniája egészen. — 3) Mozart W. A. nagy cantatéja „Szent! nézz kegyesen reánk!" rekeszté-be meghatólag az egészt, 's érdemlett tapsokra méltatott. — A' 2-ik hangverseny jövő hónapban leend, 's ritkábban hallott egyes verseny- és énekdarabokból fog állani.

TÁNCZ.

Kecskemétről. — Szünt már az epemirigynek ujabb pusztitása városunkban: de még félénken 's reszketve dobogott vissza minden sziv az elhaladt borús napokra, midőn közttünk megjelent lelkes ifjú Polgár Mihály kedvre derité a' remegő kebleket. Oct. 27-kén t. i. egy kellemes zárt bált rendezett-el a' helyes választással egybehivott társaság számára. Fáklyások fogadták a' casino diszes épülete kapujához lépőket, 's téres lépcsőken a' teljes pompafénynyel megvilágitott terembe bocsáták. A' kecskeméti barna hangászok, legujabb keringőkkel meglepők, lejtésre készteték a' számos helybeliek és meghivott idegenek diszes seregét. — Felejtve volt az epekedés; minden jó rendén, minden szép, vidám, bájoló alakban látszott. Mind ezeknek szerzője 's felügyelése által mesterileg elrendelője ő volt, a' kedvelt ifjú Polgár Mihály! 's a' fényes határvonal mintegy örökre elzárta ama borús napok zsibbasztó gyászát. — A' nemes részvét lantot is pendite-meg, szivünkből viszhangzót, 's vidám körben hála-dalunkat e' hangzatkában tolmácsolót:

Mint hajdan, mig arany napok folyának
Szelid liget szelid virányain,
Az esti szél 's Zefir fuvalmain
Szép Chárisok kar-öltve tánczolának:
Nyiltával íme a' Bál templomának
Lebegni égi húrok hangjain
Ringatva honfiak láng-karjain
Hány égi kellemek nem indulának!
Bár füst, — mi szép az ember élete,
Ha Grácziát szoritva hő ölébe
Mig rezgve száll a' hang báj- zengzete
Derülve lejtez a' tánczok körébe.
Polgár! kedvet hozál édes honodra,
Csók érte szádra! csók vig homlokodra!

LÓRÁN.

Debreczen városában számos uri vendégtől pezsgő 's elég fényes volt a' nov. 20-kán tartatott „Katalin napi tánczmulatság." A' „fehér ló" czimü vendégfogadó uj haszonbérlője (kinek köszönheti városunk, mint egyik vállalkozónak a' közelebb megindult gyors szekér létesülését) minden igyekezetét arra láttatik forditani, hogy e' vendégfogadót virágzóvá, 's benne a' gyors léptekkel felénk haladó farsangi estvéket mulatságosokká, 's kellemesekké tehesse. Az ételek 's mindennemü italok kiszolgáltatásában nyilvánitott pontossága közelebb érkezett vendéglőjének mindenki elégülését 's jóváhagyását nyeré-meg. Egy váltó forintnyi bemenet-ár mellett (noha a' kijövetel sokkal többe került) elég vigan töltheté kiki ezen első báli estét, mellyen a' tánczosok talpviszketegségét Boka Károly, ismeretes barna hangász bandánk ügyes vezére, érzéssel játszva ingerlé és csillapitá.

DIVAT.

48-dik divatkép (Parisból). — Turban krepből arany gyöngyökkel; blonde fejkötő atlasz szalaggal; ruha szálas bársonból. — Bécsi divat nov. 24-kén: köpönyeg koczkás fél selyemből bársonnal ékesitve, atlasz kalap virággal.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utsza 612.

MTA KÖNYVTÁR

HONMŰVÉSZ.
Pesten vasárnap december 4kén 1836.

KÖLTÉSZET.

Irma.

Szép este volt; a' nap
Báj-fénye eltünék,
Az erdő lombjain
Lángolva búcsuzék;
Égtek sugárai
A' tó' ezüst vizén,
'S ragyogva mint arany
Játszták tükör-szinén;
Es' dalt zenge az
Ártatlan fülmile;
Ekkor hajh! szívemen
Még boldog csend üle.
Szabadon mint madár
Ülék a' tó gyepén,
Nyugalmat lelve a'
Természet szép ölén.
Miként a' harmatcsepp
A' szende violán,
Érzelmem tiszta volt
Éltemnek hajnalán.
Ah! 's ekkor láttalak
Leányka! tégedet,
A' ki lelánczolád
Örökre szívemet.
A' szellő lengeté
Szép szőke fürtidet
'S te reám felvetéd
Varázs-szemeidet.
Piros igéző szin
Terült-el arczidon,
Szemérem a' bibort
Festé láng-ajkidon.
A' liget árnyain
Mint szarvas eltünél,
'S magaddal egy boldog
Nyugalmat elvivél!

Ezóta csak bút zeng
Nekem a' kis madár,
Vágyaimhoz közel
A' kéklő láthatár.
Örökre elhagyott
Az édes jó remény,
Ah mert nem nyughatom
Szép Irma kebelén.

IRMAY.

SZORGALOM.

Borszeszszel fütendő kályhák. A' mémorial encyclopedique ezen Wolf ur által Parisban feltalált kályhákrul következő tudósitást közöl. Az egész készületnek súlya nem nehezebb hat fontnál, 's akkor is, midőn már belsejében a' borszesz ég, könnyen hordozható egy helyrül másikra. Négy sou-árú borszeszszel ebédlőteremek, háló 's öltöző szobák, és átaljában olly lakások, hol csak rövid ideig tartozkodik az ember, gyorsan felmelegülnek. Ezen uj találmány haszna pedig különösen abban áll, hogy azt utazás közben is lehet használni; szét lehet t. i. ezen kályhát szedni, egy skatulába pakolni, 's ismét öszverakni, ha vizet melegiteni, szobát fűteni, vagy ruhát száritani akar az utas. — Ára az egész készületnek egy palaczk borszeszszel együtt 15, az utra valónak pedig 20 frank.

Légszeszszel kivilágitott hajó. A' légszesz-készités módja naponként nagyobb tökéletességet nyer, 's a' vele élés nemcsak a' száraz földön divatoz, hanem a' folyókra és tengerekre is kezd már terjedni. Kevés hónappal ez előtt a' Themsén egy gőzhajó készült, mellyet Engledue hadnagy terve szerint légszeszszel világitnak. Estve t. i. egy készületet 's két üveg görebet (Retortát) helyeznek a' gőzkatlan felső részére, honnan kevés idő mulva a' gőzszesz czélirányos csőkben a' hajó minden részébe elömlik, meggyul, 's igen tiszta és kellemes világosságot terjeszt.

FESTÉSZET.

Sirani és Furini. — Sirani Erzsébet, hires művészné, Sirani András tanitványnéja volt a' festészetben, ki Guidót szerencsésen utánzá. Ezen képiróné Bolognában született 1638-ban, de már 1665-ben életpályája 27-dik évében erőszakosan kiragadtatott az élők sorából, szobaleánya mérget nyujtván neki. Gyászos ünnepies pompával temettetvén-el, Guido Reni oldala mellé rakattak-le hideg tetemei. A' művészné arczképe, saját dolgozata, Majlandban tartatik.

Felséges azon festvény, melly a' bécsi cs. kir. képtár birtokában van. Ezen vászonfestvény 3'—5'' magos 's 2'—9'' széles. Amor

kék ätherben állva, 's Aurora szinű fénytől körülsugározva, magosb regiók felé tekint. Alakzata a' közepet tartja a' gyermek- 's ifjúkor között. Nemes állásában, a' jól eltaláló nyilat tartja egyik kezével melljéhez forditva, másikkal az ivet. Az elrendezés egészen Guidóéhez illő, kinek Sirani művészné szerencsés utánzónéja volt. A' szinezés 's világitás mesteries, jobban ideális, hogysem természetiés; a' rajz szilárd és igaz, mind a' mellett is a' főnek nemesb karaktert ohajtanánk. Általán, az ecset kevéssé sietve készült munkára mutat, 's a' tulságokban a' bánás még rest is; mind ezen felhordott hiány mellett az egész kellemes tökélyes hatást szerez. — Mind azon asszonyi személy között, kik maiglan a' művészeteknek szentelék óráikat, Sirani Erzsébet a' legmagosb fokon áll. Ha asszonyi dolgozatoknál általán meg van mindenkor a' puhaság-ellengördités 's az erőhiány; ebben tiszteletes kivételt tesz már ezen művészné. Férjfias szellem uralkodik találmányaiban, férjfias tüz a' kidolgozásban. Legszebb két dolgozatának tartják: Krisztus keresztelését, 's paduai sz. Antalt; és ezen festvények kitüntetett helyet tartanak fenn számára a' bolognai iskolában. Joggal mondhatja tehát róla Lanzi: nagy csuda, hogy egy leány, ki alig töltött 26 évet e' földön, olly számos festvényt készithetett, mint Malvasia felszámlál; de még nagyobb az, mikép tehette ő azt annyi tanulmánynyal 's olly finomsággal; legnagyobb pedig az, mint bánt ő a' historiai festészetben 's olly nagy idomzatokban, még pedig minden félénkség nélkül, mitől maga L. Fontana 's mások a' szép nemből menttek nem voltak.

Furini Ferencz, egy képirónak fija volt. Született Florenczben 1600-ban. Ezen művész eleve atyjától vett oktatást a' rajzban 's festészetben, azután pedig Roselli volt tanitója, 's végre Rómában és Velenczében mivelte-ki magát. Legyen, hogy ő valamelly feltünő talentummal nem birt is a' nagy találmányokban, mind a' mellett is egyszerűbb tárgyaknál, különösen az asszonyi testeknek kellemes előterjesztésében olly fölségesen dolgozott, hogy őt nem igaztalanul a' florenczi iskola Guidojának vagy Albanojának nevezék. Ezen művésznek festésmódja kétségkivül a' legkellemesebbek közé tartozik; a' szineknek fölséges egybeolvadása finom ecset, jól kiszámolt világhomály, kékes zöld átfutó tinták, 's eltalált kinyomás a' főkben — karakterizálják őt. Furini 40 esztendős korában lelkész lön Mugelloban, hol végre 1649-ben kimult. — Jeles azon vászonfestvénye, melly a' bécsi cs. kir. belvederet disziti, 's melly $5'—3\frac{1}{2}''$ magos 's $4'—9''$ széles. Ám ha történetleg bizonyosnak nem állithatni is, hogy a' Lukács evangelistánál felhozott naini bünösné, kinek szeretete és hire végett megbocsátott Krisztus, egyenlő személy a' magdalai Mariával; ennek felvétele által mind a' mel-

lett is olly szép hitbeli karakter, olly szép példányképe az igaz keresztény bünbánatnak 's isteni szeretetnek nyomatik-ki, hogy ennek befolyása mindenkor a' legjótékonyabb közé tartozott. Nem csupán a' hitbeli költészet 's képző művészet vevék-fel ezen történetnek vonzó anyagát, hanem ajtatos hitvallás is talált benne vétkeseknél példát az utánzásra, 's a' megbocsátás vigasztalását. Ennélfogva sz. Ágoston rendelése szerint, a' bünbánatosnék rendje (Magdalonettek) állott-fel a' 13-dik században. — Ezen helyes képben, Magdolna van előterjesztve a' sivatagban, bünbánata első idejében. Fájdalom 's bánat könnyeit hullajtván, a' megbékélőhez tekint-fel, honnan a' világosság sugára esik reá éji homályos felhőkön keresztül, jelentvén az isteni kegyelmet. Maga tartása helyesen mutatja megnyugvását; test és lélek a' mindenható felé van vonzatik. A' világitás az alakon van összegyüjtve, a' többi pedig komor világhomályban tartva; igy a' művész elmés gazdálkodással a' mellékrészek hatásait áldozta-fel, csak hogy a' főalakban egyesithesse azokat. Ezen festvényremekben a' carnatio, gömbölyűség és puhaság, 's olly ereje mutatkozik az ecsetnek és impastirozásnak, hogy bizton mondhatni annak megtekintésénél: „minden egyesül, hogy Furini képirót Correggio oldalához helyeztessük." — Van még ezentúl a' bécsi képtárban e' derék festésztől: egy mellkép, 's Tancred szomorgó leánya, mellyek a' carnatióra nézve Titiannal 's hatásra nézve Rembrandt-tal versenyeznek.

NOVÁK DANIEL.

Szobafestvények lemásolása Pompejiban. Pompejiból irják julius 2-kán: „A' legközelebbi időben azzal foglalatoskodának nálunk, hogy a' Pompejiban eddig kiásott házfalaknak legszebb és legépebb festvényeit levegyék. Legnagyobb része szerencsésen szállittatott által Nápolba. Ezen 50 festvény közül legkitünőbbek a' l' Apoteose és l' Abbondanza ismert csoportulatok a' casa delle Bachantiból; a' szent Mihály lova casa di Mercurio-ból; az elhagyatott Ariadne a' casa de' capitelli colorati-ból; Prometheus és Herkules szintén innét; végre Iphigenia, Phädra és a' gyötrött Psyche, mellyeket mintegy évvel ezelőtt egy a' Casa delle Aestali megett álló házban fedeztek-fel."

A' műismerők. Egy pár állitólag műismerő Brüsselben versenyt gunyola nem régiben valamelly régi festvényt, melly egy zsibáros boltja elébe volt kiakasztva, midőn valamelly nagy bajúszos utazó a' boltba lépett, 's a' kép árát kérdezé. — „10 frank" — lön a' felelet. — „Itt van." — A' kép egy targonczára tétetek, 's a' bajuszos követé. A' két műismerőnek egyike elkezdé: „Az ur bizonyára valami igen jeles képet vásárlott-meg? ugyan mennyit remél rajta nyerni?" — „Nem éppen sokat, uraim — válaszolt a' bajuszos

hidegvérűen — de 15,000 frankot bizonyosan.“ — „15,000 frankot?“ — „Minden esetre, uraim, mert a' festvény valódi Jordaëns, még pedig egyike a' legszebbeknek, ha megengedik kegyetek.“ Következő napon a' festvény az első műismerők által megtekintetett, kik azt valódi Jordaëns-nek ismerék, még pedig a' művésznek legjobb korából. A' festvény nyolcz emberbül álló csoportulatot ábrázol; a' fejek olly szépek, hogy a' művész legszebb munkáji közé tartozni méltán állittatnak, kinek művei most annyira kerestetnek. A' vásárló, egy lovas katonatiszt, ki mint tudós, festő és igen jeles archäolog ismeretes, már más napon volt olly szerencsés, hogy festvényéért 10,000 frankot igértek.

LITERATURA.

Almanach-vizsgálat.

1.) „Hajnal, hazai almanach.“ 1837. Szerkeszti Garay. I. év. Pesten Trattner-Károlyi sajátja. 12-ed rét 299 lap, vagy is $12^1/_2$ iv, 4 képpel. Ára csinos papiros-kötésben 2 ft. 24 kr. selyemben 2 ft. 50 kr. pengő pénzben. — Trattner-Károlyi könyvnyomtató intézetének becsülhetlen érdemeit, fáradozásait, 's a' magyar könyvek szaporitására tett számos áldozatait csak az nem tudja, ki előtt ismeretlen a' folyó századnak első évtizedétől kezdve ezen intézetben folytonosan megjelent számtalan magyar munkáknak, folyóiratainknak létesülése, mellyek közül sokan a' legcsinosabb izlés szerinti alakot öltvén magukra első példát nyujtának más intézeteknek is honunkban hasonló munkák létesitésére. Mindannyin bizonyiták ezek, hogy az intézet tulajdonosai nem veszték-el szem elől a' külföldnek e' szorgalmi ágban haladását, és igy ezt követve, sőt azzal vetekedve, nem késtek e' nemű izlés terjesztésével diszesiteni honi könyveink becsét. Ezen intézet vala létesitője a' Kisfaludy Károly által szerkeztetett Auroráknak, mellyek uj epochát kezdének-meg hazai zsebkönyveink pályáján. Szinte szakadatlanul jelentek ezek itt meg változatos csinossággal, mig végre e' jelen kötetnek magyarosabb „Hajnal“-ra változott czime alatt a' vállalatnak ujabb pálya-kora nyilik-meg. A' könyvnek külső igen csinos alakja, jelesen pedig szép velin papiroson, uj igen könnyen olvasható betűkkel, legnagyobb gazdálkodással, minden üres lapnak szorgos gonddal elkerülése mellett történt nyomtatása mind az intézetnek diszét, mind a' kiadónak érdemét neveli. Tartalma koszorúját munkásabb fiatal iróink füzék öszve elbeszélésekből, lyrai, dramai, 's egyéb költeményekből, mellyek mindannyi bizonyságai a' szerzők szép elmetehetségeiknek, és nyelvünk csinosulásában haladásunknak. Az elbeszéléseket irták: Csató Pál, Frankenburg Adolf, Vajda. Mindenik a' magáénak tartalmi caracterét az emberi nem külön osztályából 's helyzetéből vevé. Ez életpályánk érzelgő sajátságát, szeszélyét, emez honszeretetet, amaz szenvedély-változás bélyegét sajátolja. – A' költemények irójai: Garay, Kunoss, Matics Imre, Papszt, Tivadar, Tóth Lőrincz. Belőlek érzelem 's költői emelkedés tünik elő különféle árnyéklatban, 's a' 3 felvonású, jambusban irt, rövid szinjáték „Országh Ilona“ (Garay szerzeménye) megrenditőleg emlékeztet egy valódilag végbement honi történetre. — Négy csinos kép ékesiti a' könyvet. u. m. a' fájdalom! elég korán elhunyt nemzeti költőnek Berzsenyi Danielnak külö-

nös szépséggel metszett és kitünő csinosággal nyomtatott mellképe (rajzolá Mezler) — „a' második Pygmalion szobra előtt“ egy jelenet a' „baklövés“ elbeszélésből — „ez fordít a' dolgon“ jelenet „Országh Ilona“ szinműből — „te nem fogsz ezzel egyezni“ jelenet a' „csapodár“ elbeszélésből. E' három utóbbit az ügyes pesti festő Schwind rajzolá, 's mind a' négyet Hoffmann bécsi metsző aczélba edzé. — Megjelent a' könyv bekötve Pesten a' novemberi vásár 2-dik hetében, vagy is nov. 15—19-ke között.

II.) „Emlény.“ Karácsoni, ujesztendei és névnapi ajándék. 1837. Aczélra metszett 5 képpel. Pesten kiadja Heckenast Gusztáv. 12-ed rét 298 lap. Megjelent e' hasonlag igen csinos almanach még augustus végén, a' pesti vásár alkalmával. Felőle már más hirlapok dicséretesen emlékeztek. Egyesülnek benne kötött 's kötetlen beszédben: Bogárdy, Bústavi, Gaal Józs. Garay, Hrabovszky Zsigm. Jósika Miklós báro, Kisfaludi Sándor, Kölcsey Ferencz, Kunoss, báro Palocsay, Sárközy, Tivadar (báro Eötvös József) és Vajda uraknak aestheticai szüleményeik, mellyekről a' közönség már eleve értesittetvén, részletesb emlitéseiktől tartózkodunk, és itt csak azon okból idézzük, hogy nemzeti zsebkönyveink sorából ne hibázzék. A' czimképet, Kisfaludy Sándorunk Döbrentei Gábornál levő eredetijének másolatját, különös csinossággal metszé Mayer Kár. — a' többi négy, melly jeleneteket ábrázol, nem eredeti, hanem máshonnan kölcsönözött.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

Figyelmeztetés. Budán jövő kedden, december 6-kán, Laborfalvi Róza szorgalmas szinésznénknek jutalmául legelőször adatik: „Mariane“ szinjáték 5 felvonásban. Irta Treitschke; forditotta Jakab István. — Budapesti t. közönségünk előtt nem lesz ismeretlen, milly kedvezőleg fordult-meg e' szinmű a' pesti szinpadon; mire nézve remélhetjük, hogy annak ezen első magyar előadatása is méltánylást tapasztaland, 's a' jutalmazandó, ki ezen fővárosi szinpadunkon most először részesülend e' kedvezésben, valamint törekvését a' t. publicum elégedésének megnyerésére csüggedetlen szorgalommal irányozza, ugy ennek az emlitett mutatvány alkalmával illő jutalmát is fogja aratni.

BUDÁN novemb. 28-kán. — Nehány napja, hogy dolgaim végett ismét a' fővárosba jöttem. — Vágytam látni budai szinházunkat; azonban szorgos munkáim csak ma engedtek Budára mehetni, hol a' hires Lendvayné asszony jutalomjátékaul adatott „Griseldis“ dramai költemény 5 felv. Irta Halm, forditotta Fáncsy Lajos. — Több mint más fél éve, hogy ezen Thalia templomba sorsom lépni nem engede; — azonban meg kell vallanom, hoggy hosszas várakozásom sok részben kellemes érzéssel lön jutalmazva. — Szinészeink haladnak; — ez szép! — de nem mindnyájan — 's ez nem az! — Én vidéki ember, kinek — ha több év leforgása alatt ismét a' budai szinházba jő — ezen ház tagjainak minden haladásuk sokkal szembetünőbb, de viszont minden hátramaradás is! — 's ez okbul nem hiszem czélirántalannak szinészeinkkel őszintén tudatni, mit itélnek rólok illyen idegen emberek, kik a' most divatozó birálás mesterségébe ugyan avatlanok, de érzéseiket a' mezők tiszta levegőjében tisztán megtartván, annál őszintébbek, részrehajlatlanabbak. — A' kedvelt Lendvayné a' mai czimszerepben lépett-fel, 's elragadtatva valánk, és méltán. Percival szerepe Bartha ur kezében volt. — E' so-

rok irója magyar őszinte ember, 's igy ha érzetünket őszintén fejezzük-ki, B. ur, reméljük, azon fel akadni nem fog. — Két év előtt az a' baja volt B. urnak, hogy szerepét soha sem tudta; két esztendő elmult, 's ő — most is haboz. — Meg kell vallanunk, annak egyedül B. ur volt oka, hogy boszontó habozása, a' vég-szavaknak idétlen éneklése 's rosz mimikája miatt a' művész L. asszony legszebb jelenetei siker 's érdemlett hatás nélkül maradtak. Ugyan, kérdem, nem ütközött-e ön maga meg e' kifejezésén: „hóhajának lengő fürtjei" 's számtalan illyenen? — Laborfalvi Róza Ginevra szerepében haladását megmutatta. Fáncsy úr (Artus) szintén derekasan halad. Neki köszönjük e' mai darabnak csinos forditmányát is. Megyeri ur (Cedrik) mai estvén Lendvayné után méltó helyet foglalt. Mások sokkal apróbb szerepekben lépvén-fel, vélekedésünket felőlek máskorra halasztani igazságosnak hittük: egyedül azt csatolván észrevételeinkhez, hogy csak ugyan méltán nevetett a' közönség Percivalnak (a' 3. felv.) négy emberhez intézett azon szaván; „örvendünk, hogy illő számmal jelentetek-meg." H.

Más napon, vagy is 29-kén „atya és vőlegény egy személyben" vig ját. 3 felv. (irta Picard; Schiller után forditá Éder György) — dec. 1-jén pedig „Szaraczen" szom. ját. 5 felv. (irta Dumas Sándor; Schmidt Henrik után forditá Szigligeti) jött szinpadra. — Dec. 2-ra a' pesti szinpadon adandó „Amerikai" vig játék vala hirdetve.

DEBRECZENBEN oct. 20-kán az „Epigramm" vigjáték 4 fsban Kotzebue után többektől forditva, nemes esti időtöltést nyujta; bár nem volt is tökéletesen betanulva. Különös dicséretre érdemes a' köz szeretetet nyert Szerdahelyi ur (Klinker kapitán) nem mesterkélt, hanem természetes hajlékony, de nem tulságos test-jártatásáért szintén, mint természetből meritett szavalási módjáért. Pály ur Löwe cancellariae director (forditva többektől) e' szerepre mintegy alkotva levén annak hűséges személyesitője is volt. Pályné assz. (hitese) a' boszút forraló és szinte engesztelhetlen házi asszonyt pontos másolatban állitván előnkbe, mint máskor is emlitettük, itt ismét, valamint más társalkodási művekben, kedves látomány volt. Chyabayné assz. (leánya első nejétől) kissé kaczérabbá tette Klinkerrel volt jelenését, mintsem szerepének caractere kivánta: egyébiránt a' jobb személyesitők sorában dicséretünkre ő is érdemes. Ma Hazslényi ur (Eduard), Udvarhelyiné (Varning tanácsnokné) és Hazslényiné assz. (Friderika) figyelmünket kitüntetett szorgalmuk 's tetszést nyert helyes állásuk által különösen magukra vonták; de Baranyi ur (Busch doctor) nem tudjuk, valóban bús volt-e, vagy kedvetlen, vagy éppen készületlen; de szerepébe helyezni magát sehogy sem tudá; különben is az ő osztályába nem tartozik az illyes szerep. Emlités nélkül nem hagyhatjuk a' fiú szerepében kitünőleg forgolódott ügyes Szákfy Málit, ki nézői tetszésében 's tapsaiban, életkorát és tehetségét tekintve, a' legmélt-óbban részesült. — Mlgr.

UNGVÁRATT oct. 7-én „igazság jutalma és nép java" czimű szinjáték kedvező sikerrel fordult-meg szinpadunkon. Ma Czelesztin ur (ügyvéd) jól fogá-fel szerepét. — 8-kán Czelesztin ur külön hasznára „a' kőszeghi magyar hős asszonyok" vig játék 3 felvonásban némelly t. t. hazafiak segitségével adatott. E' darabot, minthogy már volt szerencsém, nem igen ohajtám látni; de a' működő hazafiak iránti tisztelet erőt vett rajtam, 's ösztönze, hogy ma ismét elmenjek a' mutatványra. Több ismerősemet szóllitám-fel a' megjelenésre:

de egyikök mondá: „én elmennék, de ma N-né játszik, én pedig vele nem sympathizálok.“ A' másik ismét igy felel: „Elmennék, ha Németek volnának.“ A' szépnembeliek közül e' feleletet vevém: „mi szivesen mennénk, de azt a' pipafüstöt ki nem állhatjuk!“ (Ime ujabb figyelmeztetésül szolgáljon e' felelet, hogy egyátaljában nem ártana a' dohányzást eltiltani a' játékszinben.) Most a' pipahősöket találám elő, kik feltevék magukban, hogy ha a' játékszinben dohányozniok nem szabad, komédiába nem mennek. Végre egy műkedvelőre találék, kivel a' szinterembe léptem, és azt annyira megtelve leltem nézőkkel, hogy helyt se kapánk, csak az ajtó megé kellett vonni magunkat. Corvin Mátyás (T. R. ur.) egész méltósággal lépett-fel; szerepét játék végéig helyesen adá. Legmulattatóbb vala Florián pék (T. G-y ur), kit ma a' szinpadon is igen megkedveltünk, és mulattató szerepének kelleténél jobb megfe'eléseért érdemlett kitüntetésre méltattunk. Felvonások köztt 's játék végén is zajos tapsokkal és előhivatással tiszteltetett. Boldizsár korcsmáros (Parténvi ur), minthogy minden jelenését Florián pékkel vivé, ma magát ki nem tüntetheté; Lenke fogadott leánya (N. R.) a' jutalmazandó iránti szives indulatból játszott. Már csinos szép termete 's tiszta hangejtése is elég lett volna a' köz tetszés megnyerésére: de egyébiránt szerepét is, Péterkével (Balla ur), kitünő ügyességgel játszá, és az előhivatást méltán ő is megérdemlette volna. Színészeink mindannyin szorgalmasan játszottak; nevezetesen Ujlaky Lőrincz (Kőszeghy ur), neje (Balláné assz), fijok (Balla Mari). Pechinger lovag (Kováts ur) szerepét igen jelesen adá: de őt, mint e' társaságnak kétségkivül legjelesebb tagját másféle szerepekben ohajtanók látni. Czelesztin ur (Toldy Miklós) ma is jól tudta szerepét; de felvonások köztt nem kellett volna velünk tudatni, hogy ő is igazgató; mert parancsoló hangját az öltöző szobából is kihallottuk. Játék végén Czelesztin ur hálás köszönetet monda, mellyet némileg szivesen vettünk: azonban nem kellett volna neki olly nagy és fül-sértő hangon szavalni e' szókat: „én voltam első magyar színész, ki e' hont üdvözlé!“ és több e' féléket; mert habár vitatja is Czelesztin ur, hogy már harmincz éves színész, de szavalási módjában 30 év alatt nagyobb tökélyt szerezhetett volna. Egyébiránt az illyes hálaköszönetet lágyabb és érzékenyebb hangon szavaljuk, nem pedig elragadtatással.

T. r. és társa.

DIVAT.

Parisban, kivált a' dalszinházban, számosan lehet látni a' kicsiny szálas bárson fejkötőket minden tüll vagy blonde nélkül; ugy a' kék gaze-al fedezett vagy egészen fehér tüll-turbanokat, kis atlasz kalapokat hasonló világos szinű szálas bársonnal bélelve, 's két tollal ékesitve. A' fehér szálas bársonbul készült capote-kalapok jazmin virággal diszitve különös csinosságúk, valamint a' gyöngy szürkék is hasonló de ezüsttel játszó szalaggal 's az ernyő alatt fehér rózsa-fűzérrel ékesitve. — A' ruhák közül kitünők: szürke damasz, pipacs-veres bársonnal bélelve 's fekete csipkével körözve; az ujjak bők; az alruha himzett musselinból; fejkötő duzzékony tüllből. — Ruha afrikai atlaszból bárson boglárral begombolva; fél-bőségü ujjakkal, két sor csipkés vállkendővel. — Ruha kék atlaszból; mantilla fekete bársonból, hasonló szinű csipke-körzeménynyel; kalap szalma-sárga szálas bársonból, hasonló szinű, tollakkal. Chemisette-gallér csipkéből.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utsza 612.

98.

MŰVÉSZ.

Pesten csötörtökön december 8kán 1836.

SZORGALOM.

Régibbek magyar országban a' kocsik, vagy hintók, mint más tartományban. — A' kocsikról, hintókról Cornides Daniel sokat beszél, és nyomozza azon időket, mellyek közt hazánkban 's más országokban szokásba jött a' hintó, vagy kocsi. Nyomozásában ő sokat beszél, miből kitetszik, hogy nálunk sokkal régebben volt szokásban a' kocsi vagy hintó, mint más országban. Belnay egy latin munkát irt a' magyar országi literatura történetéről, mellyben felfogván Cornidesnek állitásait, erősen vitatja a' kocsi régibbségét nálunk. A' dolog szépen adatik elő, és érdemes, hogy átnézésére az olvasó egy kis időt szánjon.

A' kocsi német országban 4-dik Károly idejében, mi a' 14-dik század közepe tájára esik, még nem ismertetett, és csak a' 16-dik századnak elején lett ismeretes; de férjfiak akkor még nem jártak rajta, hanem jeles asszonyságok, és ezek közül is igen kevés. 1613-dikban legelsőbben jelentek-meg kocsin a' követek Erfurt varosában; de még akkor is csak némelly nagy városban találtatott egy-egy kocsi.

Franczia országban sem ismerték a' kocsit vagy hintót a' 15-dik században. Mert, midőn Posthumus László királyunk 1457-ben a' franczia királynénak egy olly hintót küldött, a' parisi udvar és nép bámulta azt; mivel ugy mond Roubo: „ringatva hintázódott“ (il était branlant — mi magyarul annyit tesz, mint hintó). Azon idők előtt, tehát, valamint még a' 16-dik században is, csak lovagoltak a' királyok, királynék, és herczegek; valamint minden rendű asszonyok is utazásaikat szintugy lovon tették, mint innepi pompájaikat. Ezt bizonyitják 1534-ben Eleonora királyné 's a' többi udvari dámák, kik Parisban mind lóháton tették a' bucsújárást. Még a' 17-dik század elején öszvér-háton jelentek-meg a' franczia parlament tagjai. Csak a' 16-dik század vége felé, I-ső Ferencz uralkodásának alkonya táján, olasz országbul hozattatván a' kocsik, jöttek szokásba franczia országban. Ez is igen figyelmet gerjesztő volt a' publicum előtt,

mert még azt a' négy személyt is följegyezték, kiknek Parisban legelsőbben volt kocsijok. *)

IV-dik Henrik idejében (1589—1610) milly ritkák voltak a' kocsik, világos e' királynak azon leveléből, mellyet valamelly barátjához irt, mondván: ma nem mehetek látásodra, mivel kocsimon most feleségem jár. Ezen kocsik nem voltak ugyan még hintók (szijon nem függöttek), hanem fedelök és ernyőjek volt. A' függő kocsi, azaz hintó, csak 14-dik Lajos alatt lett ismeretes. A' polgári karból Parisban legelső volt egy gazdag patikásnak leánya Favereau, ki elválván férjétől hintón járt Paris utszáin, és ezen a' nép, valamint minden uj jeleneten, nem kevéssé csudálkozott.

Angliában is csak a' 16-dik század vége felé lett ismeretes a' kocsi; legelső, ki oda vitte a' kocsit 1580-ban, Hrudeli német gróf volt. Közönséges lett ott a' kocsi 1605-dik táján.

Olasz honban a' 15-dik század végén még nem ismertettek azon pompás kocsik, mellyek már akkor magyar országban divatoztak. Kitetszik ez egy latin munkából, mellynek czime: „Instrumentum notariorum super mundum muliebrem, bona item mobilia et parafernalia Blancae Mariae Sfortiae mediolanensis, sponsae Maximiliani I-mi imperatoris: quae ultra dotem adtulit de dato 1493. 2-dae Decembris" — hol emlittetik egy trón-szék a' királyné számára; de kocsiról semmi emlités. Ugyan ezt mondhatni Európának egyéb udvairól, annyira, hogy bizonyosak lehetünk a' 16-dik században még a' kocsiknak nagy ritkaságuk felől, midőn azokat csak a' főbb személyeknél lehete találni.

Nem ugy volt magyar országban. Midőn még német, franczia, angol, olasz, spanyol, és svéd országban ismeretlenek voltak a' kocsik, már nálunk annyira szokásba jöttek, hogy az olly nemesek, kik egy sessiót birtak, és katonai szolgálatot tettek, még a' szolgálatra is kocsin jártak, melly nagy szokást gyülési alkalommal törvény-hozás által kénytelenitteték akadályozni az ország. **)

Már 1385. végén jött aranyos kocsiban 1-ső Maria, és anyja Erzsébet királyné Kis Károly király elejébe, midőn ez Budára jött volna. 1515-ben, midőn I-ső Maximilian, II-dik Ulászló magyar,

*) Legelső volt, ki a' városban kocsin járt, Laval Boscodelf jeles születésű; ki testi gyengesége miatt nem könnyen ülhetett lóra. Ez időben még a' kir. udvarban csak két kocsicska volt, — egyik a' királynéé, másik Dianaé, II. Henrik természeti leányáé — a' negyedik pedig Thuan Kristófé, ki podagrája miatt kocsin járt. — Lasd Jo. Aug. Thuanus de vita sua. —

**) És hogy egy sessiós nemesek fejenként hasonlóképpen fölkeljenek és eljöjjenek, és nem kocsiban, mint többnyire szoktak. Lásd 1523: 20.

és Zsigmond lengyel király összejövetelt tartottak, hintón jelent-meg sok Magyar; Anna pedig (Ulászló leánya) egy aranyos és képekkel ékesitett kocsiban ült, mellybe hat fehér ló vala fogva. Ezután ment egy másik aranyos kocsi ismét hat fehér lóval, és négy más kocsi, mindenikbe négy egyszinű ló fogva, melly szüzekkel és asszonyokkal rakva volt, kik a' királynénak szolgálnának. — Még most is meg van lajstroma a' bécsi udvari könyvtárban minden királyi jövedelemnek 's a' t. 1494. és 1495-dik esztendőről, mellyben a' kocsira tett királyi költségek is emlittetnek. Azon lajstromban feljegyezve van a' királynak kocsijára tett minden költség *); honnan világos, hogy nemcsak közönséges, hanem pompás aranyozott és képekkel ékesitett kocsik már a' 14-dik században is közönségesek valának nálunk, mellyek nem külföldön hanem honunkban, 's leginkább Budán készültek. — Ezek II-dik Ulászló idejéből.

Hogy az előtte élt királynak, Hunyadi Mátyásnak, idejében ezen pompás kocsik már szokásban voltak, onnan kitetszik, hogy a' német országi Palatinus gróf követje Beatrix királyné lakodalmáról és koronázásáról visszatérvén (mellyen maga is jelen volt) e' következőt hagyá nekünk emlékezetben. „Nem sokára érkezett a' királyné aranyos és drága kocsiban" — és ismét: „budai bemenetelekor nyolcz aranyos kocsija volt, mindenikbe nyolcz fehér csődör fogva." — Liszthy János veszprémi püspök és ország cancellárja állitja ugyan, hogy Mátyás volt a' kocsinak feltalálója: minél azonban a' feljebbiekből hihetőbb, hogy Mátyás idejében talán csak tökéletesbiték,

*) Vétetett 25 mázsa lapos vas kerekek csinálására, a' király ur kocsijára 20 forinton. A' budai kovácsoknak a' király ur kocsija vasalásához, szén-vételre adatott 5 forint. A' budai zabla-csinálóknak különféle ló-zabláért, mellyek nyereg és kocsihoz valók, a' király ur számára, fizettetett 100 forint; a' posztó-nyiróknak a' király kocsijai fedelére fizettetett 26 forint. A' király ur szabójának nürnbergi veres posztóból hat vég — a' király ur kocsijai bebuzásáért adatott 42 forint. 300 rőf vászonért, minden rőföt 2 kis pénzen véve, a' király ur kocsijának béléseire fizettetett 6 forint. Azon napon Margrethe urnak, kit Vazon-Aros-nak (vászonáros) hivnak, 800 rőf vászonért, minden rőföt két pénzen számitva, hasonlókép a' király ur kocsijai behuzásának béléseire fizettetett 16 forint. A' budai kerekgyártóknak, a' király ur számára uj kocsik csinálásáért adatott 30 forint. Az napon Miklós mesternek, ki a' király ur kocsijait különféle szinekkel kifesteni szokta, adatott 2 forint. A' király ur négy vivőinek bérül adatott 12 forint. A' király ur szabójának vratislavi posztóból a' király ur és némelly mások kocsijai behuzására költtetett 106 forint. A' budai kerekgyártóknak bérül adatott a' király ur kocsijaiért 6 for. 's a' t.

nem pedig feltalálták, a' kocsit. Heltai bizonyosan mondja, hogy a' sebesebb utazásra és tovább haladásra Mátyás használta a' kocsit. *)

Ezeknek további vitatásával nem akarom fárasztani az olvasó figyelmét; mert ha említés nem történik is a' kocsiról Mátyás előtt, már bebizonyitottuk, hogy a' Magyarok az előtt is használák azokat. Fentebb említettük, hogy Posthumus László királyunk már 1457-ben küldött ajándékban egy függő kocsit, azaz hintót, a' franczia királynénak 's a' t.

A. J. J.

Egy orosz paraszt által készült gőzhajó. Egy huszonöt esztendős Feodotow nevű paraszt, ki orosz országban, Ladoga kerületnek Szeltz nevű falujában lakik, julius 28-dik napján egy gőzhajón érkezett Pétervárra, mellyet önmaga, egyedül atyja tökélyetlen leirása után, készitett vala. Mivel gőzhajót soha sem látott, tulajdon alkotmánya különös idommal 's rendkivüli egybeszerkezettel bir. A' gépely mintegy két emberi vagy egy harmadrész lóerővel munkálkodik, 's a' hajó még is elég gyorsasággal halad a' viz folyamzata ellen. Az egész mintegy 500 rubelba került, 's a' szorgalmas paraszt egész vagyonát tervének kivitelére fordità. Jelenleg ezen gőzhajó Laval grófné (az épitőnek földesasszonya) birtokában van, 's ennek falusi lakhelyéhez közel a' Newán áll.

Folyóiratok száma Ujangliában. Ezen tartományban az angol gyarmatok első letelepedése óta a' sajtó mindenkor legnagyobb munkásságban volt, különösen Massachusetts-ben. Az első nyomtatási intézet Amerikában 1693-dik esztendőben alapittatott Glover által; az első hirlap pedig 1704-ben jelent-meg Boston városában. — A' zendülés kiütése idejében Ujangliában 14, a' többi felső amerikai statusban pedig mindöszve 23 folyóirat került-ki sajtó alúl. Két esztendő előtt (1834-ben) Ujangliában 259, a' többi statusban pedig 1265 hirlap divatozott.

Különös nagyságú neme a' káposztának. Angliában a' káposztának egy különös neme miveltetik, mellyet Waterlonak hivnak. Egy illy káposztafőnek magossága öt, kerülete pedig húsz láb. Öt illyen növény száz juhnak vagy hat tehénnek elégséges eledelt nyujt, mivel rendkivüli tápláló ereje van.

Különös hegedű. — München városában lakozó hangmüszerkészitő Eggensperger ur egy különös enyves papiros-tömegből hegedűt készitett, mellynek külseje igen csinos, 's tartósságával is akárki megelégedhetik. Mivel pedig hangjának erősségére 's kellemére

*) A' hova megyen vala, ugy megyen vala, mintha röpülne. Kocsis postan egynehány száz mélföldre el ment, czae keves napic. Chronica a' Magyaroknak dolgairól. Kolosvár 1575.

nézve az eddigi hegedűket sokkal felülmulja, lehet reményleni, hogy ezen uj találmánynak haszonvétele nem sokára el fog terjedni a' hangművészek és műkedvelők között. Már is több példányt adott-el a' feltaláló, még pedig igen jutalmas áron némelly angol utazóknak.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

BUDÁN dec. 4-kén „30 év egy játékos életéből" szinjáték 3 szakaszban jött szinpadra. — 5-kén Laborfalvi Róza jutalmául adatott „Mariana" szinjáték 5 felvonásban; miről máskor. — Örömmel jelentjük, hogy Fáncsy ur lemondott azon szándékáról, hogy fővárosunkból eltávozván a' debreczeni szinház kormányát átvegye; 's ennél fogva hitelesen mondhatjuk, hogy budai társaságunk mellett fog maradni.

PESTEN a' budai magyar szinésztársaság által dec. 2-kán adatott az „Amerikai" vig játék 4 felv. Töpfer után fordità Láng Ádám. Ámbár e' szinmű nem régiben adatott Budán, 's magában sem uj már, vonzó erő nélküli czimmel bir, 's nem olly rendkivüli mutatványra alkalmas, millyennek kellene lenni minden magyar mutatványnak, mellyet ritkaság gyanánt láthatunk pesti nagy szinpadunkon, 's millyet kellene mindenkor illyes alkalomra választani, hogy a' financzialis czélnak is megfeleljen: azonban azt, habár jóval kevesebben is, mint multkor két izben, jó forma számú közönség látogatá, 's ugy látszék, rajta jó mulatságát lelé. Fáncsy ur (Lipsz) a' czimszerepet vivé kelleténél kevesebb komolysággal és feszességgel, de szorgalommal; ruhája szinével azonban meg nem barátkozhattunk. Szentpétery (Matyi) és Megyeri (Herb) ur jól mulattaták a' közönséget, ugy Egressy ur is (Bach Károly); ámbár a' két utóbbi gyakran tul lépett tulságos hajlongása 's egyéb mimje által azon korláton, melly szerepeik caracterét a' szoros comicaitól elválasztja. Mutatvány végén az egész személyzet hivatott, azon kivül különösen Lendvayné assz. (Zsófi), kit 2-dik felv. után nyomtatott következő versezettel tisztelték-meg.

LENDVAYNÉNAK.

Pesten december 4-dikén 1836.

Föltünél az égbül angyal,
Szép honunknak csillagul;
Áldva szeret az egész hon,
'S nyujt babért háladijul.

Vedd tehát a' főhelyet most,
Minden honiak felett,
'S lanrusz ékesitse fe|ed'
Mellyet ad a' tisztelet.

KASSÁN nov. 7-kén Rózsavölgyi Mark hangművész hangversenyt adott, mellyre azonban igen kevés néző jelent-meg. Ezt megelőzte Lebrün vigjátéka „eleven holt házaspár." — 8-kán a' „vasálorczás" 5 felv. szinjátékban (irták Des Arnould és Fournier; forditotta Garay Nepomuk) Szerdahelyi (13-ik Lajos) helyén volt. Tóth (D. Aubigné) igen természetes alakitója volt szép szerepének. Szőke (báro Ostanges) teljes tüzzel játszott. Parázsóné (Marie) bájló vala mind játékában, mind öltözeteiben. László (Gaston) a' 2-dik és 3-dik részben igen helyén volt; de a' 4-dik és 5-ben átaljában nem találta-el szerepe beljegyét. E' szerepben Egressy felejthetlen marad. M. Luiza (Aubry kisasszony) kis szerepében is kitünő vala. Az egésznek előadásában némi lassúság tapasztaltatott. Játék végén Tóth, László, Parázsóné előtapsoltattak. — 10-kén a' „mátkanézés" vigjáték 5 felv. (Albini után K.) tet-

széssel fogadtatatott. Szőke (b. Gemshorn); Erdősné (Néne), és Éder Aloizia (Szalen Betti) helyöken voltak. László (Veszt) nagyon helyesen ábrázolá a' lepke-imádót; többszer megtapsoltatott, és játék végén Komlóssy Idával (Lilli) előhivatott. Tóth (b. Hegypataki) tetszett. Hubenay (Jonathan) a' buta inast igen természetesen személyesité. Első felléptekor is tapssal idvezeltetett, és 2-dik felv. után előtapsoltatott; mi bizonyitványa lehet, hogy ő a' közönségnek egyik kedvencze; mire érdemes is. Néző, mint eddig, kevés számmal. Hogy az igazgatóság csupán már látott darabokat adat elő, valóban különös; ez a' közönséget elkedvetleníti. Ha nincsenek is eredeti darabjaink (mit én azonban harag és párt nélkül kereken tagadok), de vannak elég forditmányok, mellyeket a' m. t. társaság bár kinek is a' leirási dij lefizetése mellett örömest átenged, és igy e' részben panasz nem lehetvén a' pártfogó közönség ujabb darabok előadatását méltán és joggal kivánhatja. — 12-kén „nőragadás az álorczás bálból" (Schickh után Fekete; muzsikája Müllertől) énekes bohózat, a' szerepek helytelen elosztása miatt nem igen jól sikerült, és a' közönség kedvetlenül hagyta-el a' szinteremet. Egy két személynek csinosabb öltözködést ajánlok. — 13-kán „korona és vérpad, vagy, az álomital" Dumas remek dramája, Jakab István csinos forditmánya szerint tetszéssel fogadtatott. Tóth (8-dik Henrik) jól öltözve helyén vala. László (Ethelwod) tetszőleg öltözve eléggé iparkodott; de, mint már mondám, az illy szerepekben nem tetszhetik. Mind azt majd tapasztalandjuk, ha Lendvayt, ki ma estve megérkezett, e' szerepben látandja a' közönség. Déryné (Howard Katalin) öltözetjeit igen izletesen választá; játéka remek; köz helybenhagyást és dicséretet aratott. Átaljan a' darab jól ment, és ismétlése kedves leend. Játék végén László előhivatott. Dérynét is hangosan kiáltá a' földszin, de ő elég szerény volt, és meg nem jelent. — 14-kén „csuda-szekrény" 4 felv. vig játékban (Holbein után Komlóssy) Parázsné (Julia) és Déryné (Mathilde) majd minden jelenésök megtapsoltatott. M. Luiza (Emilia) iparkodását kitüntetve tetszőleg és természetesen adá szerepét. Szőke (gróf Tomori) öltözetjében vigyázóbb legyen. László (Tardi) tetszett. Erdős (Lomosi) tapsokat aratott. Tóth (Jóházi) szerepe beljegyét a' leghűbben eltalálta. Komáromi (Mandula) helyes játékával megnevetteté a' közönséget. Mindenek előtt pedig Szerdahelyi (Érzéki) dicséretet érdemel. —

KLESTINSZKY LÁSZLÓ.

UNGVÁRATT oct. 10-én, „Angelo" köz kivánságra ismételtetvén a' czimszerepet Czelesztin ur ma is igen jelesen adá. Balláné assz. (Bragadini Katalin) és Telekiné assz. (Tiszbe) reményünk felett játszottak. Kitünő volt leginkább Kovács ur (Homodei), ki nemcsak szerepét sugó nélkül szavalá, de olly művészi tökélylyel is adá, hogy jobban nem is kivánhatjuk. Rodolfo (Balla ur) hasonlag megfelelt szerepének; csakhogy az utósó jelenetben igen fojtott hangon beszélt. — 15-kén a' „nap szüzei" szinjáték fordultmeg szinpadunkon. Quito királya (Kováts ur), Rolla (Czelesztin ur) jól. Alonzo Molinai (Balla ur) ma a' sugóra nagyon vigyázott, és kevés tüzzel; Kora (Balláné assz.) jelesen játszott. Az egész tetszést nyert. Játék végén Czelesztin ur közakarattal előhivattatott. — 16-kán „Vad könény" silány tartalmú szinmű, habár Czelesztin ur a' czimszerepet, Balla ur Ravazdit jelesen vivék is, köz tetszést nem nyert. — 18-kán „Rolla halála" szom. játék megelégedéssel fogadtatott. Czelesztin ur dicséretet vivott volna ki, ha magát utósó jelenetében fejtől talpig vérrel be nem keneti. Ezen túl

mikép lehetett Rollának ábrázatja véres; miután karját lőtték-meg? Egyébiránt is az efféle véres jelenetek nem igen kedvezők a' szinpadon. Ataliba Kovács ur vala. Mért játszá ő Atalibát, miután Pizarro neki való volt volna, ha bár azt ma Kőszeghy ur helyesen adá is? Kováts ur, nem tudom, mi okból, egy idő óta csak kisebb szerepekkel foglalatoskodik. Talán azt gondolja, hogy szini pályáján már tovább haladnia nem kell, és igy kisebb szerepekben is kitüntetheti magát? Azonban csalatkozik. Vagy talán az igazgató urak tettének következménye ez? kik egyátalján a' személyzet választásában helytelen rendet tartanak. Alonzo (Balla ur) és Kóra (Balláné assz.) az egymást hiven szerető hites párt igen jelesen képezék: jól választott öltözetök is diszesen nevelé a' játék érdekét. Elvira (Telekiné assz.) jeles játszás-módjával ujra magára voná figyelmünket. Parthényi és Teleki mint ittas spanyol katonák mulattatók voltak. Az egész igen jól adatott. Játék végén Czelesztin, Kőszeghy, Balla urak, és Balláné assz. előhivatásssal tiszteltettek.

T. F.

DEBRECZENBEN oct. 22-én dalszinész társaságunk egy ives czédulával bérletszünést hirdetve a' helybeli játékszin diszletei jelen és jövendő költségei fedezésére, Munkácsy „Garabonczás diákját" az akárhonnan pénzt teremtőt, 's magyar szinészetünket bőven jutalmazó hatalmas pártfogóját, kedvező sikerrel lépteték közönségünk elébe; kinek alakjában kedvelt vendégünk Szerdahelyi tapsokat arata. E' népdalos játékot már számtalanszor és többektől személyesitve látván, mostani előadásáról többet azért nem szóllunk, mivel hasonlitást téve kellene vélekedésünket közre bocsátani; azt pedig jól tudjuk, hogy minden öszvehasonlitás csak gyülöléget szerez: tehát nehogy kártékony magvakat hintegessünk, inkább hallgatunk. E' játék alatt érkezének városunkba a' kassai nagy dalszinész-társaság két nevezetes tagjai Tóth ur és Mogyorósi Nina l. a. kik közül az első a' harmadik szakaszban a' vendégek köztt vala látható. — 23-kán a' „schweiczi család" daljáték ismételteték Friburg Jákob szerepében akarván vendégünk Szerdahelyi ur jeleskedni: de szives igyekezetének hirtelen rekedtsége nagy gátot hengeritett elébe. — 24-kén Lembert udvari vigjátékát „Donna Dianát" nézőkkel telt szinházunkban láttuk. Don Caesar szerepében Tóth urat, Perinében Szerdahelyi urat, Florettaéban pedig Hazslényiné assz. helyett e' cserét kedvessé tevő Mogyorósi Nina l. a-t. a' kassai nagy dalszinész társaság jelesb tagjait, mint tisztelkedő vendégeket gyakori tapsokkal, 's tetszésünk kijelentésével fogadtuk. — Mogyorósi l. a. közönségünk iránti tiszteletből felvonás között Romeo és Julia czimű daljátékból egy magány-dalt énekelt kar kiséretével, melly nemcsak hangjának tisztasága 's kellemteljes voltáért, de a' belőle mutatkozott szabályosságért is, folyta alatt ajakin csüggő figyelemmel és siri csenddel hallgattatott, végzetével pedig zajos tapsokkal, éljennel és tetszéssel jutalmaztatott mind a' mellett is, hogy hangász-karunk, jelességéről ismert, karmesterének igazgatása ellenére, a' tactus-tartásban hol előbb, hol utóbb járva, kiséretében maradozott. — 27-kén minket kedvesen mulató vendégünk Szerdahelyi ur méltó jutalmára férhetőségig megtelt szinházban láttuk a' „szevillai borbélyt." E' köz kedvességű mulatságos daljáték muzsikáját irta Rossini, magyarra tette Bántó Samuel Erdélyben. Mind az előadás mind az abból jövedelmet huzó dalszinész, kinek finom izlését a' játékczédulának csinossága is nyilvánitá, méltán elsőnek és egynek nezeztetik maga nemében; mert nehezen találkozott több száz főre számitható nézőink közül, ki elégületlen tért volna ma

színteremből haza. Festést érdemlene Szerdahelyi urnak a' czimszerep tökéletes személyesitőjének, csaknem minden jelenete: melly éljennel, harsány tapssal, 's tetszéssel fogadtatott. —

mzg n. társaival.

HANGÁSZAT.

Pesten a' nemzeti casinóban december 4-kén adatott hangászati mulatság részei voltak: 1) Spohr Lajos D-moll kettős quartettja nyolcz művész által előadva, kik köztt a' violoncellón Kellermann ur is szives volt részt venni, valamint multkor a' hangász-egyesület hangversenyében. – 2) Mozart „varázs-sip" daljátékából az éj-királyné nagy ariáját éneklé egy kolosvári műkedvelő asszonyság, testvére (Bräuer Fer. ur) játszván hozzá a' fortepiano-kiséretet. Mind a' két számbeli hangműt a' mérséklett számú hallgatók élénk tapsokkal fogadták.

Pesten Stoll Ferencz ur, Bécsből jött jeles hangművész igen érdekes concertet adott dec. 4-ki délután 4 órakor a' városi kisebb tánczteremben, mellynek részei voltak: 1) Haslinger Károly még kéziratban levő uj pastoral-ouverture-je. — 2) Giuliani Mauro egyik concertjének első darabját orchestrum kisérete mellett gitáron játszá a' versenytadó ur. — 3) Rohrböck nagy olasz ariáját éneklé Minkné assz. — 4) A' versenylő ur saját szerzeményeiből nagy egyvelget játszék gitáron quartett-kisérettel. — 5) Bürger ballade-ját. „dall a' derék emberről" szavalá Kalis-Padjera assz. — 6) Spohr „Faust"-jából egy ariát (ismételve) énekle Oberhoffer ur fortepiano- (Winkhler ur) kisérettel. — 7) Giuliani 3-dik concertjének 2-dik 's 3-dik darabját (Adagio és Polonaise) orchestrum kisérete mellett játszá Stoll ur. — Az egészet Urbani ur kormányzá. — Minden rész a' szép számú hallgatóktól zajgó tapsokkal tiszteltetett, és szokás szerint az előadó művészek 3-szor is előtapsoltattak. Ebben különösen részesült a' versenylő ur, ki háladatlan hangszerén hihetlen nehézségekkel küzde-meg, 's a' mellett legsebesebb futásait, teljes accordjait a' legkellemesb flageolettal, és meglepő bájos játszással váltogatja. Ő valóban Paganini és Legnani mellett legméltóbb joggal foglal helyet, 's méltán ajáljuk meghallgatását mindenkinek, ki e' rendkivüli művész iránt érdekkel viseltetik.

Ének és klavir-tanitóné. — Nyiriné assz. a' budai magyar szinész-társaságnak tagja énekben és fortepiano-játszásban leczkéket kiván adni. — Minthogy ő a' muzsikában szilárd járatosságot szerze magának (mi közösen ismeretes), kétségtelen, hogy ebbeli vállalkozásának pontosan képes megfelelni. Minden nagy városban vannak muzsikai asszonyi tanitók, kiket a' szülők, kivált leány-magzatjaik tanitására, igen örömest fogadnak. Nem kétkedni tehát, hogy e' művészné is illő figyelemben részesülend Budapesten lakó uraságaink előtt, annyival inkább, minthogy szerény bánás-módja és illedelmes viselete egyenlő fokon állván hangászati miveltségével őt kétszeres ajánlásra méltatják. Rendelést lehet tenni a' budai szinház pénztárnokánál Khimeyer urnál.

DIVAT.

49-dik divatkép (Bécsből). — Köpönyeg fél selyem szövetből bársonnal ékesitve; atlasz kalap virággal. — Legujabb férfi divat Bécsben: azor-felruha bárson gallérral 's gyöngyház- (Perlmutter) gombokkal; zöld csikos nadrág; setét zöld frak fehér nyomtatott gombokkal; világos hamu szinű diagonal-pantalon, hasonló selyem paszománttal ékesitve oldalain; nyomtatott cassinet mellény à schawl; veres és zöld koczkás gyapjú szövetű köpönyeg nagy gallérral; a' bélés czinóber veres.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utsza 612.

AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

99.

HONMŰVÉSZ.

Pesten vasárnap december **11**kén **1836.**

KÖLTÉSZET.

Kisfaludy Károly.

(Emléke rajzával együtt.)

Kisfaludi Kisfaludy Károly, ujabb magyar költőinknek és dramaticusainknak egyik legjelesbike, egy régi nemes nemzetségnek sarjadéka, és a' halhatlan Kisfaludy Sándornak, a' mindenütt egyiránt kedvelt Regék és Himfy szerelmei irójának, testvéröcscse — született Téten, Győr vármegyében 1790. marcz. 19-kén. Születése anyjának életébe került; mind ez, mind a' szigorú nevelés és tanitás módja késziték neki életének legkeserűbb órájit; mert azoknak hatása szült benne bizonyos visszaható makacsságot és elkedvetlenedést, mi okozá, hogy 14 éves korában (1804) Győrött folytatott iskoláit atyja tudta nélkül (tanitójának vele keményebb bánása miatt) elhagyá, és Esterházy herczeg ezredébe állván katona lön, 's mint illyen részt vett az olasz és német országi táborozásban 1805—1809-ben. Mint főhadnagy 1810-ben, és igy 20 éves korában, elhagyá a' katonaságot, melly a' szoros korlátok miatt nem volt soha kedvére. Haza jötte után házasodni akart, de atyja ellenzé választását; ő daczolt inkább, hogysem szivén erőt tevén másnak nyujtsa kezét, 's igy az atya kitudá őt örökségéből. Ennek következése lön, hogy saját szivétől választott mátkája elpártolt tőle. Illy csapás közt szeretett testvérénél talált egy ideig némi vigasztalást; de csak nem sokára átlátta, hogy további élelme felől magának is kell gondoskodnia. A' mindenkor kedvelt és gyakorlott képirást választá tehát élelmi keresményeül, és ezen tehetségében bizván, miután anyai birtokát elzálogositá, Bécsbe ment, hol 7 évig nem a' legkényelmesb pályát futá. Miután, felérkezte után négy hónappal, tölt erszényében hozott pénzét ugy megfogyasztá, hogy már csak 6 arany maradna birtokában, a' művészséghez folyamodott, 's szük keresményéből éldegélt, de egyszersmind lelke elveszté szokott elénkségét, 's komorságba sülyedt. Az udvari szinházat gyakran látogatta, 's utósó fillérét is erre költé sokszor. Megismerkedék Körnerrel, az akkoriban cs. kir. udv. szinműköltővel, 's ezt ő birta arra, hogy Zrinyijét irja. — 1817-ben Pozsonba ment, honnan atyjával értekezvén,

vele megbékélt, és állandó lakását Pestre tevé által. Itt nyilt-meg literaturai pályája, melly szülé színműveit és 10 esztendeig szerkeztetett Auroráját. 1829-ben betegeskedni kezdett, 's tüdővész vete véget életének 40-dik esztendejében, 1830-diki novemb. 21-kén, miután engedelmet nyere a' „Jelenkor és Társalkodó" hirlapnak kiadhatására, és a' magyar tudós társaság igazgatói Pozsonban első rendes tagnak nevezék-ki a' nyelvtudományi osztályban. Nagy pompával és számtalan sokaság kiséretében temettetett a' váczi ut melléki temetőbe, hol sirját márvány lap fedi, mellyen Vörösmarty e' sorai olvashatók:

Kisfaludyt ne keresd e' keskeny sirban o honfi!
'S e' rövid élet után holtnak örökre ne véld;
Itt csak elomlandó tetemeit jelelék-ki baráti:
Fenn van időt múló szelleme műveiben.

Képét ön maga festé-le igen fiatal korában. Hova lett az, nem tudatik. Később nem engedé magát lefestetni. Halva levén, egyik barátja levéteté képét gipszben, 's ez után másolá azt egy őt életében ismerő festész hozzá jóformán hasonlító alakban. E' kép ékesiti 1831-ben kijött minden munkáji 1-ső kötetét, és olaj-festményben a' m. tud. társaság tanácskozási teremét; megjelent az a' Minerva 1832-ki IV. füzetében, és a' Rajzolatok mellett is 1835-ben.

Holta után nehány barátjai elhatározák, hogy adakozások és öszves munkájinak kiadása után gyülendő pénzből Ferenczy szobrászunk által emléket állitsanak neki, melly, mint az arra ügyelő társaságnak a' Jelenkorban minap közlött tudósitásából olvastuk, ő cs. kir. főherczegségének, országunk nádorának, kegyes engedelmével, a' nemzeti muzeumban fog felállittatni. Közöljük ma ezen emléknek rajzát, ugy, mint az eddigi terv után velünk közöltetett.

Kisfaludy Károly, midőn kora fiatalságában katonasághoz állna, még csak Himfyt ismeré, és igy kevés járatossága lehetett a' literariai világban. Az emlitett könyv azonban felébreszté benne a' költői erőt, 's már az olasz földön is készitgete lyrai verseket. Megismerkedvén a' német dramával 1808-ban irta „gyilkos" czimű szomorú játékát, 1809-ben a' „Tatárok" szinjátékát, 1812-ben „Záh Klárát — és — Brutust." — 1819 — és — 1820-ban készité meglepő, de éppen ezért helyben nem hagyható hamarsággal, legtöbb szinművét, leginkább azon alkalommal, midőn a' fejérvári magyar szinésztársaság vendégképpen adá mutatványait nehány hétig a' pesti szinpadon. Ezen években jött-ki azoknak nagy része nyomtatásban is. Sietve készültek azok az irói nyelvben elégtelen járatosság, 's a' dramai költésre elégtelen készület nélkül. Bennek azonban szép phantasia uralkodik, és sokban eredetiség. Szini hatással

Kisfaludy Károly
Emléke.

1836 99-ki Honmüvész mell

leginkább vig játékai birnak, de ezek is csak válogatva. Azonban ő ezekkel epochát kezde a' magyar dramai világban, és mint illyen a' nemzet köz hálaját kötelezé-le magának. — 1821 végen adá-ki Aurorája 1-ső kötetét (1822-re), melly hasonlag fényes évkort kezde-meg a' magyar literatura pályáján. — Olajban 1822-dik esztendő tájban kezdett festeni. Szép képgyüjteménye holta után eladatott. Saját kezével két rézmetszvényt is készite; egyik a' „koldústársaság" — másik a' „czigánytanya." — Számos érdekesb munkájit, mellyek már részint nyomtatva megjelentek, részint holta után kéziratban találtattak, az emlékére ügyelő társaság kiadá 10 kötetben Budán a' m. kir. egyetem betűivel. 1831.

INTÉZET.

Ázsiai társaság Parisban és Calcuttában. Az ázsiai társaság Parisban, marcz. 11-ki ülésében, a' folyó évre budgetjét fölvette. Ez mutatja, hogy segédforrásai nevekedő állapotban vannak, 's a' társaság azokat a' tudományra nézve hasznos módon használja. Ide csatoljuk, hogy állapotjáról és hatásáról fogalmat adjunk az olvasónak, még a' következőket.

Kiadások 1836-ra:

1.) Igazgatási költségek (szállás, fa, gyertya, ügyviselőség)	2,000	frank.
2.) Ázsiai journal	8,000	—
3.) Aláírás különféle könyvekre . .	1,000	—
4.) Abulfeda földleirása arab textusáaak nyomtatására	6,000	—
5.) Befejezése a' georgiai grammatikának Klaprothtól	1,200	—
6.) Schulz utazásainak nyomtatása és a' feliráSoknak rézre metszetése . . .	4,000	—
7.) Kaschmir krónikájának nyomtatása .	3,000	—
8.) A' nápoli sanskrit kézirat lemásoltatása	1,500	—
	26,700.	—

Bevétel:

1.) A' pénztárban maradt . . .	14,970	frank.
2.) A' tagok adtak	4,500	—
3.) A' kir. könyvnyomtatásnál hitel .	3,000	—
4.) Az oktatásra ügyelő ministerium aláirása	2,000	—
5.) A' társaság munkájiból bejött . .	2,000	—
6.) A' kiadott tőkébül bejött kamat .	500	—
7.) A' belministerium aláirása . .	1,500	—
	28,470	—

A' társaságnak ezen ülése alatt a' Mahabharat VIII-dik kötetéből nehány példány nyujtaték-be, mellyet a' bengali igazgatóság elkezdett nyomatni, de ismét, valamint egyéb munkájit félben hagyá. Az ázsiai társaság Calcuttában magára vállalá minden elkezdett munkát befejezni, a' parisi pedig ajálkozott arra aláírásokat szerezni Európában, 's azokat árulni. Ezen rendelkezés most kezd gyümölcsözni, 's az europai tudósokat e' munkák olcsó és minél előbbi birtokába juttatni. Szerencsétlenségre az ázsiai társaság Calcuttában sokkal kevesebb példányt küldött, 's igy uj küldeményért irtak a' Parisiak, és kivánni lehet, hogy a' nyilvános intézetek, és tudósok, kik aláírni akarnak, szándékaikat a' társasággal minél előbb tudassák, hogy ezután elégséges példányt lehessen felküldeni. A' Mahabharat első kötete 26.800 kettős verset foglal magában; a' második nem sokára jelenend-meg. Az egész munka öt negyedrét kötetet fog tenni, 's ára csak 200 frank leend. A' kaschmiri krónika a' második munka, mellyet a' calcuttai társaság be akar fejezni. Ez két negyed rétű kötetet teend, 's ára 50 frank lesz. A' harmadik munka Naishada, egy népszerű költemény Nala és Damajantiról 8-rét kötetben 600 lap; ára 20 frank. A' negyedik Sasruta orvosi munkája két 8-rét kötetben, 25 frank. A' többi munka, mellyeket a' társaság befejezni akar, arab törvény-gyüjteményekbül és uj mathematicai kézikönyvekbül áll, mellyek Europa előtt kevés érdekkel birnak. De azért egy europai könyvtárnak sem kellene az alkalmat elszalasztani a' Mahabharat és kaschmiri krónika megszerzésében, mert minden Indiában nyomatott könyv kevés év alatt olly ritkává válik, hogy sokszor eredeti áruk tizszeres megadása mellett sem kaphatni belőlek egy példányt, mivel az éghajlat nedvességge és férgek rövid idő alatt a' munkákat elrombolják, 's közönségesen az egész kiadásból nem marad egyéb fön, mint azon példányok, mellyek Europába küldettek. Az europai tudós világ számos aláírásai által egyszersmind a' calcuttai társaságnak lelkesedését méltányolni fog látszatni, azon lelkesedését, melylyel ez a' tudományok érdekeit a' vak fanatismus ellen, mellynél fogva a' mostani uralkodás Indiában minden keletit üldöz, védelme alá vette. A' tudatlan cotteria, melly jelenleg Calcuttát kormányozza, akkor legalább látni fogná, hogy Europa eléggé mivelt minden nemzet és időszak mivéltségét magába felvenni, 's e' nyilvános lépés többet használand ezen uj vandalismus megszüntetésére, mint a' calcuttai társaság protestatiója, melly a' Bengálok tanácsa bölcs irástudójitól tekintetbe sem vétetik. A' társaság hirdeti, hogy az aláirásból bejött pénz, ha netalán a' nyomatási költségekre fel nem menne, más munkák kiadására fog használtatni, 's felszóllitja a' tudósokat, hogy kiki szabadon nyilatkoztassa-ki véleményét, ezen ki-

adandó munka mellyik legyen; és mivel már a' Vedas kiadására előkészületeket tett a' társaság, remélni lehet, hogy birtokába jutandhatunk az emberi lélek ezen még ki nem nyomtatott legfontosabb emlékének.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

BUDÁN dec. 5-kén (és igy egy nappal előbb, mint előre hirdettük) Laborfalvi Róza jutalmául először adatott „Mariana" szinjáték 5 felvonásban. Irta Treitschke Fridrik; forditotta Jakab István a' m. tud. társaság meghagyásából budai szinpadunk számára. A' czimszerepben Laborfalvi R. törekvék szorgalmát bebizonyitani, habár azt kevés nézőinek száma nem jutalmazá is. Biztosan reméljük azonban, hogy ez benne csüggedést szülni nem fog, 's lehető maga tökélyesbitését veendi ezután is czélpontul pályáján, mellyet nemcsak kedvező szini termete, hanem férjfias organuma nem kevessé érdekesithet idővel, kivált ha jeles mintát választand tanulmányul magának mim és szavalat-módjában. Eddigi szerepeinek nagyobb részéből itélve ugy tapasztaljuk, hogy a' tragicai szerep leginkább kedvencze. E' nemben feljebb emlitett tulajdonságai nagyon fogják őt elősegiteni; különösen pedig erős beszédhangja, melly sokban hasonlit a' pesti Kalisnééhoz. A' tragicai szerepekre, mellyekben a' leginkább uralkodó indulatok kitörése erős hangot kivánnak, illy organum szükséges és alkalmas többnyire, csakhogy az azzal helyesen bánás, illőleg használat, és lejtés különös studiumot kiván: de éppen ez által lesz az szini hatású, ha egyszersmind párosul a' valódi mimikával. Laborfalvi R. mai játékában méltólag nyert tapsot és előhivatást, ugy Egressy ur is (Pierre), ki ezen érdekes szerepet, sokban Löwe-t utánozva, eleintén igen komolyan vevé (holott vig kedvűleg, könnyelmű enyelgéssel kellett volna); azután a' 4-dik felvonástól kezdve jól találva. Lendvayné ass. (Floribella) nagyon is ékesen volt öltözve; hogy azonban ezen igen kicsiny szerepet felvállalá, dicséretes reá nézve, 's másoknak is például szolgálhat. Hogy a' népség olly kevés volt, kivált a' Gonzaga Ferrardo által (Megyeri ur) tartott törvényszéknél, ezt talán csak személyzetünk kevessége hozá magával: de hogy ezen érdekes uj mutatványt olly igen kevés hallgató látogatá, ha bár esős idő volt is, már ezért mást kell okoznunk, 's méltán nem lehetett volna csudálkozni, ha szinészeink a' szinte üres padok előtt élénkség 's kedv nélkül játszanak. A' forditmány csinos, mint minden munkája J. urnak; a' szinmű, reméljük, repertoriumunk folyamában fog maradni. — 6-kán „hadd nyugodjanak a' holtak" Raupach 3 fvsos vig játéka, Telepy forditmánya, került szinpadra. (Fáncsy ur beteg.) — 8-kán először jött szinpadra Kotzebue 5 fsos szinjátéka „az ezüst menyegző. — Más napra a' Pesten adandó „Griseldis" vala hirdetve.

DEBRECZENBEN oct. 29-én Szerdahelyi ur utósó mutatványa lett volna a' „szevillai borbély lakodalma" Jünger 5 felv. vig játéka, magyarra téve Szaladi Károly által, mellyben kedvelt szinésznénk Parázsóné ass. vevé érzékeny bucsúját, tőlünk a' kassai jeles társasághoz távozó: de köz kivánatra Szerdahelyi urnak 30-kán még egyszer szevillai borbélynak kellett lenni. E' mai előadásra a' városunkban szállásoló dsidás ezredbeli tisztség, részvétét 's pártolását szinházunk iránt nyilvánitandó, az ezred hangászkarát e' dal-

játék kiséretére kirendelé,' 's maga is az előadáson szép számmal jelent-meg. Játék végén bucsút vett tőlünk egy hónapig nemesen mulatott vendégünk azon igérettel, hogy körünkbe, mihelyt körülményei engedik, visszatérend. Felejthetlenekké tette előttünk e' lefolyt hónapnak kedvesen töltött estjeit. — Nov. 1-sö napján „Frigyesi Elek" Schiller költeményéből Láng Ádámtól játékszinre alkalmazott szinjáték adatott 5 fel v. – melly számtalanszor látott szinmű a' szerepek helytelen kiosztása miatt várakozásunknak meg nem felelhetett, annyival kevesbbé, minthogy kedves vendégeink emléke még élénken volt képzeletünkbe hátra hagyva. — Nov. 3-kán „gyámatya és gyámleánya" Raupach 5 fsos szinjátéka Jakab István forditmánya szerint következett. Az „uj, itt még nem adatott" epithetonok halmozását ki lehetne, még pedig czélszerűleg, kerülni e' szóval „elő-szer." Mert valamint eleinte, ugy most is néző-gyűjtésre szint olly sikeretlenül használtaték, mint az előadásra használt hirdető nagy ponyva. -- 5-kén az előbbi történetnek folytatása „atya és leánya" ismét 5 fsos szinjáték, ugyan annak munkája, ugyan annak forditása, hasonló módon került szinpadra kevés néző előtt hidegen menve; mit a' szerepek helytelen kiosztásának tulajdonithatunk nagyobb részint. — 6-kán kisebb czédulán ugyan de nagyobb számú közönség előtt adaték „Preciosa" regényes melodrama kardalokkal 4 fsban. Wolf után Komlóssy forditotta, muzsikáját Weber Károly Maria szerzette. Említést érdemel kitüntetett ügyességéért a' czimszerepes Chyabayné assz. — 8-dikán „Lucza széke karácson éjén" Katona Józsefnak viggal elegy érzékeny játéka 3 fsban. Már az előfüggönynek játék alatt leesése is nevelte az e' darabot elöntő zürzavart. — 10-kén Ziegler után Balogh forditotta vig játékot „a' házi orvos" 3 fsban kevés néző látta. — 12-kén a' „bárson czipő, vagy, Greifenstein vára" (noha a' történet nagyobb része Bécsben és Greifenstein várán kivül folyik) Bircb Pfeiffer Karolina lovagi szinjátéka „Zulima" előjátékkal tölté-meg a' már rég ritkultan láthatott szinházat, hol Pályné assz. Greifenstein nője, mind szerepének helyes viteléért mind ügyes szavalásáért, mind végre rendszeres öltözködésével emelt arcz-játékáért köz tetszést nyerni 's többszeri megtapsoltatást érdemelni volt szerencsés. Greifenstein Baranyi ur ez előtti mutatványokban nem tünteté annyira ki figyelmét, mint ma. Öltözete, viselete, 's egész maga alkalmazása figyelmetes szorgalmat nyilvánitott. Feletri szerepében Szákfy ur igen helyén áll vala', ha előkészülete nem hibáztatja. Irmgard Udvarhelyiné assz. köz tapsban részesülten jeleskedék a' felvett személyviselésében. Tőle az illy nemű agg nőket 's dajkákat látni gyönyörűség. Metta Chyabayné assz. felettébb is törekvék szerep-vitelével nézőinek tetszését megnyerni: mi által néhol néhol ártatlan vig szeszélyes szerepében némi kaczér fogásokat is szemlélénk; különben elégülést vivott-ki magának. Az ostriai herczeg Nagy ur kissé csinatlan 's ügyetlen volt. Egy ollyatén herczegnek, midőn idegen lovagok társaságában mutatja magát, minden esetre fényesesebben öltözködni, 's könnyebb, nem illy erőtetett társalkodási monorral (Manier) kell birni. — 13-kán a' debreczeni dalszinész-társaság czimét viselt szinészegyesületnek utósó előadása volt a' már számtalanszor látott „bűvös vadász" daljáték, mellyet igen helyesen választa azon tekintetből, hogy eltávozta után is maradjon közttünk legalább valami emlékezete négy hónapi itt mulatásának. Sajnáljuk Chyabayné 's Pályné asszonyoknak, mint dalszinésznéknek, ugy Baranyi és Benza uraknak eltávozását. Hálátlanságnak tartjuk, bár mi tekintetből mulasztatott is el, közönségünktől bucsú-vét nélküli elválását e' társaságnak, mit ha bizonyos tekinteteknél fogva elidegenedett 's

meghidegült közönségünk nem, de a' helybeli előjáróság, casinoi egyesület, mellyek, a' pártolásra élesztek közönségünket, és végre e' társaságot felsegélt működvelők minden tekintetben megérdemlettek volna! E' szerint színházunk darab ideig zárva marad, mig t. i. Fáncsy ur, kire bizatott egy a' közönség izlésének 's várakozásának pontosabban megfelelhető társaság szerkeztése, mit reménylünk ügyességétől 's alkalmas voltától, jövő hónap elején azt ujolag felnyitandja, 's azon időpontig mi is tudósitásainkat felbe szakasztva olvasóink tiszteletétől elzártan veszteglünk.

MLGR. társaival.

KASSÁN nov. 15-kén Lendvay, ki az itteni közönség tetszését már negyed évvel ezelőtt megnyerte „Hinko" regényes nézö játék czimszerepében ma először lépvén-fel zajos tapssal fogadtatott. Játéka valóban minden kifogás nélküli; mimje helyes; remek játszásának elismeréseül 2-dik felv. után maga, játék végén pedig Markittával (Parázsóné), ki meglepőleg adá szerepét, előhivatással tiszteltetett. Komlóssyné (Volkner Margit) minden tekintetben helyén vala; különösen jól sikerült az utósó felvonásban azon jelenése, mellyben Fülöppel tudatja, hogy ő a' fija. Tóth (Fülöp) helyesen tükrözé a' vad, tüzes indulatú, de nemes szivü flandriai grófot. É. Aloyzia (Blanka) csinos öltözettel emelte jó játékát. M. Luiza (Beata) a' fondorkodó némbert hiven utánozta. Erdős (Jobszt) iparkodott. A' többi egész személyzet iparját kitünteté. A' szinház tömve volt. — 16-kán a' „nagy világ divatja" (Töpfer után K.) vigjáték kerekdeden adatott, és játék végén az egész személyzet előhivatott. Különös említést érdemelnek Parázsóné (Luiza), Komlóssyné (Paulina), Tóth (őrnagy), László (Károly), Komáromi (Sportula), és Mátéfi (Miklós inas). — Hubenay (beteg.)

KLESTINSZKY LÁSZLÓ.

UNGVÁRATT oct. 24-kén a' szüreti szünet után „korona és vérpad" szom. játék Julia részére először jött szinpadra. Ma Czelesztin ur azon helyben nem hagyható gondolatra jutott, hogy Ethelwood személyében lépett-fel, és helytelen játszásával e' darabot valóban szomorúvá is tette. Mint régi igazgató tudhatá, hogy e' játék érdekét az ének nagyon neveli. Mért hagyá-el tehát azt ma, miután ő sokszor ott is énekel, hol nem kellene? Hogy ragadhatá-meg kezénél Howard Katalint (Balláné assz.) olly keményen, midőn hozzá ezeket mondá: „szeretett-e valaha leányt annyira valaki, mint én tégedet?" 's a' t. E' szókból kitetszik, hogy Ethelwood még akkor is szereti Katalint, és igy nem gyülölséges, parancsoló, hanem inkább szivből ömledező de megható hangon beszélhet. Miért szaladt ma ugy Katalinhoz, 's kezén fogva e' szókat: „és én megyek bárdot késziteni nyakadra" fülébe hangosan sugá? Egy szóval mai játszását Cz. urnak megbirálni képtelen vagyok: azonban jó lesz, ha e' szerepet többé nem játszandja; mert habár minden szinészi tehetségét öszveszedi is, abban koszorút soha sem nyer; és talán nem hibázok, ha mondom, hogy a' kedvelt Lendvay-n kivül Ethelwoodot honunkban két szinész sem képes jelesen előtüntetni. Maradjon Cz. ur saját szerepei mellett, millyenek: Angelo, Tigris Robert, Toldy, Vadkömény 's a' t. — Király (Kőszeghy ur) mai szerepét igen jól játszá; hóhér (Balla ur) kisded szerepének megfelelt; de az egész silányul ment végbe. Nézők mérséklett számmal, kik elégedés nélkül hagyák-el a' szinteremet. — 26-kán „lengyel király házassága" vigjátékban Czelesztin ur (király) élénken játszék ugyan, de Balla urnak, ki ma kalixi herczeg volt, talán ama szerep jobb volt volna. Kováts

ur (Ólaff gr.) személye caracterét, mint mindenkor, legjobban találta-el; de szavalatát semmiképp' sem hagyhatom helyben. Ballánè assz. (Eliszka) kevés tüzzel, Julia (komorna) és Feodoro (Parténvi ur) meglehetősen játsztak. E' mutatványt bevégzé t. n. Ung vgye KK. és Rendei tiszteletére Balla által készittetett csinos allegoriai diszitmény veres tüzzel történt megvilágositással.

T. F.

Német játékszin.

PESTEN nov. 28-kán Grill Klára színészné javára legelőször adatott „a' Notre Dame torony őrje" regényes drama 6 felvonásban Hugo Victor után. — Az e' műben előforduló rémitő jelenetek, elbeszélések, és undoritó alakok, jelesen a' czimszerep viselője (Posinger ur), a' Preciosaként czigányok által elragadtatott 's neveltetett Esmeralda (Grillné assz.) története, szóval a' műnek eleintén untató, majd érdekében mind inkább nevekedő tartalma méltó helyet foglal a' franczia borzasztó művek között, azon megjegyzéssel, hogy e' mainak története egyenesen a' pórnép életéből vétetett, 's a' szinpadon is ez játszá a' fő szerepet; és innen van, hogy a' benne előforduló pórságok, mint helyöken levők, nem tetszenek vissza, hanem jótékony kaczagást gerjesztenek minden rémjek mellett. Azonban az egész nem bir azon szellemmel és szini férjfias elrendezéssel, melly Hugo Victor saját szinműveit bélyegzi. Mondatik, hogy e' darabot Birch-Pfeiffer asszony változtatá szinművé Hugónak hason nevű regéje szerint. Az igen számos, szoros tömöttségű közönség a' hosszú mutatványt feszült figyelemmel várta végig ($10^{1}/_{4}$óráig), 's zajongva tapsolá-meg 's elő Kalisné asszonyt (Gervaise), az elorzott Esmeralda megőrült anyját, valamint a' csinos tánczocskával, dallal és helyes játékkal kedveskedő Grillné asszonyt, és a' czimszerep-vivőt is. — 4-kén ismételtetett.

Pesten Fürth l. a. Hessen-Casselban a' választó herczegi udv. szinház tagja, mint vendég először lépett-fel dec. 6-kán Rossini „Tancred" czimű daljátékának czimszerepében. Termete elég tetszetős volna; mély hangja és éneklési módja gyenge, közép hangjai tiszták és erősek, hangmagossága azonban nem nagy terjedtségű. Két áriája 's utósó felvonás után tapsokkal és előhivatással tiszteltették. — Hasonló sikerrel adá 8-kán Bellini „Romeo-"ját.

HANGÁSZAT.

A' budapesti hangász-egyesület dec. 11-kére hirdeté 2-dik hangversenyét.

Pesten Arnstein Antal ur, a' pesti szinház orchestrumának egyik tagja, dec. 8-kán hangversenyt adott a' városi tánczteremben, miről máskor bővebben.

DIVAT.

Parisban, miután egy két év óta a' közép korbeli, majd a' 18-dik századi öltözetek zsarnokoskodtak, nem csuda, ha most a' császárság idejének divatjai fognak elővétetni teljes fényökben és pompájokban, 's mindenek előtt a' posztóból készült asszonyi felruhák kezdik-meg ujabb pályájokat. Ezek a' felső testen gombokkal ékesittetnek, himzett 's zsinórral szegett posztó-szelettel kapcsoltatnak. Ujjai duzzékonyak, 's a' kézfő alatt szép selyem gombokkal záratnak-be. Hozzá fekete bársou kalap vétetik. Bélésök atlasz; selyem paszomántokkal is ékesittetnek. — Kalapokra most viola, zöld és szürke bársont is választanak. — A' prémbőr és tollak e' télen nagy divatban lesznek; a' fejdisz 14-dik Lajos korából folyvást megmarad, ugy a' turban is „à la Juive." — A' prémmel szegett mantillák nagyon kedvesek. — Különös divatba kezd jönni az arab bernouss, számtalan ránczokkal ékesitett köpönyeg atlaszból és csipkével diszesitve.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám.

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utsza 612.

100.

HONMŰVÉSZ.

Pesten csötörtökön december 15kén 1836.

KÖLTÉSZET.

Megváltás.

Merre szög Dunánk hatalmas árja
Folydogál virágos part között,
Hogy magyar hazánkban utját járja,
Hajh! be sok bajakba ütközött
Égbe nézdel ott Visegrád vára,
Szél lebeg mohos fal-romjain,
Nem rezeg már a' hold szüz sugára
Vész-időkben eldült tornyain.

Mély csend tesped ott kormos tetőjén,
Néha zengedez csak kín-fohász,
Melly tovább szállt szende est szellőjén,
'S rajta feltünt egy bús lenge váz.
Bánatos köny renge kék szemében,
Ősz szakála rezge szőr-övén
Bús fohászit kínja tengerében
Ülve hallatá moh-szirt tövén.

Százados veszélyek gyásza tépte
Vérkörömmel csúffá arczait,
'S a' kemény sors vas hatalmu lépte
Megtöré ifjanti tagjait.
Ott váltsága percziért sohajtott
Bús kesergőn, mint egy gyenge szüz
Kit kaján rablók csoportja hajtott
Messze, 's végre rabbilincsre füz.

Néha néha bájremény sugára
Lenge-el halálos arczain,
Egy mosoly kelt halványult ajkára
'S csillapult a' szívet marta kin.
Ha honunk az áldott egyeségnek
Utjain tökély felé futott,
'S a' vérrel kivívott békeségnek
Karjain magosra feljutott.

Im derült lön arcza, 's szende fénytől
Csillogott köny-öntő kék szeme
Boldogitva édesebb reménytől
Felvirult szép férjfi-kelleme.
Égi kar lengett bájlón körűle,
Dalt zengett varázsló hangokon,
A' hajdan siró elszenderűle,
'S égbe röppent szeraf-szárnyakon.

Mint az istenítő aeol hárfa
Hangja rezge szét e' tünde szó:
„Nyelvetek lön első, 's már nem árva
Szolga, — ő volt itt az üdv-hozó!" —
Csendes már Visegrád; est viharján
Nincs fohászkodó rém, néma, holt;
A' sokáig síró rom-lakos tán
Egy elődünk szellem-árnya volt.

SUJÁNSZKY.

ÉPITÉSZET.

Nagy Sándor és Augustus kora.

A' hagyomásból tudjuk, hogy a' Chäronea-nál történt véres ütközet után görög ország és Athena elveszték szabadságaikat, 's kénytelenek voltak maczedoni Fülöpnek hódolni. Sándor, ki atyja nagy terveit igyekezett mindenben követni, görög országot és Ázsiát hatalma alá hozta. Ezen nagy hős bátorsággal mindent kivivott a' nélkül, hogy tüz, rablás 's pusztitás bélyegezte volna győzedelmeit. — Minden meghódolt országban uj városokat alapitott Sándor, a' régieket pedig, mennyire lehetséges volt, megszépitette. Ő általa épittettek Indiában Nicäa, Bucephala 's a' két Alexandria; csak kevés város volt Kisázsiában a' Görögök birtokában, mellyeket ő nem diszitett volna templomokkal 's más épitvényekkel; például Sardes, Smyrna, Alexandria, Troas 'stb. Ollykor saját költségeivel végezteté-be azon templomokat is, mellyek már elkezdve voltak, például Prieneben a' Minerva Polias templomát, hogy csak megszerezhesse magának a' jogot nevének reá tétethetésére, 's ezen ajánlásai csaknem mindenhol elfogadtattak, az Ephesusiakat kivéve, kik a' Diana-templom felkészitésével foglalatoskodtak éppen akkor (mellyet Herostrat felgyujtott), midőn Sándor oda érkezett, 's ki nekik azonnal a' költség pótlását ajánlá. Ellenben az Ephesusiak nem akarván a' templom felkészitésének dicsőségét másnak átengedni, el nem fogadák ajánlatát azon ürügy alatt, hogy igen illetlen volna, ha egyik istenség a' másiknak hozna ajándékot. — Ama nagy számmal alapitott városok közt, mellyek ezen hősnek köszönik létöket, legnevezetesb

lön Alexandria Egyptusban. Sándor a' 112-dik Olympias második évében alapitá ezen várost egy bizonyos vidékben, hol az előtt Rhakotis nevű helység állott, különösen tetszvén neki az érintett tájék, 's igen kényelmesnek kikötője a' kereskedésre nézve. Épitőmestere Dinokrates volt, kit ő ismerni kezde az ephesusi Dianatemplom felépitésénél. — De már akkorban az architekturai nagy és szép sztil időkora lefolyt, 's most már elkezdének a' nemes egyszerűségtől távozni, és figyelmöket inkább a' diszitvényekre forditani. Az épitőművészet karaktere ennélfogva Nagy Sándor időkorában ékesség vala, melly mind e' mellett is rendességgel és szigorú pontossággal volt párositva. Még most görög országban, jelesül a' Görögök ázsiai birtokaiban, sok és nevezetre méltó műalkotvány jött létre, mellyek között főleg megkülönbözteté magát Kariában a' mausoleum, az az, Mausolus királynak siremléke, mellyet épitettek vala Satyrus és Pytheus, kik egy értekezést is készitettek e' műalkotványról. Azonban ezen épitvények nagyobb száma már több diszitvénynyel volt halmozva, mint eddig, 's a' tisztaságra, melly a' hajdani művészetnek sajátja volt, keveset ügyeltek. Bizonyitja ezt Lysikrates choragi monumentuma, melly éppen ezen korban készült-el.

Száma azon épitőmestereknek, kik Augustus császár uralkodása alatt az architekturával foglalatoskodtak, majd csak olly nagy, mint azon épitvényeké, mellyek a' roppant romai birodalomnak minden nevezetes városában készültek. Ezen fejedelem pompaszeretete igen messze terjedt, 's meg nem elégedett Romavárost külsejére nézve egészen megváltoztatni, 's teljes fénybe hozni nagy terjedelmű épületek által; miért joggal állithatá, hogy ő azt kőből épülve találá, 's márványból hagyandja maga után: hanem különös hajlandósága a' nagy vállalatokhoz, melly tulajdona volt, a' boldogitó békének, melylyel akkor a' világ megáldva volt, kedvezése alatt 40 egész évig (14-dik esztendeig Kr. után), 's azon gazdagságok, mellyekkel birt vala, mindenkit, nem csupán Romában lakozó nagy méltóságú 's gazdag személyeket, de mind azon fejedelmeket 's herczegeket is lelkesité, kik a' Romaiakkal összeköttetésben állának. Mind ezen a' művészetek és tudományok előrugtatására fölötte kedvező körülmények módot nyujtának az architekturának mindenütt, hol Augustus neve ismeretes volt, mind azt, mi leghelyesb, feltüntetni. Ezen császár számosb épületeket készittetett, mint bár mellyik is azon férjfiak közül, kik a' respublica alatt a' kormányt vivék. Számtalan templomokon, csarnokokon, játékszineken 's más hasonló épületeken kivül egész városokat épittetett, vagy megujittatott; például Nicopolist, mellyet ő Marcus Antonius vesztesége emlékeül alapitott közel Actiumhoz. Ezen fejedelem parancsára jöttek létre a' vizcsatornák,

hidak, 's pompás utak, és ön maga kivánta magára vállalni ama nagy utra gondoskodást, mellyet Rómából vezete Riminibe. Soknak a' Patriciusok közül, ugy hasonlag a' consuloknak, vagy azoknak, kik diadalpompával vezettettek a' fővárosba, tisztül szolgált, utakat készitni, 's azokat jó karban tartani. Ezt némellyek jó akaratból tevékmeg, hogy az által az ország fényét emeljék; mások pedig kénytelenségből, vélvén, hogy Augustus politikából kivánja őket adósságokba keverni. — Még azon nemzetek is, mellyek alig ismerték eddig a' szép művészeteket, Augustus császár példája által buzditva, némi tudományt szereztek maguknak az architekturáról. Ezen fejedelem, romai gyarmatok által rugtatá-elő azon mesterség 's tudománybeli ismereteket, mellyeket olasz országból más tartományokba külde, kiknek kötelességül szolgált, uj városokat épitni, és a' fenn levőket szépitni; illyenek voltak: Augusta, Emerita (most Merida) spanyol országban, 's több más város Afrikában, Ázsiában 's német országban. — Mi volt Roma Augustus korában, kiviláglik csak abból is, mit még jelen időben láthatni. Lakosainak száma 1½ millio volt, 's már olly kevés tért lehete kiosztani házhelyeknek, hogy végre kénytelenek lettek 70 láb magosságot adni épületeiknek. A' város kerülete iránylag még nagyobb volt, mint a' népszám azon nagy terek 's köz épületek által, mellyek közlt az első rendűek közül nehányan, az egész város lakosainak elegendő helyet nyujtának, 's födött oszlopjárásokkal voltak körülfogva. A' köz fürdőházak olly tért zártak-be, mellyen sok ezer személy gyülekezhetett egyszerre össze. Nevezetes vizcsatornák 's tábori utak rendeltettek-el. Az elsők több mértföldnyi távulságról vezettek vizet az épületekbe; az utóbb érintettek, Roma várostól kezdve, minden vidékbe 's tartományba vezettettek, 's mindenhol lehete találni nyugszékeket 's faárnyékokat. Ezen birodalmi főváros templomainak száma 400-ra ment, az utaké 215-re, 's a' kapuké 37-re. A' legnagyobb terek egyike a' körded circus maximus volt, hol a' küzdési játékok gyönyörködteték a' közönséget. Hossza ezen térnek 3000 láb vala, 's egyik végénél három piramis volt felállitva, mint kitűzött czél a' versenyfutásnál. Ezen nagy város fénye, mellyet kétség kivül a' legpompásbnak 's leggazdagabbnak lehete nevezni a' földkerekségén, most már nagyobbrészint eltünt.

NOVÁK DANIEL.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

Hazafiságos áldozat a' Pesten épülő magyar szinházra. — Szilágyi István ur, sz. k. Pest városa kültanácsának tagja, pesti polgár és gombkötő mester, 1835-ki oct. 26-kán költ levelében adott igérete szerint, miután a' Pesten épülő magyar szinház már fedél alá jutott, ismét 100 vtó

ítot hoza személyesen e' lapok kiadójához dec. 11-kén, hogy ezen újabb hazafiságos adománya t. n. Pest megye színészeti küldöttségének benyujtassék az említett lapok kiadója által. — Méltólag érintjük, hogy e' nemes keblű ur, ha a' szinház butorozva lesz, ismét 100 váltó forintot szándékozik nyujtani a' nevezett szép czélra.

PESTEN dec. 9-kén budai magyar színész társaságunk által „Griseldis" dramai költemény 5 fvsban adatott, 's reményünk ellenére (minthogy csak nem rég jött másodszor a' budai szinpadra) a' szinterem tele lön nézőkkel, kik a' mutatványt hazafias lelkesedéssel fogadták. Nemcsak a' remeklő Lendvayné assz. (Griseldis) több izbeli előhivatásra méltatott, hanem Laborfalvi R. (Ginevra) is, ma különösen jól találva és tüzzel adván szerepét, valamint Megyeri uron (Cedrik) kivül Bartha ur is (Percival) ismételt tapsokra érdemesittettek. Jól esék szemünknek, hogy óriási szinpadunkon e' mutatvány illő pompával és népességgel fordult-meg.

BUDÁN dec. 11-kén „Mariana" 5 fsos szinjáték másodszor adatott. — 12-kén „az élet csak álom" jött szinpadra.

KASSÁN nov. 16-kán Töpfer: „Nagy világ divatja" K. fordítása szerint adatot. Mióta tán szinpadunk létez, illy 3 kalandor, mint a' maiak (Komáromy, Haray, Csepreghy), nem igen valának rajta láthatók. Sportula (Komáromy) legalább nevettetett, 's igy (kivált a' karzatnak) tetszett; de Miklesz (Haray) Szalonnási (Csepreghy) botránkoztattak feszességük 's ügyetlenségök által. Széppataky Paulina (Komlóssyné) szünet nélkül nevetett: Luize (Parázsné) 's Károly (László) kivivák az est koszorúját. Világosvári (Szőke) mindennapi szerepében hon volt, Miklós (Mátéfy) kivált arczvonaglásival nevetést gerjesztett. Szendy.

17-kén Lembert „éjfél" czimű munkája került szinpadunkra. Emmi szerepében Komáromyné asszony mutatkozott; játékát többszeri nem csekély botlásai következésében jónak nem állithatjuk; ő nem volt helyén. Lord Arhur iránti szerelmét nem ábrázolá olly élénken, mint azt a' szerep mineműsége megkivánta; nem árulta-el azon félelmet, mellyben atyja és vőlegénye jelenlétében szükségkép lennie kellett Sir Beltennek nála léte miatt; Sir Belten halála miatti rettegését, iszonyodását csak jéghidegséggel elmondott szavaiból érthettük: szavalása, mozdulatai, szóval egész előadása nem birt azon hatósággal, meglepéssel, mellyet különben dicséretes színésznénktől méltán, és igen is méltán remélt néző közönségünk. Villiams (Lendvay ur) előadása meglepő volt; róla bizvást elmondhatni, hogy a' kassai színész-társaság benne egy haszonvehető, alkalmatos, és jó — néző közönségünk pedig közkedvességü színészt bir; ő nem azon színészek közé tartozik, kik puszta kiabálás, és hánykolódásban helyezik szerepök helyes előadását; ő hiven felfogja a' költő szellemét, tökélyesen igyekszik őt megérteni, 's ha fogékonyságát valami felülhaladja, tanácsot kér, a' jót felfogadja, tanulni kiván; nincs benne azon kérkedő elbizottság, melly sok színészünk tulajdona; 's innen magyarázható, miért más számtalanok, nála idősebbek, távul maradnak azon művészi foktól, mellyen Lendvay ur áll; ő szép törekvéseinek czéljához mind inkább közelgve tökéletesedik, felléptével koszorút arat, és zajos öröm-tapssal fogadtatik. — Lendvay ur ma is kedves jelenet volt; kiemelte szerepének minden tulajdonát; lelkébe hatott annak, 's megmutatta, miként hághat az emberben fokonként fel vagy alá a' szenvedélyek harcz-dagálya; hő szerelem, jó szív, férjfiúi bátorság és lemondás egyiránt mutatkoztak előadásában; őt sok színész-

nek ajálhatjuk követésre, kivált fiataloknak. Lord Mayor (Szőke u.r), minister (Komlóssy ur) csekély hatású szerepök helyes előadása mulattatott. Lord Arthur (Tóth), mint mindenkor, helyén állott. Sir Belton (Szerdahelyi ur) tetszett.

UNGHVÁRI.

Külföldi játékszin.

Franczia theatrumok. A' Figaro (franczia ujság) franczia országnak álló szinházai felől következő érdekes áttekintetet közlött a' mult években:

Parisi szinház.

Szinház neve.	Beleférember	1 személy fizet			
		első helyen		2-ik helyen	
L' Academie royale de musique (a' nagy opera)	1937	10fr.	— Ct	2½ ft.	— Ct
Kir. olasz theatrum	1282	10	—	2	—
Théatre Français	1522	6	60	1	60
Théatre de l'opera comique	1720	6	60	1	65
Seconde Th. Français (Odéon)	1800	4	—	1	—
Gymnase (az előtt Berry herczegné szinháza)	1400	5	—	2	—
Théatre Vaudeville	1257	5	—	2	—
Th. des Nouveautés	1250	5	—	1	25
Th. du Palais Royal	1380	5	—	1	60
Th des Varietés	1240	5	—	1	25
Th. de la Gaité	1300	4	—	—	60
Th. de l' Ambigu-comique	1800	4	—	1	—
Th. de la Porte Saint Martin	1800	5	—	—	60
Th. du Cirque Olympique (Franconi)	1800	5	—	—	60
Th. de M. Comte (gyermekszinház)	540	5	—	1	—
Th. des Acrobates (Madame Saqui kötéltánczoló csapatja)	360	1	—	—	15
Th. des Funambules (Bertrand kötéltánczosai)	260	—	75	—	20
Th. de Luxembourg	460	—	75	—	20
Th. Montmartre	1030	2	—	—	50

Egyéb látnivalók. Spectacle mécanique; Petit Lazari; Théatre Seraphin (Marionett); Théatre de Joli (Polichinello); Diorama, első hely 8 frank, utósó hely 2½ frank; Néorama 2½ frank; Georama 2 frank; Cosmorama 1½ frank; Panorama (Romát tárgyazó) 1 frank; Peristrephorama (ingó Panorama) 1 frank; Düvont-nak bonczkabinetja (anatomicai); Musée Colbert; Martin állatsereglete (ménagerie).

Paris környékében levő szinházak. Théatre des Elèves, barrière Rochechouart, de Grenelle, de Saint Cloud, des Thermes, de Passy (rane lagh), és de Saint-Denis (mind a' hatban Sereste csapatjai játszottak); Mont Parnasse, és Belleville, álló szinházak.

Parisi szinházak öszvesége = 21; a' környékben = 8.

A' megyékben (departements) 32 állandó szinészcsapat. Lyon-ban 2; Bordeaux 2; Marseille 2; Libourne, Rouen, Dieppe, Havre, Strassburg, Lille, Toulouse, Nantes, Montpellier, Metz, Nancy, Brest, Perpignan, Versailles, és St. Germain en-Laye, Orleans, Nimes, Avignon, Amiens, Calais, Toulon, Limoges, Douay-Boulogne sur Mer, Chartres, Aix en Provence városokban, és 34 szinházi készület, 's vándor csapat van.

HANGÁSZAT.

Pesten Arnstein Antal ur, a' színészeti hangászkar tagja, dec. 8-án adá szokott évenkénti hangversenyét a' városi kisebb tánczteremben igen számos hallgatók előtt. Részei voltak: Weber „Euryanthe" daljátékának ouverture-je. — 2) Benesch concertja orchestrum-kisérettel, játszá hegedűn a' versenylő ur. — 3) Bellini „allagioja" ariáját igen jelesen éneklé Minkné assz. — 4) Kalliwoda nagy phantasiája; játszá Arnstein ur. — 5) „Férjfi-hűség" — szavalá igen helyesen Grillné assz. — 6) Kreutzer „jó pajtás" ariáját éneklé Oberhoffer ur fortepiano (Grill ur) és violoncello (Wagner ur) kisérete mellett. — 7) Pechatschek bravour-változatait Schubert gyász-keringőjére játszá a' versenyt adó, kinek szép előmentét mult év óta örömmel tapasztaltuk ugyan, de azt is, hogy sokkal nehezebb darabokat választ előadásaira, hogysem eddigi tehetségei azokkal kivétel nélküli pontossággal megküzdeni képesek volnának. Egyeblránt buzditó tapsokat aratott. — Bemeneti dij 1 pengő forint.

A' Kolosváratt létező muzsikai egyesület nemzeti játékszinünken legközelebb „nagy muzsikai academiát" adott. — A' hirtelen magosabb fokra hádott hideg miatt nézőktől kevesbbé tömött szinház falai közt hangzottak-el: 1) a' „granadai éjjeli szállás" előmuzsikája (Kreutzertől). — 2) Ries F. 4-ik concertje (Cis-mol) zongorán. — 3) Harang-hangok Proch-tól zongora és kis bőgő (violoncello) kisérete mellett tenor hangon. — 4.) Mayseder (Paganininak ajánlott) változatai hegedűre. — 5) A' „szerelem itala" (le Philtre) előmuzsikája (Auber-től. — 6.) Ries F-től phantasia és concert-változatok zongorán hangász-karral kisérve. — Az igért 7-dik szám, u. m. Ruzitska György 1-ső symphoniájának finaléja helyett Beethoven 2-ik (D-dur) symphoniája finaléját hallottuk. Az egészet emelé kar-igazgató Ruzitska Györgytől játszott két zongora-concert.

Pesten a' nemz. casinóban dec. 11-én adatott hangászati mulatság részei voltak: 1) Mozart F. A. D-dur quintettje. — 2) Stoll Ferencz ur, bécsi vendég művészünk a' multkori nyilvános versenyében is hallott egyik concert-darabját játszá gitáron, quartett-kisérettel, mellynél Kellermann ur is részt vett kobozával. — Hallgatók mérséklett számmal.

Pesten a' hangász-egyesület dec. 11-kén 4 órakor adá második hangversenyét a' városi nagy tánczteremben. Részei voltak: 1) Catel „Semiramisának" ouverture-je. — 2) Rossini „szevillai borbélyából" Rozina ariája. Éneklé egész hangászkar kisérete mellett azon kolosvári műkedvelő vendégnénk, ki multkor a' nemzeti casinóban is szives volt egy ariával kedveskedni. Ez uttal is pontos muzsikai szilárdságot, 's az éneklésben olly járatosságot 's jeles tehetséget bizonyita-be, millyet műkedvelőknél nem olly könnyen tapasztalhatunk. Előadása élénk tapsokkal 's méltánylással fogadtatott. — 3) Hummel A-moll concertjét a' jeles fiatal klavir-játszóné B-ri kisasszony játszá nemcsak kellemmel hanem pontos művészséggel is. — 4) Raics J. költeményét „az éjvándor" Winterle E. ur által muzsikára téve éneklé Oberhoffer dalszinész ur fortepiano (Bräuer ur, ki egyszersmind a' mai verseny igazgatója volt) és klarinet (Winterle ur) kisérete mellett. — 5) Mayseder E-dur változatait játszá hegedűn a' fiatal Mayer olly helyesen, mikép őt még nem hallottuk. Az egyre zajgott tapsokra méltán érdemes volt. — Winter „Tamerlanjának" ouverture-je. — 7) Catel „Semiramisából" egy megható karének csupán férjfiak által igen helyesen előadatva. — Hallgatók olly nagy számmal, hogy az egész terem telve volt. — A' jövő hangverseny még farsang előtt fog lenni.

Pesten Kellermann ur, jeles violoncellista vendégünk dec. 15-kén adja 2-dik hangversenyét, és Stoll ur dec. 18-kán a' városi tánczteremben.

TÁNCZ.

Egerből. Méltó hála 's különböztetés illeti Eger városától azon Heves-megyei szépeket, kik a' helybeli casino által Eger világositásának eszközlésére fölkéretvén, több urakkal együtt, kik szinte hálát érdemlenek, 108 darab legtöbbnyire öndolgozta szép miveket adának, hogy az azokbuli jövedelem a' városnak lámpák általi világositására fordittassék.

Katalinbál alkalmával, november 23—24-dike között, táblabiró Najmajer János ur, mint a' küldöttség elnöke, a' szépnemet illőleg magasztaló beszédet bocsájta-elő; azután a' casinónak egy arany- és selyem himzetű íllat szeszes párna mutattatott be illy tartalmú 's a' küldöttség jegyzője által a' báli fényes közönség előtt felolvasott és a' küldöttségi elnökhez intézett levél mellett:

„A' szépmivek bizonyságai annak, mennyi pártfogóra talált a' casinói egyesületnek csak imént nevezetes épületekkel ékesitett kis honomban a' köz bátorság 's disz tekintetébül az éji megvilágositást eszközölni olly forrón ohajtó tiszta szándéka; minél fogva magárul feledkezve, minden szorgalmát a' czél 's köz megelégedés eszközlésére forditotta. Ezen tekintetből 's némi emlékjelül bátor vagyok a' casinói egyesületnek e' kis párnát ajánlani, 's azt a' tekintetes urnak ezennel általnyujtani. Nevelni fogja ezen csekélységnek becsét azon szépek 's jók iránti hálaemlék, kik annyi becses és annyi szorgalommal készült miveket ajánlottak, azon nagy férjfiak iránti hálaemlék, kik a' kitüzött czélt bő adakozásokkal elősegitendik, végre ezen egyesület 's fáradhatlan szorgalmú tagjai iránti hálaemlék, kik teljes igyekezettel mindent a' czél előmozditására köz megelégedéssel rendeltek 's teljesitettek.“ — Hanák Adéla.

A' jeles adakozóknak neveit ide iktatjuk.

a.) A' szépnemből.

T. t.

Adler Aloysia 's Josepha. — Almásy Károlyné. — B. Bémer testvérek. — Benkő Janka. — Borovicsényi Júlia. — Brezovay Lóra. — Brezovay Pálné. — Csépány testvérek. — Csíky Eszti és Fánni. — Csór Júlia. — Czóbel Lászlóné, szül. b. Vécsey Antónia. — Deusz Elíza. — Elek testvérek. — Eötvös Antónia és Beatrix. — Fridmann Fánni. — Gáhy Katinka. — Goth Josepha és Luiza. — Győrffyné. — Hucsa Zsuzsanna. — Kanyó Gáborné. — Kapitány Katinka. — Kavinszkyné, szül. Csíky Janka. — Keszlerffy testvérek. — Kovács Mari. — Kovács Róza — Köllner Amália. — Madarassy (ifjabb) Jánosné. — Majzik Amanda és Beatrix. — Makay Lajosné. — Martin Lina. — Melegh Lina. — Mezey Lóra. — Michailovics Jánosné. — Nyitrai Mari. — Panker Antónia. — Panker Victória. — Panker Jánosné. — Paravicini főhadnagyné. — Pauer Aranka. — Puky Miklósné. — Radics Mari. — Rózsa Luiza. — Sáryné. — B. Scherzer Elíza. — Schnee Constanczia. — Sebestyén Nina. — Stücks Romana. — Swéger Josepha. — Tahy Mária. — Talabér Janka. — Udvardy Jánosné. — Vecsey Mary. — Weinhardt Josepha.

b.) Férjfiak.

T. t.

Gáspárdy Lajos. — Hlozsán Ferencz. — Hoffmann Henrik. — Panker Gábor. — Radics Pál. — Fejér István és Puky Miklós urak által több darab.

W.

S. A. Ujhelyből. Mult sept. 1-jén a' helybeli korház javára tánczmulatság adatott a' casino által a' megye teremében. A' bemeneti dijból, 's a' szépnemtől adatott és ez alkalommal kijátszatott szép munkák jövedelméből 1207 ft. 45 kr. v. cz. jutott az emlitett intézet pénztárába.

DIVAT.

50-dik divatkép (Parisból). — Bárson kalap hasonló szinű tollal; atlasz szalag; bernouss-ruha atlaszból; a' csuklya bársonnal bélelve. — Bécsi divat december 8-dikán: felruha Louise-kék gros-d' Ispahanból fekete chenille-rojtokkal és bárson hengerkékkel szegve; himzett mul-chemisette; atlasz kalap blondokkal és virággal.

Szerkezi Rothkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utcza 612.

Honmüvész.

50.

M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

101.

HONMŰVÉSZ.

Pesten vasárnap december **18kán** **1836.**

SZORGALOM.

Kis répaczukor-gyárok franczia országban. Emlitik a' franczia hirlapok, hogy du Nord kerületben négy falu lakosai mintegy 200 forintot gyüjtöttek öszve, 's ezen summa segedelmével olly répaczukor-gyárt alapitottak, mellyben naponként 40 vagy 50 font czukor készül.

Üvegházak fűtése meleg viz által. Ki legyen feltalálója ezen fűtésmódnak, nem bizonyos. Balton és Watt Angolok állitják, hogy ők gyáraik felemelegitésére azzal már 1780-dik esztendőben éltek: mások ellenben ugy vélekednek, hogy orosz országban már sokkal előbb is használtatott ezen fütésmód. Azonban bizonyos, hogy Marquis de Chabane a' lakóháznak viz által eszközlendő kimelegitését legelső hozá létre Angliában; Alkinson mechanicus pedig legelső volt, ki az üveg- 's növényházak fűtésére melegitett vizet forditott. Ennek példáját sokan követték 's annyira elterjedt már ezen uj fűtésmód használása Angliában, hogy gőz- vagy csőmelegités az üvegházakban sehol sem divatozik többé. Ezen fűtésmódnak többféle haszna abban áll, hogy fél annyi fára vagy szénre van szükség, mint a' gőzfűtéshez; a' veszély, melly a' gőzfűtés által az edények megromlása vagy emberek vigyázatlansága következésében mind a' növényekre mind pedig az épületre háromlani szokott, a' vizfütésnél nem tapasztaltatik. Tiszta, nem pedig füsttel, porral, vagy különféle a' növényeknek 's embereknek egyformán ártalmas gőzökkel kevert, melegség terjed-el az üvegházban; a' levegő mérséklete sohasem felesleges, sőt mindenkor kellemes, kifejlő vizpára által kevéssé meg is nedvesül, melly körülmény a' növények gyorsabb kifejlését hathatósan szokta előmozditani. Mivel azonban az eddig használt vasbul vagy rézbül készült csők előbb utóbb megrozsdásoknak, következésképpen az egész készület többszeri költséges javitásokat kiván, Held ur, Bécsben polgári kertész, üveg csőket javasol a' melegitett viznek vezetésére, 's elmés találmánya több nevezetes üvegházban már is a' legjobb sikerrel használtatik. Ezen üveg csők ugy vannak készitve, hogy több esztendőre is haszonvehetők, 's a' viz

melegsége miatt el nem repednek; tisztittatásuk 's első megszerzésök is kevesebb pénzbe kerül, mint az ércz csőké.

Különös mód növényeket nagyobb távulságra küldeni. Kevés idő előtt számos gyenge növényeket Calcuttából angol országba következő módon küldének. — Minden növény hat hüvelknyi széles, 's egy láb hosszaságú ládába feküdt, melly nedves agyaggal vala megtöltve; illyen két ládát egy nagyobb, üveg fedéllel ellátott, 's mindenféle mészszel beragasztott szekrénybe helyezének. Több illyen láda jutott Angliába, 's a' növények öt holnapig tartó elzáratásuk alatt semmi különös változást nem szenvedtek. Ha az idő száraz volt, akkor nedvességet párolának-ki, mellyet később ismét magukba szivtak. Egész utazás ideje alatt egyszer sem öntöztettek.

Szél-óra. — Stromber ur angol mechanicus egy órát találtfel, mellynél a' levegő mozditó erő gyanánt használtatik. Munkájának egy példányát nyilvános megtekintés kedvéért kiállitotta, és abban a' gépelyzet igen egyszerűnek, 's a' karikáknak lég által eszközlött mozgásai könnyen megfoghatóknak találtattak. Ezen szélórát három hónap lefolyta alatt csak egyszer kell felhuzni.

Sermennyiség Angliában. — A' ser Nagybrittannia lakóinak legkedvesebb itala, az országos szorgalom tárgyai között mindenkor elsőbb rendű helyet vivott-ki magának. Maláta évenként öt millio, komló pedig 410.000 font sterling értékű használtatik-el. Mintegy 135.000 szabadalmas serfőző van Angliában, ide nem számitván azon 13—14.000 magányosokat, kiknek meg van engedve csupán házi szükségeik pótlására sert készíteni. Egyedül London számára 2.000.000 hordó (36 gallon tartalmú) ser főzetik évenként. Van egy serház Brittannia fővárosában, hol e' tömérdek mennyiségű sernek mintegy negyed része gyáratik; annak tulajdonosai Barclay és Perkins urak. — Mintegy 10 acres nagyságú tért foglal-el ezen intézet, 's benne 500—4.000 hordó tartalmú — serfőző üstök láthatók. Birtokosai csupán ezért a' kormánynak 180.000 font sterlinget tartoznak évenként fizetni, 's a' mult esztendőben 380.000 hordó ser készült-el belsejében.

Életbiztositó készület kút-ásók számára. Landrecies-ben lakozó Grépinet doctor ur olly készületet talált-fel, mellynek használásával minden veszedelem nélkül lehetséges lesz a' kút falait alólrul felfelé épiteni. Akármi adja elő magát, ha földesés történik, ha viz folyik a' mélységbe, ha rosz indulatú szesz özönlikki a' verembül, ezen készület segitségével hirtelen 's a' legkönnyebb módon megmenekszenek a' munkások.

Parisi mészárosok. Hivatalos tudósitások szerint Parisban 500 mészáros van, kik egyenként 's átaljában mintegy 60 házat, 's 1600 lakost látnak el hússal. E' városban évenként 72.000 ökör, 16.000 tehén, 12.000 borjú, 's 360 ürü fogy-el, mindöszve 42.584.000 frank értékü. Ezekért adó fejében 5.347.600 frankot fizetnek. A' marhák elhajtása piaczrul a' vágóhidig évenként 177.600 frank költségbe kerül. Kiadásaik mennyisége tehát 48.109.200 frank; a' bevételé 52.133.840 fr. — 's igy a' nyereség öszvesen 4.024.640 fr. egyenként pedig jut egyre 8049 fr. Levonván a' lakás, átvitel 's egyéb hasonnemü költségek számát, még marad mindegyiknek tiszta nyeresége 5540 fr.

SZOBRÁSZAT.

A' luxori obeliszk, melly Parisban nem rég felállittatott, második Rhamzes egyptusi király kormánya alatt kezdetett épittetni, 's annak testvére, harmadik Rhamzes (a' nagy Sesostris) uralkodása alatt, tökéletesen elkészült. Négy falu foglalja-el most egyik részét azon helynek, hol hajdan Thebe városa feküdt, 's a' Nilus két partján egészen a' hegyekig terjedett. Sesostris ideje óta egy összeomlott templom ajtaja előtt állott a' Parisban levő obeliszk a' Luxor nevü faluban, melly a' hajdani Thébe határának napkeleti részén fekszik. Ezen falu felső Egyptus fővárosától Kahirától huszonöt mértföldnyire van. 1831-ben nyerte-meg a' franczia kormány a' luxori obeliszk kivitelére szükséges engedelmet Egyptus basájától. Érdemesnek tartjuk emliteni, hogy a' Pharaók idejében általános szokás volt ismertető jelül obeliszkot templomok és királyi lakhelyek elébe állitani. A' két luxori obeliszkok kisebbike az, melly most Parisban látható, ennek magossága 72 láb; egyetlen granit-darabbul áll, 's 500.000 fontot nyom. Mind a' négy oldalán három sorban álló hieroglyphák vannak bele vésve, 's azokon Sesostris neve, dicsérete, 's életleirása olvasható. Az állatok, növények, 's emberi test részei szintén hieroglyphák, 's az emlékjel történetét és czélját jelentik. Ezek szerint második Rhamzesnek uralkodása Krisztus születése előtt mintegy 1850 esztendővel történt. Ki az obeliszkon előforduló felirásokkal közelebbrül meg akar ismerkedni, annak Champollion királyi könyvtárőr a' nevezett tárgyakrul irtt 's kiadott munkáját ajáljuk. A' romai császárok közül Augusztus, Caligula, Constantin vitettek-ki obeliszkokat Egyptusból; 's ötödik Sixtus pápa volt első, ki azoknak felállittatását parancsolá. 800 ember, 24 ló, 100 sodró kötél, egy egész sereg ácsmunkák, háromszor erősebbek, mint a' szükség kivánta, fordittattak azon emlékjel felemelésére, melly munkát azon időben

legnagyobb csudának tekintettek. Olvasóink előtt ismeretesek már azon jeles férjfiak, a' tengeri-főhadnagy Verninhac, 's a' ritka elmetehetségű földmérő Lebas, kik a' Toulonban épült Luxorhajón Egyptusból franczia országba átszálliták vala a' fennevezett obeliszkot, mellynek 28 láb magosságú, 's öt simitott granitkő darabbul álló talapzatát egész Europában a' legszebbnek tartják. Ezen luxori obeliszk october 25-dikén emelteték talapzatára Parisban a' Concordia nevű teren, az egész királyi család, 's rendkivüli számú nézők jelenlétében. Mintegy $11\frac{1}{2}$ órakor trombita-hangok jelenték az innepies felállitás kezdetét, mellyet Lebas mérnök vezérlése alatt ötszáz pattantyús $3\frac{1}{4}$ órakor szerencsésen el is végzett.

Shakespeare szobra. October 12-dik napján a' nyugoti literaturai intézetnek Londonban tartatott gyülésében Carpene dr. felolvasá azon emlékjel tervét, mellyet Shakespeare tiszteletére szándékoznak az Angolok emelni. Ezen szobor talapzata 60, felső része pedig 80 lábnyi magos lesz. A' tervkészitő egy lépcsőt is emlit, mellyen a' kiváncsiak egészen a' szobor legfelsőbb részéig fel fognak juthatni. Nem messze ezen emlékjeltől a' költőnek lakásához hasonló ház épittetik az emlékjel őrje (a' boldogultnak valamellyik rokona) számára. A' szükséges költségek mennyisége, mintegy 20.000 font sterling, aláirás utján gyüjtetik öszve azon feltétel mellett, hogy 1 font sterlingnél kevesebbet aláirni senkinek sem lehet.

Guttenberg rézszobra. Augusztus 7-kén délután Guttenberg szobra Thorwaldsen mintája szerint Parisban Crozatier ur által rézbe öntetett. Tudva van olvasóink előtt, hogy ezen szobor a' könyvnyomtatás feltalalójának emlékére annak szülővárosában, Mainczban, fog felállittatni, különösen jövő esztendőnek junius hónapjában. A' művészet barátjai naponként igen nagy számmal tódulnak ama réz remekmű megtekintése kedvéért, az öntő műhelyébe.

Schiller emléke. A' legjelesebb német költő emlékjelére ügyelő egyesület jelenti, hogy czéljának előmozditására uj adakozások történtek. Ugyan is a' bécsi udvari szinház részérül küldetett egy nézőjáték előadása alkalmával bevett 1656 ft. 's 34 kr. pengő pénzben. Altona és Hamburg városok előlegesen 800 ft. 29 krt. küldöttek. Romában a' würtembergi tanácsnok 413 ftot szedett öszve, 's e' mennyiséget hazafiúi buzgalommal szolgáltatá a' pénztárnok kezeibe. A' dal-koszorú, melly majus hónapban Schiller tiszteletére tartatott innepiség alkalmával osztatott-ki, levonván a' költségeket, 139 fttal 's 13 krral gyümölcsözött. A' többi adakozások más alkalommal fognak megismertetni. — Schiller szobra Romában Thorwaldsen által már elkészült, nem sokára Münchenbe küldendő, hol egy jeles

művész műhelyében rézbe fog öntetni. Ezen csudálkozást gerjesztő remekmű teremtője a' talapzat mintáját is elkészité, 's azt előlegesen már általküldé az emlékjel ügyviselőinek.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

Hazafiságos áldozat a' Pesten épülő magyar szinházra. — Ő cs. kir. felsége uralkodó fejedelmünk kegyelmesen megengedni mélóztatott, hogy azon tizen öt ezer váltó forint, mellyet sz. k. Pest városának bel és kül tanácsa egyes akarattal ohajta adatni e' város részérül az emlitett magyar szinház költségeire, a' folyó évi febr 15-kén előadott mód szerint a' városi kamarai pénztárbul okvetlenül kifizettessék. Ezen kegyelmes rendelményt a' n. m. m. udvari kamara mult nov. 16-kán tartatott ülésébül küldé által a' ns város tanácsának, melly nov. 30-ki tanácskozása alkalmával a' pénz letétele iránt kiadá rendeletét a' pénztári hivatalnak.

BUDÁN dec. 13-kán „Indusok Angliában" 3 felvonásban fordult-meg szinpadunkon. Gurlit Lendvayné adá. (Bartha, Fáncsy, Egressy urak betegek.)

Pesten dec. 15-kén budai magyar szinészeink által „a' tündér kastél — és — ligeti kastél" vig játékok adattak.

KASSÁN a' nov. 19-kén adatott „Raphaela" Raupach szom. játéka Megyeri forditmánya szerint tetszést nyert. Erdős (Abdallah) iparkodó és helyes játékával igazolá, hogy igyekezet és hibátlan szereptudás sokat tehet. Ő egészen helyén vala, 's méltán tapsoltaték elő játék végén Dérinével, ki a' czimszerepnek hiv ábrázolója volt. Az egész személyzet dicsérendő iparkodást bizonyita-be. 2-dik felv. után az „Othello" daljátékból Frik által énekelt dal megtapsoltatott. — 20-kán rendkivüli bérletszünettel „a' velenczei farsang" czimű nagy tánczjáték 2 felv. jött szinpadra. Szerkezé és betanitá Mayer Antal tánczművész; muzsikáját szerzé (vagy inkább egybeszedé) Schremmel J. — Nézö igen kevés. A' köz tetszést nyert tánczjáték méltán számosb közönséget érdemle. Tánczosnék közül kitünőbbek voltak: H. Ida, S. Teréz, N. Amalia, és F. Maria, kik játék végén a' szerző művészszel együtt előtapsoltattak. — 21-kén Bauernfeld „vallomásai" (vigját. 3 felv. Mérey csinos forditmánya szerint) kellemes estvét szerzének. Köz tetszésre játszának Komlóssy (Herman), Magda Luiza (Julia); az utóbbi helyesen választá öltözeteit; leginkább sikerült azon jelenete, midőn tiszti formaruhában öltözve férjének (Szerdahelyi) szemrehányást tesz. Kitünő jeles játékáért mutatvány végén előhivatásra méltatott. Szőke (b. Zinnburg), Komlóssyné (Linden Anna), és Tóth (Bitter) megtapsoltattak. — 22-kén a' halhatlan Belliní „Norma" czimű kedvelt daljátéka igen jól sikerült. Déryné (Norma) különös bájjal és kellemmel énekelt; kitünőleg tetszett azon kettős dal, mellyben Adalgisának (Mogyorósi Nina, ki méltó dicséretet érdemel mind éneklése mind helyes játékáért) gyermekeit Norma Adalgisának oltalmába ajálja. Déryné a' műértő közönség által játék közben maga, végén pedig Severrel (Hubenay, ki gyengélkedő egészsége mellett is tetszést tuda nyerni) hivatott elő. Frik (Orovesto) inkább bariton mint bassista; egyébiránt hangja e' kezdő dalszinésznek kellemes. Szerdahelyi (Sever barátja), ki a' 2-dik felvonásban a' kardalokban is részt vett, minden tekintetben dicséretet érdemel.

A' kardalok igen helyesen énekeltettek. Az egésznek jó sikerüléséért köszönet Hessmann urnak, az itt szállásoló ezred karnagyának, ki a' hangászkart igazgatta. A' szinterem majd tömve nézővel.

KLESTINSZKY LÁSZLÓ.

DEBRECZENBŐL. nov. 6-kán Mlgr. Sz. L. R. K. Sz. A. F. és társaihoz. — Elkéstem egy keveset; de megengednek kegyetek, ha számot adok eddigi hallgatásomról. A' nagyváradi tűz elemésztette szevillai borbély czimű daljátékomat is; most kézre kapván, ismét leirtam. Tudhatják pedig kegyetek magukról, mennyi idő kivántatik 270 iv leirásához: — különben eddig rég szolgálatjokra lettem volna. — Kunossal kezdem, ki a' kritikai csarnokban ezt mondja: „Nem fonákságot állitanak, kik mondják, hogy az embert az irótól meg kell különböztetni mindannyiszor, valahányszor literatori hatáskörben, nem pedig társas élet viszonyaiban mutatkozik.“ — Kegyetek K. M. ur közlését ironiának tarták, aphorismáit pedig másra alkalmazák. Ugyan azért, nehogy az én közlésemet is olvasni ne tudják, néhol instructióval élek, hogy a' szerint olvassák, 's értelmét másra, szokásuk szerint, ne magyarázgassák.

(Barátságosan.) Kegyetek a' debreczeni társaság előadásairól indított első vélekedésökben olly nagyon neki fohászkodnak, mintha Isten tudja mi féle szörnyű fejtörő hálátlan munkába kapnának akkor, mikor a' társaság mutatványait bonczolni akarják. Uraim! (valódilag) ha ezt olly nagy munkával vitték végbe, 's annyin, — még is olly sok fáradtságba került! — eddigi recensióikat olvasván, nem tudom, mit mondjak kegyetek tehetségéről; mert nem kivántatik azokhoz olly Leonidási elhatározottság; minthogy ki 3 — 4 ujságban is ismétli ugyan azon darab (Tudor Maria) miképi adatását, és még sem tudja kimeriteni, nem sok tehetséget árul-el. Annyit öszve irtak, és még is semmi tanitást vagy épületest nem mondottak. Csupa szószaporitás; öltözetről, atlaszról beszélnek; de hiszen asszony-szabónak szoknyán jár esze. Horatiust citálják; pedig tudhatnák, hogy ezen folyóirat többnyire a' szépnemnek van ajálva; szépeink pedig inkább értenek francziául vagy németül, mint diákul. Egy cseppet sem dicsőség azt minduntalan idézni, mire gyermekkorunkban erővel is megtanitottak. — Illyest más nem is tesz, csak kegyetek. A' nagyváradi közvélekedést szüntelen emlegetik; bizonyosan sok igazságot fejtegetett kegyeteknek; pedig ha többet nem is, annyit bizonynyal használt a' nagyváradi közvélekedés, hogy Abdayné assz. játékszini kimutatására 100 ft. ajáltatott, és már ez is elég, mert használt; de a' kegyeteké mi hasznot hajtott? — Tanitottak-e vagy utasitottak-e Tieck, D. Vötzl, Schlegel, Lessing munkáira? A' sok diákizálás helyett forditnák-le inkább ezekből az érdekesebb helyeket, 's ezeket citálnák Horatius helyett. Igen, de ehhez érteni is kellene!

A' Magyarnak egyik szép caractere „a' megbántást elfelejteni.“ Kegyetek ugyan nem felejthetik, és igy kétséges, valljon Magyarok-e, miután nem átallanak jó előre a' visszatorlással dicsekedni. Olly ember, ki minden lépten nyomon becsületes voltát emlegeti, kik szüntelen pártatlan 's megvesztegethetlenségről szóllanak, gyanúsok szoktak lenni állitásaik igazsága felől.

Ugyan édes szomszéd uram! (a' 84-dik számú Honművészben igy neveztetem: millyen a' mosdó, ollyan a' törülköző) valljon nem kegyednek hordtabe fülét a' homok? (szemébe nevetvén) mikor julius 2-kától september 21-kéig, akkor is csak Szabó Pál észrevétele után, veszi észre kegyed tizenkét hét mulva, hogy nőm orból beszél? Ezzel ugyan csak elárulá részrehajlását. (Ne-

vetve.) Valami ollyast kellett volna állitani, miről nem tud minden ember itéletet hozni: de az orból-beszédet — még cselédje is megitélheti. Vagy talán K. M. ur állitása megczáfolásáért jutott esszébe ezen idétlen gondolat? — No ezt ugyan vadul állitá. Elment Parázsóné már Kassára; kegyetek ugyan készitgeték előre a' kassai birálót gyengélkedő egészsége és szava iránt; majd meglássuk, ha hangjáról lesz a' szó, kegyeteknek lesz-e igaza, vagy K. M. urnak.

Senki sem tetszett mindennek 's mindenütt. Igy vagyok én is nőmmel, ki ha máshol tetszett, 's kegyeteknek nem, azért nem verem falba fejemet; a' gustus sokféle. A' muzsikális olvasókra hivatkozom, ugyan mit feleljek annak, ki ezt és illyeseket mond: „Pály sok fél-hangból énekel.“ — Vállat vonítok, 's felkiáltok Kisfaludyval: „O be hátra vagyunk!“ Kegyed csufolódásainak, édes haragos szomszéd uram, taval is egyik fő oka az volt, hogy egy más valakinek akará megszerezni az itteni játékszint; az idén is irt már neki, hogy october közepén elmegy a' társaság, mint nekem maga is valá; azonban már beállott a' november, 's még is itt vagyunk. — Maradunk, mig pártoltatunk; ha ez szünik, elmegyünk, 's igy teend kegyed védencze is. Tudom meg nem sirat minket, de bizony én sem böjtölök 40 napot, ha a' sors elválaszt kegyedtől. Annyit azonban még is jövendölök, hogy ollyan társaságot egy hamar nem állit akárki is ide, melly daljátékot és minden nemű szinjátékot adhasson. — Mondják-meg egyébiránt kegyetek, mit tartsak muzsikai fogalmuk felől, mikor az F-et G-nek halljak! — Értőktől mindenki kiván biráltatni és tanittatni, de kegyetek sem egyikhez sem másikhoz nem tudnak, csak beszélnek, mikép pennájukra jön. Illyenkép jött azon állitás is kegyetektől (nevetve), midőn Szákfit a' non plus ultrá-ig akarják vinni az éneklés mesterségében. Én magam is szeretném, ha a' debreczeni recensensek közül valaki bele igazitna azon utba, mellyet Dávid, Donzelli, Rubini, Cicimarra (kiket esztendeig vala szerencsém hallani énekelni, mint Európának leghiresebb énekeseit) hasztalan kerestek, és véghez nem vihettek. De a' tanitani szándékozó recensens nem irja alá nevét, sem lakását; csak ezt mondja: „jöjjön hozzám!“ — Ugyan ki akadna reá? — kivevén, ha valami jellel meg volna bélyegezve, 's igy uton utfélen reá ismerhetnénk. (*Vége köv.*)

Német játékszin.

PESTEN dec. 10-kén Mink Theresia assz. jutalmául először adatott „a' Puritanok“ nagy daljáték 3 felvonásban; olaszból németre forditá Lichtenstein báro; muzsikáját szerzé Bellini Vincze. — A' jeles hangműszerzőnek ezen utósó nagy operája, ugy látszik, a' többinél kevesebb eredetiséggel bir; sokszor és igen gyakran ismételve fordulnak-meg benne Straniera, Romeo, és Norma daljátékoknak motivumai, melodiáji; ez, és a' történet tartalmának csekély érdeke untató hosszadalmakkal bélyegzi a' különben jeles de kevés vonzalommal ható művet. Egyébiránt meglepők és köz tetszést nyertek az 1-ső felv. a' kardalok, Tort Richard (Oberhoffer) puritan (presbiteri vallás felekezeti) ezredesnek ariája, 's a' szép finale — a' 2-dik felv. Elvira (Minkné assz.) eredeti gondolatokkal teljes nagy ariája, 's Tort és György (Kaler ur) puritan ezredesnek (bariton és bassus) a' felvonást befejező párdalja, mellynek allegrója ismételtetni ohajtatott. E' három személynek van többnyire dolga az egész operában, kevesebb a' tenor Talbot Arthurnak (Kreipl ur), még kevesebb a' másik bassus Rötzer urnak (Valton lord), a' másik tenor Stoll urnak (Roberton) és Henriette 1-ső Károly király özvegyének (Walter l. a.) — Minkné assz. nyomtatott versekkel, koszorúval, zajos tapsokkal 's előhi-

vatásokkal tiszteltetett; hasonlag előhivatással Neefe ur a' 2-dik felvonási gyönyörű uj diszitmény készitője, 's ugyan e' tekintetből a' szinbérlő Schmid ur. — A' szinészek uj skót öltözetekben jelentek-meg. Az igen rosz idő daczára tömve volt a' szinház.

UTASITÓ.

A' pesti orthopaedi privát-gyógy intézet 2-ik tudósitása.

September eleje óta (lásd 75. Honm.) a' belső betegek száma hárommal öregbedett. Az ambulansok ezentúl tekintetbe nem vétetnek. Minthogy az elgörbülések és a' mirigy-csontsenyvi hajlány gyógyitására irányzott orthop. testgyakorlatok az intézet munkásságát bőven kivánják, az iskolaszeres gymnastika egészségesek számára ezentúl nem üzettetik.

Kettő az első 's legrégibb esetek közül (hátgerincz-görbülés és zsugorodás) a' legkiterjedtebb gyógymód ellenére semmi jobbulást nem mutatnak; a' többi esetek mind vagy tökéletes gyógyulás, vagy tetemes jobbuláshoz közelgetnek. — Az utójára felvétetett esetek köztt találtatik egy fő fokú mirigykór és 2 veleszült elgörbült lábfej (Klumpfuß) olly nemű: hogy ennek háta a' földet érte, talpa be- 's felfelé levén fordítva elannyira, hogy könyörületességre méltó mászása a' szegény nyomoréknak a' gyógyittatás lehetőségét senkinek eszébe nem juttatta. Ezen fiú már most szabadon jár, 's tökéletes gyógyulásán többé nem kételkedhetni. Az emberiség javára látszik szolgálni, ha illy esetek köztudomás- 's meggyőződhetésül világ elejébe terjesztetnek, elhatározva azt jelenthetvén, hogy a' veleszült lábfej-görbülés gyermek- vagy gyöngéd ifjú korban az intézetben tökéletes gyógyulást, vagy legalább kielégitő jobbulást várhat. Sokkal nehezebben boldogulhatni erős hátgerincz-elgörbülésekkel, 's valóban ohajthatni, nehogy a' szülők az időnek legdrágább szakaszát hasztalan egy oldalú próbatételekkel vesztegetnék-el! —

A' legkifejlettebb mirigykór mind eddig az intézetben divatozó gyógymódnak szemlátomást 's alaposan engedett; és mindnyájan, kik azt megnézik, örömtelve csudálkoznak az egészségen, erőn, 's vidámságon, melly minden individuumon látszik. Ezt olly intézetekben nem tapasztalhatni, hol a' gyógymód csupán mechanikai vagy egyébként zaklató. Ez intézetben divatozó gyógymód éppen a' test és lélek felfrisitését hozza magával. E' pont felőli még uralkodó balvélekedéseket az idő majd eloszlatja.

Sajnálhatni, hogy a' felvétetés díját az intézet alább nem szállithatja, melly miatt sok segitséget kereső visszatartatik. Elrendeltetése az egésznek már olly teljes és költséges, hogy jövendőben a' dijaknak feljebb szállitása még inkább szükséges lesz; — de ez a' már itt levő individuumokat nem fogja érni. 50 ft. c. p. alól hónaponként még a' legegyszerűbb eset sem vétethetik-fel. (Még 5 magosabb rendbeli fizetési dij van.)

2—5 éves gyermekeket biztos felügyelő személylyel szükség ellátni.

Külön szobák is kaphatók egyes betegek 's hozzá tartozandóik számára.

Kéretik mindenki, ne terheltessék azon esetet, mellyet ide adni kiván, legalább hat nappal előbb bejelenteni.

Körülményesebben értekezhetni szóval vagy frankózott levelek által az intézet elnökével. (Schoepf Aug. orv. seb. dr. k. prof. a' m. t. társ l. tagj.)

Pesten December 15-kén 1836.

A' pesti orthop. privát-gyógy-intézet.

DIVAT.

Parisban az ékes világiak most a' gyász-öltözetet nagy divatba hozták. Illyen a' fekete selyem és popelin, batiszt kendő; prémbőr, csipke és ékszer nélkül; kalap fekete moir-ból fekete tollakkal vagy fekete boglárral ékesitve, pongyola ruhához fekete selyem kalap gros-de-Naples szalaggal; az öv virágos és egy 's szines fekete kasemirból; köpönyeg fekete selyemből vagy flanellból, vattázva. — Illyen még: a' fekete kasemir-ruha felül bő, alul szük ujakkal, az alsó test lebegény-körzettel, nyak-gallér fekete crepből három szegélylyel; kalap és szalagjai crepből; czipő fekete gros-de-Naplesból; fekete kesztyű; a' zsebkendő szélesen szegve minden himzés és csipke nélkül. — Szoba-viseletre haiti-kék kasemirt vesznek, 's fekete bársonnal ékesitik.

Szerkezi R ó Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utcza 612.

102.

HONMŰVÉSZ.

Pesten csötörtökön december **22**kén **1836.**

SZORGALOM.

Levantei spongyia-kereskedés. Azon szivacsok (spongyiák), mellyek e' kereskedés tárgyai, Candia, Cyprus, Morea, joniai szigetek, Syria, Tunis és Tripolis tengerpartjain találhatók. Legbecsesebbek a' syriabeliek. A' görög és syriai szivacs-halászok évenként a' Beiruttól egész Alexandretteig terjedő tengerparton nagy számmal szoktak megjelenni. Olly helyen, hol a' tenger feneke sziklás, több, és sokkal jobb mineműségű szivacs szokott nyőlni, mint a' homokos fenéken. A' Görögök május hónapban érkeznek a' partkörnyékre, 's azt augustusban hagyják-el, a' Syriabeliek pedig septemberutójáig folytatják szivacs-halászásukat. A' Görögök bárkanemű hajókon utaznak, 's elérvén a' tengerpartot, halászcsolnakokra ülve különféle irányzatban térnek-el a' főtanyától.

A' szivacs-halászatnak kétféle módja van. A' Hydrioták és Moreoták három ágú vasvillával élnek, a' többiek pedig viz alá buknak. Az első mód kevesbbé veszedelmes, de csak jó és csendes időben gyakorolható. Ekkor t. i. nehány csep olaj öntetik a' tengerre, mellyek a' viz felületén elterjedvén a' szivacsok felfedezését és felszurását lehetségessé teszik. Azon csolnakokon, mellyeken alábukás által szedetnek öszve a' szivacsok, mintegy hat vagy nyolcz búvár van, kik egy kés segedelmével oldják-le azokat a' kősziklákrul. Illy módon egész szivacsokat nyernek a' halászok, 's ezeknek több értékök van mint azoknak, mellyeket a' vas villával, de szétszakadozva, huznak a' viz felületére. A' kihalászott szivacsok mennyisége különböző szokott lenni. Tripolisban öt vagy hat búvár 75—80 okát (egy okát 3 fontnak vevén) Latakiában pedig 150—200-at képesek öszve szedni. Finomságukra nézve három osztályra rendeltetnek-el a' szivacsok, u. m. finom, közönséges, és durva neműkre. — Az ipsarai és palimnosi búvárok legjelesebbeknek tartatnak, 's ámbár egy hónappal rövidebb ideig halásznak a' többieknél, még is ugyan annyi mennyiséget szednek öszve, mint azok.

Jelenleg Smyrna középpontja a' szivacs-kereskedésnek; 1833-dik esztendő előtt pedig Rhodusba hordák Syria, Archipelagus, Berberia partjairul eladás végett szivacsaikat a' halászok.

A' görög szivacshalászok száma nem egyenlő, 's annak változása a' kereskedés átaljános állapotjától függ. Tripoli partjain mintegy 250—300 görög búvár szokott évenként megjelenni. Syria kikötőiből átaljában 30 bárka indul-ki, mindegyik 5—7 búvárral. Nem lehet egy könnyen az évenként halászott szivacsok mennyiségét meghatározni. 1835-ben Tripolis partjain 4000 oka, Latakia körül 14—15.000 oka gyüjtetett öszve. Akkor egy oka finom szivacsot 120 piaszterért, csekélyebb neműt pedig 15 – 20 piaszterért vásároltak-meg. A' finom szivacsnak szine fekete, 's azt mosás által igyekeznek a' halászok megfejériteni, melly munka közben finom homokot dörgölnek azokba, hogy annál nehezebbek 's több értékűek legyenek. Ellenben a' vevőnek joga van az árúba bocsájtott szivacsokat 3—4 napig a' levegőben száritani, 's belőlek a' homokot kiveretni, mielőtt azok megmérettettnének. Egy ügyes és szorgalmas búvár jó esztendőben 2—5000 piasztert, azaz 6—800 frankot (ftot váltóban) szerezhet magának.

Hajdan Syria partjain minden nemzetbelinek ingyen volt szabad szivacsot halászni; de 1834-től fogva csupán 110 piaszter letétele mellett, melly summát minden búvár adó fejében az egyptusi kormány pénztárába köteles fizetni. A' franczia zendülés előtt egyedül a' syriai szivacsokkal kereskedtek, 's csupán a' franczia és angol consulok vásárlák-meg azokat nemzetjeik kereskedői számára. Az egyptusi expeditio után a' franczia nemzet ezen szabadalmától megfosztatott; nem sokára az Angolok is elveszték egyedárosi (monopoliumi) jogaikat, 's azóta számos 's különféle nemzetbeli kalmárok üzik a' szivacs-kereskedést, török ország kormányának minden búvár adó fejében egy zechinét (hét frankot) fizetvén szivacshalászati szabadalmáért.

RÉGISÉG.

Sirboltok és romok Sibiriában. Midőn Schilling báróval Irkutsk nevű kerületben, névszerint a' Baikal folyó tulsó partján és Nertsinsk kerületben utaztam, fő figyelmemet ezen politikai tekintetben olly fontos és természeti tüneményekben olly gazdag tartománynak még fenmaradt emlékeire forditám. A' történetirók ennek régi lakosairól kevés említést tesznek, de alig van egy folyó vagy patak, mellynek halmozatos partjain sirkövek ne találtatnának. Én magam mintegy 20 sirt ásattam-fel, 's némi nevezetesre bukkantam; de tapasztalásom által egyszersmind azon következtetésre jöttem, hogy e' sirok részint elrendelésökre és alakjokra nézve, részint a' bennek találtatott tárgyakra nézve egymástól felette különböznek: a' gyüjtöttem koponyák mutatják, hogy különböző népekéi voltak.

Stepanovics Lavinski István adott olly koponyákat, mellyeket nagy fáradtsággal Abakansk vidékén ásatott. Ezen koponyák a' kaukasi emberfajhoz tartoznak; midőn ellenben mások, mellyek a' Baikalon túl találtattak, egy mindenképpen alantabbi miveltség jeleit viselik magukon: csak az agycsont emlékeztet az emberre, a' többi inkább állati mint emberi.

Következő helyeken több tárgyat leltem: 1.) Kiachta és Troizkosawsk körül Grasnuck patak bal partján a' hegyen hat sirt leltem, mellyeknek külső ismertető jele kis, durva, részint szabályos négyszegben, részint gömbölyűen rakott kövekben állott; a' sirban belül boltos ivek, ásók csontbul 's a' t. — tovább egy egészen elrothadt fa-edény, mellyben valamelly növénynek levelei valának, de mellyeket, fájdalom, elvesztettem; végre több kis vizedény agyagból, 's egy pár igen jól elállott ember- ló- borjú- és báránykoponya. Mind ez közönségesen két igen vékony deszka között feküdt. — 2) Dzsada folyó balpartján Troizkosawsk-tól 60 werstnyire valamelly nagyobbacska halmon egy nagy sirboltot láthatni. A' szél sokszor elfujja róla a' homokot, 's négy nevezetes, 6 faragatlan négyszeg kőbül épitett sirt mutat. A' sir felső és alsó részén nagy edények vannak agyagból, sokszor egészen feketék, sokszor veres pontocskákkal. Ezen edények fenekén kivétel nélkül mindenütt chinai betűket láthatni.

A' Mogolok babonások, 's az Oroszok e' részben kevéssel állnak felettek, 's egyik sem nyúl ahhoz, mit valamelly sirban lel, és másnak sem igen szeret illyes félékben segiteni. Embereimmel késő alkonyatig dolgoztattam nagy szélben és sok fáradtsággal a' nélkül, hogy valamit leltem volna. A' Lamák örvendettek, mondván, hogy az istenek (Burchane) védelmezik elődeik sirját. Előttem állott a' Lama egy nyak-gerincz darabot tartva kezében. Én a' csontot kivevén kezéből, közelebb megtekintém, azután hármat fordulván néhány semmit jelentő szót dörmögék, 's a' csontot felhajitám. Hátam megett esett-le. Legott embereimhez fordultam, 's rejtélyes arczczal mondám nekik: „ássatok.“ — Nem sokára egy sirra bukkantunk, mellyben különféle targyakat leltem. Gondolhatni, mint bámult-el a' Lama. Leltem itt különféle szinű igazgyöngyöket, golyócskákat karniolból, jaspis és gyöngyházból, több tárgyat amianthból 's a' t. — számos rézlapokat és csatokat, lábszár-karikákat, mellyek Hyacint szerzetes szerint igen ó korbeliek, 's chinai nagyok által viseltettek; végre egy igen régi, még Chinában is ritka chinai pénzt.

A' legnevezetesbet Nertsinsk nevű kerületben találtam Konduisk falu közelében. E' felfedezés egy igen nagyszerű, kereszt formán készült épület romjaiban áll. Az egész tér $7\frac{1}{2}$ werschok (15 hüvelk) hosszú, 4 werschok széles, és 1 werschok vastag kövezettel volt ki-

rakva: nehánya ezeknek négyszegű volt. Az épület-alapnak külső része granit lapokkal volt kirakva; az oszlopok talapzatai hasonlag granitból, 's $^5/_4$ arschine átmérőjüek és 6 werschok magosságúak voltak. Harmincz évvel ezelőtt, mint mondatik, valamelly templomépités alkalmával fedeztettek-föl ezen romok, 's köveik épitésre fordittattak, midőn talán Dzsingis-Chán palotáját ronták szét; mert az emlitett talapzatokon kivül, minőket a' templomban és faluban 27-et számtálni, még 66 granit ékesitvényt is találtam, mellyek eredetiségök által az egyptusi izléshez közelitvén, felette nevezetesek. Szerencsétlenségre Krasznojarsk és Antoinsk között elvesztém utazási naplómat, 's vele számos rajzaimat; csak mértékeim maradtak-meg, mellyeket esetleg más papirosra jegyzettem föl.

Kondui folyó jó forma térséget fut-be, melly mind a' két oldalról hegyekkel van bekeritve; ezek Argun felé, mellybe a' Kondui ömlik, mind inkább terjedékenyebbek lesznek; az utóbbi folyó hosszanta számos sirokra találni mind a' két parton. Egyet kinyittattam, de semmi nevezetest benne nem leltem. Értésemre esvén, hogy az Argunon túl. a' chinai határokon, közel egy őrhelyhez, hasonló nagy romok találtatnának, egy vezetőt magamhoz vevén a' határon átmentem. Valamelly 400 sashen hosszú téren mindenütt téglákat láték a' pázsit közül kiállani, 's két erősséget különbözteték-meg, mellyek közül egyik négyszegű volt, négy kapuval, a' világ négy részére nézőkkel; mindegyik kapunak eleje meneteles, 's a' jobb oldalon egy tornyocskának romai láttatnak. Közepette e' romoknak a' Konduiakhoz hasonló omladványokat lehete látni. Innét igen szép és nevezetes faragványt hoztam magammal. A' négyszegű erősség előtt még egy gömbölyű sáncz is volt, árokkal körülvéve. Ásásokat itt nem tehettem, eszközök 's költség hijával levén. Még hozzá kell tennem, hogy a' fenn leirt romokban ezüst pénzek találtattak ezelőtt, 's megnevezék a' személyeket, mellyek azoknak birtokában vannak; de fáradtságom, illyesekhez juthatni, haszontalan maradt.

XV-dik Lajos szobra letöretvén és elpusztittatván Valenciennes-piaczon, annak romaiból, mit csak lehetett, sokat megmentettek a' körül-állók. Egy fiatal ember a' szobornak egyik kezét menté-meg, 's mint becses ritkaságot eltevé. Később az ellenség berohanása alkalmával olly hir szárnyalván, hogy az emlitett szobornak megmentett darabjai vissza fognak kivántatni, azon ur a' kezet beveté a' Schelde vizébe. Ez történt 1793-ban. Midőn a' mult nyáron ama folyam ágya kitisztittatott, azon ur jól emlékezvén a' helyre, hol egykor a' szoborkezet beveté, kérte a' munkásokat, hogy arra, ha véletlenül reá bukkannának, figyelemmel legyenek. A' fá-

radozás nem volt sikeretlen, 's a' töredék szobordarab 43 év mulva ugyan azon mivoltában ásatott-ki, mellyben a' vizbe vettetett.

Ásások Pompejiban. E' régi eltemetett városból legujabban ezüst evő szereket ástak-ki, mellyek 64 darabra terjedtek. Némelly tréfás tudósitók állitják, hogy azok mellett tökélyes épségben álló asztalkendő is találtatott.

LITERATURA.

„Árbocz" szomorú játék 5 felvonásban, egy előjátékkal. Irta Garay. Pest. Heckenast Gusztávnál. 1837. 12-ed rét 105 lap. — E' munka második kötete a' magyar történeti szinműveknek, mellyeket a' pesti dramai egyesület Heckenast ur költségén közre bocsát. A' 3-diknak czime „Dienes" lesz; szerzője Szigligeti Eduard. A' szóban levő „Árbocz" ugyan az a' szerzőnek „jós igéjével" (csakhogy itt sikeres változtatással és javitással), melly 1837-ki télen a' budai magyar szinész társaság által a' pesti szinpadon adatott. Ára a' csinos nyomtatású és boritékú kötetnek 48 pengő kr. mellyet ez uttal a' t. közönségnek figyelmébe ajálván, ohajtjuk, hogy az egyesület dicséretes fáradozásainak mennél több és érettebb gyümölcsével kedveskedhessék, a' kiadó tulajdonos pedig mennél nagyobb jutalmát láthassa áldozatjának.

Ez uttal egyszersmind figyelmeztetjük a' t. olvasókat az ugyan Heckenast urnál megjelent 's már e' lapokban is emlitett „Emlény" czimű igen csinos zsebkönyvre, melly karácsoni és uj esztendei kedves ajándékul szolgálhat a honi literaturát kedvelő szépnemnek.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

PESTEN a' budai magyar társaság által dec. 15-kén adatott két vigjátékot „tündér- és ligeti kastél" a' multkorinál kevesebb ugyan de még is nagy számú közönség látogatá, melly e' jól sikerült mutatványokban ismét kellemes időtöltést tapasztalt, kivált Lendvayné assz. (Marcsa), Udvarhelyi (Farkas), Megyeri ur (Ferencz), és Telepy urak (Kóró) mulattató játékában. Az első darabban a' pesti tánczszemélyzet nehány tagjai által eljárt nemzeti táncz kedvesen fogadtatott.

BUDÁN dec. 16-kán Kotzebue „zürzavar"-ja (Ernyi M. forditmánya) mulattatá a' mind a' mellett is kevés számú publicumot, hogy hidunk még áll, és e' napon a' pesti szinházban nem vala mutatvány a' következő napon adandó uj mutatványhoz szükséges készület végett. — 17-kén „Béla futása" daljátékot számos közönség látogatá. A' czimszerepet Szentpétery ur adá; ariája elmaradott; Kálmánt Udvarhelyi, Pókyt Szilágyi, Csábit ifj. Egressy, Ferkót ifj. Udvarhelyi urak. Az utóbbinak szép terjedtségű hangja szorgalmas mivelés után haszonvehető lehet; ugyan ezt remélhetni Karolinaééről is, ki ma először lépett-fel nagyobb szerepben, mint Lóra, 's elfogultlanságot, pályájához vonzalmat fejtett-ki. Szava és énekhangja gyenge még, de korának haladtával bizonyosan az is erősödni fog. — Felvonások köztt a' kettős magyar táncz két műkedvelő által eljárva (Szőllősy betanitása szerint) tapsokat nyert. — Más napra „Szapáry Péter" volt hirdetve.

DEBRECZENBŐL. nov. 6-kán Mlgr. Sz. L. R. K. Sz. A. F. és társaihoz. — (*Végzet.*) Ki Szabó Pál levéltöredékét kezdi olvasni, igy vélekedhetik: „No itt lesz a' fontos kimeritő critica!" — Azonban mi van az egészben? Parázsóné dicsérete, Pályné becsmérlése. — Feleségem védelmére csak nagyobb joggal állhatok elő, mint kegyed a' másééra. Részemről nem szeretném, ha Szabó Pál nőm mellett ugy harczolna. — Kegyetekre is homályt von, édes szomszéd uram 's társaira; mert recensensek szokása (bizonynyal magáról, vagy a' nagyváradi vélekedésből tudja) ollyanra lihegni boszút, kinek tüzes nap-szeméből szikrák nem lövelnek — (megfojtott nevetéssel) — köszönöm — értem. — A' dicséret gyalázat, midőn értetlentől jő, a' gyalázat pedig dicséret. (Ugyan mutassanak már valamit, és tanitsanak; jöjjenek-fel a' próbákra. Szivesen veszi mindegyik utmutatásukat, csak helyes legyen; pedig csak kell valamit tudniok, miután beavatottaknak tartják magukat.) Dicséretöket pedig éppen azon actio 's mimicával köszönöm-meg, melylyel köszöném Aurelius Comodusban a' karzat tapsát. — Más lenne, ha egy a' színészetet igazán értő 's becsülni tudó dicsérne, vagy alázna; tőle szivesen felvennék mindent, mert holtunkig tanulunk: de hogy kegyetektől tanitást várni nem lehet, mutatja eddigi recensiójok. Literatori nyelvről beszélnek? (nevetve), 's magyarul beszélni nyelvszabályok szerént nem tudnak! — mert ki igy beszél: „jöjjék-be, egyen, igyon, tessen, méltóztasson" az még a' nyelv grammatikáját sem ismeri, 's hogyan mer illyen beszéllni statisticai és diplomaticai ismeretekről? — Már pedig kegyeteknél az emlitett beszélés módja mindennap hallható.

Csudálom, hogy felőlem még is csak felteszik, hogy tudok darabot forditni; mert kegyetek a' színészről éppen semmit sem tesznek-fel. Minap még azt is kérdésbe hozták, valljon Telepi ur forditása-e a' göldingi vár! — pedig bebizonyitá már Telepi, hogy tud forditani. Emlékezik talán még, september elején, midőn a' hangverseny czéduláját irta, 's kegyes volt magához hivatni engem, hogy az olasz kitételeket, mint „thema" 's a't. magyarul tegye-ki, és ön e' szót: „Concertino von Fürstenau" igy forditá „Concertino herczegligeti czimű daljátékból!" — (nevetve) mindjárt tudtam, hányat ütött az óra! — Bánom, hogy megmagyaráztam kegyednek, hogy Fürstenau nem daljáték, hanem hangszerző neve, legalább a' Honművészben olly daljátékból vett concertinórul lesz vala emlités, melly még nem is létez. Már ez igazán „filius ante patrem" lett volna. Hát azt tudja-e, hogy azon czédulában, mellyet kegyed irt, 30 egynehány ortographi hiba volt! No ha recensióját is ennyi hibákkal küldi Pestre, ugy béketürést kivánok a' szerkező — és szedőnek. Azt mondja társuk Szabó Pál: „ha igazságosok akarunk lenni, nem szükség rejtőznünk!" — E' szerint kegyed szomszéd uram, és M. L. G. R. Sz. L. R. K. Sz. A. F. és társai (melly betük alatt jön a' debreczeni tudósitás; milly hosszú litania! 's mennyi recensens Debreczenben!) azért rejtőznek, mert igazságtalanságot irnak.

Az illyen czivódás mind a' szerkező urnak, mind az olvasónak unalmas, 's legfeljebb a' Debreczenieket érdekli; azért irjunk itt helyben Debreczenben, kegyetek tizenegyen, 's még azon kivül a' társuk, én csak magam leszek; a' téli hosszú estvéket hadd töltse a' publicum olvasással; kegyetek irjanak, 's ha tévesztve irnak, czáfolni fogom. — „Észt észszel!" — mondja Fáy András. Vagy talán X. és Comp.-t akarják követni? O uraim, az illyeshez több kivántatik, mint a' puszta ész. Nyomtassa kiki a' maga költségén, én napon-

ként elhordatom a' háromszáz példányt. — Azon gondolatra is vetemedtem már: „nem volna-e jó a' Debreczenből irt recensiókat a' játékszini czédulára kinyomtatni, hogy boldog, boldogtalan olvasná a' hegyszülte elménczségeket, 's képtelen állitásokat; p. o. „hogy a' debreczeni szinházban 800 ember férel" — hogy ezelőtt nehány évvel „egy óra" pontosabban adatott mint most — (akkor minden muzsika, ének, tagok hiányával) — továbbá a' concertből 300 forint jött-be (pedig csak 194 for.); e' darabból 5 próba volt, még is roszul ment (valljon?)." — Minthogy kegyed Fáncsy ur jutalom-napjára hivatkozik, felvetém a' tavali színész-társaság jegyző könyvét, ámbár tudom, hogy ennek tudatásával valakitől egy kis haragot vonok magamra, kinek nevét (nagylelkűleg) elhallgatom, 's igy találtam feljegyezve: „Első rendbeli zártszék mind elment, 70 második rendbeli zártszék mind elment, 70 első helyre 197. karzatra 226 — 14 karos szék — öszvesen 577 személyre való belépti jegy adatott-ki a' pénztárnál. — De csak ezek is befértek-e, vagy nem, nem tudatik. Ugyan hova 's kinek osztatott-ki a' 700 darabot jóval felülhaladott belépti jegy — mint kegyed állitja — hacsak 577 személy is ugy férhetett-be, hogy orchestrumban, fenn a' szinhelyen, szinfalak köztt nem lehetett állni a' néptömeg miatt? Itt ismét szokása szerint szomszéd uram messze veté a' sulykot; igy maga magáról elmondhatja „ignotos fallit, notis est derisui." — De ime! már magam is diákizálni kezdek elvem ellen. Illyes mi kegyeteket érdekelni fog talán, de más olvasót untat.

A' Regélő szerkezőjét kárhoztatják kegyetek, hogy Debreczenből, mintha tenger választaná-el Pesttől, óságokat olvas a' közönség! Igen, de édes szomszéd uram! ne küldjék hiradásukat 21 nap eltöltével az adatás után: mert recensiojokbul nyilván kitetszik, hogy akkor küldötték Tudor Mariaról irt tudósitásukat, midőn K. M. urét olvasták — igy azután 21 nap eltöltével azt irják kegyetek, mi pennájokra jut. Azt is meg kell gondolni, hogy a' szerkező nem adhatja mindjárt szedésbe azon perczben a' közleményt, midőn a' postáról veszi. Előbb azt neki el kell olvasni, javitgatni a' sztilt, törülni belőle, mit nyomtatásban kiadni nem lehet, végre a' rosz kéziratot letisztáztatni, 's mind ezzel egy két hét is elhalad, kivált, ha már régebben beküldött vagy fontosabb 's előbbi kiadást parancsoló irományok várják a' nyomtatást. De van minden roszban valami jó; — mert ha hamar nem jő a' Honművészben tudósitás — vissza lehet vonni — mást lehet küldeni módositással. — Társuknak hivják K. M. urat? — Azt mondom édes K. M. ur! ki nőmről olly ironiával beszélt, ne cselekedje, ne legyen társ! mert furcsa ez a' színész-nép. Képzelje csak, millyen cadentiákat találgatnak: fogalma, vadalma, levéltöredék, menedék 's a' t. — No már nem vakmerőség ez? Azért kérem K. M. urat, ne legyen társuk: elegen vannak ők tizenegyen. Hát még társ mennyi lehet! — Azután ezen urak halni is készülnek; mert végrendeletöket a' Honművész ezen sorában megirák: „O miért születtem! mért irtam — ha józan észszel nem birtam!" — Kevés időm volt ennek jobb kidolgozásához; megengedjenek kegyetek; ha szükség lesz jövendőben illyesre, alaposabban állok elő.

PÁLY ELEK.

Jegyzet. E' tárgybeli versenygést berekesztettnek kéri tekintetni e' közlemény után

A' szerkező.

Német játékszin.

PESTEN dec. 17-kén Rott Károly ur jutalmául először adatott „a' tékozló" eredeti bűvös játék 3 felvonásban. Irta Raimund Ferdinand; muzsikáját szerzé Kreutzer Konradin. Ezen régen várt szinmünek nagy hire, az előre hirdetett jeles készületek, mellyek miatt mult napon mutatvány sem volt, annyira feltüzelék a' közönséget, hogy már 16-ki délelőtt sem páholy- sem zárt-szék-jegyet kapni nem lehetett; a' mutatvány napján már 4 órakor ostromlák a' szinház ajtaját, 5 órakor már sehova nem lehete beférni, 's igy sokan nem mehetvén-be az óriási szinterembe, haza térni valának kénytelenek. Különös tetszést nyertek Rott ur mint asztalos, Dietrich ur (Flottwell), és a' Neefe urtól készitett meglepő pompás diszitmények. A' közönség azonban e' szinmünek nagy hirétől várakozásán felül is többet reményle; 's talán ezért nem mutatkozott ama szokott lármás enthusiasmus, melly egyébiránt az uj meglepő darabokban hangzani szokott.

HANGÁSZAT.

Pesten Kellermann Keresztely ur, jeles violoncellista vendégünk a' városi táncz-teremek csarnokában dec. 15-kén adá 2-dik hangversenyét ismét igen számos hallgatók előtt, mellyben ő maga egy divertissiment-t, Böhm-től potpourrit Auber themájira, 's berekesztésül Reissinger és Merk-től phantasiát 's változatokat (fortepianóra és cellóra) játszék. Az utóbbi darabban a' fortepianót Erkel ur játszá. Ezek közben Proch szép daljait: „két álom" két violoncello (Wagner és Kellermann ur) és fortepiano (Erkel ur) kisérete mellett éneklék Kaler és Oberhoffer dalszinész urak. — Ezt követé Merker ur előadása, ki saját szerzeményeiből változatokat játszott Fagotton; meglepő kifejlésü tehetsége és ritka ügyessége, tisztán ejtett hangjai (a' magos Es-ig) által nemcsak elfelejteté velünk e' különben csengéstelen hangszernek mineműségét, hanem zajos tapsokra is gerjeszte minden hallgatót. — Az utósó violoncell-darab előtt Gerstel szinész ur Schiller „igázott Pegasus" költeményét szavalá. — Különös tetszéssel fogadtattak a' versenylő urnak kellemteljes előadásai, és Proch dalja, melly ismételtetni kivántatott. Bemeneti dij 2 ft. váltóban.

Pesten a' nemzeti casinóban dec. 18-kán adatott hangászati mulatság részei voltak: 1) Onslov Gy. A-mol quintettje. 2) Krufft Miklós szonátája fortepianóra és violoncellóra; játszák Erkel Ferencz és Kellermann Keresztely urak igen szép számú és pedig e' téli szakban legszámosabb közönség előtt. — Jövő vasárnapon, vagy is Karácson napján, a' n. casinóban hangászati mulatság nem lesz, hanem következő napon, István innepén, vagy is dec. 26-kán.

A' budapesti hangász-egyesület nagy tanácsa dec. 18-kán tartá 3-dik gyülését; mellyben az igazgató választottságból kilépett Schwab ur helyébe Róthkrepf Gábor választatván, kinevezteték ama két biztosság, melly a' jövő évi hangversenyekben előadandó hangműveket választani 's előterjeszteni és a' farsangban tartandó két tánczmulatság elrendezése iránt gondoskodni fog. — Az egyesületnek 3-dik hangversenye dec. 26-kán lesz, 's részei: Händl „Timotheus" oratoriumának első része, és Mozart C-dur symphoniája. — Ez uttal ismételtetik, hogy uj részvényesek még mindig léphetnek az egyesülethez, a' megállapitott dij letétele mellett.

DIVAT.

51-dik divatkép (Parisból). — Capote-kalap atlaszból szálas bárson ékesitvénynyel; vállkendő „à la paysanne" blonde-ból (egy darabban); köpönyeg Esmeralda-atlaszból. — Bécsi divat dec. 15-kén: burkony-köpönyeg (Wickler) zöld selyemből rózsa-atlasz béléssel, chenille rojtokkal szagva; fekete bárson kalap reátüzött tollakkal és atlasz szalaggal.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utsza 612.

103.

HONMŰVÉSZ.

Pesten szombaton december **24**kén **1836.**

KÖLTÉSZET.

Titok.

Csend, néma csend van a' bús sír-üregben,
Setét öléből szó sem hallható,
'S elhalt az élet gyászos szélein.
A' lányka eljő könnyező szemekkel,
Foszlott hajakkal hívét gyászoló;
Téjhab-kezekkel hint reá virágot,
'S vérző szivének mélyen vájt sebében
Igy esdekel szegény, tört hangokon:
„Letünt napom világa; disztelen
Vadon jövendő életem; homályos
Éjfél borult utamra, mert te hívem,
Édes szerelmem tárgya nyugszol itt.
Elhunyt szemednek égi fénye már,
Némult szavadnak bájlón csengő hangzata,
Tündér kecsednek árja hervadoz.
Csak egy sugárt szemednek fényiből,
Egy szót lefonnyadt ajkid széliről,
'S boldog leszek, mig hozzád szállok én."
De néma csend van a' bús sír-üregben,
Setét öléből szó sem hallható.
Zúg a' vihar hatalma dölyfösen,
És tölgyeket terít-le gyenge fű
Gyanánt, egész természet nyög sulyától,
'S rendül, midőn a' hegynek ormiról
Árviz patakzik a' kis völgybe le.
Komor borúból száz villám után
Harsog, dörömböl a' nagy dörrenet,
'S ádáz moraja mértföldekre hat.
De néma csend van a' bús sírüregben,
Setét öléből szó sem hallható.
Temetve nyugszik itt e' hű kebelben
Az elzárásra nyujtott szent titok.
Jőjj bár az esdő szűz ezer kecsével,
Sirj, mint szegény, hült híve hantjain,
Hord szélveszek hatalmát vas karodban,

Készülj levágni éltem lánczait,
Letépni ifjuságom bájait,
Hijába minden! — ajkam néma lesz,
'S e' szív öléből szó sem hallható.

SUJÁNSZKY.

SZORGALOM.

A' svéd kőragasz haszonvételérül. Ezen hasznos találmány készitésére különös jó mineműségű mészkő kivántatik, millyen elég mennyiségben van Ausztriában (a' Bécs-ujvárostul Kalksburgig terjedő kősziklákban), mellyekből t. i. az ugy nevezett bécsi mész égettetik. Illy nemű meszet svéd országban timsóval 's homokkal elegyitnek öszve, 's az egész keveréményt vizzel higitva kétszeres deszkafal közé öntik, és azonnal készen áll a' legerősebb öntött fal. Kevés hónap mulva megjegesedik (krystallizálódik) a' vakolat, 's mindenféle elemek káros befolyásai sem képesek kőkeménységét megváltoztatni. A' nagy Götha-csatorna svéd országban szilárdságát illy nemű vakolatnak köszöni. A' leégett Wonnersborg városocska, szintén svéd országban, a' legnagyobb gyorsasággal épültfel, midőn a' házak öntött falakbul készittettek. — A' falak formáji t. i. deszkákbul előre felállittatván, azok közé svéd vakolat öntetett, 's mihelyest az kőkeménységet nyert, a' deszkák elmozdittattak, és a' ház falai készen állának. Milly hasznot lehetne tehát e' tapasztalásbul hazánkra nézve következtetni?

1. A' hol jó és olcsó mész találtatik, ezen épitő mód gazdasági házak felállitására igen czélirányosan fordittatik, mivel kevesebb költségre levén szükség, az épület szárazabb 's tartósabb az eddigieknél.

2. Lakó-'s gazdasági épületek falun ritkán levén fedélcsatornákkal 's párkánykövekkel ellátva, a' fedélcseppek örökös nedvességet okoznak a' földszinti osztályokban, 's minduntalan kényszeritik a' birtokost a' leesett vakolatnak költséges helyreállitására; de a' mi sokkal több: illyen lakásokban az ember és állatok egészsége is beteges változást szenved, 's a' házi bútorok megromlanak. A' svéd vakolaton a' viz keresztül nem hat, 's kipótolja a' fedélcsatornák 's párkánykövek hijányát; és azért már fennálló és nedves épületek kijobbitására is a' legjobb sikerrel használható.

3. Mindezen jelességek mellett még csak két kérdésnek megfejtése volna hátra:

a) a' mész, homok és timsó mennyiségének részleges meghatározása.

b) Mikép készülnek az öntött falakon az ajtó- és ablak-nyilások.

I-ső Ferdinand gőzhajó felől a' cs. kir. szabadalmas Duna-gőzhajózási társaság értesiti a' közönséget, hogy az nov. 13-kán tevé-meg teljes teherrel és utazókkal próbautját Konstantinápolból Trebisonde-ig (Trapezunt), 's nov. 24-kén szerencsésen vissza érkezett a' török fővárosba. — A' menetelt 96 óra 30 percz, a' visszajövetelt 86 ó. 30 p. alatt tette-meg, ide nem számlálván a' köz állományok közötti nyugvó időt. — Trebisonde-ban igen kedvesen fogadtatott mind az ottani hatóságok mind a' lakosoktól és az ausztriai consultól Ghersi urtól. — A' most Triestben épülő, 140 ló erejű, gőzhajó „Metternich herczeg" jövő tavaszra készül-el, 's Galacz, Konstantinápol és Trebisonde köztt ujitja-meg a' kereskedésre nézve olly igen fontos egybekötő vonalt. — Ferdinand gőzhajó az emlitett uton, és „Maria Dorottya" gőzhajó ugyan Konstantinápolból Smyrnaig utazván sokat vala kénytelen küzdeni a' nehéz viharokkal. A' kapitánok viselete, a' legénység munkálódása felől éppen olly kedvező hirek jöttek, valamint hogy a' gépelyek és hajók helyessége sikeres bizonyságot nyujtott, miután csaknem a' kiszabott órákban érkeztek mindenüve, 's csak nehány órai pihenés után sietett mindenik hajó szabályos kötelességét teljesiteni. — Az igazgatóság azon munkálódik, hogy uj épitendő gőzhajók által elégithesse-ki a' köz állományoknak kifejlő kivánatait, 's reményli, hogy 1837-ki tavaszkor megnyithatja gőzhajóival a' Bécs 's Lincz köztti közösködést.

ÉPITÉSZET.

Művészeti epocha.

Az öszves művészetek és tudományok bal szerencséje abban létez, hogy a' felvilágosodásnak korszaka, ha az már ama magos fokra emelkedett is, mit a' művészi tehetség legfelsőbb polczának nevezni lehet, ollykor fonák itéletek által változik a' setétséggel. Az architektura 's más szép művészetek és tudományok arany időkora nehány századig tartott görög országban, mire azután homályos felhőkként közelgett a' vas időkor, vagy a' setétség; a' világ három részében 's Europa nehány tartományában pedig még fel sem virult soha. A' görög architektura tehát azon művészet, mellyet aesthetikai tekintetből szépnek joggal nevezhetünk, 's ennél fogva az legalkalmasabb épitvényeinknek elrendezésére. Elsőséget adván ezen épitési sztilnek, e' kérdést gördithetni előnkbe: mi teszi a' görög épitőművészet szépségét, 's miféle elveket szükség követnie, hogy menttek legyenek emlékeink a' durva századok vad szüleményeitől, kellemeseknek jelenkezzenek a' szemnek, az első megtekintésnél már tetszést nyerjenek, szóval, hogy azok szépek legyenek?

Ki az architektura történetével közelebbről ismeretes, tudja, hogy a' művészetek az időhaladás 's izlés ingadozása által többszeri változásnak alárendelvék, minek nem képes ellenállani sem a' földnagyok hatalma, sam a' művészi lángelme. A' 16. és 17-dik században valamint az architektura, ugy az összes művészetek is keresztül futották olasz országban a' körvonal minden egyes fokát; például a' sztilre 's izlésre nézve, a' legegyszerűbbtől a' legvegyesebbig, az alkatok egységétől és nagyságától a' sokféleségig 's felettivalóig, a' gazdag ékesitéstől a' fényüzésig, szóval, az elem pontosságától a' megalapitott szabályok elenyészéseig. A' hirnév vagy nevezetesség iránti képzelet a' szép mesterségeknél és művészeteknél, közvélemény szerint, csupán ollyas férjfiakra nyer alkalmazást, kik remek elméjük 's ollyas találmányok által ajálják az utóvilágnak magukat, mellyek az izlésnek 's itélő erőnek ritka megegyezését áruljak-el. Voltak azonban mindenik korban afféle férjfiak is, kik a' természet tudományának visszaélése által 's józan itélet felforgatásával, vagy hasztalan dicsvágy által igyekeztek feltüntetni magukat, kietlen utat nyitván az önkény 's ujitás mezején; kiknek ollykor szolgált is ebben a' szerencse. Illy roszul értett ujitás rendszere az eredetiség után volt főoka a' görög romai architektura elenyészténck, mellynek szépségét magasztaltuk. — Ebből láthatni, hogy a' görög romai épitészetet némi bal szerencse érte már. Ez a' tökélyesség legmagosb polczára jutván Augustus császár uralkodása alatt, utóbb elüzetett a' goth épités által, 's igy nehány századra elveszté szépség-nevezetét, 's minden érdemét. Azon időponttól fogva, midőn a' goth architektura lön közdivatúvá, azt mindenki szépnek nevezé, 's még az idő vas veszszejétől megkimélt és sérületlen épségben fenn maradt épitvény-emlékek olasz országban sem voltak képesek ezen goth épités elhatalmazását gátolni, vagy pedig mérsékelni óriási lépéseit. Midőn ellenben Brunnelleschi, a' florenczi basilika architektusa, a' görög-romai épitészetet előbbi jogaiba visszahelyezteté, 's ez által az architektura vad szüleményeit végkép számüzte, — a' görög-romai épitészet több hires mester által, kik egymást felváltá'k, ismét visszanyerte hajdani fényét. Ez által a' goth épitésmód mindig jobban és jobban feledékenységbe jutott. Ugy látszik tehát, ha az épités-nem szépségét vesszük tárgyunkká, mintha ez nem más volna, mint csupán divatos játék, 's igy már viszonyos fogalomnál könnyebb volna azt meghatározni, mellyike kevesebbé alkalmatlan a' kettő közül, hogysem, mellyikét nevezhetni a' szebb épités-módnak.

(Végzet következik.)

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

BUDÁN dec. 19-kén e' fővárosi kórháznak javára „Szapári Péter" 5 fsos szinjáték — 20-kán „a' két Britt" — 21-kén „a' fiatal férj" mindkettő vig játék jött szinpadra.

KASSÁN nov. 23-kán „Intermezzo — vagy — falusi urfi először a' fővárosban" Kotzebue vigjátéka 5 fvsban, Csáthi Gábor régi forditmánya igen megnevettetett. Tóth (Birken) valódilag felfogá szerepe beljegyét és kerekded előadásáért játék végén kihivatott. Hubenay (Mátyás) öltözeteit igen helyesen választá. Valamint a' „mátkanézésben" (Jonathan) ugy a' mai vigjátékban is szerepe tökélyes caricaturát kiván. Ki más véleményben van, az szinészeti nagy járatlanságot árul-el. Erdősné (Klingen assz.) igyekezett; és mai kisded szerepében tetszést nyert. Komlóssyné (Amalia) a' nyiltszivű szerelmest hiven utánozá, és megtapsoltatott. Szőke (Seelman) fáradhatlansága és szorgalmának mindenkor szép jeleit adja. Magda Luiza (Ernesztina) a' szende ártatlan szegény, szerelmét titkoló, lánykát ügyesen személyesité; leginkább kitünő vala azon jelenete, midőn b. Volta (Szerdahelyi) szemtelenkedésének elüzésére magát az ellen védve, erényét kitüntetve, segélyért kiált és Birken bejő. László (hadnagy) a' szegény, de erényekkel teljes 's hiv szeretőt igen helyesen ábrázolá. Parázsó (házaló) egyes jelenése megtapsoltatott. Komlóssy (szinész) tetszett. Különös valóban és igen botránkoztató, hogy az elég nagy személyzet daczára is Komlóssyné két szerepben (szinész neje) kénytelen fellépni. Ez ugyan neki igen nagy dicséretére válik: de az illyetén tettek, ha majd az egész némberi szinész-személyzetet a' páholyokban ülni látja a' közönség, szemet szuró, és a' társaság uj szabályoztatásával nagyon összeütköző. Exempla sunt odiosa. — 24-kén a' 2-ik bérlet „korona és vérpad" — e' hó 13-kán adatott Dumas dramája — ismétlésével kezdődött. Ismét dicséretes említést érdemelnek Tóth (8-adik Henrik) és Déryné (Howard Katalin); Lendvay (Ethelwod) mai játéka valóban remek; a' 4-ik fsban előjött dalja tetszett, helyes öltözetei igen izletesen választva; játék végén „éljen" kiáltások közt kihivatott. Magda Luiza (Margit herczeg assz.) mai öltözete a' multkorinál még jobban tetszett. Erdős (hóhér) kis szerepét beljegyileg adá elő. A' diszletek is ma jobban valának elrendelve mint multkor. Az egész szorgalmat bizonyita. — 25-kén „korszellem" vigjátékban (4 fban Raupach után) Fekete mulattatott. Leginkább dicséretet érdemeltek: Magda Luiza (Hertha), Szerdahelyi (Bodó), László (b. Szerencsi), Hubenay (Töksi), Mogyorósi Nina (Rózika) megtapsoltatott. Játék végén Szerdahelyi és Hubenay kihivattak. — Egy nemzeti magány-táncz mi különös sem vala. — 26-kán „Szapáry Péter" nemzeti vitézi játék 5 felv. (Birchpfeiffer Carolina után) K. akadozásokkal adatott. Említést érdemelnek Komlóssyné (Ilka) és Erdős (Hamzsabég), kik teljes iparral játszottak. Parázsóné (Zulima) tapsokkal fogadtatott. Éder Aloyzia (Azora) tetszett. Szerdahelyi (Batthyáni) fényesebben öltözhetett volna. Hubenay (paraszt ifjú) kellemes énekléséért tapsokat aratott. A' csata igen roszul sikerült. A' hibát kinek tulajdonitsam? — az igazgatónak-e, vagy az erővel mindent tudni kivánó nem szinész rendelő urnak? nem tudom. — 27-kén „Pajzán ifjú" Kotzebue vigjátéka 5 felv. Baranyi forditmánya szerint tetszett. Komlóssy b. Csontházi) és Erdősné (Dorothea) helyöken voltak. László (Székesi) kerekded helyes játéka érdemlett kihivatással jutalmaztatott. Hubenay (Ma-

tyi) magasztalást érdemlőleg játszott. A' többi egész személyzet dicséretesen munkálódék. A' 3-dik felv. után előjött nemzeti táncz zajos tapsokkal fogadtatott; tánczolók voltak: egy kassai igen érdemes szép reményű ifiú, N. Amalia, és K. Ida. — 28-kán László József jutalmára „a' lázadó zsidók — vagy — a' szerelem és gyülölség küzdései" — uj drama 5 felv. (Beckstein után Kovacsóczy) adatott, és a' közönségnek igen kellemetlen estvét szerze. Okát ennek egyedül és csupán a' forditásnak tulajdonitom, melly az eredetihez hűn ragaszkodva a' kikiáltott óriás helyett törpévé vált. E' darab ma egy éve (lásd a' Honművész idei 8-dik számát) Parázsóné jutalomjátékául Debreczenben adatott Kiss színész forditmánya szerint, és köz tetszésre méltatott: de méltán is; mert a' debreczeni ismeretes jeles fordító minden sem tetszést nem nyerhető, sem hatást nem gerjeszthető jeleneteket kihagyván, mint a' színészetben is jártas, az egészet tetsző alakba öltözteté. Röviden az uj forditmány, miután ezen ugy is semmi különös figyelmet gerjesztő darabot már helyes változásokkal forditva birtuk, a' drága időnek hasztalan pazérlása vala. Csak mindenben igazságosak legyünk, és ezen állitásom valódiságát ön maga a' kassai fordító ur is kénytelen elismerni. Tollamat semmi ellenindulat vagy pártoskodás (mert ezt lelkemből gyülölöm) hanem egyedül az igazság szeretete vezérli. Színészeink ellen legkisebbb panasz sem lehet; mert mindeniknek (kivevén a' jutalmazottat, ki nem neki való szerepében reményen túl igen igen gyengén mutatkozott), játéka igen helyes, és Tóthé (Isaak) művészi vala: de bár mint is törekvének, a' semmiből csakugyan mit sem teremthettek. Néző elegendő. Mutatvány végén László, a' jutalmazott szorgalmas színész, illően hálálta-meg a' közönség kegyét.

Nyilvános köszönet Miskolczról. 1836-dik esztendő karácson havának 7-dik napján, a' miskolczi nemzeti casinói társaság részérül szabadalmas Miskolcz városában tartatott rendszeres nagy gyülése jegyzőkönyvének kivonatja:

„Inditványba hozatott, hogy a' jelen városunkban játszó már közkedvességet is nyert színészeknek, kiknek itt mulatásuk ugy is rövid idő, de ha bár esztendőn túl haladna, a' casino-társaság társalkodásában résztvételök, mint vendégeknek, engedtetnék-meg.

Ezen inditvány köz tetszéssel azért is elfogadtatik, mivel a' most itt létező színészekben örömmel és megelégedéssel tapasztaltuk, hogy művészi pályájokon iparral, szorgalommal, és tökélylyel haladnak elő. Ki pedig rendeltetésének megfelel, annak minden polgár örömmel nyujthatja kezét, 's társaságában részt vehet. — Ennél fogva tudtokra adatni rendeltetett: hogy e' dalés szinész-társaságnak alább megirt tagjai mindannyiszor, a' hányszor társaságunkban megjelenni akarnak, kedvesen fogadtatnak: u. m. Baranyi Péter, Benza Károly, Chyabay Pál, Éder György, Földvári Vincze, Hazslini Ferencz, Kiss János, Láng Lajos, Nagy József, Pály Elek, Rácz Sándor, Szakácsy István.

Költ mint fent. Kiadta a' casinoi társaság jegyzője

TÖRÖK ALAJOS s. k.

E' valódi hazafi-szivbül eredt megtiszteltetésért, 's az intézetünket ez által is pártfogolni kivánó casinoi t. t. társaságnak nagylelkű ajánlatáért, a' fenn nevezett dalszinész-társaság tagjai magukat mélyen lekötelezetteknek érezvén, méltó hálájokat e' sorokban nyilvános köszönetökkel bizonyitják.

BAJÁN december 3-dik napján, a' Kőrösi Ferencz kormánya alatt létező színész-társaság „Szapári Péter“ honi hős mutatványnyal sokadalmunk alkalmakor nyitá-meg kopott ismeretlen festésű, avult függönyökbül álló Thalia-templomát kevés nézö előtt. A' fogságban sinlődő Szapáry Pétert a' félszeg termetű színész Kálmán utánzá, 's idomtalan szavalása, helytelen mimje inkább szánakodó kaczajra indita minket. Ennek nejét Ilkát Lilla hősködé, 's nem akarva is e' fohászomat reppenté-ki: „be fenn áliasz illy szerepekben tisztelt Kántorné!“ — Batthyányt Kőrösi adá, kiről felteszem, hogy e' szerepben többé fel nem lép. Beleznait Dér, dér-vette hangon, Forgácsot Szakátsi, de nem a' kassai dalszinész társaságnak mult évi tagja, Mariát, Ilka barátnéját, Kőrösiné, kitől jobb szivvel vettük volna Szapárinét; Hamsa-bég (Deézsi) leginkább tünteté-ki magát; heves tüze csappanásával illy szerepeknek tökéletes megfelelést igér. Zulimát Julia adta. Deli termete, szép alakja van; néma képekben nagyon haszonvehető tagja lehet a' legnagyobb társaságnak is. Aga (öreg Láng), Ali (Sipos), Boros Mihály (Böthe), komorna (Lina), Vintze, Vadas ki 's be járkálásukkal nem pótolhatták helyre a' darabnak helytelen menetelét. — 4-kén „Preciosa“ daljáték komédiáztatottel. Viarda szerepét kivéve, mellyben Kőrösiné asszony bár mi nagy szinpadon is felléphet, Preciosát Lilla, vajdát Sipos, Pedrót Kőrösi, Alonzót Deézsi korcsositák. — Hétfőre: „Korona és vérpad“ tüzetett-ki Jakab István jeles forditmánya szerint. Sajnálható, hogy a' két előbbi rozsul adatott darab elidegenité a' közönséget ennek látásától.

BAJVI.

Német játékszin.

PESTEN dec. 19- 's 21-kén Raimund „tékozlója“ ismételtetett mindenkor bérletszünéssel és igen számos néző előtt. A' szerzőnek e' szinműve hasonló szeszélylyel, elménczséggel, mulattató 's életből vett jelenetekkel kellemes phantasiával és hasonlatokkal, valódi életből vett caracter-festésekkel kérkedik, valamint egyéb művei, mellyek mindenkor elsőséget fognak találni egyéb tüneményes ephemeri társaik előtt, miután ezek többnyire nem viselik ama bélyeget, mellyet szini rendeltetésök ohajtana. Raimund tékozlója mindig classicai marad a' maga nemében, ha bár rendkivüli lárwás tünemények és szemfényvesztésekkel nincs is felruházva, 's habár a' havasi rémkirályra, mint hasonmásra, a' koldus személyében, emlékeztet is.

PESTEN Fürth l. a. mint vendég dec. 20-kán Boieldieu „Parisi János“ czimü daljátékában Olivier szerepét kevesebb elfogultsággal és nagyobb tetszéssel adá, mint multkori szerepeit. Minkné assz. (herczegné) ismét zajgó tapsokkal idvezeltetett.

HANGÁSZAT.

Pesten Stoll Ferencz ur 2-dik 's egyszersmind utósó hangversenyét adá dec. 18-kán délután 4 órakor a' városi kisebb táncteremben, mellynek részei voltak: 1) Krommer nouettjének első darabja, mellynél Urbani ur az első violint volt szives játszani. — 2) Giuliani 2-dik gitár-concertjének első darabját játszá a' versenylő ur. — 3) „Dal a' klavir mellett“ — éneklé Kaler dalszinész ur. Maga a' műszerzemény kevés érdekü volt, csak a' szép szavú dalnoknak előadása által vala képes némi figyelmet gerjeszteni.

— 4) Bravour-változatok, egyveleg, 's phantasia „Elisir d' amore, Somnambula, 's Puritani" daljátékokból vett themák szerint. Játszá a' versenylő ur. — 5) Nagy dal; éneklé Fürth l. a. Casselban udvari dalszínésznő, most pesti szinpadunkon vendégszerepeket adó. — 6) Irásbeli hevenyészet Haffner Kár. a' pesti szinház költője által. Először készite hevenyész-verseket a' hallgatóktul lepecsételt levelekben közlött 's ezekből kiválasztott három feladás szerint, mellyek hazánk asszonyaihoz valának intézve. Másodszor készite egy költeményt a' hallgatók által meghatározott végrimekhez alkalmazva. Mind a' két próbatétel meglehetősen sikerült. — 7) E' két hevenyészet között, köz kivánatra ismétlé a' versenylő ur „Norma, Robert, 's bűvös vadász" daljátékokbul vett themákra alkalmazott phantasiáját. Hallgatók nagy számmal; kik minden előadást élénk tapsokra 's a' művészeket többszeri előhivatásra méltatták. — Bemeneti dij 48 kr. és 1 ft. pengőben.

A' budapesti hangász-egyesület értesiti a' t. közönséget, hogy 3-dik hangversenyét hétfőn, dec. 26-kán 4 órakor, fogja adni a' városi nagyobb tánczteremben. A' bebocsátó jegyeket el lehet hozatni az intézet irószobájábul Pesten (váczi utsza, nádor-hotel 1-ső emeletének 6. száma alatt), Budán pedig az alelőülő Trexler Antal urtól (vizi város, k. fő harminczad épületének 1-ső emeletében) délelőtt 19—12, délután 3—5 óra között. — E' helyeken elfogadtatnak egyszersmind a' hátramaradott tartozások és ujabb részvényfizetések is.

TÁNCZ.

Pesten a' jótékony asszonyi egyesület, jövedelmének szaporitására szokott évenkénti tánczmulatságát jan. 8-kán fogja adni a' városi tánczteremben. Ez alkalommal bizonyos számú nyeremények ből álló lotteria-játszás is leend, mint más esztendőkben lenni szokott. Bemeneti dij sors-jegygyel együtt 1 pengő forint; csupán sors-jegy 40 kr. ezüstben; mellyeket váltani lehet Eggenberger könyváros urnál.

A' budapesti hangász- egyesület báljainak elsője előlegesen is jan. 18-ra van szánva, mellynek létesülése és mivolta felől azonban csak későbbi határozások után fogjuk értesiteni a' t. közönséget.

DIVAT.

Parisban a' kis fejkötők különös divatban vannak, minthogy azok kitünő kecsesen készülvén, viselőjeikre érdekes bájt vonzanak. Illyenek jelesen az „à la Charlotte Corday" fejkötők hosszú oldalakkal, selyem csipkéből; egyik homlokoldalon rózsák, mellyeknek bimbaji az arcz felé hajlanak; a' másik oldalon rózsa szinű szalagbokor, mellyre selyem csipke hajol. Egyéb blonde-fejkötőket virág helyett marabu-tollakkal ékesitnek. A' kalapok bárson és atlaszból készülnek többnyire, felül tollal, alul virággal diszitve. — Az ugy nevezett „kaczamajka" lengyel köntöst ismét viselik rózsa vagy kék atlaszból, hattyú tollal, vagy fekete csipkével szegve. — Köpönyeg helyett a' szinházba marabu-tollal szegett atlasz mantillát is szoktak viselni. — A' csuklyák részint halcsonttal, részint vattázva és keresztül tüzve készülnek. A' hosszú fehér kasemir vállkendőt vagy is bajadert kasemir rojtokkal szegik-be és fehér vagy cseresznye szinű atlaszszal bélelik, mi a' legékesebb ruhaneműkhez tartozik. Fejdisz fölé legujabb divat szerint vattázott és keresztül tüzött capote-kalapok estvénként igen jó sikerrel használtatnak. Szinök fehér és rózsa; körzeményök tüll és marabu. A' fekete bárson vagy atlasz mantillákat nagyon kedvelik.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utsza 612.

MŰVÉSZ.
Pesten csötörtökön december 29kén 1836.

KÖLTÉSZET.

Johanna sírján.

Minden, mi létez e' csaló világon,
A' semmiség ürébe elsiet,
Minden, mi kéjmalasztot ad szivünknek,
Mi kedvet, enyhet, élvet, kellemet,
'S hijában esdjük vissza a' letüntet,
'S hullatjuk értte a' köny záporát,
Mihelyt letünt, letünt az már örökre
Szivünkbe döfve a' bú pallosát.

Imigy szerelmem is letünt örökre,
És azzal életemnek bájkora,
E' sir sötét éjében porladozváu
Johanna lelke földi sátora.
Az ég ('s még is mi kin!) vevé magához
E' nőalakba rejtett angyalát,
Hogy meg ne hallaná a' bú nyögését,
Ne látná a' bün arczát, maszlagát.

Nyugodj jó lélek itt a' csend ölében!
Nyugodj, 's fogadd-el e' könyoszlopot,
Mellyet szeretted emlékül sirodra
Borús szeméből hullat, 's hullatott;
Ah! mért inkább nem hervadok helyetted!?
Hisz' nékem élnem ugy is gyötrelem!
De biztat a' seb, mellyet értted érzek,
Hogy enyhemet nem messze meglelem.

CSENDHELYI.

FESTÉSZET.

Kozina Sándor jeles magyar festőnk, miután igen dicséretes próbájit adá művészségének Budán, hol igen számos arczképet a' megrendelő uraságoknak tökélyes elégedésökre, meglepő hasonlatosságot találva, készite, fővárosunkból egy pár hónap előtt felső magyar országba utazott, hol e' télen által tartozkodni szándéka. — Méltán ajálhatjuk őt az emlitett vidéken lakó uraságok figyelmébe és pártfogásába.

Helyes festvények a' bécsi cs. kir. képtárban. — 1) „A' holt Üdvözitő“ del Sarto derék képiró dolgozata, fafestvény 3'—2'' magos, 's 3'—10'' széles. Miután már Krisztus a' megváltás dolgát halálával végezte-be, egy vászonnal beteritett kövön fekszik meghidegült teste, eltemetésül. Oldalánál van a' mélyen elszomorodott anya. Az Üdvözitőnek fejénél és lábainál két angyal őrt áll, kiknek egyike a' holtnak fejét gyámolja, másik pedig a' martirjelt tartja. — Ezen festvény mély indulatot, érzést, 's komoly tartást mutat. Nem a' halál-óra fájdalma, hanem égi csend folyja körül az arczot 's azon ajakokat, mellyek a' legnagyobb fájdalomnál is még azt mondhaták: „Atyám, bocsáss meg nekik!“ — Teljes öszhangzatban áll ezzel Maria; keblét mélyebb fájdalom járja keresztül, de még sincs vigasztalhatlan elmerülve, ismervén fijának nagy vállalatát. Az anyai szivfájdalom szomorú átengedésbe 's eltürésbe oszlik-fel, 's áldván a' Mindenhatót, ki őt illy kegyelemre méltatá, kezeit kúcsolja. Mély gondolkozásban merengve veszik őt körül az égi követek. Ezen fellengő jelenetet mind azon első rendű képirók is, kik művészetöket a' hitvallás dicsőitésére forditák, igen gyakran 's különféleképp, majd historiai hűséggel, majd emblematikai alakzatok alkalmazásával használták. Sarto festvénye az utósó nemhez tartozik, miután ő két angyal-alakot alkalmazott, mellyek a' csoportozatot éppen olly szép gömbölyűvé teszik 's zárják, valamint a' scena méltóságát emelik. Különösen illik ezen jelenet alakzataira nézve Sarto festőművésznek sajátságos 's búskomorságba dülő ideálja az alakvonásokban. Mind azon nyugalom mellett is, melly a' találmányban jelenkezik, még is van az alakoknak életük 's mozgásuk az eszes, ügyes elrendezés által. A' rajz lágy 's hibátlan; a' colorit habár egykevessé virágdús is, igen finom 's kedves; az ecset különös tisztaságot 's lágyságot árul-el. Általában, ezen kép annyi elsőséggel bir, hogy azt ezen festőművész legjobb dolgozatai közé számlálhatni. Következő felirást olvashatni rajta: AND. SAR. FLO. FAC. A' belvedereben még következő fafestvényeket láthatni ezen képirótól: a' sz. családot, melly 4'—3'' magos 's 3'—1'' széles; az ifjú Tobiást, votivfestvényt, melly 5'—8'' magos, 's 4'—10'' széles.

2) „A' gyermeki szeretet“ Cignani dolgozata, vászonfestvény 3'—2'' magos, 's 3'—9'' széles. Az ezen képben felterjesztett jelenete a' gyermeki szeretetnek, melly szerint Para, vagy Pera, az ő megvasalt, 's igaztalanul elitélt atyjának Cimonnak igyekszik hosszitni életét, melljén szoptatván az agg atyát, — a' görög történetbe tartozik, 's éppen olly ismeretes mindenki előtt, valamint illő nevezetével „Caritá Romana“ bár kinek is kedves festvény. A' leány képvonásaiban a' legtisztább gyermeki szeretet kinyomása tün-

döklik; a' szerencsétlen atya képvonásaiban pedig a' visszatartoztatott aggodás és csendes átengedés bélyegei; a' képet vizsgálóra tekintő gyermek nem sejdit 's nem is ismer veszélyt és fájdalmat, 's vidám tekintetét megtartja anyja karjain. Nem kevesbbé karakteristikai 's harmoniai az öltözet is. Vörös ruha fedi az anya testét, kék köpönyeg csügg jobb vállán; egy sok szinű foszlány-kendő takarja fejét. A' gyermeken fehér pólya van, 's czombjai körül vastag vörös kendő forgatva. Az agg atya meztelen, lábai azonban bőrrel fedvék. A' rajz ámbár nem a' legszigorúbb időből való, még is kellemesnek 's nagyszerűnek jelenkezik. Könnyen láthatni, hogy ezen képben a' művész Correggio utánzója volt. A' világitás akkép van intézve, mintha a' nap a' börtönbe sütne; meghatározottak 's keményen kinyomva levén a' csapó árnyékok, egy általán a' világosság és árnyék széles 's kellemes. — Ezen festvénynek leghelyesb osztályait teszi az ecsetvitel 's colorit; amaz erős, ez élénk; mindkettő kecsegteti 's kielégiti a' műértőt 's műbarátot. — A' cs. kir. képtárban van még ezen művésztől egy más festvény is: Maria a' Jézus-gyermekkel.

NOVÁK DANIEL.

ÉPITÉSZET.

Művészeti epocha. *(Végzet.)*

A' goth architektura, ha ezt ekkép akarjuk nevezni, magával a' kereszténységgel vette származatát; 's valamint emez a' barlangokban és földalatti üregekben kereste 's találta is bátorságát, ugy ezen neme is az épitésnek a' keresztények menedékhelyeitől vette-fel azon setét és idomtalan képet, melly utóbb a' templomokra ment-által. Az első goth épités-mód igen alkalmatlan volt, 's miveletlen; erre következett az uj vagy is német-goth, melly már alkalmasabb, könnyebb, merész és diszes épités-mód volt. Az oszloprendek fejezeténél (Capital) nem lehet látni kanyarokat, hanem ezek helyett gömböly-tekercseket, mellyek fél magoslatú alakokkal diszesitvék, 's mellyeket akkorban szépnek tartának. Azon diszitvények, mellyeket a' Gothok használtak épitvényeiknél, általán igen keresett alkatok voltak, mellyek szegletes, gömböly 's mindenféle rendetlen formákat ábrázolnak, kicsinyek 's tarlózva lenni látszanak. Valamint tehát akkorban ezen érintett apróságok 's keresett különségek szépnek tartattak, ugy találhatni még jelenleg is, kik ezen sztilnek vak imádói és pártolói, kiket azonban ha kérdenők, valljon jelelnék-ki, miben létez a' magasztalt szépség, ki tudja, milly választ adnának kérdésünkre. — A' Chinaiak is mindenféle ékesitvényeket használnak épitvényeiknél, csakhogy individualis fogalmukhoz képest bizonyos szép-

séget adjanak azoknak. Ők tehát fából készitnek oszlopokat, melyeket megvékonyitnak alulról felfelé. Nem levén azonban oszlopaiknak fejezetük, ezen hiány pótlásaul gerendákkal törik-által az oszlopszárnak felső részét, mellyek egyes gyám-köveken feküsznek, 's ollykor elefanttetemmel, érczczel, 's gyöngyházzal diszitvék. Az oszloprend gerendjénél (Gebälke) nincs koszorú, hanem e' helyett kitünő párkány, melly szobrászművel ékesitve levén, tekintetet nyer. Ezen nemzet ebben helyeztetvén épitvényeinek szépségét 's nemességét, mit felelnének valljon a' Chinaiak, ha diszitvényekkel pazarlásig halmozott épitvényeiket, mellyek nekünk semmikép sem tetszhetnek, izletleneknek vagy rútaknak neveznők?

Roszul állana tehát a' dologgal, ha az architektura is ugy volna kitéve ideigleni változásoknak, valamint több fényüzés-áru; honnan természetesen az következnék, hogy bizonyos időpontban szokássá vált divat, az egyetlen egy szépség volna mindenkor. Hasonló bal eset volna, ha az architektura 's alapelvei csupán a' szokástól 's épitőink egy oldalas itéletétől függnének, kik már ifjúságuktól besziván mestereik elveit, 's a' nélkül, hogy nézeteik igazságáról meggyőződést szereznének maguknak, mindent, mit ők hallanak 's látnak, hibátlannak 's megjobbithatlannak tartanak, 's ehhez makacson ragaszkodnak. Most már ezen kérdés támadhat: mellyikét kell tehát a' jelesb mesterek közül követni, nehogy hibázzunk az izlés 's architektura szabályai ellen, 's ezentul épitvényeinknek minden kitelhető szépséget 's kellemes tekintetet szerezzünk? ezentúl mellyiket válasszuk a' hajdani épitvény-emlékek közül példányképül?

Eleve meg kell jegyeznünk, hogy mi egyedül csak azt ismerjükel valóságos architekturának, melly az eddig ismert épités-nemek között eredetét 's haladását, elveit és szabályait, theoriát és praxisát — egyedül a' Görögöknek köszöni, 's melly elterjedvén a' Romaiak által, a' mivelt világnak architekturája lön. Vitruv, ki 10 könyvet irt az épitő művészetről, Vignola és Palladio, kik szabályokat hoztak az oszloprendekre nézve, Scamozzi, Angelo, Alessi, Sansovino, Jones, Inigo, Bernini, 'stb. tiszteletre méltó férjfiak, 's műveik helyesek. Ezen derék művészeknek mindenike követőkre talált, 's helyes épitvény-emlékeik által tartandó hirnevet szereztek maguknak. Mind e' mellett is feltételetlenül nem utánozhatni őket, mivel ha műveiket egyenként szigorú vizsgálat alá vetjük, mindenikén találunk majd több, majd kevesebb hibát, mellyek azonban megtekintve a' nagy egészt, majd csak egészen eltünnek. Igy látunk például frontont belül a' Pantheonban, ámbár efféle ékesitvény nem illik belül az épületben alkalmazva; ezen mostani keresztény egyház pedig a' romai caesarok alatt készült fel, éppen az időben, mikor a' mű-

vészetek legnagyobb virágzásban állottak. Mindezeknél fogva világos, hogy átalányos példányképet nem jelelhetni-ki a' művészeteknél, miután ugyan az, mi egyik helyen eszes választásra mutat, más helyen éppen ellenkező hatást szül. Mindenike a' jelesb olasz országi épitő müvészeknek megfelelt a' váratnak helyes izléssel készült épitvényeik 's ügyes elrendezésök által; minél fogva bizton követhetni azokat, szorgalmasan tanulhatni műveiket, csakhogy rabszolgai módra ne imádjuk őket, 's ne tartsuk műveiket jobbithatlanoknak. Ezen érdemes férjfiak utat nyitottak a' késő maradéknak helyes 's izletes deli épitvény-emlékek által, melly uton fokonként haladva, boldogulást remélhetünk. KOVÁK DANIEL.

SZINÉSZET.

Magyar játékszin.

BUDÁN az innepek miatt volt 4 napi szünet után dec. 26-kán a' „garabonczás diák"-kal nyittatott-meg szinházunk.

H. M. VÁSÁRHELYI viszhang a' debreczeni végszóra. — Az alapos ok nélküli, ne mondjam, könnyelműség, vagy elbizottság okozta meggyaláztatás szennyeit az ellenfél sérelme nélkül (ha lehet) lemosni, nemes tett; ugyan azt a' rágalmazó megczáfolásával (ha másként nem lehet) tenni, kissé kellemetlen foglalatosság, de igazságos, szabad, sőt kötelesség. Ha igy, M. L G. R. és társaik megengedjenek a' csak kötelességét teljesitőnek; ha a' Honművész 91-dik számába igtatott végszavak engem is (mint Z—A és Tóth urakat) érdeklő soraiknak vékony lepel-fedte hiányait megmutatni akarván, könnyelműségöknek visszatorlását adandom.

Méltatlan lealacsonyitásomat hirdetik a' végszónak következő négy sorai: „Egyébiránt rövideden mind... mind kártevőleg felszóllalt Z—A. I.. y. és Tóth hármas alakú bérlett ügyész uraknak csak annyit jelentünk, hogy valamint ők, ugy viszont mi is 's a' t. érdemfeletti magasztalásnak valljuk." — A' beszéd-szerkeztetés alapszabályait tudó gyermek, sőt a' debreczeni tudatlan de tiszta ajkú pórnép is képes elismerni: hogy a' mondott czimek I.. y-t szintúgy, mint Z. A. és Tóth urakat érdeklik, 's igy meggyaláztatásom világos. — M. L. G. R. uraktól csak azt kérdem: adtam-e okot arra? — 's ime helyettök a' végszó sorai felelnek: „valamint ők észrevételeinket hamisaknak állitják, 's minket hátramaradt műértetleneknek tartanak, ugy viszont" 's a' t. Ugy-e? Tehát ezen urak bizonyosnak teszik azt, minek megmutatására egész életök sem lesz elegendő? De mondja meg az iró ur: mikor, és miként állitám észrevételeiket hamisaknak? szóval-e vagy irásommal? Ugy hiszem szóval nem; mert mi egymást alkalmasint láttuk, de szavakat nem váltottunk: tehát a' Honművész lapjaiban közre bocsátott jelentéseim lehetnek csak a' bünjelek, mellyek őt a' reám is halmozott czimek tékozlására késztették. Jelentéseimből állitását miként fogja bebizonyitani? lám én nem látom által, 's erősen is hiszem, hogy a' legszigorúbb kritika sem képes azt soraimból kisajtolni. A' 84-dik számbani jelentésem a' debreczeni tudósitásról nem is emlékezik: nem igy a' 85-ik számú; mert ebben a' tudósitás szó (érti a' debreczenit) előkerül, még pedig háromszor; de miként? lásd jelentésemnek ide tartozó szavait a' 678-dik lapon:

„Feszült figyelemmel vártuk ma e' darabban az érdekes jeleneteket, hogy ok fürkésző vágyunknak (mellyet a' Honművész 79-dik számában közre bocsátott debreczeni tudósitás Abdainénak, ki sept. 3-kán mint vendég Krisztinát adá, játékát jóvá nem hagyván legfensőbb fokra emelt) minél előbb eleget tehessünk. „Megjelent csak ugyan a' tudósitás által kissé elszomorodott színészné .... azon közönség előtt, melly a' tudósitást olvasván, most csak fül és szem lett.“ — E' szavakból kikovácsolni: hogy a' tudósító személy észrevételei hamisaknak állittatnak, itéletem szerint a' lehetőséget felülmulja. Kérem mondják-meg nekem M. L. G. R. urak, minő, és mellyik tekintet zárja-el az olvasó közönség előtt az okfürkészet tágas mezejét? Ugy hiszem az összesen vett tudósitóké sem. „A' tudósitás által kissé elszomorodott színészné“ és „azon közönség előtt, melly a' tudósitást olvasván“ szavakban keresni a' megsértést nagy gyengeség. Első állitásom megczáfolását a' színésznétől, másodikét, (ha igazságtalan) a' közönségtől örömest elfogadom, de nem M. L. G. R. uraktól, kiket legkevesbbé sem érdekelnek Hogy műértetlennek tartom a' bölcs Areopagust, sehol sem jelentém: — de megengedjenek! Én annak tarthatok akár kit is, minek akarom, csak ki ne jelentsem; 's őszintén megvallom, hogy végszavok olvasásaig tökéletes férjfiaknak tartottam azon urakat, most pedig könnyelműeknek. Miért? ok nélkül nincs semmi; az alapos oknélküli tettek pedig a' könnyelműség szüleményei. Tovább: — A' reám halmozott igazságtalan, részrehajló, érdemfelett magasztaló, és mű-nem-értő czimeket nem érdemlem: mert azoknak jelképei jelentéseim soraiban fel nem találhatók. Igazságtalan részrehajló, érdemfelett magasztaló nem lehetek; ha az önvéleményemtől mindenkor megkülönböztetett közvéleményt is jelentem. Méltóbban érdemleném a' czimeket akkor, ha a' közvéleményt, tetszést, jóváhagyást megvetvén, vagy ezeknek ellenszegülvén ön itéletemnek az egész közönségénél többet tulajdonitván, hajszál-hasogató leendek. A' „mű-nem-értő“ czimet sem érdemlem; mert noha „az itéletem szerint“ szavaknak többszöri használata jelentéseimben bizonyitja, hogy a' szoros értelemben vett műértő czimet sajátomnak nem vallom, M. L. G. R. uraknak szerénységök sem fog azzal kérkedhetni: de következtetni, hogy illy értelemben vett műértő nem levén, szükségkép műértetlen vagyok, kissé sok, 's el sem fogadhatom. Elismerteti ugyan velem középszerűségem, hogy e' tárgyban sokat nem értek; de szerénységem sem szégyenli megvallani, hogy nem kevés az is, mit e' tárgyban értek. Mellyikünk: én-e, vagy a' négyes alakú bölcs tanács érdemeljük a' műértő czimet, — nem én, nem M. L. G. R. urak, hanem (az igazságot kivevén) a' mindenen győzedelmeskedő idő itélendi-meg. A' „hármas alakú bérlett ügyész“ czimekre feleletül legyen, kogy I..y egy külön személy, és Z-A. és Toth uraknak észrevételeik befolyásától egészen mentt, 's hogy J...y bérlett ügyész nem volt, nem is akar lenni, sőt ok sincs, mellynél fogva könnyen az lehessen; mert tiszti köre, hivattatása, 's a' magyar alkotmány élte egész pályáját az inség csapásai ellen biztositják, 's hihető, hogy a' bérletre szüksége nem lesz. — Jelen védelmezésemnek megitélését az olvasó közönségre bizom: — de M. L. G. R. és társainak itéletöket sem rettegem, 's végszavuknak a' viszhanggal adós maradni nem akarok. A' viszhang ez:

„Egyébiránt a' felszóllalt M. L. G. R. négyes alakú Areopagusnak csak annyit jelentek; hogy ha ő állitásaimat részrehajlás nyilvános bélyegével czimzett igazságtalan, 's műértés hiányát ugyan csak eláruló silány alaptalanságoknak és érdem feletti magasztalásoknak vallja: ugy viszont én is végszavoknak feljebb mondott hét sorait (a' többiek nem érdekelnek engem) a' könnyel-

műség nyilvános bélyegével czimzett idétlen, 's a' beszéd-szerkesztetés tudásának hiányát ugyan csak eláruló szüleménynek, érdem feletti eláruló szüleménynek 's érdem feletti elbizottság jeleinek vallom csak azon hamis állitásnál fogva is, hogy I..y. Z. A. és Toth uraknak jelentéseik egyformáknak tétetnek." — Ezen viszhanghoz kérelmet is ragasztok, t. i. ezt: M. L. G. R. urak a' hason czimeket ezentul szükebben osztogassák; mert megtörténhetik, hogy az igazmondó I...y az ellenfeleitől előhozott közmondás daczára a' szabad ég alatt szánakozással nézne, mig az igazságtól eltávozott Areopagus feje sebére forrasztó balzsamot a' sürü bokorban keres, de nem talál.

I..y

DEBRECZENBŐL. — Mlgr. és Tóth között Abdainé feletti vitázásra eldöntő nyilatkozás. —

Abdai és neje mint a' következés megmutatá, csak azért jövének Debreczenbe, hogy szini tehetségök nyilvánitására egy két vendég-szerepben felálljanak szinpadunkon. — Midőn a' színész czélból indul-ki, bizonyára olly szerepeket választ, mellyek szini idomjait nem haladják, — 's fel kell tenni, hogy jól elkészülve, rendes öltözettel ellátva, 's mi több, ruhatára divatosb darabjainak használatával kiván diadalt kivivni, senkirül fel nem tevén, hogy kedvezést 's tapsokat erővel kivánjon kicsikarni.

Abdainé, — miután egy valaki őt „Budafy" név alatt, talán utánozhatlan szini tökélyeiről meggyőződve Budára vendégszerepekre meghivá, — nehogy koszorúzatlanul oda menni kénytelenittessék — megpróbálá azt előbb Debreczenben fejére tüzetni, 's azután honunk fővárosában vagy többekkel tetézni, vagy a' kivivottat is letépni engedni.

Fellépett Abdainé a' „tizenhat évű királyné"czimű darabnak czimszerepében. — De mennyiben, 's minő hatással felelt-meg annak, — (szavalását, actioinak illő használatát, 's életkorának nem e' szerephez alkalmas voltát tekintve,) ki őt 's a' darabot párt nélküli kritikai szemmel tekinti, kénytelen azt felelni, hogy nem egészen műértőleg fogá-fel a' szerep lelkét, — felette indulatoskodónak ábrázolván a' nem mindig indulatosnak kellő és szerelem érzésétől elfogult gyenge, hajlékony királynét. Továbbá egy 16 éves némbert, birjon bár test gömbölyűségével, — Abdainé, mint életre való, piros posgás, 's kövér szépségű alak, lehetetlen hogy helyesen személyesitsen. — Dicséretére azonban az érintett szinésznének nem mellőzhetem felhozni, kitüzött pályáján tökéletesithetésére napról napra forditott szorgalmát. — Kár tehát neki azért neheztelni, hogy képzelődése szerint nem ollyannak tekintetett általunk, minőnek ő magát hivé, 's hogy Mlgr. birálónk által remeklőnek nem nyilvánittatott. — Meg lehet, más alkalommal ugyan azon biráló, ha szini tehetségeihez mért szerepben lépend-fel szinpadunkon, kedvezőbb itéletet hozand róla.

Tóth — e' tárgy feletti ellenbirálója Mlgr.nek úgy látszik, kárhozatos részrehajlással viseltetik Abdaiék iránt, 's velek egyforma élet-körben áll; mert e' Inpok 95-dik számában olly dolgokat hord elő, mellyekről neki, Mlgr.-nek és Abdaiéknak költsönös tudományuknak kell lenni. — Én részemről Debreczenben egy Tóth nevűt sem ismerek az egész városban olly tehetséggel birót, ki th-val irja nevét, 's ki puszta hatalom-szavával Abdainak, vagy akárkinek társaságát kelletlen nyakunkra hozza. — Kérem tehát a' Tóth nevűt, ne többes, hanem egyes számban beszéljen; mert többek véleményével birni, azokéval t. i. kiknek a' játékszini világhoz fogalmuk van, — nem könnyű dolog;

ahhoz fentebbi társalkodás 's jó ízlés kivántatik. — A' mi tehát Abdainét illeti, — az én, 's nagyon sokak (lássa Tóth ur, én már valódilag szóllhatok igy) itélete az róla: hogy városunk községe dicséretes szorgalmáért becsüli őt, meglehetős színésznének elismeri, de alkalmasnak arra, hogy a' „tizenhat éves királyné" czimű darabban a' czimszerepet jól alakitsa, semmiképpen nem tartja. Ns. S. T. P.

Jegyzet. E' tárgyban e' fentebbi közleményt berekesztésül adja a' szerkező.

KASSÁN november 29-kén „Örökké" vigjáték iparral ismételtetett; a' darabnak három felvonásra felosztása helyes volt. Ezt követé a' „szent Mihály hegyi remete" tekintetes Kisfaludy Sándor ur ön programmája szerint alkotott néma-ábrázolat 7 szakaszban ének kisérete mellett, melly különös tetszéssel és nagy tapssal fogadtatott. — 30-kán „Zampa" regényes nagy daljáték 3 felv. (muzsikáját irta Herold; forditotta Szerdahelyi) igen számos néző előtt adatott. Lendvay a' czimszerepben, kivevén egy két énekét, a' köz várakozásnak teljesen megfelelt: öltözetei jól választva; játék végén Dérynével (Camilla), ki ma különös bájjal énekelt, kihivatott. Hubenay (Alfonso) igyekezettel munkálódott; Mogyorósy Nina (Ritta) tetszett. Szerdahelyi (Dandolo) mai szerepében igen kedves vala. Mátéfi (Daniel) iparkodott. A' kardalok jól sikerültek. —

HANGÁSZAT.

Kolozsvártt a' muzsikai egyesület nov. 20-kán tartott félévi közgyülésében, fontos lépteket tett muzsika-mivelő 's tanitó intézete állandósitására. Nevezetesb határozatai e' gyülésnek következők:

1. Az egyesület tagjainak, iskolák részvényeseinek, és az eddig két külön tárnoknak keze és rendelkezése alatt volt pénztárak mi módon egyesithetésére nézve Túri József elnöksége alatt kinevezve volt biztosság által beadott terv egészen elfogadtatott, 's a' szabályok ahhoz képest módosittattak. E' szerint az egyesületi és iskola-részvényesi két külön testület egygyé válva ugyan azon igazgatás és rendelkezés alatt fogják képezni az egyesületet, melly ezentúl „muzsikai conservatorium" czimet viselend. Az egyesületnek minden, akár hallgató, akár munkáló tagja, az iskolai részvényesekkel együtt, kik magukat az iskolai pénz-alap gyarapitására jövő 1837. october végéig kötelezik, a' gyülésbeli szavazásban, minden tárgyra nézve, egyenlő joggal fog birni.

2. Hogy az e' szerint, minden érdekére nézve tökéletesen egygyé olvadott muzsikai intézetnek tartós létezése, egy magosb fedezet által annál inkább biztositva legyen, egy akarattal elvégezte a' gyülés, hogy ausztriai k. főherczeg és főtábornagy estei Ferdinand ő kir. fenségének kegyelmes pártfogását egy ő k. fenségéhez benyujtandó alázatos kérő levél által megnyerni törekedjék, gr. Teleki János vezérlése alá, 'a' kérő levél benyujtása végett, egy innepélyes küldöttség is választatván. — Melly küldöttség bizatását teljesitvén, ő kir. fensége méltóztatott ezen intézet pártfogását kegyelmesen magára vállalni.

3. Ezután minden évben csak két nagy gyülés fog tartatni, juniusban és decemberben, hol minden tagnak megjelenni, 's tanácskozni teljes joga lesz.

E. H.

MAGYAR AKADÉMIAI KÖNYVTÁRA

DIVAT.

52-dik divatkép (Parisból). — Atlasz-kalap szalas bárson-szalaggal körözve, 's bárson virágokkal; atlasz mantilla bársonnal ékesitve. — Bécsi divat dec. 22-kén: felruha ponceau Ispahanból, mantillával együtt, melly bárson hengerkékkel és csipkével van beszegve.

Szerkezi Róthkrepf Gábor, halpiaczon alul a' Duna partján, 114. szám

Nyomt. Trattner-Károlyi, uri utsza 612.

6. *Honmüvész?* 52.

M.T. AKADÉMIA
KÖNYV-
TÁRA